

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

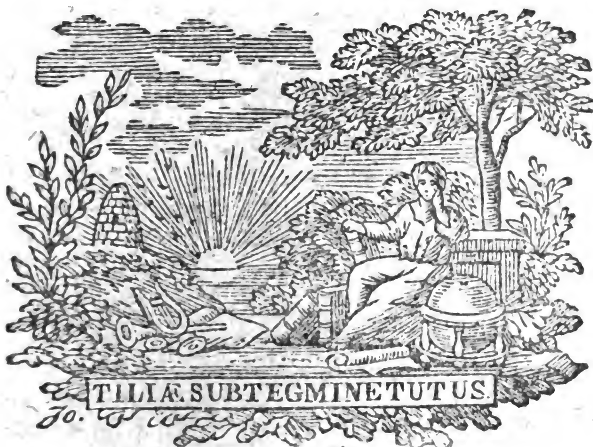
VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor JULIJ 1820.

Te AMSTERDAM, bij

DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en de
Bergstraat, N°. 320.

M D C C C X X.

De Prijs is 6 Stuivers.

BOEKBESCHOUWING.

Het GELOOF *der* CHRISTENEN, *tot nut van waarheidlievende Vrienden van het Christendom duidelijk en vrijmoedig voorgesteld door* J. G. MULLER, *Professor te* Schafhauzen. *Uit het Hoogduitsch vertaald door* J. CORSTIUS, *Predikant te* Hoogezand. *Eerste Deel. Te* Groningen, *bij* W. Zuidema, 1819. 302 *Bladzz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 2 : 8 : —

Om over het eigenlijk oogmerk van dit werk, waar van wij het eerste Deel, in onze taal overgebragt, hier kortelijk te beschouwen hebben, wel te doen oordeelen, en dus ook te verstaan te geven, voor welke lezers het bijzonder ingerigt is, kunnen wij niets beter verrigten, dan den Schrijver zelven te laten hooren.

„ Reeds voor veertien jaren, (schrijft hij,) „ dacht ik dit boek uittegeven, en eenige tot „ hetzelve inleidende Verhandelingen over den „ oorsprong, de natuur en de geschiedenis van „ den *Godsdienst*, zoo wel van den *natuurlijken* „ als *geopenbaarden*, en over de kenbron van „ den laatsten, zagen het licht ten jare 1801, „ te *Zurich*, onder den titel: *Theophil. Unterhaltungen über die Christliche Religion, mit Junglingen von reiferm Alter*; benevens eene „ breedvoerige voorrede, over de aanleiding tot „ dit werk en de behandeling van den Gods- „ dienst, in onzen tijd."

„Schoon ik, reeds drie jaren eerder, had op- „ gehouden medelid van den eerwaardigen pre-

 „ di-

„ dikerſtand te zijn, heb ik mij echter onaf-
„ gebroken bezig gehouden, om den Gods-
„ dienst, als eene zaak van het hoogſte belang
„ voor menſchen, in deszelfs waren aard en
„ heilrijken invloed op het hart en leven, meer
„ en meer te leeren kennen, en daar ik, ſedert
„ dien tijd, niet meer ambtshalve, maar als
„ vrijwilliger denzelven onderzoeken en daar-
„ over ſpreken en ſchrijven kon, hebben veel-
„ ligt mijne beſchouwingen in vrijmoedigheid
„ daarbij gewonnen."

„ Ik heb mij, in het ſchrijven van dit werk,
„ eene klasſe van beſchaafde en min of meer
„ geletterde vrienden van den Godsdienst, uit
„ onderſcheidene ſtanden, van verſchillende ja-
„ ren en *belijdenis*, voorgeſteld. Het kwam mij
„ niet overtollig voor, dat, voor *de zoodanigen*,
„ een werk van dezen aard en inhoud op nieuw
„ geſchreven werd, waarin, met de meeste
„ klaarheid en vrijmoedigheid wordt voorge-
„ ſteld, *hoe het Geloof der Christenen, naar het*
„ *Evangelie, behoort te zijn.*"

„ In onzen tijd meent men, voor de beſchou-
„ wing van het Christendom, eerst de ſtellin-
„ gen en uitſpraken der metaphyſiſche Reli-
„ gions philoſophie te moeten hooren, om zich
„ daarvan tot het toetſen van den historiſch-
„ geopenbaarden Godsdienst, hoewel dikwijls
„ met groot gevaar, van zich zelven te mislei-
„ den, te bedienen: dezen langen omweg heb
„ ik vermijd, en, overeenkomſtig den titel,
„ begin ik aanſtonds met de zaak zelve, het
„ voor een wezenlijk voorregt rekenende, dat
„ diergelijke Religions-philoſophien niet tot
„ het *geloof der Christenen* behooren."

„ Dat ik voor het overige mij van de nieuwe
„ ophelderingen, in de uitlegging der Schrift,
„ dankbaar bediend heb, en ook de menigvul-

„ di-

dige pogingen om de geſchiedeniſſen en waarheden des Evangelies, overeenkomſtig de genoemde Religions-philoſophien, meer, gelijk men het noemt, te *rationaliſeren*, (natuurlijk te verklaren,) mij niet onbekend zijn gebleven, dat zal de kenner ligt kunnen ontdekken."

„Daar de verbazende gebeurteniſſen van onzen tijd — welke wij, als wonderen en teekenen van Gods bijzonder beſtuur en van zijne eeuwige Geregtigheid, die „*zelfs blinden zien kunnen!*" moeten aanmerken — ſedert kort, in onderſcheidene landen, eenen loffelijken ijver opgewekt hebben, om den Christelijken Godsdienst uit de verachting en mishandeling opteheffen, waarvan hij ſedert zoo vele jaren te lijden had, denzelven in zijne waarde en *zegenrijken invloed* weder hoog te ſchatten, te verbreiden en daarbij ook den openbaren eere- en leerdienst te verbeteren: zoo moedigde mij deze verblijdende opmerking aan, om, tot dit heilzaam doel, ook het mijne, hoe gering het ook zijn mag, bijtedragen, en ook mijne denkbeelden over dit aangelegen onderwerp, zoo klaar en duidelijk, maar ook zoo vrijmoedig, zoo rondborſtig, opregt en onbevooroordeeld, als mij mogelijk is, aan mijne tijdgenooten medetedeelen. — Het is eene goede, heilige, goddelijke zaak, het Christendom! Het is, gelijk het achttien eeuwen op de proef gebleken is te zijn, in zijne oorſpronkelijke reinheid, het zaad van al het goede, heilaanbrengende, Gode aangename onder de menſchen; dat zaad uitteſtrooijen, hetzelve te begieten, medearbeider des Heeren te zijn, in zijn onnadenkbaar heilrijk werk, is de ſchoonſte levensbeſtemming, die men zich kan voorſtellen, voor

„ hen, wien de Voorzienigheid daartoe kracht,
„ lust en innerlijke roeping gegeven heeft."

Dit eerste Deel of boek handelt, over de geschiedenis van JEZUS, en den geest zijner leer, en behelst, behalve eene Inleiding, tien Hoofdstukken. Namelijk, I. over de verschijning des Christendoms in de wereld, II. overzigt der Geschiedenis van JEZUS; III. JEZUS ware menschheid; IV. zijne kindschheid en Jongelingsjaren; V. Zijne vorming door het voorvaderlijk Geloof; VI. zijn doop, roeping en inwijding tot zijn ambt; VII. JEZUS verzoekingen; VIII. zijn openbaar leven. IX. Proeve eener schets van zijn karakter; en X. over den geest of het eigendommelijke des Christendoms. De acht eerste Hoofdstukken, beslaan slechts 100 bladzijden, en de twee andere vullen de overige. 't Geen een NIEMEIJER, beroemd wegens zijne Bijbelsche karakterkunde, niet durfde, heeft MULLER hier ondernomen; evenwel maakt hij ook slechts van eene proef hier gewag, en geeft eenige bijzonderheden op, zoo van zijne leer als van zijn persoon. Het is dus geenszins een volledig stuk, maar behelst vele belangrijke wenken en trekken, die op eene gepaste wijze gekozen, en doorgaans goed ontwikkeld zijn; en aan het slot verwijst hij den lezer zelf naar HESS en REINHARD. Ook het laatste Hoofdstuk is geen volledig stuk, maar het bevat veel belangrijks in deze, en de Schrijver verklaart ook zelf, in 't vervolg nog dikwijls gelegenheid te zullen hebben, om in dit werk te letten, op dat gene, wat indedaad geest van het Christendom is, en hoe dezelve zich in elk bijzonder gedeelte der Evangelische, onderscheiden van alle andere Godsdienststelsels, openbaart.

Om met de denkwijze, en den wel doordach-

dachten redeneertrant van den Hoogleeraar, onzen lezer nader bekend te maken, willen wij het volgende affchrijven:

„ Elke leerfchool op de wereld, elk godsdienftig of wijsgeerig leerftelfel heeft zijn eigen, eigendommelijk karakter, hetwelk een billijk beoordeelaar aan hetzelve niet ontnemen, maar laten moet, zelfs met de hetzelve eigene uitdrukkingen, die voor de eigendommelijkheid (individualiteit) van deszelfs begrippen en waarheden van gewigt zijn, en niet ligt met andere even gepaste kunnen verwisfeld worden, — en de merkwaardigfte van alle leerfcholen, de christelijke zoude dit niet hebben? het eigendommelijke van Jezus Godsdienst zoude alleen beftaan in inkleeding van algemeene godsdienftige begrippen, op welke de rede door eigen nadenken komen kan, naar den fmaak der Joden; *het zoude niet eens* zoo vele oorfpronkelijkheid en eigene denkbeelden hebben, als b. v. het ftelfel van Confucius? .... Laat ons toch van het Christendom niet zulke kleine gedachten hebben! ons verder onderzoek zal het tegendeel bewijzen!"

§ 2.

Hoe leert men hetzelve het best kennen?

„ In het onderzoek van het Christendom, moeten wij letten op deszelfs historifchen oorfprong en voortgang en hetzelve als iets gegevens, dat op daadzaken rust, (a posteriori) befchouwen. Beginnen wij daarentegen dit onderzoek van voren (a priori) met eene, naar het een of ander wijsgeerig ftelfel, ingerigte befchouwing des Christendoms, met kritieken van openbaring in het al-

gemeen enz., dan wordt de geest daardoor vooringenomen, en men is niet meer in staat, om zich hetzelve, in deszelfs zuiver en onvervalscht licht, voortestellen. De willekeurige theorie, hoe eene openbaring van God zijn moet, zal zij voor de rede aannemelijk zijn, treedt dan dadelijk, over de goddelijke zending en leer van Jezus, als rigteres op, en voor die regtbank geldt de Heiland der wereld dan niets meer, dan elk ander Godsdienst-stichter, die zijne Godsdienstleer zelf heeft uitgevonden, niettegenstaande Hij uitdrukkelijk zegt: „*deze* „ *leer is de mijne niet, maar desgenen, die mij* „ *gezonden heeft.*"

„Uit vaderlijke vooringenomenheid, schrijft men aan de stellingen van zoodanige theorie, meer onfeilbaarheid toe, dan aan de leer van Jezus; men wringt en draait het historische, de gebeurde daadzaken zoo lang, tot dat zij met dezelve overeenstemmen, neemt daarvan slechts zoo veel aan, ja het bevooroordeeld verstand ziet daarvan slechts zoo veel, als die theorie schijnt te bevestigen: en zoo blijft, bij het slot, voor het Evangelie niets meer over, dan hare meesteres philosophie demoedig te volgen en nederig te bidden, om toch niet verstooten te worden."

„De, nog niet lang geleden, uitgevondene onderscheiding tusschen Rationalismus en Supernaturalismus is insgelijks daaruit afteleiden. Zij is niet slechts onregtvaardig en onbillijk tegen het Christendom, daar zij eene strekking heeft om deszelfs waarde en voortreffelijkheid te verkleinen, als onwetenden in den waan brengende, dat het geloof aan openbaring alle gebruik der rede buiten sluit, en dat alleen de Rationalisten deze in eere houden en verstandig denken: maar zij is ook ongegrond. Wanneer de mensch

mensch aan de oneindige Wijsheid en Goedheid van God eene zoodanige heilvolle openbaring van zijnen wil toevertrouwt, zoude hij dan van het gebruik der edelste gave zijns Scheppers afstand moeten doen? Welk verstandig leeraar heeft dit ooit gevorderd? en hebben dan alle vrienden van den Christelijken Godsdienst, van alle tijden, die denzelven met verstand, scherpzinnigheid, geleerdheid en naauwgezette vlijt van alle zijden onderzocht hebben, daarom de menschelijke rede verloochend, om dat zij aan wijsgeerige navorsching overlieten, hetgene haar toekomt, maar, op goede gronden, in Jezus leer eene werkelijke openbaring van Gods wil dankbaar erkenden, en zich nederig wachtten, het buitengewone in zijne geschiedenis met het alledaagsche, de kracht Gods met menschelijke zwakheid gelijk te stellen, en gene tot deze te vernederen? Alleen alles stoutbeslissende hoogmoed of onwetendheid kan dit beweren."

„En wat is, naauwkeurig beschouwd, dit Rationalismus anders, dan het op louter bespiegeling gegronde, (a prioristische) wijsgeerige stelsel (de *mundus fictitius* van BACO), dat nu juist mode is geworden en, daar dergelijke stelsels in onzen tijd elkander spoedig opvolgen, in het naaste vijftal jaren, door een ander weder zal verdrongen worden? En dan nog durven menschen, die zich door dien wind der leere laat wegslepen, den, veel meer vlijt vorderenden, historischen gang van onderzoek, veroordeelen, als „alleen eigen aan „bekrompene geesten, die zich tot het idea„le niet kunnen verheffen!" De ware rede (ratio) dicht geene veronderstellingen, maar aanschouwt hetgene daar, voorhanden, gebeurd is. Daardoor alleen, gelijk in andere weten-

schappen, maar voornamelijk in de geschiedenis en godgeleerdheid, die elkander zoo na verwand zijn, kan ware grondige verlichting bevorderd worden, terwijl voor de laatste, voor de echt godgeleerde wetenschap, de boven opgegevene onderscheiding niet anders dan nadeelige gevolgen hebben kan. Want waar komen de spitsvindigheden, die men zoo dikwijls voor Rationalismus uitgeeft, en die gedurig fijner en onverstaanbaarder worden, eindelijk anders op uit, als op het scepticismus, dat verlammend gif van onzen tijd, dat zich meer en meer in al het menschelijk weten, hopen en gelooven indringt, alles op losse schroeven zet, en daardoor alle innerlijke vastheid der ziel, wilskracht en werkzaamheid ondermijnt; op twijfelarij, die in alles slechts meening, inbeelding, subjectief gevoelen, maar niets wezenlijks (reëels), niets zekers, niets waars — zelfs niet in Jezus! — ziet: en daardoor het vast geloof, het tot alles goeds sterkende vertrouwen op eenen, niet enkel ingebeelden, maar levenden God, en op eene, niet slechts vermeende, maar ware, werkzame deelneming der hoogste Wijsheid en Goedheid in de redding en zaliging van het menschelijke geslacht, welke Christus en zijne medearbeiders aan het rijk Gods, met zoo veel vertrouwen op de waarheid hunner prediking, leeren — wankelende en twijfelachtig maakt."

„ Indien echter, om te weten, welke de geest van het Christendom zij, diegenen nog gehoord mogen worden, welke in lateren tijd aan hetzelve een ander, met de wijsgeerige en godsdienstige vooroordeelen van hunnen tijd meer overeenstemmend karakter, zochten te geven; dan moet dit met de grootste voorzigtigheid geschieden. Hetgene Christus en zijne eer-

eerste leerlingen, die Hem onmiddelijk kenden en met zijnen geest vervuld waren, als het wezenlijke zijner leer opgaven, geeft ons buiten twijfel, daarvan juiste en onvervalschte begrippen. Dezen moeten wij, in de eerste plaats, daarover hooren."

Offchoon wij niet elke verklaring en ontwikkeling, hier even juist en goed gevonden hebben, en de Vertaler, die hier en daar, bij voorbeeld, onder bladz. 61, 173, 183 en 209, van den geëerden Schrijver getoond heeft, te verschillen, nog wel eens eene aanmerking meer had mogen maken; alhoewel ons wel eens eenige onvoegzame uitdrukkingen, als *willelooze demoed* in Jezus onzen Heer, op bladz. 114. *onbegrijpelijke omschepping van het gemoed*, in den boetvaardigen en heilbegeerigen kruiseling, bladz. 152. *Engelreine ziel van* JOANNES, op bladz. 255. gehinderd hebben, waar voor de Overzetter gerust en beter andere genomen had; niettegenstaande wij ook het een en andere hier of weggelaten, bij voorbeeld, op bladz. 146 en 259, of ook wat anders liever behandeld gezien hadden, als, om maar iets te noemen, omtrent NIKODEMUS, nopens de zoogenaamde vorming van JEZUS, of zijne voorbereidingsoefeningen, in zijne kindsche en Jongelingsjaren, enz. Zóo verklaren wij echter, dat dit een goed en zeer nuttig boek is, 't welk boven vele andere, waarmede wij als overstroomd worden, de uitgave waardig was, dat wij gereedelijk aan hen, voor welke het eigenlijk geschreven is, aan kunnen prijzen, en dat voor sommigen, die gevaar loopen, van zich door eenen gevaarlijken stroom, van wel schoonschijnend, maar echter zeer beroerd en allerverderfelijkst water te laten medeslepen, allerheilzaamst werken kan.

De

De Vertaler heeft zijn werk zeer goed verrigt, en zijne goede poging verdient alle aanmoediging. Wij verlangen dus naar de voortzetting, en zullen ook niet verzuimen, in dit Tijdschrift, van de drie andere Deelen, successivelijk den lezer te berigten, wanneer ze ons zullen zijn toegezonden. Ook deze bijdrage, moge de heiligste zaak, het eenvoudig geloof aan de zuivere Evangelieleer, onder ons bevorderen!

HANDBOEK over het AVONDMAAL, voor Jonge Predikanten. Uitgegeven door A. J. VAN DER VEEN, *Predikant te* Gorredijk. *Te* Groningen, *bij* W. Zuidema, 1818. *XII en* 287 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2 : 4 : —

De Eerw. VAN DER VEEN, vervult hiermede zijne bij de uitgave der vertaling van DIETSCH, *Overdenkingen* over het Avondmaal, getrokken uit de Schriften van F. V. REINHARD, gedane belofte, en poogt hier mede zijne jongere Ambtsbroederen, in het werk des Heeren, eenen dienst te bewijzen, door hun eene handleiding te geven, bij het prediken over en de bediening van het H. Avondmaal, waar door zij in staat gesteld worden, om in dit gedeelte hunner bediening, door eene gedurige verscheidenheid, nuttig te wezen. Hij heeft tot dat einde vier Hoofdstukken gebezigd, waar van het eerste, Leerredenen, ontwerpen en redenen, over het Avondmaal bevat, welke nog *niet* vertaald waren. 1.) Over de natuur, aard en bedoeling van het Avondmaal, 2.) De hooge waarde, het belang en nut van het Avondmaal, 3.) De verpligting der Christenen, om het Avondmaal te

te houden, en 4.) De regte viering van het Avondmaal.

Het zijn de Opstellen van MUNTER, WITTING, AMMON, REINHARD, FLATT, CALLISEN, HACKER, KLEFECKER, STEINERT, MEIJER, GÖTZ, LANGE, RAU, REHKOPF, VAUPEL, ROSENMULLER, enz. welke hier geleverd worden. benevens eenige Stukjes, uit de *Predigt Entwurfe über die gewohnlichen Zon. Fest. und Apost. tags. Evangelien und Epistelen.*

Het tweede *Hoofdstuk*, aanvangende met bl. 194. levert schetsen van Leerredenen, en hoofddenkbeelden van Verhandelingen en Overdenkingen over het Avondmaal, die in onze taal reeds voorhanden zijn; namelijk van ZOLLIKÖFER, EIJLERT, BLAIR, SAILER, REINHARD, VAN HENGEL, SCHARP en TILLOTSON.

In het derde Hoofdstuk, van bladz. 211—253. zijn eenige teksten verzameld, welke geschikte stof opleveren, voor Avondmaalsredenen, en komt ook eene aanwijzing voor, hoe men sommige Bijbelplaatsen met nut gebruiken kan, gedeeltelijk getrokken uit uitgegeven geschriften, gehoorde Leerredenen, en uit van goede vrienden gedane, mededeelingen, en gedeeltelijk ook door den Verzamelaar zelven, uitgedacht.

Het vierde Hoofdstuk, levert eenige Aanspraken, bij de bediening van het Avondmaal.

Eene opgave eindelijk van Schriften, welke men over het Avoudmaal verder kon raadplegen, is de inhoud van het laatste Hoofddeel.

Het is ons voorgekomen, dat de Eerw. VAN DER VEEN, hier mede geene overtollige moeite genomen heeft. Hij heeft ten minsten met oordeel verzameld, zijn werk verdient gelezen te worden. Jonge Leeraars, krijgen er veel en goede aanleiding uit, om de Gemeenten op eene nut-

nuttige wijze voor te gaan, bij de behandeling en bediening van 's Heeren H. Avondmaal. Het spreekt van zelf, dat het verkeerd zijn, en schadelijk zou kunnen werken, wanneer men zich zou willen veroorloven, om van eenige hier voorkomende Stukjes, als eigen werk gebruik te maken, of ook als men zich daar door liet te rug houden, van het zoo noodzakelijk zelf denken en werken. Neen, dan zouden wij wenschen, dat dit Boekdeel nooit in 't licht ware verschenen. Het moet alleen dienen, om stof tot nadenken te geven, en daartoe is het zeer geschikt.

Tot eene proeve, kiezen wij voor onzen Lezer, uit het eerste Hoofdstuk, deze volgende: uit een van (J. G. A.) HACKERS uitgegevene Schriften, ook op de Boekenlijst, bladz. 283. vermeld:

„ Onder alle gedachten, die het menschelijk hart ter nederslaan, is de gedachte aan den dood, die ons van alles scheidt, de voornaamste. En hoe nader en sterker zij zich bij ons opdringt, dies te grooter is de beklemdheid des gemoeds en onrust des harten, dies te sterker verlangen wij naar troost en geruststelling. Dan, heil u! als gij troost zoekt. Bij hem, die alleen bekommerden en hulpbehoevenden kan toeroepen: komt herwaards tot mij, alle die vermoeit en belast zijt, ik zal u rust geven, ik zal u verkwikken; bij hem zult gij de rust vinden. Inzonderheid is eene waardige viering van het heilige Avondmaal bij uitnemendheid *geschikt, om u omtrent alles gerust te stellen, wat u het sterven het meest verzwaren moet en u te bekwamen, om met de edele gesteldheid eens Christens te sterven.*"

„ Het werd van onzen Heer gestiecht, toen hij nabij den dood was, toen hij besloten had

de

de zigtbare wereld te verlaten en zijn leven voor het heil der menschen aan het kruis opteofferen. En onder welke omstandigheden geschiedde dit? Hij moest sterven in de volle kracht en bloei zijns levens en nogthans weigerde hij het niet, hij beklaagde zich niet over zijn lot, hij wist dat het oogenblik gekomen was, waarin hij naar den wil van God sterven zoude, en eerbiedigde dezen wil met kinderlijke gelatenheid en onderwerping. *Is het mogelijk*, bad hij tot zijn Vader, toen zijne *ziel* bedroefd was tot den dood toe, laat de*zen* drinkbeker van mij voorbijgaan, maar is het *niet* mogelijk, dat hij van mij voorbij kan gaan, ten zij ik hem drinke, uw wil geschiede. Ook onderging hij den dood op zulk eene wijze, dat er geen twijfel over bleef, of hij onderging *denzelven volgens* het raadsbesluit des Ondoorgrondelijken. *Zal* het *gezigt van* hem, bij de gedachtenisviering van zijnen dood, u *niet* opwekken en sterken, om u met gewillige gelatenheid en onderwerping in het lot van eenen vroegen dood te schikken, en uwen Verlosser natezeggen: zoude ik den drinkbeker niet drinken, dien mij de Vader gegeven heeft? Zoo min immers de dood van Jezus het spel was van een blind noodlot, zoo min is ook uw dood het werk van het geval. Niemand onzer leeft zich zelven, niemand onzer sterft zich zelven, leven wij, wij leven den Heer, sterven wij, wij sterven den Heer, het zij wij leven, het zij wij sterven, wij zijn des Heeren. De tijd van uwen dood staat in de hand van de hoogste wijsheid en liefde en moet dus de beste zijn, dien gij voor u en de uwen kunt verkiezen."

„Jezus stierf, als hij het groote menschlievend werk van Leeraar, verbeteraar der zeden en redder naauwlijks begonnen had, hij zag nog maar

maar zeer weinige vruchten van zijnen arbeid, en het scheen, dat het goede zaad, hetwelk hij gezaaid had, met zijnen dood voor altijd zoude verloren gaan. Doch dit vreesde hij niet, het berouwde hem niet eenen korten tijd rusteloos gewerkt te hebben, hij was zeker van de gezegende vruchten van zijnen arbeid, en scheidde met de overtuiging: als ik van de aarde verhoogd zal zijn, zal ik ze allen tot mij trekken, en zijne hope wierd niet verijdeld. Het zaad, door hem gestrooid, is op geschoten, heeft wortels gemaakt, gebloeid en vruchten gedragen, die onmetelijk zijn. Niemand toch kan de menigte tellen, die hij tot zich getrokken heeft, die door hem wijzer, beter, tevredener en zalig geworden zijn en nog worden. Tot hoogere, vrijere en alvermogende werkzaamheid is hij zelf door den dood overgegaan. Als uw geest zich dus bij zijnen gedachtenismaaltijd tot hem verheft, met hem onledig houdt; wanneer gij u bij dezen maaltijd de zegeningen vertegenwoordigt, die hij heeft aangebragt en nog dagelijks schenkt; wanneer gij u zijnen altijddurenden invloed op de vorming en het geluk van ons geslacht herinnert, o! dan zult gij u niet beklagen, dat gij te midden van uwe werkzaamheid deze aarde verlaten moet; het zal u niet berouwen, nuttig voor het algemeen geleefd te hebben; gij zult het goede, dat gij u eigen gemaakt hebt en ten uitvoer bragt, niet voor verloren achten, maar het zien voortwerken en vruchten dragen, die u in de eeuwigheid volgen. Gij zult in de verandering, die gij ondergaan moet, eene verandering aanschouwen, die uwe werkzaamheid geenszins stremt of vernietigt, maar veeleer tot eenen trap van hoogere en vrijere werkzaamheid opleidt."

» Je-

„ Jezus moest zich ook losmaken, moest ook scheiden van eene teedere geliefde moeder en van dierbare vrienden, en eene weemoedige aandoening vervulde zijn hart, toen hij zijne leerlingen voor de laatste maal rondom zich verzameld zag en hun toeriep: ik heb hartelijk begeerd, dit Pascha met u te eten, voor dat ik lijde. En wat moest zijne ziel ondervinden, toen hij, onder de smerten des doods, zijne diep bedrukte moeder en zijnen geliefden leerling zag en dezen de verlatene aanbeval? Maar de overtuiging, dat de voorzorg van God den zijnen nabij zoude zijn, dat zijn gebed en smeekingen voor hen niet vruchteloos zouden zijn, zegevierde over dit smertelijk gevoel, dat zich van hem meester maakte. O! zijn vertrouwen op God is niet ijdel geweest. Hoe heerlijk heeft zich Gods voorzorg vertoond omtrent zijne vrienden en leerlingen, hoe vermogend heeft hij hen ondersteund en gesterkt! Uw hart mag dan gedurig, bij het zien op uwe achterblijvenden, weemoedig slaan, het zal zich bij het genot van het heilig Avondmaal vol vertrouwen tot hem verheffen, die de regte Vader van alles is, wat kind genaamd wordt in hemel en op aarde; gij zult de uwen met gerustsstellende hope verlaten, dat God met hen zal zijn en hen onder zijne Vaderlijke bescherming nemen. En hoe getroost zult gij de uwen dan aan de voorzorg en bescherming des Almagtigen aanbevelen, als gij, bij de viering van den dood van Jezus, de liefde van God in hare onmetelijke grootheid aanschouwt, als eene liefde, die de warmste en teederste liefde, welke een menschelijk hart bezielen kan, oneindig verre overtreft. Of ontbreekt het uw vertrouwen op deze liefde aan vrolijkheid en sterkte; bekommert en verontrust u

het gevoel van uwe zonden en gebreken; kan uw hart, bij een onpartijdig en ernstig onderzoek van uwe gezindheid en uw leven, bij eene naauwkeurige afrekening met u zelven, zich niet zonder vrees en verlegenheid tot den Heiligen en Alwetenden verheffen? O! het heilig Avondmaal des Heeren verwijdert alle vrees en beschroomdheid uit uwe ziel. Gij zult den dood der liefde niet op eene waardige wijze kunnen vieren, gij zult niet met de noodige bedachtzaamheid uit den heiligen drinkbeker, die Jezus zijne vrienden met deze woorden overgaf: *deze drinkbeker is het Nieuwe Testament in mijn bloed, dat vergoten wordt tot vergeving van zonden*, kunnen drinken, zonder in uwe zielen met levendige overtuiging te gevoelen: God is genadig en barmhartig, hij is bereid vergeving te schenken en genade te bewijzen. Vrede, hemelsche vrede zal in uw gemoed terugkeeren; het genot van het Avondmaal zal u een heilig onderpand zijn, dat ook aan u niets verdoemelijks is, dat u niets scheiden kan van de liefde Gods, die in Jezus Christus onzen Heer is."

Wij wenschen hartelijk, dat het heilzaam oogmerk van den Uitgever, met dit stichtelijk boek bereikt worde, en dat men, bij alle de onderscheidene punten en nuttige wenken, hier omtrent het H. Avondmaal, die eenvoudig schoone, en allerbemoedigendste plegtigheid onder het N. Verbond! aangewezen, en meer of minder uitvoerig ontwikkeld, — waaromtrent het verval in *Duitschland*, veel meer reden tot klagen geeft, dan wel bij ons, — ook altoos voor oogen blijven behouden, dat de Zaligmaker, onze Meester en Heer, zich hierin bijzonder naar onze zwakheid en behoeften geschikt, en ons dus op eene liefderijke en zeer verstandige wij-

wijze heeft willen bewaren, dat wij, onder onze aardsche beslommeringen, en alle de wereldsche afleidingen, toch niet zouden vergeten aan Hem te denken, ons zijn lijden en sterven voor te stellen, en op te merken dus welk een treffend bewijs Hij ons van zijne liefde gegeven heeft, welke eene dure verpligting wij aan Hem hebben, en dat en waarom wij ons als zijne belijders verzekerd kunnen houden, van onze verzoening met God, en van een aanstaand, beter, eeuwig, zalig leven. Het H. Avondmaal, zij ons altoos, en worde dit hoe langer zoo meer, ook in 't oog van vele millioenen, eene als op onze zinnen werkende bevestiging, van den dierbaren inhoud van het gezegend Evangelium!

HANDHAVING der WAARHEID, tegen de bedenkingen van den Eerwaarden Heer J. BRAMER, *R. K. Pastoor te* Borne. *Door* J. J. SCHOLTEN, *Predikant te* Haarlem. *Te* Haarlem, *bij de Wed.* A. Loosjes, Pz., 1819. 168 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1 : — : —

Dit Boekje beantwoordt aan den Titel, daar het de tegenwerpingen en uitvallen van den Pastoor BRAMER, goed wederlegt, en de waarheid duidelijk handhaaft. Maar of de uitgave aan het doel van den Schrijver, en aan de moeite, welke hij er aan besteed heeft, ook beantwoorden zal, is eene vraag, welke wij niet zoo gereedelijk bevestigend zouden durven beantwoorden. De ondervinding heeft toch maar al te vaak geleerd, dat men zulk slag van menschen zoo moeijelijk overtuigen, als gemakkelijk, het niets beteekenende van hunne tegen aanmerkingen, en dikwerf hevige uitval-

 len,

len, aantoonen kan. Ondertusſchen kan men toch ook niet altoos zwijgen, naar dien zij niet zelden de ſtoutheid hebben, om dan, hoe ongerijmd en dwaas dit ook zijn moge, zich hoog te beroemen, en de onkundige menigte, bij welke zij doorgaans gewonnen ſpel hebben, in den waan te brengen, als of men hen vreesde, en niet wist, wat men tegen hunne redenen zou kunnen inbrengen. Het kan ook gebeuren, dat deze of gene van de zoo zorgvuldig onkundig gehoudene ongelukkige ſchare, zulk een verweerſchrift als dit is, tegen het priesterlijk verbod aan, in handen krijgt, en dat hen onder de lezing de oogen geopend worden. Hoe aangenaam moet nu dit niet zijn, en welk eene wenſchelijke belooning, is het voor de moeite eenes Schrijvers, al is het maar eenige weinigen, van den dwaalweg af, en op den regten weg te rug gebragt te hebben. Wij mogen het dan ook wel zien, dat men voortga op eene beſcheidene en grondig beredenerende wijze, den tegenſprekeren te antwoorden, zoo lang zij het wagen durven, met hunne duizendmaal en ontegenſpreekbaar wederlegde dwalingen, al weder en dikwerf zeer onbeſchaamd, voor den dag te komen. Niet het licht, maar de duisternis moet ſchuw worden, en men moet voortgaan, alle zijne pogingen aan te wenden, om het Rijk der laatſte alle mogelijke afbreuk te doen, ten einde het eerſte in zijnen heerlijken luister meer en meer openbaar worde, zoo lang het bijgeloof niet geheel tot zwijgen gebragt is. En is het ook niet reeds iets, is het niet een iets van groot aanbelang, werkzaam te zijn om zulke menſchen te bewaren, die anders welligt door de verderfelijke drogredenen van eenige vermetelen, die van blikken noch blozen weten, verward en bedorven zouden worden?

den? Wij komen er voor uit te gelooven, dat men hierop geen ontkennend antwoord geven kan.

Om verwarring voor te komen, en tevens niet te zeer in gedurige onaangename herhalingen te vervallen, heeft de Heer SCHOLTEN, eenige Hoofdstukken gekozen, waarin hij dan telken reize eene hoofdzaak in geschil grondig afhandelt. Zoo dient hier het eerste, om den stand en de waardigheid der Profeten, in den Israëlitischen staat, te handhaven, tegen de bedenkingen van genoemden Pastoor, en die met hem instemmen mogen, en het tweede, om de leer der waarheid te doen kennen, nopens het Christelijk Kerkbestuur, waaromtrent de zich noemende Katholijke Kerk, of liever dat groote Kerkgenootschap onder de Christenen, *waarbij nog de grootste* onkunde en treurige dwalingen heerschen, zoo verkeerd denkt en zoo nadeelig handelt.

De tekst en inhoud, van het derde Hoofdstuk is: geen Opperhoofdig gezag van PETRUS, in de Kerk van CHRISTUS. Alles is ook hier grondig behandeld, en getuigt duidelijk van de waarheid der in het Voorberigt gedane betuiging: *Ik besteedde er tijd en nadenken toe, en schreef niets zonder bewijs.* Zie hier eene proeve:

„ Het Godsrijk, de Christelijke Kerk, heeft derhalve geen *eigen vorm* van *eigenlijk* en *dadelijk bestuur*, van *heerschappij voerende regering.* Het kent geen Geestelijk Regtsgebied, hetwelk dwingt en beveelt, en zijne wetten door aardsche en ligchamelijke strafbepalingen verzegelt. *Het rigt geen' Staat in den Staat op;* maar het verdraagt zich met elk Staatsbestuur, en werkt, door eigene *zedelijke kracht*, op het heil van den staat en van het volk en van allen, die de heilige

beginselen van het Christendom kennen en beoefenen. Bestemd om eenmaal door alle Natien erkend en geëerbiedigd te worden, kan hetzelve ook geene inrigtingen bevatten, door welke het de Staatsgesteldheid van landen en volkeren verstoren, en op het vernietigd of gekrenkt Burgerlijk gezag zich zelf een oppermagtig gebied stichten zoude. Grootelijks hebben *zij* daarom tegen den geest des Christendoms en der eerste Christelijke Kerk gezondigd, die zoodanig Geestelijk bewind opgeworpen, het geloof gedwongen, over het geweten geheerscht, en de dwalenden en overtredenden, in hunnen waan, doch dikwijls regtzinniger en waardiger dan hunne drijvers, met tijdelijke straffen getuchtigd hebben. Het is alles zedelijk en geestelijk in de Kerk van Christus: en over het zedelijke en geestelijke, over het geloof en de deugd, over het hart en geweten oordeelt en heerscht niemand; alleen de Heer oordeelt, de Alwetende, de Barmhartige, de Regter van levenden en van dooden. (*) Wordt iemand afvallig van de leer der waarheid; verloochent of schandvlekt hij de genade, in welke hij heeft gestaan; zijne verbintenis met de gemeente wordt, door zijne eigene keuze of door Kerkelijk gezag, na herhaalde broederlijke vermaning, ontbonden, maar hem volgt geen andere straf; hij wordt niet vervloekt, noch getuchtigd, noch tot eerloosheid, tot het dragen van een schandgewaad, verwezen; hij wordt niet ten vuur gedoemd, noch in de vlammen geworpen. (†) Vergrijpt hij zich aan

(*) „1 *Korinth.* IV: 1—4. *Rom.* XIV: 1—8. 1 *Korinth.* X: 29. *Kolosf.* II: 16. *Jakobus* IV; 11, 12. *Joh.* V: 22. *Handel.* XVII: 31. e. z. v."

(†) „Ik zeg dit, doelende op de Roomsche Kerk, en mijne getuige is de geschiedenis van alle landen en volkeren,

aan de Maatschappij en den staat; in hem handhaaft en straft de Burgerlijke Overheid de geschondene wetten; *zij draagt het zwaard*; de *Kerk draagt het niet*; haar Rijk en gezag is niet van deze wereld, zij heerscht, doch alleen door waarheid en liefde en Goddelijke kracht, en zij wraakt alle andere heerschappij." (*)

„ Strijdig met dezen geest des Christendoms, en tegen de verklaarde leer der H. Schrift, met wier woorden wij de Kerk in hare ware gedaante en gesteldheid hebben voorgedragen; voert de Roomsche Gezindte eene *Geestelijke*, en *ware zij alleen eene Geestelijke*, *Alleenheersching* en *Opperhoofdigheid* in, welke zij met *Petrus* doet aanvangen; in *zijne Opvolgers*, welke zij hem geeft, voortzet; en, door *altijddurende opvolging*, tot aan het einde der wereld, besluit: alzoo een stelsel opwerpende, hetwelk niet van

God-

ren, waar zich de afschuwelijke INQUISITIE heeft gevestigd. Al die *daadzaken* listiglijk te verhelen: *stellig te verzekeren, dat de Geregtshoven der Inquisitie de gematigdste, de omzigtigste, de regtvaardigste van alle Geregtshoven zijn*, gelijk nog onlangs zekere schrijver deed; is de *waarheid verkrachten* en loochening der geschiedenis, welke, alleen in Spanje, een getal van ruim *drie honderd negen en twintig duizend om gewaande ketterij gestraften* aanwijst, en daaronder ruim EEN EN DERTIG DUIZEND, WELKE VERBRAND WIERDEN! Hoe noemt gij die Mutzaardstokers, die grijpende wolven in schaapskleederen, die zwelgers van menschenbloed? God beware ons voor die *gematigdste, omzigtigste, regtvaardigste* van alle Geregtshoven, en vergeve het den naamloozen schrijver, dat hij, zoo onbarmhartig, met de waarheid spotte!"

(*) „ Zie het reeds aangehaalde Werk van REINHARD, bladz. 335—336, en *zijne Godsdienstige overdenkingen over de Kerkhervorming*, de V *overdenking* bladz. 88, 89. Waarbij men voege het *Tijdschrift*, de *Protestant* N°. 1. III. *De viering van het Hervormingfeest verdedigd.*"

Goddelijke, Apostolische, en Christelijke verordening, maar van menschelijke vinding en een uitvloeisel der dwaling is. Laat mij zulks, in *dit hoofdstuk*, aangaande *Petrus*, en in het *vierde hoofdstuk*, aangaande *zijne* zoogenoemde *Opvolgers*, bewijzen."

Mogt dit Stukje den Heere BRAMER, die het zeker lezen zal, tot nadenken brengen, onder den Goddelijken zegen, op dat hij leere ook anderen te onderwijzen!

GEDICHTEN en GEZANGEN, door J. SCHOUTEN. *Met Muziekplaten. Te* Rotterdam, *bij* J. Immerzeel, Junior. 1819. *VII en* 112 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2 : 8 : —

De Heer SCHOUTEN, opgewekt door het gunstig onthaal van zijn Dichtstuk, *de Vrijmetselarij* getiteld, heeft aan den hem vereerenden aandrang van eenigen, met de uitgave van dezen Bundel willen voldoen. In denzelven komen twee en dertig, zoo kleine als grootere Stukjes voor, bij onderscheidene gelegenheden, door hem vervaardigd. Onder dezelve zijn eenige op bekende Zangwijzen gesteld, terwijl voor een paar andere de Heer J. H. PALING, Rotterdamsche Toonkunstenaar en Componist, de Zangmuziek met accompagnement voor de Piano, vervaardigd heeft. De achter aan gevoegde Puntdichtjes, zijn meest naar het Hoogduitsch of Fransch gevolgd. De inhoud getuigt van des Dichters liefde voor Vaderland en Vorst, van zijne regtmatige vreugde, over het herstel van Nederland, en van zijn verlangen, dat men algemeen zich bevlijtige, om 's Lands welvaren eenstemmig te bevorderen. De gevoelens daar

in

in ten toon gespreid, behagen den Nederlander, en wijzen op het ware huisselijk geluk, uit het waarderen der naauwste betrekkingen vooral ontsproten.

Over zijne denkwijze, omtrent het vereischte in een Dichter, leert men oordeelen uit dezen Raad aan jonge Dichters:

Viert den teugel aan uw geestdrift;
Zwaait den bliksem van Jupyn;
Maar zoo ik u iets mag raden,
Wilt dien bliksem niet ontladen
Op een' stapel dorre bladen,
Wilt toch steeds verstaanbaar zijn!
Velen, ach! van u vergeten,
In hun hooggezwollen dicht,
Dat de Schutsgod der poëten,
Ook de God is van het licht.

Hij heeft zich hier dan ook wel gewacht; voor 't geen hij den jongen Dichter ontraadt, en geene te hooge vlugt genomen. Men zal dus deze Verzameling met genoegen lezen, met de vers- en voetmaat doorgaans wel te vreden zijn, het goed Hollandsche daar in roemen, en het goedkeuren, dat hier ernst en boert elkander vervangen.

Tot slot dit staal, uit het Dichtstukje, *Aan eenen Vriend:*

Nog ergert ge u, naar 't schijnt, aan andren, die de borst
Versieren met een ster, geschonken door een' Vorst,
En die aan dat sieraad een' dwazen trotsch verbinden,
Dien gij, en elk met u, belachelijk moet vinden.

Maar ergren? Lieve vriend! vind dan ook zielgekwel
Als 't knaapje op 't ſtokpaard draaft, of met de rinkelbel
En kermistrommel raast! och, wij, wij meerbejaarden,
Wij hebben ook, als 't kind, geliefde hobbelpaarden
En rinkels, tot vermaak, tot tijdverdrijf en pret.
Wie daarom 't aangezigt in ſtijve plooijen zet,
Vergeet zijn eigen pop, zijn eigen kinderſpelen,
En gunt aan anderen niet, wat tegen tijdvervelen
Hem zelv' het meest beſchut in 't alte eentoonig ſpoor,
Langs 't welk ons leven kruipt een nare wereld door.

Maar acht met mij den Man, die boven ons verheven,
Voor Land en Volk en Vorst roemwaardig weet te leven,
Zich heerlijk onderſcheidt door braafheid of talent,
En d'adel van zijn ziel in daad of kunstwerk prent.
Hem ſier' de ridderſter! ze ontrukt hem niet aan 't duister,
Maar trekt alléén uit hem haar ſchoonheid, waarde en luister,
En ſtrekt te zelfder tijd tot glorierijk bewijs,
Dat de edelaarde Vorst verdienſte ſtelt op prijs.

Wees wijs dan, beste vriend! laat ieder regt weêrvaren:
Gun rinkelbel en pop aan groene en grijze jaren;
Bekreun u aan geen ſpel, in jok of ernst geſpeeld,

Waar-

Waarin ge ook, op uw beurt, met heel de wereld deelt;
Maar acht den Adeldom, die, deugdzaam en regtschapen,
Zoo needrig is van hart, als hoog in 't blinkend wapen;
En toon dat gij naar eisch den ordeband waardeert,
Aan kunstverdienste of deugd ten loon of spoor vereerd!

Lief en dankbaar vonden wij vooral de Opdragt aan zijne Moeder, MARIA SCHOUTEN, geb. BOET.

VERHANDELING over den oorsprong der Hoeksche en Kabeljaauwsche twisten, ontleend uit echte, meest Onbekende Gedenkstukken, door Mr. J. C. DE JONGE, *Substitut Archivarius van het Rijk. Te* Leijden, *bij* H. W. Hazenberg, Junior. *XXXII en* 299 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2: 10: —

Het voor den Liefhebber der aloude Nederlandsche Historie zoo belangrijk Vraagstuk: wanneer eigenlijk de twisten der *Hoeksche en Kabeljaauwschen*, die meer dan anderhalve Eeuw geduurd hebben, ontstaan zijn, of derzelver oorsprong, ten tijde van Vrouwe MARGARETHA, (Gemalin van den Roomschen Keizer LODEWIJK, en Zuster van WILLEM DEN IVden, in de XIVde Eeuw) en WILLEM, (haren Zoon, den Hertog en naderhand Graaf van *Holland*, *Zeeland*, enz.) slechts moest gezocht worden, dan wel of het een verouderd geschil ware, 't geen met nieuwe woede uitbarstte, en welke de oorzaken ge-

geweest zijn, waar door dezelve eigenlijk eerst ontstonden? heeft de achtingwaardige Leden van *het Zeeuwsche Genootschap van Wetenschappen*, in den jare 1804 bewogen, daar over eene Prijsvraag uit te schrijven, welke door den Leijdschen Hoogleeraar H. W. TIJDEMAN, op eene eervolle wijze beantwoord is. Mr. DE JONGE, die door zijne liefde tot onderzoek, en de gelegenheid, waar in hij zich als Substitut Archivarius bevond, gedreven, vele aanteekeningen ook hier over gemaakt had, toen hem de gemelde Prijsverhandeling in handen kwam, besloot tot eene vergelijking, begreep verder te onderzoeken en werd te rade, het resultaat daar van ook in 't licht te geven; daar toe nog meer aangemoedigd, door den grooten Oudheidkundigen, en zeer verdienstelijken VAN WIJN, die hem in deze geen geringe diensten blijkt bewezen te hebben, volgens zijne eigene betuiging in de Voorrede, welke zoo wel van 's mans zedigheid, als van zijne waarheidsliefde en kunde, aangenaam getuigt.

De Heer DE JONGE, levert hier dan geen nieuw verhaal, van bekende gebeurtenissen, maar tracht te betogen, hoe de uitwendige toestand des Vaderlands, met betrekking tot de naburige Vorsten was, op het oogenblik dat MARGARETHA aan het hoofd des bestuurs kwam, zoo wel als gedurende hare Regering, en die van haren Zoon; terwijl hij ook ontvouwt, hoe de inwendige toestand dezer Graafschappen was, zoo wel met betrekking tot de Vorsten, als tot de Edelen en Steden, in en even voor dien tijd; om een duidelijker denkbeeld van de gebeurtenissen te kunnen doen vormen, en daar door in staat gesteld te worden, de oorzaken der twisten hier van af te leiden. Naar zijn plan onderzoekt hij dus hier:

I. Wan-

I. Wanneer deze twisten voor het eerst ontstaan zijn? en

II. Welke de aanleidende oorzaken, tot derzelver oorsprong geweest zijn?

Naar zijn bevind, begonnen de geschillen, eerst na den dood van den bij Staveren in *Vriesland*, gesneuvelden WILLEM III, van de regering van MARGARETHA en WILLEM IV, en kan het verstoren der rust, door de Hoeksche en Kabeljaauwsche twisten, tot geenen vroegeren oorsprong gebragt worden; schoon hij erkent, dat het te voren ook al niet even rustig altoos was, en toestemt dat vroegere gebeurtenissen wel mede aanleiding gegeven hebben. Vooral dat de woelzieke Graaf WILLEM IV, door zijne groote schulden, en door de gevolgen, die uit zijne geschillen met de naburige volken voortvloeiden, medegewerkt heeft tot den droevigen toestand des Vaderlands, onder Hertog WILLEM V, zoo wel in betrekking tot den staat der geldmiddelen, als tot de uitwendige gesteldheid der Graafschappen.

Aan WILLEM den Zoon, wordt wel de grootste schuld toegewezen, echter ook geoordeeld, dat zijne Moeder, Vrouwe MARGARETHA, niet geheel is vrij te pleiten. 't Zij verre van ons, den Hertog volkomen vrij te willen pleiten, maar het is ons evenwel voorgekomen, dat zijne Moeder, hoe zeer zij in naam het bewind hem afstond, met er daad evenwel de regering en de voordeelen voor zich zocht te bewaren — dat de wijze waarop zij dit deed, haren Zoon natuurlijk allermoeijelijkst vallen moest, en dat zij, door zich meer moeder en minder baat- en heerschzuchtig te betoonen, voorzeker deze landen minder nadeelig, en haren Zoon het leven aangenamer zoude gemaakt hebben. Wij zouden dus denken, den Hertog nog meer te kun-

kunnen verdedigen, dan Vrouwe MARGARETHA. Wij beklagen van harte den Vorst en het Vaderland, waar de regering zoodanig belemmerd, en het goede volstrekt onmogelijk gemaakt wordt. De Heer DE JONGE, heeft ondertusschen aan deze Verhandeling, veel moeite besteed, eene en andere min bekende bijzonderheid opgevorscht, en mag de eer genieten, van tot opheldering van zijn onderwerp te hebben medegewerkt.

Mogt de lezing, onder Gods zegen, medewerken, om het schadelijke van partijschappen en van vreemden invloed, en van rampzalige verdeeldheid, voor oogen te houden, het voorregt te doen bezeffen, van door een eigen onafhankelijk Vorst geregeerd te worden, en de verpligting te erkennen, om gemeenschappelijk elk in zijnen kring werkzaam te zijn, ter bevordering van eendragt, rust en welvaren! De hier bijgevoegde bijlagen, vermeerderen voor den Onderzoeker der Oudheden van ons Vaderland, het belang van dit geschrift.

AARDRIJKSKUNDE voor Zeevaart en Koophandel. Naar het Engelsch van J. H. TUCKEIJS Maritime Geographij and Statistics. *Vijf Deelen. Te* Rotterdam, *bij* J. Immerzeel, Junior. 1819. *Meer dan* 3300 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is te zamen f* 27 : —: —

TWEEDE BESCHOUWING.

Het derde Deel, van dit voor Zeevaart en Koophandel eigenlijk bestemde werk, levert eene korte beschrijving van *Afrika's* Westkust, en van de opkomst, voortgang en tegenwoordigen staat, van de vastigheden en den Handel der

der Europeaanen op dezelve, vervolgens van *Afrika's* Zuidhoek, Oostkust en daar aan grenzende Eilanden, met een Historisch berigt wegens de O. I. Bezittingen, der Europeesche Volken, verder van *Indostans* West en Oostzijde van het Vasteland, tusschen *Indostan* en *China*, van *China*, *Corea* en Eilanden, en van den grooten Aziatischen Archipel, benevens eene opgave van den tegenwoordigen staat, van den handel ten Oosten van *de Kaap de Goede Hoop*, en tot slot wederom eenige aanteekeningen met twee tafels, gelijk achter de vorige deelen. Men zoeke ook hier geene breedvoerige beschrijvingen, noch opgave van planten, dieren en mijnen enz. gelijk in gewone Reisbeschrijvingen, of opzettelijk daar toe ingerigte werken, daar de Auteur zich *verstandig gehouden* heeft aan zijn plan en den titel. Het voornaamste evenwel komt hier voor, dat voor den handel bijzonder belangrijk *is*, omtrent de voortbrengsels van grond en wateren, en ook aangaande de bewoners zoo van de inboorlingen, als die 'er zich van tijd tot tijd neergezet hebben, of derwaarts gezonden zijn. Men vindt er vele voor Handel en Zeevaart, belangrijke bijzonderheden en ook aanmerkingen in, die van des Verzamelaars naauwkeurigheid, goed doorzigt en ook edele denkwijze getuigen. Evenwel kwam ons ook wel het een en andere voor, dat of min naauwkeurig schijnt, bij voorbeeld in de berigten omtrent de voortbrengselen en vooral ook omtrent het menschengetal aan de *Kaap de Goede Hoop*, of onmogelijk kan bewezen worden; als de aanmerking, dat de Israëliten uit een overoud en bijzonderlijk in *Egijpte* heerschend, volksgebruik, de besnijdenis zouden hebben overgenomen; men leze liever eens *Gen.* XXXIV,
aan-

aangaande een Dwergenras *Kuinos* genaamd, op *Madagaskar*, enz. dat wij liefst voor een sprookje, houden. De herinneringen aan de geschiedenis, vooral ten aanzien van bezit en handel, en de oorlogen en verbonden daar uit voortgesproten, zijn niet alleen veelvuldig maar ook doorgaans zeer juist en gegrond; schoon de Nederlandsche Vertaler ook wel eens reden vond, om onder aan op te teekenen dat hij enkel als overzetter hier het werk van den Heer TUCKEIJS levert, en wij ook wel gevoelen konden, dat geen Hollander hier de Schrijver was. Uit de breedere aanteekeningen blijkt insgelijks, dat de Schrijver niet altoos even gelukkig in het kiezen of volgen van zijne bronnen geweest is. De aanmerking nopens de Mongolische verscheidenheden des menschelijken geslachts, Letter O van bladz. 441. dat er namelijk geen genoegzame reden zijn zou, om te gelooven, dat God slechts één paar menschen tot de stamouders van ons geslacht geschapen zou hebben, ontsiert dit boekdeel, om dat zij strijdt met de zekere leere des Bijbels, en dus eigenlijk geene wederlegging waardig is. Het IVde deel behandelt: Oostelijk *Tartarije*, en de Eilanden daaromstreeks, de *Papua-Eilanden* enz. — *Nieuw-Holland*, *van Diemensland*, *Nieuw Zeeland*, met de Eilanden ten Oosten, en Zuiden van hetzelve, *Cap Circoncision*, *Prins Edwards Eilanden*, het Eiland *St. Helena* enz. — Engelsch *Noord-Amerika*, — de opkomst en uitbreiding der Europeesche Volkplantingen, op het tegenwoordige grondgebied der Vereenigde Staten van *Noord-Amerika*, waar onder ook de *Florida's*, — zoo lang reeds aan de orde van den dag de Zeekusten der Vereenigde Staten van *Noord-Amerika*, — *Westindie*, — *Nieuw-Spanje* enz. — *Guiana*, — *Brazilie*, het Zuide-

delijkste gedeelte van *Zuid-Amerika*, *Peru*, *Granada*, — *California* enz. — Amerika's *Noordwestkust*, — de *Aleutische Eilanden-keten*, — *Noordelijk Polijnesie*, — en *Zuidelijk Polijnesie*; waar achter weder breedere aanteekeningen, benevens eene opgave der Geographische liggingen, gevoegd zijn. Het werk blijft zich ook in doel volkomen gelijk, men verkrijgt er een vrij goed algemeen overzigt door, van die gedeelten der wereld, welke hier behandeld zijn, van de kusten, ligging, inwendige gesteldheid, meerdere of mindere vruchtbaarheid, gezondheid, menschelijke en dierlijke bewoonderen, middelen van bestaan, uitvoer en invoer, bezitters, (in vele der hier voorkomende landen zoo dikwerf verwisseld) regeringsvormen, zeden, Godsdienst, en ook onderscheidene reizen nuttige wenken, welke stof tot nadenken en welligt ook wel ter verdere beproeving, geven; terwijl de Nederlander niet zelden aanleiding vindt, om zich over de behandeling van andere Volken te beklagen, en over het daar uit voortgevloeide verlies, maar ook, om op het regt van wedervergelding, in de hand van God zoo regtvaardig! het oog eens ernstig te vestigen; welk laatste niet minder nuttig voor het vervolg werken kan. Met den Vertaler, hebben wij echter ook hier nu en dan de noodzakelijkheid ingezien, om de berigten en berekeningen van den Heer TUCKEIJ, met de meer volledige en dikwerf ook naauwkeurigere van anderen, te vergelijken, voor men een vast besluit opmake. Trouwens, hoe kon dit ook anders, in een werk als dit is? Men kan van één man ook niet alles vergen. En wij noemen het eene wezenlijk belangrijke zaak, onzen Lezeren te kunnen verzekeren, dat de Schrijver meest altoos onpartijdig heeft zoeken te zijn.

De korte en breedere aanteekeningen van den

Vertaler, zijn, ja wel eens wat pikant, maar doorgaans gegrond, en bewijzen van het goede doorzigt des Schrijvers. Ten bewijze voor het eerste, kunnen wij ons beroepen op bladz. 518 en 521, en voor het laatste op aanmerking D. bladz. 665—667 en andere. In aanmerking L. bladz. 682, bespeurt men, dat de aanteekenaar nog onbekend was, van de ijverige pogingen, welke reeds met een goed gevolg zijn en worden aangewend, om het armoedige *Wijk op Zee* te doen herleven. Slagen dezelve verder wel, gelijk wij vuriglijk wenschen, dan zal het vooral niet noodig zijn, Visschers van daar, naar *Curaçao* te expedieren.

Het vijfde en laatste Deel, maakt den Lezer eenigzins bekend, met de Eilanden in den Atlantischen Oceaan, als *Teneriffe*, *Groot - Kanarie*, *Madera*, *Porto Sano* enz. — met *Ierland*, bijzonder met derzelver Kusten, Kanalen, Handel en Visscherij, — met *Groot - Brittanje*, — deszelfs verschillende Kusten en gedeelten, Kanalen, en bijzonder ook met deszelfs Koophandel, Visscherijen en Zeemagt, en eindelijk met zijne vermaarde Hoofdstad; terwijl eenige aanteekeningen achter aan gevolgd zijn, door verbeteringen en bijvoegsels, op alle de Deelen, en ten laatsten door een algemeen Register. De Schrijver blijkt hier t'huis te zijn; ondertusschen is er, door den Hollandschen Overzetter, nog aanmerkelijk veel toegevoegd, vooral om de groote Hoofdstad eenigzins nader te doen kennen. De stijl, anders in dit werk natuurlijk min bevallig, om dat zoo dikwerf dezelfde zaken moesten voorkomen, is daarin dan ook eenigzins aangenamer. Ondertusschen twijfelen wij, of wel allen de rhetorische figuren, waarmede de Vertaler, den Schrijver eens verlatende, zijn kort overzigt over *London* aanvangt, wel even zeer zullen billijken.

Wij

„ Wij meenen althans ons, met geene bloote vertaling van des schrijvers allerkorst verslag nopens London, te moeten vergenoegen."

„ Neen, gij eenige op den aardbodem, in wier schoot de Ganges en Indus hunne eindelooze schatten eerbiedig uitstorten, en voor wie Agra en Dehli, even als Hijdrabad, Suratte, Seringapatam, Candia en Achem, zich ootmoedig in het stof nederbuigen; terwijl Benares aan zijne kweekelingen het diepste ontzag voor U inboezemt. Meaco, Jedda en Pekin, weigeren u hetzelve nog wel steeds, doch enkel om den onmetelijken afstand tusschen haar en u; maar Kairo en Constantinopel erkennen, wat gij bij Aboukir voor haar wrocht. Napels, Lissabon, Amsterdam, Madrid, ja Parijs, vereeren u als eene tweede moeder. Parijs, dat evenzeer *voor u onderdoet*, als het Keizerlijk *Weenen en Petersburg*, in grootte en grootschheid, wederom voor hetzelve wijken. Parijs, dat in volkrijkheid reeds door meer dan eene van uwe Indische dochters overtroffen wordt, en door dezelve welhaast in pracht zal worden geëvenaard; terwijl uwe heerschappij nog slechts te jong is, om haar vermogen in u evenzeer ten toon te spreiden, als die van het oude Rome het hare in de wereldkoningin, van welker luisterrijk overblijfsel het voornaamste sieraad zijne wederga reeds in uwen S. Pauls tempel vindt. Uw S. James park gaat welhaast het zoo vermaarde Forum in schoonheid en majesteit beide ver te boven, hoe grootelijks ook de kleur van uwe prachtgebouwen bij die van het Romeinsche marmer affteke. Daarin vertoont zich een kolenhandel, dien het heelal met u als de moeder van uwe albedwingende Zeemagt eerbiedigt. Een kolenhandel, welks anders niet aanvallig gewoel elken regtschapenen Brit, met UWEN TUCKEY, van uwe Black Friars brug even

 gaar-

gaarne beschouwt; als hij op uwe ijzeren Waterloo's brug vertoeft, welker naam en bouwstof beide hem de geduchte ondoordringbaarheid voor den geest brengen, die uwe slagordes aan het onvergelijkelijke beleid van uwen WELLINGTON te danken hebben. En wat vertoont hem niet uwe London-bridge! Terwijl hij van uwe Westminster-bridge den hoogst eerwaardigen Abdij tempel, waar men Grootbrittanjes en Ierlands juweelvolle Keizerlijke kroon op het hoofd uwer Koningen drukt, en insgelijks uw overoud Kapitool, aanstaart; ziet hij van die andere niet slechts uwen even achtbaren Tower prijken, maar voorts wemelt er voor zijn oog, op uwe Theems, een talloos heer van gevleugelde schattingbrengers, hoedanig een Rome op zijnen vergoden Tiber nooit ontwaarde. Ó dringt het oog langs uwe Theems verder door naar derzelver benedeneinde; of nadert men langs hare wateren van daar u; aanschouwt men, in het opwaarts stevenen, uw Greenwich, uwe dokken, met al, wat zij en uwe rivier bevatten, en tevens u zelve in al uwe heerlijkheid, dan acht men al, wat Rome en Constantinopel, in derzelver grootsten bloei, al, wat het weleer ook zoo pratte Alexandrië en Babijlon, aan den naderenden vreemdeling verbazends en bewonderenswaardigs aanboden, nevens het tooneel, dat gij oplevert, gering en allezins verdwijnenswaardig. U bewondert men te meer, daar gij niet slechts dagelijks aanwast (*), maar

(*) Evenwel in uitgebreidheid te sterk, daar er tegen het einde van 1814 een groot aantal huizen van London, zelfs op de beste standen, ledig waren en bleven, en verscheidene aanbouwers van nieuwe huizen zich daarmede geruineerd hadden. Iets, waarnaar het inwendige vermogen van London zich intusschen geenszins laat afmeten, dat nog grooter wezen zou, wanneer zoo vele huizen buiten af, die door Maitressen bewoond worden, insgelijks ledig stonden.

maar den hoogstmogelijken top van grootheid nog in geene honderd jaren bereiken zult; bijaldien geen inlandsch gewoel van nietswaardigen de berekening van uwen PITT in duigen doet vallen, of dezelfde thee en rum, die u zoo zeer verrijkt hebben, uw volk niet voor het Zeeleven ongeschikt maken en verlammen. De voorspelling uwer leefregelschrijvers hieromtrent nog ver van hare vervulling ziende, verwachten wij u het oude Rome welhaast gansch(e)lijk naar de kroon te zien steken, en willen wij den Nederlandschen Zeeman, door eene korte ontleding van het gezamenlijke groote in u, van de bedwelming terug doen komen, in welke een min onderscheidenlijk overzigt van het geheel hem doet wegzinken."

De verbeteringen en bijvoegsels achter aan, *doen den Lezer zien*, niet slechts, dat de Vertaler zich gaarne de noodige moeite gaf, om dit werk van TUCKEIJ, in onze taal behoorlijk te doen uitkomen, maar ook tevens, dat hij niet alles heeft kunnen doen, wat hij wel verlangde. Ondertusschen heeft hij, door de vermeerdering van de *Alphabetische Lijst der Geschriften*, van den Kapitein, den begeerigen Lezer in staat gesteld, om verder de bronnen raad te plegen, en zelf dus het een en andere nog, of aan te vullen, of ook te verbeteren.

Wij achten dan, dat de Hollandsche Overzetter onzen dank verdient, voor de moeite aan dit werk besteed, 't welk dezelve wel waardig was. Niettegenstaande het ons bij de ondervinding gebleken is, dat dit werk geen eigenlijk leesboek is, om namelijk achter een met vermaak te worden doorgelezen, achten wij het echter, ook voor de zulken, die geene Zeevarenden of Kooplieden zijn, belangrijk genoeg, om het zich aan te schaffen; vooral om dat het regte gebruik ter vergelijking en tot

nazien, gemakkelijk gemaakt is, door het algemeen register. Had men kunnen goedvinden, om hetzelve met eenige platen en kaarten te versieren, zonder de kosten al te zeer te verhoogen, het werk zou dan voor velen aangenamer geworden zijn.

Gaarne onzen Lezer, eenig gedeelte uit dit werk, aan het slot van deze onze beschouwing willende mededeelen, is onze aandacht gevallen op het volgende, over *Java:*

„ Java is 250 uur lang, en tusschen de 30 en 50 uur breed. Deszelfs naam beteekent, volgens sommigen, *groot*, anderen leiden hem van het Maleische *djau* af, dat een aldaar groeijend graan aanduidt. Het eiland heet bij de Arabieren en Perzianen *Gezira al maha Rajah*, of *eiland van den grooten Vorst*. Hierbij heeft heeft men het oog op den Keizer, of Soesoehoenang, van Mataram, die den titel van *Vorst der Vorsten*, *steun der wereld*, enz. voert, en van ouds af tot aan 1740 over het gansche Oostelijke gedeelte des eilands gebood, maar toen van zijne 56 Provincien 30 aan de Nederlanders afstond; waarna zijn overgebleven rijk, in 1755, tusschen hem en den Sultan van Djokjokarta verdeeld geworden is, en deze voorts alhier, even als de Soesoehoenang te Soerakarta, eenen Nederlandschen Resident dulden moest, die zich op beide plaatsen in een wel versterkt verblijf ophield, en de stappen van beide Souvereinen gadesloeg. Stappen, waarvan de laatste, even als die van den Sultan van Bantam, voor alle drie de rijken gevolgen hebben gehad, welke hier te minder vermeld worden, daar het onzeker is, wat er daaromtrent thans zal worden besloten en vastgesteld (*).

„ Tot

(*) Evenmin kon de tegenwoordige Civile en Militaire staat van Java, en de verdere Nederlandsche Kolonien, door

„ Tot de algemeene beschouwing van Java behoort verder, dat er door het gansche eiland henen, van het Oosten naar het Westen, eene hooge bergketen loopt, welke de Zuidkust wel het digtste nadert, en de bronnen van ontelbaar vele beken bevat, die er gedurende het regensaizoen alle lage landen overstroomen. Die bergketen is aan den Oostkant hooger, dan aan den anderen; en het engste gedeelte des eilands, achter Cheribon, bevat de hoogste toppen. Eenige der bergen zijn vulkanen, De hoogte der dusgenoemde *Geté* is 8000 voet."

„ De rivieren zijn op Java niet groot, en derzelver monden zijn gemeenlijk door banken voor alle ander, dan klein, vaartuig gesloten. De Noordkust des eilands is over het geheel laag, en wordt, uit hoofde van hare moerassen, *stilstaande poelen*, en digt plantgewas, dat er den zeeoever bedekt, *als zeer* ongezond beschouwd. Eenige uren ver binnen *'s lands* wordt de lucht gezond en genoegelijk; en de koelte neemt, naar mate men bergwaarts aan komt, derwijze toe, dat de morgen en avond koelte, op het landhuis van den Gouverneur-Generaal van Batavia, slechts 6 uur van de stad, vuur noodig maakt. De voortbrengselen van het dieren- en plantenrijk zijn gansch als die van Sumatra, welke straks uitvoerig zullen worden beschreven. De Javanen gelijken ook zelven, in karakter en manieren, aan de Maleische Sumatranen. Zij spreken het Maleisch met eenige wijziging. De leer van MOHAMMED heerscht

door den Heer TUCKEY vermeld worden; en wij weten nog slechts, dat Java een hoog Geregtshof, en Batavia, Samarang en Surabaya, Tribunalen hebben. Overigens geven wij het volgende, zoo als wij het bij TUCKEY vinden. Wie naderen meer licht begeert, raadplege Z. E. den Generaal VAN DEN BOSCH, en anderen.

heerscht het gansche eiland door; doch in het gebergte, zegt men, onthoudt er zich nog een stam, die den oorspronkelijken Godsdienst van dit land en deszelfs nabuurschap ten Noorden, aanklevende, alle dierlijk voedsel schuwt, en aan de zielsverhuizing gelooft. Men vindt er voorts afstammelingen van eene oude Chineesche volkplanting, en er zijn verscheidene oude Chineesche Pagoden door Java henen verspreid. Zelfs schijnt de gele kleur, door welke de kleeding van den Soesoehoenang zich onderscheidt, van Chineeschen oorsprong te wezen."

„ Bij den afstand van veel lands, verpligtten de Javaansche Keizer en Sultans zich voorlang, om al de handelsartikelen van hunne landen door de handen der Nederlanders te laten gaan. De Koning van Bantam had hun daarenboven jaarlijks eene zware schatting in peper te betalen, en hij werd door hen benoemd; maar steeds uit het Koninklijke geslacht. Zij hielden voorts over hem nog strenger toeverzigt; dan over den Keizer, en deszelfs vermelden mededinger. Onder schijn van hem eer aan te doen, hielden zij hem in zijn paleis als belegerd, en gedoogden niet, dat iemand zijner onderdanen, zonder voorkennis van den Kommandant der wacht, van welke zij hem omringden, in dat paleis trad."

„ Dat gebouw staat in de hoofdplaats; die den naam aan het Koningrijk geeft, op de Noordkust des eilands, nabij deszelfs Westeinde, en de Straat, welke hetzelve aldaar bespoelt, gelegen is, en langs de golf, welke haren naam insgelijks voert, veel handel plagt te drijven, voor dat de Nederlanders alles naar zich trokken, en de golf al meer en meer verslijkte. Deze is van binnen met ondiepten opgevuld, maar wordt intusschen door eenige onbewoonde eilanden van buiten derwijze gedekt,

dekt, dat zij nog ſteeds eene goede ankerplaats, zelfs voor grooteſchepen, oplevert. Aan haar binneneinde ligt de ſtad, tusſchen twee takken van eene rivier, in welke er bij Springvloeden ſlechts 5 voet water ſtaat. Dit belet er niet ſlechts den handel, maar brengt ook grootelijks tot de ongezondheid van Bantam toe, dat uit een aantal van een geſpreide bamboezen woningen beſtaat, welke kokospalmen tusſchen zich hebben. Het vermelde paleis is van vestingwerken omringd, die een groot vierkant vormen, geregelde bastions op de hoeken hebben, en met 66 ſtukken geſchut bezet zijn, welke gedeeltelijk van metaal, maar bijkans alle onbruikbaar, en van oud Portugeesch en Engelsch maakſel zijn."

„Dit paleis wordt, even als de reede, door het Nederlandſche fort *Speelwijk* beſtreken, dat nader aan den mond der rivier ligt, 48 ſtukken geſchut voert, en doorgaans wel bezet is. Aan dezen post is die van Anjera ondergeſchikt, welke uit een Pagger beſtaat, die van eene gracht omgeven is, en bij 4 vierponders doorgaans ſlechts 6 of 8 ſoldaten heeft. Een post, welken men, bij het doorvaren der ſtraat, meermalen om water of levensmiddelen aandoet."

„Ten Oosten van het Bantamſche rijk, bevat de Noordkust dat van Jacatra, welks Souvereiniteit reeds in 1619 ganſchelijkelijk op de Nederlanders overging."

„Hier ligt Batavia, aan eene rivier, dat eene der grootſten van het eiland is. Dezelve beſpoelt de ſtad aan eenen kant; en er loopt uit haar aan de anderen kant eene gracht om de vestingwerken henen. Deze beſtaan uit een muur, ter hoogte van 20 voet, veelal van koraalrots gebouwd, en door 22 ongeregelde bastions beſtreken, welke elk 2 of 3 ſtukken geſchut voe-

 ren.

ren. Vier poorten met ophaalbruggen openen gemeenfchap met de voorfteden. Buiten den kring der muren, loopt aan de Noordzijde het Kasteel uit, dat een wal van 20 of 25 voet hoogte en 4 bastions heeft. Hetzelve bevat het Gouverneur-Generaals paleis en al de publieke gebouwen."

„ De rivier, die voor geladene ligters tot aan de ftad bevaarbaar is, wordt beneden het Kasteel met een boom afgefloten, en nog lager zijn er in het fort Loo 6 of 7 ftukken gefchut op den mond der rivier gerigt. Aan haren Oostelijken oever is er ook een fort aangelegd, met wijd uitgeftrekte linien, door redouten geflankeerd, tot dekking van pakhuizen, enz. Dat alles is echter buiten ftaat, om een langen tegenweer te bieden."

„ De ftad is fraai gebouwd, en bevat 20 ftraten, welke elkanderen regthoekig doorfnijden, en in haar midden eene gracht hebben. Deze is aan weerskanten met metfelwerk opgezet, en met boomen beplant. Langs de grachten, loopt er voorts aan weerskanten een pad voor rijtuig en flaven, dat tusfchen de 30 en 60 voet wijd is, en aan den kant der huizen eene tweede boomenrij heeft. Tusfchen deze laatfte en de huizen, loopt er een voetpad ter breedte van 6 voet, dat door paarden noch flaven gebruikt mag worden. Alles gezamenlijk beflaat, tusfchen de huizen aan weerskanten der grachten, meermalen eene ruimte van boven de 200 voet. Er liggen over de grachten gezamenlijk 38 bruggen. Batavia, het kasteel en de voorfteden, bevatten te zamen een groot aantal gebouwen voor den eeredienst der Gereformeerden, Lutherfchen, Portugezen, Chinezen, en Mohammedanen, die in zeer ongelijken getale te zamen de ongewisfe, en thans vooral niet juist

juist op te gevene, bevolking, van tusfchen de 100,000 en 200,000 inwoners vormen."

„ De reede van Batavia (*) wordt in de beide jaarfaizoenen door eenige kleine eilandjes tegen de zeewinden gedekt. Onrust, een van die eilandjes, bevat het fcheepsarfenaal, timmerwerven en vestingwerken, van welke er intusfchen geen de reede, en de vaarwaters naar dezelve, beftrijkt. Op het eilandje Purmerend, is er een Hospitaal voor Zeelieden."

„ Ten Oosten van het Koningrijk van Jacatra wordt dat van Cheribon door inlandfche Vorften geregeerd, die weinig minder afhankelijk zijn, dan de Koning van Bantam in de laatfte tijden; daar de Nederlanders hen naar willekeur, en vereisch van hunne belangen, afzetten en verbannen."

„ *Cheribon*, eene groote Javaanfche ftad, ligt aan eene rivier, welke zich door twee monden ontlast, die beide bij hoog water nog flechts voor 6 voet diep gaande fchepen bevaarbaar zijn. De Nederlanders hebben hier een klein fortje van gebakken fteen, met 4 ftukken gefchut, en doorgaans 70 Europeers tot bezetting. De reede ligt er ganfchelijk open, en heeft ½ uur van den wal nog flechts 5 vadem diepte. Hier ter ftede is de grootfte Moskee van gansch Java, en in de nabuurfchap vereeren de Mohammedanen het

(*) Op welke er, volgens de jongfte berigten, bij het afgaan der brieven, een groot aantal Engelfche, Noord-amerikaanfche, Franfche, Nederlandfche en andere, fchepen eene lucht trotfeerden, die er door nabijgelegene ondiepten en Moerasfen baast niet minder ongezond wordt gemaakt, dan te Batavia door dezelfde moerasfen, en al de grachten der ftad, welke meerendeels de rivier deerlijk verlammen, en, voor zoo veel zij zulks doen, met het puin der verlatene huizen, en nutteloze muren, gedempt behoorden te worden.

het graf van IBN SJEK MOLLANAH, die hunnen Godsdienst op Java invoerde. Verder Zuidwaarts aan neemt het rijk van den Soesoehoenang een aanvang; en 12 uur ten Oosten van Cheribon ligt aan zee de hoofdstad van een vierde rijk, dat even als die van Cheribon, Jacatra en Bantam, door de Nederlanders wordt beheerscht. Die stad voert den naam van *Tagal*, en heeft eene bevolking van 8000 inlanders."

„ Samarang, waar MARCO PAOLO zich vijf maanden lang onthield, ligt aan de dusgenoemde *Groote rivier van Java*, en heeft 30,000 inwoners, deels Nederlanders. Het is in rang de tweede Nederlandsche vastigheid op het eiland, en eene der drie steden, buiten welke er geene vreemde schepen op Java mogen lossen of laden. Zij heeft een goed Kasteel, met eenige buitenwerken, en doorgaans 150 Europeesche en 450 inlandsche bezettelingen. De reede ligt er even open, als te Cheribon; en er is, één uur van den wal, slechts 3 vadem diepte, en op 1½ uur afstands 5 vadem. De rivier voert veel slijk aan, dat in haren mond banken vormt, die slechts een vaarwater voor booten openlaten."

„ Japara is een klein Neerlands fort, nabij de puinhoopen van eene oude stad van dien naam, dat de hoofdstad van een Koningrijk plagt te wezen. Men ziet er een Tempel van gehouwen steen, en veel heerlijker van werk dan eenig hedendaagsch Javaansch gebouw."

Het hier en daar in dit werk voorkomende omtrent de *Jesuïten*, zou, uit onze pen gevloeid, veel ongunstiger nog zijn uitgevallen, daar wij de handelwijze van den magtigen ALEXANDER, van onzen tijd, hoogelijk roemen.

AVOND-

AVONDGESPREKKEN over verschillende Wetenschappelijke en Zedekundige Onderwerpen. Een Leesboek voor de Jeugd. Uit het Fransch vertaald. Met Platen. Te Amsterdam, *bij* C. Schaares, 1819. 228 *Bladzz. In kl.* 8vo. *De prijs is f* 1 : 10 : —

„De Heer DE VERNEUIL, (dus luidt de *Inleiding*,) een rijk man, die op een zijner landgoederen stil leefde, had het onderwijs van zijne zonen, en van die van drie zijner broederen, zelf op zich genomen; hij hield, als het ware, eene kostschool, waarvan de kosten geheel voor zijne rekening waren. Na verloop van zekeren tijd, met den aanvang des winters, wilde hij zich overtuigen, of zijne kweekelingen inderdaad voordeel van zijne lessen trokken. Hij besloot dus, een deel der uren, welke hij hun, elken avond, tot uitspanning geschonken had, aan gemeenzame gesprekken toe te wijden, waarin hij zich van alle voorkomende omstandigheden, die stof en aanleiding tot leerzaam onderhoud opleverden, bedienen wilde, om hen, beurt om beurt, op de proef te stellen. Om het nut, hetwelk hij met deze gesprekken beoogde, niet tegen te werken, was het vooral noodig, dat de jonge lieden dezelve, niet als ernstig onderzoek of vermeerdering van taak, maar als aangenaam spel en tijdverdrijf beschouwden, en de uren, daartoe afgezonderd, met vrolijk verlangen te gemoet zagen. Hij wist dus eens, op zekeren avond, het gesprek zoo behendig te leiden. dat zij hem, uit eigen' beweging verzochten, of hij hun het een en ander vertellen wilde. De Heer

Heer DE VERNEUIL deelde hun eenige vertellingen en anekdoten mede, die zulk eene levendige belangstelling inboezemden, dat men, gelijk de goede vader gehoopt had, zich met éénmaal niet bevredigd toonde. Och, vader! riepen de kinderen, toen het tijd werd om zich ter rust te begeven: beloof ons, dat gij ons, elken avond, dat vermaak wilt schenken! Lieve kinderen! antwoordde de Heer DE VERNEUIL, heimelijk verheugd over den goeden uitslag zijner krijgslist; elken avond, dat zoude te veel zijn! Na den arbeid, die u dagelijks als taak is opgelegd, hebt gij eenige ligchaamsbeweging noodig. Om de drie of vier dagen zal ik gaarne aan uw verzoek voldoen; maar wij willen onze gesprekken dan toch zoo inrigten, dat wij er eenig nut uit trekken. Wij zullen, enkel om ons te vermaken, gemeenzaam met elkander praten over allerlei soort van onderwerpen, zelfs over hetgeen wij elken dag te zamen geleerd hebben, en eindelijk ons onderhoud van wetenschappelijken of zedekundigen aard besluiten, met bijzondere verhalen of daadzaken uit de geschiedenis, die, zoo als ik hoop, onze avonduren altijd zoo aangenaam zullen maken, als heden."

De Lezer kent hier uit, de aanleiding en inkleeding.

De twintig Avondgesprekken, beantwoorden zeer goed aan het oogmerk, bevatten verscheidene voor Kinderen zeer aanmerkelijke zaken, en het nuttige is hier met het aangename voegzaam vereenigd.

Dat hier tot straf op bladz. 83, het lezen van een zedekundig boek opgelegd voorkomt, is gewis niet oordeelkundig noch dienstig tot aanbeveling.

MEN-

MENGELWERK.

IETS, WAAR TOE HET SCHRIJVEN OVER EEN GEVREESD GEBREK VAN LEERAARS, IN DE HERVORMDE KERK, IN DEZE DAGEN, AANLEIDING HEEFT GEGEVEN. Door H. GALLOIS, PRED. te *Vriezenveen*.

(*Vervolg van de Boekzaal voor Junij* 1820. *Bladz.* 672.)

Spanje, het welk in de Nederlanden, na het verlies van een onnoemelijk aantal zijner dapperste krijgers, en de opoffering van vele millioenen schats, nog liever alles met dezelve verliezen wilde, dan den Ingezetenen eene vrije aankleving aan de Hervorming toestaan, dat liever zijn land in onkunde en laagheid deed nederzinken, en, als eene nietswaardige prooi, aan inquisitie en Monniken-heerschappij overgaf, indien het maar de schatten, ter fnuiking eener Godsdienstige vrijheid dwazelijk verspild, kon terug bekomen: dat, daarbij zoo ongeloofbaar trotsche, *Spanje* zag zich zoo verre vernederd, dat het aan Hervormde Ingeniëurs, het ontwerp van het Kanaal van Murcia, moest aanvertrouwen. De Italianen, welke het zich, voor en ten tijde der Hervorming, overwaardig maakten, dat zij, gedurende eenige volgende Eeuwen, uit Dweepers en Ongodisten waren zamengesteld, schijnen, door het inruimen van een Professoraat, voor den Protestanschen Frank, der zuivere leer een Zoenoffer te hebben aangeboden. *Frankrijk*, 't welk, blij-

blijkens de Hervormden in dat land, zonder zijne verminkte Roomsche Leer, en zijne vervolgzieke Biechtvaders, zeer vele groote Mannen zou hebben voortgebragt, wist zich eens in den uiterften nood, niet anders te redden, dan, door zich in de magtige armen van den Hervormden NEKKER, te werpen.

Een man buiten twijfel, die, in Staatkundige en Godsdienftige aangelegenheden, „*eene rots gelijkt*, zoo als ZIMMERMAN in zijne eenzaamheid van hem fpreekt, *waarop een rijk zijne eeuwige grootheid vestigt.*" Diergelijke voorbeelden wijzen ons het Katholicismus aan, en wij zullen dezelve onzen dank en onze achting niet onthouden. Dit alles had echter geene plaats kunnen hebben, indien er niet in de Protestantfche Landen, eene menigte van goede boeken, over allerlei onderwerpen, was uitgekomen; indien niet, door de vrijheid van denken, lezen en fchrijven, de mededeeling van denkbeelden eenen ongehinderden gang kon houden. Hierom zijn zelfs de Tijdfchriften, voorwerpen van algemeene aandacht, en van het uitgebreidst nut, wier beftaan in fommige, wier aard en ftrekking in andere Roomfche Landen, naauwelijks bekend zijn. De van Eeuw tot Eeuw doorbrekende verlichting, zal echter de Roomfchen, bij voortduring, dwingen, om de Protestanten ook hierin, met een' zachten tred, te blijven nawandelen; gelijk zij dat reeds vroeger, door het oprigten van Hoogefcholen, getoond hebben. Ja! zelfs de Spaanfche Nachtuil, heeft eenige donkere cellen moeten ruimen; welke in foortgelijke, meer aan de lichtftralen blootgeftelde, verzamelplaatfen wierden omgebouwd. Die gebouwen fchijnen van vorm en gedaante, niet van bewoners verwisfeld te zijn. Want op ééne der geachte Akademiën, on-

onder de Protestanten, wordt meer verlichting en wezenlijke kunde gevonden en medegedeeld, dan op alle de Spaansche, te zamen genomen. Het is geen vooroordeel, maar eene onpartijdige gevolgtrekking, die mij de Hervorming zoo hoog verheffen, en hare oude, vijandige, stiefmoeder zoo diep vernederen doet. Een geacht Professor, aan de Hoogeschool der Roomschen te *Bon*, die den elders tot den afgrond vervloekten JOZEF DEN II. eene eerezuil heeft opgerigt, welke langer dan staal of marmer bestaan zal; een EULAGIUS SCHNEIDER, bekent, in zijne redevoering van 1790, *over den toenmaligen toestand, en de hindernissen der schoone wetenschappen, in het Roomschgezinde gedeelte van Duitschland*, onder anderen: „Wij hebben nog weinig geleerde voortbrengsels van Duitsche Roomschgezinden, welke wij, ten aanzien van den smaak, met de werken der Protestanten zouden kunnen vergelijken. Wij hebben de eer nog niet behaald, dat wij, slechts van het negentigste deel der Duitsche Klassische werken, zouden kunnen zeggen: „Deze zijn door Mannen van onze Kerk geleverd," wij mogen ons onderzoekend oog heen wenden, werwaarts wij willen; wij vinden het veld der schoone Letterkunde, bij onze Geloofsgenooten nog zeer woest. — Hoe weinig is het vak der Geestelijke welsprekendheid, nog in onze Roomsche Staten bearbeid. — De beste Overzettingen, uit de oude- en nieuwe Talen, hebben wij aan de Protestanten te danken. Aan de minste Roomsche Universiteiten, is voor de bevordering der schoone Letterkunde gezorgd. Velen hebben er geen' Leerstoel voor; bij anderen is hij voorzien van Mannen, wien het of aan kracht of aan goeden wil ontbreekt, om den smaak voor het

het schoone uit te breiden. — Wij zijn derhalve, wat den aanbouw der schoone Letterkunde betreft, nog verre van den eindpaal verwijderd, welken de Protestanten bereikt hebben. Van waar dan deze afstand, tusschen hen en ons? Zijn wij dan met andere zintuigen geboren, als onze Protestantsche Broeders? Bewonen wij ruwere, minder zielstreelende oorden, dan zij? Ademen wij eene Baeotische lucht in, terwijl zij onder eenen Attischen hemel wandelen? enz." *Holland*, dat wel eer het wereldwingend *Spanje* wederstand bood, en, gedurende tachtig jaren bijna, den lauwer der overwinning om zijnen schedel groenen zag; heeft zich in den wedstrijd der Letteren, niet minder met onsterfelijken roem overdekt.

Naar evenredigheid toch van deszelfs omtrek, heeft het meer Geleerden voortgebragt, dan eenig ander gedeelte der beschaafde wereld. Engelschen, Franschen, Duitschers, Denen, Zweden, Hongaren, ja, alle Natiën, werden door de vermaardheid onzer Scholen uitgelokt, om zich aan de voeten van derzelver Leeraren, eenen tijd lang neder te zetten, en dezen roem heeft *Holland* zoo weinig verloren, dat voortaan, waar de uitlandsche Staatkunde geene onoverkomelijke hinderpalen in den weg legt, op vele uitlandsche Geleerden, op nieuw kan overgebragt worden, 't geen N. LIJDIUS, in 1672, in 't bijzonder van *Leijden*, en met toepassing op *Holland*, voor zijnen tijd zeer naïf zong:

Al wat nu letters knauwt, dat bukt zich voor u neder,
Wat na de hoogte vliegt, dat drijft op uwe veder,

Dat lekt de Leijdsche pen, die trekt hem van
de aard,
Voert zijn gedachten op, en tiltse hemel-
waart.
Roem Haagje op uw Hof, op scherpgeslepen
Raden,
Op kloeke meesterschap: 't is plant van Leijd-
sche zaden,
Meest eijers van haar nest: gaart eijeren,
maar zegt,
In Leijden is de Hen, die al de eijers legt.

Het is uit dien hoofde niet te verwonderen, dat de Protestantsche Geestelijkheid, in ons land, zich altijd heeft kunnen meten met elke uitheemsche. De Fransche Predikanten hebben zich nimmer, hunner groote Voorgangers, onwaardig gedragen. In openbare en bijzondere betrekkingen, hebben zij zich steeds vele verdiensten bij onzen landaard verworven. Onder dezelve waren er niet weinigen, die, met of zonder professie in dat vak, vele nuttige Leden, onder het mannelijk en vrouwelijk geslacht, voor de Maatschappij, en vele sieraden voor den Godsdienst hebben aangekweekt; inzonderheid toen de Kostscholen en andere inrigtingen eener beschaafde opvoeding, nog niet zoo algemeen, en zoo wel geordend waren. Het is aan hen waarlijk niet te wijten, dat zij niet steeds den heilzaamsten weerslag maakten, op hunne in onze landtaal werkende, broeders. Terwijl deze tijden ondergaan hebben van kwijning, hebben gene steeds met de Leeraren van andere Gezindten, eene gelijke hoogte van eer en roem bestegen. Thans echter verblijdt het mij, dat ik mijnen geachten Leermeester, den Hoogleeraar aan de Universiteit te *Leijden*, M. SIEGENBEEK, die tevens buitengewoon Leeraar

van de Doopsgezinde Gemeente aldaar is, het volgende mag hooren belijden: „ Er was misschien een tijd, waar in ons Doopsgezind Kerkgenootschap zich beroemen mogt, aan andere Kerkgenootschappen in ons Vaderland, en bijzonder aan het grootste en aanzienlijkste onder dezelve, over 't geheel in predikwijze voor uit te wezen. Dan, sedert de laatste twintig jaren, is in dezen onder het Hervormde Kerkgenootschap eene zoo groote verbetering tot stand gebragt, dat het onze wel verre van zich zijnen vroegeren roem, langer te willen toeëigenen, in tegendeel zich gelukkig mag rekenen, wanneer het slechts kan doen blijken, in het bedoelde opzigt niet ten achteren te zijn. Intusschen, terwijl vele Leeraren onder de Hervormden, zich als om strijd beijverden, om door de uitgave hunner voortreffelijke Stukken, de zoo grootelijks verbeterde Preekmanier, door hen aangenomen, onder de hunnen meer en meer te verspreiden, en op die wijze den roem van hun Kerkgenootschap met hunnen eigenen in top voerden; terwijl ook onder andere Protestantsche Christenen, bekwame mannen, door het in het licht zenden van fraai bewerkte Leerredenen, voor zich zelven en de hunnen lof behaalden, was er onder de Leeraren van ons Kerkgenootschap, in de laatste jaren, schier niemand, die van zijnen arbeid, als Kansel-Redenaar eenige proeven deed in het licht verschijnen. — Deze zoo algemeene en langdurige schroomvalligheid onzer Leeraren, in de uitgave van hunnen Kansel arbeid, was het voornamelijk, welke mij tot het besluit deed komen, om een klein getal van Leerredenen in het licht te geven. — Maar hoe? (zal welligt iemand op het lezen van het voorgestelde zeggen) meent gij dan, door de uit-

uitgave uwer Leerredenen, den roem van uw Kerkgenootschap te zullen handhaven, en vermeet gij u dus dezelve, met den arbeid der beroemdste Leeraren van andere Kerkgenootschappen, en bijzonderlijk van het Hervormde, gelijk te stellen? Verre zij het van mij, zulk eenen waan te koesteren, en mij zelven in éénen rang met zoo vele uitstekende Mannen, en bijzonder met eenen VAN DER PALM, te plaatsen, wien ik geloove, dat allen gaarne met mij den eersten zullen toekennen." Wij zouden het, om al het bijgebragte, als eene bewezene waarheid kunnen aanmerken, dat de Protestantsche Geestelijken de grootste weldaden aan de Maatschappij hebben opgeleverd: zoo door de opvoeding van hunne eigene Zoons, in allerhande geleerdheid, en door de opleiding van de, aan hunne zorg toevertrouwde Kweekelingen; als door het eigenhandig bewerken, vertalen en verspreiden der nuttigste geschriften. Om hier nog verder eenige herinneringen, van eene voldingende waarde plaats te geven, zal het niet ongepast zijn, een vlugtig oog, op de eerste jaren van de XVIIIde Eeuw te slaan; en eenige dier voortreffelijke Mannen op te tellen, welke daar in met roem en eere geleefd hebben.

(*Het Vervolg hier na.*)

GESCHIEDENIS DER JODEN, EN HUNNE VERVOLGINGEN, IN ENGELAND.

De Joden kwamen eerst in *Engeland*, onder WILLEM DEN VEROVERAAR; en hoewel aan vele bepalingen en afpersingen blootgesteld en dikwijls door het gepeupel vermoord, waren zij echter, na twee Eeuwen, in welvaart en getal

zeer toegenomen. Men vondt hun in alle Koopsteden, vooral echter het talrijkst, in dat gedeelte van *London*, dat de Jodenwijk (Jewry) genoemd werd.

Onder de regering van HENDRIK II, werden zij eenigermate begunstigd. Voor dezen tijd, moesten zij hunne dooden, naar *London* zenden, maar HENDRIK bezorgde hun verlof, om eene begraafplaats buiten de muren van ieder Stad te hebben, als zij er eene koopen konden.

Toen RICHARD I, den Troon beklom, haasten zich de Joden om zijne gunst te verwerven, en het ongelukkig lot, dat hunne broeders in *Frankrijk* getroffen had, te ontgaan, en hem kostbare geschenken te brengen, maar de Koning verbood hen, om op den dag zijner krooning voor hem te verschijnen.

Niettegenstaande dit verbod, hadden echter sommigen hunner de stoutheid, om, onder het volk gemengd, in zijn paleis te komen, maar zij werden er met schande uitgesmeten, en door het woedend volk, met knuppels en steenen vervolgd en gedood.

Tevens verspreidde zich het gerucht, dat de Koning verlof gegeven had, om de Joden te vermoorden en te plunderen, en nu werden alle Joden, die men op straat vond, onmenschelijk vermoord, en hunne huizen in brand gestoken. Te vergeefs zond RICHARD den vrederegter met verscheidene Ridders, om deze rustverstoorders te verstrooijen, deze moesten eigen veiligheidshalve vlugten, en het branden en moorden duurde tot den volgenden dag, waar op de Koning drie hoofden der oproermakers, onder voorwendsel, dat zij huizen van Christenen geplunderd hadden, deed ophangen, en een bevel liet bekend maken, dat hij de Joden onder zijne bescherming nam, en alle ge-

geweldadigheden tegen hunne perfonen en eigendom verbood. De mishandelingen bepaalden zich echter niet alleen tot *London*, want zij die op den kruistogt naar de kusten trokken, bedreven dezelfde fchendaden, en te *Lijna*, *Norwich*, *Stamford*, *Edmondsburg* en *Lincoln*, werden in de eerfte woede de grootfte wreedheden bedreven; terwijl te *IJork* eene geregelde zamenzwering ontftond, om alle deze ongelukkigen te vermoorden, welke een verdienftelijk Gefchiedfchrijver dus verhaalt:

„ Voor zonnen-ondergang, kwam een troep volk in de Stad, en overviel des nachts het huis van den rijken Jood BENNET, die in het oproer te *London* zijn leven verloren had. Zijne vrouw en kinderen werden vermoord, het huis geplunderd en afgebrand. Men had befloten, in den volgenden nacht, even zoo te handelen *met den rijken Jood* JOREN, maar deze was wijs *genoeg*, om met zijne fchatten en familie naar *het Slot* te gaan, en de meeste Joden in *IJork*, en de nabuurfchap volgden dit voorbeeld. Ongelukkig had echter de Bevelhebber, eens op eenen morgen het Slot verlaten, en de vlugtelingen, welke, de vrouwen en kinderen niet medegerekend, een getal van ruim vijfhonderd uitmaakten, weigerden hem in te laten, dewijl *zij hem* van verkeerde oogmerken verdacht hielden. Deze riep toen het volk op, de vesting werd dag en nacht belegerd, een van de belegerden aangeboden vrij aanzienlijk losgeld geweigerd, en de wanhopige Joden namen het ontzettend befluit, de boosheid hunner vijanden te leur te ftellen. Zij begroeven hun goud en zilver, wierpen al wat brandbaar was in het vuur, fneden vrouwen en kinderen de keel af, en vermoorden toen elkanderen. De weinigen, die geen moed hadden om dit te doen, zeiden

 aan

aan de belegeraars wat er geschied was, en verzochten om gedoopt te mogen worden, ten einde hun leven te redden. Men stond hun verzoek toe, maar zoo dra zij de poort openden, werden zij vermoord."

„Hier op trokken de veroveraars naar de Hoofdkerk, dwongen den Ambtenaar de schuldbrieven over te leveren, die de Joden veiligheidshalven, daar nedergelegd hadden, en verbranden die in een vuur, dat zij in het ruim der Kerk ontstoken hadden. — De Kanselier kwam wel te *IJork*, om deze geweldenarijen te straffen, maar de hoofdmisdadigers waren intusschen naar *Schotland* gevlugt, en hij zette slechts den Scherif en Stadhouder af, en verpligtte de Burgers voor het Koninglijk Geregtshof te verschijnen, en zich te verantwoorden."

Het was wel te verwachten, dat dit onderdrukte volk, veel zou moeten lijden van de hebzucht, van den zwakken en boozen Koning JAN, en het is dus niet te verwonderen, als wij vinden, dat hij de Joden dwong, om de onkosten goed te maken, die er noodig waren tot de oprigting van een heer ter verdediging van *Ierland*; hij liet hen alom in het Koningrijk opligten, en zoo lang op het wreedst mishandelen, tot zij hun losgeld betaalden. Onder anderen liet hij den Jood ABRAM te *Bristol*, zeven tanden uittrekken, eer deze besluiten kon, de van hem geëischte 10,000 mark te betalen. Hij perste de Joden ruim 60,000 mark af.

In HENDRIK III, vonden de Joden een beschermer, hoewel deze bescherming hun veel geld kostte. Hij gaf hun vrijgeleide om in *Engeland* te komen, veroorloofde hunne Rabbijnen, andere Joden in den ban te doen, en een Opper-Rabijn te hebben. Hij verbood hun echter land te koopen, buiten de Steden en Vlek-

ken,

ken, of hunne pachterijen aan Christenen over te dragen, hoewel zij vrijheid hadden, die aan Joden te vermaken. Hij verkocht eens aan zijnen broeder alle de Joden in *Engeland*, voor 5000 mark, en op eenen anderen tijd, gaf hij hen 6000 mark de Judaismo, om hem op zijnen togt naar *Palestina*, te ondersteunen.

Onder zijne regering, werd er eene zeer ernstige, hoewel valsche beschuldiging, tegen de Joden ingebragt, die bijna verderfiijk voor hun geworden was. Een Arts te *Norwich* beklaagde zich, dat de Jood JAKOB zijn Zoon, die omtrent vijf jaren oud was, gestolen, besneden en vier en twintig uren in huis gehouden had, tot de buren het kind, op deszelfs geschreeuw, bevrijd hadden.

Men onderzocht dit, en hoorde vele getuigen, maar wanneer men in aanmerking neemt, dat deze aanklagt eerst plaats had, vier jaren na dat die zoogenaamde wreedheid gepleegd was, en let op de tegenspraak in de getuigenissen, dan blijft er geen twijfel over, dat de geheele beschuldiging een complot was. De Koning, wist hier uit echter voordeel te trekken, want hij veroordeelde niet alleen de Joden te *Norwich*, maar ook die van *London*, om, of 20,000 mark boete te betalen, of levenslang gevangen te zitten.

In het jaar 1250, werden een en zeventig Joden in den kerker geworpen, op de beschuldiging, dat zij een Christen kind gekruist hadden, het welk vijf en twintig Ridders met een Eed bevestigden. De Franciskanen echter, bevrijdden hen, door hun bidden en smeeken van den dood, doch het volk nam dit zoo euvel op, dat het hun geene almoesen meer wilde geven, een doodvonnis voor eene nieuwe Be-

delaars-Orde, die alleen van liefdegaven leven moest.

Men verhaalt, dat, onder deze regering, een Jood, op eenen Sabbath in een Sekreet viel, en om den Sabbath niet te schenden, er zich niet wilde laten uithalen; toen de Graaf VAN GLOCHESTER dat hoorde, verbood hij dit op den volgenden dag, zijnde Zondag, te doen, en daar hij er dus tot Maandag in moest blijven, stierf hij. Dit gaf aanleiding tot het volgende Latijnsche versje:

CHRISTEN. Tende manus, Salomon, ut te de stercore traham.

JOOD. Sabbata sancte colo, de stercore surgere, nolo.

CHRISTEN. Sabbata nostra quidem Salomon celebrabis ibidem.

Op Palm-Zondag 1264, ontstond er in *London*, eene vreesselijke vervolging tegen de Joden, dewijl een hunner meer interessen vorderde, dan de wet veroorloofde, namelijk twee pence van twintig schellingen, van een Christen zocht af te persen. Het Gemeen mishandelde hem hierom op het onmenschelijkste, vermoordde er meer dan vijfhonderd, plunderde hunne huizen en verwoestte hunne Sijnagogen. Bij dezen afschuwelijken moord, werden noch zuigelingen noch grijsaards gespaard, en de Graaf van *Leichester*, eigende zich een gedeelte der geplunderde goederen toe.

EDUARD I, was ook een vijand, en vervolger der Joden. Gedurende zijne regering beval, PECKHAM, Aartsbisschop van *Kanterburij*, aan den Bisschop van *London*, alle hunne Sijnagogen te verwoesten. LINGARD verhaalt ons het

het volgende, van de wreedheden, die dit volk toenmaals moest verduren: „In het eerste Jaar na EDUARDS krooning, werd den Joden verboden Sijnagogen te bouwen, leen- of andere vrije Goederen te bezitten, en interesfen voor geleend geld te eisschen. Ieder Israëliet, was van zijn zevende jaar af gedwongen, als een teeken waar aan hij kenbaar was, twee lappen van geel laken, zes duim lang en drie breed, op zijne buitenste kleeding te dragen, en beide sekfen moesten van het twaalfde jaar af, een hoofdgeld van drie pencen jaarlijks op Paasschen betalen. Dewijl de gewone bronnen van hunne verdiensten gestopt waren, bedienden zij zich van een ander middel, zij besnoeiden namelijk het geld, een bedrog dat niet ligt te ontdekken was, zoo lang men, volgens de wet, de zilvere munt in halve en vierde deelen mogt *snijden.*"

Als men volgens de straf mag oordeelen, dan moet deze misdaad toen bijna algemeen, onder de Joden geweest zijn. Alle Joden, die men hier van verdacht hieldt, werden op éénen dag gevangen genomen, het vinden van het afgesnoeide zilver in hunne woningen, werd als een bewijs hunner schuld beschouwd; twee honderd tachtig van beide sekfen, werden in *London*, en wel eens zoo veel in het overige land, opgehangen, en de huizen en goederen der gestraften, ten voordeele der Kroon, verbeurd verklaard.

Het lijden van dit ongelukkig volk, had nog zijn einde niet bereikt. In het jaar 1787, werden op eenen bepaalden dag, alle Joden in *Engeland*, zonder onderscheid van jaren of sekse, in de gevangenis gezet en gehouden, tot zij hunne vrijheid kochten, door een ge-

fchenk aan den Koning van twaalf duizen ponden Sterlings.

Drie jaren later, in 1290, werd hun lot eindelijk beflist. Door een bevel des Konings, werden alle Joden gelast, binnen twee maanden, het Rijk voor altoos, op ftraf des doods, te ruimen. Het getal der gebannenen, die de Koning een vrij geleide, en verlof gaf de noodige middelen tot de reis mede te nemen, bedroeg zestien duizend vijf honderd en elf; hunne huizen echter en liggende goederen, hunne fchatten en uitftaande fchulden, werden ten voordeele der Kroon in beflag genomen.

Gedurende de zeereis, kwamen velen dezer ongelukkigen om, door den haat en hebzucht van het fcheepsvolk, maar verfcheidene van dezen, werden hier over ook naar verdienften geftraft.

Driehonderd vijf en zestig jaren, waren de Joden uit *Engeland* verbannen geweest, toen CROMWEL, uit zucht om den Koophandel te doen bloeijen, en zijne inkomften te vermeerderen, gehoor gaf aan het verzoek van Rabbi, BEN ISRAEL MANASSE, die door zijne geloofsgenooten naar *Engeland* gezonden was. MANASSE fchreef verfcheidene Verhandelingen en Memorien ten voordeele zijner broederen, en het gelukte hem eindelijk, van CROMWEL, en het Parlement vrijheid te verkrijgen, dat zij zich weder in *Engeland*, mogten nederzetten.

Na dien tijd is er voor deze vervolgde fekte, in *Engeland*, niets merkwaardigs voorgevallen tot in het jaar 1753, toen er een Bil in het Hoogerhuis doorging, die den titel had: eene akte, die perfonen, den Joodfchen Godsdienst toegedaan, vrijheid geeft om door het Parlement genaturalifeerd te worden. De Raad van

Lon-

London, leverde hier wel een adres tegen in, vele anderen verzetteden zich hier tegen, maar de Bil werd evenwel in eene Wet veranderd; doch dit bragt zulk een ongenoegen bij de massa des volks te wege, dat die Bil bij de volgende zitting, herroepen moest worden, en wel om die reden, dat men zich van deze Akte bediend had, om ongenoegen te stooken, en de gemoederen van vele onderdanen te verontrusten.

Thans genieten de Joden in *Engeland*, vrijheid van Godsdienst, Koophandel, en een ongestoord gebruik van hun eigendom; of men hun in het vervolg nog grootere voorregten zal vergunnen, moet de tijd leeren.

EENIGE MERKWAARDIGE GEWOONTEN, PLAATS HEBBENDE BIJ DE BEWONERS DER FEEJEE-EILANDEN.

(Uit het Gentlemen's Magazin.)

De *Feejee-Eilanden*, leggen omtrent den een en twintigsten graad Zuidelijke breedte, en den honderd vier en zeventigsten Westelijke lengte. Zij zijn weinig bekend, en hebben door verscheidene reizigers, verschillende namen ontvangen. De bekendste van de groep, is *Tongataboo*, waar van men eene beschrijving in de werken der Zendelingen lezen kan. Behalve door de Zendelingen, waar van er verscheidene vermoord zijn, worden deze Eilanden weinig bezocht. De overige blanken, die somtijds hier gekomen zijn, deden dit om Zandelhout van de inwoonders te ruilen, dat in *China* tachtig pond Sterlings de ton kost. Maar deze hebben door hunne bedriegerijen, de inwo-

woners zulke flechte gedachte van den blanken ingeboezemd, dat dikwils andere onfchuldige Europeanen, die in hunne handen vielen, de offers hunner wraak geworden zijn.

Wanneer een Opperhoofd, of een man van aanzien op deze Eilanden fterft, wordt er ééne of verfcheidene van zijne vrouwen, bij zijne begrafenis geworgd. Ik was zelf, zeide de Kapitein SIDDONS, bij zulk eene begrafenis tegenwoordig. De overledene was een oud Opperhoofd, aan eene uitterende ziekte geftorven, en zijn ligchaam was bijna uitgedroogd. Men had het lijk in een geheel ftuk doek gerold, dat op deze Eilanden gemaakt wordt, en veel overeenkomst heeft, met het geen men op *Taheite* vervaardigt, behalven dat het grover is. Eenige mannen droegen het lijk voor de deur van den Priester of de Calao, welke lieden in groot aanzien bij het volk ftaan, om dat men hun de kennis van het toekomende toefchrijft. Hier werd het lijk op den grond gelegd, met de voeten naar de deur gekeerd, een aantal inwoners omringden hetzelve. Eene vrouw zat bij het hoofd, en poeijerde het gezigt van het lijk, geftadig, met een zwart poeder. Dit duurde omtrent een uur, toen het gemompel der menigte, en eene foort van vreugde kreet mijne oplettendheid gaande maakten. Ik vernam dat men daar mede de voornaamfte vrouw van den overledenen, die eenige mijlen ver woonde, en zoo even in eene boot was aangekomen, groette. Zij verfcheen ook kort daarna in gezelfchap van eenige vrouwen. Ik kon niet befpeuren dat zij neerflagtig was, maar wel ernftig en nadenkend. Zij kwam bij het lijk, kuste het, en ging toen met het gezigt naar den dooden gekeerd, omtrent twintig fchreden terug, daar wachte haar eene zit-

ten-

tende vrouw, en de weduwe ging op haren schoot zitten; wanneer de vrouwen, die met haar gekomen waren, naderden om haar te kussen, stiet zij dezelve verachtelijk terug. De vrouw, op welker schoot zij zat, leide nu de eene hand aan het achterste gedeelte van het hoofd, en de andere op den mond, hier op wierp een man plotsling een touw om haren hals, en zes andere grepen, drie aan drie, de beide einden van het touw, en trokken daar aan met alle magt. Ik bespeurde bij de weduwe geen den minsten tegenstand, hoewel zij, volgens de gewoonte des lands, slechts om de lendenen eene soort van schort had, zij bewoog noch hand noch voet. Tegen den avond, ging ik weder naar het huis van den Priester, beide lijken lagen nog voor de deur, maar nu bragt men die in huis, waarheen ik volgde, om te zien of men ze hier begraven zoude. Het was donker, en ik voelde met mijne voeten, of ik eene holte kon vinden, maar ik ontdekte niets, en toen men de twee lijken naast elkanderen gelegd had, zeide mij mijn vriend, een der Opperhoofden, dat het mij niet geoorloofd was, iets meer te zien, en wij vertrokken dus.

Met eene andere plegtigheid van dezen aard, was ik naauwkeuriger bekend, en in zeker opzigt daar in betrokken. Eens toen ik van een kruistogt hier kwam, vond ik dat mijn vriend RICEAMONG, zoo even overleden was. Hij was een schoon jong mensch, en een Opperhoofd geweest. Ik had voorheen van hem eene lading Zandelhout gekocht, die hij mij echter nog niet geleverd had. Het speet mij dat hij dood was, niet alleen om dat hij mijn vriend geweest was, maar ook om dat ik vreesde mijne

ne lading hout te zullen verliezen. Ik ging terstond naar zijne Moeder, zoo dra zij mij zag omhelsde zij mij, meldde mij den dood van haren Zoon, en vraagde: wat kan ik voor u doen, hoe zal ik u het Zandelhout kunnen bezorgen? Ik zeide haar dat haar verliès mij zeer leed deed, en dat ik wenschte den overledenen mijne achting te betuigen. Ik wist reeds door ondervinding, dat men gewoon was met den dooden te spreken, als of hij nog leefde, en dat er altoos iemand tegenwoordig was, die voor hem antwoordde. Ik ging dus met de Moeder, naar het vertrek waar het lijk lag, vatte het bij de hand en zeide: Ik zie RICEAMONG, dat gij ons verlaten hebt, gij weet echter welk een accoord er tusschen ons heeft plaats gehad, dat gij mij eene lading Zandelhout zoudt leveren, die ik u reeds betaald, maar nog niet ontvangen heb, wat moet er nu in deze zaak geschieden, RICEAMONG? — De Moeder antwoordde hier op: ja ik herinner mij dit zeer wel, en zal zorgen dat het vervuld wordt. Nu gingen wij weder heen, en spraken nog veel over mijn gekocht Zandelhout. Zij weende zeer, en was bekommerd over het leven van de voornaamste vrouw van RICEAMONG. Gij weet, zeide zij tot mij, hoe zeer zij de blanken altijd bemind, gespijst en gekleed heeft. Ach! wanneer niemand harer vrienden haar redt, dan moet zij mijnen Zoon in het graf volgen. Zij heeft geen anderen vriend als gij, voegde zij er bij, terwijl zij mij om den hals viel, wilt gij haar redden? — Van harten, antwoordde ik. — Loop dan, vervolgde zij driftig, vertoef geen oogenblik, nog is het mogelijk haar leven te behouden. — Ik wist niet, hoe ik dat doen moest, en vraagde haar dit. —

Gij

Hij zijt, antwoordde zij, zeer gezien bij ons volk; breng naar de plaats der begrafenis een kostbaar geschenk, houd dat in de hoogte, en roep op de knieën vallende, deze woorden: *Ik verzoek om het leven van deze Vrouw!* dit zal haar redden. Maar, voegde zij er bij, als gij ze redt, dan hoort ze u toe, en ik wil niet dat de Weduwe van mijnen Zoon, iemand anders zal toebehooren. Ik beloofde haar, dat ik slechts haar leven wenschte te behouden. Ongelukkig had ik niets aan wal, dat tot dat einde dienen kon. Ik liep dus naar mijn Boot, om naar het Schip te varen, dat vrij ver van strand lag; wij roeiden zoo hart wij konden, en ik nam een der grootste Walvischtanden, van het Schip, dewijl deze door de Inboorlingen hooger geschat worden dan geld. Met versche manschap, roeiden wij terug, en zoo dra ik aan wal kwam, liep ik zoo hard ik konde, naar de begraafplaats. Maar ik kwam te laat, — de Calao was mijn vijand, en inderdaad de vijand van alle blanken. Hij had zelfs voorzegd, dat de menigvuldige verkeering met ons voor de Natie gevaarlijk zoude zijn. Toen hij vernomen had, wat ik voornemens was te doen, *had hij de* plegtigheid zoo veel mogelijk verhaast. Te vergeefs had de Moeder om uitstel verzocht, te vergeefs had het arme slagtoffer alle moeite aangewend, om den strop te ontgaan. De Priester, door haat tegen de blanken gedreven, had aan het volk verklaard, dat het zoo zijn moest, dat de Wet dit eischte, dat slechts aan mannen de beslissing in deze zaak toekwam, en dat hij om gewigtige redenen besloten had, aan den dood terstond het gewone offer te brengen. Zijn wil werd volbragt, en RIACEMONO's Weduwe, een kwartier voor mijne komst, geworgd. Mijn overledene vriend

 had

had drie vrouwen gehad, waar van er echter twee door den strop stierven, de derde werd, door den invloed haret aanzienlijke bloedverwanten, behouden.

VLUGT DER FRANSCHE KRIJGSGEVANGENEN, VAN HET SCHIP LA CASTILLA, IN DE HAVEN VAN CADIX, IN HET JAAR 1810.

De Junta's van *Spanjen*, sloten, in navolging der Engelschen, hunne gevangenen insgelijks in Schepen, Pontons genoemd, op, en duizende Franschen, werden het offer van dezen haatelijken maatregel, die in *Spanje's* heete luchtstreek nog veel verderfelijker was, dan in de koelere lucht der Engelsche kust. Evenwel gelukte het verscheidene dezer gevangenen, uit de handen hunner ruwe Cipiers te ontsnappen. Het volgende voorbeeld, is ontleend uit het schoone werk van den Heer NAGKER, over den Oorlog in *Spanjen*. De Schrijver hoorde dit van den Dragonder-Officier, die ook, op de Ponton *la Castilla*, gevangen gezeten had.

De Ponton *la Castilla*, zeide hij, lag naast den Admiraal PARVIS, een half uur van *Cadix*, en omtrent een uur van de Kust, waar de Franschen stonden, die deze Stad belegerden; er waren omtrent zeshonderd gevangenen op, en hier onder vijfhonderd Officiers, meestal van het Corps van den Generaal DUPONT, die reeds lang hadden moeten uitgewisseld zijn, indien de Junta de Capitulatie, den 20 Julij 1808, te *Baijle*, tusschen de Generaals DUPONT en CASTANNOS gesloten, niet verbroken had. Van de noodzakelijkste levensbehoeftens beroofd, in eene naauwe ongezonde plaats opgesloten, was ons eene gevangenis van bijna twee jaren

on-

ondragelijk geworden. Geen dag verliep er, waar op niet een aantal middelen, om te ontvlugten in overweging werden gebragt, maar ook dra als onmogelijk verworpen. Wij wilden allen tevens gered zijn, en alle gevaren deelen, want wij hadden het verdriet gehad, verſcheidene van onze Kameraads, die hadden willen ontvlugten, te zien doodſchieten. FAURAX, een ondernemend Officier, deed het voorſtel om ſtormachtig weder af te wachten, dan de ankers te kappen, en ſtroom afwaarts het Schip naar de kust te laten drijven. Dit koen beſluit werd door de meesten goedgekeurd, maar de uitvoering werd, door den invloed van verſcheidene hooge Officieren, verhinderd.

Evenwel was er geen gunſtiger tijdpunt voor ons, want wij waren in de dag en nacht evening, en de *ſloepen konden geen zee bouwen*, dewijl het *zoo ſtormachtig* was, dat verſcheidene Spaanſche en Engelſche Schepen voor onze oogen te grond gingen.

Kort daar op bedaarde de zee, en zij, die ons plan hadden afgekeurd, hadden groot berouw, want ons ongeluk klom elken dag.

Den 15 Mei 1810, waaide het hevig uit het Zuidwesten, nu nam onze hoop toe, en men beſloot, met den invallenden vloed, de ankers te kappen.

Des avonds ten negen ure, voerden de Zee-Officier BOURAC, en vier Soldaten, alle met bijlen gewapend, dit voornemen uit. Het Schip begon te drijven. Terſtond maakte men zich meester, van den Officier en vijftien Soldaten, die onze geheele wacht uitmaakten. Intusſchen beſpeurde eene kort bij ons voor anker liggende Sloep, dat ons Schip dreef, en vraagde door een ſpreektrompet, naar de reden. Wij dwongen den Spaanſchen Officier, door

 hem

hem den dood te dreigen, om te antwoorden, dat de touwen gebroken waren. Daar het stormachtig weder dit toeval mogelijk maakte, en men geen opstand vermoedde, zoo werd, volgens de bekende Spaansche langzaamheid, aan de volgende Schepen een teeken gegeven, om ons gade te slaan.

Gedurende dezen tijd, naderde de Ponton, door eenen gunstigen wind voortgestuwd, de kust. Toen de sloep korter bij ons kwam, hadden wij ons allen met geweren, riemen en wapenen langs de stormluiken geplaatst. Toen zij digt genoeg bij ons was, smeten wij alle voorhanden zijnde kogels met de hand op de manschap, waar door sommigen gekwetst werden. De sloep antwoordde met een kanonschot, ging voort ons te vervolgen, en van nabij te beschieten; wij zouden er zoo goed koop niet afgekomen zijn, indien de nacht de Schepen, die op de Ree lagen, niet verhinderd had om ons te zien.

Met smart bespeurden wij, dat de wind een geheel uur lang ging liggen, en dat de Ponton zich dus slechts langzaam bewoog, en nu volgde eene geheele moedeloosheid op de edele geestdrift, die ons bezield had. Ieder vreesde in de handen der Spanjaards te vallen, en had berouw, deze vermetele onderneming begonnen te hebben. Plotsling verhief zich echter weder de wind, en dreef ons naar de kust, die de Franschen bezet hielden.

FAURAX boodt aan naar wal te zwemmen, om onzen toestand bekend te maken, hij sprong ook in zee, zwom tusschen de vijandelijke sloepen door, en kwam aan land. Ten één ure des nachts, bleef de Ponton vastzitten, ruim vierhonderd roeden van het Fort *Matagorda*.

Intusschen brak de dag aan, en nu kon ons de

de vijand zien, en op ons Schip als naar een schijf schieten; wij werden dan ook uit twintig Kanonneerbooten, en van de Batterijen die op de kust van *Cadix* lagen, beschoten. Men verbeelde zich meer dan vijfhonderd kanonnen, verscheidene uren op één punt gerigt, en men zal eenig denkbeeld hebben, van het vreesselijke van onzen toestand.

Intusschen beantwoordde het Fransche geschut uit *Matagorda*, zeer goed het Spaansche, uit het Fort *Puntales*, en beschoot ook de vijandelijke Kanonneerbooten, maar deze plaatsten zich achter onze Ponton, en ontkwamen daardoor de meeste kogels. Verscheidene bommen deeden op ons Schip brand ontstaan, die echter terstond weder gebluscht werd.

Ons Schip had reeds vijftien voeten water in, en de afstand van den wal was te ver, dan dat die door menschen die niet zwemmen konden, zonder te verdrinken, zoude kunnen afgelegd worden. Kwam er dus geene spoedige hulp, dan bleef er voor ons slechts dit vreesselijke uiterste over, van of door het vijandelijk geschut gedood te worden, of te verbranden, of te verdrinken.

FAURAX, die met eene edele opoffering, des morgens omtrent zeven ure weder zwemmend bij ons kwam, verkondigde ons de komst van vaartuigen, wij zagen ze ook wezenlijk kort daar na, op affuiten van kanonnen in gallop naar het strand, en in zee brengen.

Vrees en hoop, bestormden nu beurtelings onze ziel zoo zeer, dat wij nog niet aan ons geluk gelooven konden. Allen wilden te gelijk in het eerste vaartuig springen, en verscheidene verdronken als het offer van hun onverstand. Eindelijk begon de landing, en ten elf ure, waren wij allen aan wal, met uitzondering

ring van twintig van onze makkers, die deels verdronken, deels door het schieten gedood waren.

ONBEGRIJPELIJKE WERKING VAN DEN SCHIERLING. (DOLLE KERVEL.)

Alles wat de verbeelding verhit, verplaatst den mensch in eenen staat van krankzinnigheid, dewijl hij zijne verbeelding van zijne gewaarwordingen, niet meer onderscheiden kan.

Men moet zich echter inzonderheid verwonderen, over de onbegrijpelijke werking der vergiften, op de verbeelding. Eenige bedienden, hadden iets van de dolle kervel, onder hunne spijzen genoten, en werden daar van allen op eens krankzinnig. De een droeg al het hout op het Sekreet, waar hij brandewijn wilde stooken. De tweede, sloeg twee bijlen tegen elkanderen, om hout te kloven. De derde, wroette als een varken met zijnen mond in den grond. De vierde zeide, dat hij een Pompenmaker was, en begon te booren. Hij zette een hout, waar in een gat was, aan den mond, en verbeeldde zich, dat hij den heerlijksten drank dronk. De vijfde liep in de Smeederij en wilde visschen vangen, die hij meende daar te zien zwemmen. Het eene meisje, dat gewoon was kanten te werken, was zeer bezig, wierp de klossen door elkander, en verwarde alles. Eene andere kwam in de kamer loopen, en schreeuwde dat alle booze geesten haar vervolgden.

KIRCHER, verhaalt van twee Monniken, die door het genot der dolle kervel, krankzinnig geworden, in het water sprongen, dewijl zij geloofden, dat zij Ganzen geworden waren.

TURKSCH BIJGELOOF.

(Uit Dodwels reis door Griekenland.)

Terwijl ik bezig was, zegt de Heer DODWEL, om kort bij *Athene*, eene oud Griekfche Grafkelder af te teekenen, naderden mij twee Turkfche Vrouwen, die mijne tegenwoordigheid zeer fcheen te hinderen. Na eenige beraadflaging, verzochten zij mij heen te gaan, dewijl zij eene gewigtige bezigheid, in den kelder, moesten verrigten, waar in zij niet gestoord wilden zijn. Toen ik weigerde aan haar verzoek te voldoen, fcholden zij mij uit voor eenen hond en eenen ongeloovigen.

Terwijl nu de eene Vrouw binnen trad, plaatfte zich de andere aan den ingang, uit vrees dat ik er in zou gaan; na eenige minuten gingen zij beide heen, mij waarfchuwende niet in het gewelf te gaan. Mijn Griekfche Leidsman zeide, dat zij daar zeker bijgeloovigheden zouden gepleegd hebben, dewijl deze holen door de Moiren of Godesfen des noodlots bewoond werden, en dat hij er voor geen geld binnen treden zoude. Toen ik mij gereed maakte, om er in te gaan, bad hij mij knielend, deze vreesfelijke Zusters niet te trotferen, want zeker vergastten zich deze met den maaltijd, dien de Turkfche Vrouwen haar gebragt hadden. Ik vond in het verwelffel een kleinen maaltijd, beftaande uit een fchaal met honing, witte mandelen en een kleine koek; dit ftond op een witte doek, benevens een pot met kolen, waar op welriekende kruiden, eenen aangenamen geur verfpreidden.

Dit offer ftond op eenen vlakken fteen, die mogelijk een offer tafel of altaar geweest was, waar op oudtijds de jaarlijkfche dooden-offers gezet werden. De Griekfche gids, werd zeer verlegen en benaauwd, toen de Heer DODWEL den offerkoek aan zijnen ezel te vreten gaf, en hield de halftarrigheid van dit dier, bij het naar huis keeren, waar door de camera obfcura van den reiziger brak, voor een gevolg van deze heiligfchennis. Dit was nu zeker wel eene dwaling, maar hoe kunnen wij van eenen reiziger een gezond oordeel over een door hem bezocht volk verwachten, wanneer hij in ftaat is, deszelfs Godsdienftige handelingen zoo ligtzinnig te ftooren.

ANEKDOTE.

De Keizerin MARIA THERESIA, fchertfte gaarne met een Zwitferfchen Officier, die fomtijds aan haar Hof kwam. Is het waar — vraagde zij hem eens, — dat gij Zwitfers afftamt van NEBUKADNEZAR, en wel in dien tijd, toen hij in een Dier veranderd was. — Uwe Majesteit — antwoordde de Krijgsman — moet dit beter weten, dan ik, dewijl uwe Familie, (*van Habsburg*), ouder is in Zwitzerland, dan de mijne.

PRO-

PROGRAMMA

VAN DE MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING VAN DEN LANDBOUW, TE AMSTERDAM OPGERIGT.

1820.

De MAATSCHAPPIJ *ter bevordering van den* LANDBOUW *te Amsterdam opgerigt*, heeft, den 10den Mei dezes jaars, Hare Groote Vergadering gehouden, en, in dezelve, besloten de volgende Prijsvragen ter beantwoording voor te stellen:

„Welke zijn de *Grassoorten*, die, over het „algemeen genomen, op de Nederlandsche Wei„de- of Graslanden groeijen en tot hooi wor„*den verbouwd en toebereid? — Welke* der„zelven zijn, zoo wel om hare gemakkelijke „aankweeking en rijke opbrengst, als wegens „den inhoud van het meest gezond en over„vloedig voedsel, voor onze verschillende Vee„soorten, als de nuttigste; — welke als de „minst voordeelige; welke, eindelijk, als scha„delijk aan te merken? Welke der nieuwst „bekend gewordene Grassoorten kunnen en „verdienen, op grond van voldoende onder„vinding, onder onze inlandsche Gras- en Voe„dergewassen, opgenomen en aangekweekt te „worden? En, eindelijk, welke zijn de hoofd„regelen of voorschriften, die, bij den Gras„bouw in 't algemeen, en, ter aankweeking „der verschillende, meest nuttige Grassoorten, „in het bijzonder, tot verbetering van dit „gewigtig bedrijf van Landbouw, moeten wor„den opgevolgd en in acht genomen?"

De Maatschappij belooft Hare, GOUDEN MEDAILLE, ter waarde van VIJFTIG DUKATEN, of *dezelfde Som in geld, benevens eene* ZILVEREN MEDAILLE, *ter keuze van den Schrijver*, aan den genen, die het beste, mits voldoend Antwoord zal hebben ingezonden *voor den laatsten Januarij* 1821.

Daar, voor hen, die groote beplantingen te doen hebben, het aankoopen van plantsoen altijd kostbaar en daarenboven aan vele ongemakken onderhevig is, wijl, niet alleen het jong gewas doorgaans min of meer van het overvoeren lijdt, maar hetzelve ook, op eene andere soort van grond gekweekt, dikwijls niet zoo goed op den nieuwen voort wil: zoo vraagt de Maatschappij:

„ Welke is voor grondeigenaars, die groo„ te bosschen aan te leggen of te onderhou„ den hebben, de beste wijze om, op eigen „ grond, die houtsoorten aan te kweeken, wel„ ke, tot het bovengemelde einde, meest ge„ schikt zijn, als daar zijn eeken, ijpen, elzen, „ essen, beuken, berken, eschdoorn, wilgen, „ abeelen, popelen, enz."

„ De Maatschappij looft, niet alleen Hare GOUDEN MEDAILLE, ter waarde van VIJFTIG DUKATEN, of *dezelfde Som in geld benevens eene* ZILVEREN MEDAILLE uit, aan den genen die deze Vraag het best, en, op eene voldoende wijze, zal beantwoord hebben, maar ook aan een iegelijk, die, omtrent het aankweeken van eene der bovengemelde Houtsoorten, nieuwe en belangrijke berigten, door voldoende proeven gestaafd, zal hebben medegedeeld, eene remuneratie van VIER DUKATEN; de beantwoording in te zenden, *voor of op den laatsten Januarij* 1821."

De volgende uitnoodiging, door de Maatschap-

schappij te voren reeds gedaan, wordt bij deze herhaald.,

„ Daar, voornamelijk in onderscheidene buitenlandsche Werken, en ook, in de Konst-
„ en Letterbode van 27sten Februarij en 6den
„ Maart 1818 N°. 11 en 12, met veel aan-
„ drang gesproken wordt, over de ongemeene
„ nuttigheid van zekere Grassoort, *Fiorin* ge-
„ noemd, *Agrostis stolonifera* L. als van een ge-
„ was, dat, in allerlei soorten van gronden,
„ welig zoude tieren, en niet alleen groen —
„ maar ook als hooi gebruikt, en zeer sma-
„ kelijk en gezond voedsel opleveren, waarom
„ ook hier te lande, met het nemen van proe-
„ ven met dit gewas, reeds een begin gemaakt
„ is: — zoo verlangt de Maatschappij den uit-
„ slag der proeven, die genomen worden, te
„ kennen, *en de* beoefenaars van den Land-
„ bouw, tot meerder proefnemingen, aan te
„ moedigen, ten einde de nuttigheid van dit
„ voedergewas, voor ons Vaderland, door de
„ ondervinding, bevestigd worde. Hierom be-
„ looft de Maatschappij eene Premie van ZES
„ DUKATEN, of wel de waarde daarvan, aan den
„ genen, die een voldoend berigt van de proe-
„ ven door Hem genomen, *voor* of *op den laat-
„ sten Januarij* 1821 aan de Maatschappij zal
„ hebben ingezonden, daarbij opgevende den
„ aard van den grond met dit gewas beteeld —
„ de wijze, waarop van de uitloopers der plan-
„ ten is gebruik gemaakt — de zaaijing en de
„ maaijing — het gebruik der plant, hetzij als
„ groen voeder of als hooi — de geheele op-
„ brengst met de kosten daaraan besteed; al-
„ les met behoorlijke getuigschriften gestaafd."

„ Van deze Premien zullen tot vijf worden uitgereikt, voor de meestvoldoende Berigten van Proeven op Zandgrond — en even zoo veel

voor

voor de beste Berigten van proeven op Kleigrond genomen, en bovendien de gewone ZILVEREN MEDAILLE, voor het Berigt, hetwelk de Maatschappij zal oordeelen het volledigste te zijn." —

„ Daar het verbouwen van Klaver, hoezeer
„ in sommige streken van ons Vaderland in ge-
„ bruik, echter niet zoo algemeen is, als het-
„ zelve. ten nutte van den Landbouw, wel
„ zou kunnen wezen, belooft de Maatschappij
„ eene Premie van ACHT DUKATEN aan den ge-
„ nen, die, op Zand- of Veengrond, in eenen
„ oord, alwaar het Klaver zaaijen niet alge-
„ meen gebruikelijk is, ten minste één Morgen
„ met Klaver zal bezaaid hebben, en, van zij-
„ ne wijze van werken, de kosten, den uitslag
„ en opbrengst daarvan, een voldoend Berigt,
„ met genoegzame getuigschriften gestaafd, zal
„ hebben ingezonden *voor* of *op den laatsten*
„ *December* 1821. Van deze Premien worden
„ er *zes* uitgeloofd, waaronder begrepen eene
„ verhoogde premie van ZESTIEN DUKATEN (in
„ plaats der gewone van ACHT) voor den ge-
„ nen, die het meeste land (mits niet minder
„ dan twee Morgen) met den besten uitslag
„ bezaaid, en daar van het meest voldoend
„ Berigt zal ingeleverd hebben."

„ De Maatschappij, uit aanmerking der veelvuldige goede hoedanigheden, welke, aan de Erwtensoort, alhier genoemd *het laage Groentje* en in Engeland bekend onder den naam van *the Dwarf Prusian blue*, toegeschreven worden, bijzonder omdat dezelve gezegd worden, op dorre en schrale zand en duingronden welig te tieren, verlangende de teelt dezer Erwtensoort te onderzoeken en meer in 't groot aan te moedigen; — belooft eene Premie van ZES DUKATEN aan den genen, die eene uitgestrektheids

gronds

gronds van *Een Honderd Roeden dorren Zandgrond*, met de genoemde Erwten, zal hebben beteeld — daarvan eene behoorlijke inzameling gedaan, en, van zijne wijze van werken, een volledig Verslag, des noods, met voldoende bewijzen gestaafd, benevens een monster der ingeoogste Erwten, zal hebben ingezonden, *voor* of *op den laatsten Januarij* 1821. Van deze Premien zullen tot *zes* toe worden uitgereikt."

Het volgende Voorstel, reeds vroeger door de Maatschappij gedaan, waarop tot hiertoe geen antwoord is ingekomen, wordt, door dezelve, *bij* deze herhaald, en, voor een' onbepaalden tijd, ter beantwoording uitgeschreven:

„Daar de Duinen, welke zich langs de kust van Holland, uitstrekken, en vele duizenden Morgen gronds beslaan, wel voor een gedeelte zijn *onvruchtbare*, en tot den Landbouw ongeschikte Zandhoogten, maar echter ook in zich vele zeer groote vlakten of valleijen bevatten, die tot nu toe, slechts hierom nutteloos en onbebouwd liggen, of zonder vrucht zijn bebouwd geworden, wijl, aan dezelve, zoo wel de vereischte afzakking van het water, als een gemakkelijke toegang naar de voor- of landzijde ontbreekt; en het aan de bijzondere eigenaars, ten uiterste moeijelijk, zoo niet onmogelijk valt, deze zwarigheden genoegzaam uit den weg te ruimen; zoo vraagt de Maatschappij:

„Welke zijn de plaatsen aan de voor- of „landzijde der Hollandsche Zeeduinen, op wel„ke men, met de minste kosten, en meest „overeenkomstig met het algemeene belang, „een' geschikten toegang tot de binnenwaart„sche Duinvaleijen zoude kunnen openen, ten „einde, door deze opening, het water der vlak„ten af te leiden, en het vervoeren der „vruchten en noodwendigheden van — en naar

„de-

„ dezelve, gemakkelijk te maken? — op welke „ wijze behoort men bij het maken der openingen — het doordelven of flechten der Duinen — het aanleggen der wegen en het graven der vaarten, sloten of waterleidingen, te werk te gaan, en wat moet men in acht nemen, om, aan dit werk, vereischte duurzaamheid bij te zetten, vooral om verzanding en verstuiving voor te komen? — Welke zijn — indien de kosten voor bijzondere eigenaars te hoog zouden loopen, of de eigenaar, op wiens grond, een der toegangen zoude moeten geopend worden, zelf geen — of weinig belang bij de onderneming had, ja veelligt een, met dezelve strijdig belang, de middelen om, in alle deze zwarigheden, te voorzien? Op welk eene wijze zoude 's lands Regering hiertoe kunnen behulpzaam zijn, het zij door het helpen dragen der kosten onder billijke voorwaarden, — het zij door het maken van verordeningen, geschikt om het algemeen belang, in deze, boven het bijzondere te handhaven, zonder echter dat het bijzondere daardoor benadeeld wordt?"

„ De Maatschappij verlangt, bij de beantwoording van het eerste gedeelte der Vraag, duidelijke aanwijzing van de bedoelde plaatsen, wegen, waterleidingen en vlakten, op eene daartoe geschikte Kaart, en ook, zoo veel mogelijk, begrooting der onkosten tot ieder werk vereischt."

„ De Maatschappij in aanmerking nemende, zoo wel het groot belang der zaak, als de meerdere moeite en onkosten, welke, ter riggtige beantwoording dezer Prijsvraag zullen gevorderd worden, belooft aan den Schrijver der beste, mits voldoende, Verhandeling over dit onderwerp — behalve Hare gewone GOUDEN

ME-

MEDAILLE, ter waarde van VIJFTIG DUKATEN (of *dezelfde som in geld, benevens eene* ZILVEREN MEDAILLE *ter keuze van den Schrijver*) — eene buitengewone belooning VAN HONDERD DUKATEN."

Indien geen der Ingekomen Antwoorden op eene, door de Maatschappij, opgegevene Vraag, naar Haar oordeel, den Prijs verdiend heeft, behoudt Zij aan zich het regt deze Vraag, nog eens, of niet weder op te geven. Daarentegen, wanneer er meer dan één Antwoord Haar voorkomt eenige aanmerking te verdienen, zal Zij een ACCESSIT, in eene ZILVERE MEDAILLE bestaande, of eenig ander blijk van goedkeuring, aan den Schrijver van het naast aan het beste komende Antwoord aanbieden, en hem dit besluit, vóór dat het verzegelde briefje, bij zijne Verhandeling gevoegd, geopend wordt, door de openbare nieuwspapieren bekend maken.

De Schrijvers, die naar den Prijs dingen, zullen, bij hunne Antwoorden, een verzegeld briefje moeten zenden, *inhoudende hunnen Naam en Woonplaats*, en van buiten geteekend met dezelfde Zinspreuk, die, aan het einde hunner Verhandeling, zal gevonden worden. Voorts zijn de Wetten, waarop de Maatschappij naar een Prijs laat dingen, te vinden in het Voorberigt voor het Eerste Deel Harer Verhandelingen geplaatst.

De Antwoorden zullen in het Nederduitsch, Latijn, Fransch, Engelsch of Hoogduitsch opgesteld (in 't laatste geval met eene *Italiaansche* of *Latijnsche* Letter) en allen met eene leesbare hand geschreven, *doch niet door den Inzender zelven*, (*op welke voorwaarden de Maatschappij uitdrukkelijk wil gelet hebben*) en, gelijk alle andere aan de Maatschappij toe te zenden Stukken, *vrachtvrij*, — moeten bezorgd worden aan den Secretaris der Maatschappij,

Mr.

Mr. J. P. HOFUFFT, op de Heerengracht, bij de Reguliersgracht, N°. 579.

Eindelijk herinnert de Maatschappij aan Hare gewoonte, om eene ZILVEREN MEDAILLE, of andere gepaste belooning, te schenken aan degenen, welke Haar eenige nuttige ontdekkingen, omtrent den landbouw mededeelen, met verdere beloften, om de bevordering dezer ontdekkingen, naar bevind van zaken, te ondersteunen.

AKADEMIE-NIEUWS.

LEIJDEN.

Den 20sten Junij 1820. Deze Hooge School genoot heden eene zeer aangename vrucht van de vereeniging aller Nederlanden, tot één Rijk, door het vernieuwen der plegtigheid van de promotie *More Majorum*, welke alhier sedert het jaar 1805 geene plaats had gehad, en naast te voren slechts in de jaren 1775 en 1790.

De Heer D. L. F. L. J. G. DE GAIFFIER, (Zoon van den Hoog Ed. Gestr. Heer F. J. DE GAIFFIER, *van Velde d'Emeville*, Lid van de Ridderschap van de Provincie *Namen*) zijne regtsgeleerde studien bij de voormalige regtsgeleerde faculteit te *Brussel*, hebbende aangevangen, verlangde voorts gebruik te maken van de betere inrigting en de uitbreiding van het onderwijs in de regtsgeleerde en staatkundige wetenschappen, aan de Leijdsche Universiteit. Na drie jaren zijne Studien alhier voortgezet hebbende, is hij tot de waardigheid van Doctor in de Regten op de van ouds meest pleg-

ti-

tige wijze verheven, met de volgende solemniteiten.

Reeds Donderdag den 8sten dezer, begaf zich de Candidaat, vergezeld van zijne twee Paranijmphen, de Heeren Mr. W. GRAVE VAN HOGENDORP en JS. VOSMAER, *Jur. Utr. Cand.*, en vooraf gegaan door de twee Pedellen der Universiteit met hunne Tabbaarden en Schepters, naar de Huizen van den Achtbaren Heer Rector Magnificus, Profr. N. SMALLENBURG, en verdere H. H. Professoren, als ook van de H. H., uitmakende de Regtbank van Eersten *Aanleg*; — en voorts naar het Raadhuis ter Kamer van H. H. Burgemeesteren, ten einde dezelve, met derzelver Ministers, mede uit te noodigen, ter bijwoning zijner Promotie. Bij welke gelegenheid door H. H. Burgemeesteren, *in naam der Regering*, (en onder wederzijdsche aanspraken van *overgifte* en dankbetuiging) aan den Candidaat vereerd werd de gouden Medaille, met welke Hun Ed. Achtb. den Doctorandus bij zoodanige plegtige Promotien, op Stads kosten, gewoon zijn te begiftigen.

Op den 12den daaraanvolgende verdedigde gemelde Heer Candidaat, in het openbaar, op eene plegtige wijze, in het groote Auditorium der Akademie, doch onder een meer dan gewoon getal toehoorders, zijne Inaugurele Dissertatie, ter bekoming der Doctorale waardigheid in het Romeinsche en Hedendaagsche Regt, van welke Verhandeling het onderwerp was: *De initiis et incrementis Juris Criminalis in Belgio*; dat is: *Over den oorsprong en voortgang van het lijfstraffelijk Regt in de Nederlanden.*

De volgende dag van den 13den dezer, was bepaald voor de plegtige Promotie zelve, doch

doch de tijding van het onverwacht en treurig afsterven van H. K. H. Mevrouwe de Prinsesse Douariere van Oranje Nassau, Moeder van Z. M. den Koning, bragt natuurlijk te weeg, dat deze Feestviering, althans tot na de begrafenis dier Hooge persoon, moest uitgesteld worden. Ingevolge nadere bepaling dan, heeft deze plegtigheid heden voortgang gehad in de Gasthuis- of Walsche Kerk, welke hiertoe ten gebruike verleend, en met den meesten smaak ingerigt was.

De H. H. Curatoren der Akademie, met H. H. Burgemeesteren der Stad, de Regtbank van Eersten Aanleg, de Heeren Raden der Stad en de Ministers dezer Collegien, begaven zich van het Raadhuis, voorafgegaan van de Pedellen der Akademie, de Stads Boden, en Deurwaarders van de Regtbank, en gevolgd van Stads-Bedienden, vergezeld van eene escorte Cavallerij, in statie naar de Gasthuis Kerk, en namen aldaar onder het aanheffen van de muzijk, zitting op de voor dezelve bestemde plaatsen. Daarna begaf zich de Akademische Senaat mede derwaarts, begeleidende den Candidaat, (die reeds aangedaan was met den zwart zijden Damasten Tabbaard,) en vooraf ging, tusschen den Heer Rector Magnificus en den Heer Promotor, Profr. J. M. KEMPER.

Hier na beklom de Promotor den bovensten Catheder en de Candidaat den lageren, die hier eene korte Redevoering deed, *de Jure gratiae Principi haud denegando*, d. i. *over de noodzaaklijkheid om den Vorst het regt van gratie toe te kennen*. Na het eindigen van welke, de Heer Promotor eene redevoering uitsprak: *De gravissimis officiis, quae Jure Consultis praecipue nata sunt ex praesenti publicarum rerum conditione, ad Juris et fori normam magis quam*

an-

antea composita, d. i. *over het gewigt der pligten, welke vooral voor de Regtsgeleerden geboren zijn, uit den geest van onzen tijd, om alle openbare zaken meer bepaald uit het regterlijk oogpunt, en naar regtsgeleerde gronden te beschouwen.* En daarna den Candidaat bij zich op den bovenſten Catheder noodigde, en na hem met eene gepaste aanſpraak tot Doctor in het Romeinsch en Hedendaagsch Regt bevorderd te hebben, hem de zinnebeeldige beduidingen der Inſignia of Eereteekenen der Doctorale waardigheid, die aldaar ter zijde lagen, voorhield en uitlegde:

Als van den Tabbaard, waarmede hij omhangen was, van het *Corpus Juris*, het welk de Heer Promotor eerst geopend, voorts geſloten, hem voorhield; van den gouden ring hem aan den voorſten vinger der regte hand geſtoken, van de Doctorale Kap hem op het hoofd gezet, en eindelijk van den gouden Gedenkpenning aan een zwart zijden lint, die hem door H. H. Burgemeesteren namens de Regering vereerd was, en nu om den hals gehangen werd, en vervolgens zijnen gewezen Discipel, nu zijnen mede Doctor, de regterhand toereikte, en met de verkregen waardigheid geluk wenschte.

De Promotor verliet toen den Catheder, en de Candidaat aldus met de Doctorale Eereteekenen verſierd, op den bovenſten Catheder alleen ſtaande, deed ten ſlot eene korte aanſpraak van dankbetuiging aan het Opperwezen en aan alle onderſcheidene tegenwoordig zijnde Collegien, den Heer Promotor en verſchillende Claſſen van toehoorders, in het bijzonder aan de Regering dezer Stad, voor den aan hem vereerden Eerepenning, en hier mede werd, onder aanhef der muzijk, deze plegtigheid, die, zoo door de tegenwoordigheid van vele hooge Rijks

Ambtenaren, als van andere aanzienelijke personen van beiderlei sexe, zeer luisterrijk was, in de beste orde besloten.

Waarop, na het vertrek der onderscheidene Collegien, de nieuwe Doctor, even als bij de inkomst, in statigen trein tusschen den Rector Magnificus en den Heer Promotor, de Kerk werd uitgeleid, en door den geheelen Senaat vergezeld, waar achter zich de Heeren Studenten, met voorkennis van den Heer Rector Magnificus, twee aan twee vervoegden; en welke gansche trein door een detachement Cavallerie, voorafgegaan en gesloten, den weg nam langs de Bredestraat, voorbij het Raadhuis, waar de Senaat, H. H. Curatoren, de Regtbank en de Stads Regering, uit de opengeschoven ramen liggende, elkander onderling, op het vriendelijkst salueerden, voorts langs het Rapenburg, en wederom een gedeelte van de Bredestraat, zich begaf naar het Logement den Gouden Leeuw, alwaar gekomen, de gemelde H. H. Studenten uit naam des Doctors, door de Paranijmphen werden bedankt, en de geheele plegtigheid besloten werd, met eenen prachtigen maaltijd van 74 couverts; — wordende dezelve aanhoudend met aangenaam muzijk vervrolijkt, en op last der Regering, naar voorouderlijk gebruik, de Eerewijn bij het tweede geregt, uit Stads kannen, door dezer Stede Boden, aan den Doctor aangeboden.

Het *Poculum Doctorale*, om den Doctor plegtig geluk te wenschen, werd ingesteld door den Voorzittenden Curator dezer Universiteit, den Heer Grave VAN DER DUYN *van Maasdam*, Gouverneur van Zuid-Holland; waarop verder de gezondheden van Z. M. onzen geliefden Koning, van het verdere Koninklijke Huis, de aanzienelijke Collegien en betrekkingen van het Land

en

en de Stad, de Hooge School enz., behoorlijk gedacht wierden, en de Heer Doctor door onzen gelukkigen Latijnschen Dichter, den Hoogleeraar S. SPEIJERT VAN DER EIJK, begroet met het volgend *ex tempore:*

Te Doctoralis, Majorum more, decorat
  Laurea, et inscito cingit honore comas.
Doctrinae laudes Majorum more decorent
  Hoc caput, inscitâ et sorte beëre tua!
Laus tua, Gaiffici! Belgis vigeatque Batavis!
  Palladis in Poplo crescat Utrumque decus!

SCHOOL-NIEUWS.

ZEVENAAR.

Den 27sten Junij 1820. Heden had alhier het openlijk Examen, en de promotie van de Jeugd der Latijnsche, en te gelijker tijd van die van de Hoogduitsche en Hollandsche School plaats.

De verdienstelijke Rector J. PINMANN, opende deze plegtigheid, met eene gepaste redevoering, *Over de bestemming der menschen tot het maatschappelijke leven, en den invloed deszelven op de opvoeding der kunsten en wetenschappen.* Waarna de veelbelovende Jongelingen O. G. HELDRING en W. J. A. JANSSEN, proeven van hunne vorderingen in de Hebreeuwsche, Grieksche en Latijnsche talen, en andere Letteroefeningen gaven, en met eenen prijs naar de Hoogeschool bevorderd wierden; gelijk ook de naarstige Jongelingen C. VERMEER en L. JANSSEN, proeven van hunne bekwaamheden aflegden, en de eerste naar de zesde, de tweede naar de tweede Klassen, beide met prijsen bevorderd wierden, het

welk met gepaste dankzeggingen, en wel in de eerste plaats door den bovengemelden Jongeling O. G. HELDRING, met eene Latijnsche Redevoering, over het gezegde van den Wijsgeer BIAS:

„ *Omnia mea mecum porto.*"

daarna door de andere, insgelijks beantwoord wierd.

De geachte Onderwijzer der Hoogduitsche en Hollandsche taal, J. STEVENS trad nu op, en hield eene Redevoering over: *De waarde der zedelijke opvoeding*: waarna drie en vijftig Leerlingen, in drie klassen verdeeld, in beurten optraden, en op eene bevallige wijze antwoord gavan op de vragen, *Over de Natuurlijke Historie*, *Natuur-*, *Aardrijks*, *Zedekunde*, en andere Letteroefeningen.

Aangenaam waren de blijken van bekwaamheid, die door de onderscheidene Leerlingen, der derde, of hoogste klasse, gegeven werden in de Natuurkunde. Na dat dezelve met eenen natuurlijken toon, iets over de lucht hadden gelezen, hield de Onderwijzer met hen daar over een Socratisch gesprek, waar in de Leerlingen de verscheidane eigenschappen derzelven opnoemden, door proeven grondig bewezen, en de weldaden die voor de levendige schepselen, en bijzonder voor den mensch daar uit voortspruiten, op eene bevallige wijze wisten aan te wijzen, en met dankbaarheid jegens God te erkennen.

De tweede klasse, gaf op dezelfde wijze, na dat zij iets over de natuurlijke Historie had gelezen, blijken van hare kunde in dezelve: terwijl zij niet alleen de verscheidene klasse der Dieren, maar ook de nuttigheid derzelven wisten op te noemen, en de Vaderlijke liefde op te merken, welke de ontelbare menigte van

die-

dieren dagelijks spijze en voedsel geeft; het welk den Onderwijzer aanleiding gaf, hen tot vertrouwen op God aan te sporen, en tot deugd op te leiden.

Op eene gepaste en bevallige wijze geschiedde, van de eerste klasse, het spellen, en lezen op het bord; terwijl dezulken, die reeds aanvankelijk begonnen te spellen, niet alleen bevattelijk eenen volzin lazen, maar ook voldoende door de meergevorderden dier klasse, de spelfouten verbeterd werden.

De eerste klasse, werkte ook vaardig, een *paar* rekenkundige voorstellen, gegrond op het nieuwe Stelsel van Gewigten uit, betoonde goede bedrevenheid in de Taalkunde, Vaderlandsche Geschiedenis en Aardrijkskunde, waarvan zij op de kaart eenige proeven lieten blijken.

Ten laatsten gaven eenige, met die der Latijnsche School, proeven van vordering in de Meetkunde, door het *Theorema van Pijthagoras*, en andere voorstellen, van den cirkel grondig op te losfen, en te bewijzen.

Aan allen werden meerdere of mindere prijsen uitgedeeld, en de vlijtige Jongeling, K. AB HAMM, en eenige bevallige Meisjes, als: L. PLENCKER, H. HELDRING en H. FROWEIN, deden in de Hoogduitsche en Hollandsche Dichtmaat, aardige en gepaste dankzeggingen en aanspraken.

Het geheel werd door de Jeugd, onder het Orgel Muzijk, met gepaste Gezangen geopend, afgewisseld en besloten; terwijl deze plegtigheid niet alleen tot het grootste genoegen voor de ouders, en de wel oppassende jeugd afliep; maar ook door eene aanzienlijke schaar van toehoorders, met aandoening werd aangehoord.

HAARLEM.

Den 20sten Junij. Heden had de promotie aan de Latijnsche Scholen alhier, met de gebruikelijke plegtigheden plaats, vijf Leerlingen hielden door hen zelve opgestelde redevoeringen: J. V. WESTRIK, *de Magnitudine Athenarum, florente Pericle*, welke zijne redevoering oorspronkelijk in de Griekſche taal opgesteld had, en daarna in de Latijnsche overgebragt, heeft uitgesproken; H. E. WEIJERS, *de conjuratione Catilinaria*, (*carmine heroico.*) P. A. JELTES, *de Hugone Grotio in carcere Luvesteinio* (*carmine elegiaco.*) P. F. SMEDING, *de conſcientia*, en J. PEERLKAMP, *de pugna ad lacum Traſimenum* (*carmine heroico.*) werden met fraaije eereprijzen beschonken, en tot de Akademische lessen bevorderd.

Eerste klasse van de derde orde tot de tweede: G. LEE, P. ELIAS, met prijzen, P. J. A. STRENGERS, P. G. HUBRECHT, J. W. V. D. WISSEL, van de vierde tot de derde: J. PARÉ, met een prijs, H. J. AERNOUT en J. ROOKMAKER.

Tweede klasse van de eerste orde tot de vierde van de eerste klasse, D. J. A. ARNTZENIUS, J. J. F. ALEWIJN, B. VAN GEURS, met prijzen, D. SERRURIER, J. C. V. D. B. VAN LICHTENBERG en C. GERLINGS, van de tweede orde tot de vierde van de eerste klasse, wegens bijzondere vlijt en gemaakte vorderingen, L. SLINGELAND en A. PEERLKAMP, met prijzen, tot de eerste orde van de tweede klasse H. J. CROMMELIN, H. STEENBERGEN en A. ROOD.

Derde klasse, van de eerste tot de tweede van de tweede klasse, J. J. SCHMIDT, H. C. GROENEWEG, met prijzen, J. H. VAN HEES, C. C. VAN VLOOTEN en W. H. HOEUFFT, van de tweede orde tot de eerste: A. M. VAN BOSVELT en

en J. GERLINGS, de eerste met den gewonen prijs, de tweede met een *praemium diligentiae.*
Vierde klasse van de eerste orde tot de tweede van de derde klasse: K. S. SIJBRANDI, H. GHELE, N. J. CALKOEN, met prijzen. en P. G. SCHAGT. Van de tweede tot de eerste: J. MAKS, G. J. NAHUIJS, J. B. B. CUNÆUS, J. C. V. D. HEIJDEN en P. VAN DE WATER, de eerste J. MAKS, met een prijs. Van de derde tot de tweede F. BEEKMAN, met een prijs, en D. J. RIJNÉE.
Instituut, eerste klasse van de eerste orde gingen tot de orde van verdiensten over: D. SERRURIER en P. G. HUBRECHT, met prijzen. Van de tweede tot de eerste: ARTNZENIUS met een prijs, en ELIAS, van de derde tot de tweede, SIJBRANDI en GERLINGS, met prijzen, van de vierde tot de derde: BOSVELD, met een prijs, SLINGELAND en J' GERLINGS.
Tweede klasse van de eerste orde tot de vierde van de eerste klasse, CALKOEN, met een prijs, en PARÉ. Van de tweede tot de eerste, NAHUIJS, met een gewonen prijs, en eenen buitengewonen wegens zijn uitstekend gedrag, GROENEWEG, met een prijs, SCHAGT en MAKS, van de derde tot de tweede, VAN HEES, met een prijs, van de vierde tot de derde, GHELE, met een prijs.

GRONINGEN.

Den 8sten Julij. Na dat het gewoon half jaarlijksch examen onzer Latijnsche Scholen, zoo wel in het Grieksch en Latijn, als in de Geschiedenis, Wis-, Fabel- en Aardrijkskunde, den 3den en 4den dezer, in tegenwoordigheid van den Heer Inspecteur der Latijnsche Scholen, had plaats gehad, werden den 6den dezer de leerlingen tot hoogere klassen bevorderd, en werden zij, die boven anderen

hadden uitgemunt, met eereprijzen begiftigd. De Rector A. SCHNEITER, onlangs van *Deventer*, herwaarts beroepen, hield zijne inwijdings-redevoering: *de prudentia Veterum, qui Puerorum institutionem a Poetarum in primis Homeri lectione auspicabantur*, dat is: *over de wijsheid der Ouden, die de opvoeding der Jeugd met het lezen der Dichters, vooral van* Homerus, *aanvingen.* Hierop werden bevorderd, van de 6de tot de 5de klasse: F. F. D'AULNIS DE BOUROUILL, T. BRUNSVELD KEIZER, G. SIBINGA, N THONUS en W. R. WARMOLTS. Uit de vijfde tot de vierde: R. TEN POST, M. A. DE SAVORNIN LOHMAN, J. WICHERS QUINTUS, U W. F. VAN PANHUIS, M. S. VAN COEVORDEN, O. S. VAN SANDICK, J. ALDERSHOFF, M. J. KEIZER en D. WESTRA. Uit de vierde tot de derde: S. TRIP, H. J. KIJMMELL, D. VAN DER HOOP, C. A. J. S. VAN NAGELL, J. BUSCH KEIZER en L OFFERHAUS. Uit de derde tot de tweede: H. REIGER, J. SWAAGMAN en J. F. BEIJEN. Uit de tweede in de eerste: H. A. CREMERS, H. J. OFFERHAUS, H. A. VINKERS, R. FEITH en J. A. FEITH, van de eerste klasse werd tot de Akademische lessen bevorderd: J. L. ZUIDEMA. Prijzen werden behaald: in de eerste klasse, de Latijnsche en Grieksche door J. L. ZUIDEMA, in de tweede door H. A. CREMERS, in de derde, door H. REIGER, in de vierde, door S. TRIP, in de vijfde, door R. TEN POST, en in de 6de, de Latijnsche prijs, door F. F. D'AULNIS DE BOUROUILL, en de Grieksche, door G. SIBINGA. In de Geschiedenis behaalde J. BOSMAN TRESLING, den 1sten J. F. BEIJEN, den 2den en C. VAN WEERDEN ABRESCH, den derden prijs. In de Fabelkunde, R. FEITH, den eersten, H. REIGER, den 2den en C A. J. S. VAN NAGELL, den 3den. In de Wiskunde verkreeg J. A. FEITH, den eesten, J. F.

BEI-

BEIJEN, den tweeden, en R. TEN POST, den derden prijs, en in de Aardrijkskunde werd J. BOSMAN TRESLING, met den eersten, J. F. BEIJEN, met den tweeden en T. BRUNSVELD KEIZER, met den derden prijs begiftigd. Er werden getuigschriften van goed gedrag en naarstigheid gegeven, in de vierde klasse, aan H. J. KIJMMELL, D. VAN DER HOOP, J. L. TRIP, G. VAN TROJEN en H. VAN DER HELM, in de vijfde klasse, aan M. A. DE SAVORNIN LOHMAN, J. WICHERS QUINTUS, J ALDERSHOFF, O. S. VAN SANDICK en W. J. VAN BEECK CALKOEN, en in de zesde klasse, aan J. TRIP.

HOOGEZAND.

Den 10den *Mei* 1820. Heden had hier wederom het jaarlijksch examen plaats, op het Instituut voor onderwijs en opvoeding, onder het bestuur van den Heer P. J. RUNCKEL. Het onderwijs op dit Instituut hetwelk uitsluitend voor kost jongelieden is ingerigt, hoofdzakelijk strekkende ter voorbereiding voor de Hoogeschool, waarmede evenwel verbonden is het onderwijs in onderscheidene levendige talen en wetenschappen, zoodat ook jongelieden tot andere vakken aldaar kunnen worden opgeleid, en verre het grootste gedeelte der thans zich aldaar bevindende jeugd voor de Hoogeschool bestemd zijnde, deed men het onderzoek in de Grieksche en Latijnsche talen voorafgaan; ten einde daarin, zonder overhaasting, te kunnen te werk gaan, en vervolgens aan de overige vakken zoo veel tijds te besteden, als het bepaalde tijdsbestek en de gelegenheid toelieten.

Ook ditmaal had men weder het genoegen, dat de toehoorders van de gelegenheid, die hun hier gegeven wordt, om door zelve te kiezen en te vragen de hoogte te zien, waarop de jongelieden staan, een voor de leerlingen nuttig gebruik maak-

maakten. Vooral wilden zich de Wel Edele Hoog-Geleerde Heeren TEN BRINK en VAN SWINDEREN, die dit openbaar Examen door hunne tegenwoordigheid weder zeer belangrijk maakten, zich tot het kiezen en ondervragen vriendelijk verledigen.

Het Examen werd geopend door JOH. RENGERS HORA SICCAMA, één dier vier jongelieden, die naar de Akademie ſtaan bevorderd te worden, met eene Redevoering in de Latijnſche taal, *over de oorzaken der zigtbaar verflaauwde liefde tot het Vaderland, en over eenige middelen tot opwekking van dezelve, vooral bij de ſtuderende jeugd.* Hierop begon, na eene korte voorafſpraak van den Beſtuurder, waarin hij den gehouden loop der werkzaamheden van het afgeloopen ſchool jaar opgaf, het eigenlijk examen.

Latijn en Grieksch. Bij het onderwijs in de talen, zoo wel oude als hedendaagſche, expliceren de jonge lieden, ieder in zijne klasſe, ſteeds den eenen of anderen klasſieken auteur, die voor die klasſe niet te zwaar is, na voorafgaande voorbereiding, mondelijk, en tevens eenen anderen, doch moeijelijkeren ſchrijver, ſchriftelijk. Dit laatſte wordt zorgvuldig, zoo wel met betrekking tot taal en ſtijl, als ſpelling verbeterd, en dan van tijd tot tijd herhaald. Uit dit laatſte, hetwelk bij elk Examen wordt opgegeven, laat men de toehoorders kiezen. Zoo werd nu ook weder, door den Hoog-Leeraar TEN BRINK, voor iedere klasſe de keuze gedaan, en, vooral met betrekking tot de Griekſche taal, werden de jongelingen, door zijn Hoog Geleerde, taalkundig onderzocht. Voor de onderſte klasſe werd gekozen uit het voor eerst beginnenden zeer geſchikte werkje *Epitome historiæ ſacræ*, een der eerſte hoofdſtukjes, voor eene meer gevorderde klasſe uit *de viris illustribus urbis Romæ*;

mæ, het Romani Imperii exordium. De jongelieden, tot deze klasse behoorende, expliceerden met meer en mindere vlugheid, en toonden met de voorkomende regels, zoo ver dit tot deze klasse behoorde, zoo wel wat de Etijmologie, als de Sijntaxis betreft, wel bekend te zijn. Voor eene nog meer bedrevene klasse werd gekozen, uit *Nepos*, het leven van HANNIBAL; uit *Phædrus* de derde fabel van het eerste boek; en de tweede Elegie van de *Tristia Ovidii.* Die tot deze klasse behoorden, vertaalden, meest allen, met bijzondere vlugheid, en toonden, behalve met voorkomende taalkundige bijzonderheden, ook bekend te wezen met de onderhavige soort van versen, derzelver scansie, bouw en met de hoofdzakelijkste regelen der Prosodie. Voor de hierop volgende klasse werd *gekozen uit Sallustius*, die geheel ter keus werd aangeboden, het 51ste hoofdstuk; uit de Redevoeringen van CICERO het 4de hoofdstuk van de 1ste, en het 11de hoofdstuk van de 2de tegen CATILINA.. Uit Virgilius het begin van het tweede boek, en uit de Heroïdes Oridii, den 5den brief. Voor het grieksch werd gekozen, uit het tweedè deel van het grieksch Leesboek van Jacobs, en expliceerden de jongelieden in het Latijn, terwijl de vragen hun door den Hoog-Geleerden Heer TEN BRINK, over de taalbijzonderheden en vooral over de vorming der tempora der grieksche Verba gedaan, vlug werden beantwoord.

En nu werd den toehoorderen eene lijst aangeboden, waarop een aantal voorbeelden geschreven waren, toepasselijk op de regels van de Sijntaxis; deze zetteden de onderscheidene klassen mondeling, naar keuze in het latijn over, met aanhaling van den regel, bij Vossius voorkomende. Eene proeve, waarvan men dikwijls het groot-

grootste nut gezien heeft, van eene wijze, om de jongelieden in het goed latijn schrijven te oefenen, had nu moeten gegeven worden, dan, daar de tijd reeds merkelijk verstreken was, moest dit tot eene nadere gelegenheid uitgesteld blijven. De verst gevorderde klasse, bestaande uit 4 jongelieden, die eerlang het Instituut zullen verlaten, om hunne gelegde gronden aan de Hoogeschool te *Groningen* zich ten nutte te maken, volgden nu. Deze hadden dit jaar zich hoofdzakelijk met TACITUS, LIVIUS, SUETONIUS, CICERO en HORATIUS, voor het latijn, en met HERODOTUS, XENOPHON, HOMERUS en met het 4de deel van JAKOBS *grieksch* poetisch leesboek bezig gehouden. Om dat men zich moest bekorten, werd hier voor het latijn, uit alles dat ter keus gegeven werd, gekozen, alleen de 12de Ode van het eerste boek van HORATIUS; de tijd liet niet toe deze Ode, zoo als deze jongelieden reeds eens bij eene vorige gelegenheid gedaan hadden, verklarender wijze in het latijn te doorloopen. Voor het grieksch, het 5de hoofdstuk van het 2de boek van de *Anabasis* van XENOPHON gekozen zijnde, werd dit in het latijn geexpliceerd; alsmede uit het 2de boek van den Ilias van Homerus, omdat men dit verkoos, in de Hollandsche taal; terwijl ook aan het onderzoek dezer klasse, door des Hoogleeraars taalkundige vragen belangrijkheid werd bijgezet. En nu ging men over tot het wetenschappelijk gedeelte en de levendige talen, nadat MELLO SICHTERMAN een vers in de Hoogduitsche taal had gereciteerd, over *de gelukzaligheid*, hetwelk met genoegen werd aangehoord.

Door het bepaalde tijdbestek, stond het wetenschappelijk gedeelte, dat te voren altijd het laatst werd behandeld, steeds op den achtergrond, dewijl de talen gewoonlijk meer dan den ge-

geraamden tijd wegnamen; ter voorkoming hiervan, besloot men ditmaal voor de levende talen, dat gedeelte van het wetenschappelijke onderzoek te laten voorgaan, dat dit jaar meer in het breede was behandeld, en men begon met:

Reken, *Wis-*, *Aardrijks-*, *Natuur- en Geschiedkunde.* Die der toehoorders, welke zich daartoe wilden verledigen, gaven aan de minst gevorderden sommen uit den *regel van driën*, naar eigene verkiezing op; voor anderen koos men sommen uit de *zamengestelde* en *verkeerde verhoudingen*, *kettingregel* &c. &c., uit het 5de stuk van Brundt's Rekenkunde door BEBEL. Voor de Wiskunde, kozen de aanwezenden voor de aankomelingen propositien, om uit te werken uit Steenstra's meetkunde, uit het eerste en tweede boek. Voor anderen uit de geheele gewone meetkunde, met insluiting van de platte driehoeksmeting. De gekozene sommen in de wiskunstige voorstellen: *het leerstelsel van Pijthagoras*; *toegepaste driehoeksmeting* &c., werden naar genoegen beantwoord en opgelost.

De wiskundige *Aardrijkskunde* volgde. Bij wijze van gesprek, werden de hoofdideën omtrent dit onderwerp ontwikkeld, en de grondlinien van deze kennis bepaald; bijloopig werden eenige punten door de natuurkunde opgehelderd, bijv. *de oorzaak van de schemeringen door de wetten der straalbreking* &c., ook andere punten historisch aangevoerd: *de leer der ouden over de gedaante der aarde*; *de graadmeting der fransche geleerden* &c. en ten slotte hiervan werden, door de leerlingen, met meer of mindere vaardigheid, verscheidene vragen op en door de globe beantwoord, als: *de lengte van den dag voor eene bepaalde plaats op eenen bepaalden tijd*; *het begin en einde van den langen pool*

dag

dag of nacht voor eene plaats binnen den poolcirkel &c.

Nu lazen eenigen hunne gemaakte opſtellen in het Fransch, Hoogduitsch en Engelsch. Deze opſtellen waren niet *extempore*, maar door de Leerlingen zelve uit de door hen, in den loop van het ſchooljaar, gemaakte oefeningen gekozen. Uit een derzelve over KONSTANTYN DEN GROOTEN, werd toevallig aanleiding genomen, om de *Nieuwe*

Geſchiedenis te doorloopen in derzelver hoofdpunten; dit geſchiedde in het fransch. Naar een ander opſtel gevraagde men op de Vaderlandſche, en de namen van beroemde mannen, door de toehoorders opgegeven, gaven aan deze klasſe gelegenheid, om hunne meerdere of mindere bekendheid met deze beroemde mannen in het *Sijncroniſche* van dezelve aan de toehoorders te doen blijken.

Levende talen. De nog overige oogenblikken werden aan de levende talen beſteed Met ROLLIN overtuigd, dat geene taalkennis ooit veiliger kan rusten, dan op eene wetenſchappelijke kennis van de landstaal, gaat het taalonderwijs op het Inſtitut, zoo voor dit of dat voorwerp geene bijomſtandigheden deszelfs gang ſtoren, ſteeds uit van de kennis van de hollandſche taal, en de minstgevorderden toonden dan ook, door een willekeurig genomen ſtukje taalkundig te ontleeden, bekend te zijn, met de hoofd- en onderverdeelingen der woorden, de naamvallen en de algemeene hoofdregels, die zoo wel den geest tot eene logiſche naauwkeurigheid voeren, als tevens vervolgens de taalſtudie verligten en vruchtbaar maken. Voor het Engelsch liet men uit Lheman's Chrestomathie, ſtukken uit de Engelſche Proſa Schrijvers en Dich-

Dichters vertalen in het Fransch, Hollandsch of Hoogduitsch. Uit de prosa, deze het gekozene uit de 30 eerste pagina's, gene uit het geheel, onvoorbereid.

Voor de dichtkunde bepaalde men zich, bij het geen in den loop van dit schooljaar behandeld was, en stukken van SHAKESPEAR, MILTON, YOUNG &c., werden ter keuze gegeven. Een grammatikaal onderzoek in het Hollandsch, Fransch of Hoogduitsch willekeurig te doen, door de aanwezenden, hetzij door iets in de pen te geven, of op eene andere wijze werd voorgesteld; dan toevallige omstandigheden hadden het laatste gedeelte van het onderzoek tot een waar *discours* gemaakt, in den Etijmologischen zin van dat woord, en zoo was de bepaalde tijd verstreken, waardoor dit, en 't geen nog te doen was, moest achterblijven.

Nu reciteerde EGBERT VAN WELDEREN RENGERS, een kind van elf jaren, met zeer veel bevalligheid en vrijmoedigheid, een vers in de fransche taal, over de pligten van een kind jegens het Opperwezen, zijne ouders, andere menschen en zich zelven. En nadat de schriften en teekeningen vertoond waren, ging men over tot het uitdeelen der prijzen. Zoo als men reeds vroeger gelegenheid gehad heeft op te merken, wordt hier ieder kind alleen met zich zelven vergeleken, de vlugge, maar geenszins arbeidzame jongeling kan hier den min vluggen, maar werkzamen en ijverigen en daardoor meer verdienstelijken jongeling, niet overschaduwen, noch moed en lust benemend de loef afsteken; ieder wordt naar zijne vermogens, vorderingen en gehouden gedrag beoordeeld, waarvan dagelijks naauwkeurige aanteekening gehouden wordt, en waarvan de jongelieden zelve de bewijzen in han-

handen krijgen, zoodat meest allen eenen prijs verdiend hadden, en flechts weinigen den Eereprijs misten, die wegens onafgebroken vlijt en goed gedrag behaald wordt. Zie hier de namen naar rang van verdienften, van die genen welke Eereprijzen verdiend hadden: EVERT THOMAS DE JONGH, aan wien ook tevens, als hebbende wederom dit jaar, boven al zijne Mede-leerlingen, in alle fchooldeugden uitgemunt, de eenige buitengewone prijs van uitftekende verdienften werd uitgereikt, HERMANNUS BECKERINGH, UNICO ALLART ALBERDA VAN MENKEMA, MELLO SICHTERMAN, CORNELIS STAR NUMAN, JAN HENDRIKS NANNINGA, JAN BOELKEN, NANNING DYKHUIZEN, UNICO ALLART ALBERDA VAN BLOEMERSMA, JOHAN RENGERS, HORA SICCAMA, ALBERT MENALDA, REMKO TONKENS, JOHANNES BINDERVOET VAN ANKEMA, EGBERT VAN WELDEREN RENGERS en SAMUEL WOLTER TRIP. Gewone prijzen ontvingen: JOOST VOS, HENDRIK MENALDA, TJALLING SCHWARTSENBURG en PAUL SICHTERMAN.

De geheele plegtigheid werd befloten met eene zeer bevallige, met kracht en gevoel, door UNICO ALLART ALBERDA VAN MENKEMA, uitgefprokene redevoering in de hollandfche taal, over het leven en de daden van SIM. ADR. DE RYK, ten betooge, dat het alleen deugd en braafheid is, en geenszins fchitterende daden van moed en dapperheid, die op den duur de achting van de harten der menfchen boeijen.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

OOSTERBEEK. Zie Junij 1820.

NIJMEGEN.

HERVELT. Onze Leeraar B. STEMBERG, maakte ons den 18den Junij bekend, dat hij eene beroeping ontvangen had, naar *Wijhe*, en gaf ons den 25sten berigt, dat hij voor dezelve had bedankt.

RESSEN EN DOORNIK vakant. Zie Junij 1820.

WAMEL EN DREUMEL staat vakant te worden. Zie Junij 1820.

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

ALTFORST EN APPELTERN vakant. Zie Mei 1820.

ZUTPHEN.

ZUTPHEN vakant. Zie Febr. 1820.

TIEL.

OPHEUSDEN. Onze Leeraar, Ds. C. KUMSIUS, eene tweede beroeping naar *'t Fort Bath*, c. a. ontvangen hebbende, maakte ons den 18den Junij l. l. bekend, dat hij zich verpligt had gevonden, ook ditmaal te bedanken.

ERICHEM, den 10den Julij. Heden ontving Ds. J. BOLDERMAN, onze Predikant, eene beroeping naar de Gemeente van *Hoornaar*, welke door zijn Eerw. is in beraad genomen.

RAVENSWAAIJ vakant. Zie April 1820.

OCHTEN ſtaat vakant te worden. Zie Junij 1820.

BOMMEL.

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819.

VARIK ſtaat vakant te worden. Zie April 1820.

HEEREWAARDEN ſtaat vakant te worden. Zie Junij 1820.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

LEIDSCHENDAM EN WILSVEEN, den 6den Junij. Ds. J. SPOORS, door Z. M. den Koning Emeritus verklaard zijnde, heeft de Kerkeraad, na verkregene handopening, ten overſtaan van Ds. A. VAN VLOTEN, Pred. te *Voorburg*, en Conſulent ter dezer plaats, geformeerd het volgende twaalftal:

DD. VERWEIJ, CLARISSE, STEINIGEWEG, VAN KAMPEN, VAN SCHELLE, FOUACHE, VAN SPALL, MUNTINGE, KROM, VAN SCHELLE, IMMINK en VAN DEN ES, reſpective Predikanten te *Zwammerdam*, *Doorn*, *Nootdorp*, *Spaarndam*, *Vleuten*, *Zoeterwoud*, *Koedijk*, *Haastrecht*, *Oudenbosch*, *Tienhoven*, *Harmelen* en *Moerkapelle*.

De zes bovenſte op het zestal geplaatst zijnde, zijn op het drietal gebragt:

DD. VERWEIJ, VAN KAMPEN en STEINIGEWEG.

En is daar uit dadelijk beroepen, Ds. A. VERWEIJ, Pred. te *Zwammerdam*, die, na beraad, deze beroeping heeft aangenomen, onder afwachting der Koninklijke approbatie.

TER HEIDE. Ter vervulling der alhier openſtaan-

ſtaande Leeraarsplaats, is op den 7den Julij, de onderſtaande Nominatie geformeerd:

DD. E. A. BORRMAN, Predd. te *Zevenhoven.* G. J. DUIJSER, te *Helvoirt.* J. VAN OCHTEN, te *Zijderveld.* en M. VAN VEEN, te *Houten.*

Uit welke Nominatie Z. M., Ds. E. A. BORRMAN, tot Pred. dezer Gemeente benoemd heeft. Deze benoeming is den 22ſten Junij, in een Kerkelijk beroep veranderd, en laatstleden Vrijdag, door Ds. BORRMAN aangenomen.

DELFT. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt, door het vertrek van Ds. J. C. FABIUS, naar *Amſterdam*, heeft de Kerkeraad gemaakt de navolgende nominatie van Predikanten.

Twaalftal:

DD. A. TEN BOSCH, Predd. te *Vlaardingen.* J. VAN KUIK, te *Rijſoer* en *Strevelshoek.* T. VERMAASEN, te *Oude Loosdrecht.* L. MERENS, te *Edam.* J. P. MUNTINGH, te *Haasdrecht.* A. W. HAZELAAR, te *Enkhuizen.* A. FRANCKEN, te *Muiden.* TH. SANDERS, te *'s Hertogenbosch.* M. VAN METEREN, te *Hillegom.* G. G. BRUGMAN, te *Beverwijk.* J. G. VORSTMAN, te *Sluis* in *Vlaanderen*, A. VERWEIJ, te *Zwammerdam.*

Zestal:

DD. T. VERMAASEN, J. VAN KUIK, L. MERENS, G. G. BRUGMAN, A. TEN BOSCH en A. VERWEIJ.

Drietal:

DD. L. MERENS, G. G. BRUGMAN en A. VERWEIJ.

Waaruit den 7den Julij is beroepen L. MERENS, Pred. te *Edam*, welke deze beroeping heeft in beraad genomen.

ROTTERDAM.

MAASLAND vakant. Zie Nov. 1819.

LEIJDEN.

ZEVENHOVEN, den 12den Junij. Heden ontving onze Leeraar, Ds. E. A. BORRMAN,

eene electie van Z. M. den Koning, tot Predikant in de Gemeente van *ter Heijde*, Classis *'s Gravenhage*, waarop den 22sten derzelve maand, de beroeping door den Kerkeraad van voorzegde Gemeente, gevolgd is, welke roepstem hij geoordeeld heeft, te moeten aannemen. Zoo dat

ZEVENHOVEN staat vakant te worden.

ZWAMMERDAM, den 18den Junij. Na dat onze Leeraar, Ds. A. VERWEIJ, op den 11den dezer had bekend gemaakt, dat zijn Eerw. eene beroeping naar de Gemeente van den *Leidschendam* en *Wilsveen* ontvangen, en deze beroeping had in beraad genomen, berigtte hij ons heden, dat hij zich verpligt rekende, deze beroeping onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatie aan te nemen.

NIEUWVEEN. Zie Mei 1820.

NIEUWKOOP. Zie Junij 1820.

DORDRECHT.

HOORNAAR. Onze Leeraar, Ds. M. I. VAN DOESBURGH, door den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur van *Dordrecht*, Ds. H. H. THOOFT, Pred. te *Gorinchem*, den 15den Junij 1820, behoorlijk losgemaakt zijnde, heeft den 25sten daaraanvolgenden afscheid gepredikt, met eene Leerrede over 2 *Cor.* XIII: 11. *Voorts Broeders, zijt blijde, wordt volmaakt, zijt getroost, zijt eensgezind, leeft in vrede: en de God der liefde en des vredes zal met u zijn.*

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK vakant. Zie April 1820.

BRANDWIJK EN GIJBELAND staat vakant te worden. Zie Mei 1820.

GOUDA.

SCHOONHOVEN, den 17den Mei. Onze jongste Leeraar B. VAN DER FEEN, ontving eene be-

beroeping naar *Middelburg*, welke door hem na beraad werd aangenomen. Alzoo wordt

SCHOONHOVEN vakant.

ACQUOOIJ vakant. Zie Dec. 1819.

GOUDA vakant. Zie Dec. 1819.

MOORDRECHT. Zie Mei 1820.

WILLIGE LANGERAK EN ZEVENAAR. Zie Junij 1820.

KEDICHEM. Zie Junij 1820.

GROOT AMMERS staat vakant te worden. Zie Junij 1820.

BRIELLE.

STELLENDAM, den 2den Julij 1820. Heden had hier eene hoogst zeldzame plegtigheid plaats. In dit oord, aan de Zee ontnomen, en bedijkt in de jaren 1769, 1780 en 1803, werd *Stellendam* gesticht. De Gemeente van tijd tot tijd aangegroeid, en tot hier toe met die van *Goedereede vereenigd*, werd heden van dezelve afgescheiden; daar de Descendenten, van wijlen den Wel Ed. geb. Heer Mr. IMAN CAU en Vrouwe ADRIANA AGATHA CAU, geb. VAN BURREN, in Hun Wel Ed. geb. leven Ambachtsheer en Vrouwe van STELLENDAM, onder speciaal toeverzigt, van Hun Ed. geb. Zoon, den Wel Ed. geb. Heer Mr. J. J. CAU, onzen tegenwoordigen Ambachtsheer, voor ons een aanzienlijk Kerkgebouw, en goede Pastorie hebben laten stichten. Den 20sten Mei 1819, werd door zijn Wel Ed. geb. de eerste Steen der Kerk gelegd, en die der Pastorie door deszelfs Neef, den Wel Ed geb. Heer F. D. CAU, Raad der regering van '*s Gravenhage*, en wijl Z. M. den Koning, aan deze Gemeente een eigen Leeraar heeft toegestaan, werd heden de Kerk ingewijd, en de eerste Leeraar dezer Gemeente bevestigd, door den Wel Eerw. Heer A. C. RÖELL, Pred. te *Goedereede*, met *Exod.* XII: 14a. *Deze dag zal ulieden wezen ter gedachte-*

nisse; terwijl de bevestigde Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. M. LE COULTRE, zijne Intrede deed, met *Hand.* V: 31, 32. *Dezen heeft God door zijne regterhand verhoogd, tot eenen Vorst en Zaligmaker, om Israel te geven bekeering en vergeving der zonden. En wij zijn getuigen van deze woorden: en ook de Heilige Geest, welken God gegeven heeft, den genen die hem gehoorzaam zijn.* De treffende herinneringen, die deze dag ons schonk, de zeldzame blijken van Christelijke weldadigheid, het uitzigt op eenen rijken zegen, dien de Gemeente van dit voorregt verwachten mag, de tegenwoordigheid van den Ambachtsheer, en zijne aanzienlijke bloedverwanten, waar aan wij zoo veel verpligt zijn, de Godsdienstige vreugde van Sprekers en Hoorders, een kostbaar geschenk van zilver, tot de bediening van het H. Avondmaal, en de gevoelens van hartelijke dankbaarheid, voor al het goede dat wij aanschouwden en genoten, maakten ons dezen dag onvergetelijk. Gode zij dank voor een voorregt, dat ons sedert jaren was toegedacht; hij doe het strekken tot aankweeking en bevordering van geloof, hoop en liefde.

SIMONSHAVEN EN BIERT vakant. Zie Mei 1820.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM. Het Klassikaal bestuur, heeft Ds. J. C. FABIUS, Pred. alhier, tot Lid der Classis verklaart, en de beroeping uitgebragt op Ds. D. M. KAKEBEEN, Kerkelijk goedgekeurd; waar na ook de Koninklijke approbatie van dezelve door Z. M. is ingekomen, en zijn Eerw. dus eerlang met verlangen alhier wordt te gemoet gezien.

HAAR-

HAARLEM.

JISP vakant. Zie Mei 1820.
WESTZAANDAM. Zie Mei 1820.

ALKMAAR.

PETTEN, den 11den Junij. Heden vernamen wij van onzen Leeraar, J. A. HANEWINCKEL, dat zijn Wel Eerw. voor het beroep naar *Maria Hoorebeeke* en *Oudenaarde* in de Classis van *Brussel*, bedankt heeft.

GRAFT, den 11den Junij. Heden werd onze Leeraar, Ds. D. T. DE HAAS, van *Scharwoude* tot ons overgekomen, alhier bevestigd door Ds. F. B. HUYSERS, Consulent dezer Gemeente en Pred. te *Oost-* en *Westgraftdijk*, met eene Leerrede over Colos. I. 28. *Opdat wij zouden een iegelijk mensch volmaakt stellen in Christus Jesus*. 's Namiddags aanvaardde de bevestigde zijnen dienst onder ons, met eene Leerrede over Colos. III. 11*b*. *Christus is alles*.

SCHOORL, GROET EN KAMP, den 11den Junij. Onze Leeraar, H. J. CALKOEN, nam heden van ons affcheid met Hebr. XIII. 1. *Dat de broederlijke Liefde blijve*. dus is

SCHOORL, GROET EN KAMP vakant.

WINKEL, den 25sten Junij. Heden namiddag maakte onze Leeraar, H. J. CALKOEN, een aanvang van zijnen dienst, predikende over Philip. IV. 13. *Ik vermag alle dingen door Christus, die mij kracht geeft*; nadat zijn Wel Eerw. des morgens door den Consulent dezer Gemeente Ds. G. C. VAN BALEN BLANKEN, Pred. te *Nieuwe Niedorp* bevestigd was geworden, met Colos. IV. 17. *Zegt Archippus: zie op de bediening, die gij aangenomen hebt in den Heere, dat gij die vervult.*

VALKOOG EN ST. MAARTEN, den 2den

Julij. Onze Leeraar, Ds. J. C. MOHR, die heden een jaar geleden, van *Blokzijl* tot ons overgekomen, zijnen dienst aanvaardde, verbond zich heden weder aan onze Gemeente, bij gelegenheid van zijn bedanken voor eene beroeping te *Warder*, in de nabetrachting op het dezen morgen gevierde H. Avondmaal, met Matth. VII. 16a. *Aan hunne Vruchten zult gij ze kennen;* aldus ons opwekkende tot een werkzaam en vruchtbaar Christendom.

ALKMAAR, de te *Graft* bevestigde Predikant, Ds. D. T. DE HAAS is door het Klassikaal Bestuur als Lid der Classis erkend.

SCHERMERHORN. Zie Junij 1820.

ALKMAAR vakant. Zie Junij 1820.

HOORN.

BOVENKARSPEL. Onze Leeraar, Ds. J. LEM, in de Gemeente van *Blokzijl*, beroepen zijnde, heeft na beraad, voor deze beroeping bedankt; en zich op den 4den Junij, op nieuws aan ons verbonden.

LUTJEBROEK. Den 23sten Junij, is alhier, na een langdurig smartelijk lijden, in den ouderdom van 65 jaren overleden, Ds. J. W. TOEREPPEL, sedert den jare 1780 Pred. bij deze Gemeente, doch in den jare 1818. door Z. M. den Koning goedgunstig Emeritus verklaard.

GROOTEBROEK, den 3den Julij. Ter vervulling der vakature in deze Gemeente, veroorzaakt door het vertrek van Ds. M. B. ROMENIJ, naar *Montfoort*, is, onder opzigt van den Consulent J. LEM, Pred. te *Bovenkarspel*, het volgende achttal geformeerd, als:

DD. H. FANGMAN, J. MUNTENDAM. J. METZ. P. VAN VELDEN. D. DOEDES. W. MAAS. J. B. HARTMAN en J. S. VAN DER LINDEN. Predd. te *Hammen*, *den Bilt*, *Ouddorp* en *Oterleek*, *Stavoren*,

In-

Ingen, *Makkum* en *Kornwert*, *Warmenhuizen* en *Zijbekarspel*.

En daar uit beroepen Ds. H. FANGMAN, Pred. te *Hammen*, die deze beroeping in beraad heeft genomen.

OBDAM vakant. Zie Junij 1820.

SCHARWOUDE vakant. Zie Junij 1820.

E D A M.

WARDER. De Wel Eerw. Heer W. T. OVERHOFF, Pred. te *Bunschoten* en *Spakenburg*, voor onze beroeping bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad, den 12den Junij, onder bestuur van onzen Consulent J. VAN AMEREN, Pred. te *Etershem* en *Schardam*, op nieuw het volgende zestal gemaakt:

DD. J. C. MOHR, T. VAN SPAL, D. DAGEVOS, P. BROEKMAN, T. POTTER en C. J. SCHEURLEER, Predd. te *St. Maarten* en *Valkoog*, te *Koedijk*, te *Driehuizen* en *Zuidschermer*, te *Heikop*, te *Waal* en *Koog*, en te *Wognum* en *Wadwaij*.

De drie eersten op het drietal gebragt zijnde, is daaruit dadelijk beroepen, de Wel Eerw. Heer J. C. MOHR, Pred. te *St. Maarten* en *Valkoog*. Dan ook deze bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad, op den 4den Julij, dit zestal gemaakt:

DD. S. L. NAPPIUS, J. H. WORST en J. NIKKEL, Predd. te *Urk*, te *Oudkarspel*, en te *Zuidscharwoude* en *Broek*. en R. H. CANNEGIETER, E. HOUWERZIJL en R. TEN BREUGEL, Kandidaten bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*.

Voorts zijn deze drie laatsten op het drietal geplaatst, waar uit terstond is beroepen geworden, de Wel Eerw. Heer R. H. CANNEGIETER, die dit beroep in beraad heeft genomen.

KWADIJK, den 2den Julij 1820. Heden werd onze beroepen Leeraar J. H. SNIJDER, S. Min. Cand. in den heiligen dienst bevestigd,

door

door den Wel Eerw. Heer S. L. NAPPIUS, Predikant op het Eiland *Urk*, bij afstand van den Consulent L. J. VAN DAM, Predikant in de *Beemster*, de bevestiger had tot tekst 2 *Cor.* II: 14—17. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, door de Wel Eerw. Heeren H. VAN TOLL, Theol. Doct. F. C. ALTA, D. BROEDELET, M. P. VAN DER HAMMEN en P. P. VAN EIJKEN, de eerste en laatste rustende Predd. van *Edam* en *Zuidscharwoude* en *Broek*, en de anderen Predd. te *Purmerland*, *Purmerende* en *Ilpendam*. De bevestigde begon des namiddags zijnen dienst, met *Gal.* VI: 14*a*.

LANDSMEER. Zie Junij 1820.

Z E E L A N D.

M I D D E L B U R G.

VROUWENPOLDER, den 22sten April. Ds. A. PIETERSE, voor de beroeping, op zijn Wel Eerw. alhier uitgebragt, bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad wederom dit zes en drietal gemaakt.

Zestal:

DD. S. RADERMACHER SCHORER, te *'s Gravenpolder*. J. DE ROCHEFORT, te *Westkapelle*. J. T. WERNDLIJ CLINGE, te *Berkerke*. G. J. LETTE, te *Biesselingen*. H. DE KOE, te *Kleverskerke*. en J. W. ERMERINS, Kandidaat tot den h. dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*.

Drietal:

DD. S. RADERMACHER SCHORER, S. DE ROCHEFORT en J. W. ERMERINS.

Waaruit beroepen is de Kandidaat J. W. ERMERINS, dewelke verklaard heeft, deze beroeping aan te nemen.

MID-

MIDDELBURG, den 12den Mei 1820. Ds. J. PRINS, te *Alkmaar*, voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping bedankt hebbende, is heden, door den grooten Kerkeraad, het volgend twaalftal geformeerd:

DD. W. VAN VLOTEN, Predd. te *Kampen*. J. PARÉ, te *Barneveld*. B. VAN DER FEEN, te *Schoonhoven*. A. VERWIJS, te *Dokkum*. W. L. VAN OOSTERZEE, te *Zonnemaire*. J. J. VAN VOORST, te *Goes*. D. MOLENAAR, te *Doetichem*. J. J. VAN DEINSE, te *Hulst*. S. GREGOOR, te *Zwol*. P. VAN BADEN, te *Breda*. C. VAN HERWERDEN, te *Schiedam*. J. F. HENRIJ, in de *Groede*.

Op den 26sten Mei zijn op het zestal geplaatst:

DD. VAN DER FEEN, VERWIJS, OOSTERZEE, HENRIJ, VAN VLOTEN en MOLENAAR.

De twee laatsten met met het lot tegen PARÉ.

En op het drietal:

DD. VAN DER FEEN, VERWIJS en OOSTERZEE.

Waaruit op den 4den Junij is beroepen, Ds. B. VAN DER FEEN, Pred. te *Schoonhoven*, die deze beroeping, na beraad, heeft aangenomen.

ARNEMUIDEN. Ds. R. H. DE BRUIN, voor de beroeping alhier bedankt hebbende, is den 12den Mei l. l. wederom uit het vorig zestal van Predikanten, nu aangevuld zijnde, met Ds. J. MONTIJN, een drietal gemaakt te weten:

DD. H. J. VAN INGEN, J. MONTIJN en A. SCHOTSMAN, Predd. te *Waarden*, *Almkerk* en *Emmikhoven*, en *Ouwerkerk* in *Duiveland*.

En is daaruit beroepen Ds. H. J. VAN INGEN, dewelke, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatie, deze beroeping heeft aangenomen.

ST. LAURENS, den 11den Mei. Ter vervulling onzer vakature, veroorzaakt door het overlijden van den Wel Eerw. zeer gel. Heer A.

J.

J. CLINGE, heeft de Kerkeraad heden, onder voorzitting van den Consulent, Ds. L. JUTTING, Pred. te *Nieuwland* en *St. Joostland*, uit een tweetal van Predikanten, waarop geplaatst waren:

DD. J. HOEK, in de *Lier*, en A. J. BUIJS BALLOT, te *Kloetingen*, beroepen den Wel Eerw. zeer gel. Heer A. J. BUIJS BALLOT, die deze beroeping, na beraad, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring heeft aangenomen.

VROUWENPOLDER, den 11den Junij. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. W. ERMERINS, in zijnen dienst onder ons bevestigd, door den Wel Eerw. Heer A. VAN DEINSE, Pred. te *Middelburg*, aan wien de Consulent dezer Gemeente, de Wel Eerw. Heer N. BORSBOOM, Pred. te *Serooskerke*, deze beurt op verzoek had afgestaan. De Bevestiger predikte uit *Mark.* XVI: 15. *Predikt het Evangelie.*

De oplegging der handen geschiedde, door den Bevestiger en den Consulent.

Nadenmiddag aanvaardde onze Leeraar zijn werk, met *Rom.* I: 16*a*. *Want ik schame mij het Evangelie van Christus niet.*

SEROOSKERKE, den 27sten Junij. Onlangs had alhier de volgende plegtigheid plaats. Een bekwaam en deugdzaam jongeling, met name D. VAN DER WIELE, deed in het openbaar voor geheel de Gemeente, belijdenis des geloofs, tot algemeen genoegen der talrijke hoorders, wordende vervolgens, met nog zeven andere personen, die te voren voor den Kerkeraad, hunne geloofsbelijdenis hadden afgelegd, als lid der Gemeente opgenomen, en als zoodanig bevestigd.

Deze plegtigheid is met doelmatige aanspraken

ken besloten, door onzen Leeraar, den Wel Eerw. zeer gel. Heer N. BOEKBOOM.

MIDDELBURG staat vakant te worden. Zie Junij 1820.

RITTHEM. Zie Junij 1820.

Z I E R I K Z E E.

'S HEERENJANSLAND vakant. Zie October 1819.

ST. PHILIPPELAND staat vakant te worden. Zie Mei 1820.

SEROOSKERKE. Zie Junij 1820.

G O E S.

CATS, den 11den Junij. Ds. A. DE VOOGD, bij vrijwillige afstand van zijnen dienst, volgens de wet, van zijne betrekking op deze Gemeente, en de Classis ontslagen zijnde, predikte heden zijn afscheid, naar aanleiding van 2 *Thess.* III: 16. *De Heere nu des vredes zelve geve enz.*

Zoo dat nu deze Gemeente wederom vakant is.

WAARDER. Onze Leeraar, heeft voor de beroeping naar *Heinkenszande* bedankt, en die naar *Arnemuiden*, onder inwachting van Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring, aangenomen.

'T FORT BATH, c. a. Ds. C. KUMSIUS, heeft wederom voor de op hem uitgebragte beroeping, naar deze Gemeente, bedankt.

HEINKENSZANDE, den 17den Mei. Door het bedanken van Ds. ROIJAARDS, deze Gemeente vakant gebleven zijnde, werd op nieuw door de Kerkelijke Vergadering een zestal gemaakt, bestaande uit de Wel Eerw. zeer geleerde Heeren:

DD. H. J. VAN INGEN, Predd. te *Waarden*. J. SMIJTEGELD VAN DER HOEK, te *Sleeuwijk*. J. SIX DIJKSTRA, te *ter Neuse*. J. VERLAAT, te *Ellewoutsdijk*, A. MENSMA VAN WILLES, te *Kapelle* en G. S. LETTE, te *Biezelingen*.

De

De drie eersten op het drietal gebragt zijnde, werd daar uit beroepen, Ds. H. J. VAN INGEN, die, na beraad, voor deze beroeping heeft bedankt.

KATTENDIJKE, den 8sten Julij. Ds. A. SCHOTSMAN, heeft voor onze beroeping bedankt.

WEMELDINGEN vakant. Zie Junij 1820.

OUDELANDE. Zie Junij 1820.

KLOETINGEN staat vakant te worden. Zie Junij 1820.

IJ Z E N D IJ K E.

HOOFDPLAAT. Zie Mei 1820.

SAS VAN GEND. Zie Mei 1820.

U T R E C H T.

U T R E C H T.

JAARSVELD, den 21sten Mei 1820. Heden maakte onze Leeraar M. BENEDICTUS, ons het afsterven bekend, van Vrouwe E. VAN RENTEN, Weduwe wijlen den Wel Edel geboren Heer Mr. C. DE WIT, van *Jaarsveld*, wij deden hulde aan haar Ed. nagedachtenis, en werden herinnerd aan het kortstondige van dit ondermaansche.

A M E R S F O O R T.

VUURSCHE. Zie Junij 1820.

W IJ K.

ELST BIJ AMERONGEN, den 2den Julij. De eerste Leeraar voor de onlangs, ingevolge gunstig besluit, van Z. M. onzen Koning, alhier gevestigde Hervormde Gemeente, de Wel Eerw. Heer G. W. BISSCHOP, werd heden in zijn dienst alhier bevestigd, door Ds. J. VAN DOESBURGH, Pred. te *Wijk* bij *Duurstede*, als daartoe door het Klassikaal Bestuur van *Wijk*, ge-

com-

committeerd. De tekst van den Bevestiger was *Jac.* I: 21*b*. De bevestigde deed zijne intrede met *Joh.* III: 16.

ODIJK vakant. Zie Oct. 1819.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN, den 22sten Mei 1820. Onze op een na oudste Leeraar, Ds. C. JONGSMA gedacht heden, in zijne gewone namiddagbeurt, handelende over *Hand.* II. 37—41, aan zijnen vijftigjarigen Evangeliedienst, van welke hij, na voorheen drie Gemeenten, die van *Rijperkerk* en *Hardegarijp*, van *Balk* en van *Appingedam* gestichte te hebben, de laatste 33 jaren onder ons gearbeid heeft. — God sterke onzen geachten en waardigen Leeraar verder in zijnen hoogen ouderdom, en stelle hem nog, zoo lang mogelijk, tot eenen uitgebreiden zegen voor deze Gemeente.

WEIDUM. Ds. P. VAN BORSSUM WAALKES, Predikant te *Workum*, den 30sten Mei 1820, alhier beroepen, heeft deze beroeping aangenomen.

BEERS EN JELLUM, den 28sten Junij 1820. Onze Leeraar, Ds. T. E. MEBIUS heeft eene beroeping ontvangen naar de Gemeente te *Steggerden* en *Finkega*, onder de Klassis van het *Heerenveen*, en dezelve in beraad genomen.

VROUWENPAROCHIE, den 9den Junij 1820. Ds. H. MEIJER, Predikant te *Oosterwierum*, den 15den Mei l. l. naar deze Gemeente beroepen, heeft ook voor deze beroeping bedankt.

Den 5den Julij, is daar, voor de vijfdemaal, eene beroeping gedaan, maar de Correspondens

had, toen hij zijne berigten voor deze maand verzenden moest, hiervan nog geen zeker en bepaald berigt ontvangen.

FINKUM EN HAGUM staat vakant te worden. Zie Junij 1820.

HARLINGEN.

SCHINGEN EN SLAPPETERP vakant. Zie Dec. 1819.

OOSTERBIERUM vakant. Zie Dec. 1819.

SNEEK.

WORKUM, den 18 Junij 1820. Heden maakte onze jongste Leeraar, Ds. P. VAN BORSUM WAALKES, ons bekend, dat de op den 30sten Mei l. l. te *Weidum* op zijn Eerw. uitgebragte beroeping, onder inwachting der noodige Approbatien, door Hem was aangenomen, zoodat de 2de Predikantsplaats alhier eerlang staat vakant te worden.

Nog moeten wij van hier melden, (hetgeen door tusschenkomende omstandigheden vertraagd is geworden) dat de Wel Eerw. zeer Gel. Heer P. HOEKEMA, alhier op den 5den Februarij l. l. in den Ouderdom van 73 jaren en 5 dagen overleden is. — Zijn Wel Eerw. werd geboren, den 29sten Januarij des jaars 1747. Hij aanvaardde het Heilig dienstwerk bij de Gemeente van *Oudeboorn* in den jare 1770, kwam in 1772 tot ons over, en werd, na ruim 16 jaren alhier het Leeraarsambt bekleed te hebben, in den jare 1789 eervol daarvan ontslagen. — Zijne zedigheid en afkeer van alle openbare lofspraak, verbieden ons over zijn' persoon en karakter, over zijne bekwaamheden en deugden, uit te weiden. Dit weinige zij dan genoeg! Hij strekte wegens zijne Solide geleerdheid zijnen stand tot sieraad, was aangenaam in de gezellige verkeering, leefde voorbeeldig, verduurde in de laatste dagen zijns levens, met eene verwonderenswaar-

di-

dige gelatenheid, het smartelijkste lijden, en stierf in het vertrouwen op de troostvolle Evangelie-Leer, welke hij aan anderen verkondigd had.

DOKKUM.

NES EN WIERUM. Zie Mei 1820.

DROGEHAM vakant. Zie Mei 1820.

HEEREVEEN.

NIEUWEHASKE EN HASKERDIJKEN. De beroeping in deze Gemeente op Ds. R. DE KEMPER, Pred. te *Vledder*, uitgebragt, heeft haar volle beslag erlangd, vermits de beroepene dezelve niet alleen heeft aangenomen, maar ook, ten gevolge der Kerkelijke goedkeuring en Koninklijke bekrachtiging, reeds heden den 2den Julij bevestigd is, en zijne intrede heeft gedaan. Ds. D. F. VAN GIFFEN, Pred. te *Heerenveen*, hield als Consulent de bevestigings-leerrede over 2 *Tim*, II: 15. *Benaarstig u om u zelven, Gode beproefd voor te stellen enz.* Terwijl de intrede, welke des namiddags geschiedde, ten tekst had 2 *Cor.* IV: 7. *Maar wij hebben dezen schat in aarden vaten enz.*

PEPERGA EN BLESDIJKE. De Heer S. R. SLOTHOUWER, volgens vroeger berigt in de Boekzaal, alhier beroepen zijnde, en het beroep aangenomen hebbende, is heden den 9den Julij, (dewijl dit beroep Kerkelijk goedgekeurd en van Z. M. onzen Koning bekrachtigd was,) bevestigd door den Secundus Consulent, Ds. N. BAKKER, Pred. te *Oudehoutpade*, met eene Leerrede over 1 *Tim.* IV: 12—16. *Niemand verachte uwe jongheid enz.* Des namiddags heeft de bevestigde zijnen Evangeliedienst begonnen, met *Hebr.* II: 12. *Ik zal uwen naam mijnen broederen verkondigen, in het midden der Gemeente zal ik u lof zingen.*

De Correspondens heeft het volgende droevige berigt ontvangen:

TERKAPLE EN AKMARIJP. Den 9den Junij l. l., was voor onze Gemeente een allertreurigste dag, daar het den Almagtige, behaagde, onzen Leeraar H. IJNZONIDES, na eene zinking-ziekte van eenige dagen, door den dood van ons af te rukken. De overledene wierd geboren te *Oudebeorn*, den 14den October 1791, uit deftige burger ouders, hij genoot in zijne jeugd eene Godsdienstige opvoeding, toonde reeds vroeg lust en aanleg tot den heiligen dienst, werd door den waardigen Leeraar dier Gemeente, den Wel Eerw. Heer J. HERINGA, in de voorbereidende wetenschappen onderwezen, en heeft daarna eenige jaren te *Groningen*, het doelmatig, en oordeelkundig onderwijs, van beroemde Hoogleeraren genoten. Hij werd in den jare 1815 in de voormalige Clasfis van *Zevenwouden*, onder het getal der Friesche Kandidaten aangenomen, en kort daarna werden hem drie onderscheidene beroepingen van *Scherpenzeel*, *Goingarijp* en *Terkaple*, opgedragen, waarvan onze Gemeente door hem gekozen wierd. Slechts vier en een half jaar mogten wij door leer en wandel van hem gesticht worden. Hij was gehuwd met Mejufvrouw ALETTA HERINGA, dochter van den reeds gemelden J. HERINGA, den Leermeester en Leidsman zijner jeugd, en Zuster van TRIJNTJE HERINGA, thans hare lotgenoote, daar zij sederd weinige weken het verlies van haren waardigen Echtgenoot, den Wel Eerw. Heer A. WARINGA, in leven Predikant te *Drogeham*, betreurt.

Voor deze Weduwe, bij welke hij drie kinderen, allen nog in leven, verwekt heeft, zal door de Ringbroeders, het annus gratiae worden waargenomen. Hij was in zijn jeugdig leven

met

met eenen onvermoeiden ijver werkzaam, in den dienst van zijnen Heer, en deelde in de algemeene achting en liefde van zijne Gemeente, als mede van zijne Ringbroederen.

Ds. F. HOLKEMA, Predikant te *Akkrum*, en Consulent van onze Gemeente, heeft den 25sten dezer de nagedachtenis van dezen overledenen vereerd, met eene opzettelijke Lijkrede, naar *Hebr.* IX: 27. *Het is den mensch gezet eenmaal te sterven, en daarna het oordeel.*

STEGGERDEN EN FINKEGA vakant. Zie April 1820.

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

WIJHE den 20sten Mei. Na gunstig verkregene handopening van zijne Excellentie, den Heer Staatsraad, Directeur Generaal voor de zaken der Hervormde Kerk enz., hebben Heeren Collatoren de Collatie van deze Gemeente aangeboden aan Ds. J. A. L. VAN DER BOON MESCH. Theol. Doct., en Pred. te *Heino*, welke op heden kerkelijk gemaakt is, doch de beroepen Leeraar heeft, na beraad, voor deze beroeping bedankt.

WIJHE den 13 Junij. Heden is door den Kerkeraad alhier beroepen Ds. B. STEMBERG, Pred. te *Hervelt*, nadat de Collatie aan hem was opgedragen, maar zijn Eerw. heeft, na beraad, bedankt.

DEVENTER.

DENEKAMP, den 12den Julij. Op den 11den April l. l., is alhier door den Kerkeraad, onder bestuur van den Consulent dezer Gemeente, tot Leeraar beroepen, de Heer J. MEIJERLICH, Pred. te *Lage*, die dit beroep heeft aangenomen.

DEVENTER, den 12den Julij. Op den 20sten Junij l. l., is alhier, uit het te voren gemelde vijftal, tot Leeraar beroepen, de Heer H. VAN HAAGEN, Predikant te *Bolsward*, die bij missive van den 7den Julij, voor dit beroep heeft bedankt.

Ten gevolge van dezen uitslag, heeft de groote Kerkeraad het vijftal aangevuld, met Ds. P. MANDEN, Predikant te *Wilpe*, en terstond beroepen Ds. A. VERWIJS, Predikant te *Dokkum*; aan wien de beroepsbrief is toegezonden.

DIEPENHEIM. Heeren Kandidaten en Predikanten, buiten bediening, worden met de maand Augustus uitgenoodigd, op het beroep te komen prediken.

KAMPEN.

WANNEPERVEEN; den 8sten Junij. Heden is alhier ter vervulling van de openstaande Leeraarsplaats, door den Kerkeraad, dit negental gemaakt:

DD. TIMMER, Predd. te *Blankenham*. BERGHUIS, te *Cadzand*. SCHEPERS, te *IJsselmuiden*. CALKOEN, te *Gasselter Nijeveen*. WOLDRING, te *Nieuw Heusden*. BAKKER, te *Ermelo*. WEURDINGE, *te Nijeveen*. STAVERMAN, te *Kolderveen*, en BARENDS, te *Vollenhoven*.

De vier eersten zijn op het viertal geplaatst, en is daaruit aanstonds beroepen Ds. W. J. BERGHUIS, welke deze beroeping, onder inwachting van de Koninklijke approbatie, heeft aangenomen.

BLOKZIJL vakant. Zie Junij 1820.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

NUIS EN NIJBERT vakant. Zie Junij 1820.

WIN-

WINSCHOTEN.

WINSCHOTEN, den 27sten Junij. Op heden werd, op verzoek van den Eerw. Kerkeraad der Gemeente van *Winschoten*, door het Klassikaal Bestuur, de Kerkelijke approbatie verleend, op de beroeping van den Wel Eerw. zeer gel. Heer P. N. CRAMER, tot dus verre Pred. te *Opwierda*, Classis van *Appingedam*, tot tweeden Leeraar dezer Gemeente, en het Instrument van beroeping, aan het Departement voor de zaken van de Hervormde Kerk enz. opgezonden ter bekoming van de Koninklijke approbatie, en zulks alles ten gevolge van de, bij besluit van Z. M. den Koning, van den 6den dezer N°. 63, gemaakte bepalingen, omtrent de bezolding aan de jongste Leeraarsplaats, nu en voortaan verbonden.

ZUIDBROEK en MUNTENDAM, vakant. Zie Junij 1819.

APPINGEDAM.

BIERUM, den 4den Junij. Heden had alhier eene voor deze Gemeente treffende Godsdienstige plegtigheid plaats. Een achtingswaardig Jongeling, P. WIERTS WIERTSEMA, Zoon van den Heer W. P. WIERTSEMA, Schout dezer Gemeente, en Ouderling der Hervormde Kerk alhier, deed voor eene zeer aanzienlijke schare, waar onder velen uit naburige Gemeenten, in 't openbaar belijdenis des Geloofs, en werd vervolgens met vijf andere Leerlingen, die in de vorige week afzonderlijk de belijdenis gedaan hadden, volgens de voorschriften der Sijnode, als Ledematen dezer Gemeente bevestigd, terwijl deze gansche plegtigheid met hartelijke en gepaste aanspraken, door onzen Leeraar, G. VAN DEN BROEK, werd besloten.

FARMSUM, den 25sten Junij 1820. Den 23sten Mei l. l., overleed te *Groningen*, de Hoog Wel-

Welgeborene Vrouwe JEANNETTE GABRIELLE, Baronnesse van *Lintelo*, Douariere van wijlen den Hoog Welgeboren Heer DUCO GERROLD RENGERS, van *Farmsum*, en heden werd door onzen Leeraar, B. J. WINTER, over Haar Hoog Welgeborenen eene Lijkrede uitgesproken. De tekst was *Pred.* VII: 1.

WITTEWIERUM, den 4den Junij. Op laatstleden Maandag, den 29sten Mei, werd alhier, in de Familie Grafkelder bijgezet, het Lijk van de Hoog Welgeborene Vrouwe JEANNETTE GABRIELLE, Baronesse van *Lintelo*, Douariere van wijlen den Hoog Welgeborenen Heer, DUCO GERROLD RENGERS van *Farmsum*, en door onzen Leeraar, J. H. HEMMES, werd op heden aan dat sterfgeval in eene vooraf-rede gedacht, naar aanleiding van *Psalm* XC: 10.

HEVESKES, den 4den Junij. Heden maakte onze Leeraar, W. WAALKENS, in zijne voorafspraak, naar aanleiding van *Gen.* III: 19*b.* ons bekend, het overlijden van de Hoog Welgeborene Vrouwe JEANNETTE GABRIELLE, Baronnesse van *Lintelo*, Douariere DUCO GERROLD RENGERS, in leven Heer van *Farmsum*, en onderhoorige Dorpen, Unicus Collator van deze Plaats.

MEETHUIZEN, den 4den Junij. Onze Pred. J. LAMBERTS, maakte ons heden morgen in eene voorafspraak, naar aanleiding van *Ps.* XXXIX: 5. bekend, het overlijden van de Hoog Welgeborene Vrouwe JEANNETTE GABRIELLE, Baronnesse van *Lintelo*, Douariere DUCO GERROLD RENGERS, in leven Heer van *Farmsum*, en onderhoorige Dorpen, Unicus Collator dezer Plaats.

HOLWIERDA vakant. Zie Oct. 1819.

OPWIERDA staat vakant te worden. Zie October 1819.

LELLENS vakant. Zie Dec. 1819.

MID-

MIDDELSTUM.

In de *Boekzaal* van Februarij, onder het Artikel *Zandeweer*, heeft in het Kerknieuws dier Plaats, eene misstelling plaats gehad, dus te verbeteren: „ Nalatende eene bedroefde Weduwe, de Hoog Welgeborene Vrouwe A. ALBERDA VAN BLOEMERSMA, met vijf Kinderen."

BELLINGEWEER EN RANUM vakant. Zie Mei 1818.

BAFLO RASQUERT vakant. Zie Nov. 1819.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

BOXMEER EN BEUGEN vakant. Zie Februarij 1820.

OIJEN vakant. Zie Maart 1820.

BREDA.

MOERDIJK vakant. Zie Sept. 1819.

NIEUW VOSMEER vakant. Zie April 1820.

DONGEN, Zie April 1820.

HEUSDEN.

BABIJLONIENBROEK EN DEN HILL, den 11den Junij. Onze Leeraar Ds. P. G. JONGBLOED, berigtte ons heden, dat hij voor de beroeping, naar de *Hoofdplaat*, bedankt had.

VEEN, den 25sten Junij, met eene Leerrede over *Pred.* XII: 13. *Van alles dat gehoord is*, heeft onze Leeraar G. W. BISSCHOP, van deze Gemeente, heden afscheid genomen.

VEEN is derhalven vakant,

'S GRAVEMOER, den 18den Junij. Onze Leeraar A. FAASSEN, maakte ons heden bekend, dat hij voor een beroep naar de *Moerdijk*, had bedankt.

EINDHOVEN.

EINDHOVEN. Zie Mei 1820.

DRENTHE.

MEPPEL.

HOOGEVEEN vakant. Zie Maart 1820.

WALSCHE KERK.

DELFT, den 9den Julij 1820. Onze Leeraar, Ds. M. P. MOLIERE, maakte ons op heden bekend, dat het Z. M. onzen Koning behaagd had, zijn Wel Eerw. te benoemen tot Predikant der Fransche Protestantsche Gemeente, te *Maastricht*, en dat de beroeping dien tengevolge, naar Kerkeorde uitgebragt zijnde, zijn Wel Eerw. zich verpligt had gevonden, dezelve aan te nemen. Zoo dat

DELFT eerlang vakant staat te worden.

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.

VOORBURG vakant.

BREDA. Zie Junij 1820.

LIMBURG en

BRUSSEL.

MARIA HOOREBEKE. Zie Junij 1820.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

NIEUWKOOP, den 16den Julij. Na verkregene handopening, en na dat het alhier, door den Kerkeraad gedane beroep van den

H 5 Eerw.

Eerw. Heer S. BONGA, Predikant der Remonstrantsche Gemeente, in de *Fredrikstad* aan den *Eijder*, tot vervulling der vakature, door Z. M. den Koning, was goedgekeurd, hield dezelve Leeraar aldaar zijne afscheidsrede op den 18den Junij l. l., met *Gen.* XXXI: 3, en deed zijne intrede heden alhier, met *Gen.* XXXII: 9. *Verder zeide Jacob, o God mijns Vaders Abrahams en God! mijns Vaders Isaaks, o Heer! die tot mij gezegd hebt, keer weder tot uw land, en tot uwe maagschap, en ik zal wel bij u doen.*

DOOPSGEZINDE KERK.

MENSINGAWEER vakant. Zie Sept. 1819.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

RIJP vakant. Zie Sept. 1819.

'S HERTOGENBOSCH vakant. Zie April 1820.

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

ZWOLLE. Zie Junij 1818.

HERVORMDE KERK.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.

AMBOINA
BANDA
TERNATE
MOLUKKA } vakant.

SOURABAIJA vakant. Zie Febr. 1820.

WEST-

WEST-INDIEN.

SURINAME vakant. Zie October 1817.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS:

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

NIENHUIS, Adjunct Predikantsplaats vakant. Zie Dec. 1819.

OOST-FRIESLAND.

DRIEVER. Op den 28sten Mei l. l., maakte onze Leeraar, G. H. LEDING, ons in de vooraf-spraak bekend, dat hij eene beroeping ontvangen had, tot Pred. bij de Gemeente te *Norden* en *Lutetsburg*, tevens verklarende deze beroeping in beraad te zullen houden, en heeft ons op Zondag den 11den Junij, aan het einde van den Avond-Godsdienst, kennis gegeven, dat hij zich verpligt gevonden heeft, die beroeping aan te nemen.

OLDENDORP vakant.
TWIXLUM vakant.
WOLTHUIZEN vakant.
OLDERSUM vakant. Zie Junij 1820.
NENDORP vakant. Zie Junij 1820.

LINGEN.

LINGEN, eerste en derde Leeraarsplaats vakant.

CONSISTORIALE KERK van KLEVE.

MöRMTER vakant.

KREITS.

KREITS.

WESEL.

EVANGELISCHE KERK.

KERVENHEIM vakant. Zie Aug. 1813.
BRUNEN. Zie Junij 1820.

BIJBEL-GENOOTSCHAPPEN.

WEZEL, den 21sten Junij. Heden vierde het Provinciaal Bijbelgenootſchap in *Wezel* haar derde ſtichtingsfeest.

In het jaar 1815 committeerde *die Haupt-Bibel-Geſellſchaft* in *Berlin*, den Predikant LAMBRECHTS, eenen der Paſtoren van de Evangeliſche Gemeente alhier, om een Bijbelgenootſchap in onze ſtad en ommeſtreken op te rigten, 't welk zoo zeer in Leden toenam, dat 't nu reeds ongeveer 200 perſonen telt, waaronder zeer aanzienlijke Leden gevonden worden. Eenige duizenden Bijbels en nieuwe Testamenten, zoowel voor Evangeliſche als voor Roomsch Katholiken, werden door hetzelve uitgedeeld en 't maakte aangename ervaringen van den voortgang der goede zaak des Christendoms.

Aan deszelfs hoofd ſtaat een Directorium van 16 Leden, 't heeft reeds een Dochter-Gezelſchap in *Ruhoort*, en zal in dit jaar verſcheidene andere organiſeren.

Dit jaar had de plegtigheid in de kleine Kerk plaats, en wel des namiddags ten drie ure.

Lang voor den aanvang van den Godsdienst, was de Kerk, die wel drie duizend toehoorders bevatten kan, reeds geheel met toehoorders gevuld.

Een inſtrumentaal en vokaal Muſijk opende de plegtigheid, terwijl zoo voor, als onder en na den Gods-

Godsdienst bijzonder voor het feest vervaardigde gezangen gezongen wierden.

Pastoor MULLER, van *Haminkelen*, sprak het Altaarsgebed, Pastoor VAN ERNSTER, uit *Xanten*, hield de Leerrede, las het jaarberigt voor, deelde eenige Bijbels uit, en sprak den zegen, waarop een musicalisch amen de plegtigheid besloot

De Allerhoogste zegene het werk van ons en andere Bijbelgenootschappen, opdat de aarde vol worde van de kennis des Heeren, en het Rijk van JESUS CHRISTUS groeije en bloeije onder de volkeren.

Naamlijst der DD. Proponenten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing onder welke (voormalige) Classe hun Eerw. geëxamineerd zijn, of wonen.

NIJMEGEN.

P. P. F. Corell.

ZUTPHEN.

August Velzen.

WOERDEN EN OVER-RHIJNLAND.

A. Graaf.

LEEUWARDEN.

W. S. Florison.

DOKKUM.

Jac. Nic. Talma.

KAMPEN.

Antonie Henri Elie Bourdeau.

GRONINGEN.

.... Dethmers.

'T WESTERKWARTIER.

A. J. M. Timmerman.

EMMEN.

J. J. Kruisinga.

Naam-

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing onder welke der Provinciale Kerkbesturen hun Eerw. geëxamineerd zijn.

ZUIDHOLLAND.

L. Bettinghuizen.
H. Hulsteijn.

UTRECHT.

H. W. H. Heinzen.
J. C. E. de Wijs.

FRIESLAND.

W. van der Leij.

GRONINGEN.

M. L. Broese.
P. G. Scheij.
R. L. Kijlstra.
A. W. Buning.
J. T. Endtz.
J. G. Sluijter.
H. Wormnest.
E. ten Breuljel.
E. Houwerzijl.
D. A. de Groot.

DRENTHE.

L. L. van Loenen, J. Fil. W. J. Fr.

Naamlijst der DD. Proponenten en Kandidaten, bij de Walsche Kerken.

Proponent.
Lambertus Sanderus.
Kandidaten.
J. T. Bergman.
J. P. La Fon.

Naam-

Naamlijst der DD. Kandidaten, die in de zes eerste Maanden van het Jaar 1820, tot Predikanten beroepen zijn.

G. H. J. BECKING, te *Est.*
A. SMIT, te *Ter Aa.*
J. S. ZORN, te *Bladel*, c. a.
G. L. JAMES, te *Breda*, (Walsche Kerk.)
SIJS VAN KLEFFENS, te *Nes* en *Wierum.*
H. T. BOSKES, te *Nieuwkoop.*
G. HARLEBS, te *Serooskerke.*
G. J. DE WITT, te *Oudelande.*
D. DE BONVOUST BEECKMAN, te *Vuursche.*
R. HOORNSMA CANNEGIETER, te *Warder.*
J. F. SNIJDER, te *Kwadijk.*
J. W. ERMERINS, te *Vrouwenpolder.*
S. R. SLOTHOUWER, te *Peperga* en *Blesdijke.*

Naamlijst der DD. Proponenten (Buitenlandsche,) bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing onder welke Classe hun Eerw. geëxamineerd zijn, of wonen.

OOSTFRIESLAND.

Lukas Pannenborg.
P. van Bolhuis.
Ubbo Klaassen.
Cornelius Alberts, Præceptor bij de Latijnsche Scholen, te *Embden.*
Wilhelmus Nicolai.
J. J. Tamling.
J. van Ameren.
W. Boon Knottnerus.
Folkert Weets Folkerts.
U. J. Edenhuizen.
G. T. Harders.
U. G. Groenewold.

LIN-

LINGEN.

F. W. Zimmerman, Præceptor te *Lingen.*
J. H. L. Kreekler, Conrector te *Oldenzaal.*
F. Melchior, Schoolopziener te *Berlin.*
Arnoldus Henricus Groen.
B. Meijeringh.

BENTHEIM.

Gerardus Tigler, Lamb. Fr.
E. Sikkens.
J. A. Schröder.

KLEVE.

Godfried Arnold Maas, *Rector te Kleve.*

WEZEL.

.... Mettink, *Rector van 't Gymnasium, te Wezel.*
Joh. Ad. Hijmans, Adolph. Nep. Joh. Phil. Fil. *Conrector van 't Gymnasium, te Wezel.*

Naamlijst der DD. Proponenten, (Buitenlandsche,) bij de Hervormde Kerk, die in de zes eerste Maanden van het Jaar 1820, tot Predikanten beroepen zijn.

A. VISSINGH, te *Emmelenkamp.*
... KLINNEN, te *Bislich.*
... GRIM, te *Ringenberg.*
... GREVE, te *Brunen.*

Naamlijst der DD. Proponenten, bij de Remonstrantsche Broederschap, die in de zes eerste Maanden van het Jaar 1820, tot Predikanten beroepen zijn.

A. DES AMORIE VAN DER HOEVEN, te *Rotterdam.*

Naamlijst der DD. Proponenten, bij de Herstelde Evangelisch Luthersche Kerk.

Johan Mijnard Wolf.

NB. *Zoo er in deze Naamlijsten der DD. Proponenten iets abusiefs mogt geplaatst zijn, verzoekt men daarvan opgave te hebben bij de uitgevers dezes.*

LETTER-NIEUWS.

Bij de Boekverkopers ten Brink en de Vries, te *Amsterdam*, is van de pers gekomen en verzonden:

Uren aan den Godsdienst gewijd, uit het Hoogduitsch, door J. M. L. ROLL, Evangelisch Luthers Predikant te *Amsterdam*, derde deel, de prijs is ƒ 3:12:— door de herdruk van het eerste deel zijn weder exemplaren compleet te bekomen, noch is bij gemelde te bekomen: *Christelijke Gebeden en Overdenkingen*, naar 't Hoogd. 2 deelen, door J. M. SAILER, de prijs is ƒ 3:15:—

De Boekverkoopers J. W. BROUWER en P. WIARDA, te *Leeuwarden*, hebben ter perse, en zullen in September eerstkomende uitgeven:

Handboek voor Hervormde Predikanten en Kerkeraadsleden, of volledige en geordende verzameling van wetten en verordeningen, voor de inrigting en het bestuur der Hervormde Kerk, in het Koningrijk der Nederlanden, welke sedert het laatste van den jare 1813, tot den 1 Januarij 1820, zijn gearresteerd en voortdurende werking behouden heb-

hebben. Met de nodige Registers, opgemaakt door G. VAN DER TUUK, *Secretaris van het Provinciaal Kerkbestuur van* Friesland, *en Predikant te* Berlikum.

De uitgevers vertrouwen, dat zij met de uitgave van van dit werk aan allen, welke tot het Kerkelijke Bestuur der Hervormden, in eenige betrekking staan, een volledig, bruikbaar ja onmisbaar Handboek, zullen leveren. Volledig durven zij hetzelve noemen, alzoo in hetzelve alle, zelfs niet algemeen bekende besluiten, verordeningen enz., zijn opgenomen, terwijl van tijd tot tijd voor de zoo noodzakelijke aanvulling zal worden gezorgd. De rangschikking in afdeelingen, titels, sectiën en paragrafen, zal van het *bruikbare*, en de verschillende lijsten, maar bovenal het zaak-register, van het *onmisbare* van dit boek getuigen, terwijl eindelijk de naauwkeurigheid van het geheel hun reeds vooraf voor de goedkeuring van het publiek waarborgt.

De behoefte die reeds lang aan zoodanig een werk gevoeld is, heeft hen doen besluiten, weinige weken voor de uitgave, dit berigt bekend te maken; op dat elk bij zijnen gewonen Boekverkooper, hetzelve vooraf kan bestellen, en dus dadelijk ontvangen.

G. van Dijk en J. H. den Ouden, Boekverkoopers, te *Amsterdam*, zijn door aankoop eigenaars geworden, van het sedert lang voor uitverkocht gehouden Werk van:

J. NEWTON, CARDIPHONIA, of *Gemeenzame Brieven*, meestal geschreven aan Godvruchtige vrienden, ter hunner aanmoediging en besturing op den weg des Geloofs en der Godsvrucht, derde druk, uit het Engelsch vertaald. In 3 deelen compleet.

Van dit in *Nederland* zoo alom bekend en algemeen gezocht Werk, waarvan de prijs bij deszelfs uitgave geweest is *f* 9 : 12 : — zijn nog eenige weinige exemplaren te bekomen. Dezelve zullen, zoolang het klein getal strekken kan, tot ultimo December 1820, aan de eerstkomenden afgeleverd worden, voor *f* 7 : — : — Doch indien er nog eenige exemplaren na dien tijd mogten overig zijn, zullen dezelve niet minder dan tot *f* 9 : 12 : — worden afgegeven.

Bij den eerstgenoemden is ook nog te bekomen:

J. NEWTON, *Bundel van Stichtelijke Leerredenen*, en het Vervolg. In 3 Deelen compleet, ƒ 6: 12: — Alsmede:

G. DE HAAS, *Praktikaal Vertoog aangaande de Uitnemendheid van de Leer der Verzoening*, volgens den XXXIIsten *Psalm*.

Van dit fraai geschreven Werk, is nog een klein getal voorhanden, hetwelk à ƒ 1: 16: — in plaats van ƒ 2: 12: — te bekomen is; en

G. DE HAAS, *Over de Romeinen*, 3 Deelen, à ƒ 4: 10: — in plaats van ƒ 8: 12: —

Bij W. van Boekeren te *Groningen*, en te *Amsterdam*, bij W. Brave, wordt uitgegeven.

1. E. J. GREVE, de Brieven van den Apostel Paulus, uit het Grieksch, met aanmerkingen, 3 deelen à ƒ 3: 10: — in plaats van ƒ 7: 10: —
2. TENCKINK, Verhandeling over de uitstorting van den Heiligen Geest, op het Pinksterfeest, a ƒ 1: 16: — in plaats van ƒ 3: 12: —
3. IJPEIJ en ACKERSDIJK, taalkundige aanmerkingen over verouderde en minverstaande woorden, in de Staten overzetting des Bijbels, 2 stukken a ƒ 1: 16: —
4. SERRÜRIER, Boeren Goudmijn, getrokken uit de beste en nieuwste Landbouwkundige Werken van THAER, met een aanmoedigenden brief van JAN KOPS, Hoogleeraar te *Utrecht*, met 6 platen, a ƒ 2: 8: — in plaats van ƒ 4: 16: —
5. HUIZINGA BAKKER, poezij, 3 deelen, a ƒ 2: 4: —
6. J. C. BARONESSE DE LANNOIJ, Dichtkundige Werken, 2 deelen met platen en pourtrait, a ƒ 2: 12: —

Ten dienste van *hen*, welke op eene *gemakkelijke*, *spoedige* en tevens *grondige wijze*, de *Fransche Taal* begeren te leeren *spreken* en *schrijven*, is heden van de pers verschenen, eene geheel *Nieuwe Fransche Spraakkunst*, ten gebruike der Scholen opgesteld, door LHOMOND, geheel omgewerkt door C. C. LETELLIER, Professor in de fraaije Letteren; en door een in dit vak gunstig bekend Auteur, uit

uit het fransch vertaald naar de een en twintigste uitgave, en voorzien van toepasselijke opstellen. Deze volledige, met beknoptheid en duidelijkheid gepaard gaande Fransche Spraakkunst, overtreft in vele opzigten alle de tot hiertoe uitgegevene. Dezelve is op best papier in groot octavo gedrukt, 256 bladzijden groot, en wordt tot 30 Stuivers uitgegeven, te *Dordrecht*, bij Blussé en van Braam.

Bij N. Geijsbeek, Boekverkooper, op de Leliegracht, N°. 21. te *Amsterdam*, zijn nog eenige exemplaren te bekomen: van de Boerenwaarzegger, of Waarnemingen van BANBURIJ, omtrent de veranderingen van het Weer, en derzelver oorzaken, benevens zijne voorspellingen van hetzelve, en beschrijving van den aard der Wind, Regen, Sneeuw, enz. gegrond op veertigjarige ondervinding, door J. CLARIDGE, waarbij gevoegd is, eene proeve omtrent het weer, met aanmerkingen op de bovengemelde waarnemingen, alsmede zeer zekere aanwijzingen ter bewaring van Menschen, Dieren en Gebouwen, voor de droevige uitwerkingen van het Weerlicht, door J. MELLS, de prijs is 15 stuivers,

---

IN-

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgestoken worden.

BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor AUGUSTUS 1820.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusfchen den Blaauwburgwal en de
Bergftraat, N°. 320.
MDCCCXX.

De Prijs is 6 Stuivers.

BOEKBESCHOUWING.

JEZUS GEBOORTE, in zeven Leerredenen, benevens eene over zijne Kindschheid: door D. MUSLIN, *Predikant aan de Munsterkerk te* Bern. *Uit het Hoogduitsch vertaald door* J. H. BROUWER. *Te* Amsterdam, *bij* A. B. Saakes, 1818. *X en* 116 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1 : 2 : —

De Heer J. H. BROUWER werd, door het gunstig onthaal van zijne vertaling des derden Deels van MUSLINS Leerredenen, *des Christens uitzigten in de Eeuwigheid* behandelende, opgewekt, om, tegen zijne te voren gegevene verklaring aan, (dat, namelijk, derzelver overzetting door hem niet was ter hand genomen, om dat hij die van zoo veel aanbelang niet rekende voor zijne Landgenooten) ook de andere Leerredenen, van den genoemden *Munsterkerkschen* Leeraar, voor een Deel alhier, uit het Hoogduitsch in onze Hollandsche taal over te brengen. Naar het verzoek van den Heer SAAKES zich schikkende, volgt hier 't eerst de uitgave der Leerredenen over *Keurstoffen*, om daar na hier op te laten volgen, éénen bundel van Leerredenen, over het Lijden, den Dood, de Begravenis, en eenen over de Opstanding van JEZUS; nog eenen anderen, van degene die op Hemelvaartsdag en Pinksteren zijn uitgesproken, en tot Slot eenen, van Leerredenen over de Avondmaalsviering, en andere hoogst belangrijke onderwerpen. De vrienden dus van MUS-

LINS wijze van voorſtellen, die geen Hoogduitsch verſtaan kunnen, zullen meer nog in de gelegenheid geſteld worden, om hunne begeerte te verzadigen, en zich op 's mans uitgegevene Leerredenen te vergasten. De Eerw. MUSLIN, een groot bewonderaar zijnde, van des alom met lof bekenden REINHARDS gaven, om goede Leerredenen voor den kanſel te ſchrijven, heeft van zijnen arbeid, eerst nu en dan, en vervolgens menigwerf gebruik gemaakt, en wel met dit hem aangenaam gevolg, dat de laatſte hem daar over zijn bijzonder genoegen betuigde, (blijkens de eigen woorden, hier ook in het Voorberigt aangehaald, bl. VI en VII.) en hem verzocht, uit hoofde van het nut, dat daar uit voor jonge Leeraars vooral zou kunnen voortvloeijen, nog meer andere van hem uitgegevene Keurſtoffen op zijne wijze be- en verwerkt, met berigt aan den Lezer, het licht te doen zien, om zoo door proeven te laten blijken, hoe men zich van eens anders arbeid kan bedienen, zonder zijne eigene zelfſtandigheid te verliezen, en zich ſchuldig te maken aan letterdieverij.

Wij hebben geoordeeld, deze bijzonderheid onzen Lezer niet te moeten onthouden, maar meenen er ook te moeten bijvoegen, dat, ja wel, de vraag bij den hoorder meer zijn moet: Wat? dan van waar? edoch dat men vooral voorzigtig dient te zijn, in het volgen van voorbeelden, hoe goed en voortreffelijk ook, wanneer men zich vormen en bekwaam worden wil, om niet ſlechts wel te prediken, maar ook zijne Kerkelijke Redevoeringen algemeen verkrijgbaar te maken. Wij vinden ons verpligt, althans elken jongen Leeraar, en die dat worden wil, ten ernſtigſten te raden, om zelf te werken, en daar mede ijverig voort

te

te gaan, al zijn de eerste voortbrengsels dan ook niet zoo voldoende, als men wel verlangde. Al doende leert men doen, en wie ijverig en met verstand, naar het door hem ontvangen onderwijs, en de gegevene opleiding voortwerkt, vordert ongevoelig zeer, en wordt zonder twijfel, een bekwaam en welligt ook een uitmuntend Prediker. Wil hij zijn werk, met dat van anderen vergelijken, om zich daar door meer te oefenen en te volmaken, hij doe zulks veel en met de meest mogelijke onpartijdigheid! Nimmer echter leze hij *vooraf* eene Leerrede van eenen anderen, over dezelfde Keurstof, waar over hij prediken wil; want dan loopt hij het grootste gevaar, van een navolger, of ook zelfs schijnbaar letterdief te worden, en al zijne zelfstandigheid te verliezen. *Hoe* vlugger iemand is, hoe meer gevaar hij daar van loopt. Van den tragen, vadzigen, luijen Evangelie-Dienaar spreken wij niet, want met dezulken, is het toch allen de Moriaan geschuurd. Maar naderhand leze en vergelijke hij, wat anderen gedaan hebben, vooral de zulken van welke hij leeren kan, en boven al de Leerredenen van eigene Landgenooten, waar van wij verscheiden meesterstukken bezitten, in taal, ontwikkeling en verschillende behandeling niet slechts, maar ook, waar het hier toch ook altoos voornamelijk op aankomt, in mannelijke Godsvrucht, zuiver Christendom, en gemoedelijk, doelmatig bestuur.

Onder de buitenlandsche, kunnen ook die van MUSLIN in aanmerking komen, welke ons hier, ten getale van acht, in het Nederduitsch zijn aangeboden, waar van de zeven eerste Keurstoffen behandelen, en de laatste, welke naar REINHARDS model bewerkt is, *Luc.* II: 52. *en* JEZUS *nam toe in wijsheid, en in grootte en in ge-*

genade bij God en de menschen, ten tekst heeft.

De eerste Leerrede, behandelt de redenen van blijdschap, wegens de komst van JEZUS in de wereld, gepast voor het Kersfeest. De tweede verklaart en ontwikkelt *Luc.* II: 14. De derde, waar boven staat: Uitgesproken op den Zondag van het Avondmaal, voor Kerstijd 1793, beschouwt, de Christelijke bereidvaardigheid om te sterven, naar SIMEONS woorden *Luc.* II: 29 en 30. Wij zouden zeggen, dat dit onderwerp noch voor het Kersfeest, noch voor het H. Avondmaal, bijzonder geschikt is, gelijk wij ook hartelijk wenschen, dat de tijd spoedig daar zijn moge, dat men het Feest aan 's Heilands heugelijke geboorte gewijd, nergens meer bezigt, om het H. Avondmaal, ter verkondiging van zijnen dood, te gebruiken. Dit komt ons toch alleronvoegzaamst voor. De vierde stelt, naar aanleiding van *Luc.* II: 31, 32. JEZUS voor als het *licht der wereld*, en onderzoekt, waar omtrent JEZUS ons duidelijke begrippen gegeven heeft, en hoe zich de hedendaagsche wereld gedraagt, ten opzigte van het licht dat hij ons schonk? Ernstig en duidelijk. De vijfde behandelt, naar de plegtige gelegenheid, het onderwerp: gelijk de Engelen zich verblijden, zoo past dit ook ons op aarde, wegens de komst van JEZUS, tot bekeering, volgens *Luc.* XV: 10. Gemoedelijk bearbeid.

De zesde, onderzoekt den zin van den tekst *Joan.* XIV: 9, en overweegt verder, welk eene weldaad het is, dat hij ons den Vader in zijn beeld zigtbaar heeft voorgesteld. Eene goede verklaring, wordt hier door eene ernstige toepassing gevolgd. De zevende, over *Zach.* IX: 9. onderzoekt, hoe veel reden tot vreugde ook wij hebben, dat hij die gekomen is, onze *Koning*

ning — *regtvaardig* — een *Heiland* — en *arm* is. Te veel is hier naar ons gevoel gesproken, van zulken, die met den Zaligmaker niet te vreden zijn. Eene tegenstelling van dezen aard kan wel zeer zijn nut hebben, maar behoorde in zoodanig eene Feestelijke rede, althans zoo veel ruimte niet te beslaan als hier.

De toegift eindelijk, of achtste Leerrede, bepaalt zich vooral bij de beantwoording der vragen: Is het mogelijk, en is het noodzakelijk, het godsdienstig gevoel vroegtijdig bij kinderen op te wekken? Zij is een vervolg op eene door den Schrijver gehoudene Biddagsrede, en onderscheidt zich, niet minder dan de overige hier voorkomende Leerredenen, door ernst, en nuttig bestuur. Van het voorbeeld van den Zaligmaker, of liever van de handelwijze van JOZEF en MARIA, omtrent en met het kind JEZUS, is *bij de behandeling* der eerste vraag ook gebruik gemaakt, en daar aan het gelukkig gevolg voornamelijk toegekend, waar van de tekst het getuigenis oplevert. Het oogmerk daar van, is zeker te prijsen, maar of het daarom, bij onze weinige kennis van JEZUS kindsche jaren en vorming, voldoet, is eene andere vraag. De gelukkige ontwikkeling en gadelooze toeneming in kennis en doorzigt, bij JEZUS, onder zoodanig een opzigt, en in dat gedeelte van het Joodsche Land, en in dien tijd, zou ons, zoo wel als zijne geheele wijsheid en alles en allen beschamende verlichting, met de Hemelsche leer door hem voorgedragen, een geheel onverklaarbaar raadsel wezen, indien de Zaligmaker niet zelf gezegd had: verwondert u zoo zeer niet, over mijne wijsheid en leer, want ik heb ze niet van menschen, noch door mij zelven verkregen, maar van God mijnen Vader en Zender ontvangen, en elk die met waarheids

en Godsliefde mijne leer onderzoekt, zal zulks waarheid bevinden.

Wij eindigen dan deze korte beschouwing, van MUSLINS hier gegevene Leerredenen, met te verklaren, dat ze alle voordeelig van des Stellers denkwijze en goed oordeel getuigen, en offchoon geene meesterstukken of modellen, evenwel met wezenlijke stichting gebruikt kunnen worden. Waar toe wij hopen dat de moeite, hier toe door den Vertaler aangewend, gezegend zal worden.

Met het leveren van eene of andere proeve, ter aanprijzing, wachten wij tot eene andere gelegenheid.

BRIEVEN aan eene VRIENDIN. Over het Evangelie van JOHANNES. *Door de Vertaalster van* FENELON's *Godsdienstige beschouwingen. Twee Deelen* 730 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 6: 12: —

Het Evangelisch verhaal van Apostel JOANNES; door eene Vrouw opgehelderd en toegepast, wordt ons hier aangeboden? Eigenlijk niet, geëerde Lezer! De bekwame en schrandere bezorgster van dit werk, zegt toch, in het Voorberigt, tot hare lieve Lezeresfen (wij Mannen mogen het immers zeker ook wel lezen, en op onze wijze beoordeelen, anders moest het ons toch ook niet zijn toegezonden.) „Weet dan dat zeker gezelschap, waartoe ik het voorregt heb te behooren, zich, onder het opzigt van een waardig Leeraar, oefent in de leer en geschiedenissen des Bijbels; ook het *Evangelie* van JOHANNES was eenigen tijd het onderwerp, waarmede men zich bezig hield, en ik teeken-

de

de aan hetgeen ik leerde. Het overzigt dier aanteekeningen deed de gedachte in mij opkomen, om dezelve in brieven, en, ter afwisseling, ook weder in gesprekken te kleeden; de gedachte werd voornemen, het voornemen daad, daar ik juist verlangde naar eene bepaalde bezigheid, nuttig en aangenaam voor mij zelve, en, mogt het zijn! ook voor anderen. — Gaf ik U *mijne* uitlegging van een gedeelte der H. S., mijne onderneming zou even belagchelijk als vermetel zijn; maar brieven schrijven en praten was niet boven mijn bereik."

„En zoo is dus, hetgeen gij hier aanbiedt, eigenlijk eene uitlegging van het genoemde *Evangelie*, door dien ongenoemden Leeraar?"

„Ja en neen! openlijk en dankbaar erken ik dat zijn onderrigt, meer dan iets anders, heeft medegewerkt om mij den Bijbel te doen kennen en hoog, zeer hoog boven alle andere boeken te waardeeren; maar om in *acht honderd en tachtig* verzen met het zelfde mensch, *altijd* en *in de minste bijzonderheid*, het zelfde te zien.... O! daartoe zou men geheel denzelfden aanleg, hetzelfde gevoel, denzelfden smaak, in één woord, dezelfde ziel moeten hebben; en ik kon immers wel hier of daar de opinie van eenig ander uitlegger, wanneer die zich aan mijn individueel waarheidsgevoel meer aanprees, volgen, zonder daarom geacht te worden eene, *mij* geheel niet voegende, vergelijking te maken, tusschen dezen anderen uitlegger en mijnen verstandigen, kundigen en vromen Leermeester? — Men denke echter niet dat overal, waar ik een V. D. PALM, HERINGA, V. D. ROEST, HESS enz. afschreef, hunne uitlegging in *contrast* staat met die van onzen Voorganger, neen! ik nam meermalen eenige volzinnen uit hunne schriften over, al-

leen om het mijne te veraangenamen. Het geen men, hier ontvangt, is dus het resultaat van zamenspreking en lectuur. Heb ik soms gewaagd een eigen denkbeeld voortedragen, ik heb dit dan van die van anderen onderscheiden door, in den eersten persoon te spreken."

De inkleeding of form is zeer aardig, en bevalt, om dat ze zoo goed vol gehouden is, uitnemend, ook de stijl heeft iets zachts en welluidends, zoo als men het van Vrouwen, die zelve zacht, en meer dan gewoon beschaafd zijn, alleen verwachten kan, maar dan ook zeer gaarne hoort. Dezelve is tevens zeer onderhoudend en vermoeit in 't geheel niet. Voor de bevalligheid is zoo gezorgd, dat het deftige er niet bij geleden heeft, en het ware eenvoudige zich fraai vereenigt, met het heilige en indrukwekkende, dat hier overal uitkomt. Verstand en hart worden beiden genoegzaam even zeer bezig gehouden niet alleen, maar ook opgescherpt en verwarmd. De afwisseling welke hier gedurig plaats heeft, zoo wel als het ophelderen en staven, met de getuigenissen en verklaringen van uitmuntende Uitleggers der H. Schriften, vooral ook van ons eigen Land, wanneer de zedigheid het betwijfelen van deze of geene gegevene opheldering zich voorstelt, vermeerdert, in ons oog, ook de waarde dezer boekdeelen of stukken, niet weinig. De verdediging der waardige Schrijfster, op de bedenking, dat zij tot gemak der Lezeresfen, de tekstwoorden niet doorgaans geheel heeft uitgedrukt, in het Voorberigt voor het tweede Deel, (of Stuk, gelijk zij het eigenlijk had willen genoemd hebben,) vinden wij voldoende, en wij verblijden ons, dat zij haar plan niet veranderd heeft. Regt zoo, dachten wij, toen wij dit lazen, de Bijbel moet het handboek

zijn

zijn en blijven, ook bij elke nog zoo goede verklaring, van faalbare menschen!

De inhoud is geheel eene ophelderende voorstelling, van 't geen door den Evangelist JOANNES is opgeteekend, ingerigt naar de voorkomende omstandigheden en zeer geschikt, om het voortreffelijk oogmerk des H. Schrijvers te bevorderen.

Wij aarselen dus niet, om ons bijzonder genoegen over dit werk openlijk te verklaren, en houden het voor een uitmuntend, waarlijk zeer stichtelijk leesboek, dat tevens leert en tevens verwarmt en veredelt.

Tot eene proeve, kiezen wij den 57sten Brief:

„ Gij ziet, lieve SOPHIA, dat ik al spoedig mijne belofte vervullen en het verhaal van het lijden onzes Heeren thans weder schriftelijk vervolgen wil."

„ Reeds drie uren had Hij dan nu aan het kruis gebloed met steeds toenemende smarten; sinds drie uren een groot gedeelte van dat volk, dat Hij zoo teeder beminde, onder hetwelk Hij zoo veel weldaden had gestrooid, zien juichen over die smarten, en ze voelen verzwaren door hunne verguizingen; Hij zag ook zijne geliefde moeder en den vriend zijner ziel, eene trouwe bloedverwante en eene dankbare beweldadigde digt aan zijn kruis, met harten verscheurd door eene droefheid, gelijk maar zeldzaam op aarde werd verduurd. Op verren afstand bevinden zich vele deelnemende vriendinnen, waaronder waarschijnlijk MARIA en MARTHA van *Bethanie*, en, schoon zij niet zoo bepaald door de Evangelisten genoemd worden, zeker ook wel vele vrienden van JEZUS en zijne tien jongeren. — Hij ziet hunne tranen, maar dit meêwarig lijden

van

van allen, die om Hem leden,..... wie zal ons zeggen of het Hem eenige vergoeding schonk voor de boosaardige vreugde en den tergenden spot zijner vijanden, dan wel of zijne gevoelige ziel hierdoor nog nieuwe wonden ontving?"

„Tot nog zagen wij op den kruisheuvel slechts de werking van menschelijke hartstogten in al derzelver verscheidenheid; maar, na het eindigen der drie uren, spreekt God zelf door eene ontzettende duisternis, welke op den middag het Joodsche land begint te bedekken, en het licht der zon, gedurende de drie volgende uren, aan Palestinas verschrikte bewoners ontrukt. — Daar hadden dan nu de Joden een teeken van den hemel, zoo dikwerf door hen begeerd! maar zij verstaan het even min, als alle de teekenen door JEZUS verrigt. Intusschen de nachtelijken donkerheid vermeerdert niet weinig het akelige van het tooneel des lijdens, en de langdurende folteringen van Hem, die het licht der wereld was, doen Hem, mogelijk wel nog vóór de zon weder geheel doorbrak, die klagte uiten, waaraan wij nooit dan huiverend kunnen denken: „*Mijn God! Mijn God! waarom hebt Gij mij verlaten?*" Maar nu is hij dan ook geledigd, die bittere beker, Hem door den Vader op de hand gezet! *Hier na*, JEZUS *wetende dat alles volbragt was*, *wat hij*, *overeenkomstig de schriften* der profeten, doen en *lijden moest*, en dat Hem niet anders overbleef dan deze zijne zegepraal aan vrienden en vijanden te verkondigen, en dan te sterven, *zeide:* „*Mij dorst.*"

„Als wij nagaan, mijne SOPHIA, wat onze dierbare Heer en Zaligmaker in de laatste twaalf of veertien uren had doorgestaan, zijne bloe-

bloedig zweet uitpersende, angst in Getzémané — den, onder de uitgezochtste ziels en ligchaamsmartelingen doorwaakten nacht — de bloedverhittende geeseling — en nu, sinds zes uren, de wreedste aller pijnigingen op het vloekhout, onder de meest verzwarende omstandigheden..... ach! als wij dit nagaan, dan begrijpen wij wel, dat Hij, die waarschijnlijk sinds den Paaschdisch geene de minste lafenis had gebruikt, reeds lang daaraan behoefte had gevoeld; en toch nu eerst veroorloofde Hij zich aan deze behoefte te voldoen, en nu zeker ook nog minder om zichzelven, (Hij zou nu immers zoo aanstonds met de smart, alle aardsche behoeften te boven zijn!) maar om ons; Hij wilde, met eene heldere, voor alle de omstanders verstaanbare stem, de, voor geheel de wereld, zoo belangrijke woorden spreken, welke zijn verscheiden voorgingen:"

„*Mij dorst!* op dezen uitroep neemt een der soldaten *een spons, doopt die in den verzuurden wijn*, welke daar, tot gebruik van hem en zijne makkers, schijnt gestaan te hebben, *omwindt deze* doorweekte *spons met eene hijsop stengel, en steekt dien* stengel, om hem te verlengen, *in een' rietstok*; zoo brengt hij de schrale verkwikking aan JEZUS *mond*; terwijl hij, de even te voren door den Lijder geuite klagte (*Eli, Eli, lama*, enz.) verdraaijende, zeide: „*houdt stil! laat ons zien of* er een ELIAS *komt om hem te verlossen.*" *Mark.* 15 *vs.* 36. — Ja, lage en laffe spotter! de gekruiste zal nu worden afgelost, niet door ELIAS, maar door dien JEHOVAH, die ook uw God is, maar dien gij niet kent. — Met stervende lippen neemt onze Heer den zuren wijn, en dien genomen hebbende, zegt Hij, met luider stemme: „*Het is volbragt! Vader! in uwe handen* *be-*

beveel ik mijnen Geest" *En het hoofd buigende, gaf hij den geest."*

„ *Het is volbragt!* woorden, in welke het geheele Evangelie is vervat; al wat voorging en volgt, SOPHIA, is immers slechts verklaring en uitbreiding? Volbragt is nu alles, wat de orakelen hadden voorspeld; vertreden lag nu de kop der slang; schooner paradijs dan ADAM bewoonde was geopend; de orde in de zedelijken wereld was hersteld; de straf, door de aardbewooners verdiend, was gedragen. De schepper van het Heelal kon zich weder geheel als Vader betoonen. — Nooit, neen nooit werd in menschelijke taal een woord gesproken, zoo rijk van beteekenis, zoo rijk van heil voor ons geslacht! Hij, die, bij het vooruitzigt der bange ure, sprak: „ de Zoon des menschen moet *veel* lijden, en hoe wordt Hij geperst tot dat het volbragt zij! roept thans zegevierend uit: *Het is volbragt!* en gevoelt bij deze woorden, dat millioenen wezens gered en zalig — door Hem gered en zalig zijn; wie waagt het te zeggen, wat de verhevene, zondaarlievende ziel van onzen Goddelijken Verlosser, bij dezen groote gedachte, gewaar werd! — Maar...... *ten dage, als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven,* — dus luidde de vloek, op ADAMS overtreding gesteld! en terwijl Hij, die, voor ADAMS kroost, dien koning der verschrikking in een' boodschapper van goede tijding wilde veranderen, zich bereidt om, ook hierdoor, den geheelen raad en wil van God zijnen Vader, ter onzer behoudenis, te volbrengen, spreekt Hij, in het volle gevoel van *gehoorzaam geweest te zijn tot in den dood:* „ *Vader, in uwe handen,* aan uwe zorge, aan uwe geleide, *beveel ik mijnen geest!"* *en het*

hoofd buigende gaf Hij den geest. — Hij stierf!" — —

„Wanneer een geliefd voorwerp, na lange dagen van duldelooze smarten en benaauwdheden, eindelijk heeft uitgeleden en nu de rust des grafs en de vreugde des hemels tegengaat, o hoe rust dan ook het beminnend hart, dat van weedom kromp bij al dit lijden, en zich zoo arm gevoelde, omdat het niet helpen kon! Ik ondervond dit, mijne SOPHIA, aan het sterfbed van haar, wier liefde en lijden mij immer onvergetelijk blijven zullen; en iets soortgelijks, hoewel geheel anders gewijzigd, ondervinden wij immers ook, wanneer wij — na ons zoo lang en opzettelijk met alle bijzonderheden van het voorbeeldeloos lijden onzes Heilands bezig gehouden te hebben, ons nu regt levendig den oogenblik vertegenwoordigen, waarin Hij overwinnend uitriep: „*Het is volbragt! Vader, in uwen handen beveel ik mijnen geest*" Maar *rust* kan hier bij zeker niet onze eenige gewaarwording zijn, zoo wij het gevoelen wat JEZUS dood voor ons is." Neen

„Dan buigen wij ons voor Hem neder,
Met vurig dankgebed,
Want stervend schonk Hij ons het leven,
Zijn dood heeft ons gered."

„Dan bezielt ons nieuwe lust om ook iets — mogt het zijn *veel!* voor Hem te doen en te laten, en — daar het zijn moet — te lijden. En hoe kunnen wij dit anders dan langs den weg des geloofs en der zelfverloochening? hij is voor ons, die zoo gaarne *zien* en onzen *eigen wil* volgen, noch aangenaam noch gemakkelijk; maar durven wij, bij den kruispaal van JEZUS, klagen over den weg, dien Hij ons

deet

doet gaan? Hij ging dien voor ons en heeft daarop de meeste en scherpste doornen plat getreden — klagen willen wij dan slechts over ons zelven, dat wij dien, ja moeijelijken, maar korten en tot het heerlijkst doel voerenden, weg dikwerf met zoo veel tegenzin bewandelen; immers, ten hoogste genomen, zijn wij nog maar eenige vlugtige jaren van dat doel verwijderd, waarna wij, wél geloopen hebbende, ook eens juichend zullen mogen uitroepen: *Het is volbragt! Vader, in uwe handen beveel ik mijnen geest!*"

De lezing neemt ongevoelig voor den Goddelijken Meester in, overtuigt van zijne Hemelsche Grootheid, dringt tot geloof en liefde, en is alzoo ook bijzonder geschikt, om tegen het ongeloof te wapenen. Alles is met veel oordeel en met een fijn gevoel, voor het geen waarlijk schoon en edel is, opgesteld, en elk onbevooroordeelde zal moeten erkennen, dat er een geest in doorstraalt, als welke allen bezielen moet, die van de Evangelieschriften nut willen trekken.

Zeker beviel ons niet alles even goed, maar over 't geheel kunnen en moeten wij het gunstigst getuigenis geven. Over de harmonie, denken wij hier en daar een weinig anders, maar de Schrijfster wil ook zelve hare bijzondere gedachten daar omtrent niet opdringen. Zij schreef maar, zoo als het haar in deze 't beste voorkwam: en om die redenen welke haar geldig schenen. Als zij meent, dat het zeggen van NATHANAEL, of zijne vraag liever aan JEZUS: Van waar kent gij mij? op eenen eenigzins gemelijken toon zou zijn uitgesproken, wenschten wij, *dat eenigzins gemelijken*, verwisseld, met, *op eenen verbazing te kennen gevenden* enz.

In

In *Joan*. XVIII: 31. zouden wij, de woorden *die zich aan oproer schuldig maakt*, niet met de Schrijfster durven voegen.

De merkwaardige bijzonderheid, door LUCAS ons *Hoofdst*. XXII: 43. vermeld, zouden wij niet, gelijk hier, plaatsen, als voorgevallen toen JEZUS de eerste reis bad, in *Gethsemane*, maar als de lijdende Heiland de laatste reis bad; waarna hij wel gemoed opstond, met zijne Leerlingen sprak, en de bende grootmoedig te gemoet ging.

Dan deze zijn kleinigheden, welke aan de waarde van het werk niets wezenlijks benemen. Wij wenschen het vele Lezeressen toe, en hopen dat deze uitgave dienen zal, om het wezenlijke Christendom te bevorderen.

Kerkelijke RAADVRAGER en RAADGEVER. Eerste Stuk. Door J. HERINGA, ELIZA'SZ. *Te* Utrecht, *bij* J. G. van Terveen *en* J. de Kruijff, 1819. *VI en* 224 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1: 16: —

Wij vinden deze onderneming van den Hoogleeraar HERINGA, zeer gewigtig, belangwekkend en veel belovend, en hopen er veel goeds van. In de uitvoerige Inleiding, is het oogmerk en plan duidelijk genoeg opgegeven, en gemakkelijk maakt een ieder, die slechts een weinig heeft nagedacht, daar uit op, dat het den waardigen Schrijver en Verzamelaar niet spoedig aan stoffe ontbreken zal. Al kende men ook den ijver, en de voortreffelijke denkwijze van den man, die zijnen post zoo zeer tot eer verstrekt, nog niet van elders zoo goed als men hem heeft leeren beschouwen; zoo zou men

evenwel daar uit met genoegen opmerken, dat hij zeer goed berekend is, om als een Kerkelijk *Raadgever* op te treden, die, op de te behandelen onderwerpen, niet alleen wel nagedacht, maar ook, door eene wel geraadpleegde ervarenis van ettelijke jaren geleerd heeft, daar over ten nutte van anderen, vooral voor jonge Leeraars, te schrijven. Het aantal vragen, hier voorgesteld, over onderscheidene gedeelten van den Evangeliedienst, en de meest geschikte uitoefening, van 't geen de Leeraar van het Evangelie, bij de Hervormden vooral in Nederland, heeft te behartigen, te bedienen, en te verrigten, om wezenlijk doelmatig te handelen, en het meeste en grootste nut te stichten; is niet alleen geschikt, om naar de voortzetting van dit werk te doen verlangen; maar levert ook al reeds hier en daar wenken op, die men niet zal veronachtzamen. Men oordeele uit het volgend staal:

Bediening des H. Doops.

„De H. Doop, aan kinderen bediend, is, sedert lang, door achteloosheid en oneerbiedigheid, ontheiligd, terwijl eene gezetheid op denzelven, welke niet vrij was van bijgeloof, de gelegenheden ter toediening in de Gemeente vermenigvuldigde. De Sijnode heeft daarom eene bijzondere zorg betoond, ter genezing van dit dubbelde kwaad. Zij heeft de gelegenheden tot deze plegtigheid overal willen verminderen, in zoo verre plaatselijke omstandigheden dit gedoogden. Heeft deze schikking ergens gemoedsbezwaren en beklag veroorzaakt? Wat behoort men, in dezen, tot gerustlelling van de zwakken, te doen? — De Sijnode heeft verder verlangd, dat, waar de talrijkheid der doopelingen

de

de bediening des H. Doops op iederen Zondag niet noodzakelijk maakt, de Predikanten, in overleg met hunne Kerkenraden, op bepaalde tijden, opzettelijke Doop-predikatiën zullen houden, en de Ouders liefderijk trachten te overreden, om die gelegenheden aftewachten, ten einde, bij dezelve, hun kroost ten Doop aantebieden. Welke redenen zijn er, voor de achterlijkheid, die, in onderscheidene Gemeenten, in het voldoen aan dezen wensch, plaats heeft? Behooren er ook niet, van tijd tot tijd, zoodanige Predikatiën gedaan te worden, in Gemeenten, in welke deze plegtigheid, om het groote aantal van doopelingen, elken dag des Heeren, vereischt wordt? Welke inrigting heeft men aan deze Doop-redenen gegeven, waar ze gehouden worden? Hoe zal men, bij derzelver herhaling, bij voorbeeld, om de drie of vier maanden, de verscheidenheid betrachten? — De Sijnode is ook van oordeel, dat de Moeders der doopelingen behooren te worden opgewekt, om, met de Vaders, deze plegtigheid bijtewonen. In sommige oorden is dit reeds, van onheugelijke tijden, de gewoonte; in andere geschiedt het zeldzaam. Waardoor zal men best de éénparigheid in dezen bevorderen? Met welke wanbegripppen heeft men hierbij te strijden? Welke zwakheden moet men hierbij verschoonen? Wat heeft men in acht te nemen, ten einde deze plegtigheid niet, voor de gezondheid van zwakke Moeders en teedere Kinderen, schadelijk worde? — Naarmate men, aan de openbare bediening des H. Doops, eene betamende plegtigheid tracht bijtezetten, zal er ook zorgvuldigheid vereischt worden, om aan de Ouders onder het oog te brengen de beteekenis en het gewigt dezer handeling, den Goddelijken zegen, welke op dezelve te wachten is, en de dure verpligtingen, onder welke zij

 zich,

zich, bij dezelve, brengen. Wat is, ten dezen aanzien, de pligt der Leeraren? Hoe zal men bijzonder handelen, met Ouders, welke, noch belijdenis hebben afgelegd van hun geloof, noch de noodige kennis bezitten, om te verstaan, wat ze, bij het beantwoorden der vraagstukken, verklaren en beloven? — Welken regel behoort men te volgen, ten aanzien van zoogenoemde Getuigen bij den H. Doop? In welke gevallen zijn deze noodig: in welke nuttig? Hoedanige Getuigen behoort men niet toetelaten? — Wat behoort men te doen, in gevalle Ouders of Verzorgers hunne Kinderen of Kweekelingen verzuimen, of weigeren, te laten doopen? — Hoe moet men handelen met Kinderen, buiten huwelijk verwekt, hetzij de Vader als Vader wil erkend worden, hetzij hij onbekend is, of onbekend wil zijn? — Hoe met Vondelingen of verlatene Kinderen, bijzonder in gevalle het onzeker is, of zij reeds den H. Doop ontvangen hebben? — Wat is, bij de aanteekening in het Register der gedoopten, in het oog te houden: bijzonder ook, bij de nieuwe inrigtingen, volgens welke de lijsten der geborenen worden gehouden bij de burgerlijke Overheid?"

De beschouwing van de onderscheidene *bezigheden*, aan het Predikants-Ambt verbonden, welke hierop volgt, doet overal den ervarenen Raadgever kennen, die al het bezwarende, en tevens ook al het opbeurende en veraangenamende daar van, bij ondervinding kent.

De derde plaats, bekleedt hier eene Leerrede, in Zomermaand van 1803 gehouden, over *Hebr.* XIII: 7., toen de Eerw. HINLOPEN, des Donderdags te voren gestorven was. De Hoogleeraar moest toen, volgens gebruik, eene Belijdenis-Rede houden, en besloot daarom de Gemeente te herinneren: hoe HINLOPEN *zijn* Ge-

Geloof beleden en beleefd had. De Spreker vereenigde daar in twee nuttige oogmerken, en heeft, door de uitgave en de daar onder geplaatste aanmerkingen, den genoemden Overledenen in eenige trekken voordeelig doen kennen, om eene en andere wenk vooral, welke ook nu nog van wezenlijk nut zijn kan, heeft men reden zich, over het hier plaatsen van dit Stuk, te verblijden.

Het IVde Artikel heet: *Verslag van de Legerpredikaatsien voor de Nederlandsche Krijgslieden gehouden, in den Herfst des jaars* 1818. Na eene korte Voorafrede van den Hoogleeraar, herinnert hij hier aan de wijze verordening van den Koning, volgens welke er voor het Legerkamp op de *Amersfoortsche* Heide, dat in vier Brigaden verdeeld was, op den 27 September, 4 October en 11 October, des Jaars 1818, onder den blooten Hemel, door eenige Predikanten, bij beurten moest gepredikt worden, maakt op het goede van deze inrigting opmerkzaam, en deelt vervolgens met hunne voorkennis, en door hunne mededeeling den voornaamsten inhoud mede, van 't geen op die drie Zondagen, voor de Militairen, op eene nuttige wijze, gepredikt is, door de Heeren V. D. LEEUW, SCHREGARDUS, KERSTEN, MERENS, VAN DOESBURGH, HONDIUS GAUKES, VAN VOORST, V. D. VELDE, JORISSEN, VAN DOLDER, NEUMAN en BLAAUW, respective Predd. toen te *Utrecht*, *Amersfoort*, *Driebergen*, *Woudenberg*, *Wijk bij Duurstede*, *Baren* en *Eembrug*, *Doorn*, *Odijk*, *IJsselstein*, *Nederlangbroek*, *Ter Aa* en *Maartensdijk*.

De bedenking over Artikel XVII, van het Sijnodale Reglement, op de Kerkelijke Tucht, voor de Hervormden in Nederland, hier in de vijfde plaats gemaakt, zal, hopen wij, niet

vruchteloos gemaakt zijn, maar dienen ter bevordering van eenvoudigheid, duidelijkheid en regtvaardigheid.

Wij wenschen zeer, de voortzetting van dezen nuttigen arbeid, en houden ons overtuigd, dat het door zulk eene bekwame hand bestuurd, als die van den Hoogleeraar HERINGA, welke ervaring met kunde en bevoegdheid vereenigt, een nuttig handboek en vraagbaak voor Studenten, in de H. Godgeleerdheid, en vooral van Jonge Predikanten worden zal, 't welk meer gevorderden in jaren en dienst, ook wel nu en dan nog met vrucht zullen inzien.

KORT BEGRIP der Christelijke Kerkgeschiedenis, voor Volk en Jeugd; door J. I. F. SCHMID, *Predikant te* Bickelsberg, *in het Hertogdom* Wurtemberg. *Vervolgd tot op den tegenwoordige tijd door* A. IJPEIJ, *Doctor en Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te* Groningen. *In twee Deelen. Derde, vermeerderde en verbeterde Uitgave. Te* Groningen, *bij* J. Römelingh. *Zamen 560 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 6: 16: —

De Eerw. SANDER VAN HOEK, toen Pred. te *Aalburg*, werd door den Heer A. IJPEIJ, thans Hoogleeraar te *Groningen*, (te voren te *Harderwijk*) opgewekt, om het Hoogduitsche werk van den Heer J. I. F. SCHMID, in onze Nederlandsche taal over te zetten, met dit gewenscht gevolg, dat het met eene aanprijzende Voorrede, van genoemden Hoogleeraar, geteekend *Harderwijk*, 18 December 1801, voor den Hollandschen Lezer algemeen verkrijgbaar wierd. Deze uitgave vond eenen vrij algemeenen bijval, en werd door

door het Geëerd Publiek, zoo gunstig ontvangen; dat eene tweede, en nu ook eene derde noodzakelijk is geworden, welke ons hier, door de naauwkeurige bezorging van den Professor zelven, op vriendelijke uitnoodiging van den Uitgever geleverd is. Over het werk zelve hebben wij ons nu hier dus niet opzettelijk uit te laten, daar dit reeds vroeger genoeg geschied is. Wat den vorm betreft, is het bij deze derde uitgave ook gebleven, wat het te voren was; alleen, zegt de Heer IJPEIJ, is de spelling veranderd, hier en daar een volzin duidelijker gemaakt, en op vele plaatsen er iets ingevoegd, dat mij voorkwam ten regten verstande van de verhaalde gebeurtenissen te kunnen strekken. Verder berigt hij den Lezer, dat het gansche zesde of laatste boek, van het tweede Deel, door hem bij de tweede uitgave bearbeid, en toen reeds achter dezelve, het licht heeft gezien, waardoor het werk zelve wezenlijk gewonnen heeft.

De gewone meest bekende verdeeling in tijdvakken, is hier gevolgd, te weten:

Tijdvak I, van CHRISTUS, tot KONSTANTIJN DE GROOTEN, bijgenaamd.
——— II, van daar tot op KAREL DEN GROOTEN.
——— III, van dien tijd af tot op ZWINGLI en LUTHER, of de Kerkhervorming, en
——— IV, van die gezegende gebeurtenis, tot op onzen tijd.

Waar bij echter wijsselijk, nog onderdeelen tusschen gevoegd zijn.

Voegt men hier nu nog bij: *De beknopte Geschiedenis des Joodschen Volks, van deszelfs wegvoering naar Babel, tot op de verwoesting van Jerusalem, door de Romeinen*, van denzelf-

den Schrijver en Vertaler, te *Gorinchem*, bij J. VAN DER WAL, uitgekomen, dan heeft men eene korte onafgebroken geschiedenis, van den geopenbaarden Godsdienst, en derzelver belijders, (de Kerke Gods op aarde) van het begin tot op den tegenwoordigen tijd. Een overzigt dat ook den Geleerden van eenig nut zijn kan, maar vooral aanprijzing verdient, voor dat oneindig grooter aantal, wier tijd en gelegenheid en stand het niet toelaten, buiten den Bijbel, aan Geleerde uitvoerige onderzoekingen zich toe te wijden. Waar omtrent de Heer IJPEIJ, hier in het Voorberigt, verstandig gesproken heeft, en waar in wij hem onzen geheelen bijval geven.

Ook deze uitgave, worde veel en met het bedoeld gevolg gebruikt!

KORT OVERZIGT van de Geschiedenis der Kerk, bijzonder voor eenigzins geoefende Leerlingen, die verlangen hunne Christelijke Belijdenis af te leggen; door J. W. C. TENCKINCK, *Gereformeerd Predikant te* Zaandam. (*Oostzijde*). *Te* Amsterdam, *bij* J. van der Heij, 1818. 60 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* — 6 —

Het Sijnodaal Reglement, (dus schrijft de Eerw. Opsteller in het Korte Voorberigt) op het Godsdienstig onderwijs in de Nederl. Hervormde kerk, de overtuiging van het belang der zaak, de behoefte mijner leerlingen en de aandrang mijner vrienden, bijzonder ook van mijne waardige en zeer waarde Ambtgenooten, hebben mij overgehaald, om dit opstel gereed te maken, en eindelijk bewogen, om hetzelve algemeen verkrijgbaar te doen worden. Het be-

behelst een kort overzigt, waarin ik meen de voornaamſte punten te hebben aangeroerd, welke algemeen door den belijder van het Christendom behooren gekend te worden. Om niet al te veel ſnipperen, heb ik het getal vragen niet willen vermenigvuldigen. Ik had toch ook leerlingen op het oog, die reeds eenige jaren bereikt hebben, en in de Bijbelſche Geſchiedenisſen eenigzins geoeſend zijn. Tijdrekenkundige geſchillen zijn zorgvuldig door mij vermijd, terwijl ik die berekening gevolgd heb, welke mij voorkwam door de minſte zwarigheden gedrukt te worden. Aangaande *de kruistogten* heb ik een weinig breeder gehandeld, omdat men daar zoo weinig in het algemeen van weet, en er dikwijls zoo verkeerd over oordeelt."

De lezing van dit boekje, heeft onze verwachting niet te leur geſteld. Het beantwoordt aan den Titel, en is, onzes inziens, zeer geſchikt, om eenigzins geoeſende leerlingen niet alleen een voegzaam denkbeeld, en naauwkeurig overzigt, van de Geſchiedenis der Kerk aan de hand te geven, maar tevens ook om hen met zulke gevoelens te vervullen, als den waren belijder des Christendoms betamen. — Aanmerkingen van belang, hebben wij op het zelve, als gevende ſlechts een kort overzigt, dat door den Onderwijzer nader moet worden aangevuld, niet te maken. Alleen geven wij den Eerw. Schrijver in bedenking, of niet de korte beoordeeling van de gevolgen der Kruistogten voor de zaak des Christendoms, op bladz. 42, voorkomende, eenigzins ongunſtig zij uitgevallen, en of niet de behandeling van het vierde Tijdperk, voor een kort overzigt, en met betrekking tot de wijze, waarop de Geſchie-

denis in dit boekje behandeld wordt, wat korter had kunnen ingerigt worden. Het getuigenis aangaande ERASMUS, bladz. 48. is voorzeker naar waarheid, maar verdiende hij ook als Hervormer geene melding? Niet volkomen ſtemmen wij met den Eerw. TENCKINCK in, met de plaatſing der Hervormers bladz. 52, waar ZWINGLIUS VOOR LUTHER, geplaatst wordt.
Deze Aanmerkingen mogen den Eerw. Schrijver, ten bewijze verſtrekken, dat wij zijn werkje, met aandacht en onpartijdigheid gelezen en onderzocht hebben.
Tot een ſtaal van de geſchikte wijze der behandeling, diene de elfde vraag, uit het vijfde Hoofdſtuk.
„ Vr. Hoe zeer ware het te wenſchen, dat deze ſcheuringen nimmer hadden plaats gehad?"
„ Antw. Ongetwijfeld. Maar zoo hebben wij dan ook groote reden, om ons te verblijden, dat thans de verwijdering aanmerkelijk vermindert. De liefde vangt aan en vaart voort de wonden te heelen. Zeer vele brave en bekwame mannen in de onderſcheidene Protestantſche kerkgenootſchappen, toonen openlijk te gelooven, en leeren overtuigend, dat men, al is het dat ook allen niet volkomen gelijk over elke bijzonderheid denken, in de groote hoofdzaak zich ten naauwſten behoort te vereenigen, — om namelijk zijn gezond verſtand niet te verloochenen, geen faalbaar menſchelijk gezag in den Godsdienst te dulden, zich in zijn geloof alleen door de leere der Apostelen te laten leiden, de waarheid in liefde te betrachten, en de groote lesſen van het eenige Hoofd der kerke altoos voor oogen te houden, om niet liefdeloos te veroordeelen, noch zich zelven te verheffen, maar zijn geloof door waarachtige bekeering, door heiligheid en deugd

te bevestigen. Daartoe moeten wij dan ook allen, als ware Christenen, als echte Protestanten, biddend medewerken."

„ Aanm. *Tegen de Neologie en het verheffen der Wijsgeerte, nu van deze, dan van gene school, ten koste van de Goddelijke openbaring en van de hoofdwaarheden, de voornaamste geloofsstukken van den Christelijke Godsdienst, is ook hier schoone gelegenheid, met ernst en liefde te waarschuwen.*"

„ *Vooral doe men gevoelen, hoe weinig wij, zonder het Evangelie, weten zouden, van de wijze, waarop wij ons God voorstellen en Hem dienen moeten, of hoe wij vergeving van onze zonden kunnen verkrijgen, en wat er na den dood zijn, en hoe het dan met ons wezen zal.*"

Nieuwe DICHTSCHAKEERING, *door* Mr. W. BILDERDIJK *en Vrouwe* KATHARINA WILHELMINA BILDERDIJK.

Sic positae quoniam suaves miscetis odores.

VIRGIL.

Te Rotterdam, *bij* J. Immerzeel, Junior 1819. *Eerste Deel*, 206 *Bladzz. en Tweede Deel*, 206 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 6 : — : —

Weder eene uitmuntende verzameling, wordt ons hierin aangeboden, van verzen, welke de in de daad zeldzame bekwaamheid in het Dichterlijke vak van derzelver maker en zangster, op eene overtuigende wijze bevestigen. Van het geurigst ooft, wordt ons hier op kristalheldere of oranje gulde schalen sierlijk voorgezet, en wie maar een weinig lust en smaak voor het fijner genot van den edelen geest be-

bezit, wordt gedurig meer opgewekt ter oplettende beschouwing, en een dikwerf herhaald gebruik.

Uit hoofde van het allertreurigst verlies van eenen dierbaren Zoon, in den zwaarsten rouw gedompeld, toen deze deelen reeds grootendeels waren afgedrukt, heeft de Heer BILDERDIJK zich ongeschikt gevoeld, om vooraf eenige, 't zij Historische, 't zij Aesthetische, of Filologische herinneringen ter inlichting, welke men anders wel had mogen verwachten, mede te deelen, en terwijl hij het Publiek dit zegt, geeft hij het gewonde hart eens lucht, door verfen, die 's lezers leedgevoel doen werken, en zijn hart met wezenlijk medelijden vervullen.

Voor verscheidenheid is hier wel gezorgd. Offchoon den Lezer alle zangen hier, zoo min als ons, even wel bevallen, even veel genoegen baren zullen, of om inhoud of wegen de versmaat; wie oordeelen kan, zal ze evenwel alle als vruchten aanmerken, van eenen schoonen boom, dien het noch aan grond noch aan sappen ontbreekt. Het eene Stukje behaagt meer om het vers, het andere wegens de vinding, en een derde uit hoofde van den inhoud. Met een bijzonder genoegen lazen wij, dat 't welk WILLEM TEL, naar den inhoud, getiteld is. Stukjes als de VOLKSTEM, misten wij hier ook niet gaarne, want het luimige mag ook den klaagtoon wel eens vervangen. De verfen aan ALWINE, wenschen wij een goed onthaal bij onze schoonen toe; want daar uit is veel goeds voor haar op te merken, gelijk zij zelve wel 't best bevinden zullen. De *Bruilofts-Slotzang*, maakt eenigzins een kontrast uit, met verscheidene andere hier voorkomende

Dicht-

Dichtstukken, en doet zien, dat de Dichter voor zeer verschillende gelegenheden of vermaken of stichten kan; of men dien echter hier verwacht zou hebben? is eene andere vraag.

Niet minder dan in het eerste, is ook in 't tweede Deel in acht genomen, eene aangename verscheidenheid en afwisselende inhoud, en maat.

Man en Vrouw, schijnen ook hier te wedijveren, om den Vaderlandschen Lezer goed te onthalen. Wij bedanken beiden wel zeer voor derzelver genomene moeite en bewezenen dienst. Het schoone en edele blijve niet onopgemerkt, het navolgingswaardige ga niet verloren, het leerzame stichte, en de liefde voor de schoone Dichtkunst neme, met den ijver om ze wel te beoefenen, meer en meer toe!

Om onze Landgenooten, tot de lezing te meer *op te wekken*, en tevens op onze hoede te *zijn*, dat wij het echte paar, door aanmerkingen geheel geen aanstoot geven, laten wij hier tot een staaltje *de Godinnen* volgen:

Foei, wat praat ge van Godinnen!
Is dit eernaam voor een maagd
Die gij waardig acht te minnen?
Die gij hand en liefde vraagt?

Foei! een tijtel, zoo versleten,
Past geen lieve frissche meid,
Die gij eens uw vrouw wilt heeten
In een Echt vol zaligheid.

Wie toch weet gij uit te lezen
Uit die gantsche Fabelkraam;
Wie, waarvan zij 't beeld zal wezen,
Om te pronken met heur naam?

Zekerlijk geen Prozerpine,
  Die in de armen van heur Gâ,
Schoon de man haar wel bediene,
  Toch noch jammert om Mama. —

Venus tot een vrouw te krijgen,
  Dit, vertrouw ik, wenscht gij niet,
(Om een reden, hier te zwijgen,)
  Schoon zij noch zoo goêlijk ziet. —

Ook geen Juno, trotsch en vinnig,
  Met haar oogen als een koe,
Hoofdig, ſpijtig, eigenzinnig.
  Wat jaloersheid geef ik toe.

Ja, jaloersheid is te prijzen:
  't Vrouwtjen hangt niet aan haar man,
Dat zijn hart of gunstbewijzen
  Met een andre deelen kan. —

Vast geen Pallas, man in 't wapen,
  Op haar wijsheid hoogst parmant;
Die in 't harnas zou gaan ſlapen
  Naar den Oud-Westvriesſchen trant. —

Zou Diaan u beter vlijen,
  Altijd uit, en op den tril;
Met haar eb- en vloedgetijen,
  Viermaal 's daags een nieuwen gril?

'k Rep niet van haar ſluikbezoeken,
  En veranderlijk gelaat;
Als zij om een man te doeken,
  's Nachts uit *accoucheeren* gaat.

Is zij ſpijtig bij haar baden,
  Ze is het altijd niet bij nacht;
En — mocht Lathmos iets verraden,
  't Waar van geen konijnenjacht! —

Ook

Ook geen Vesta, oud van dagen,
En nog jeukrig naar de min,
Kan een man als u behagen
Voor een lieve bedvriendin.

'т Zijn ook vreemde minnegrappen
Die dat Grootjen heeft in 't lijf;
Arijs zal er niet van klappen,
Maar de henker haal zoo'n wijf! —

Thetis dan? — Hoe zoudt gij 't vinden,
Telkens eer ze een vriendschap leed,
Haar op 't bed te moeten binden,
Als Margriet den duivel deed? —

En gewis zijn deze zeven
De allerbeste van den hoop.
Elk een Prinsdom meêgegeven,
Ware 't nog een slechte koop. —

Ceres — ja, is vroom en zedig,
Maar te vol geheimenis:
En de man is vast niet snedig,
Die daar zeer gerust bij is.

Immers, daar zijn Clodiussen —
En ook somtijds Clodiaas....
En met de ooren diep in 't kussen
Hoort Mijnheer juist geen geraas. —

Van Latoon valt niet te praten,
Woedend als een tijgerin,
En van wraakzucht uitgelaten,
Wie haalt ooit zoo'n vischteef in! —

Iö hoef ik niet te noemen,
Of verbrande Semelé,
'k Tel geen distels bij de bloemen;
Geen van beide rekent meê.

'τ Is met Goden en Godesſen
Als met draver en Poëet;
Echt van ras, en klaar van zesſen,
Is niet ieder die zoo heet. —

Hebê echter? — Is een kleuter
Die den Godendisch bedient,
En, ten zij het hoofd mij leuter',
Het portuur niet van mijn vriend.

Want het plaatsjen in te nemen
Dat een Hercules beſloeg,
't Zou mij eenigzins bevreemen,
Waart ge daartoe mans genoeg. —

Nu, Aurora, frisch van leden,
En het aangezicht vol vuur? —
Zeker, Tithon na te treden,
Valt zoo zwaar niet op den duur.

't Zij zoo! maar — dat eeuwig ſchreien
Als zij uit de dekens ſchiet,
('k Zwijg, voor dag en daauw te ſcheien,)
Is een daaglijks huisverdriet.

'k Hou ook van dat vroeg ontwaken,
Van dat *matineus* zijn, niet,
En dat ſpringen uit het laken
Eer men 't morgenkusjen biedt.

Lief is 't, wen door 't bedgordijntjen
Als de nacht is doorgemalt,
De uchtend met een ſchemerſchijntjen
Op den matten boezem valt.

Als 't verwaterd tinteloogen,
Door de morgenglans verkloekt,
Met een nieuwen blos omtogen,
's Egaâs borst tot ſchuilplaats zoekt.

Dat

Dat is 't hemelscht zielsgenoegen
Waar een doode bij herleeft!
Wee, die voor dat zalig zwoegen
Geen gevoel meer over heeft!

ô! Zoo dan de lipjens kleven...!
Maar, waar praat ik, Grijzaart, van?
Beter, bij mijn text gebleven;
Ter *conclusie*, oude man! —

't Slot is: Geen Godinnennamen!
Zet dien voddenboêl ter zij'.
Niemand heeft het zich te schamen,
Die een MEISJEN vrijt als gij.

1818. B.

Vindt men met ons wel iets, dat hier of daar wat stuit, of min aannemelijk voorkomt, te scherp of ook wat klagtig schijnt; men denke dan toch ook, geen mensch wrocht iets volkomens, en Dichter en Dichteres: *Zij schreven*
Naar de inspraak, naar 't gevoel, door 't hart
hun ingegeven.

De MOEDERLIEFDE, *in vier Zangen. Door* J. IMMERZEEL JUNIOR. *Te* Rotterdam, *bij* J. Immerzeel Junior., 1819. *XII en* 93 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2: 8: —

Na eene zachte, vriendelijke, en bevallige opdragt aan zijne geliefde wederhelft, die pas voor de zevende reis Moeder was geworden, en voorzeker daarmede aangenaam verrascht moet zijn geweest, deelt ons de Heer IMMERZEEL, in zijn Voorberigt mede, dat hij hier eene vrije navolging door hem zelven vroeger bewerkt en later herzien en verbeterd, levert,

van een Fransch werkje, getiteld: *L'amour maternel, poème en quatre Chants*; par Mme. B*****, in het jaar 1811, reeds uitgekomen, te *Parijs*, bij de Gebroeders MICHAUD. Ofschoon hij ook het een en andere zoo wel weggelaten en veranderd, als hier bijgevoegd heeft, verontschuldigt hij zich, dat hij evenwel de schildering van een Roomsch-Kerkfeest, en het tafereel van het bal, ter gelegenheid der Echtverbindtenis van NAPOLEON, met de Oostenrijksche Vorstin te *Parijs* gegeven, gemeend heeft te moeten behouden; en waarom zouden wij de aangevoerde redenen niet laten gelden, daar het een Dichtstukje is?

't Is hier een Vrouw die zingt, schoon door een man gevolgd. Het is regt Vrouwetaal, uit 's Vrouwen hart ontsproten. Geheel het onderwerp schetst in den eersten Zang, der Vrouwen vuur'gen wensch, als zij door 's Huwlijks heiligen band, met haar beminden vriend vereenigd zijn, en te gelijk 't vervullen van denzelven. De tweede Zang, paart ook bevalligheid met kunst, schoon het eenvoudige hier meer, en het woelige minder heerschen mogt. Ontzetting baart de schets van d'onverwachte brand, die 't leven roofde van een' ed'le vrouw, den naam van Moeder waard.

Ook menig nutte les bevat de derde Zang, voor beminlijke meisjes, gevloeid uit eenen moedermond, geschikt om deugd en Godsdienst te beminnen. Terwijl de vierde, het stuk voltooit, het heil der vroome Moeders begeerlijk kennen doet, en tranen van gevoel uit de oogen perst bij 't sterven van haar, die Christelijk dacht en deed, en daarom ook getroost van de aarde scheiden kon.

Dit Dichtstuk moge dan al op geene hooge vlugt zich kunnen beroemen, en met verschei-

eene meesterstukken der kunst, niet om den prijs dingen, het is evenwel van geene Dichterlijke schoonheden ontbloot, en terwijl de versen zonder stuiting rollen, boeijen de natuur en de goede zedelijke beginsels de aandacht. Men hoore het Slot:

Maar voor Frosine breekt de dag der scheiding aan.
Het pak der jaren, op haar schouderen gelaân,
Drukt haar ter neder, doet den schedel grafwaarts hellen.
Haar magen mogen zich nog hulp, nog uitkomst spellen
Van de al te onzeekre kunst, der kranken toeverlaat;
Zij voelt, hoe 't stervend hart allengskens flaauwer slaat,
En levenskracht en geest haar aadren zijn ontvlogen;
Doch onverstoorbre rust blijft wonen in hare oogen;
De Godsdienst schut en sterkt haar voorbereid gemoed;
Zij stamelt zegenend, haar' laatsten afscheidsgroet
Haar lieve Lise toe, die 't hart zich voelt verscheuren;
Zij schetst zieltreffend, om, kon 't zijn, haar op te beuren,
Haar 't onbegrensd geluk der zalige eeuwigheid,
En hoe zij voor een poos slechts van haar Dochter scheidt,
Om eenmaal haar bij God, verheerlijkt, weêr te vinden.
De dood treedt nâder om de vrome ziel te ontbinden;
Zij stijgt ten hemel op, die haar geopend is,
En lang blijft deze dag in droeve heugenis.

VERHAAL eener Ontdekkingsreis langs de Westkust van Corea, *en het groot* Loo Choo *Eiland, in de Japansche Zee, door Kapitein* BASIL HALL. *Uit het Engelsch. Te* Rotterdam, *bij* Arbon *en* Krap, 1818 290 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2 : 16 : —

Deze Reisbeschrijving is, volgens het Voorberigt, als de voorlooper aan te merken, van eene dergelijke, waarin tevens het vergaan van het Engelsch Fregat *de Alceste* met alles, wat daarop volgde, beschreven wordt, en wier vertaling uit het Engelsch, reeds ter perse toen gegeven was. Dit verhaal namelijk, behelst een onderhoudend geschreven berigt, bij wijze van dagboek, eener Ontdekkingsreis, met twee Engelsche Schepen, *de Alceste* en *Lijra* genaamd, naar de Kust van *Corea*, de oostelijke grenspaal der geele Zee, geschied in den jare 1816, en bijzonder van het verblijf bij en aan het *Huttons* Eiland, te *Napakiang* (in 1797, ook door Kapitein BROUGTHON bezocht,) en het groot *Loo Choo* Eiland, gedurende de maanden September en October. Het is verdeeld in drie Hoofdstukken, boven welke de inhoud kortelijk is aangeteekend, en daar is nog een aanhangsel bijgevoegd, waar in eenige bijzonderheden voorkomen, die in haast zonder dagteekening opgeschreven waren, en daarom in het Dagverhaal zelve vergeten opgenomen te worden. De Schrijver verzekert, dat hij hier alles getrouwelijk voor oogen gesteld heeft, wat hij met zijne Togtgenooten gezien, gehoord heeft, en van de zeden en manieren der genoemde Eilanders, in de gelegenheid geweest is, op te merken, en er is geene reden, om dit te betwijfelen. Men zal daarom deze beschrijving

 met

niet te meer genoegen lezen, en, hoe zeer met den Schrijver geloovende, dat hier voor den handel weinig voordeel van te behalen is, zich zeker den tijd niet beklagen, welken men daar aan besteed heeft. Men leert er een soort van menschen uit kennen, die de Europeanen naauwelijks bij name kenden, waarvan de meesten niets weten, dan van de *Chinezen*, *Coraners* en *Japanneren*, en waarvan het een en andere evenwel voorzeker onze goedkeurig afperst. Zie hier een klein staal:

„ Gedurende al den tijd van onzen omgang met dit volk, had er niet een enkel voorbeeld van dieverij plaats. Allen, zonder onderscheid, had den vrijheid, om aan boord te komen, en, zonder oppassers, in de kajuiten, de magazijnen, en overal, waar zij wilden, rond te gaan. Bij den tempel lag eene groote menigte der lading van de *Alceste* buiten de deur, mitsgaders al het timmergereedschap; in het observatorium, lagen boeken, instrumenten, penseelen enz, en toch, offchoon dagelijks honderden personen vrijen toegang hadden, en alles op hun gemak bezien konden, werd er nooit een eenig stuk vermist. Deze graad van eerlijkheid is eene eigenschap, die de bewoners van dit eiland zeer tot hun voordeel, zoo wel van de Sinezen, als van de zuidzee-eilanders, onderscheidt, bij welke laatste, volgens verzekering van COOK en andere reizigers, de vrees zelfs niet in staat is om dieverij te verhinderen. Het volk van *Loo-Choo* is ongemeen beschaafd, heeft weinig behoeften en schijnt volmaakt tevreden. Eerlijkheid is welligt het natuurlijk gevolg van zulk eenen maatschappelijken toestand."

„ Muzijk instrumenten zagen wij geene, zij waren echter met derzelver gebruik niet onbekend. Meest al de inboorlingen zongen, en

 wij

wij hoorden verscheidene liefelijke aria's: het klagende behaagt hun, in het algemeen, het meest. Aan vrolijke drinkliederen echter ontbreekt het hun ook niet."

„Van de kleeding heb ik reeds zoo dikwijls gesproken dat ik er nu slechts weinig meer van zal kunnen zeggen. De losse wijde tabberd was, over het algemeen, van bont katoen gemaakt: die van de volwassene persoonen was doorgaans eenkleurig en zonder bloemen, ofschoon wij, nu en dan, sommige opperhoofden gestreepte stof zagen dragen. Deze tabberd wordt, om de middel, met eenen zeer kostbaren gordel van eene andere kleur vastgebonden: het geheele kleed valt in plooijen, en heeft een bevallig en schilderachtig voorkomen. Bij regenachtig weer wordt er eene soort van overrok van blaauw laken over den tabberd gedragen: deze wordt van voren toegeknoopt, en sluit, over het geheel, digter om de leden, dan de tabberd, welke mouwen heeft van drie voet wijdte. Het laken geleek veel op het grof laken, hetwelk in *Sina* zeer in gebruik is, en was waarschijnlijk uit *Engeland* herkomstig. De schoenen (sandalen) waren bij allen volstrekt gelijk: dezelve worden van stroo gevlochten en met een strooband boven om den voet vastgemaakt. De voornaamsten dragen eene soort van witkatoenen kousen, die aan de voorzijde toegeknoopt worden. Hun haar is gitzwart en wordt door een zeker sap, dat men uit bladen perst, glanzig gehouden. Ik heb reeds boven gezegd, dat allen het op dezelfde wijze dragen, en wel boven op het hoofd in eenen knoop zamengebonden, door welken twee spelden, van zes duim lengte, gestoken worden. Het opperhoofd van hoogen rang, die ons op den 23sten September bezocht, had deze me-

ni-

talen spelden aan het einde met kostelijke steenen versierd. Van de statelijke Hatchee Matchee of den tulband der opperhoofden heb ik ook reeds genoeg gezegd: geringere klassen dragen een stuk laken, of eenen doek, om het hoofd gewonden. Wij zagen bij niemand eenig voorsiersel, en niemand was getatoueerd, behalve dat eenige visschers vischsperen op hunne armen geprikt hadden, zoo als bij vele zeelieden van alle volken, met kruisen enz. gebruikelijk is; doch dit was ver van algemeen te zijn. Het hoornvee op dit eiland, bestaande in eene kleine zwarte soort, wordt enkel tot den landbouw gebruikt. Zwijnen, geiten en gevogelte, benevens rijst en eene groote verscheidenheid van groenten, dienen den inwoneren tot spijze. Melk wordt nooit gebruikt. Ganzen zagen wij in het geheel niet, zoo dat die, welke kapitein BROUGHTON hier gelaten heeft, zich niet vermeerderd hebben. Schapen en ezels hebben zij ook niet. De paarden zijn van een klein en onaanzienlijk ras, en de inboorlingen liefhebbers van rijden. Karren of wagens met wielen zagen wij insgelijks niet: de paarden dienen om de zwaarste lasten te dragen. De meeste wegen zijn tien voet breed en worden uitmuntend onderhouden."

De Titel is versierd, met een gezigt van het Zwavel-Eiland.

De GESCHIEDENIS van eene Officiers-Weduwe, en hare Kinderen. Uit het Engelsch. Naar de derde oorspronkelijke Uitgave. Te Amsterdam, *bij* W. van Vliet, 1819. 185 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1 : 10 : —

Mejufvrouw A. M. MOENS, heeft eene zeer goede overzetting geleverd, van het nuttig Engelsch

gelsch werkje, 't welk de Kinderen zeker met genoegen lezen, en waar uit zij veel nut onder den Goddelijken zegen, trekken zullen. „ Wij moeten (dus schrijft zij in het korte Voorberigt,) allen dat plan volgen, dat Gods wijsheid voor ons bestemd heeft: maar het is niet onverschillig, noch voor onze zedelijkheid, noch voor ons geluk, of wij, woest tegen hetzelve aandruischende, niet willen, en echter genoodzaakt worden; dan of wij, als volgzame kinderen, aan de hand des vriendelijken Vaders, gelooven, dat hetgeen, wat hij schikt, het beste voor ons is, en hem hartelijk lief hebben, kinderlijk blijven vertrouwen, ook dan wanneer niets naar onze berekening uitvalt."

Om de Jeugd hierop wezenlijk de aandacht te doen vestigen, en daar toe te bewegen, levert dit wel geschreven boekje, eene aangename bijdrage. Het is wel wat overdreven, en het *buitengemeene* wat zeer vermenigvuldigd, maar dit wil men, in een Roman, toch ook wel over 't hoofd zien. Men zorge maar, om vooral voor kinderen, niet te sterk te kleuren.

De FAMILIE FROMM. Een geschenk voor de Jeugd. Uit het Hoogduitsch. Te Amsterdam, *bij* G. S. Leeneman van der Kroe, 1819. 211 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 1 : 8 : —

Indien dit boekje, eenen goeden Vertaler verkregen had, zouden wij het voor onze Hollandsche Jeugd niet ongeschikt gekeurd hebben, maar nu kunnen wij het niet aanprijzen. Wie voor Kinderen schrijven of vertalen wil, moet vooral zorge dragen, dat hij noch eenigzins geoefende jonge lieden stof tot spotten geve, wegens slordige taalfouten, noch min gevorderden in gevaar brenge, om het verkeerde na te volgen.

MEN-

MENGELWERK.

HERINNERING AAN DE GESCHIEDENIS, EN DE ZEGENINGEN DER HERVORMING, IN EENE LEERREDE OVER *Openb.* III: 11*b*. GEDAAN TE *Grouw*, DEN 31 OCTOBER 1819. DOOR H. A. LIEUWENS, PRED. BIJ DE HERVORMDEN.

Het kan ons geenszins onbekend zijn, hoe wij den naam van Hervormden dragen, van de gezegende Hervorming, welke voor drie Eeuwen, door eenen LUTHER en anderen, na vele voorafgaande toebereidselen, eindelijk kon worden *opgerigt*, eene Hervorming, welke ons het *licht* der waarheid, verborgen in een Christendom, 't welk door dwaling, on- en bijgeloof, door drieste onkunde, razende dweepzucht, en de verfoeilijke gewetensdwang, naauwlijks meer als Christendom te onderkennen was, liefderijk wedergaf; wij herinneren *ons*, nu twee jaar geleden, met de geheele Protestantsche Christenheid, het driehonderdjarige Jubelfeest der Hervorming, te hebben gevierd. Thans hebben wij, ingevolge eene aanschrijving der Sijnode, in last, jaarlijks de *Geschiedenis en de Zegeningen* dezer groote gebeurtenis, met de Gemeenten te overdenken, daar toe ben ik dan nu G. H., en wel op de eigenlijke dagteekening zelve, op welke LUTHER, zich het eerst openlijk, tegen het gezag des Paussen verzette, voor u opgetreden. Bij den afgelezen tekst, zullen wij ons alleen in zoo verre bepalen, als dezelve ons aanlei-

ding tot de overdenking der volgende vier bijzonderheden geeft: 1°. *Wat hebben wij door de Hervorming verkregen?* 2°. *Wat zegt het te houden het gene wij hebben?* 3°. *Welke redenen van verpligting hebben wij daartoe?* 4°. *Welke gevolgen zullen daar uit voortvloeijen?* Het nagaan en ontwikkelen dezer ſtukken, zal wegens de bepaaldheid des tijds, ſlechts in eenige proeven kunnen beſtaan, vergenoeg u daarom met het volgende:

I. De eerſte bijzonderheid der voor ons liggende ſtof, is:

A. *Wat hebben wij door de gezegende Kerkhervorming verkregen?* Zonder van Staatkundige en Maatſchappelijke voorregten te gewagen, zullen wij alleen het oog hebben, op de regtſtreekſche voorregten in den Godsdienst, en deze zijn het, welke ons tot de zuivere kennis en dienst terug bragten; laat ons om het hoofdzakelijke aan te ſtippen, ons bepalen bij de drie volgende ſtukken, *bij den Bijbel, den Eeredienst, de Christelijke Vrijheid.* Zie daar, wat de Kerkhervorming ons gaf. Ik noem in de eerſte plaats:

1. *Den Bijbel*, bij uitnemendheid het boek der boeken genaamd, in het welk wij eene openbaring van God, noodig tot zaligheid, verſpreid vinden. Eene zaligheids-leer, berekend voor onze redelijke en geestelijke behoeften, ontdekt de onderzoekende geest, in dat *gewijde geſchrift der Oudheid*; eene zaligheids-leer welke de lichtende fakkel der rede is, welke ons te regt wijst als wij twijfelen, ons volkomen leert berusten, als wij wenſchen, ons verzekert als wij gisſen. Zij is ons eene beminnelijke en hemelſche Leidsvrouw, op den weg des levens, en in het ſchool der opvoeding. Door haar kennen wij den oorſprong en de re-

regering der wereld, zij maakt ons het oog gezond, en door haar schiften wij waarheid van dwaling, zoo dat wij door de waarheid verlicht, ook gewisselijk geheiligd en vertroost worden. — Dat boek, in het welk wij de waarheid vinden, als paarlen gestrooid, bezit het Protestantsch Christendom, dat boek was het geschenk der Kerkhervorming. In de middeneeuwen, inzonderheid, was toch de Bijbel niet de Gids der Christenen, niet de regel des Christendoms; want niet alleen toch, dat de Monniken in de zevende Eeuw, op bevel van den Paus VITILIAAN, de Misse in het Latijn deeden, zoo dat onkunde te meerder post vatte, maar indien Iemand slechts lezen, het Gebed des Heeren, het Geloof en de Psalmen, in den zoogenaamden dienst gebruikt, konde opzeggen, en de Feestdagen uitrekenen, werd hij in de achtste Eeuw bekwaam gekeurd, om eene Geestelijke bediening waar te nemen. Om nu zulke blinde Leidslieden te gemoet te komen, stelde zekere PAULUS DIACONUS, eenige teksten uit de Evangelisten, en de Brieven der Apostelen te zamen, welke de onkundige Priesterschaar, het volk elken Zondag moest voorlezen; hier bij werden de zoogenaamde *Postillen* gevoegd, zijnde plaatsen uit de schriften van vorige Kerkvaders, die na de voorafgelezene teksten moesten worden herinnerd. Zoo doende kwam de H. Schrift geheel uit het gebruik, de Bijbel werd een onbekend boek, niet alleen bij de Leken, maar in de XVIde Eeuw, bekende nog een Godgeleerde in *Frankrijk*, dat hij 50 jaar oud was, eer hij het N. Testament in handen gekregen hadt. — De Hervorming daarom, gaf het Christendom den Bijbel weder. In de XIde Eeuw, was reeds de sekte der Waldenzen in Piemonts-dalen, meer-
der

der bekend geworden, aan welker hoofd PETRUS WALDUS, een rijk Koopman te *Lion*, in de XIIde Eeuw, zich plaatste. Zijn eerste werk was, den Bijbel in de Fransche, en dus in de Landstale over te zetten, om de oogen zijner tijdgenooten te openen, waar door, niet tegenstaande de vervolgingen niet alleen in *Frankrijk*, maar ook in *Nederland*, *Duitschland*, *Bohemen* en *Engeland*, duizenden in het geheim der Waldenzen werden toegedaan. WIKLEF, Hoogleeraar te *Oxford*, en met regt gerangschikt onder hen, die den weg voor eenen LUTHER en anderen bereidden, vertaalde den Bijbel in het Engelsch; hier op volgde LUTHER, die dit in het Hoogduitsch deed, en denzelven zocht te verspreiden, dit voetspoor drukten vervolgens alle de Hervormers, te weten: de verspreiding van Bijbelkennis; tot eindelijk in den jare 1618 en 1619, op de Sijnode van *Dordrecht*, vooral dit bijzonder goeds werd verrigt, dat men kundige mannen benoemde tot het vervaardigen van den Nederlandschen Staten Bijbel, nog van elk hoog geschat, en in gebruik bij de Christelijke Kerk. — Zoo gaf ons de Hervorming den Bijbel weder, daar de kennis en het regt verstand der H. Schrift, sedert dien tijd, onder de Protestanten, met kracht werd aangekweekt en verspreid; en te regt, want zoo lang wij prediken met den Bijbel in de hand, wie zal ons dan onze kroon ontnemen!

2. Bij dit eerste voorregt, door de Hervorming verkregen, is een tweede: *Onze Christelijke Vrijheid*, op welke de Protestant boogt, en bij welke onze eer en ons geluk staat of valt; wat moeten wij door deze vrijheid verstaan? dit: De Christen laat zich in zaken het geloof betreffende, niet binden door menschelijk gezag, den regel des geloofs, in Conciliën en

en Sijnoden gemaakt, mag hij vrijelijk verwerpen, als hij denzelven niet op het Evangelie gegrond vindt, hij behoeft zich niet te draaijen, zich zelven niet te verkrachten, om te gelooven wat anderen vóór hem, Eeuwen lang geloofd hebben, ten zij hij zelf van de gegrondheid der zaak overtuigd zij; wat zeg ik? hij mag op het gezag van anderen, het niet laten aankomen, want PAULUS leerde reeds in zijnen tijd: *Al wat niet uit den geloove is* (dat is hier eigene overtuiging van de *waarheid* en *deugdelijkheid* der zaak) *dat is zonde*, het Evangelie is bij hem alleen gezaghebbende, en naar mate dan der gelegenheid tot het verkrijgen van kennis, van den aanleg tot juistheid van oordeel, met een woord, naar mate van de vatbaarheid, om zich door den H. Geest, tot kennis, geloof en deugd te laten leiden, naar die mate is dan ook bij den Protestant, de kennis uitgebreider, het licht helderder en het geloof krachtiger, het is dan reeds eenigzins *hier*, gelijk het *namaals* zijn zal, bij de verdere ontwikkeling van Gods doel met den Christen. Zie daâr, onze Christelijke vrijheid, gegrond op de natuur zelve, van dien God voor wien wij verantwoordelijk zijn, gegrond op het eigendommelijke van den Bijbel. Want dezelve bevat grondstellingen tot nadenken, tot ontwikkeling van verstandelijk en zedelijk vermogen; gegrond eindelijk op de natuur van den menschelijken geest, want moet deze zich laten boeijen, in de zaken des geloofs aan menschelijk gezag, dat is, met andere woorden, dat hij dan moet ophouden, de vrijwerkende geest van den redelijken mensch te zijn. Dit nu werkte meer openlijk en onwederstaanbaar bij een' LUTHER, en andere voorname Hervormers, toen de zaak tot rijpheid gekomen was; dit deed inzonder-

heid

heid den eerstgenoemden, op den 31 October 1517, vijf en negentig Stellingen, tegen de Aflaats-Leer, en overheersching van Paus LEO, den 10den openlijk bekendmaken, naderhand deed hem dit, *Wetboek* en *Bulle* van den Paus voor het oog der wereld verbranden; deze vrijheid verloste onze Voorvaderen van het juk van *gewetensdwang*, en van den gevloekten *Inquisitie Raad*, (Lof zij den Voorvaderen!) van *Rome's* Vasal, van *Spanje's* Juk. Men poogt ons te beduiden, dat deze opstand tegen den Koning van *Spanje*, opstand tegen wettige Overigheid was, en dus door CHRISTUS zelven, strengelijk verboden, maar dan eisschen wij vooraf, dat men ons bewijze dat CHRISTUS geleerd hebbe: *Gij zult u laten dooden, indien gij niet gelooven kunt of wilt, wat men u opdringt te gelooven.* Neen! dan *geven* wij alleen *den Keizer, dat des Keizers is*, en *Gode dat Godes is*, en daar de Vorst *om* het Volk is, aarselen wij dan ook niet, om dien *Keizer* te onttroonen, die van ons eischt dat Godes is. Deze vrijheid is het dan, die de fakkel der openbaring helderder doet schijnen, want bij ons is vrijmoedig onderzoek naar Bijbelwaarheid, alleen de leus, wij gelooven als zeker, dat het grootste Concilie, en de meest gezagvoerende Sijnode dwalen kan, — wij gelooven dit zoo wel van de Sijnode van *Dordrecht*, als van het Concilie van *Lateraan*, en van beide dit te bewijzen, zou ons met het Evangelie in de hand niet zeer moeilijk vallen. Het is onze leus: wat wij *heden* als waarheid, gelooven, prediken *wij*, en morgen wat ons *dan* als zoodanig zal voorkomen. Juich dan M. H., indien gij u met mij *kunt* vereenigen, onze Christelijke vrijheid is het geschenk der Kerkhervorming, zij is eene blijde voedsterling van ken-
nis

nis en Godzaligheid, van Christelijke vreugde, en ruste der ziel; neen! de Protestant zucht niet meer onder den vloek van den Pausselijken Ban. Gezegende Hervorming! gij gaaft ons onze Christelijke vrijheid weder, ach dat wij haar regt gebruikten, zonder haar te misbruiken tot losbandigheid!

3. Eindelijk, bragt ik, als een derde voorregt der Hervorming, den Eeredienst bij; dezelve is ja zeer eenvoudig, maar echter verheven, en meer overeenkomstig den Geestelijken Godsdienst. Ik beken sedert onze Vaderen de ijdelheid der plegtigheden der Roomsche Kerk inzagen, en duidelijk gevoelden, dat men slechts in de uitwendige schors der zake bleef, zonder tot het wezen derzelve door te dringen, scheen de geest der Hervorming in een ander uiterste te vallen, zoo dat dat gene wat tot den uitwendigen luister het zijne kan toebrengen, zoo niet afgekeurd althans verwaarloosd wierd; van daar die in het oog loopende onoplettendheid op den uitwendigen staat bij voorbeeld, der Kerkgebouwen, die onkieschheid op dezelve, welke meer in ons Kerkgenootschap, dan elders gevonden wordt, terwijl over het geheel, dat gene wat ons redelijker wijze, als menschen uit vleesch en bloed bestaande, kan opleiden, kan stemmen, is verwaarloosd. Ook de plaatse moet hier overeenkomstig het doel ingerigt zijn. Dan niettegenstaande dit mindere gebrek, gaf de Hervorming evenwel ons, hoewel een' eenvoudigen echter zuiveren en meer Geestelijken Eeredienst; hier prediken wij met den Bijbel in de hand: beproef de waarheid of zij uit God is, hier wordt de menschelijke geest opgeleid, en naar elks vatbaarheid tot nadenken gestemd, hier is het gemeenschappelijk Gebed: *O God leidt ons*

in

in de waarheid, uw woord is de waarheid! Hier wordt het gemoed gestemd, tot geheiligde aandoeningen, en de wil overgebogen, tot een leven vruchtbaar in goede werken, het openbaar en gemeenschappelijk gebed en gezang, drukt hier den geest der vergaderde menigte uit, de prediking wordt hier bevorderlijk gemaakt voor menschen-geluk en zaligheid, de plegtigheden zijn hier in getal, en bediening, naar de instelling; — de Leeraar is hier niet geheimzinnig, als hij over zich zelven en zijne betrekking tot de Gemeente spreekt, de Gemeente wordt hier niet door vrees, Priesterlist en Priesterbelang geblinddoekt; — neen hier wordt geleerd, vermaand, gesticht en naar den eisch van onzen redelijken Godsdienst, aan de opvoeding voor de eeuwigheid gewerkt. Dit noem ik met reden een voorregt der Hervorming, want toen men slechts zamenkwam, om eene *Misse* te lezen, welke men niet verstond, met een *Paternoster* en *Rozenkrans* zich vergenoegde, de *Oorbiecht*, het door zonden ontroerde gemoet moest gerustletellen, een *Vormsel* ontving, een *Aflaat* kocht, het *Kaarslicht* ons moest wijzen op CHRISTUS, het licht der wereld, *Procesfiën* deed, voor den Heiligen PETRUS knielde, toen *het slaan op de borst, het zich zelven geesselen, het opsluiten in Kloosters, het aanraken van heilige overblijfselen*, het wezen van den Godsdienst was, ach! hoe verre was toen de Eeredienst van de aanbidding van God in *geest en in waarheid* niet verwijderd! ijdele eeredienst! Hoe weinig gevoel kan het bij den Geestelijken zelven verwekken, als hij zijne *getijden* leest of liever *rabbelt*, (1) ten einde zij-

(1) Van dit *rabbelen* was ik meermalen oog en oorgetuigen.

zijne taak tijdig genoeg af te werken! Hoe weinige indrukken van waren Godsdienst, als hij eene angstvallige naauwgezetheid toont, in het mijden van sommige spijzen en drank, en als hij het nalaten dezer uiterlijke handeling, ook der Gemeente voorhoudt, als zonde van *gekwetste Majesteit.* Hoe weinig moet hij overtuigd zijn, dat alleen de waarheid den mensch verlicht, heiligt en troost, als hij den eenvoudigen Leek poogt te beduiden, dat hij ook over *booze Geesten*, op dat zij ons in het ligchaam niet langer schaden zullen, heerschen kan (1).

B. Wat zegt het nu, te houden het gene *wij* hebben? — Zie daar onze tweede vraag! Daar toe kan dienen, *dat wij ons gemeen zoeken te maken, met de geschiedenis en de zegeningen der Hervorming, dat wij den geest der Hervorming zoeken aan te kweeken, door deugden ons grondbeginsel bevestigen.*

1°. Om te houden, het gene wij hebben, behoort men de geschiedenis en de zegeningen der Hervorming, te kennen en te bedenken; dit toch zal licht over onze belijdenis verspreiden, en een waardig gevoel van dankbaarheid aankweeken, voor onze voorregten als Christenen. Ja, M. G., de kennis in de geschiedenis der Hervorming, zal ons gevoel regtvaardigen: *Dat er in zaken, het geloof betreffende, geen an-*

(1) Dit heeft mij een Roomsch-Priester zelf gezegd, *en op zijne* wijze als pligtmatig beweerd. De zaak komt hier op neêr: zoo dra zich, bij voorbeeld, het gerucht verspreidt, dat een ziek kind, zoo gezegd *betooverd* zou zijn, verklaart de Priester aan de ouders, indien deze namelijk dat vooroordeel koesteren, dat hij door gebeden enz. den boozen geest zal uitdrijven, (zoo spreekt een *Leeraar der waarheid*, let wel!) ten einde de ouders hunne toevlugt niet nemen mogen, tot zoogenoemde *Duivelbanders.* ô Blinde Leidslieden der blinden! — ....

ander gezag dan dat des Bijbels, mag erkend worden, en nimmer zullen wij beter de drogredenen, der verdedigers van de *herſenſchimmige* onfeilbaarheid der Kerk, en hunne ſpitsvinnige valschheid, in ons ons regt te betwisten, gevoelen, dan wanneer wij de geſchiedenis der Hervorming, hare langzaam werkende voorbereidſelen en hare gevolgen, met waarheids-liefde onderzoeken.

Willen wij dan houden het gene wij hebben; dat elk onzer naar zijne behoefte en omſtandigheden zich er dan op toelegge, om de geſchiedenis van de Kerk van CHRISTUS, vooral uit dat oogpunt te kennen; zulk een onderzoek zal ons kunnen ſtemmen tot de regte waardering onzer voorregten boven onzen dwalenden broeder. — Het Jubelfeest der Hervorming in 1817 gevierd, is geen gering aandachtspunt. Dat algemeen gevierde Feest, in betrekking gebragt, tot de ſtaatkundige geſteldheid van onderſcheidene Mogendheden, doet ons den algemeenen geest der Hervorming zoo duidelijk proeven (1), wij zien er de publieke denkwijze uit. Niet ongepast is het daarom, dat wij ons hier bij bepalen, onze aandacht zal de lust en den geest des onderzoeks, in eene geſchiedenis welke licht over onze belijdenis verſpreidt, en welke de ſieraad van onze kroon is, opwekken. God heeft zijne wonderen eene gedachtenis geſteld, dus lezen wij met betrekking tot Israël, JEHOVAH wilde daardoor Israël hunne voorregten doen hoogſchatten, het aanſporen en opwekken tot de kennis en het onderzoek derzelve, en als door dit aandachtspunt,

(1) Deze algemeene vrijvergunning kon toch niet uit een algemeen heerſchend *indifferentisme* aan de Hoven, voortvloeijen. — *Frankrijk* werkte dus ook mede.

punt, hen Gods wonderen onvergetelijk in hunne harten doen bewaren. Maar nu, kan dan niet het algemeen gevierde Feest, op ons ook dien invloed hebben, en dit hebbende, zal deze herinnering ons opwekken, tot de geschiedenis zelve. Nog eens dan: deze geschiedenis zal licht verspreiden over onze belijdenis, en onze gevoelens billijken, en wij zullen houden het gene wij hebben.

2°. Een ander middel, om te houden het gene wij hebben, vinden wij in het *Aankweeken van den Hervormings-geest.* Wanneer wij in ons Kerkgenootschap, niet alleen den geest van twist uitdooven, maar ook het veroordeelen en verdenken van anderen, die niet dezelfde leiding der gedachten hebben, uit ons midden bannen. Wanneer wij zorgen, dat wij niet op nieuw in die zelfde dwaling storten, door welke het den Roomschen tot nog toe onmogelijk is, om te midden van het licht de oogen te openen, namelijk: *in gezetheid op eenmaal aangenomene, en als waarheid vastgestelde gevoelens,* dan kweeken wij den geest der hervorming aan. Nooit toch ondermijnen wij meer het Protestantisme, dat is: die grondbeginselen welke wij moeten vasthouden, zal de bijbel ons het licht der waarheid zijn, — dan wanneer wij blijven bij het gene eenmaal gedacht en gezegd is, wanneer wij gelooven, dat Sijnoden kunnen bepalen, *wat waarheid zij*, wanneer wij zonder onderzoek, zonder overtuiging vasthouden aan het gene anderen voor ons gedacht, en als waarheid gepredikt hebben, wanneer wij dit doen, om dat het lange vóór onzen tijd gedaan is, en ook daar door algemeen gezag verkregen heeft. Beschouw toch, bid ik u, zulk eene denk- en handelwijze; wat is dezelve anders dan *fijn Roomsch*, of althans een Protestantisme

met den Roomſchen zuurdeeſem doortrokken. CALVIJN ſtaat in de Hervorming, op eenen lageren trap dan LUTHER, naar den eerſten, is men wel gewoon, ons Calvinisten te noemen; hij wist evenwel zijne voorregten als Hervormer te gebruiken, en ontzag zich geenszins, om van den laatſten, omtrent het Avondmaal, en andere ſtukken, te verſchillen.

Ik kan niet voorbij, om hier met een enkel woord, de grenspalen binnen welke deze Hervormings-geest moet bepaald worden, aan te wijzen. De Bijbel namelijk blijft de fakkel der rede, de bron van Godsdienst-kennis, de Bijbel heldert de rede op, en bepaalt dezelve. In dezen geest moeten wij dus voortgaan, en den Bijbel verſpreiden. Toen de Christenen hunnen Bijbel verloren, verloren zij te gelijk hunne eer en voorregten, en het herkrijgen van dit dierbaar boek, gaf ons ook verlichting en zedelijkheid weder, *zij alleen zijn toch ook zalig, die Gods woord hooren en hetzelve bewaren.* Beproeft dus alle dingen, en behoudt het goede, de Bijbel is de alleen ware proefſteen, beproeft de geesten of zij uit God zijn, wie ooren heeft die hoore, wat de Geest tot de Gemeente zegt; zie daar de raderen en drijfveren onzer werkzaamheid, en langs dezen weg zullen wij onze kroon behouden.

3°. Voegen wij, als een derde middel, hier bij, *het bevorderen van zulke deugden, die ons grondbeginſel wettigen*, hier mede bedoelen wij in het gemeen, de geheele Christelijke zedekunde. Dan daar ik thans ſpreek van zulke deugden, die ons grondbeginſel wettigen, komen hoofdzakelijk de drie volgende bijzonderheden in aanmerking, als: *Liefde tot de waarheid*, *vertrouwen op de goede zaak*, *broederlijke liefde en verdraagzaamheid.*

Lief-

Liefde tot de waarheid. Zie daar het *eerste.* JOANNES HUS, onder Paus ALEXANDER DEN VIJFDEN, te *Praag*, door den Bisfchop voor den Geestelijken Raad geroepen zijnde, ter verantwoording zijner leer, betuigde: „gereed te zijn te herroepen, al wat, ftrijdig met de Christelijke waarheid, hem mogt ontvallen zijn" en toen hij op den dag zijns doods ten brandftapel geleid werd, antwoordde hij op de vraag: of hij nog in zijn gevoelen volhardde? „Ik fta voor Gods aangezigt, zonder wiens fmaad, en kwetfing mijns gewetens, ik nimmermeer doen kan, het gene gij van mij eischt." Op de Vergadering te *Worms*, zeide LUTHER, „hier fta ik, ik kan niet anders, God helpe mij, amen!" Zie daar, liefde tot de waarheid, ook deze moet haren zetel in het hart vestigen, zij moet ons aanfporen tot licht en deugd, en het is de waarheid alleen, welke allen heiligt die hare ftemme hooren.

Vertrouwen op de goede zaak. Zie daar het *tweede.* HUS, zeide op den Brandftapel: „Ik vertrouw op God Almagtig, en op mijnen Heer JEZUS CHRISTUS, dat hij den drinkbeker mijns heils, nimmermeer van mij wegnemen zal, en geloof zeker, dat hij mij dien heden in zijn Koningrijk zal geven." Het uitzigt was voor LUTHER donker, toen hij, te *Worms*, op de volle Rijksvergadering verfchijnen moest, zoo dat Ridder FRANSBERG, onder het henen gaan naar de zaal, hem op den fchouder tikte, zeggende: „Monnikje, Monnikje! gij gaat nu een' gang, dien ik en menig Veld-Overfte niet zou willen gaan, ga maar in Gods naam voort, de Heer zal u niet verlaten." En evenwel zeide LUTHER, toen hem zijne Vrienden, te *Wittenberg*, de reis naar *Worms* afrieden: „Ik zal naar *Worms* gaan, al waren er zoo vele

Duivelen in de Stad, als pannen op de daken."
Zoo ook konden de heetste vervolgingen, een CALVIJN, wel zijn Vaderland, maar niet zijn geloof doen verzaken, dat mag vertrouwen op de goede zaak, — dat mag vertrouwen op God heten! Door zulk vertrouwen, wordt onze belijdenis, de belijdenis onzer hope; zij zal ons versterken tegen alle de bezwaren, die ons de onkunde, en de bekrompenheid van geest voor den voet werpt.

Broederlijke liefde en verdraagzaamheid. Zie daar het *derde*. Het is waar, de Hervorming stak het vuur van twist en tweedragt, allerwegen aan, maar hier uit kan even zoo min afgeleid worden, dat *broederliefde* en *verdraagzaamheid* geene deugden zijn, welke het Protestantisme aankweekt, als wij uit de ontzaggelijkste beroerten, welke door het Christendom verschenen, zouden kunnen besluiten tot deszelfs valschheid. Waar heeft ooit onze Partij, wanneer onze Voorvaderen, door de hitte der tijden, en de felle vervolgingen, deze hoogst noodzakelijke deugd uit het oog verloren, het Ketterdooden eene *heilige eenvoudigheid* genoemd, zoo werd toch een HUS, door den geest der zachtmoedigheid gedreven; en, zag men in onze Kerk, afwijking van dezen geest, dat wij dan spoedig terug treden, op dat de Roomsche zien moge, hoe wij volmaken zullen, wat begonnen was. Men noemt onze verdraagzaamheid en broederliefde, onverschilligheid in den Godsdienst. Voor geene schatten der aarde, zouden wij dan die kroon willen missen, en wij zeggen dan, op het voorbeeld van onzen Heiland: „*Gij weet niet van hoedanigen geest gij zijt.*" Geliefde Hoorders! door deze broederliefde en verdraagzaamheid is het vooral, dat wij houden het gene wij hebben,

elk

elk toch heeft vrijheid om voor waarheid aan te nemen, wat hij op den Bijbel gegrond vindt. Welk eene razernij, om elkanderen tot het geloof te dwingen, en welk eene dwaasheid, wanneer wij onder ons zullen voortgaan elkander te verdenken, te belasteren, te veroordeelen! en waarom? — om dat onze broeder niet zoo denkt als ik! Moeten wij dan twist en verwijdering aanrigten, om *spitsvinnige haarkloverijen*, welke geenszins de leer van het Evangelie uitmaken, maar veeleer de vruchten zijn van het *scherpzinnig dwalend vernuft* van menschen? Foei, foei! niet alzoo mijne Geliefden! binden wij toch den band der Christelijke liefde te zamen, JEZUS zelf was verdraagzaam, omtrent alle van hem verschillenden, niemand wilde hij beletten in zijnen naam te werken, en te spreken, hoe zeer de Apostelen wilden, dat allen in keuze en handeling volkomen, met hen eens zouden zijn. Alleen sprak hij wel eens onbewimpeld en hard, tot zulken die het land doorgingen, *om zielen te winnen*, en de Jodengenooten tot nog grootere dwaalgeesten maakten. Alleen sprak hij wel eens onbewimpeld en hard, tot hen die den sleutel der kennisse wegnamen, zelve niet ingingen, en door overleveringen, magtspreuken, dwaling en dwang, anderen ook dit verhinderden. Broeders en Zusters! al gelooft en bevat de een, eene algemeene, de andere, eene bijzondere voldoening, de liefde zij nogtans ongeveinsd; al verschillen wij in het denkbeeld der Evangelische roeping, de liefde zij nogtans ongeveinsd, want het zal er toch alleen maar op aankomen, of wij JEZUS door het geloof als Verlosser hebben erkend. Verdragen wij toch elkander, of wij eene onmiddelijke, middelijke of geheel geene toerekening van ADAMS zonde

gelooven, want het zal er toch maar alleen op aankomen, of wij het voetspoor van het eerste Ouderen-paar hebben verlaten, en JEZUS voetstappen drukten; verdragen wij toch elkander, onaangezien de meer bekrompene of vrijere denkbeelden, van de werking van den H. Geest, als wij maar daarin overeenstemmen, dat alle volmaakte giften van God afdalen, en onze vernieuwing naar den geest van CHRISTUS, Gods werk is, dat hij het is, die ons door het woord der waarheid wederbaart. Laat ons niet spitsvinnig onderzoeken, het gene niet te onderzoeken is, en niet wijs willen zijn boven het gene ons gegeven is; wij kennen ten deele, en de kennisse vergaat, maar de liefde blijft.

C. Onze derde vraag was: welke redenen van verpligting hebben wij, om op deze wijze te houden, het gene wij hebben? De volgende redenen voorzeker: *Onze belijdenis gebiedt het, kennis en godsvrucht worden daar door bevorderd, en onze dankbaarheid voor God en Christus aan den dag gelegd.*

1°. Dan: *Onze belijdenis vordert dit.* Dit toch is zeer duidelijk, wij deden belijdenis van den Hervormden Godsdienst, en met den Bijbel in de hand, deden wij belijdenis van het gene wij als op denzelven gegrond konden bevatten, waarheid te moeten zijn: met dat al bleven wij vrije Christenen, die den vorm van het wezen der waarheid onderscheiden, en elken vorm minder voor haar geschikt vrijelijk verwerpen; die zich aan een Genootschap verbinden, om de orde te bevorderen, doch die door deze verbintenis geenszins hun regt verkoopen. LUTHER begeerde niet, dat de nazaat blindelings hem zou volgen, wij moeten dus in dien geest der Hervorming voortgaan, om dat *dit juist* de regel is, waar aan wij ons verbinden,

doch

doch geheel vrijwillig. Niemand mag tegen zijne overtuiging Protestant blijven, des verkiezende keere hij tot de Roomsche Kerk terug, en wij zullen hem niet veroordeelen en helpen verdoemen.

2°. Elscht dit de *bevordering van kennis en deugd.* Hoe zullen wij het toch hier mede maken, indien de Bijbel daar van niet de eenige bron zijn mag? Spreekt de geschiedenis hier niet ten duidelijksten; waar de Bijbel in onbruik raakt, vervullen dwaling en bijgeloof deszelfs plaats, en uit deze vloeit verwaarloozing van reinen Godsdienst, vloeit zedeloosheid voort. Sints onze vaderen, het gezag des gewaanden Stedehouders van CHRISTUS op aarde verwierpen, werd CHRISTUS niet meer in het duistere, en de Godvrucht in ijdele plegtigheden gezocht; maar van nu aan, reinigde de kennis van God den waarachtigen, en JEZUS CHRISTUS dien hij gezonden heeft, het hart en de daden des menschen. Naar mate dus het doel van onze grondbeginselen te edeler is, naar die mate hebben wij dan te sterker verpligting, om te houden het gene wij hebben. —

3°. Dit dan is ook *het beste bewijs onzer dankbaarheid.* Door prijs te stellen op onze voorregten, erkennen wij den schenker, en betoonen ons te zijn, vormende, vlijtige, en waardige, bevoorregte Christenen, zonder deze waardering onzer geestelijke zegeningen in CHRISTUS, is er geene dankbaarheid, en zonder deze dankbaarheid zal het licht van den kandelaar worden weggenomen. Het is dan ook hier toepasselijk, „om dat gij nog heet noch koud zijt, zal ik u uit mijnen mond spuwen."

D. *Welke gevolgen zullen daar uit voortvloeijen.* Zie daar onze vierde en laatste bijzonderheid. De volgende vruchtgevolgen, kunnen wij

hoofdzakelijk hier toe brengen, als: *De eere des Christendoms, de overtuiging bij dwalenden, en de uitbreiding van het rijk der waarheid.*

1°. *De eere des Christendoms.* Niet ten onregte werd het vertrapt en verguisd, waar het bijgeloof den fcepter zwaait, en waar CHRISTUS flechts in name heerscht. Ware er *geene Kerkelijke onfeilbaarheid* geweest, nimmer zou het ongeloof zoo verre post hebben gevat, nimmer zou de verwatene mensch, als PAINE, *eene Eeuw der rede* hebben gepredikt, een VOLTAIRE, *den Bijbel eindelijk hebben verklaard, en een Christendom hebben ontmaskerd;* zoo dan gaf het bijgeloof voedfel aan het ongeloof. Hadden de Protestanten van het begin der Hervorming af aan, zich minder met afgetrokkene wijsgeerige Stellingen bemoeid, nimmer die in den Bijbel trachten in te weven, en daar na voor Bijbel-leer opgegeven; dan was de verlichting niet tegengewerkt, de liefde bewaard geworden, en de eere des Christendoms beter gehandhaafd. De eere des Christendoms, zal dus door Protestantfche grondbeginfelen alleen, bevorderd kunnen worden, ja, dit zal zeker volgen, want verlichting, (dat is ware Bijbelkennis) en godsvrucht, zullen dan hoe langer zoo meer het fieraad zijn.

2°. Hier uit zal een tweede gevolg voortvloeijen, *overtuiging bij dwalenden.* Bij welke dwalenden? In het algemeen zal het Protestantisme het ongeloof verftompen, en het ongeloof zal eindelijk de wapenen der vijandfchap voor het rijk der waarheid en der Godsvrucht nederleggen, gelijk toch de gefchiedenis leert: heeft afwijking van het Hervormingsgrondbeginfel, ongeloof aangekweekt, derhalven zal een tijdig en wijs terugtreden, tot dat zelfde grondbeginfel, het ongeloof met fchaamte

te en schande doen vlieden. In het bijzonder, zal ook de overtuiging werken in de Roomsche Kerk zelve, maar op eene geheel andere wijze, en langs andere wegen, dan de bekrompene denker meent. Laat ons zien of wij op eenigen grond, zulke uitzigten kunnen maken. In *Duitschland*, prediken de Geestelijken, het Christelijk Geloof met den Bijbel in de hand, Roomsche Hoogleeraars zelfs vertalen den Bijbel. VAN ES, Roomsch Hoogleeraar, vertaalde het N. Testament, en verspreidde verscheidene duizend Exemplaren, in het *Wurtembergsche*, zelfs volgens de vertaling van LUTHER, aan arme Protestanten in die streken. Wat dunkt u, is dit niet reeds een gevolg van den Hervormings geest? althans zeker niet van de praktijk der Roomsche Kerk; want het *onfeilbare Geloof*, heeft in vorige Eeuwen, wel eens stijf en sterk staande gehouden, dat Leken geen' Bijbel mogten hebben (1). Wat dunkt u! overal is de Bijbel in handen van Roomschen, *Nederland* en *Spanje* alleen uitgezonderd. Dan misschien oppert gij de zwarigheid: dat thans de onfeilbaarheid der Roomsche Kerk zoo krachtig door hare belijders beweerd wordt, en dat zij dus daar door veel eer sterkte en vastigheid verkrijgt. Dan beschouwen wij dit met een meer wijsgeerig oog, dan zien wij in alle deze pogingen duidelijk, de laatste stuiptrekken van het stervende ligchaam, die, naar mate de dood nadert, in kracht en hevigheid toenemen. Wat nu verder deze onfeilbaarheid betreft, met regt achten wij dezelve als een *herschenschim*. In de XIde Eeuw, waren

(1) Men vergelijke het nuttig werkje van eene Catholijke Geestelijke: de *Bijbel een boek* niet alleen voor Priesters, maar ook voor *Vorst en Volk*.

ren er drie Pausfen, van welke de een den anderen verdrong, en zich in zijne plaats herftelde, BENEDICT DE IX, werd weggejaagd, en SIJLVESTER DE III, kwam in zijne plaats; nu volgde JAN of JOANNES DE XX of XXIfte, en zette zich op den Pausfelijken Stoel, terwijl SIJLVESTER na zijne afzetting, zich ook nog als Paus wilde laten gelden. Denkelijk heeft zich dan nu de wettige opvolging van PETRUS, tot den laatften bepaald, hij fcheen met zijnen aanhang de fterkfte te zijn. Met de wettige opvolging van PETRUS, ftaat de onfeilbaarheid in het naauwfte verband. In den jare 1304, werd er een Franfche Paus gekozen, zoo dat er gedurende 70 jaar, twee Pausfen regeerden, een te *Rome* en een te *Avignon*; dus werd dan toen de opvolging van PETRUS op beiden, zeker verdeeld, even zoo ftaat het met de leer zelve, die reeds in de tweede Eeuw aanmerkelijk verbasterde. In de vierde Eeuw werd de leer, hoe men den Bisfchop van *Rome* moest befchouwen, nader vastgefteld, op de Conciliën werd de waarheid *vastgefteld*, en hoe zeer men elkander tegenfprak, toch bleef men de onfeilbaarheid behouden; ô tijden, ô zeden! Deze onfeilbaarheid, is te regt niets meer dan eene herfenfchim, indien wij voortwerken in den geest der Hervorming, zal overtuiging bij dwalenden, allerwege zich openbaren.

3°. Hier uit volgt ten derden: *De uitbreiding des Geloofs.* Onbegrijpelijk is in dit opzigt, het gene reeds door de onderfcheidene Bijbelgenootfchappen, is verrigt, wij zien daar van niet alleen den invloed in *Europa*, maar in *Oost* en *West*, zoo wel onder den heeten aardgordel, als aan de barre Noordpool, zijn duizenden met dat gefchenk bekend geworden,
Sints

Sints onze gezegende Staats-omwenteling, werd ook dat zelfde Bijbelgenootschap in ons Vaderland opgerigt, wij tellen reeds meer dan vijftig zulke Genootschappen, het getal Bijbels bedraagt verscheidene duizenden, door dezelve allerwege reeds verspreid. Zie daar dan het vereenigingspunt, de oprigting der groote baniere, der Algemeene Christelijke Kerk op Aarde. De Bijbel is dan de alleen veilige wegwijzer, deze vereenigt de Volken, verlicht eens het oude Volk van God, den misleiden Muhamedaan, en allen die nog in de duisternis, en in de schaduwe des doods zitten, zullen eens met ons erkennen: JEZUS CHRISTUS, *het licht der wereld tot heerlijkheid des Vaders.*

II. Zie dan nu toe, M. G., hoe gij uwe belijdenis gehoord, ontvangen en bewaard hebt en bekeert u. Uwe bekeering is uwe roeping, zedelijke volmaking is het doel van God met den mensch, en deze moet uit de ware bijbelsche verlichting voortvloeijen. Wij hebben dus hier redenen om ons te schamen, bij de menigvuldige afwijking van den geest der Hervorming, maar laat ons aan den anderen kant het hoofd opbeuren, want het rijk der waarheid, breidt zich vast zachtkens uit, de sectengeest, het kettermaken, het veroordeelen en ook de losbandige afwijking van het Evangelie, zal hoe langer zoo meer bukken moeten, voor den Scepter des Heeren. Laat ons dan de trage handen en de slappe knieën opregten, beproeft den tijd, bouwt u zelven en anderen op, in kennis, geloof en heiligheid, dit beveelt God, dit vordert JEZUS, dit vordert het menschenheil van ons, en zoo met den Bijbel in de hand, zullen wij verder voortvaren, en met onze talenten woekeren. Gedenken wij veel aan het gene JEZUS deed, en

nog

nog doet en bestendig doen zal. ô Christen! hoe groot is niet deze Hoogenpriester onzer belijdenis! Bekend als Timmermans Zoon, verbaasde hij *Palestina*, Jood en Heiden verbraken Altaar en Afgodsbeeld, voor hem en zijne leer. Hij stichtte zijn rijk door twaalf mannen, het rijk der waarheid en der deugd; God, de vergeving der zonde, de voorzienigheid en de beloonende en straffende onsterflijkheid, heeft hij geleerd zoo als die te voren nooit geleerd was, en waar hij en zijne Gezanten werkten, daar vlood duisternis en dwaling, licht en troost werden het wettig eigendom des zondaars. Laat dan ons leven met hem verborgen zijn in God, als wij zijne stemme hooren, laat de waarheid ons heiligen, zijne wonderen welke hij deed ter bevordering van dezelve, ons in de gedachten blijven, en ons gedurig aansporen om voort te gaan, van licht tot licht, van kracht tot kracht, en van godzaligheid tot godzaligheid. In het geloof zullen wij alles verwachten, Vrienden van JEZUS juicht! de zaak des Christendoms is in de beste handen, want de koningrijken der wereld, zijn geworden onzes Heeren en zijnes Gezalfden, en hij zal als Koning heerschen, in alle eeuwigheid, Amen!

IETS, WAAR TOE HET SCHRIJVEN OVER EEN GEVREESD GEBREK VAN LEERAARS, IN DE HERVORMDE KERK, IN DEZE DAGEN, AANLEIDING HEEFT GEGEVEN. Door H. GALLOIS, PRED. te *Vriezenveen*.

(*Vervolg van Bladz.* 53.)

P. BAIJLE, Hoogleeraar der Wijsbegeerte en Geschiedenis, te *Rotterdam*; wiens dwalingen zelfs

zelfs zeer leerzaam zijn, was de Zoon van een' Hervormden Predikant te *Corlat*, in het voormalig *Auvergne*. Het Geslacht van JOHAN OSIANDER, is, in 't bijzonder, eene proeve, dat de Geestelijke Geslachten, bij eene ruime bezoldiging, onafgebroken de heerlijkste vruchten aan de maatschappij zullen opleveren. Dit Geslacht was afkomstig uit het Dorpje *Gunzenhauzen*, in den *Opper-Palts*. Een Smit aldaar, was de Vader van den beroemden ANDREAS OSIANDER. Deze verhief zich, ten tijde der Hervorming, en werd een der eerste Hervormers der Stad *Neurenberg*, maar vlugtte naderhand weder, wijl hij het Interim niet wilde aannemen; naar *Koningsbergen* in Pruissen, waar hij, bij den toenmaligen Hertog ALBRECHT, Geheimraad, Bisschop en President van *Samland*, als mede eerste Hoogleeraar der Godgeleerdheid werd, en tot aan zijnen dood bleef. Zijn Zoon, de zoo genoemde oudere LUCAS OSIANDER, werd Wurtembergsche Raad, Hof- en Stichter-Prediker van drie Hertogen, te *Stutgard*, als mede Generaal-Superintendent en Prelaat van het Klooster *Adelberg*; en liet, behalve twee andere Zonen, die zich tot Proobsten en Kanseliers der Universiteit, te *Tubingen* verhieven, eenen Zoon, JOHANNES, na; die, als Wurtembergsche Raad, Generaal Superintendent en Prelaat te *Adelberg*, stierf. De Zoon van dezen laatsten, JOHANN BALTHASAR, bleef alleen eenen trap lager staan, en stierf als Deken en Speciaal-Superintendent te *Vaijhingen* aan *de Ens*. Daar en tegen steeg de Zoon van dezen JOHANN ADAM OSIANDER, de Vader van dezen voornoemden JOHAN, terstond weder tot den rang van Kanselier van *Tubingen* op. Bijna dit geheele geslacht, onderscheidt zich door die zelfde hoedanigheden, aan welke deszelfs

zelfs stichter zijne bevordering verschuldigd was: te weten, theologische geleerdheid, sterkte in het redetwisten, strenge regtzinnigheid en kracht van wederlegging. (Men zie BAUR, in zijne levens van gedenkwaardige Mannen en Vrouwen uit de XVIIIde Eeuw,) Eigenschappen, die, gelijk de latere geschiedenis der Kerk in *Duitschland*, helaas! in zoo vele treurige proeven bewezen heeft, aldaar zoo broodnoodig zijn! Deze JOHANNES dan, heeft naderhand even zeer, in Kerk en Staat, de aanzienelijkste waardigheden bekleed. J. K. DIPPEL, een der schranderste en geleerdste Mannen van zijnen tijd, Godgeleerde en tevens Arts, was de Zoon van eenen Predikant te *Nederarmstad*, in het *Darmstadsche*. J. P. Vrijheer van *Gundeling*, Koninklijk Pruissische Geheim- Krijgs- en Kamerraad, en H. GUNDELING, Geheimraad en Hoogleeraar in de Regten, Welsprekendheid en Oudheden, aan de Hoogeschool te *Halle*, waren Zoonen van WOLFGANG GUNDELING, Leeraar bij de Laurenzkerk in *Nurnberg*. De *Nachtgedachten* alleen zijn in staat, om ons den edelen E. IJOUNG, Kabinetsprediker der Prinses VAN WALLES, een' Zoon van eenen even geachten Geestelijken in de Engelsche Kerk, als een' der voortreffelijkste menschen, en schrijvers, te leeren kennen. Een der aangenaamste, bevalligste Dichters, — die, met eene levendige verbeelding, veel goeden smaak, eene wegslepende aangename taal, en de kunst eener gemakkelijke versificatie vereenigde, de voormalige Superintendent te *Wurtemberg*, in het Graafschap *Sponheim*, J. N. GÖTZ, was de Zoon van eenen Wormschen Herder en Leeraar. In haar eerste Jaarperk opende zich de XVIIIde Eeuw, als een Genie, 't welk zich reeds van de wieg af, als iets groots kennen doet, door het begunsti-

ſtigen der geboorte en ontwikkeling van een vernuft, wiens Jaargetijden, onder alle beſchrijvende Dichtſtukken, de eerſte en luisterrijkſte rang toekomt. Derzelver vervaardiger was, J. THOMSON, Zoon van eenen Dorps-Predikant. De Zweedſche Natuuronderzoeker, LINNÆUS, wiens naam door de ganſche wereld beroemd is, en wiens overkomst, naar dat land, door *Spanje* op een aanbod van tweeduizend Piasters 's jaarlijks, voorafgegaan door de verheffing tot den Adelſtand, met voorbehouding zijner Hervormde belijdenis, geſchat werd, had, naast God, zijn leven en zijnen roem aan CAREL LINNES, Prediker te *Henbrohult*, te danken. J. F. W. JERUZALEM, Vice-Preſident van het Vorſtelijk Conſistorie te *Wolfenbuttel*, Abt te *Riddagshuizen*, enz. enz. wiens *Betrachtungen über die vornehmſten wahrheiten der Religion* niemand onbekend moesten zijn, was de Zoon van eenen Superintendent, de Kweekeling van eenen Predikant, in de nabuurſchap van *Osnabrugge* ſtaande. G. W. RABENER, wien de Duitſche Letterkunde zoo veel te danken heeft, en die, met het hoogſte regt, als Klasſiſche Hekeldichter eene algemeene vereering geniet, was de Kweekeling van den namaligen Stads-Predikant te *Dresden*, GRENZ, die zelf naderhand, door verſcheiden geleerde Schriften bekend werd, en RABENERS Biechtvader geweest is. *Haijnichen*, een Stadje in *Keurſakſen*, was de geboorteplaats van C. F. GELLERT, en aldaar was ook zijn vrome vader, toen ter tijd, tweede Predikant. De verdienſten van dezen man, in leer en voorbeeld, zijn in alle landen, waar zedelijkheid hooggeſchat, en een leven, van weldadige deugden overvloeijende, voor het toppunt van Christelijken roem, wordt gehouden, te zeer bekend, dan dat het niet voor

eene

eene verongelijking gehouden moest worden, dezelve verder voor anderen te willen ontvouwen. FLOR. CAMPER, voorheen Predikant te *Batavia*, wedervoer het groote geluk, dat hem in 1722, een Zoon geboren werd, welke van kindsbeen af, tot zijnen dood toe, aan eene onverzadelijke weetgierigheid eene rustelooze werkzaamheid paarde. Deze Zoon, PETRUS genaamd, heeft, als Genees- en Ontleedkundige, zoo veel, in zoo velerlei wetenschappen, verrigt, zoo veel voor de geleerde wereld, in alle oorden der beschaving, en tevens zoo veel voor de belangen der maatschappij gedaan, dat deszelfs vader duizendvoudige belooning, voor de welingerigte opvoeding heeft genoten; en zijn Vaderland door hem, naar binnen met weldaden, naar buiten met roem overladen is geworden.

G. E. LESSING, een groot man in het rijk der wetenschappen! die door onvermoeiden arbeid en scherpzinnigheid vergoedde, 't geen hem de natuur geweigerd had, en in zijnen tijd, Hertogelijk Brunswijksch Hofraad en Bibliothekaris te *Wolfenbuttel* was; had zijnen roem het meest aan den Predikant te *Kamentz*, zijnen geleerden en vromen vader, te danken. Onder de verdienstelijke Nederlandsche Mannen, welke in de vorige Eeuw gebloeid hebben, bekleedt MARTINET eene der eerste plaatsen. Ik behoef onder ons slechts zijnen naam te noemen, en heb er niets anders bij te voegen, dan dat hij de Zoon was, van den Hervormden Predikant, te *Deure*, J. A. MARTINET; wien de lof van ongemeene braafheid en zedigheid naging. H. G. OOSTERDIJK, niet minder door zijne zedelijke hoedanigheden, dan door verkregen kundigheid en uitstekende geleerdheid, schoon Geneesheer te *Amsterdam*, echter

ter in *Europa* alom bekend en bemind, was in 1731, te *Katwijk* aan den Rhijn geboren, waar zijn Vader toen ter tijd Predikant was. Eer hij een half jaar oud was, werd zijn Vader beroepen te *Utrecht*, waar door die Stad de plaats zijner opvoeding is geworden.

J. K. A. MUSÄUS, Hoogleeraar aan het Gijmnasium, te *Weimar*, een geleerd en geestig Schrijver, zoo wel als een allerbeminnelijkst mensch, was de Kweekeling van zijnen Neef, WEISSENBORN, Generaal Superintendent te *Eisenach.*

Eene goede en geleerde opvoeding, maakte J. F. GRAAF VAN STRUENSÉE, Zoon van een' der voornaamste Predikanten te *Halle*, geschikt, om alle de pligten, ja meer dan die, van geheim Kabinets-Minister van den Koning van *Denemarken*, te vervullen. Zijne daden spreken nog voor hem, schoon zijne vijanden derzelver luister bij het gemeen verdoofd hebben.

Wij hebben het niet slechts aan den Hervormden Predikant PAVILLARD te danken, dat E. GIBBON, zijne jeugdige overijling betreurde, en in den schoot der Protestantsche Kerk terug keerde; maar ook, dat wij in dezen zijnen Kweekeling, den beroemden Schrijver, van *de Geschiedenis van het afnemen en den val des Romeinschen rijks* kunnen bewonderen. Het zou weinig moeite kosten, om, op deze wijze, de geboortestonden, en werkzaamheden van diergelijke voortreffelijke Mannen, in de volgende dertig jaren van de XVIIIde Eeuw, te vieren. Doch wij vertrouwen met deze optelling, schoon wij ze niet allen noemden, reeds genoeg gezegd te hebben. Wij hebben ons echter, bij uitsluiting, tot de zoogenaamde geleerde wereld bepaald. Hoe onafzienbaar groot zou het veld onzer bespiegeling gewor-

den zijn, indien we ook nog die mannen, welke, langs andere wegen, hunne namen der onsterfelijkheid hebben gewijd, doch den grondslag hunnes roems, voor een groot gedeelte, in eene Godsdienstige opvoeding vonden, in hunne verdiensten badden willen scheisen.

(Het Vervolg hier na.)

TWEE VRAGEN VAN EENE VERSCHILLENDE SOORT.

Eerste Vraag.

De Vaderlandsche Letteröefeningen van dit jaar, N°. III., vermelden, in de Recensie van de Brieven aan eene Vriendin, over het Evangelie van JOHANNES, dat de vorderingen, welke de uitlegkunde in onzen tijd bereikt heeft, genoegzaam beslist hebben, „ over de benaming van God als Vader, in tegenoverstelling van der Joden God, den wrekenden JEHOVAH, en van JEZUS CHRISTUS als Zoon, in de beteekenis van eenstemmig in beginselen en begrip, geliefden enz., gelijk reeds de oude Koningen en Profeten, alle Zonen van God genoemd werden." — Zou er eene Hoogeschool in Nederland zijn, waar de Thermometer van de Exegetica, op die hoogte staat? zeer graag zoude LETTRE-PÉ dit weten, op dat hij met den geest des tijds kunne voortgaan, en om dat het hem zoude spijten, achterlijk te blijven, even als de Student, die, toen de Professor vroeg, uit het Caput de Servatore, antwoordde uit het Caput de Creatione.

Tweede Vraag.

Te *Parijs*, zijn er welsprekende Mannen, die al hun best doen, om, zoo als zij zeggen, den Gods-

Godsdienst in stand te houden, van hunne Voorvaderen. — Z. M., de Koning van *Spanje* zal, vermoedelijk eene Constitutie bezweren, welke hem, als eene fundamentele wet, de verpligting oplegt, om den Godsdienst van 's volks Voorvaders te beschermen, en geen anderen Godsdienst, in zijn Rijk te dulden. — Is dan de Godsdienst onzer Voorvaderen, niet Heidensch geweest?

IJzendijke,
den 10 April 1820.

Deze Vragen, zijn ons van *IJzendijke*, in eenen brief toegezonden, met verzoek om daar van in dit Tijdschrift melding te maken. Wij hebben, dus geoordeeld, daar aan te moeten voldoen, uit hoofde dat de Vrager zijnen naam ons genoemd heeft, en welligt ook anderen deze zelfde gedachten, bij voorkomende gelegenheden, hadden. Wij hebben evenwel geen oogmerk, en rekenen dit ook niet noodig, om er breedvoerig op te antwoorden.

Wat de eerste betreft, diene: dat het ons genoegen geeft, den Vrager te kunnen verzekeren, dat de menigwerf voorgediende kost, of verdraaijing liever der Schriften, (Men denke bij voorbeeld, aan *Joan.* I. V. en X. *Kolosf.* I. *Hebr.* I.) ja wel, door eenige weinigen, ook in ons land, voor goed en aangenaam schijnt gehouden te worden, maar vrij algemeen als ongeschikt, en zeer nadeelig verworpen wordt, zoo wel als de leugenleer, dat JEZUS de Zoon van een Timmerman zijn zou; en dat het er zoo verre van daan is, dat onze Hoogleeraars aan 's Lands Akademiën, wier taak het is, de Uitlegkunde des Bijbels te doceren, deze valsche Stellingen zouden gelooven, dat het tegendeel zoo duidelijk als mogelijk is, blijkt, niet alleen uit hunne

 open-

openlijke gefchriften, maar ook uit derzelver lesfen, aan de ftuderende Jongelingfchap, in den mond en in de pen gegeven.

Daar van kunnen onze Lezers, die zich aan de leer van JEZUS, en van zijne Apostelen eenvoudiglijk met ons houden, volkomen verzekerd zijn. Niemand fchrome dus daarom zijne Zoons, naar de Akademie, even veel welke, in ons Vaderland te zenden, op dat zij bekwaam mogen worden, om eenmaal als waardige Predikers van JEZUS CHRISTUS, den eeniggeboren Zoon van God, in wien wij den Vader leeren kennen, op te treden.

Wat betreft de andere vraag, alles hangt hier af, van het tijdvak, van 't welk men uitgaat. De Brieffchrijver zal zoo wel als anderen, uit de gefchiedenis weten, dat de tegenwoordige Spanjaarden en Franfchen, meest allen in hunne vroegere Voorouderen Heidenen geweest zijn; er zullen evenwel ook wel eenigen van Joodfche afkomst onder loopen, en in *Spanje* vooral, ook dezulken, wier vaderen de leer van MAHOMED, den valfchen Profeet, hebben aangekleefd.

Ondertusfchen moet men toch ook in aanmerking nemen, dat die wijze van fpreken, waar van in de vraag melding gemaakt is, vrij algemeen verftaan wordt. — Het worde eenmaal overal eene wet van Staat, die, welke door het Heilig Verbond is aangenomen, om, bij de handhaving der natuurlijke en zedelijke vrijheid van elk Lid in den Staat, den Christelijken Godsdienst, naar de zuivere leer van het Evangelie te handhaven, en de vreedzame belijders daar van gelijkelijk te befchouwen en te bevorderen! Simus moderati, fimus tolerantes! VENEMA.

De Red.

HET

HET WONDER VAN HET HEILIG VUUR.

Uit het Dagboek van een Engelsch Reiziger, in Palestina.

Zaturdag den 17 *April* 1819.

Omtrent twaalf ure, gingen wij naar het heilig graf, om het beroemde wonder van het heilig vuur te zien. De Gouverneur der Stad, zat voor de Kerkdeur, in eene tent, om het tribut of Kafr te heffen. De Pelgrims van de grenzen van *Palestina* betalen, naar dat zij uit deze of gene Stad zijn, van één tot drie Piasters. De bewoonders van het Dorp *Hijgge*, krijgen een oorveeg, en hebben dan den vrijen toegang. Ieder Pelgrim uit afgelegener landen, betaalt zes Piasters, en tien Pieras.

De Kerk was zoo vol, en er heerschte zulk eene verwarring in dezelve, dat wij ons terstond naar dat gedeelte der galerij begaven, dat de Latijnen toekomt, van waar wij alles wat er voorviel gemakkelijk konden zien. De meeste Pelgrims, hadden den nacht in de Kerk doorgebragt, het geen een onaangename reuk veroorzaakte. Allen hielden hunne godsdienstoefening bij het graf, met eene verrukking, die naar krankzinnigheid zweemde. Niettegenstaande de Kerk met menschen opgepropt was, poogden deze toch bij het graf eenige ruimte vrij te houden, ter verrigting der plegtigheden van dien dag. De Grieken die hiermede bezig waren, waren armoedig gekleed, en sommigen hunner waren bijna nakend. Eenige werden door anderen op de schouders rondgedragen, anderen paarden hun ellendig gezang met handgeklap, en liepen dan rond zoo hard zij konden, terwijl zij zoo lang, zoo luid mogelijk brulden, tot zij ophouden, en op nieuw adem moesten halen. Toen de tijd, waarop het wonder zoude geschieden, naderde, werd de Kerk

nog voller, en men zag eene ontelbare menigte waskaarſen, in de handen des volks. De Stadhouder kwam om twee uren binnen, en nam plaats op de galerij. Dit was het teeken, dat de Proceſſie der Grieken beginnen moest. De Priesters gingen twee aan twee, al biddende voor den goeden uitſlag van het wonder. Driemaal gingen zij rondom het graf en trokken dan ſpoedig hunne rokken in de Kerk uit. De Aartsbiſſchop, werd door Turkſche Soldaten, door de troepen volks geleid, en letterlijk, op de onvoegelijkſte wijze in het graf geſtooten. Na een paar minuten van angſtig wachten, begon het vuur in een klein gat, in den Oostelijken muur van het graf te glimmen, en het geſchreeuw en getier, dat er nu ontſtond, was waarlijk vreesſelijk. Twee fakkels, aan het heilig vuur ontſtoken, werden terſtond aan den aan het gat ſtaanden Armeniſchen Priester ter hand geſteld, die daarop met de grootſte moeite door het volk drong, om dit vuur onder zijne kudde te verdeelen.

Eene menigte Grieken, ontſtaken nu bundels waskaarſen, aan het gat, en in een oogenblik ſtond de geheele Kerk in vuur. Men zag er velen, die, om te toonen, dat dit vuur geen nadeel deed, hiermede verſcheidene deelen van hun ligchaam aanraakten. Midden onder deze verwarring, werd de Aartsbiſſchop op de ſchouders van vier mannen gedragen, met twee fakkels in de hand, die hij, onder de uitbundigſte vreugdebetooningen, over het ſlagen van het wonder, rondzwaaide. Nu hielden de Armeniers, Kopten, en Sijriers hunnen omgang, in volle ſtaatſie, en door hunne Priesters vergezeld, om het graf. De kleederen der Armeniers, waren de ſchoonſte, ook hadden zij eenige goed geſchilderde vaandels.

Op deze wijze, bedriegen de Grieksche Priesters het volk, en zij zetten dit bedrog voort, om een algemeenen afval, en het verlies van groote sommen gelds voor te komen. De Armeniers en Kopten, ondersteunnen dit bedrog, en koopen het heilig vuur, voor ontzaggelijke sommen van de Grieken. Zij zeggen, dat dit vuur het beste behoedmiddel is, voor het helsche vuur, bij deszelfs eerste verschijning, maar dat het, na verloop van vijf minuten, zijne kracht hier toe verliest; van daar de angstvalligheid van velen, om het uit de eerste hand te hebben, welk voorregt zij echter duur moeten betalen.

AAN DE ROOS.

ô Roos! Vorstin van alle bloemen,
Gij kunt, 't is waar, op schoonheid roemen,
Maar ach! wat zijt gij broos en teer,
Komt eens een worm u struikje knagen,
Of stormwind uwen stand belagen,
Gij knakt, en valt in 't bloeijen neêr.

Gij doet alom een geur verspreiden,
Bekoort, en laat onz' oogen weiden,
Op 't heerlijk maaksel van Gods hand!
Gij voert ons op tot hooger kringen,
Tot Hem! den oorsprong aller dingen
Uw Schepper! — die u heeft geplant.

Ook wilt g'aan ons door voorbeeld geven
Het zwak bestaan van 't mensch'lijk leven,
Waar op 't gelaat der Jeugd nog blinkt;
Waar 's levenszon met glans mag schijnen,
Kan spoedig schoon en kleur verdwijnen,
Als zij in 't graf ter nederzinkt.

Zoo zijn wij dus, als gij ô Roos!
Vergang'lijk, even teer en broos;
Zoo zal de mensch van 't stof ontslagen,
Verwelkte bloem uw naam nog dragen.

GEDACHTEN BIJ HET GRAF
VAN DEN
Weleerwaarden Heer
FREDERICUS BAARSLAG,
Predikant te *Amsterdam*,
Overleden den 25 April 1820.

Hij zal ingaan in den vrede: zij zullen rusten op hunne slaapsteden, een iegelijk die in zijne opregtigheid gewandeld heeft.

JESAJA LVII.

Hier rust een vriend van God, een ware menschenvriend —
Een Leeraar, die Gods kerk met ijver heeft gediend.
Dit stil verblijf des doods, dat voor gevaar beveiligt,
Heeft Jezus, zijnen Heer, voor hem ter rust geheiligd.
Hoe zacht is hier uw rust, mijn BAARSLAG! .. Ja, van strijd,
Beproeving, ligchaamssmart, zijt ge eeuwig nu bevrijd.
Gij, van uw vroege jeugd, aan Jezus dienst verbonden,
Hebt in uw Leeraarwerk Zijn bijstand ondervonden.
Ja, *Polsbroek*, *Kampen*, tuigt, met uw Geboortestad,
Dat gij uw Heer ter hulp, ten raad en Leidsman hadt.
De opregtste dankbaarheid blijft uw gedachtnis eeren:
Erkent uw liefde en trouw in 't heilig werk des Heeren.
Zelfs zwak en afgemat, beroofd van uw gezigt,
Hebt ge op den leerstoel nog met ernst geleerd, gesticht.
Zoo bleeft gij op uw post tot heil der kerke waken!...
Nu moogt gij, Broeder! vriend! de zaalge ruste smaken.
Getrouw tot aan den dood, hebt gij uw taak volbragt:
En de Englen hebben u al juichende ingewacht.
Terwijl uw stoflijk deel rijpt voor 't onsterflijk leven,
Is uw ontboeide geest tot hooger stand verheven.
Daar ondervindt gij nu, hoe Jezus, 't hoofd der kerk,
Zijn trouwe dienaars loont voor hun dienstvaardig werk.
Wat donker voor u was in 't strijdperk hier beneden,
Is voor u opgeklaard in 't rijk der zaligheden; —
En in die heerlijkheid hebt gij de gloriekroon
Ontvangen uit de hand van Gods verhoogden Zoon!...

W.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

LEIJDEN.

SERIES LECTIONUM, IN ACADEMIA LUGDUNO BATAVA HABENDARUM A DIE 19 SEPTEMBRIS A. 1820. RECTORE MAGNIFICO

NICOLAO SMALLENBURG.

FACULTAS JURIDICA.

Horâ.

N. SMALLENBURG, Institutiones secundum WESTENBERGIUM tractabit diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris. . X.

Pandectas iisdem diebus. . . VIII.

Institutiones Juris hodierni dictabit diebus Mercurii, Jovis et Veneris. . . XII.

E. HAGEMAN, si aetas ingravescens septuagenaria et corporis valetudo illud permittent, diebus et horis postea indicandis in scholis suis de re Diplomatica aget.

J. M. KEMPER, Jus Naturae explicabit diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis. IV.

Jus Gentium et Publicum iisdem diebus. IX.

Jus Criminale, iisdem diebus. . VIII.

H. G. TIJDEMAN, Encyclopaediam Jurisprudentiae docebit diebus Mercurii, Jovis et Veneris. . . . . . I.

Historiam Juris Romani secundum BACHIUM diebus Lunae et Martis hora I. et diebus Mercurii et Jovis. . . III.

Oeconomiae politicae primas lineas tradet diebus Lunae et Martis. . . . . XII.

et die Veneris. . . . . XI.

Prae-

Hora.

Praeterea CAJI Institutiones Juris Romani, illis qui Humanioribus Literis operam navant, explicare, nec minus *Statisticam*, speciatim Belgicam, tradere paratus est.

FACULTAS THEOLOGICA.

J. G. TE WATER, Historiam Politico-Ecclesiasticam totius Regni Belgici narrabit diebus Lunae et Jovis. . . XI.

J. VAN VOORST, Theologiam Dogmaticam docebit diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis. . . . . X.

De Curis Pastoralibus aget die Veneris. X.

Hermeneuticam V. et N. F. tradet, et Epistolam Jacobi ac selecta V. F. loca interpretabitur, diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris. . . . . XII.

Orationibus Sacris audiendis vacabit die Mercurii. . . . . XII.

Disputandi exercitia alternatim cum Collegis moderabitur die Veneris. . . V.

J. CLARISSE, Theologiam Moralem tradet, sive de Hominis Christiani officiis exponet, singulis Lunae, Martis, Mercurii et Jovis diebus, examen de eadem disciplina instituturus die Veneris. . . . . VIII.

Theologiam Naturalem docebit diebus Martis et Jovis. . . . . IX.

Encyclopaediam ac Methodologiam Theologicam explicabit diebus Mercurii et Veneris. IX.

Librum Sapientiae apocryphum, et primam Clementis ad Corinthios epistolam cursorie tractabit diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis. . . . . III.

Exercitiis Oratoriis Sacris praeerit die Lunae. I.

Idem, rogatu Ill. Curatorum, perget His-

to-

Hora.

toriam Naturalem, vacante cathedra, tradere diebus Martis et Jovis. . . . . I.

L. SURINGAR, Historiam Ecclesiasticam, a Christo nato ad emendationem Sacrorum Saec. XVI., narrabit die Lunae hora IX, eodemque et Mercurii ac Veneris diebus. XI.

De eadem examen instituet die Veneris. III.

Theologiam Symbolicam s. comparativam, et selecta Historiae Dogmatum capita exponet diebus Mercurii hora XII. Veneris I. et Saturni VIII

Orationibus Sacris pronuntiandis praeerit die Martis. . . . . XII.

FACULTAS DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM ET PHYSICARUM.

S. SPEIJERT VAN DER EIJK, Mathesin sublimiorem docebit, diebus Lunae et Mercurii. XI.

Physicam experimentis illustratam tradet diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis. XII.

C. EKAMA, demonstrabit Mathesin diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis. . . VIII.

Astronomiam popularem diebus Martis et Jovis. . . . . IX.

Physicam Mathematicam diebus Lunae et Mercurii. . . . . . X.

Astronomiam diebus Martis et Jovis. XI.

Geometriam applicatam diebus et horis deinceps constituendis.

G. J. VAN DER BOON MESCH, Oeconomiae Ruralis Professor Extraordinarius, rei rusticae elementa tradet diebus Lunae et Mercurii. I.

J. DE GELDER, Professor Extraordinarius, docebit principia Arithmeticae Universalis — tradet etiam elementa Statices diebus et horis postea indicandis.

FA-

Hora.

FACULTAS PHILOS. THEOR. ET LITERARUM.

J. H. VAN DER PALM, Grammaticam Hebraeam docebit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis. . . . . VIII.

Antiquitates Hebraeas enarrabit iisdem diebus. . . . . . IX.

Oratoriae Sacrae praecepta tradet, diebus Martis et Jovis. . . , . I.

Lectionibus Coranicis vacabit, diebus Martis. , . . . V et VI.

M. SIEGENBEEK, Patriae Historiam exponet diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis. VIII.

Literarum Belgicarum historiam criticam tradet, iisdem diebus. . . . XII.

Rhetorices inprimis Belgicae, praecepta explicabit iisdem diebus. . . . I.

Selectas quoque Vondelii Tragoedias, vel *Poëseos Belgicae specimina* a se edita, bis per hebdomadem, hora auditoribus commoda, interpretari paratus est.

S. J. VAN DE WIJNPERSSE. Metaphysicam exponet, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis. . . . . . VIII.

Philosophiae Moralis illam partem, quae agit de Officiis Deo debitis, Doctrinam nempe Religionis Naturalis, vel Theologiae Naturalis Practicae, tradet, (nisi alia quaevis magis commoda videatur) iisdem diebus. . XI.

De Lectionibus in *Logicam* habendis post elapsas ferias constituet.

H. TOLLIUS, quasnam lectiones, quibus horis, sit habiturus, postea indicabit.

M. TIJDEMAN, Antiquitatem Romanam exponet diebus Lunae, Martis, Mercurii, et Jovis. . . . . . . XII.

E. A. BORGER, Historiam Universalem tradet

Horâ.

det, iisdem diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis. . . . . XI.

Historiam Philosophiae explicabit diebus Lunae et Mercurii. . . . . I.

J. BAKE, interpretabitur Ciceronis Disputationes Tusculanas, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis. . . . . IX.

Latine scribendi dicendique exercitia instituet, die Martis. . . . X.

Isocratis Orationes enarrabit, initio facto à Panegyrico; tum Selecta Pindari Carmina exponet: diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis. . . . . III.

Historiam Literarum explicabit diebus Martis et Jovis. . . . . I.

Antiquitatibus Graecis tradendis, horas postea indicabit.

H. A. HAMAKER, LL. OO. Prof. Extraord. et Int. Leg. Warner. Selecta Jeremiae loca Critice et Philologice interpretabitur diebus Lunae et Mercurii. . . . I.

Sermonis Arabici elementa explicabit iisdem diebus. . . . . X.

Syriacas literas tradet die Veneris. . . . IV.

In libro Wakidaei de Aegypti inferioris expugnatione, aliove auctore Arabico provectioribus discipulis enarrando perget, diebus Lunae et Mercurii. . . . IV.

C. J. C. REUVENS, Phil. Theor. et Litt. Hum. praec. Archaeologiae, Prof. Extr. scholas habebit, semel hebdomade, *de Historiâ Artis Statuariae Veterum*; et scholas *Numismaticas*, secundum *Eckhelii* compendium, Germanicè scriptum, semel item hebdomade.

Quarum utrisque horas deinceps constituet.

FA-

FACULTAS MEDICA.

Hord.

M. S. DU PUI, Chirurgiae disciplinam cum praxi in Nosocomio conjunctam exponet diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris. . . . . X.

Artem Obstetriciam cum Theoretice tum Practice, iisdem diebus, . . XII.

Anatomiam Chirurgicam cum Operationibus hiberno tempore, diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris. . . . V.

Disputationibus publicis lubenter vacabit, hora dein indicanda.

Medicinam politicam et forensem explicabit bis per hebdomadem hora auditoribus commoda.

G. SANDIFORT, Anatomiam docebit diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris. X.

Physiologiam, Anatome comparata illustratam, iisdem diebus. . . . IX.

Methodum Secandi Cadavera hiberno tempore quotidie per binas horas.

Botanices fundamenta diebus Lunae et Mercurii. . . . . I.

Plantarum historiam verno tempore matutino. . . . . VII.

J. C. KRAUSS, Materiam Medicam tractabit diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis. . . . . . I.

Therapiae Medicae praecepta conjuncta cum exercitio clinico in Nosocomio Academico exponet diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris. . . . VIII.

Chemiam et Pharmaciam docebit diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis. XI.

J. C. B. BERNARD, Pathologiam docebit diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis. VIII.

Me-

Horâ.

Medicinam practicam cum exercitatione in Nosocomio Academico, iisdem diebus. IX.

N. G. VAN KAMPEN, Litt. Germ. Lector, Selecta prosae Orationis et Poeseos Germanicae specimina auditoribus exhibebit die Mercurii horâ XII et Saturni. . , IX.

Grammaticam Germanicam docebit diebus Lunae et Veneris. . . . . III.

C. F. RUPPE, Musices Lector, Harmoniae fundamenta, et principia compositionis musicae docebit diebus Lunae et Jovis. . III.

D. P. HUMBERT DE SUPERVILLE, Literarum Italicarum et Gallicarum Lector, has literas tradet diebus Lunae et Jovis. . . . IV.

Idem in illorum gratiam, qui artem Graphicam colunt, signa Antiquarum statuarum, cum in loco suo erunt collocata, Historice et Aesthetice illustrabit, die Mercurii. . I.

H. TAIJLOR, Literarum Anglicarum Lector, has literas tradet horis dein indicandis.

R. H. EIJFFERT, Academicus Equitationis Magister, artem equitandi quotidie docebit.

Theoriam artis equitandi exponet die Jovis. V.

G. KNIPPENBERG, Academicus Gladiatoriae Artis Magister, aptum et elegantem gladii usum quotidie docebit.

SCHOOL-NIEUWS.

LOCHEM.

Den 31sten Julij 1820. Op heden had alhier het gewoon jaarlijksch examen en promotie der Latijnsche Schooljeugd plaats. Na afloop van het examen, ging men terstond tot de promotie over. De Rector hield bij deze gelegenheid eene korte redevoering, over het aanprijzenswaardige, van de beoeffening der Grieksche en Latijnsche Letterkunde; hierop zeiden drie Jongelingen, welke met prijzen vereerd werden, hunne zoogenaamde gratiassen op. Deze plegtigheid werd des te luisterrijker, door de tegenwoordigheid van vijf gewezene Rectoren dezer Stad, en die van den Conrector van *Thiel*; tusschen beiden werden wij door den Heer GULDEN, op een aangenaam orgelmuzijk onthaald.

SCHIEDAM. De promotie der Latijnsche Schooljeugd, is den 7den Augustus alhier met de gewone plegtigheid verrigt.

Na eene korte voorafspraak van den Lector en Rector C. CAMPHUISEN, om den Wel Eerw. Heer C. VAN HERWERDEN, als Curator der Latijnsche Scholen, met dezen eerepost te complimenteren, heeft de wakkere en zeer veel belovende Jongeling, J. M. A. ROELANTS, eene redevoering gehouden, *de imitatione in rebus laude dignis*, en is, na bekomene eereprijzen en een loflijk *testimonium* van Heeren Curatoren, wegens zijne uitmuntende vorderingen in de Mathematische Wetenschappen, tot de Akademische lessen bevorderd.

Ver-

Vervolgens zijn van de derde tot de tweede Klasse gepromoveerd, G. TJEENK en E. L. PICHOT, welke laatste ook door Heeren Curatoren met een vereerend *testimonium* is begiftigd, wegens de gemaakte vorderingen in de Mathematische Wetenschappen. Van de vierde tot de derde, A. BIEGMANN. Van de vijfde tot de vierde J. SOUTENDAM en G. PIGEAUD, waar van de eerste ook door Heeren Curatoren, wegens gemaakte vorderingen in de Mathematische Wetenschappen, met een loflijk *testimonium* is vereerd. Van de zesde tot de vijfde Klasse is bevorderd, J. VRIENS, ook is in dezelve Klasse A. VAN WITZENBURG, met een prijs van naarstigheid begiftigd.

Alle deze Jongelingen hebben de Heeren Curatoren, voor de bekomene eereprijzen, op eene bevallige en aangename wijze bedankt; voorts is deze actus met het gewone Orgelmuziek begonnen, voortgezet en geeindigd.

LEEUWARDEN, den 13den Julij 1820. Na dat, op den 26sten der voorgaande maand, voor Heeren Curatoren der Latijnsche School ter dezer plaatse, het examen van alle de Klassen dezer School, in het Hebreeuwsch, Grieksch, Latijn, Geometrie, en andere vereischte kundigheden, met volkomene goedkeurig, gehouden was, is hier, op maandag den 10den dezer, de promotie en uitdeeling der prijzen enz., plegtig op het Raadhuis geschied, en zijn van lagere tot hoogere Klasfen bevorderd, de volgende zeer brave Jongelingen: Van de zesde tot de vijfde klasse, twee, waar van de eerste. H. OTTEMA, met een prijs van naarstigheid. Van de vijfde tot de vierde twee, N. PLUIMMENTS en E. RUITENSCHILDT, beide met een prijs van naarstigheid. Van de vierde tot de derde vier, waar van de eerste G. ANDREAE PZ.,

met een prijs van naarstigheid. Van de derde tot de tweede vier, waar van de twee bovenste N. BOSKER en P. H. VRIESEMA, elk met een prijs van naarstigheid. Van de tweede tot de eerste twee, waar van de bovenste P. CONRADI FLORISON, met een prijs van naarstigheid. Allen deden, met groote bevalligheid, zoo in prosa, als in carmine, aan de Heeren Curatoren hunne dankbetuigingen. Twee van de eerste klasse, C. ALBERDA en C. S. VENING. ontvingen ook in het openbaar, een zeer loflijk getuigschrift van vlijt en vordering in de Mathesis. Vervolgens, na eene korte voorafspraak van den Heer Curator en Rector, oreerden de naar de Akademie gepromoveerde, met aanzienlijke prijzen vereerde, zeer gevorderde Leerlingen van de eerste klasse; de eerste reeds met lof vermelde C. ALBERDA, *de vita in Academiis recte instituenda*; de tweede A. IJPEIJ, *de dicto Democriti: poeta non fit sed nascitur*, en de derde C. JONGSMA, *de pro diversa aetate, diversa dissentiendi libertate*: allen tot bijzonder genoegen der aanzienlijke Vergadering, waar in de Hoogwelgeboren Heer Jonkheer J. ABINGA VAN HUMALDA, Gouverneur van deze Provincie, tot groote aanmoediging, zoo wel van Leeraars, als van Leerlingen, zich ook liet vinden, gelijk ook, den 26sten der vorige maand, bij het examen had plaats gehad.

HARLINGEN.

Den 14den *Julij* 1820. geschiedden hier het halfjarig examen en de plegtige bevordering der Latijnsche Schooljeugd.

Des voormiddags werd, in tegenwoordigheid van Heeren Burgemeesteren en Schoolarchen, onderzoek gedaan naar de vorderingen der leerlingen, zoo in het Grieksch en Latijn, als in de andere Wetenschappen, met dat gevolg, dat

van

van dezelve de aangenaamste en allezins voldoende proeven gegeven werden.

Des namiddags, bij de promotie en uitdeeling der prijzen, opende de Heer P. GREYDANUS, Rector der Scholen, deze plegtigheid met eene *prolusio: Pro Literis humanioribus.* Hierop hielden twee verdienstelijke jongelingen, H. VAN SLOOTEN en M POPTA, hunne afscheids-redevoeringen, de eerste: De M T. CICERONIS *dicto: Eloquentia oratoria est copiose loquens sapientia et ad motus animorum volgiquesensus accommodatior, quam disputandi facultas,* en de tweede: De P. O. NASONIS *dicto:*

Perfer et obdura, dolor hic tibi proderit olim.
Saepe tulit lassis succus amarus opem.

En werden met eereprijzen begiftigd, waarvoor zij op eene bevallige wijze hunnen dank betuigden. Dit geschiedde insgelijks door O. SPOELSTRA *van Goch*, die van de tweede tot de eerste klasse bevorderd werd, en L. V. LEDEBOER, leerling van de tweede klasse, en die beiden niet alleen prijzen, maar ook loffelijke getuigschriften voor hunne vorderingen in de Mathesis ontvingen.

Vervolgens trad de Conrector en Praceptor, de Heer P. A. G. WAARDENBURG op, en hield eene redevoering *ad Commendanda humanitatis studia.*

Na het eindigen dezer redevoering werden bevorderd: Van de vierde tot de derde klasse J. FEENSTRA en P. VAN SCHOUWENBURGH. Van de vijfde tot de vierde C. ZOUTMAAT FARRET. Van de zesde tot de vijfde H. KAMP, H. L. VAN ALTENA en M. F. VAN SLOOTEN, en in de zesde klasse, van de tweede tot de eerste orde S. BRAAKSMA. Waarop J. FEENSTRA, P. VAN SCHOU-

WENBURGH, C. ZOUTMAAT FARRET en H. KAMPWENBURGH, C. ZOUTMAAT FARRET en H. KAMP met prijzen, en SCHOUWENBURGH daarenboven, met een loffelijk getuigschrift van vordering in de Fabelkunde, begiftigd werden, en door het opzeggen van *gratiarum actiones*, hunnen dank betuigden.

Zeer voldaan keerde elk terug van de bijwoning dezer plegtigheid, die, gelijk dezelve met een fraai muzijk begonnen en afgewisseld was, zoo ook met hetzelve besloten werd.

BOLSWARD.

Den 24 en 25sten *Julij*. Werd alhier het gewoon halfjarig examen der Latijnsche Scholen gehouden.

Het onderzoek naar de vorderingen der leerlingen, dat met de grootste naauwkeurigheid in alle vakken van Wetenschap, thans op de Latijnsche Scholen onderwezen wordende, geschiedde, verschafte aan allen, die hetzelve met hunne tegenwoordigheid vereerden, de aangenaamste blijken van het goed gebruik, hetwelk alle de leerlingen van het onderwijs des verdienstelijken Rectors, den Wel Edelen zeer geleerden Heer S. W. SCHIPPERS, tot hiertoe gemaakt hadden. — Des namiddags van den 25sten, had de bevordering van, en de uitdeeling van prijzen en getuigschriften, aan de meest verdienstelijke leerlingen plaats. — Bij die gelegenheid werden met aanzienlijke prijzen, uit de eerste klasse, naar de Hoogeschool bevorderd, de twee bij uitnemendheid gevorderde en in gedrag zeer uitmuntende jongelingen: M. M. SCHIM VAN DER LOEFF en F. H. BURGHGRAEF, die beiden, met eene welgestelde redevoering, de school vaarwel zeiden, de eerste: De *Horatii Ode* XVI *Libri* II, de tweede: De *vi Libertatis ad virtutem excitandam*. Vervolgens werd bevorderd, uit de derde tot de tweede klasse T. JANSSONIUS,

MUS, met een prijs en loffelijk getuigschrift. Voor de *Mythologie*: in de vierde klasse werd wegens zijne vorderingen in het Grieksch, met een prijs begiftigd S. G. RYGERSMA, in dezelfde klasse wegens het Latijn S. STEENSMA, met een loffelijk getuigschrift. In de vijfde klasse ontving, wegens vorderingen in het Latijn en Grieksch, een loffelijk getuigschrift S. BRAUNIUS OEBERIUS, uit de zesde tot de vijfde klasse werd bevorderd S. LYEKLAMA à NYEHOLT, met een prijs en H. J. LYEKLAMA à NYEHOLT, met twee loffelijke getuigschriften voor het Latijn en de nieuwe Aardrijkskunde; eindelijk werd nog in de zesde klasse een loffelijk getuigschrift voor het Latijn uitgereikt aan C. CANTER VISSCHER.

FRANEKER.

Den 18den Julij 1820. Heden is alhier wederom het halfjarig Zomer Examen der Latijnsche Schooljeugd openlijk gehouden, en hebben de Leerlingen, tot veel genoegen van Heeren Scholarchen en verdere aanwezigen, zeer voldoende blijken gegeven zoo wel van hunne vatbaarheid, als gemaakte vorderingen. Namiddag heeft de plegtige Promotie en toewijzing van Eereprijzen plaats gehad: zijnde van de tweede tot de eerste klasse bevorderd de naarstige Jongeling W. VERWEIJ, van de vierde tot de derde klasse de leergierige Jongelingen: Æ. S. MULDER, J. T. H. HUGUENIN en J. L. HUBER. Voorts van de zesde tot de vijfde klasse de vlijtige Leerlingen P. ENS, en J. DE JAGER. Met Eereprijzen zijn beschonken W. VERWEIJ, Æ. S. MULDER, P. ENS en J. DE JAGER. Daarop heeft de veel belovende jongeling, W. VERWEIJ, op eene ongemeen bevallige wijze, tot uitstekend genoegen van alle aanwezige toehoorderen, eene door

hem zelven bewerkte redevoering uitgesproken, *in laudem Aristidis Atheniensis, Justi cognomine insignis.* en hebben, eindelijk, na hem, ook de overige bekroonden (uitgenomen P. ENS, hier in door ziekte verhinderd) op eene gepaste wijze hunne dankzeggingen voorgedragen.

Vooraf werd deze plegtigheid, door den Heer Rector, Mr. H. WASSENBERG, geopend met eene gepaste voorafspraak, bij welke hij eene billijke vereering toebragt aan de nagedachtenis van wijlen den Wel Ed. zeer geleerden Heer, P. STINSTRA, gedurende eene reeks van jaren volijverig medelid van het Collegie van Curatoren dezer Scholen, tevens den Wel Ed. Gestr. Heer, Mr. J. STINSTRA, Griffier bij het vredegeregt, door het Stedelijk Bestuur in plaats van zijnen overledenen Heer Vader tot Curator benoemd, met deze waardigheid van harte geluk wenschende.

HINDELOOPEN.

Den 1sten Augustus 1820. Heden voormiddag, om half tien ure, hadden wij wederom het genoegen, van het openbaar halfjarig Examen, en der uitdeeling van eereprijsen, op het Raadhuis dezer Stad, in tegenwoordigheid van verscheidene van elders opgekomene aanzienlijke Toehoorders, van de Latijnsche Schooljeugd alhier, te zien. — De Rector deze plegtigheid geopend hebbende, met eene aanspraak naar aanleiding van het zeggen van OVIDIUS, *de Ponto, Lib.* II. *Eleg.* 9. *vers* 47, 48. *Ingenuas didicisse fideliter* enz. ging hij over, om eenige proeven der gemaakte vorderingen in de Latijnsche en Grieksche Talen, Geschiedenis, Aardrijkskunde en Mijthologie, te laten zien; waar op vervolgens, de op den 21sten Februarij

1820.

1820. bij deze School aangestelde Onderwijzer, in de Wiskunde, de Heer R. KOOIMAN, de Jongelingen eenige proeven in de Wiskunde, liet geven.

Hierna werden de verdienstelijke Jongelingen, H. FEKKES en T. W. HESSELS bekroond, wegens de Latijnsche en Grieksche Talen, benevens aan H. FEKKES, een Getuigschrift wegens gemaakte vorderingen in de Geschiedenis en Wiskunde, en aan J. FEKKES, een getuigschrift wegens gemaakte vorderingen in de Aardrijkskunde, uitgedeeld. — Wordende daar op de verdienstelijke Jongelingen H. FEKKES, J. FEKKES, D. H. ROOSJEN, uit de vierde klasse, tot de derde klasse, en T. W. HESSELS en P. A. BUMA, uit de vijfde tot de vierde klasse bevorderd.

Loopende deze plegtigheid, na het doen der Gratiarum Actiones, door de twee bekroonde Jongelingen, tot algemeen genoegen af.

OLDENZAAL.

Den 30sten Junij 1820. Na een voorafgaand openbaar onderzoek, in het welk de Leerlingen der Latijnsche School, aan Heeren Curatoren, doorslaande bewijzen van hunne vorderingen, in de Grieksche en Latijnsche Talen, en de bij de wet bepaalde wetenschappen, gegeven hebben, had heden derzelver bevordering plaats. Deze plegtigheid, werd door den Rector, A. SLOTHOUBER geopend, met eene redevoering: *De ratione virtute atque Pietate excolanda.* Toen de Rector deze redevoering uitgesproken had, wendde zijn Eerw. zich tot zijn naarstigen en veelbelovenden Leerling J. E. BLOEMAN, en bevorderde denzelven tot 't Akademische onderwijs. Deze hield eene redevoering, over de Spreuk van ISOCRATES: *Sapientia sola inter ea, quæ possidentur, immortalis est.*

Deze Jongeling op eene hartelijke wijze, van Heeren Curatoren, en zijne Onderwijzers affcheid genomen hebbende, beklom de naarstige Jongeling, J. A. PALTHE, welke de Scholarchen wegens zijn zedig gedrag, en betoonde vlijt, eene belooning waardig geoordeeld hadden, het Spreekgestoelte, en sprak over 't gezegde van CICERO: *Voluptas pecudis bonum est, non hominis.* Na dat deze Jongelingen, met eene gepaste vrijmoedigheid, en tot genoegen van Heeren Curatoren, en aanzienlijke Toehoorders gedeclameerd, en voor de belooningen bedankt hadden, ging de Rector over tot de bevordering der volgende veelbelovende Leerlingen; J. F. R. PALTHE, H. KOCK, Secundus der derde orde, H. J. A. BLOEMEN, J. L. REINIER, Secundus der tweede orde, B. HULSBEEK, welke allen met zeerveel bevalligheid in verfen en profa de Scholarchen voor de belooningen hunnen dank betuigd hebben. Vervolgens werden nog tot hoogere Clasfen bevorderd, de vlijtige leerlingen T. B. V. KOCK, A. NIEUWENHUIS en G. J. LEVERINK.

Deze plegtigheid met een fraai orgelmuzijk begonnen en afgewisfeld, is door den Rector met toepasfelijke aanfpraken geeindigd.

KAMPEN.

Den 27sten Junij. Na vooraf gehouden openbaar examen door H. H. Curatoren in alles wat op de Latijnfche Scholen thans onderwezen wordt, had heden de bevordering der Leerlingen en eene plegtige uitdeeling van prijzen plaats.

Die plegtigheid gefchiedde in de voormalige Walfche Kerk, in tegenwoordigheid eener talrijke menigte van onderfcheidene ftanden: en werd geopend door den Heere Rector H. WEITINGH, Phil.

Phil. Theod. Magister et Litararum humaniorum Doctor, die ze ook ſloot met een voortreffelijk Nederduitsch gedicht te reciteren — Orgelmuzijk deed zich van tijd tot aangenaam hooren.

De tot hoogere Klasſen bevorderde jongelingen waren: J. TICHLAR en W. VAN HAARDEN, H. ALFERINK, A. H. WEIJTING, P. F. KRUIT, L. W. ALTING en A. S. J. VAN GOLSTEIN, die allen fraaije prijſen ontvingen, en daar voor bevallig hunnen dank betuigden.

Aangenaam werden de Leerlingen verrast, daar zij, uit den mond van den Heer Preſident Curator hoorden, dat hunne vorderingen in de buitengewone wetenſchappen, Curatoren hadden doen beſluiten, ook daar voor bijzondere prijſen aan allen uit te reiken.

MEPPEL.

Den 18den Julij 1820. Heden des voormiddags werd alhier het halfjarig examen der Latijnſche Schooljeugd gehouden, waarin de Leerlingen voortreffelijke bewijzen gaven, dat zij van het welingerigt onderwijs van den Heer Rector J. D. WETZELS, een zeer goed gebruik gemaakt hadden. Des namiddags had de openlijke bevordering der Leerlingen, en de uitdeeling der prijzen, in het Kerkgebouw plaats, welke plegtigheid door den Rector met eene gepaste inleiding geopend werd. Dit verrigt zijnde, werden twee veel belovende Jongelingen J. SLINGENBERG, van *Koevorden*, en K. VOS, van *Asſen*, met veel lof tot de Akademiſche lesſen bevorderd, en met fraaije eereprijzen beſchonken, doende elk eene door hem zelven bewerkte redevoering, de eerſte: *de veterum virtutibus*, de tweede: *de juventute bene agenda*,

da, ut ad majorem aetatem progressi fructus unde percipiant.

Vervolgens werden nog de volgende verdienstelijke Jongelingen, met aanzienlijke prijzen begiftigd: op de tweede klasse tweeden rang L. BROCADES, van *Meppel*, op de tweede klasse eerste rang F. W. VAN RIEMSDIJK, van den *Hardenberg*, op de eerste klasse derden rang H. TEN BRINK, van *Meppel*, op de eerste klasse tweeden rang J. F. DOUS, van *Meppel*; welke allen hunne dankbetuigingen voor de ontvangene eeregeschenken, zoo in poëzij als proza, tot genoegen van eene talrijke menigte aanschouwers, van allerlei rang en staat, met veel bevalligheid en eene gepaste vrijmoedigheid voor Heeren Curatoren, hebben uitgesproken, zijnde deze plegtigheid, waarbij zich een fraai Orgelmuzijk beurtwisselend liet hooren, besloten met het aflezen van de bevordering der leerlingen; namelijk: van den tweeden rang tweede klasse, naar den eersten rang derde klasse L. BROCADES en L. SCHUKKING, beide van *Meppel*, en J. T. NIJSINGS, uit de *Wijk*, van den eersten rang tweede klasse naar den tweeden rang, tweede klasse H. TEN BRINK, van *Meppel*, en J. D. FLEDDERUS, van de *Smilde*, van den tweeden rang eerste klasse naar den derden rang van dezelfde klasse J. F. DOUS, van *Meppel*, en J. RADIJS STAVERMAN, van *Kolderveen*.

KERK-

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

ALGEMEENE SIJNODE DER HERVORMDE KERK,

1820.

Uit kracht van het algemeen reglement, voor het Bestuur der Hervormde Kerk, in het Koningrijk der Nederlanden Art. 20. en ingevolge eener dispositie van Zijne Excellentie den Heer Staatsraad, Directeur Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk enz., den 5den Junij 1820. No. $\frac{1402}{709}$, is deze hooge Kerkvergadering op den 5den Julij zamengekomen, en plegtig geopend in de Kloosterkerk in *'s Gravenhage.*

De Hoog Eerw. Heer A. VAN DEINSE, Pred. te *Middelburg*, hiertoe bij laatstgemelde dispositie uitgenoodigd, hield vooraf eene toepasselijke Kerkelijke redevoering, over de belofte onzes Heilands, *Matth.* XXVIII: 20. *Ziet ik ben met ulieden al de dagen tot de voleinding der wereld.*

Na het eindigen der Godsdienstoefening, deelde de Secretaris der Sijnode, openlijk mede, dat volgens art. 17. van het algemeen reglement, door de natemelden Provinciale Kerkbesturen, tot Leden dezer Sijnodale Vergadering benoemd waren, de navolgende Hoog Eerwaardige Heeren:

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, de Heer P. VAN DER WILLIGEN, Pred. te *Tiel.*

Uit

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, de Heer J. H. KROM, Pred te *Gouda*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, de Heer D. C. VAN VOORST, Pred. te *Amsterdam*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*, de Heer A. VAN DEINSE, Pred. te *Middelburg*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, de Heer C. VAN DER LEEUW, Pred. te *Utrecht*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*, de Heer G. VAN DER TUUK, Pred. te *Berlicum*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Over-Ijssel*, de Heer C. FORTUIJN, Pred. te *Zwolle*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, de Heer H. CANNEGIETER, Pred. te *Winschoten*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*, de Heer S. MAGNET, Pred. te *Raamsdonk*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*, de Heer G. B. REDDINGIUS, Theol Dr. Pred. te *Assen*.

Uit de Commissie tot de Huishoudelijke Zaken der Walsche Kerken, de Heer J. S. ROBERT, Pred. te *Amsterdam*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Limburg*, de Heer B. A. JONCKERS, Pred. te *Maastricht*. en

Als Ouderling door het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, de Heer Mr. J. F. GOBIUS, Ouderling te *Utrecht*.

Deze allen waren in de Vergadering tegenwoordig, benevens den Secretaris der Sijnode I. J. DERMOUT, buitengewoon Hofprediker van Zijne Maj. den Koning der Nederlanden, en Predikant in *'s Gravenhage*, en

Den Quaestor F. TAIJSPIL JANSZ.

Tot Praadviserende Leden waren door de

God-

Godgeleerde Faculteiten der drie Hooge Scholen afgevaardigd:

Door de Godgeleerde Faculteit te *Leijden*, de Hoogleeraar J. CLARISSE.

Door de Godgeleerde Faculteit te *Utrecht*, de Hoogleeraar J. HERINGA ELIZA'SZ.

Door de Godgeleerde Faculteit te *Groningen*, de Hoogleeraar A. IJPEIJ.

Ter bijwoning van de plegtigheid der opening van de Sijnodale Zittingen, waren mede wederom, gelijk ten vorigen jare, uitgenoodigd en tegenwoordig, de Hoog Eerw. Heeren President en Secretaris van de Evangelisch Luthersche Sijnode, namelijk de Ridder G. H. LAGERS, Pred. te *Amsterdam*, en de Heer J. SCHULTZ, Pred. in *'s Gravenhage*.

De Secretaris en Adviseur bij het Departement van Kerkelijke Zaken, las daarop voor een besluit van Zijne Majesteit dato den 29sten Mei l. l., No. 59. bij het welk benoemd zijn:

Tot President dezer Sijnodale Vergadering, de Heer A. VAN DEINSE, Predikant te *Middelburg*, President van het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*. en

Tot Vice President de Heer P. VAN DER WILLIGEN, Predikant te *Tiel*, en President van het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*.

Na dat de President het gebed ter opening van de Sijnodale verrigtingen had gedaan, deed Zijne Excellentie de Staatsraad, Directeur Generaal voor de Zaken der Hervormde Kerk, de Baron VAN PALLANDT VAN KEPPEL, eene plegtige aanspraak, met welke hij de Vergadering der Sijnode, ten dezen jare, uit naam Zijner Majesteit, voor geopend verklaarde.

De President beantwoordde de aanspraak van den Heer Directeur Generaal, en begroette vervolgens de onderscheiden leden der Verga-

de-

dering, gelijk zijn Hoog Eerw. in de gehoudene Leerrede den President en Secretaris der Evangelische Luthersche Sijnode, reeds vriendbroederlijk had aangesproken.

Na dit een en ander werd de Vergadering tot den volgenden dag geadjourneerd, en de President besloot deze openlijke zitting met Godverheerlijkende dankzegging.

Op den 21sten Julij is deze Hooge Kerkvergadering plegtig geeindigd.

Bij die gelegenheid hield de Hoog Eerw. Heer H. J. KROM, Predikant te *Gouda*, eene Kerkelijke redevoering, naar aanleiding van *Matth.* XXIV: 12. *Om dat de ongeregtigheid vermenigvuldigd zal worden, zoo zal de liefde van velen verkouden.*

Hier op deed Zijne Excellentie de Staatsraad Directeur Generaal eene aanspraak, waarmede hij deze vijfde vergadering der algemeene Sijnode van de Hervormde Kerk sloot.

De President deze aanspraak beantwoord, de onderscheidene Leden der Sijnode en den Hoog Eerw. Heer J. SCHULTZ, Secretaris der Evangelische Luthersche Sijnode, uitgenoodigd en verschenen, ter bijwoning van deze zitting, broederlijk en heilwenschend begroet hebbende, eindigde deze gansche handeling met gebed en dankzegging.

GELDERLAND.

ARNHEM.

OOSTERBEEK. Zie Junij 1820.

NIJMEGEN.

ALTFORST EN APPELTERN. Ter vervulling der openstaande Leeraarsplaats alhier, heeft de

de Kerkeraad, ten overstaan van den Wel Eerw. zeer geleerden Heer J. F. A. MONHEMIUS, eersten Consulent dezer Gemeente, en Pred. te *Maatbommel* c. a., op den 30sten Junij l. l., eene Nominatie gemaakt, bestaande uit de Wel Eerw. Heeren:

J. T. ENDTZ, D. A. DE GROOT en J. G. SLUIJTER, Kandidaten bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*.

En is ten zelfden dage daar uit beroepen, de Kandidaat, J. T. ENDTZ, die deze beroeping, in afwachting van de noodige goedkeuringen, heeft aangenomen.

WAMEL EN DREUMEL. Onze Leeraar, D. J. WOLTERBEEK, ons eerlang zullende verlaten, worden Propp. en Predd. buiten vaste bediening, die wenschen alhier beroepen te worden, uitgenoodigd, om zich bij den Kerkeraad aan te melden.

RESSEN EN DOORNIK vakant. Zie Junij 1820.

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

ZUTPHEN.

ZUTPHEN vakant. Zie Febr. 1820.

TIEL.

TIEL, den 26sten Julij. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, is heden tot Lid der Tielsche Classis aangenomen, de bevestigde Pred. van *Everdingen*, Ds. H. KOOBS WICHERS, en aan zijn Eerw. daarvan, volgens de Wet, schriftelijk bewijs toegezonden.

ERICHEM, Onze Leeraar, Ds. J. BOLDERMAN, heeft voor de beroeping naar *Hoornaar* bedankt, en zich op nieuw verbonden aan onze Gemeente, met eene Leerrede over *Heb.* X: 24, 25. *Laat ons op malkanderen acht nemen, tot opscherpinge der liefde en der goede werken: En laat ons onze onderlinge bijeenkomsten niet* na-

nalaten, gelijk sommige de gewoonte hebben, maar [malkanderen] vermanen: en [dat] zoo veel te meer als gij ziet dat de dag nadert.

RAVENSWAAIJ vakant. Zie April 1820.

OCHTEN staat vakant te worden. Zie Junij. 1820.

BOMMEL.

ZUILICHEM EN NIEUWAAL. Door het vertrek van Ds. J. M. LE COULTRE, naar *Stellendam*, is deze Gemeente sedert den 25sten Junij l. l. vakant. Onze vertrekkende Leeraar, nam afscheid van ons, met *Phillipp.* I: 27. *Alleenlijk wandelt waardiglijk*, enz.

VARIK. Onze Gemeente is vakant, sedert den 2den Julij l. l., doordien onze Pred. Z. T. DE JONGH, op dien dag van ons afscheid nam, om naar *Heukelum* te vertrekken.

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819.

HEEREWAARDEN staat vakant te worden. Zie Junij 1820.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

LEIDSCHENDAM EN WILSVEEN. Zie Julij 1820.

TER HEIDE Zie Julij 1820.

DELFT. Zie Julij 1820.

ROTTERDAM.

MAASLAND vakant. Zie Nov. 1819.

LEIJDEN.

NIEUWVEEN, den 9den Julij 1820. Ds. M. P. VAN DOESBURGH, is op heden bevestigd, door deszelfs Broeder, Ds. J. VAN DOESBURGH, Pred. te *Wijk* bij *Duurstede*, bij afstand van den Con-

Consulent, Ds. A. G. VAN ALDERWERELD, Pred. te *Rhijnzaterwoude*, hebbende ten onderwerp: *De zedelijke volmaking van den mensch, als het doel der Evangelieprediking*, naar *Collosſ.* I: 28. *Denwelken wij verkondigen, vermanende een iegelijk mensch, en leerende een iegelijk mensch in alle wijsheid, op dat wij zouden een iegelijk mensch volmaakt ſtellen in Christus Jezus.* Betoogende de Bevestigde: *De verheerlijking Gods in Christus, door zulk eene Evangelieprediking*, naar 1 *Petr.* IV: 11. *Indien iemand ſpreekt, [die ſpreke] als de woorden Gods; indien iemand dient, [die diene] als uit kracht, die God verleent: op dat God in allen geprezen worde, door Jezus Christus, welken toekomt de heerlijkheid, en de kracht in alle eeuwigheid. Amen.*

NIEUWKOOP, den 30ſten Julij 1820. Heden werd onze beroepene Leeraar H. T. ROSKES, na ſchikking met den Conſulent, onder ons bevestigd, door deszelfs Schoonvader, den Wel Eerw. Heer J. STOELENDRAIJER, Pred. te *Rijnsburg*, die, in de ochtendbeurt, zijne toehoorders bepaalde, bij het voorbeeld van Jezus, navolgenswaardig inzonderheid voor Evangeliedienaars. De tekst was *Matth.* XXIII: 10*b*. *Een is uw meester, namelijk Christus.* De oplegging der handen geſchiedde, behalve door den Bevestiger, en den Conſulent Ds. M. D BONZET, Pred. te *Noorden*, door de Wel Eerw. Heeren HUIJSER, NIEKERK, FOUACHE en DUSAAR, Predikanten te *Langeraar*, *Aarlanderveen*, *Soeterwoude* en *Hoogvliet*. Nadenmiddag aanvaardde de bevestigde zijne bediening, met eene Leerrede over den invloed, dien de kennis van Jezus, omtrent de geſteldheid van Christen Leeraars en Gemeenten, op beiden moet hebben, naar aanleiding van *Openb.* II: 2*a*. *Ik weet uwe werken.*

ZEVENHOVEN staat vakant te worden. Zie Julij 1820.

ZWAMMERDAM staat vakant te worden. Zie Julij 1820.

DORDRECHT.

MIJNSHEERENLAND VAN MOERKERKEN. Onze Predikant, de Wel Eerw. Heer J. KNOTTENBELT, vierde den 16den Julij gedachtenis van zijnen vijf en twintig jarigen Evangeliedienst in deze Gemeente, en wij bragten met hem deswegens Gode onze dankbare hulde toe, naar aanleiding van *Ps.* CIII: 1 en 2. *Loof den Heere mijne ziel, en al wat binnen in mij is, zijnen heiligen naam. Loof den Heere, mijne ziel, en vergeet geene van zijne weldaden.*

GOUDRIAAN. Onze Leeraar Ds. G. VERBEEK, op den 16den Julij, van hier naar de Gecombineerde Gemeenten van *Simonshaven* en *Biert*, beroepen zijnde, heeft voor die beroeping, na beraad, bedankt, en zich van nieuws aan ons verbonden, op den 6den Augustus, predikende over *Joh.* XIV: 15. *Indien gij mij lief hebt, zoo bewaart mijne geboden.*

BRANDWIJK EN GIJBELAND, den 30sten Julij. Onze Leeraar Ds. A. LOSGERT, den 28sten dezer maand door Ds. A. DE KONING, Pred. te *Sliedrecht*, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, van *Dordrecht*, van zijne betrekking op deze Gemeente, en Clasfis ontslagen zijnde. hield heden zijne afscheidsrede, uit *Rom.* XI: 36. *Want uit hem en door hem en tot hem zijn alle dingen, hem zij de heerlijkheid in de eeuwigheid. Amen.*

SPIJK. Onze waardige Leeraar Ds. D. GOUDAPPEL, in wiens Evangeliedienst wij ons sedert den 16den Mei 1819 verblijdden, overleed den 9den Augustus l. l., aan een onverwacht toeval, in het 27ste jaar zijns ouderdoms, nalatende

de eene diep bedroefde Weduwe, en een zeer jong kind.

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK vakant. Zie April 1820.

HOORNAAR vakant. Zie Julij 1820.

G O U D A.

HEUKELUM, den 9 Julij 1820, Onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer Z. TH. DE JONGH, werd heden morgen onder ons in den h. dienst bevestigd, door den Wel Eerw. Heer B. VAN WILLES, Predikant te *Nieuwland*, welke bij die gelegenheid ten tekst had, *Hand.* XXVIII: 15*b*. *Welke, Paulus ziende, dankte hij God, en greep eenen moed.* De Bevestigde deed daarop des namiddags zijne intrede, ten tekst hebbende, *Lukas* XV: 7. *Ik zeg ulieden, dat er alzoo blijdschap zal zijn in den hemel, over eenen zondaar, die zich bekeert, meer dan over negen en negentig regtvaardigen, die de bekering niet van nooden hebben.*

NIEUWLAND, den 30sten Julij. Heden maakte onze Leeraar B. VAN WILLES, ons bekend, dat hij voor eene beroeping naar de gemeente van *Grootebroek*, onder de Clasfis van *Hoorn*, na beraad, bedankt heeft.

GROOT-AMMERS, den 30sten Julij 1820. Onze Leeraar, Ds. A. T. BEAUSAR, door den gecommitteerden van het Klasfikaal Bestuur, Ds. J. W. BUSSINGH, Pred. te *Gouda*, den 28sten dezer behoorlijk losgemaakt zijnde, heeft alhier heden zijns affcheidsrede gehouden, naar aanleiding van *Joh.* XIV: 18. *Ik zal U geen wezen laten*, en is naar *Ritthem* vertrokken.

WILLIGE LANGERAK, den 6den Aug. 1820. Heden is onze Leeraar Ds. A. LOSGERT, beroepen van *Brandwyk* enz., onder ons in den H. dienst bevestigd, door Ds. J. J. W. DIEMONT, Pred. te *Bleskensgrave*, met 1 *Thesf.* V:

 12,

12, 13, en begon denzelven aldaar met 1 *Tim* III: 16.

MOORDRECHT, den 13den Aug. 1820. Onze Leeraar Ds. H. J. ROMENIJ, beroepen van *Diepenheim*, is heden alhier in den H. dienst bevestigd, door deszelfs Broeder, Ds. M. B. ROMENIJ, Pred. te *Montfoort*, bij afstand van onzen Consulent, Ds. J. VAN OOSTVEEN, Pred. te *Nieuwerkerk*.

ACQUOOIJ vakant. Zie Dec. 1819.

GOUDA vakant. Zie Dec. 1819.

KEDICHEM. Zie Junij 1820.

SCHOONHOVEN vakant. Zie Julij 1820.

BRIELLE.

SIMONSHAVEN en BIERT, den 7den Aug. Na gunstig bekomen handopening, werd op den 14den der vorige maand eene poging aangewend ter vervulling der Vakature, in deze gecombineerde Gemeente, en ten dien einde, in tegenwoordigheid van den Consulent Ds. C. GUTTELING, Pred. te *Zuidland*, het volgend drietal geformeerd:

DD. G. VERBEEK, Pred. te *Goudriaan*, L. M. LOBRY, te *Ottoland* en *Neder-Blokland*, B. NIEUWKOOP, te *Berkenwoude* en den *Achter-Broek*, en daaruit beroepen Ds. G. VERBEEK, Pred te *Goudriaan*, die, na beraad, voor deze beroeping bedankt heeft, zoodat

SIMONSHAVEN en BIERT vakant blijft.

NOORD-HOLLAND.

HAARLEM.

WESTZAANDAM, den 13den Aug. Heden morgen bevestigde onze oudste Predikant, de Wel-Eerw. Heer J. BRUGMAN, zijnen tot ons over-

overgekomen nieuwen Ambtgenoot, den WelEerw. Heer J. S. WOR, met eene leerrede over 2 *Cor* XIII: 9. *En wij wenschen ook dit (namelijk) uwe volmaking*, en des namiddags maakte de laatste een begin met zijn predikwerk onder ons, door te spreken over *Matth.* VII: 24—27. *Een iegelijk dan, die deze mijne woorden hoort en dezelve doet*, enz.

Zoodat nu reeds, wegens vriendelijke schikking, door den Kerkeraad gemaakt met Mejuff. de Wed. MERMELING, de Vakature alhier gelukkig vervuld is.

JISP vakant. Zie Mei 1820.

A L K M A A R.

SCHERMERHORN. Zie Junij 1820.

ALKMAAR vakant. Zie Junij 1820.

SCHOORL, GROET en KAMP vakant. Zie Julij 1820

H O O R N.

GROOTEBROEK, den 17den Julij. Na dat Ds. H. FANGMA, Predikant te *Hemmen*, voor de op hem uitgebragte beroeping bedankt had; is heden, bij absentie van den Heer eersten Consulent, Ds. S. LAM, Pred. te *Bovenkarspel*, onder voorzitting van zijnen plaatsvervanger Ds. L. DOZY, Predikant te *Hoogkarspel*, op nieuw het volgende achttal geformeerd, als:

DD. B. VAN WILLES, Predd. te *Nieuwland*, T. A. CLARISSE, Theol. Doctor te *Doorn*, Ds. J. MUNTENDAM, aan *den Bilt*, G. DOEDES, te *Langerak, bezuiden de Lek*, J. METZ, te *Outdorp* en *Oterleek*, T. VAN SPALL, te *Koedijk*, P. VAN VELDEN, te *Stavoren*, en P. G. SCHÖMAKER, te *Hoogwoud*.

En aanstonds op het viertal geplaatst:

DD. VAN WILLES, CLARISSE, Theol. Doctor, MUNTENDAM en DOEDES.

Waaruit beroepen is, Ds. B. VAN WILLES, Pred. te *Nieuwland*, Klassis *Gouda*, Ring *Leerdam*, doch zijn Eerw. heeft na beraad, insgelijks voor deze beroeping bedankt.

De Correspondent is, in het zekere geinformeerd, dat alhier den 9den Aug. op nieuw beroepen is: Ds. R. ADRIANI, Pred. te *Wijkel*, bij *Sloten*, in de Provincie *Friesland*, met het lot, tegen Ds. P. VAN VELDEN, Pred. te *Stavoren*. Doch daar hij van de gemaakte achten viertallen, geene legale kennis heeft ontvangen, zullen dezelve in de Boekzaal van de volgende maand geplaatst worden.

OBDAM. Van de nominatie alhier ter vervulling der Vakature voor de vijfdemaal geformeerd, is insgelijks geen berigt ingekomen.

SCHARWOUDE vakant. Zie Julij 1820.

E D A M.

EDAM, den 26sten Julij. Bij het Klassikaal Bestuur, is tot Lid der Classis aangenomen, de Wel Eerw. Heer J. H. SNIJDER, bevestigd Pred. te *Kwadijk*.

WARDER, den 29sten Julij. De Wel Eerw. Heer R. H. CANNEGIETER, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, heeft mede voor onze beroeping bedankt.

EDAM, den 13den Augustus. Onze Leeraar, Ds. L. MERCUS, van hier naar *Delft* beroepen, heeft die beroeping aangenomen.

LANDSMEER. Zie Junij 1820.

Z E E L A N D.

M I D D E L B U R G.

DOMBURG, den 6den Augustus. Op heden werd Ds. W. VERVOORN, van *St. Philippeland*, tot

tot ons overgekomen, in den heiligen Dienst alhier bevestigd, door Ds. J. MEERBURG SNARENBURG, Pred. te *Aagtekerke*, Consulent dezer Gemeente, met 2 *Tim.* IV: 2*a*. *Predik het woord.* De Bevestigde heeft zijne Intrede gedaan, daar toe tot tekst nemende *Hebr.* XII: 25. *Ziet toe, dat gij dien, die spreekt, niet verwerpt: want* enz.

KOUDEKERKE, den 6den Augustus. Onze Leeraar, Ds. J. M. VOIJER, van hier naar *Heinkenszande* beroepen zijnde, heeft die beroeping aangenomen.

MIDDELBURG staat vakant te worden. Zie Junij 1820.

RITTHEM. Zie Junij 1820.

MIDDELBURG. Zie Julij 1820.

ARNEMUIDEN. Zie Julij 1820.

St. LAURENS. Zie Julij 1820.

Z I E R I K Z E E.

OUWERKERK IN DUIVELAND. Na dat onze Leeraar, Ds. A. SCHOTSMAN, Nic. Fil., ons den 2den Julij, des namiddags in eene voorafrede naar *Ps.* CXLIII: 8*b*. bekend maakte, dat zijn Eerw. eene beroeping, tot Leeraar in de Gemeente te *Kattendijke*, in de Classis van *Goes* ontvangen had, ontvingen wij den 9den dezer het berigt, dat zijn Eerw. voor die beroeping had bedankt, terwijl hij zich op nieuw weder aan ons verbond, met eene Leerrede over *Hand.* XV: 34. *Het dacht Silas goed aldaar te blijven.*

'S HEERENJANSLAND vakant. Zie October 1819.

St. PHILIPPELAND staat vakant te worden. Zie Mei 1820.

SEROOSKERKE. Zie Junij 1820.

G O E S.

ELLEWOUTSDIJK. den 10den Julij. Een

zeer zwaar verlies treft deze Gemeente! onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. VERLAAT, overleed in den ouderdom van 55 jaren, na dat hij slechts vier maanden, door leer en wandel ons had mogen stichten. Van *Oijen*, herwaarts gekomen, verblijdde zich deze Gemeente, over het bezit van zulk eenen kundigen, braven en menschlievenden Voorganger: dan eene eerst niet gevaarlijk schijnende, maar naderhand, van oogenblik tot oogenblik, verergerende ongesteldheid, deed hem, hoewel hij den 25sten Junij, nog eenmaal zijn Dienstwerk onder ons volbragt, reeds den 1sten dezer bezwijken. Algemeen en zeer groot, is in deze Gemeente de droefheid, over het gemis van den waardigen man, die allen reeds dierbaar was. De Wel Eerw. Heer J. A. ANOSI, Pred. te *Borselen*, heeft den 9den dezer, dewijl de Consulent verhinderd was, dit reeds den 2den te doen, de Gemeente bij dit treurig voorval opzettelijk bepaald, en, na in eene voorafspraak over *Joh.* V: 35. *Hij was eene brandende* enz. ons te hebben herinnerd, den waardigen Overledenen, ons verder opmerkzaam gemaakt, op de onzekerheid van ons sterfuur, en de noodzakelijkheid van zich voor hetzelve te bereiden, naar aanleiding van *Marc.* XIII: 33—37. *Ziet toe, waakt* enz.

KRUININGEN, den 16den Julij. Onze Leeraar, Ds. J DAGEVOS, die ons den 9den dezer, in zijne voorafspraak uit *Ps.* CXIX: 135. kennis had gegeven, den 5den te voren in de Gemeente van *Wemeldingen*, beroepen te zijn, berigtte ons heden, dat zijn Wel Eerw. daar voor had bedankt, en verbond zich op nieuw aan ons, predikende *Eph.* V: 23b. *Gelijk ook Christus het hoofd der Gemeente is.*

KAT-

KATTENDIJKE, den 26sten Julij. Heden werden door onze Kerkelijke Vergadering, vernieuwde pogingen aangewend, ter vervulling onzer vakature. Uit een gemaakt viertal, bestaande uit de Wel Eerw. Heeren:

J. MEERBURG SNARENBURG, J. J. W. DIEMONT, P. ANEMAAT en J. SPAAN, Predikanten te *Aagtekerke*, *Bleskensgraaf*, *St. Kruis* en *Piershil*. Werd beroepen Ds. J. SPAAN, Pred. te *Piershil*.

HEINKENSZANDE den 6den Aug. Den 9den Julij l. l. werd uit een gemaakt drietal, waarop geplaatst waren:

DD. J. M. VOIJER, G. DORDES en J. DIJKSTRA, Predikanten te *Koudekerke*, *Langerak* en *ter Neusen*, beroepen Ds. J. M. VOIJER, Pred. te *Koudekerke*, die nu deze beroeping, onder inwachting van Kerkelijke en Koninklijke approbatien, heeft aangenomen.

WEMELDINGEN vakant. Zie Junij 1820.

OUDELANDEN. Zie Junij 1820.

KLOETINGEN staat vakant te worden. Zie Junij 1820.

CATS vakant. Zie Julij 1820.

WAARDER staat vakant te worden. Zie Julij 1820.

'T FORT BATH vakant. Zie Julij 1820.

IJZENDIJKE.

CADZAND. Op heden den 18den Junij 1820, maakte de Wel Eerw. Heer J. P. JONGENEEL, bij gelegenheid, dat zijn Eerw. alhier eene liefdebeurt vervulde, ons bekend, dat onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer W. J. BERGHUIS, in den loop dezer maand, tot Predikant in de Gemeente van *Wanneperveen*, Classis van *Kampen*, beroepen was, en tevens vernamen wij, dat zijn Eerw., onder inwachting der benoodigd zijn-

zijnde goedkeuringen, die beroeping aangenomen had.

SAS VAN GEND, den 3den Aug. 1820. Na dat Ds. P. VAN EXTER, te *Noordgouwe*, beroepen tot Predikant in deze Gemeente, voor die beroeping bedankt had, heeft de Kerkeraad op heden gemaakt eene nominatie van het volgende zestal Predikanten, als:

DD. J. A. JANSSEN; J. P. JONGENEEL, H. VAN DER LINDEN, G. O. POST, J. G. VORSTMAN en D. V. BASSELAAR, respective Predikanten te *St. Anna ter Muiden*, *Retranchement*, *Waterland* (*Kerkje*,) *IJzendijke*, *Sluis* in *Vlaanderen* en *Biervliet*.

Uit welke beroepen is de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. P. JONGENEEL, Pred. te *Retranchement*.

HOOFDPLAAT. Zie Mei 1820.

UTRECHT.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, is den 2den Augustus 1820, tot den Predikdienst geadmitteerd, de Heer R. RODENBURGH MENTZ, Litt. et Theol. Cand. te *Utrecht*.

AMERSFOORT.

VUURSCHE. Zie Junij 1820.

WIJK.

ODIJK vakant. Zie Oct. 1819.

FRIES-

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

ANNA PAROCHIE. De Leeraar dezer Gemeente, Ds. P. NOORDHOFF, heeft den 25sten Junij 1820, plegtige gedachtenis gevierd van zijnen in deze Gemeente vervulden vijf en twintig jarigen en in 't geheel bijna acht en twintig jarigen Evangeliedienst, die in zijne voorgaande Gemeente te *Gerkesklooster*, onder de Classis van *Dokkum*, mede gerekend, predikende bij deze gelegenheid over *Psalm* CXXXVIII: 8. *De Heere zal het voor mij voleinden enz.* De voorzang was *Psalm* LXXI: 4, 10, 11, 12 en 13. De tusschenzang *Gez.* XCI: en de nazang *Psalm* XC: 9.

Den 26sten Julij is de op Ds. P. VAN BORSUM WAALKES, alhier uitgebragt beroeping, door het Klassikaal Bestuur van *Leeuwarden*, geapprobeerd, als conform de Kerkelijke reglementen.

BEERS EN JELLUM, den 23sten Julij 1820. Onze Leeraar, Ds. T. E. MESIUS, heeft voor de ontvangene beroeping naar *Steggerden* en *Finkega*, onder de Classis van het *Heerenveen*, na beraad, bedankt.

VROUWENPAROCHIE. Ds. D. HOLWERDA, Pred. te *Eppenhuizen*, onder de Classis van *Middelstum*, den 5den der voorgaande maand hier beroepen heeft, na beraad deze beroeping aangenomen.

FINKUM EN HAGUM staat vakant te worden. Zie Junij 1820.

HARLINGEN.

BOLSWARD. Den 9den Julij maakte ons, onze jongste Leeraar H. VAN HAGEN, den 25sten Junij l. l., aan het einde van zijne Leerrede bekend, dat hij voor eenige dagen eene be-

roe-

roeping naar de Gemeente van *Deventer*, ontvangen, en dezelve in beraad genomen had; heden berigtte hij ons, dat hij voor deze beroeping had bedankt, en verbond zich op nieuw aan ons.

SCHINGEN EN SLAPPETERP vakant. Zie Dec. 1819.

OOSTERBIERUM vakant. Zie Dec. 1819.

S N E E K.

WORKUM ſtaat vakant te worden. Zie Julij 1820.

D O K K U M.

DOKKUM, den 16den Julij. Heden voormiddag predikte Ds. A. VERWIJS, over *Jeſ.* LIII: 10*b.*—12. *Als zijne ziele zich tot een ſchuldoffer geſteld zal hebben, zal hij zaad zien, hij zal de dagen verlengen, en het welbehagen des Heeren zal door zijne hand gelukkiglijk voortgaan enz.* aan het ſlot dier Leerrede, maakte zijne Eerw. ons bekend, dat hij eene beroeping naar *Deventer* ontvangen, en dezelve in beraad genomen had. Des namiddags deed Ds. A. ADRIANI, de gedachtenispredikatie van zijnen 25 jarigen dienst, onder ons, de tekst was 2 *Petr.* III: 18. *Wast op in genade en kennisſe onzes Heeren en Zaligmakers Jezus Christus, hem zij de heerlijkheid, beide nu, en in den dag der eeuwigheid Amen!* vergeleken met *Judas* 20, 21, 24 en 25.

Den 6den Aug. maakte Ds. A. VERWIJS, ons bekend, dat hij zich verpligt gevonden had, het beroep naar *Deventer*, aan te nemen. Zoo dat DOKKUM eerlang zal vakant worden.

NES EN WIERUM. Het beroep van Ds. S. VAN KLEFFENS, is Klasſikaal en Koninklijk geapprobeerd, na de expiratie van het annus gratiae zal zijn Eerw. zijnen dienst aanvaarden.

DROGEHAM vakant. Zie Mei 1820.

HEE-

HEERENVEEN.

STEGGERDEN EN FINKEGA vakant. Zie April 1820.

TERKAPLE EN AKMARIJP vakant. Zie Julij 1820.

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

WIJHE, den 18den Julij. Heden is door den Kerkeraad alhier beroepen Ds. A. VERWEIJ JUNIOR, Pred. te *Ommen*, aan wien door Heeren Collatoren de Collatie van deze Gemeente was aangeboden.

OMMEN, den 6den Aug. Na dat onze Leeraar Ds, A. VERWEIJ JUNIOR, op den 23sten Julij l. l., ons had bekend gemaakt, dat zijn Eerw. eene beroeping naar de Gemeente van *Wijhe* ontvangen, en deze beroeping had in beraad genomen, berigtte hij ons heden, dat hij zich verpligt rekende, deze beroeping, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatie aan te nemen.

DEVENTER.

RIJSSEN, den 23sten Julij. Onze Leeraar Ds. H. J. HATTINK, maakte ons den 9den dezer bekend, dat hij een aanbod van beroep tot tweeden Predikant bij de Gemeente van *Nienhuis*, in het Graafschap *Bentheim* ontvangen, en hetzelve in beraad genomen had, en heden mogten wij van hem vernemen, dat hij voor dit aanbod bedankt, en besloten had bij ons te blijven.

DIEPENHEIM, den 28sten Julij. In eene Kerkeraads Vergadering op heden gehouden, is onze Leeraar, Ds. H. J. ROMENIJ, beroepen zijn-

zijnde naar *Moordrecht*, onder de Classis van *Gouda*, van zijne Gemeente alhier losgemaakt, en tevens van zijne Klassikale betrekking ontslagen, door Ds. H. W. STROINK, Pred. te *Markelo*, en Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur.

En den 30sten daar op volgende, nam zijn Wel Eerw. van ons affcheid, met *Deut.* XXX: 19*b*. *Het leven en den dood heb ik u voorgesteld* enz.

DEVENTER, den 10den Augustus. De Heer A. VERWIJS, Pred. te *Dokkum*, heeft de beroeping herwaarts aangenomen.

DENEKAMP. Zie Julij 1820.

KAMPEN.

KAMPEN, den 28sten Julij. Het beroep te *Wanneperveen*, uitgebragt op Ds. W. J. BERGHUIJS, Pred. te *Kadzand*, Kerkelijk goedgekeurd zijnde, heeft ook reeds de Koninklijke approbatie verkregen.

BLOKZIJL vakant. Zie Junij 1820.

WANNEPERVEEN. Zie Julij 1820. en hier boven.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

NUIS EN NIJBERT vakant. Zie Junij 1820.

ZUIDBROEK en MUNTENDAM, vakant. Zie Junij 1819.

WINSCHOTEN. Zie Julij 1820.

APPINGEDAM.

HOLWIERDA vakant. Zie Oct. 1819.

OPWIERDA staat vakant te worden. Zie October 1819.

LELLENS vakant. Zie Dec. 1819.

MID-

MIDDELSTUM.

BELLINGEWEER EN RANUM vakant. Zie Mei 1818.

BAFLO RASQUERT vakant. Zie Nov. 1819.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

OIJEN, den 16den Julij 1820. Ds. J. A. F. MONHEMIUS, Pred. te *Maasbommel* en *Alphen*, den 9den dezer in vakature alhier predikende, heeft in zijne voorafspraak gedacht, aan het afsterven van onzen laatsten zeer geachten Leeraar, Ds. J. VERLAAT, op den 1sten bevorens te *Ellewoutsdijk*, overleden; en heden werden wij, door Ds. J. N. VAN DER ZANDT, Pred. te *Grave*, hier bij opzettelijk bepaald, in eene Leerrede over *Ps.* XXXIX: 5.

BOXMEER EN BEUGEN vakant. Zie Februarij 1820.

OIJEN vakant. Zie Maart 1820.

BREDA.

NIEUW VOSMEER. Na bekomen handopening, heeft men den 19den Mei 1820, alhier, onder bestuur van den Consulent Ds. C. J. L. SCHULLER, Pred. te *Steenbergen*, gemaakt het volgend zestal:

DD. D. GOUDAPPEL, Predd. te *Spijk*. E. J. HOMAN, te *Stand daar Buiten*. S. ALPHERTS, te *Ommeren*. H. STENFERT KROESE, te *Giezen-Nieuwkerk*. A. J. BUIS BALLOT, te *Kloetingen*, en G. KOOL, te *IJzendijke*.

Vervolgens de drie eerstgenoemde, op het drietal gebragt zijnde, werd daaruit beroepen, Ds. D. GOUDAPPEL, Pred. te *Spijk*, onder de

Classis van *Dordrecht*, die echter, na beraad, bedankte.

Daarop is den 26sten Junij, het beroepingswerk hervat, en gemaakt dit zestal:

DD. E. J. HOMAN, Predd. te *Stand daar Buiten*. H. STENFERT KROESE, te *Giesen-Nieuwkerk*. J. ALPHERTS, te *Ommeren*. G. KOOL, te *IJerzeke*. H. BITTER, te *Ochten*, en A. SOETERMEER, te *Burgt*.

Van welke weder de drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, beroepen is, E. J. HOMAN, Pred. te *Stand daar Buiten*, onder deze Classis, die, na beraad, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatien, dit beroep heeft aangenomen.

STAND DAAR BUITEN. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer E. J. HOMAN, die ons den 2den Julij l. l. bekend maakte, dat hij beroepen was naar de Gemeente van *Nieuw-Vosmeer*, berigtte ons den 16den Julij, dat zijn Eerw. die beroeping, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen, had aangenomen. Zoodat STAND DAAR BUITEN staat vakant te worden.

ETTEN. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. LASTDRAGER, die ons den 23sten Julij l. l., kennis gaf, dat hij beroepen was naar de Gemeente van *'t Fort Bath*, c. a., maakte ons op den 6den Augustus bekend, dat zijn Eerw. voor die beroeping bedankt had.

MOERDIJK vakant. Zie Sept. 1819.

DONGEN, Zie April 1820.

HEUSDEN.

VEEN vakant. Zie Julij 1820.

EINDHOVEN.

EINDHOVEN. Zie Mei 1820.

DREN-

DRENTHE.

Het Provinciaal Kerkbestuur, heeft op den 4den dezer geëxamineerd, en tot den predikdienst toegelaten; de Heeren R. VAN DER SLUIS en B. BRUIJNS, Kandidaten in de Letteren en Godgeleerdheid, te *Leijden.*

MEPPEL.

VLEDDER, den 27sten Junij, heeft Ds. R. A. DE KEMPER, na behoorlijk van zijne Gemeente, en tevens van zijne Klassikale betrekkingen te zijn ontslagen, afscheid van ons genomen, predikende over *Pred.* XII: 12, 13. en is daarop vertrokken naar de Gemeente van *Nieuwe Haske* enz. in *Friesland.*

Op verzoek van het Klassikaal Bestuur van *Meppel*, is reeds handopening verleend, tot het doen van een nieuw beroep.

HOOGEVEEN vakant. Zie Maart 1820.

WALSCHE KERK.

'S GRAVENHAGE, den 20sten Julij. In de gewone Zomer-Vergadering, der Commissie tot de zaken der Walsche Kerken, is op heden, tot het bij de wet voorgeschreven Examen toegelaten, de Heer J. D. COCHERET, Kandidaat in de Letteren, en de Godgeleerdheid aan de Hoogeschool van *Utrecht*, en, na voldoende proeven gegeven te hebben, van zijne bekwaamheid en kundigheden, op de gewone wijze tot den predikdienst geadmitteerd.

BREDA, den 6den Augustus. Onze beroepen Leeraar, G. L. JAMES, werd heden onder ons, met oplegging der handen, bevestigd door den Wel Eerw. Heer J. G. SCHLENCKER, Pred. te

Amsterdam, met *Collosf.* IV: 17. *Zegt tot Archippus: ziet op de bediening* enz. De Bevestigde, hield dezen avond zijne Intre-rede, sprekende bij die gelegenheid over *Hebr.* XIII: 18. *Biddet voor ons; want wij vertrouwen, dat wij eene goede conscientie hebben, als die in alles willen eerlijk wandelen.*

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.

VOORBURG vakant.

DELFT staat vakant te worden. Zie Julij 1820.

LIMBURG. *enz.*

MAASTRICHT.

Op den 6den Mei, overleed te *Aken*, aan een verval van krachten, in den ouderdom van ruim 78 jaren, de Wel Eerw. Heer C. W. VETTER, Emeritus Pred. der voormalige vereenigde Gereformeerde Gemeenten, van *Aken* en *Vaals*. Hij werd geboren te *Lissa*, in het tegenwoordige Groot-Hertogdom *Polen*, den 6den October 1741, studeerde in de Theologie te *Berlijn*, te *Frankforth* aan *de Oder*, en eindelijk te *Leijden*, en werd in den jare 1767. te *Vaals*, als Pred. voor de vereenigde Hoogduitsche Gemeenten van *Aken* en *Vaals* beroepen. In den jare 1817, vroeg en verkreeg hij, na omtrent 50 jaren, den heiligen Dienst met de grootste getrouwheid, hier en te *Aken*, waargenomen te hebben, zijn Emeritaat. De Gemeente van *Aken* en *Vaals*, betreuren hartelijk het verlies van dezen hunnen Eerwaardigen Leeraar welke hun gedurende eene halve Eeuw, vader en vriend was. Zijn aandenken blijve in zegen!

MAAS-

MAASTRICHT, den 9den Augustus, *Fransche Protestantsche Gemeente*, Ds. M. P. MOLIERE, Walsch Predikant te *Delft*, door Z. M. onzen Koning, bij Hoogstdeszelfs besluit van den 12den Junij, N° 45. tot onzen Leeraar, in plaats van Ds. VAN GENDT, benoemd, en daar op naar Kerkeorde beroepen, heeft die beroeping aangenomen, en dewijl dezelve heden in de zitting van het Klassikaal Bestuur geapprobeerd is geworden, zien wij zijn Eerw. in den loop van de volgende maand te gemoet, ter aanvaarding van dezen zijnen nieuwen Post.

BRUSSEL.

BRUSSEL, den 18den Julij. De Predikanten der beide Gemeenten, hebben in de voorafspraak hunner Leerredenen, het zoo treurig als onverwacht overlijden van H. K. H. Mevrouwe de Prinsesse Douariere van *Oranje*, bekend gemaakt. — H. D. regt Koninklijke hoedanigheden met lof vermeld, en de Hoorders ter navolging opgewekt, van die deugden, in welke deze Vorstin, de roem harer sekse, zoo zeer uitgemunt heeft.

MARIA HOOREBEKE. Ds. J. A. HANEWINKEL, Pred. te *Petten*, heeft voor de Kerkelijke beroeping, alhier op zijn Wel Eerw. uitgebragt, ten gevolge der benoeming van Z. Majesteit, bedankt.

DOOPSGEZINDE KERK.

MENSINGAWEER vakant. Zie Sept. 1819.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

BERGEN OP DEN ZOOM, Onze Leeraar T. M. REICHE, maakte ons op Zondag den 2den Julij l. l. aan het einde der voormiddagsleerrede bekend, dat hij eene beroeping had ontvangen naar de Gemeente van *'s Hertogenbosch* onder den ring van *Utrecht*, en dezelve in beraad had genomen; en op zondag den 16den dier maand mogten wij vernemen, dat zijn Wel Eerw. voor die beroeping had bedankt, terwijl zijn Eerw. zich des namiddags wederom aan ons verbond; met eene Leerrede over *Phillipp.* I: 25. *En dit vertrouwe en weet ik, dat ik zal blijven, en met u alle zal verblijven tot uwer bevordering, en blijdschap des geloofs.*

RIJP vakant. Zie Sept. 1819.

'S HERTOGENBOSCH vakant. Zie April 1820.

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

AMSTERDAM. Den 30sten Julij. Heden maakte onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer D. R. UCKERMAN, in den voormiddag godsdienst met een enkel woord gewag, van deszelfs volbragten vijf en twintigjarigen predikdienst, in onderscheidene Gemeenten, onder ootmoedige dankzegging aan God, en eerbiedige afsmeeking van vernieuwden bijstand en zegen. God spare zijn Wel Eerw. nog lang ten nutte zijner Gemeente!

ZWOLLE. Zie Junij 1818.

HER-

HERVORMDE KERK.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.

AMBOINA
BANDA
TERNATE
MOLUKKA } vakant.

SOURABAIJA vakant. Zie Febr. 1820.

WEST-INDIEN.

SURINAME vakant. Zie October 1817.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

NIENHUIS, Adjunct Predikantsplaats vakant. Zie Dec. 1819.

OOST-FRIESLAND.

DRIEVER staat vakant te worden. Zie Julij 1820.

OLDENDORP vakant.

TWIXLUM vakant.

WOLTHUIZEN vakant.

OLDERSUM vakant. Zie Junij 1820.

NENDORP vakant. Zie Junij 1820.

LINGEN.

LINGEN, eerste en derde Leeraarsplaats vakant.

CONSISTORIALE KERK van KLEVE.

MÖRMTER vakant.

K R E I T S.

W E S E L.

EVANGELISCHE KERK.

BRUNEN, den 18den Julij. Heden is onze beroepen Leeraar, Ds. GREVEN, Kweekeling der Utrechtsche School, alhier, in den heiligen dienst ingezegend. Ds. KRAUSHAAR, Super-Intendent en Pastor der Evangelische Gemeente in *Emmerik*, predikte over *Joh.* XVII: 4. *Ik heb u verheerlijkt op aarde enz.*

De Bevestigde deed zijne intrede met 2 *Tim.* I: 8—10. *Schaamt u dan niet enz.*

Vele naburige Predikanten, onder anderen de Vader van den bevestigden Ds. GREVEN, in *IJsselsum*, legden den jongen Leeraar de handen op.

WESEL, 26sten Julij. Heden was 't voor onze Evangelische Gemeente een feestdag, daar onze oudste Leeraar Ds. J. G. JONG, die in den ouderdom van 77 jaren, nog alle deelen zijnes ambts, met ijver waarneemt, zijn 50 jarige jubileum vierde, als Predikant in drie Gemeenten, waarvan hij 38 jaren in ons midden doorbragt.

Na dat onze groote Kerk met guirlanden en bloemen fraai versierd was, kondigde Dingsdag morgen ten 8 ure, het gelui der klokken, in de drie Evangelische Kerken, het feest aan.

De Heeren Super-Intendenten KRAUSHAAR, van *Emmerik*, Generaal Super-Intendent en ROSS van *Budberg*, de Pastoren onzer Evangelische Gemeente, het Presbijterium, meer dan 20 buiten Pre-

Predikanten, benevens Leeraars van het Gijmnasium en der lagere Scholen; vergaderden in de kleine Kerk, begaven zich naar de woning van den Jubilandus, en begeleidden hem naar de groote Kerk.

Aan den ingang dier Kerk, ftonden 24 meisjes, onder de 10 jaren, welke den jubelgrijsaard met bloemen beftrooiden, en in het portaal der Kerk dertien jonkvrouwen, allen door den jubilanus geconfirmeerd, welke hem een op wit atlas gedrukte aanfpraak, overreikten.

Na dat de trein de aangewezene plaatfen bezet had, werd de jubilanus met vocaal en inftrumentaal mufiek verwelkomd, waarop de Gemeente eenige verfen uit de voor het feest vervaardigde Gezangen zong.

Nu betrad Ds. Pastor SCHNEIDER, van hier, den predikftoel, en opende de plegtigheid met een gebed, waarop Ds. Pastor LANDGRAAFF, van hier, den Kanfel beklom, en den Jubilanus begroette.

Nu begeleiden de Super-Intendenten den Jubilanus naar den Predikftoel, waarop deze de jubelpredikatie hield, over *Ps.* LXXI: 17, 18*a*. *o God gij hebt mij geleerd enz.*

Na het eindigen der leerrede, en het zingen van Choorgezangen, trad de Super Intendent KRAUSHAAR, voor de nachtmaalstafel en zegenden den jubilanus op nieuws tot zijn ambt in, en las daarop een gelukwenfching voor, van het Koninklijk Ministerium der geestelijke zaken in *Berlin*, en van het Overconfistorium in *Keulen*, waarop de Generaal Super Intendent ROSS van *Budberg*, in naam der Evangelifche Geestelijkheid der Vereenigde Provincien, *Kleve*, *Gulik* en *Berg*, die Gemeente en haren Jubilanus begroete.

Vervolgens Pastor LAMBRECHTS, van hier, op den Predikſtoel, en wenschte den Jubilanus geluk, waarop Pastor LAMBRECHTS, voor de nachtmaalstafel trad, en in naam der Gemeente van *Schwelin*, waarin Ds. JUNG, negen jaren Predikant geweest is, een brief van heilwensch voorlas, en daarop een zeer ſchoon gedicht van Ds. VAN DER KUHLEN, in *Wallach*, die voorheen alhier Predikant geweest was, maar zich nu door ongeſteldheid verhinderd vond, het feest bij te wonen.

Na een herhaald Choorgezang, betrad Pastor DIETENICH, van hier, den Predikſtoel, en beſloot alles met gebed en zegen, waarop de jubilanus als bij het begin naar huis begeleid wierd, en een middagmaaltijd het aangenaame feest van dezen dag beſloot.

De Allerhoogſte ſterke den jubilanus, op dat hij nog lange in ons midden arbeide, en de beste vruchten op zijn werk zie.

KERVENHEIM vakant. Zie Aug. 1813.

ZONDAGS SCHOLEN.

CAPPELLE OP D'IJSSEL, den 23ſten Julij 1820. Onze Leeraar C. A. VAN SCHAGEN, hield heden de derde verjaring zijner alhier gevestigde Zondagsſchool. Na vooraf eene redevoering gehouden te hebben, waarbij zijn Eerw. de Zondagſcholen beſchouwde, als een geſchikt middel in de hand van God, ter bevordering van de oogmerken zijner liefde jegens menſchen, werden van 54 der leerlingen, proeven hunner vorderingen genomen, en daarna onderſcheidene prijzen uitgereikt, terwijl er 12 van dezelve met plegtige aanſpraken van de School werden ontſlagen. De voor deze gelegenheid vervaardigde

zang-

zangen, werden door het alhier bestaande Zanggezelschap voortreffelijk uitgevoerd, en eene talrijke schare van menschen, zoo uit deze Gemeente als van elders zamengevloeid, was met een dankbaar genoegen en levendige aandoening getuige van het nut, hetwelk hier door in deze Gemeente gesticht wordt.

BERIGTEN.

De ondergeteekende, door het Klasfikaal Bestuur van *Deventer*, tot de correspondentie met de Boekzaal gecommitteerd zijnde, verzoekt, dat hem de berigten voor hetzelve tijdschrift, uiterlijk op den 12den van elke maand, vrachtvrij, mogen toegezonden worden.

P. C. MOLHUIJSEN,
Pred. te *Deventer*.

De Klasfikale Vergadering van *Middelburg*, geeft bij deze, aan alle daarbij belanghebbenden kennis, dat dezelve, op den 28sten Junij l. l., in plaats van wijlen den Wel Eerw. zeer gel. Heer A. J. CLINGE, tot Quaestor van derzelver Weduwenbeurs benoemd heeft, den Wel Eerw. zeer gel. Heer C. KOOLHAAS, Predikant te *Middelburg*.

LETTER-NIEUWS.

J. de Vos en Comp. te *Dordrecht*, geven uit: *Kort begrip der waarheden en pligten van den Christelijken Godsdienst*, door O. VAN KOOTEN, *Pred. te* Dordrecht, *tweede Druk*, à 6 *Stuivers*.

Dit boekje onderscheidt zich van anderen, vooral daarin, dat het een geheel *Bijbelsch onderwijs* bevat, voorgedragen in

in *Korte Stellingen*, welke telkens door eene duidelijke en nadrukkelijke plaats uit de H. Schrift, bevestigd worden. Onder de uitgedrukte Bijbelplaatsen, vindt men nog een of meer onuitgedrukte, ten einde bij meer gevorderde Leerlingen van dezelve gebruik te maken. Ook wordt de Onderwijzer, in korte aanteekeningen gewezen, op de Geschiedenissen, gelijkenissen en voorbeelden, welke ter opheldering of bevestiging van het gestelde dienen kunnen; hier en daar ook op vragen uit den Heidelbergschen Katechismus, als: bij voorbeeld de IXde en Xde Zondagen. Tevens is er gezorgd, dat op geschikte plaatsen gevonden worden, de Wet des Heeren; de XII Artikelen des Geloofs; de Lijst der Boeken van het O. en N. Verbond; de Vragen, welke bij de bevestiging der Lidmaten, en bij de voorbereiding tot het H. Avondmaal gedaan worden, en eindelijk de aanwijzing van de Feesten, welke de Christenen gewoon zijn te vieren. Alles zoo volledig, dat dit Boekje gedurende het geheele Onderwijs in den Godsdienst, kan gebruikt worden, des noods zonder eenig ander te behoeven.

Ten einde het voor eerstbeginnenden te gemakkelijker te maken, zijn in elk Hoofdstukje, eenige Stellingen, met een sterretje geteekend, welke men vooreerst kan voorbijgaan.

Het hoofddoel van dit Boekje is drieledig. — De Schrijver wenschte bij het toenemend verzuim van het onderzoek der H. Schrift, zoo veel mogelijk te zorgen, dat het voornaamste gedeelte der Goddelijke openbaring, in het geheugen worde geprent; voorts wilde hij de Jeugd zoo vroeg mogelijk bekend maken, met al zulke gewigtige Bijbelsche plaatsen, welke den eerbied en de liefde voor God, en den Heere JEZUS CHRISTUS, kunnen aankweeken, en de beste wapenen zijn tegen alle verleiding: eindelijk, verlangde hij een geheel zuiver Bijbelsch onderwijs mede te deelen, ten einde alzoo de ware leer der H Schrift, ongeschonden te bewaren, en tevens de eenigheid des geloofs te bevorderen.

In 's Gravenhage, word bij de Erve J. Thierrij en C. Mensing en Zoon, uitgegeven, en zijn alom te bekomen:

Nieuwe verhandelingen van het Genootschap, tot verdediging van den Christelijken Godsdienst, tegen deszelfs hedendaagsche bestrijders, voor het jaar 1819, in groot 8vo. a ƒ 2:8; — bevattende dit stuk de verhandeling van

S.

S. MUNTENDAM, Predikant te *Enkhuizen*, *over de wonderwerken van* ELIA *en* ELIZA, *in vergelijking gebragt met die van den Heere* JEZUS, *ter bevestiging van de waarheid der eerste, en betoog van de meerdere voortreffelijkheid der laatste*, en van D. MOLENAAR, Predikant te *Deutichem*, *verhandeling over de ingeving der heilige schriften, naar aanleiding van 2 Timoth.* 3. *vs* 16.

Nog geven dezelven uit:

JEZUS CHRISTUS, op nieuw voorgesteld. *Een troostvol boekje voor schuldige en verlaten menschen*, in kl, 8vo. a 4 st.

De Bijbel en zijn Geschiedenissen, gemaklijk gemaakt als een Lusthof der Goddelijke Historien, en verdeeld in 84 hoofdstukken, een werk dat eenig in zijn soort, *de Bijbel en zijn geschiedenissen op die manier behandeld, en de aandacht verdient niet alleen van oude Godvruchtigen maar bijzonder van jonge Predikanten, en alle lieden, die zich op de beoefening van den Bijbel toeleggen.* Dit werk naar den 6den hoogd. druk vertaald, is gedrukt in 2 deelen, in octavo met ruim 40 plaatjes versierd, en opgedragen aan de Bijbelgenootschappen in dit rijk, en om algemeen verkrijgbaar te maken, als ook tot geschenken te doen dienen, op slechts *f* 1:16:— gesteld, en daar voor in meest alle Boekwinkels in dit rijk te bekomen, zoo verre er nog maar een zeer klein getal over zijn, of te ontbieden te *Amsterdam*, bij Brave, Draijer, P. Donk, van Es, G. Roos, en Erve Vermandel.

Bij D. H. van der Scheer, te *Koevorden*, is uitgegeven en alom verkrijgbaar gesteld.

1. J. VAN WIJK ROELANDSZ. *Aardrijkskundige Tafels, van het Koningrijk der Nederlanden*, No. 1 en 2. compleet, a 11 stuiv.

2. *Geographische Tafel van Europa*, tot gebruik bij het onderrigt in de Aardrijkskunde, door C. L. W. BERNGES, uit het hoogduitsch a 3 stuiv.

3. LUTHER, of de *Kerkhervorming*, een leesboek voor de jeugd a 3½ stuiv.

4. *De Kindervriend*, een leesboek voor de jeugd, door J. T. SCHLEZ, 1ste stukje, a 4 stuiv.

5. *Godsdienstleer naar den Bijbel*, door J. P. AMSHOFF, Predikant te *Emmen*, 2de druk, a 3 stuiv.

De

De Boekverkoopers de Erven H. Gartman en W. Holtrop, te *Amsterdam*, en Blussé en van Braam te *Dordrecht*, geven op heden uit, en hebben alom verzonden, het allerbelangrijkst Werk, getiteld: *Werkdadige Meetkunst*, ten dienste van Ingenieurs en Landmeeters. Voor deze beschreven door wijlen J. MORGENSTER, in leven *Mathematicus en geadmitteerd Landmeeter*. Daarna overgezien, vermeerderd en met koperen platen verrijkt door wijlen J. H. KNOOP, in leven *Liefhebber der Mathematische Wetenschappen*. Thans geheel omgewerkt, en naar de vordering en behoefte van onzen tijd, ingerigt en vermeerderd door M. J. S. BEVEL, A. L. M. Phil. Doct. en Stads Schoolhouder te *Leijden*. Met eene Voorrede van den WelEd. Hooggel. Heer S. SPEIJERT VAN DER EIJK, A. L. M. Phil. Doct. Math. Subl. et Phijs. Prof. ord. aan de Koninklijke Universiteit te *Leijden*. In twee deelen, benevens een stuk, bevattende de noodige *Tafels van Formulen enz.* Inhoud en Platen, in gr. 8vo. de prijs is *f* 13:—:— De groote graagte, waarmede dit werk, van den aanvang af, ontvangen is, daar reeds de vierde druk daar van in het licht verschijnt, getuigt meer dan genoegzaam van deszelfs uitsteekende nuttigheid, terwijl het bovendien thans, door eene geheele omwerking, niet alleen voor lieden van de Practijk, maar ook voor alle beminnaren der Wiskunde, hoogst belangrijk, ja onmisbaar is geworden.

De Boekverkoopers ten Brink en de Vries, hebben uit het fonds van wijlen den Heer F. BOHN, aangekocht het regt van copij, en de overige exemplaren van:

J. L. EWALD, *de goede Jongeling, Echtgenoot en Vader*, of middel om zulks te worden, 2 delen met gegraveerde titels en vignet, à *f* 4:8:—

F. MASTENBROEK, *Wilhelmina Noordkerk*, eene geschiedenis, ter aanprijzing van oud Vaderlandsche zeden, voor Nederlandsche Vrouwen en Meisjes, met platen, tweede druk, à *f* 3:12:—

J. R. WIJSZ, *de Zwitsersche Robinson Crusoe*, of de met Vrouw en Kinderen gestrande Zwitsersche Predikant, een boek tot opscherping van het denkvermogen en vorming van het hart, 2 deelen met platen, à *f* 4:16:—

Ge-

Geschiedkundige Gedenkstukken en Aanmerkingen, over het Bestuur van Holland, door LODEWIJK BONAPARTE, gewezen Koning van Holland, uit het Engelsch vertaald, 3 deelen compleet, versierd met het Portret van den Schrijver, zijn thans tegen den prijs van negen guldens, bij den Boekhandelaar J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, te bekomen. Het lijdt geenen twijffel, of de merkwaardige voorvallen onder dit kortstondige bestuur plaats gehad, moeten de Leesgierigheid onzer Landgenooten opwekken, en den uitgever voor het welgelukken zijner onderneming waarborgen.

Hebben de Riddergeschiedenissen van SPIESZ, en andere, veel bijval bij onze natie gevonden, niet minder belangrijk is; de op heden uitgegeven *Geschiedenis van Kuno van Kijburg*, ten tijde van het Veemgerigt, in het laatst der XV eeuw, naar het hoogd. vertaald, van den beroemden ZSCHOKKE, gedrukt in gr. octavo, en versierd met keurige tijtel en vignet, door J. SMIES en A. L. ZEELANDER, de prijs is *f* 2:16:— en te bekomen te *Amsterdam*, bij Brave, ten Brink, Draijer, P. Donk, van Es, van Kesteren, G. Roos, Erve Vermandel en verder alom in dit Rijk,

---

Bij den Boekverkooper N. Geijsbeek, op de Leliegragt, No. 21. te *Amsterdam*, is van de pers gekomen, de tweede verbeterde druk van O. S. BANGMA, kort begrip der Stuurmanskunst, behelzende eene duidelijke en naauwkeurige voordragt, van de voornaamste regelen en voorschriften dezer wetenschap, opgehelderd door voorbeelden, benevens eene talrijke verzameling van voorbeelden tot oefening, overeenkomende met de gevallen, die zich op Zee voordoen De prijs is drie gulden.

Bij gemelden zijn ook nog eenige exemplaaren te bekomen, van de grondbeginsels der Stuurmanskunst, door denzelven, bevattende, in drie Afdeelingen, vooreerst: eene verklaring van eenige Meetkundige, Sterrekundige en Aardrijkskundige grondbeginsels; ten tweede: eene verklaring van de bijzondere deelen der Stuurmanskunst; en ten derde: eene Verhandeling over de Klootsche Driehoeken, en Klootsche Werkstukken, met zes platen, de prijs is vijf Gulden.

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgestoken worden.

BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor SEPTEMBER 1820.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusſchen den Blaauwburgwal en de
Bergſtraat, N°. 320.
MDCCCXX.

De Prijs is 6 Stuivers.

BOEKBESCHOUWING.

De eenentwintig eerste PSALMEN, ter stichting van Christenen bearbeid, door T. E. MEBIUS, *Predikant te* Beers. *Te* Groningen, *bij* J. Oomkens, 1819. 235 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1 : 16: —

Niet *uitleggen* eigenlijk, maar *stichten* is het doel van den Eerw. MEBIUS, met deze uitgave over de Psalmen. In eene uitlegkundige behandeling, zegt hij, zal ik mij niet zoo zeer inlaten, daar zulks met het oogmerk, dat ik mij voorstelde, minder overeenkomstig is. Ik wilde de Psalmen meer bijzonder over het geheel beschouwen, en van de voorlichting door onze bekwame ophelderaars der Psalmen dankbaar gebruik makende, dezelve dus slechts kortelijk toelichten, en den lezer inleiden in die geestgesteldheid, waar in de heilige Dichters dezelve voortbragten, om aldus de uitmuntende gevoelens, welke hen daar in bezielden, in onzen geest mede op te wekken, of aan te vuren. Hier uit kent dus de lezer het oogmerk van den Schrijver, met zijne eigene woorden voorgedragen, het is derhalven ook dit oogpunt, waar uit men dit werk beschouwen moet. Dan nu zal men moeten erkennen, dat het doelmatig is, dat de Schrijver aan zijn plan getrouw zich gehouden, en alzoo eene proeve gegeven heeft, hoe ook de allereenvoudigste, met veel stichting voor zich zelven, deze heilige liederen lezen kan.

Van het licht, vooral ook in lateren tijd, en wel door eigene Landgenooten, over de Gezangen van DAVID verspreid, is verstandig gebruik gemaakt, en met behartiging meest al van de noodige kortheid, en met vermijding van herhalingen en van overdrevene denkbeelden, het noodige gezegd, om den eenvoudigen Christenlezer, er een toepasselijk gebruik van te leeren maken. De omstandigheden van den tijd en de, in de laatste jaren, voorgevallene gebeurtenissen, zijn door MEBIUS dan ook bij de toepassing niet vergeten. Naar ons oordeel, moet dit echter, in een werk als dit is, vooral niet overvloediger geschieden.

Met het volgende ter proeve over te nemen, eindigen wij deze beschouwing:

Ps. XX. „ De krijgsbazuin zal zoo *zoo* aanheffen. Nu vereenigt zich alles; priesters, krijgslieden en het geheele volk, om ten slotte nog deze, JEHOVA vereerende en hun vertrouwen op Hem uitdrukkende, bede aan te heffen.

O Heer behoud!
De koning verhoore ons ten dage onzes roepens!

of:

O Heer behoud den koning!
En verhoor ons als wij roepen!

„ Altijd getrouwe JEHOVA! *bewaar*, help en begunstig *den koning! schenk ons uwe gunst, als wij* in den beslissenden oogenblik Uwe hulp *afsmeeken.*"

„ De krijgstrompet heft aan, en daar Jeruzalem van het blazen van dezelve, van het klinken der cimbalen, en van het geroep, „ JEHO-„ VA *behoud onzen koning,*" „ *God zij met u,*" „ *Hij hoore, als wij tot hem roepen,*" davert,

trekt

trekt het leger in vertrouwen op JEHOVA, met hunnen zich geheel op JEHOVA verlatenden koning aan het hoofd, tegen den vijand op."

„En waarlijk, was iets geschikt, om hunne harten met heldenmoed, met vertrouwen op JEHOVAS bijstand te vervullen, dan was het zulk een lied, bij gelegenheid van den uittogt aangeheven. Het was wat te zeggen, tegen zulke vijanden, als in het bijzonder de Syriërs waren, op te trekken, met hunne krijgswagenen en de uitgelezene ruiterij, welke zij bezaten. Zij zijn thans daartoe zamengekomen, nog één oogenblik, en het beslissende tijdstip is daar, waarop zij hunne vrienden verlaten, en tegen den vijand aangevoerd worden zullen. Nu den heilwensch te hooren, dien JEHOVAS vertegenwoordiger aan den koning, en dus ook aan hen doet, nu den koning aan hunne spits te hooren, zoo als hij dezen wensch beademt, en aan JEHOVAS magtigen bijstand niet twijfelt; nu hunne hoofden te hooren, zoo als zij in den heldentoon, met gevoelens, die Israëlitische legerhoofden past, met waren heldenmoed, het ijdele van het zwetsen hunner vijanden, hun vertrouwen op hunnen magtigen Beschermgod, en het zekere hunner zegepraal voorstellen, en dat alles besloten te zien met den wensch, dat JEHOVA hunnen koning bescherme, dat hij hen verhooring schenke ten tijde des gevaars, dat JEHOVA dit doe, aan wiens magtige en beschermende hoede noch de priesters, noch de koning, noch de legerhoofden twijfelden, moest dit niet de sterkste uitwerking op hen oefenen, en zelfs den bevreesdsten bloodaard tot een' held maken? Welk een menschkundige trek van DAVID, om zoo op het volk te werken, en hetzelve aan te vuren! maar bovenal welk eene godvruchtige gezind-

 heid,

heid, die in dit geheele lied doorstraalt! JEHOVA is Hem alles, deze is het, die alleen hulp verleenen kan, deze zal dit doen, en hun de heerlijkste overwinning schenken en daarin het groote van zijne Magt ten toon spreiden. Welk een held DAVID is, hij vertrouwt niet op zich zelven, maar alleen op JEHOVA. „DAVID," — het zij mij vergund hier de woorden van den Hooggel. VAN DER PALM, in wiens geest ik dezen psalm grootendeels bearbeid heb, over te nemen, — „is de maker „van een dichtstuk, waarvan hij zelf de ziel en „hoofdbedoeling uitmaakt. Maar zoo er iets „vervreemd is van ijdelen ophef, van glorie „of hooggevoeligheid, zoo ergens ongemaakte, natuurlijke zedigheid te vinden is, het is „in de gevoelens, die hij de Priesterschaar en „zich zelven in den mond legt. En met dit „alles, het lied is niet flaauw en kwijnend, maar „vurig en heldhaftig. De godsvrucht bekleedt „hier de plaats van eigen roem en dwaze zelfsverheffing. DAVID is niet de held, de verlosser van Israël, maar JEHOVA; die geeft hulp „en raad, die alleen geeft de overwinning."

„Ja zoo is het, alles komt van God, Hem alleen komt er de eer van toe. Mogten wij, Christenen! dat altijd zoo gadeslaan, zoo als DAVID ons hier voorgaat, om bij al onze pogingen, inzonderheid bij alle belangrijke ondernemingen, alleen op Hem te zien, die ons alleen Zijnen zegen schenken kan."

„Dan zullen wij, gelijk wij aan de ééne zijde werkzaam zijn, om het oogmerk te bereiken dat wij ons voorstelden, aan den anderen kant ons oog alleen op Hem gevestigd houden, die zelfs in den grootsten nood redding en verlossing schenken kan; en DAVIDS spreuk, die hij den legerhoofden in den mond legde, ook de onze zijn:

De-

Deze op wagens, die op paarden —
En wij op den naam van JEHOVA *onzen God,*
Steunen en roemen wij.

„ Dit vertrouwen op JEHOVA, waardoor wij ons alleen op Hem verlaten, hebben wij toch niet alleen in den strijd, dit hebben wij altijd noodig, want dan alleen hebben wij een steunsel, waarop wij ons zeker en altijd verlaten kunnen. Dat wij dan, Christenen! terwijl wij al onze krachten inspannen, tevens steeds hooger opzien tot Hem, die onzen arbeid met Zijnen zegen bekroonen, die ons in den nood helpen, en ons uitkomsten schenken kan, Zijner Magt en Liefde waardig. Dan zullen wij Hem vereeren, zoo als Hij door ons, Zijne in alles van Hem afhangende schepsels, behoort vereerd te worden, en Hij, zal ons niet beschamen. Ja, het zal de wensch onzer harten zijn, om ook daar, waar wij kunnen en mogen, anderen daartoe op te wekken, en naar DAVIDS voorbeeld van elke gelegenheid gebruik te maken, om ook anderen met die gezindheden te vervullen, en hunne harten op dien toon te stemmen, welke er in dit lied doorstraalt."

„ Gelukkig, indien de vorst zelf zijn volk zoo voorgaat. Opwekkend was de gedachte: „ het is DAVIDS lied, dat thans wordt aange„ heven, Hij zelf verklaart hier plegtig:"

„ *Ja, ik weet, ik gevoel het*
„ JEHOVA *staat Zijn' Gezalfden bij*
„ *Verhoort hem uit den hemel Zijns heiligdoms,*
„ *En zal, door Zijne regter hand,*
„ *Heerlijke overwinning schenken."* —

„ Deze gedachte moest wel den plegtigsten in-

indruk op het volk uitoefenen. Ja, gelukkig het land, wiens koning God vreest, en zich in den nood op Hem verlaat. Dit wekt eerbied, vertrouwen en gehoorzaamheid aan God in de harten op. Dit werkt de ware liefde voor den vorst bij alle weldenkenden en braven des lands, die daar zij het gevoelen, hoe veel een koning noodig heeft, om zijne gewigtige pligten te vervullen, en aan de hooge waardigheid te beantwoorden, waartoe God hem riep, des te hartelijker deszelfs belangen aan Hem voordragen, opdat hij door God gesterkt, zijn volk met wijsheid en zachtmoedigheid regere, en *zij zoo een gerust en stil leven mogen leiden in alle godzaligheid en eerbaarheid.* — Aan deze evangelische vermaning gedachtig, willen wij dan, Christenen! niet alleen in den nood met Israëls volk van God begeeren:"

O Heer behoud den Koning!

maar voor denzelven steeds dat alles vragen wat hij noodig heeft, en steeds wenschend en biddend zeggen:

Dat lang de dierbre koning leef,
Aan Neêrlands heil verpand!
Dat God hem Zijnen zegen geef!
't Geluk beschermend om hem zweef!
Ja leef, geliefde koning! leef
Voor Volk en Vaderland!

BRANDT.

LEER-

LEERREDENEN door J. J. DERMOUT, *buitengewonen Hofprediker van Zijne Majesteit, den Koning der Nederlanden, en Predikant in* 's Gravenhage. *Te* Dordrecht, *bij* Blussé *en* van Braam, 1819. 325 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3: —: —

Een achttal Leerredenen, over verschillende onderwerpen, wordt ons hier door den Haagschen Leeraar DERMOUT geleverd, welke wel waardig zijn gelezen te worden, en die men ook, wegens de bekendheid van zijnen naam, niet onopgemerkt noch ongebezigd laten zal. In het korte Voorberigt, waar in hij zijne overtuiging te kennen geeft, dat men op onderscheidene wijzen goed kan prediken, en dat hij dus ook zijne manier gevolgd heeft en volgt, zonder die anderen daarom aan te prijsen, verklaart de beschaafde Leeraar, dat hij dezen bundel in 't licht zendt, met den eenvoudigen en opregten wensch, dat de Lezers in wier handen dezelve vallen zal, daar uit eenige vrucht van Christelijke leering, opwekking of vertroosting zullen erlangen. Verneemt hij, dat dit zijn werk in eenen ruimeren kring nut mag stichten, dan zal hij welligt, eenige andere Leerredenen, onder den titel van *Tafereelen uit het huisselijk leven volgens den Bijbel*, welke hij bezig is, voor zijne Gemeente te bearbeiden, tot algemeen gebruik uitgeven.

De eerste Leerrede in dezen bundel, heeft ten Tekst *Job* V: 17—27. en beschouwt de gronden van gerustheid, welke de Godsdienst ons, omtrent de beschikking van ons lot, inboezemt; namelijk: 1.) God is het, die 's men-

fchen lotgevallen beftuurt. 2.) De beproevingen die het menfchelijk leven oplevert, ftrekken den opmerkzamen tot waar geluk. 3). De uitreddingen en verfchooningen, waarmede het doorzaaid is, wegen rijklijk op tegen de rampen. 4.) De vergoeding van vroegere fmart, die er ons in gefchonken wordt, is gefchikt, om ons met het leed der aarde, vriendelijk te verzoenen.

Bij de waarde van den mensch, wordt, in de tweede Leerrede, over *Ps.* VIII. de aandacht bepaald, als een van den Hoogen God geliefd fchepfel, en in de toepasfing niet vergeten, 't geen waartoe die befchouwing ons vooral moet opleiden, om namelijk, met den koninklijken Dichter, God te verheerlijken.

De gelijkenis van de arbeiders in den wijngaard, *Matth.* XX: 1—16. vermeld, is de tekst van de derde Leerrede, en geeft aanleiding om te fpreken, over de billijke wijze, waarop God ons werk in zijnen dienst beoordeelt en beloont. Het *goede* en *weldadige* van deze Goddelijke handelwijze, is, naar het doel der gelijkenis (fchoon dan in het opfchrift niet genoemd) evenwel ook niet vergeten; en tegen het misbruik der woorden, *velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren*, (uitgelezen, braaf en waardig) door eene gezonde verklaring, zeer juist gewaarfchuwd.

De voortreffelijkheid van JEZUS als Godsgezant en Boetprediker, is het opfchrift der vierde Leerrede over *Matth.* XII: 41*b.* Eene aanmerking, welke ook wij hier meenen te moeten maken, op de wat al te uitvoerige fchets van, of herinnering liever aan JONA, en het boek naar zijnen naam genoemd, wordt aanmerkelijk verzacht, door het doelmatige, en den ernst van en in de geheele voordragt.

Hier

Hier volgt niet ongepast de vijfde Leerrede op, over JEZUS *menschenkennis*, naar den gepasten tekst *Joan.* II: 25*b*. De Leeraar, stelt zich ter omtwikkeling hier JEZUS voor, in zijn dagelijksch verkeer, slaat de Evangelische berigten gade, omtrent de hem voorgekomene onverwachte ontmoetingen, bepaalt de aandacht op zijn onderwijs, en bij de buitengewone omstandigheden zijnes levens. Dit is alles overtuigend en klaar. Men mogt soms zeggen, dat dit onderwerp, voor eene Leerrede, min geschikt ware, de toepassing welke hier volgt, doet den nuttigen invloed kennen, welken de herinnering over JEZUS diepe menschenkennis en wijsheid behoort te maken. Hier zou zeer goed eene Leerrede op gevoegd hebben, en gevolgd zijn, over 's Heeren Alwetendheid, naar *Joan.* XXI: 17.

Van de zesde Leerrede, is de tekst *Psalm* CXIX: 99, 100, en het thema, de Bijbel, als eene bron van ware menschenkennis, 1.) wegens de algemeene ontdekkingen daarin aangaande 's menschen hart. 2.) Van de geschiedkundige bijzonderheden daar in voorkomende, 3.) Uit de opregte bekentenissen van brave en verlichte menschen daar in, omtrent zich zelven afgelegd, en 4.) uit hoofde van het zedekundig onderwijs, in den Bijbel gegeven.

De twee laatste Leerredenen, in deze verzameling, hebben *Hand.* XVIII, of PAULUS te *Athene*, tot opschrift, de eerste van *vs.* 16—21. en de andere van *vs.* 22—31. De eerste overweegt, 1.) Hoedanig de uiterlijke gesteldheid was, waar in PAULUS deze Grieksche Stad aantrof: 2.) welken trap van beschaving hij bij hare aanzienlijkste Burgers ontdekte. 3.) Hoedanig het met den Godsdienst des volks aldaar geschapen stond, en staat ten vierden, even

stil,

ftil, bij het kenmerkende van deszelfs karakter. Deze is eene ophelderende Verhandeling, voor velen van wezenlijk aanbelang, en de daar op gevolgde toepassing, zeer ernstig en wel naar de behoefte van onzen tijd, en van ons land ook ingerigt.

De laatste bepaalt, na de verklaring der redevoering, de aandacht bij eenige trekken, van 's Apostels begaafdheid daar in op te merken, en doet vervolgens de voortreffelijkheid van het voorstel, nader kennen. Deze rede is met veel oordeel en beleid gesteld, en wij willen, ten bewijze dat DERMOUT, niet altoos op dezelfde wijze toepast, maar ook hier in eene aangename, en nuttige (ja noodzakelijke) verscheidenheid weet in acht te nemen, deze brok uit de daarbij gevoegde toeëigening, hier bezigen:

„ Indien, Toeh.! bij ul. de wensch is ontstaan, dat gij den grooten Redenaar zelven hadt mogen gehoord hebben, of, zoo de voorstelling u behaagt, dat het nog mogelijk ware hem in uw midden te zien optreden; dan zult gij ons niet van ongerijmdheid beschuldigen, wanneer wij, in onze verbeelding, Paulus op *dezen* leerstoel plaatsen, en uit de gesteldheid der denkbeelden en zeden, die hij onder ons zoude aantreffen, gelegenheid nemen, om te gissen, wat en hoe hij, in *dezen* tijd, tot *uliëden* zoude gesproken hebben."

„ Ik durf mij niet vleijen, M. H.! dat hij zijne rede tot ons, gelijk hij bij de Atheniënzers deed, beginnen zoude met eene lofspraak op onze Godsdienstigheid. Of, wat zoude de achtbare man, die nooit vleide, zeggen, wanneer hij onze stad bezocht, en onze straten doorwandelde, op de dagen der godsverëering, en zag, hoe groot de menigte is derzulken, die-

die hunne openbare hulde aan den God en Vader van onzen Heere Jezus Christus weigeren? wanneer hij aanschouwde al dat handelbedrijf en vermaak, hetwelk, door ontelbaar velen, wordt behartigd boven de zalige rust, die de kennis en bepeinzing van den besten Godsdienst, in het hart en over het leven verspreiden? — Wat zoude hij zeggen, wanneer hij, nu en dan, tempelen binnentrad, geschikt om duizenden te omvatten; maar te ruim voor de kleine schaar, welke er zich aanbiddend nederbuigt, en dienaren van het Evangelie op den kansel ontmoette, bezig met de verkondiging der heilrijkste waarheden; maar omringd door het kleinste getal der genen, wier doop en belijdenis hen tot leden der gemeente des Heeren heeft gemaakt? „ Ik bemerk," — dus zoude hij spreken, — „ ik bemerk, dat gij „ allezins verbasterd zijt van uwe beginselen: „ ik vinde u begunstigd met een Evangelie, „ maar hetwelk gij minacht; met middelen tot „ zaligheid, waarvan gij u niet bedient; en „ met leeraren, wien gij, offchoon zij in Chris„ tus naam tot u spreken, gehoor ontzegt: ik „ heb het volk van Athene, in deszelfs blind„ heid, godsdienstiger gevonden, dan deze „ Christenen." Gave God, M. B.! dat dezulken onder ons, die onze onderlinge bijeenkomsten nalaten, en tot welke, uit dien hoofde, de stem van onze vermaning nimmer doordringt, gelegenheid hadden, om den bestraffenden ernst van een' Apostel te hooren! misschien zouden zij van hunne ondankbaarheid worden overtuigd, hunne ijdelheid betreuren, en zich begeven onder het opzigt van den Herder hunner zielen. Ul. allen, die betere gezindheden koestert, en het belangrijke van den godsdienst kent, u roepen wij op, om in den kring, waarin gij leeft,

leeft, die denkbeelden nopens de Gods-vereëring, welke de vurige ziel van eenen Paulus in ons midden zoude uitstorten, te verbreiden; en bidden u, dat gij ons helpt, het werk van Apostelen vervullen, en uwe broederen behouden."

„Ook de vrucht der godsdienstigheid, welke nog onder ons bestaat, zoude de onpartijdige waarneming en beoordeeling van Paulus, indien hij tot ons konde spreken, niet ontgaan. Ik houde mij verzekerd, M. H.! — want, zoo ik desaangaande twijfeling moest voeden, zoude ik mij, over het lot onzer bediening, met ontroostbaren weedom beklagen, — ik houde mij verzekerd, tot eer der hemelsche Genade, dat de Apostel, ook onder u, verlichte en deugdzame vereërders van God zoude aantreffen en hoogschatten, en meer dan éénen onder ulieden, van ganscher harte, een' geschreven brief van Christus noemen. Ja! mijn hart wordt gestreeld door de gedachte, dat hij onderscheidene huisgezinnen zoude leeren kennen als tempelen van Jezus onzen Heer, en in vele zielen reine altaren voor God zien opgerigt. Mij dunkt, ik hoor hem zijn innig welbehagen over uwe gebeden, dankzeggingen en liefdewerken uitdrukken, in die taal van geest-verrukking, waarmede hij gewoon was zijne blijdschap, over het geluk zijner broederen, te betuigen: „Ik danke mijnen God wegens ulie-
„den, vertrouwende, dat Hij, die een goed
„werk in u begonnen heeft, hetzelve volëin-
„digen zal tot op den dag van Jezus Christus."
Maar ik vreeze te gelijker tijd, dat hij, onder de scharen onzer belijderen, eene menigte zoude ontmoeten, wier geheele godsdienstigheid, niet onderscheiden van die des heidendoms, enkel het gewrocht is der gewoonte,

en

en het werk der lippen. Op deze wijze althans zoude hij oordeelen over hen, die, in diepe onkunde verzonken, knielen voor eenen onbekenden God, wiens heerlijkheid en deugd zij niet beseffen, en over dezulken, die leven als of zij het Opperwezen niet kennen; overgegeven zijnde aan allerlei zonde, en afkeerig van de godsvrucht, zonder zich door de liefde van Christus te laten bewegen tot bekeering en heiligheid. Met droefheid — hiervan ben ik overtuigd — zoude de heilige man de bekrompene gedachten, aangaande de genade van God in de zielen van velen, die hunne zonden boetvaardig betreuren, ontwaren, en den slaafschen dienst, door eene misvormde en eigenzinnige vroomheid, toegebragt aan den Vader van alle barmhartigheid, aanschouwen: „Is dit, — dus zoude zijn hart zich, bij deze treurige waarnemingen ontlasten, — „is dit dezelfde God, „dien ik verkondigd heb, en welken gij aan„bidt? Dat bijgeloof behoort niet tot de ver„ëering van Hem, die een geest is, en in „geest en waarheid wil aangebeden worden: „die onverschilligheid ontëert zijne liefde en „grootheid; dat wantrouwen is eene verzaking „van den rijkdom zijner ontferming; die geest „der dienstbaarheid en vreeze eene verloo„chening zijner algenoegzaamheid. Alzoo hebt „gijlieden Christus niet geleerd: want, op „deze wijze zoudt gij kunnen denken en le„ven, en tevens de afgoden dienen, of aan „een noodlot gelooven, of dood noch oor„deel verwachten." Verschoont ons dan, M. B.! wanneer wij, van tijd tot tijd, in denzelfden toon spreken tot ulieden, die in de zonde leeft, en het Evangelie misbruikt tot voedsel uwer zorgeloosheid; of die het getuigenis der Goddelijke barmhartigheid niet over de beden-

kin-

kingen uwer zwakheid, noch den redelijken eisch der liefde, over het maaksel uwer eigenwillige Godsdienstigheid, laat zegevieren."

Wij verklaren aan het Slot, dat alle deze Leerredenen, zeer voordeelig getuigen van de kunde, smaak, ijver en Godsvrucht, van den waardigen Leeraar, en met zoo veel oordeel opgesteld, en zoo Christelijk ingerigt zijn, dat ze, offschoon dan ook wat langer dan men doorgaans vordert, de aandacht behoorlijk levendig houden. Het regte gebruik des Bijbels, wordt door elke verklaring bevorderd, en het bestuur dat hier gegeven wordt, gevoelt elk, dat op waarheid en ervaring gegrond is, en uit liefde en pligt voortvloeit.

Wij plaatsen dus dezen bundel, in de rij van de beste Leerredenen, welke in onzen leeftijd, in ons Vaderland, in geen gering aantal, het licht ontvangen hebben.

Aangenaam zal het ons zijn, dat de Heer DERMOUT, zijnen wensch, omtrent de uitgave van eenige Leerredenen, over Bijbelsche *Tafereelen*, zal kunnen ter uitvoer brengen.

HANDLEIDING voor het Onderwijs in den Christelijken Godsdienst. Door G. BENTHEM REDDINGIUS, *Th. Dr. en Predikant te* Assen, *Lid en Secretaris van het Provinciaal Kerkbestuur, en van de Commissie van Onderwijs, in* Drenthe. *Te* Groningen, *bij* W. Zuidema, 1818. 34 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* — : 2 : 8.

Ook de Heer BENTHEM REDDINGIUS, heeft zijn eigen ontwerp, waarvan hij bij zijne Catechisatien gebruik maakt, geoordeeld te moeten laten drukken, en in het voorberigt doen blijken,

ken, van welke beginselen hij is uitgegaan. Deze onderschrijven wij meest alle; dat evenwel een Onderwijsboekjen over den Christelijken Godsdienst, de kennis der Bijbelsche Geschiedenissen vooronderstellen moet, gelijk hier ook gelezen wordt, zullen velen hem niet toestemmen, en wij doen dit ook niet, waarom zou men er zich niet *tegelijk* van kunnen bedienen? — Wij oordeelen dit zelfs zeer aanbevelenswaardig; ook vooronderstelde zijnde, dat de kinderen, in de huizen hunner ouderen, reeds met de Bijbelsche Geschiedenissen zijn bekend geworden, of eene afzonderlijke Catechisatie daar over hebben bijgewoond, 't geen toch wel niet altoos het geval zijn zal.

In elf Hoofdstukjes, is deze Handleiding afgedeeld. Het eerste handelt over den geopenbaarden Godsdienst, in 't algemeen, en den Christelijken in 't bijzonder, het tweede van God, het derde over de menschen, het vierde over JEZUS CHRISTUS, Gods Zoon, mensch en onzen Leeraar, het vijfde, over JEZUS lotgevallen en hooge waardigheid, het zesde, over den H. Geest, het zevende, over de Christelijke Godsdienstigheid in 't gemeen, het achtste, over de zedelijke verbetering, het negende, over een Christelijk deugdzaam leven, het tiende, over den invloed van den Godsdienst, op ons tijdelijk geluk, en het elfde, over de eeuwigheid.

Het vierde en vijfde Hoofdstuk, hadden wel één opschrift, — *over* JEZUS, kunnen hebben, doch wij willen over de hoofd of onderdeelen niet twisten. Achter elk Hoofdstukje, zijn eenige Bijbelplaatsen aangehaald, omdat ze bij de antwoorden niet werden aangewezen. Wanneer de leerlingen die uitschrijven, en van buiten leeren, kan dit ook aan het oogmerk wel be-

beantwoorden. Wij zien echter de noodzakelijkheid niet in, waarom van het meer gewoon gebruik juist af te wijken, en niet bij elk antwoord, waar dit vereischt wordt, de ter zake dienende tekſten ('t ſpreekt van zelf de voornaamſte ſlechts en de duidelijkſten) te voegen.

In het plan van den Schrijver, is dit boekje zeer wel uitgevallen, het behelst eene geſchikte handleiding, en kan, zoo goed als verſcheidene andere Vraagboekjes, over den Christelijken Godsdienst, gebruikt worden. Het is kort en duidelijk, en geeft voor Ouderen en Onderwijzers genoegzame aanleiding tot gepaste ontwikkeling, uitbreiding en toepasſing.

De Christelijke GODGELEERDHEID, *of Handleiding voor Lidmaten, tot herinnering van het gene zij eenmaal geleerd en beleden hebben, en voor mijne Leerlingen, tot opheldering van mijn Onderwijsboekje. Door* G. BENTHEM REDDINGIUS. *Te* Groningen, *bij* W. Zuidema, 1819. 190 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1 : 5 : —

De Titel zegt duidelijk genoeg, voor wie de Eerw. G. BENTHEM REDDINGIUS, dit werkje eigenlijk opgeſteld heeft, en met welk oogmerk, en hij heeft, in zijne korte Voorrede, nog nader zelf verklaard: — „ het is eene korte uitbreiding van mijne *Handleiding voor het Onderwijs in den Christelijken Godsdienst.* Ik heb mij, in het vervaardigen van hetzelve, van het begin tot het einde, aan dat kleine boekje gehouden, om mijner Leerlingen wil, hetwelk mij meermalen moeite veroorzaakte (?) en hier en daar eene merkbare gedrongenheid aan dit werk-

werkje gegeven heeft, dan ik *moest* en *wilde* mijn hoofddoel in het oog houden."

Het is nu een nuttig Leesboek, bijzonder geschikt voor zulke Leerlingen, die, naar den leiddraad van de genoemde korte Handleiding, gewoon zijn onderwezen te worden. Men zal het kort, bondig, eenvoudig en ernstig vinden, met tusschenvoeging van zulke schriftplaatsen, welke in het Vraagboekje achter aan staan, bevestigd of toegelicht. Wij kunnen het dus met regt ter lezing, en ten gebruike aanprijzen, van de zoodanigen vooral, die gene andere dergelijke boekjes of werkjes bezitten. Te meer nog, omdat niet alleen hier de Bijbel; als de grondslag altoos gebezigd, maar ook eene gezonde uitlegkunde gevolgd is.

Tot een staal verstrekke het volgende, uit het derde Hoofdstuk:

„ Wanneer hij (JEZUS) niet tot dat einde op aarde was gekomen, dan was het menschdom nimmer weder tot herstel gekomen. De geschiedenis der menschen voor zijne komst leert ons, dat zij hoe langer hoe meer verbasterden en in hunnen toestand verergerden, en zoo zou het ook in het vervolg met hen gegaan zijn, als Hij niet was verschenen. Het is waar, sommige Volken maakten door eigene oefening aanmerkelijke vorderingen in vele kunsten en wetenschappen, en dus ook in verlichting en beschaving, maar zij bleven onzeker omtrent God, onkundig omtrent des menschen bestemming, afkeerig van ware zedelijke verbetering en verslaafd aan allerlei zonden en verkeerdheden. Hunne verlichting en beschaving was dus niet van dien aard, dat de menschen daardoor wezenlijk en eeuwig gelukkig hadden kunnen worden. De geschiedenis der beschaafdste Volken onder de Heidenen leert ons zelfs, dat

zij niet eens in ſtaat waren, om van het licht der Rede het regte gebruik te maken, en dus den natuurlijken Godsdienst behoorlijk te leeren kennen. Zij beſchouwden de natuur met verkeerde denkbeelden en gevoelens, en misbruikten dezelve tot afgoderij en bijgeloof. Hierom zegt Paulus 1 Kor. I. 21. *Want nademaal in de wijsheid Gods*, in de Gods wijsheid predikende natuur, *de wereld* het menschdom, *God niet heeft gekend door de wijsheid*, door de wijsbegeerte, *zoo heeft het God behaagd*, *door de dwaasheid der prediking*, door de prediking van het Evangelie, die de wereld voor dwaasheid houdt, *zalig te maken die gelooven.* Hij verklaart daarom; dat de leerſtukken, die het Evangelie bekend maakte, te voren aan de menſchen geheel onbekend geweest waren, 1 Kor. II. 7. *Maar wij ſpreken de wijsheid Gods*, eene van God afkomſtige leere, *beſtaande in verborgenheid*, *die bedekt was*, in leerſtukken, die voor de menſchen verborgen waren, *welke God te voren verordineerd heeft tot onze heerlijkheid*, voor onze herſtelling tot geluk beſtemd heeft, *eer de wereld was.*

„ Welk eene ſtof hebben wij dan niet, om dankbaar God te verheerlijken, dat hij aan het menschdom zijnen Zoon tot eenen Redder en Verlosſer gegeven heeft, en dat hij ons in het bijzonder ook tot de kennis van denzelven gebragt heeft. Daardoor zijn wij bewaard gebleven voor alle die onuitſprekelijke ellenden en onoverkomelijke onheilen, die het geheele menschdom zouden getroffen hebben, als het ongeſtoord in de zonde was voortgegaan, en hoe langer hoe dieper verzonken was in onkunde omtrent den ware Godsdienst, in woestheid en barbaarschheid. Daardoor wordt ons nu de weg aangewezen, worden wij nu in ſtaat ge-

gesteld om alles, en nog meer deelachtig te worden, dan wij in Adam verloren hebben. O tot welk een heil, tot welk eene heerlijkheid en zaligheid zou het menschdom reeds nu zijn opgeklommen, als het van het begin af algemeen het regte gebruik gemaakt had van al wat de Zoon van God hetzelve tot deszelfs redding, verlichting, verbetering en vertroosting aanbiedt."

Dat hier geene geschillen behandeld zijn, en de invloed van het Christendom, ook op het tegenwoordig leven, opzettelijk aangewezen is, verhoogt de waarde van dit werkje, ook in ons oog.

PAULUS te Philippi, *of Bijbeloefeningen over Hand.* XVI: *6—40. Door* W. G. REDDINGIUS, *Predikant te* Midlum (*in* Reiderland). *Te* Groningen, *bij* W. van Boekeren, 1819. *179 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1 : 10 : —

Onder de alleraangenaamste gebeurtenissen van onzen tijd, moet elk Christen voorzeker, de oprigting, uitbreiding en heerlijke werking der Bijbelgenootschappen rangschikken, waar door reeds zoo veel goeds gesticht is, en waarvan nog zoo veel meer gewenscht en verwacht mag worden. De verspreiding van den dierbaren Bijbel, dat boek aller boeken, waarin God zelf tot ons spreekt, ons leert, en leidt en troost! kan ondertusschen dan maar alleen aan het oogmerk beantwoorden, wanneer dezelve ook gelezen en gebruikt wordt. Van daar, dat ook bij de laatst gehoudene Algemeene Vergadering, van het Nederlandsche Bijbelgenootschap, de aandacht hierop met regt zoo opzettelijk ge-

vestigd werd, en bij gelegenheid ook het Sijnodaal Besluit der Hervormden, tot het houden van Bijbeloefeningen, geroemd is, als kunnende bij uitnemendheid dienen, om de begeerte tot het regte lezen van den Bijbel meer en meer te ontvonken. Wij verblijden ons dan ook, dat wij weten niet alleen, dat verscheidene Leeraars, *Bijbeloefeningen* van tijd tot tijd houden, maar dat ook de gelukkige uitwerking daarvan reeds bespeurd wordt. Mogt dat de nog slapenden wakker, de nog nalatigen ijverig maken! De weldenkende Christen-Leeraar, ontziet immers geene moeite, wanneer het aankomt op de bevordering van het heil zijner Gemeente.

En hoe zou men beter dit laatste kunnen verrigten, dan door meer Bijbelkennis te verspreiden, en de menschen ongevoelig voor den inhoud des Bijbels in te nemen; met eene duidelijke, maar tevens korte, beoefenende behandeling van nu het een, en dan een ander gedeelte des Bijbels?

Wij erkennen gaarne, dit veroorzaakt den Leeraar meerdere moeite, en de een zal hier in beter dan de andere slagen; maar het lijdt toch ook geen twijfel, of het is ook hier: al doende leert men doen. Reeds maakten wij, eenigen tijd geleden, onzen lezer opmerkzaam, op een werk van den Hoogleeraar HERINGA, dat hij voor zijne kweekelingen vooral schreef, om hun den weg hier aan te wijzen, en wij vertrouwen, die arbeid zal niet vruchteloos geweest zijn.

Ook de Eerw. W. G. REDDINGIUS, Pred. te *Midlum* heeft, met het Sijnodaal Besluit ingenomen, zijne Gemeente op *Bijbeloefeningen* van tijd tot tijd onthaald, en geoordeeld, aan het Publiek te moeten toonen, hoe hij er zeven ge-

gehouden heeft, over *Hand.* XVI: 6—40. Het zijn deze, welke wij nu kortelijk beschouwen moeten.

Wij denken, een weinig anders over Bijbeloefeningen, dan de Heer REDDINGIUS, te oordeelen, naar 't geen ons hier geleverd is, en daarom rekenen wij ons verpligt, dat terstond te zeggen, ten einde te doen zien, waarom wij deze stichtelijke Verhandelingen of uitweidingen, als *Bijbeloefeningen* niet zoo zeer kunnen goedkeuren. Wie, onzes erachtens, Bijbeloefeningen houden wil, naar het oogmerk, die moet een onderwerp als *Hand.* XVI: 6—40 behelst, in ééns afhandelen. Bijbeloefeningen moeten zoo min preeken als Catechisatien zijn, en ze behooren ook niet langer dan een goed uur te duren.

Als stichtelijke Kerkelijke redevoeringen, over de hier behandelde Bijbelteksten, kunnen wij de hier geleverde, gunstiger beschouwen. Ze zijn eenvoudig ingerigt, behelzen een goed bestuur, maken opmerkzaam op 't geen dat men behoort in acht te nemen, en leeren, hoe men als Christen uit elke stof, leeren en op verschillende wijze daarvan een heilzaam gebruik maken kan.

De eerste over *Hand.* XVI: 6—12. beschouwt:

I. PAULUS en zijne Reisgenooten, een gedeelte van *Asia* doortrekkende, en verhinderd om aldaar het Evangelie te verkondigen, naar *vs.* 6, 7.

II. Hier te *Troas* aangeland, en PAULUS aldaar door een nachtgezigt geroepen, om naar *Macedoniën* te reizen, *vs.* 8, 9

III. De bereidvaardigheid van hem en zijne vrienden, tot eenen togt derwaarts, *vs.* 10.

IV. Hunne reis daar henen, hunne komst te *Philippi*, en hun verblijf in die Stad, *vs.* 11, 12.

De tweede, over *Hand.* XVI: 13—15. behan-

handelt beoefenend (*praktikaal*) deze bijzonderheden.

I. Dat deze Evangeliedienaars, de plaats der Godsdienstoefening bezochten, en aldaar het woord verkondigden, *vs.* 13.

II. Dat dit, onder den Goddelijken zegen, eene heilzame uitwerking bij LIJDIA had, *vs.* 14.

III. Dat deze Vrouw, met hare huisgenooten tot de Christelijke Kerk overging, *vs.* 15; en

IV. Dat PAULUS en zijne vrienden, zich door haar lieten overhalen, om in haar huis hunnen intrek te nemen.

Deze twee opgaven zullen voldoende zijn, vertrouwen wij, om de wijze van behandeling te leeren kennen. *Hand.* XVI: 16—22. is de tekst van de derde, *vs.* 23—26. van de vierde, *vs.* 27—31. van de vijfde, *vs.* 32—34. van de zesde, en *vs.* 35—40, die van de laatste. Wij verzekeren voorts, dat hier geene gelegenheid voor bij gegaan is, van welke geen gebruik gemaakt wordt, tot deze of gene nuttige leering, welke regt hartelijk is aangedrongen. Het goede oogmerk hiermede, wenschen wij hartelijk, dat bij velen bereikt worde, en deze welgemeende poging, dus niet zonder vrucht blijve!

KERKKLOKS TOONEN. Herinneringen uit het Leven van een' jongen Geestelijken. Uit het Hoogduitsch van FR. STRAUSS. *Met een Voorberigt van* W. A. OCKERSE. *Derde en laatste Stuk. Te* Amsterdam, *bij* J. van der Heij, 1820. 213 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2: 8: —

Mevrouw A. OCKERSE, Weduwe KLEIJN geeft, bij de uitgave van dit laatste Stukje, nu zelve te kennen, dat zij deze vertaling op zich ge-

nomen heeft, en dus komt haar de erkentenis toe, voor de naauwkeurigheid in deze gebezigd, en het genoegen hier door aan menigen lezer verschaft. Niet onopgemerkt hebben wij ook hare betuiging gelezen: de vertaling heeft mij voor mijn hart menig genoegelijk uur verschaft. Is er een tijdvak van tien jaren verloopen, tusschen het eerste en laatste opstel van dit werkje, dan moet men zich er ook niet over verwonderen, als men daarvan eenigen invloed, hier, in de voortbrengsels van den Heer STRAUSS gevoelig en zeer Godvruchtig gestemd gemoed bemerkt, gelijk dit de kiesche Vertaalster, dan ook heeft verklaard, in het korte Voorberigt.

De inhoud van dit derde Stukje is: De Geboortedag, — de Paaschmorgen, — het Feest op den Hemelvaartsdag, — het Pinksterfeest, — het Michaëlis-Feest, — de Thomasdag, — de *inwijding tot het ambt.*

Het eerste is een soort van beschrijving, van het Geboortefeest der beminnelijke Huisvrouw van den Predikant; in de daad zij verdient eenig, treffend, leerzaam genaamd te worden. Alle Vrouwen onzer Predikanten mogen haar wel lezen, ook zij zullen dit vast met aandoening doen. De uitweidingen over en op de Christelijke Feesten, welke hier verder voorkomen, zijn zeer levendig, en met veel warmte ter neêrgesteld. Zij duiden eene hooge Godsdienstige, of eigenlijk Christelijk geloovige stemming aan, welke ernst, hope, vreugde en verrukking baart, en allen gelijkelijk wil aandoen. Er loopt dan welligt ook iets overdrevens onder, wanneer men zoo aan zijne vrome beschouwingen den losfen teugel viert.

Men zal, wanneer de ziel zoo geheel vervuld is, met het verborgen leven des Chris-

tens, door het geloof in JEZUS met God, gemakkelijk iets te verre treden, en dus voor het verstand zeer moeijelijk meer te volgen zijn. Het aandoenlijk hart, wordt ligt door omstandigheden, in eenen staat van zoo groote gevoeligheid overgebragt, dat men rust en stilte wenschen moet, om niet zich zelve te verliezen. Wij maakten onder de lezing menigwerf deze bedenkingen bij ons zelve, en het schijnt dat de inhoud ons daartoe drong. Er is een midden tusschen koele redeneringen, en de taal van een geschokt zeer prikkelbaar gemoed. Het gebruik maken van alles wat te pas komt, voegt den Leeraar, maar ook het geestelijk overbrengen heeft zijne grenzen. De waardij van het gevoel in den Godsdienst, en bij onze Feesten, ô! wie zou dezelve verkleinen; wie haar gering schatten? Ja! daar mangelt het helaas! te dikwerf aan. Maar men moet toch ook de maat houden, en de verlichting des verstands zoo noodzakelijk achten, als de verwarming van het hart. Hoe veilig, maar dikwerf moeijelijk te treffen, is het midden! Wij lezen hier het werk, de aanteekeningen van een zeer gevoelig Leeraar, van het Luthersch Kerkgenootschap in *Duitschland*, die bijzonder geschikt blijkt te zijn, om op het gevoel te werken, en met veel levendigheid en ernst schetst, en dus zal het niet ondienstig zijn, daar op ook te letten. Verscheidene waarlijk roerende tooneelen komen hier voor, en zeer velen zullen deze bespiegelende redeneringen met groot genoegen alle lezen.

De bekwame Vertaalster, heeft door korte aanteekeningen gezorgd, dat de onkundige, in de oude Luthersche Kerkgebruiken, de noodige inlichting ontvangt, als omtrent het Michaëlis-Feest, den adventtijd enz. terwijl de Schrijver zelf

zelf de reden der benaming van den Thomasdag heeft opgegeven.

Zeer van pas, en ter regter plaats, heeft de Eerw. Schrijver, het zevende verhaal geplaatst. Wij willen er, om meer dan eene reden, het begin van afschrijven.

„ Eer ik van u scheide, moet ik nog van eenen dag verhalen, die de ernstigste mijns levens is. Bij de vorige verhalen zweefde hij altijd voor mijn' geest. En indien u ergens bij een van dezelven mijne stemming onverstaanbaar gebleven mogt zijn, dan moet zij u duidelijk worden, wanneer ik van dezen dag vertel. Ik mogt hem wel den *grondtoon* noemen, die in alle de andere klokken-toonen terugkeert, en die regt eigenlijk tot datgene leidt, hetwelk het gansche leven tot een ernstig en vrolijk feest maakt. Al zoude dan ook woord en toon ditmaal ernstiger worden dan te voren; al zoude het mij niet vergund zijn in de ernstige overdenkingen, welke de herinnering der inwijding tot mijn ambt mij voor den geest roept, eene zachte gevoeligheid en eene vriendelijk geleidende gedachte te laten spreken; en al zoude bij het verhaal van dien plegtigen morgen iedere blik op het omringende en de uiterlijke zamenstemming van alles vermeden, en het oog slechts op de beweging des innerlijken gerigt moeten worden, zoo wil toch daarom uw oog niet afwenden. Waarmede konde ik beter van u scheiden dan met ernst? Al mag ik ooit het het kleinste getal van u kennen, die eenmaal dit blad in uwe handen zult nemen, gij, broederlijke en zusterlijke zielen, hetzij gij tot het getal der vrome vrouwen, ervarene mannen of jonge Geestelijken behoort, het is echter de weemoed eener scheidende liefde, waarmede ik u thans in het aangezigt van den geest zie,

en

en de weemoed is ernſtig. Heeft mijn ambt zich ook tot u uitgeſtrekt, dewijl onze Heer mij daartoe eenmaal voor u gebruiken wilde, en heeft u op de eene of andere wijze de Geest, die hooger is dan de uwe of de mijne, gezegd, welk een ernst er in deze, dikwijls ſpelende, woorden verborgen geweest zij, o! dan is tusſchen ons beiden eene ernſtige betrekking gekomen. Wij gaan nu, gij en ik, na deze ure, ieder onzen weg, en ſchoon wij elkander hier beneden werkelijk niet van aangezigt tot aangezigt zullen zien, waaraan dan toch ook weinig gelegen is, zoo zie ik u toch eenmaal, gelijk ik hoop, en druk u de vriendenhand, omdat gij beneden op de aarde niet geäarzeld hebt met mij te weenen, te gelooven en vrolijk te zijn. En dit zal dan weder een zeer ernſtig oogenblik zijn."

„Laat mij dan nu met het ernstvolle, dat ik nog te verhalen heb, beſluiten. O dat God het mij geve, den nagalm van dezen dag, die in mijn hart niet verſterven zal, trouw en rein uit te ſpreken! Verre zij in dit uur, gelijk op dien dag, alles wat hinderen kan, van mijne ziele! Niets moge mijn gemoed bezig houden, dan de afſtand die er is tusſchen de Goddelijke genade en de menſchelijke onmagt. En, bijaldien ik mijne vroegere ondervindingen in het verhalen niet verloochenen kan, daar er reeds ſedert die dagen tien jaren weggevloeid zijn, zoo moge zich nu dat voordoen, wat mij ſedert daarbij nog grooter is toegeſchenen."

„Reeds vroeg, eer de zon opgegaan was, ontwaakte ik in de vreemde landſtreek. Op den gewigtigſten vierdag mijns levens, zoude ik onder enkel onbekende menſchen alleen zijn. Mijn vader, mijne moeder en zusters, mijne vrienden en leermeesters, allen waren zij verre; en het

oord,

oord, de landstreek en menschen mij niet bekend. Ik kende hier niemand dan mijn' Heer en Heiland. Het is waar, er had zich gisteren, bij mijne aankomst in de Gemeente, een geestelijke band tusschen haar en mij gevormd; maar die was nog zoo teeder en algemeen, dat het mij niet troosten kon. Toen ik de inwijding tot mijn ambt verkreeg, dat ons in de woorden der instelling reeds oplegde; „ Predikt het „ Evangelie overal in de wereld, —" (en ach! ging Hij, die het instelde en op *Bethaniën* stond, niet nog ter zelfder ure tot den Vader, en liet zijne Jongeren alleen, zonder zijne zigtbare tegenwoordigheid?) — zoo moesten ook bij mij alle banden des aardschen levens verbroken, en een nieuw leven begonnen worden. Maar deze proef was reeds zwaar genoeg voor hem, die gewoon was altijd in den kring van vertrouwelingen, liefde ontvangende en liefde gevende, een feest te vieren. Intusschen één ding gaf mij sterkte, en dit was de zegen, welken mijn vader voor het afscheid mij gaf, en waarvan hij gezegd had dat het de derde was, dien hij voor mij afsmeekte, en dien geen mensch mij zoo kon weder geven, als in de stilte van het ouderlijke huis, toen de zon op den afscheidsmorgen pas even was opgegaan, geschiedde."

„Diep voelde ik thans, in het uur van de morgenschemering, zoo wel den troost als de smart van dezen heiligen dag! ik stortte mijn hart voor den hemelschen Opperherder uit, die toch de onzigtbare vriend der zijnen is. Toen nu de helderheid van den dag zich uitbreidde, besteedde ik de eerste uren met mij door Gods Woord te versterken. Ik las den eersten brief van TIMOTHEUS, dien de Apostel niet van menschen, ook niet

niet door menfchen, in het begin zijner reizen onder de Heidenen fchreef, en waarin hij uitroept: „Die tot een Opzienersambt lust heeft, „ begeert een treffelijk werk!" Daarna den brief aan TITUS, dien hij meer in het midden zijner werkzaamheden fchreef, en waarin hij vermaant: „ Houd u aan het woord dat zeker is en onderwij„ zen kan;" en ten laatfte den tweeden brief aan TIMOTHEUS, dien hij in het einde fchreef, waarin hij zegge konde: „ Ik heb den loop volein„ digd, en het geloof behouden, voorts is mij „ weggelegd de kroon der regtvaardigheid."

Hartelijk wenfchen wij, dat het goede oogmerk, van Schrijver en Vertaalfter; moge bereikt, en ware Godsvrucht ook daar, waar men de doffe Kerkkloks-toonen, voor den Godsdienst, niet meer gewoon is te hooren, meer algemeen worde!

VERHANDELING, over de Maten, Gewigten, en Munten, der oude Volken. Met vergelijkings-Tafelen. Door J. TER PELKWIJK, *A. L. M., J. U. & Philof. Dr. Te Zwolle, bij* Clement, de Vri *en* van Stégeren, 132 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1 : 10 : —

Op een tijdftip, waarin de Maten, Gewigten en Munten, als aan de orde van den dag zijn, om dat men ten deze ook naar de volkomenheid, thans meer en meer ftreeft, moet het opfchrift dezer Verhandeling natuurlijk de aandacht te meer trekken. De Heer VAN PELKWIJK, verklaart echter: „ Toen ik deze Verhandeling opftelde, had ik nog geene hoop, de invoering van het Metrifch ftelfel van maten en ge-

gewigten in ons Vaderland zoo spoedig te zullen zien besluiten. Ik verkoos echter hetzelve, als het eenigst volkomene, thans meest bekende, en waarmede bereids de meeste gebruiklijke maten en gewigten vergeleken zijn, tot grond van mijne berekeningen te leggen, en thans heb ik te meer redenen, om mij daarover te verheugen, dewijl mijne tafelen anders spoedig geheel onvolledig zouden zijn geworden."

De Lezer heeft dus reden, zich te verblijden, dat dit zoo is uitgevallen. In het eerste Hoofdstuk, wordt hier gehandeld, over de maten in 't algemeen, in het tweede, over de Gewigten der oude Volken, in het derde, over de Romeinsche en Attische Lengtematen, in het vierde, over de Inhoudsmaten der Ouden, in het vijfde, over de Reismaten der Ouden, in het zesde, over de vierkante Maten der Ouden, in het zevende, over de Munten, der *Romeinen* en *Grieken*, en in het achtste, over de Hebreeuwsche Maten. Daarop volgt verklaring en gebruik der vergelijkingstafelen, welke achter aan geplaatst zijn, en gelijk de geheele Verhandeling, met veel oplettendheid, oordeel en naauwkeurigheid gesteld zijn. Zij die lust tot onderzoeken hebben, kunnen hier, aangaande het behandeld onderwerp, lezen en leeren. 't Is wel niet alles even zeker en uitgemaakt, wat hier voorkomt, maar als zoodanig doet het ook de geoefende Schrijver geenzins voorkomen, en wie zou dit ook durven vergen? De liefhebbers der rekenkunde, ontvangen hier ook aanleiding, om den Schrijver na te rekenen, en dus zich op eene aangename wijze bezig te houden. Ter opheldering, tot beter verstand althans, en ter vereffening van verschei-

fcheidene Bijbelplaatfen, kan ook dit werkje voordeelig zijn. Tot het leveren van een fchets of uittrekfel, is dit boekje minder gefchikt, wij geven dus enkel, ter verdere aanprijzing, dit ftaal van des Schrijver naauwkeurigheid, en goed oordeel.

„ *Herodotus* begroot den omtrek der Stad Babel op 480 ftadien (Lib. 1, c. 178), terwijl *Diodorus Siculus* (Lib. 2, c. 7) daaraan, volgens *Ktefias*, 360 geeft. De overige oude Schrijveren verfchillen weinig van *Diodorus*, behalve *Plinius*, die (Lib. 6, c. 26) 60 Romeinfche mijlen opgeeft: deze nu bedragen, volgens zijne manier, van altoos 8 ftadien op eene mijl te rekenen, 480 ftadien, en dus heeft hij *Herodotus* gevolgd. *Herodotus*, *Ktefias* en de togtgenooten van *Alexander* hadden alle Babel gezien, en het is daarom niet te denken, dat zij zoo zeer over de grootte dier Stad zouden verfchillen, als zij werkelijk deden, in de onderftelling, dat zij dezelfde foort van ftadien bedoelden, en ik houde het derhalve daar voor, dat zij alleen in de foort der gebruikte maten verfchilden, en dat *Herodotus* de ftadien van *Ariftoteles*, en *Ktefias* die van *Archimedes* bedoelde, deze ftonden onderling in reden als 300,000 tot 400,000 of als 3 tot 4; de 480 ftadien van *Herodotus* waren dan volkomen gelijk aan de 360 van *Ktefias*, en de verfchillen der Ouden, over de grootte van Babel, zijn dan volkomen vereffend."

Tijd-

Tijdrekenkundige VERHANDELING, *dienende ter bevestiging en verklaring van eene tijdrekenkundige Tafel, voor de Geschiedenis der Israeliten en andere Aziätische Volken, vergeleken met die der Grieken en Romeinen. Door* J. TER PELKWIJK, *A. L. M., J. U. & Philos. Dr. Te* Zwolle, *bij* Clement, de Vri en van Stegeren, 1818. *VIII en* 300 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 4 : 16 : — *met de Tafel.*

De Tijdrekenkunde, is op zich zelve eene drooge studie, maar daarom geenszins voor nutteloos te verklaren. Zij is voor de geschiedenis onmisbaar, en men moge dan al niet in alles tot die naauwkeurigheid geraken kunnen, welke men gaarne verlangen zou, men zal echter, bij een verstandig onderzoek, geene nuttelooze moeite doen. De Heer TER PELKWIJK, heeft dat begrepen en ondervonden. Daar door is deze Verhandeling ontstaan, en nu ter bevordering van het algemeen nut uitgegeven. „Ik heb, (dus spreekt de Schrijver zelf,) zoo veel mij doenlijk was, de tijdorde in acht moeten nemen, waardoor veroorzaakt is, dat ik de tijdrekening van ieder Volk niet afzonderlijk geheel konde afhandelen, zoo als anders de opschriften der Hoofdstukken schijnen te vorderen, maar dezelve meer dan eens moest afbreken, en tot die van een ander overgaan, zoo dra dit met het vorige in betrekking geraakte, ten einde gedurige herhalingen voortekomen: dus moest ik handelen met die van Egypte, Mediën en het Rijk van Juda, welke, afgebroken zijnde, gezamenlijk met die van het Babijlonisch Chaldeeuwsche Rijk ten einde worden gebragt. Ik heb

heb mij hier en daar eenige gisfingen en uitweidingen veroorloofd, welke in eene Tijdrekenkundige Verhandeling niet wel fchijnen te voegen; dan daar de tijdrekening zeer weinig beoefend wordt, geloofde ik dat er weinig lezers zouden zijn, die fmaak vonden in eene, enkel uit berekeningen beftaande, verhandeling, en dat deze uitweidingen tevens konden dienen, om in vele gevallen mijn gevoelen duidelijker voor te ftellen. Om dezelfde reden heb ik, ten einde aan Lezers, die geenerhande kennis van de Tijdrekening hebben, te gemoet te komen, een kort verflag van den Juliaanfchen Tijdkring en de gebezigde Jaartellingen doen voorafgaan, ten einde dezelve daar door de moeite te befparen, van elders daaromtrent het noodig onderrigt te zoeken."

In zestien Hoofdftukken, is deze Verhandeling verdeeld, zie hier de opfchriften;

„ I. Over de Jaren en Jaartellingen. II. Over de verdeeling van de Israëlitifche Gefchiedenis in Tijdperken en derzelver Verbinding met de gemeene Jaartelling. III. Over het Tijdperk tusfchen ABRAHAMS Geboorte, en den Uittogt der Israëliten uit *Egypte.* IV. Over het Tijdperk tusfchen den Uittogt en Tempelbouw. V. Over het Tijdperk tusfchen den Tempelbouw en de Verwoesting van *Jeruzalem* door NEBUCADNEZAR. VI. Van de Oude Tijdrekening der Grieken. VII. Over de Tijdrekening van het Egyptisch Rijk. VIII. Van de Asfijrifche en Medifche Rijken. IX. Van het Babijlonisch Chaldeeuwfche Rijk. X. Overblijffelen van de Tijdrekening der Tijriers. XI. Van het Rijk van Lijdien. XII. Van het Perfifche Rijk. XIII. Tijdrekening der Israëliten van de Babijlonifche Ballingfchap, tot den dood van ALEXANDER DEN GROOTEN. XIV. Over de opvolgers van ALEXANDER

DER in *Egypte* en *Sijrie*, en de eerste Romeinsche Keizers. XV. Tijdrekening der Joden, van den tijd van ALEXANDER DEN GROOTEN, tot de verwoesting van *Jeruzalem*. XVI. Inrigting en gebruik der Tijdrekenkundige Tafel.

Het eerste Hoofdstuk, kan als eene Inleiding beschouwd worden. De reden waarom dit tijdrekenkundig onderzoek, eerst met het tijdperk van ABRAHAMS geboorte aanvangt, doet de Schrijver duidelijk genoeg kennen, in deze woorden van bladz. 27.: „ De oneindig uit elkander loopende gevoelens der Tijdrekenaren bewijzen genoegzaam, dat de berekening van den Ouderdom der wereld onmooglijk is, en dat het daarom raadzaam moet geoordeeld worden, de lengte der beide eerste tijdperken onbepaald te laten, en de tijdrekening eerst met het begin van het derde, of Abrahams geboorte, eenen aanvang te doen nemen."

Daar MOZES ons geene geregelde tijdrekening, maar alleen eene, uit eenige meest aanmerkelijke voorvallen bestaande, geschiedenis zal hebben geleverd, naar zijn oordeel, zoo is ook de ouderdom der wereld daar door geenzins bepaald, en men behoeft dus niet in het strijdperk te treden, tegen de genen, welke meenen eenen hoogeren ouderdom der wereld te kunnen bewijzen, en daarom het gezag van MOZES te verkleinen. Recensent gelooft evenwel, dat iemand als de Heer VAN PELKWIJK, die er zich toe gezet heeft, om eene goede tijdrekenkundige Verhandeling te schrijven, en wel bijzonder ter bevordering ook van het nuttig Bijbellezen, die vroegere tijdvakken niet behoorde achtergelaten te hebben. Velen welke hem hier met ons, als een oordeelkundig man, die goed denken en cijferen kan, leeren kennen, zouden althans het resultaat van geregeld

nadenken, over dit punt en 't geen daar over van tijd tot tijd geschreven is, met genoegzame redenering ondersteund, gaarne van hem lezen willen. Veel van 't geen al niet tot zekerheid gebragt kan worden, zal toch tot eenen aanmerkelijken graad van waarschijnlijkheid kunnen worden opgevoerd. En wanneer men alléén, bij het geen volkomen zeker is, zich wilde bepalen, dan zou men toch ook niet over de oude maten en gewigten schrijven, noch ook over de, met ABRAHAM aanvangende en met de Babijlonische Ballingschap eindigende, tijdvakken, tijdrekenkundig redeneren moeten. Dit blijkt toch, trouwens, onderscheidene reizen ook uit dit geschrift zelve.

De geheele Verhandeling, getuigt voordeelig van 's Schrijvers aangewende moeite en van zijn gezond, welwikkend oordeel. Hij toont genoegzame kundigheden te hebben opgedaan, om doorgaans het beste, onder de verschillende gevoelens te verkiezen, en tevens zijne gedane keuze of te bewijzen of immers zeer aannemelijk te maken. Onder vele andere bewijzen, kunnen wij ons hier ook gerust beroepen, op het geen aangeteekend staat, over den tijd, wanneer de in het Bijbelboek ESTHER vermelde gebeurtenissen waarschijnlijk zullen zijn voorgevallen. Na onderscheidene andere gevoelens opgenoemd, en tegengesproken te hebben, vervolgt hij: „ Onder al de Perzische Koningen schiet dus nog alleen Xerxes over, en dezen meen ik met eene groote waarschijnlijkheid voor Ahasveros te moeten houden, en hier voor stemmen ook Scaliger, Calvisius, Ubbo Emmius, Vitringa, Carpzovius, Lilienthal, Venema, Eichorn en Hesz. Zijn karakter was geheel overeenkomstig met dat van Ahasveros, hetwelk ik niet beter dan met de vol-

gen-

gende gezegden van Eichhorn kan bewijzen:
„ Voor zulke handelingen was geen Darius,
„ maar wel een Xerxes vatbaar, die de Zee als
„ een Majesteitsschenner liet geesselen, om dat
„ zij door eenen storm zijne schipbrug over
„ den Hellespont verwoest had; die den bou-
„ wers der brug het hoofd liet afslaan, om dat
„ zij geene brug konden bouwen, die tegen
„ de stormen eener Zeeëngte houdbaar was, daar
„ bij eenen Noorden wind de stroom zoo hevig
„ loopt, dat geen vaartuig het daarin houden
„ kan: die den oudsten zoon van zijnen Gast-
„ heer Pijthius, die hem zoo onlangs twee-
„ duizend talenten tot zijnen onzinnigen krijg
„ tegen Griekenland geschonken en heerlijk
„ onthaald had, en die op zijnen eisch eene
„ keizerlijke gunst zoude verzoeken, als in een
„ aanval van razernij, voor de oogen van zijnen
„ gastvriend liet ombrengen, om dat hij dezen
„ van zijne vijf zonen, die allen in Xerzes leger
„ dienden, tot troost van zijnen ouderdom en
„ tot bezorging zijner uitgestrekte huisbezig-
„ heden verzocht; die als een onzinnige ge-
„ loofde de eerwaardige overblijfselen van den
„ onsterflijken Leönidas door eene kruissiging
„ te kunnen beschimpen, om dat hij getoond
„ had, dat een klein getal vrije Grieken ook
„ duizenden Perzianen eenen tijd lang weder-
„ stand konden bieden; die in zulken afgrond
„ van zwelgerij en wellust verzonken was, dat
„ hij zich niet schaamde, om, in een openlijk
„ bevel, eene groote belooning te beloven aan
„ den genen, die eene nieuwe soort van wel-
„ lust zoude uitvinden. Zulk een Sardanapaal,
„ zulk een uitvaagsel der menschheid, zulk
„ een monster was waardig om de affchuwe-
„ lijke rol van eenen Ahasveros te spelen. (In-
„ leid. 2 D. P. 639.)"

 „ Het

„ Het karakter van Xerxes was derhalve volmaakt overeenkomſtig met dat van Ahasveros, doch waren de verdere omſtandigheden nu ook dezelfde? In zijnen tijd was het Perziſche Rijk in zijnen grootſten luister en ſtrekte zich werkelijk, na de tweede onderwerping van Egypte, van Æthiopien tot Indiën uit, en voldoet derhalve aan de beſchrijving van Esthers boek. Men heeft tegengeworpen, dat men het laatstgenoemd gewest niet als de uiterſte grens kon aanmerken, daar onder Darius, Thracien en Macedonien mede bereids onderworpen waren, en de opgaaf daarom zoude hebben moeten zijn van Indiën tot aan Griekenland; dan ik zie daartoe weinig reden, daar Æthiopien den Joden, waarvoor het boek eigenlijk geſchreven werd, veel meer bekend was, dan Griekenland. De grootſte zwarigheid zal zijn: dat Xerxes in zijn zevende jaar, op den togt tegen de Grieken zijnde, zich niet te Suſa konde bevinden. Al ware dit zoo, dan zoude het evenwel niet bewijzen, dat Xerxes Ahasveros niet kon zijn; dewijl in Esthers boek geenszins gezegd wordt, dat deze Koning zich in zijn zevende jaar te Suſa bevond, waarom ook de Heer Lilienthal onderſtelt, dat het huwelijk van Xerxes met Esther te Sardis heeft plaats gehad. Het komt mij evenwel voor, dat het eenvoudig verhaal ons eerder om Suſa, dan eenige andere ſtad, moet doen denken, en dat de geſchiedenis van Xerxes daarmede geenszins ſtrijdt, maar liever volmaakt overeenſtemt."

„ Xerxes kwam, zoo als wij gezien hebben, aan de regering in het voorjaar van 4229 J. T. 485 V. O. J in zijn tweede jaar dus in 4230 J. T. 484 V. O. J. onderwierp hij Egypte, dat reeds van Darius was afgevallen (Herod. L. 7. C. 7.) en beriep daarna, toen Mardonius hem tot

tot den krijg tegen Griekenland had overgehaald, de grooten van zijn Rijk, om over de uitvoering daar van te raadplegen en zijne bevelen te ontvangen. Dit gebeurde dus in 483 het 3de Jaar van Xerxes regering, en hier heeft men eene genoegzame reden voor het halfjarig gastmaal, dat Ahasveros aanregtte; het moet echter eerst in het laatste van dat jaar zijn begonnen en het einde daarvan in het voorjaar van 482 zijn gevallen: dewijl het eindigde met een Volksfeest van zeven dagen, dat in de opene lucht gehouden werd, en dus niet in den winter kan gevallen zijn. Het overige van dit en het volgende jaar werden besteed, om de toebereidselen tot dezen verbazenden togt te voltooijen, en in den zomer van 481 V. O. J. aanvaardde Xerxes de reis naar Sardis, waar hij den volgenden winter doorbragt. In het voorjaar van 480, in den aanvang van zijn zesde jaar, trok Xerxes over den Hellespont, omtrent welke tijdsbepaling niet de minste twijfeling aanwezig is. Een der beide kenmerken van dit jaar zijn de Olijmpische spelen, welke kort na den slag bij de Thermopijlen gevierd werden, en met welke de 75ste Olijmpiade begon (Herod. L. 8 C. 26 Diod. L. 11 C. 1)."

Ook de Hoogleeraar JAHN van *Weenen*, schreef, in zijne *Einl. in die Gottb.* B. des Alter Bunder, Th. II. Abrah. I. §. 277. „Alle omstandigheden vereenigen zich voor XERXES, die juist in het zevende jaar, waarin ESRA die begunstigingen ontvangt, van den mislukten togt uit *Griekenland*, terug gekomen is, en zich waarschijnlijk naar het voorbeeld van CIJRUS, door de begunstiging der Joden, den bijstand van den God des Hemels en der aarde, verzekeren wilde."

De inrigting en het gebruik van de uitvoerige tijdrekenkundige tafel, bij dit boekdeel

gevoegd, is in het laatste hoofdstuk duidelijk genoeg aangewezen. Zij die er zich van bedienen willen, behooren dus hetzelve vooraf vooral te lezen, wanneer zij het nuttige dezer inrigting, en het goede van het daarin gevolgd plan, en de uitvoering te beter, althans te gemakkelijker zullen bezeffen. Terwijl de Heer TER PELKWIJK, het gebrek in voorige tijdrekenkundige tafels, heeft zoeken te vermijden, verzwijgt hij evenwel ook geheel niet de diensten, welke hem de Schrijvers, die voor hem dit onderwerp behandelden, bewezen hebben. Wij prijzen dan de lezing dezer welbewerkte Verhandeling den liefhebberen aan, en hopen dat derzelver uitgave zal bevorderlijk zijn, onder anderen, om den lust tot bedaard onderzoek, meer algemeen te maken.

Belangrijke TAFEREELEN *uit de Geschiedenis der Lijfstraffelijke Regtspleging en merkwaardige bijzonderheden, uit de levens van geheime Misdadigen. Een aantal Oorkonden oorspronkelijk bijeengebragt door* J. B. CHRISTEMEIJER. *Te* Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren, 1819. 247 *Bladzz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 2 : 8 : —

Onder dezen Titel ontvangt de Lezer, hier een zevental tafereelen, welke door den Heer CHRISTEMEIJER, *oorspronkelijk* verzameld zijn, en die, bij een gunstig vertier, met nog een ander zevental, doch onder eenen anderen titel, gevolgd zullen worden. De drie eerste van de hier voorkomende tafereelen leveren, daar ze op waarheid gegrond zijn, treffende bewijzen op, dat dikwerf het scherpziend oog, door den

den schijn kan misleid, het welwikkendst oordeel, ja de onzijdigheid van een aantal schrandere Regtsgeleerden, door eenen zamenloop van omstandigheden kan vooringenomen worden. De beschrijving van een moord, die na verloop van elf jaren eerst ontdekt en gestraft werd, is de inhoud van het vierde tafereel, geschikt om te doen zien, hoe de misdaad, offschoon dan ook lang verborgen gebleven, toch eindelijk aan den dag komt, en derzelver schrikkelijke gevolgen doet ervaren. De vijfde schets, houdt de aandacht bezig, met een geval, waar uit men, onder andere, op eene bijzonder sterke wijze ziet, hoe verre de veinzerij en list gaan konnen, en wat ze somtijds uitwerken. Als een roerend voorbeeld van waarachtig berouw, en als eene bijdrage dus ook ter bevestiging, dat eene Godsdienstige opvoeding altoos eenige indrukselen achterlaat, welke vroeg of laat van eene gewenschte uitwerking zijn, moet het zesde tafereel werken, en kan daartoe ook bij uitnemendheid dienen. Het zevende, eindelijk, levert een staal op van verfijnde menschelijke boosheid.

Alle deze tafereelen zijn levendig, geschikt, onderhoudend geschreven, en in eenen goeden stijl voorgedragen. Het goede oogmerk, straalt in alle duidelijk door, en men kan dus ook jonge lieden, gerust deze lecture vertrouwen. Na dit geschreven te hebben, ontvingen wij reeds het vervolg, onder dezen Titel:

OORKONDEN, uit de Gedenkschriften van het Strafregt; en uit die der Menschelijke Misstappen. Tot een Vervolg op de belangrijke Tafereelen uit de Geschiedenis der Lijfstraffelijke Regtspleging, enz. Door J. B. CHRISTEMEIJER. *Te* Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren,

ren, 1820 300 *Bladz. In gr. 8vo. De prijs is* *f* 3 : — : —

Met een kort bescheiden voorberigt, vangt dit vervolg aan, waarin de Heer CHRISTEMEIJER, zijn genoegen te kennen geeft, over het gunstig onthaal van zijne bovengemelde Tafereelen, en het voornemen te kennen geeft, om verder zijne krachten te beproeven, ten einde mede te werken, aan den opbouw onzer eigene nationale lectuur, door het bewerken van eene meer vrolijke stof.

Dit laatste is ons aangenaam te vernemen, want de Tafereelen, en deze oorkonden, hier ten getale van vijf geleverd, en waarop denkelijk, nog twee andere afzonderlijk volgen zullen, zijn in de daad van dien aard, dat men er menigwerf onder zuchten moet, van wegen zoo vele bewijzen van ontzettende menschelijke boosheid.

Voor zoo veel ik mij (zegt CHRISTEMEIJER) op de bronnen, waar uit ik putte, beroepen moge, is er, ja hier en daar, veel aan de naauwkeurigheid, maar doorloopend, minder aan de waarheid der geschiedenis opgeofferd. Te regt heeft hij aan het slot verklaard: „ik mogt het afschuwelijke der misdaad, het vreesselijke der wroeging niet verzachten, noch het afzigtelijke des misdrijfs, niet in de schaduw brengen." De Schrijver, moest toch aan den Titel blijven beantwoorden, en wij komen er voor uit, met hier in nog meer te veranderen, zou hij zelf de waarde van deze oorkonden, zeer verminderd hebben. Als men zulk iets leest, dan wil men waarheid, geene schetsen.

De Inhoud is: „I. DE JONKER VAN RODERIJCKE, of een dubbele moord, door den Titel van een

een Blijspel, ontdekt. II. *De Blaauwe Ruiter*, en zijn Huisgezin, of een regtsgeding van zonderlingen zamenhang, door de eindelijke ontdekking van eene zware misdaad, opgelost. III. De Galerij der twintig schoonheden. — Eene bijdrage tot de ontmaskering van de geheime Tempels des ongeöorloofden vermaaks; en tevens een voorbeeld van verregaande ontrouw. IV. De Hand der Wraak. — Twee voorbeelden van de uitwerkselen van den Gewetensängst, bij geheime Misdadigen. Bevattende: 1. De Vrijvrouw van GROEDENRODE. 2. De Landschapschilder.

Op het leerzaam verhaal, 't welk N°. I. uitmaakt, hadden wij geene aanmerking, als onder bladz. 6. gevonden wordt, verwacht. Waarlijk kortswijl verzwakt den indruk van zulk een geval, en past daar niet bij.

N°. II. voegt hier wel, maar N°. III. had hier wel gemist kunnen worden. N°. IV. vangt met eene ernstige inleiding aan, welke wel past voor de hier voorgedragene beide berigten, in dat en in het volgend Nummer vervat, en die op eene ontzetting barende wijze leeren, welke verschrikkelijke gevolgen de ondeugd reeds hier haren bedrijvers doet ondervinden, en hoe het beschuldigend gewisse van den snooden Misdadiger, ook van hem die anders in de omstandigheden, veel ter zijner verschoning zou schijnen te kunnen bijbrengen, hem overal als vervolgt, en onvatbaar maakt voor alle genot, zonder dat zelfs ook de bedriegelijke verzekeringen van mannen, die hunnen stand schande aandoen, hunne rust in staat zijn te herstellen.

Wij twijfelen er niet aan, of ook dit boek zal wel zijne lezers vinden; want het akelige treft en trekt doorgaans. Maar wij hopen dan ook,

ook, dat de lezing die uitwerking hebben zal, dat men tegen het rampzalig kwaad, en vooral ook tegen de eerste beginselen, op zijne hoede leere zijn. Wie dit laatste ijdel veronachtzaamt, stort gewis vroeger of later in 't verderf. De zaden der boosheid, liggen toch in den mensch, en elk moet dus vooral waken en bidden.

KORTE GESCHIEDENIS van den Ridder MARTINUS BEHEM, *Eerste Ontdekker van* Amerika. *Een leesboek voor de Jeugd, door* J. A. OOSTKAMP. *Te* Zwolle, *bij* J. L. Zeehuizen, 1818. 58 *Bladzz. In kl.* 8*vo De prijs is f* — 4 —

De werkzame en in zijn vak kundige OOSTKAMP, levert onder deze Titel, weder een Leesboekje voor de lieve Jeugd, welke ook in de Geschiedenis onderwijs behoort te ontvangen, en er doorgaans ook veel mede opheeft. De vorm is geheel voor kinderen geschikt, en het verhaal gaat ook niet boven derzelver vatbaarheid. Na eene vrij lange Inleiding, komt de Schrijver in de Derde Zamenspraak, tot het eigenlijk onderwerp, en begint met MARTINUS BEHEM, van *Neurenberg*, dien hij houdt voor den eersten, die de Kusten van het Vasteland benevens eene menigte Amerikaansche Eilanden ontdekt heeft, zoo dat COLUMBUS, AMERICUS, MAGELLAAN en anderen beroemden Zeelieden, op zijne ontdekkingen gebouwd hebben.

Het boekje beantwoordt wel aan het oogmerk, en kan ter aansporing dienen, voor de Jeugd, om in de beoefening der Aardrijkskunde verder voort te gaan. De druk echter is zeer onduidelijk uitgevallen.

MEN-

MENGELWERK.

IETS, WAAR TOE HET SCHRIJVEN OVER EEN GEVREESD GEBREK VAN LEERAARS, IN DE HERVORMDE KERK, IN DEZE DAGEN, AANLEIDING HEEFT GEGEVEN. Door H. GALLOIS, PRED. te *Vriezenveen.*

(*Vervolg van Bladz.* 202.)

Wij vertrouwen het geëischte betoog, dat ons het veld der geschiedenis moest opleveren, daar uit, in onwederspreekelijke proeven, te hebben voorgedragen. Men vergunne ons nu, ten slotte, deze en gene aanmerking, welke zich bij het denken, over het behandelde onderwerp, aan mij, als van zelve aanbood. — Wij meenen eens gelezen te hebben, dat deze in hare verdienstelijkheid gehandhaafde Orde, in den tegenwoordigen tijd der verlichting, en den gevestigden staat van zaken, minder noodzakelijk dan voorheen, wezen zou. Wij willen niet uit een zetten, wat van alle eeuwen her, voor eenen onveranderlijken regel, geëerbiedigd is geworden, dat, namelijk, burgerlijke wetten zonder Godsdienst, in een land van vrijheid krachteloos zullen wezen. Wij houden het voor de eenparige stem van alle weldenkenden in den lande, 't geen de Heer en Meester in de Regten, M. C. VAN HALL, in zijne Redevoering; *Over de volstrekte noodzakelijkheid, om bij het volksonderwijs, een gepast gebruik te maken van de hulpmiddelen, die de schoone kunsten en wetenschappen aanbieden*; uitgesproken ter opening

ning van de Jaarlijksche algemeene Vergadering der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, op den 12den van Oogstmaand des jaars 1817, zoo wel zegt, op bladz. 31. „ Zij, die, schoon op het bevel huns Goddelijken Meesters, eene leere verkondigende, die niet van deze wereld is, echter naar dat groote voorbeeld, aan de zedelijke herschepping hunner natuurgenooten, door aardsche middelen moeten arbeiden, hebben in ons Vaderland, het Christendom voorlang vrijgepleit, dat hetzelve uit zijnen aard, aanleiding zoude geven tot een somber, smakeloos en menschenhatend leven.

Het is toch de Godsdienst, die den geest tot de eenige en ware bron van het schoone opvoert, wanneer zij ons in eene donkere toekomst, de helderste uitzigten opent, ons het lijden met gelatenheid leert dragen, het laagste in en rondom ons veredelt, het edele heiligt en ons stervenden troost. Die Godsdienst, is zelf de vormer van het schoone. Van daar die onnavolgbare Gezangen, in de gewijde boeken vervat, die Godsdienstige Liederen, van lateren tijd, maar vooral ook die voortbrengselen eener bijna Goddelijke welsprekendheid, waarvan de gewijde oorkonden der Christenen overvloeijen." Ter aanprijzing nu, niet slechts van het schoone, bij het heilige voor de zamenleving, maar ook tot bevordering van elk ander, edel en loffelijk oogmerk, rekenen wij deze orde van eene volstrekte onontbeerbaarheid. Bijaldien toch de voordeelen der Drukkunst, waar van eenigen, in den tegenwoordigen tijd, ongehoorde, zedelijke wonderen verwachten, de nadeelen mogten opwegen: dan blijft het nog eene onmogelijke zaak, de hedendaagsche vrij algemeene verzachting, in zeden en gevoelens, te bewaren, en daar waar dezelve nog ont-

ontbreekt, door *haar alleen* ten voorfchijn te brengen. Want het is bij PLATO, dien reus der denkkracht, bij wien de *Heidenfche* Wijsgeeren, van dezen tijd, vooral in *Duitschland*, in een zoo armhartig licht verfchijnen, zelfs niet twijfelachtig, dat wijsheid en kunde beter, door mondelijke voordragt, dan door boeken kunnen voortgeplant worden: vermits de levendige ftem, een' fterkeren meer bijblijvenden, en uitgebreideren indruk nalaat. Wij hebben tevens, in de Chinezen, een alles afdoend voorbeeld, dat de *Drukkunst alleen* niet toereikende genoeg is, om eenen ftaat, in letterkundige en zedelijke befchaving, gemakkelijk te doen vorderen. Reeds lang voor ons was dat gewigtig hulpmiddel, ter bevordering van den fmaak voor het ware, fchoone en goede, bij hen ingevoerd: en niettemin blijven zij, zonder ééne trede te vorderen, omtrent op de hoogte, waarop wij in de XVde Eeuwe ftonden. Wie moet derhalve den beroemden ADDISON niet toejuichen, wanneer hij zich, op bladz 323 en 324. van zijn voortreffelijk werk: *Waarheid van den Christelijke Godsdienst*, zoo juist, overeenkomftig de van ouds bekende, en thans nog bij ieder, die wel denkt, geëerbiedigde waarheid uitdrukt: „ Hoe zouden SOCRATES en CICERO zich verheugd hebben, indien zij geleefd hadden, onder eene natie, welker wetten medebragten, dat een groot aantal wijsgeeren, door de Republiek, betaald moesten worden, om, op den eerften dag van iedere week lesfen van Godgeleerdheid en zedeleer te houden, in duizenden van Scholen, door het gansche land verfpreid, die, zoo wel als hunne Meesters, van het Gemeen onderhouden worden; in welke lesfen alle menfchen, zonder onderfcheid van Kunne of ftaat, verpligt zijn te komen? en, voor wat armhartige fchep-

schepselen zouden zij zulke menschen niet aanzien, die eene, zoo heerlijke, zoo wijze, zoo Goddelijke instelling trachten te vernietigen?"
De Heer C. W. WESTERBAEN noemt het in zijne zestiende aanteekening, achter zijne redevoering; in den jare 1818, bij dezelfde gelegenheid en voor diergelijke vergadering als de voornoemde gehouden, over *de verlichting en beschaving des Volks, als de voorname waarborgen van den roem en welvaart onzes Vaderlands*. „ eene bekende zaak, dat velen onzer geleerden, een geheel nieuw licht in de uitlegkunde der Heilige Schriftuur en in de Godgeleerdheid ontstoken hebben, dat hunne werken, vervolgens, in *Engeland* grooten opgang maakten; alwaar zij nog heden, in zeer hooge achting zijn en zeer gezocht worden, en dat deze van daar in *Duitschland*, alwaar men dezelve nog bij aanhoudenheid uitplundert, het Christendom eenen nog ongekenden luister hebben bijgezet. Ongelukkig is, vervolgt hij, in dat laatstgenoemde land, het door onze vaderen ontstoken licht, in onze dagen jammerlijk misbruikt geworden; doch, gelukkig, heeft dit op den meer bedaarden en dieper doordenkenden geest van onzen landaard, schier geenen nadeeligen invloed gehad, daar wij niet zoo ligt, vooral niet in zaken van eenen zoo teederen en heiligen aard, tot uitersten overslaan, en de grondige beoefening der oordeel- en uitlegkundige wetenschappen, door onze geleerden, dit altijd, zoo wijs als gezegend, verhoed heeft; zoo dat wij den veiligen middelweg, ons door het zorgvuldigst onderzoek en rijpe ondervinding, gelijk door beproefde wereld- en menschenkennis gebaand, in wijsgeerige zoo wel, als Godgeleerde onderwerpen, op eene roemrijke wijze, hebben blijven bewandelen." Hoe zeer dit tot onzen roem en
lof

lof verstrekke; hoe zeer men het genot daar van, aan de Hervorming in ons land, verschuldigd zij, zal wel niet meer aangedrongen behoeven te worden. Maar zal Nederland, bij toenemend gebrek aan geschikte voorwerpen, die op eene waardige wijze de voetstappen hunner vaders blijven drukken, dien roem en lof behouden kunnen? Zal de vermindering van personen, welke voor die taak berekend zijn, en de verkoeling van lust en ijver, welke uit hoofde van bezwijmende aanmoediging ontstaan moet, den Nederlanders niet van dien voorrang versteken? Zullen Kerkelijken en Leeken, daar door niet in den noodlottigsten zwijmel kunnen vervallen, om, wegens mindere vastheid van studien en minderen ijver in het Godsdienstig Onderwijs, met deze naburen, door allerlei wind van leering geschud, en, als de golven, omgevoerd te worden? Is waarlijk, gelijk de welbespraakte man betoogt, dit, ons Vaderland, deszelfs roem en welvaart, steeds aan de verlichting en beschaving verschuldigd geweest, en moesten deze voortaan deszelfs luister blijven handhaven, onder de reeks van volken, waar onder het weder mag prijken: hoe zal dan die verlichting en beschaving, waar mede ons thans de Voorzienigheid zegent, standhouden? hoe met den tijd wijsselijk en voorzigtig medegaan? hoe alzoo de voorname waarborgen van den roem en de welvaart onzes Vaderlands, in bloei en aanwezen blijven? indien men haar de voertuigen ontsteelt, welke haar uit de Gemeenplaatsen des lichts, tot in de afgelegendste oorden des lands, verspreiden moeten! Dat deze beschaving en verlichting ook, op de voorzegde wijs, bevorderd moeten worden, leert hij ons duidelijk op bl. 7 en 8, waar de Godsdienst inzonderheid, tot derzel-

ver gebied gebragt wordt. Want verlichting, „ is het ook, die ons vooral door het dankbaar gebruik, van het Goddelijk Onderwijs desgenen die *het licht der wereld* was, onze natuur en bestemming, onze betrekkingen tot God en de menschen, onze regten en pligten, onze deugden en gebreken, benevens den langen loop van beider noodzakelijke gevolgen, de middelen tot onze zedelijke herstelling, en dus onze hoogste belangen voor de tegenwoordige en toekomende wereld beide, ontwijfelbaar leert kennen. Zij is het, die den mensch alles, wat tot zijnen bijzonderen stand in de Maatschappij betrekkelijk is, — de pligten van zijn beroep, — de kundigheden en hebbelijkheden, daartoe vereischt, — de middelen, om zich en de zijnen wijs, deugdzaam en gelukkig te maken, doet hoogachten en ter harte nemen." En op bladz. 8. „ Het gebied der *beschaving* bevat dus inzonderheid den Godsdienst, niet als eene beschouwing des verstands, maar als een gevoel des harten, dat op geheel onze denk- spreek- en handelwijze den aangenaamsten en heilrijksten invloed heeft." (1)

Eene aanvulling van de zeker maar al te bekrompene bezoldiging der Hervormde Geestelijk-

(1) Ik haal de woorden uit deze Redevoeringen, in het breede aan: om dat dit Maandwerk algemeener, althans door velen gelezen wordt, die de stukken dezer hooglofFelijke Maatschappij, welker aanwezen wij, aan het hoofd en hart van eenen *Nederlandschen Christen-Leeraar*, verschuldigd zijn, nimmer lezen; om dat deze en hare overige werken, overwaardig zijn, om, steeds en overal, aan elk en een iegelijk, ten sterksten aangeprezen te worden; en eindelijk, om dat de voornoemde Redevoeringen, *in dezen tijd*, voor eene zeer gemengde schaar, en eene der aanzienelijkste Vergaderingen, in ons land zijn uitgesproken.

lijkheid, is dus van eene dringende noodzakelijkheid: zal immer het ſchoone denkbeeld van den eerſten onder de Verloſſers van *Europa*, den Grooten ALEXANDER: *Men moet de verlichting en beſchaving verheffen, tot den Godsdienst en de Zedekunde van het Christendom*, ook onder ons worden verwezenlijkt! Wij houden het toch voor eene bewezene waarheid, dat niets anders, dan het bekrompene der bezoldiging, de oorzaak is van het plaats hebbend gebrek aan Hervormde Proponenten. Eene andere reden is, met geenen ſchijn van waarheid uit te denken. De hedendaagſche Godsdienſtigheid, van het Hollandſche gedeelte der Nederlandſche Natie, evenaart zeker die van vroegere dagen, op verre na niet. Doch uit die kringen, waar uit gewoonlijk de Predikanten getrokken worden, is dezelve, Gode zij dank! nog geenszins verbannen. Vele Ouders ontbreekt het, ongetwijfeld, aan vermogen. Vele hebben eene zware huishouding, en handelen, uit dien hoofde wijs, dat zij zich voor één lid van hunne familie, geene ondankbare moeite en bijna rentelooze onkosten getroosten. Velen zien tegen de duurte der Studiën op. Maar het getal van de zulken is nog aanzienlijk genoeg, welke door deze zwarigheden niet weerhouden worden; en die de Zonen ook gaarn aan den dienst der kerk, maar niet, ter vervulling van eenen *zeer moeijelijken* dienst, aan armoede willen prijs geven. In vroegere dagen, kon zich ons Kerkgenootſchap, met meer uitwendige pracht vertoonen. 't Geen het echter thans, aan uitwendigen glans heeft verloren, heeft het aan innerlijke waarde, boven alle vergelijking aangenomen. Wij zien het reeds voor eene hoogst laakbare nederigheid aan, wanneer men zich ſlechts den ſchijn geeft, van te willen verzwijgen,

 met

met hoe veel luister en aanzien, de Hervormde Geestelijkheid zich thans voordoet. Is er immer een tijd geweest, waarin het Hervormde Kerkgenootschap, zich op zijne Bedienaars beroemen mogt, dan is het deze tijd, en hij die met eene edele eerzucht bezield is, kan thans onder deze orde, eenen ruimen werkkring, eene overvloedige bevrediging verwachten. Onvergefelijk mag men het derhalve schatten, wanneer men dezen, misschien nooit terugkeerenden tijd, voor ons Genootschap zonder er zich van te bedienen laat voorbijgaan. De Hervormde Geestelijkheid is, meer dan ooit overtuigd, dat hare inkomsten over 't algemeen ongenoegzaam zijn: en dat zij, niettemin de billijkste aanspraak op verbetering van haar lot heeft. Zij leest het in de geschiedenis, dat hunne Voorgangers zich, in de XVIde en XVIIde Eeuw, voor de Hervorming oneindige moeite getroost hebben, — dat zij zich aan de ijsselijkste gevaren hebben blootgesteld, — dat velen hunner daarvoor den gruwzaamsten marteldood geleden hebben, — en dat de anderen niet gerust hebben, voor dat de zaak der Godsdienst in ons land, ten voordeele van de zoo hevig betwiste waarheid, beslist was. Zij houdt het voor eene uitgemaakte zaak, dat, aan het wel of kwalijk gelukken dezer pogingen, het lot van gansch Holland heeft afgehangen; dat de roem en welvaart, welke dit kleine landje, boven alle de landen der wereld, van de vroegste tijden af genoten heeft, en nog bij voortduring, kan blijven inoogsten, aan de onvermoeide werkzaamheden harer orde, grootendeels, moet worden dankgeweten. Zij weet het, dat hare wenschen op redelijke gronden steunen, dat hare verzoeken aan de dankbare erkentenis

van

van een door haar beweldadigd land, worden voorgedragen, en dat zij gerust, met de verklaring, voor het licht durft treden: dat zij de verhooging harer inkomsten, met de verhooging van meer weldadigen invloed op maatschappij en burgerstaat, bekomen zal. (1) Deze vervulling, van den betamelijksten wensch, zou verschen ijver en nieuwen moed instorten. Zij die thans, zoo als EWALD in zijn Handboek zegt, landbouwers, boomkweekers, bijënhouders enz. zijn, zouden weder Leeraars des Christendoms worden. Anderen, die hunne huishouding, door het leveren van vertalingen enz., in stand houden, zouden op nieuw werk van hunne gemeenten beginnen te maken, (2) De, daardoor aangewakker-

(1) De hereëniging van de voorheen van elkander afgescheurde Gewesten, moet dunkt ons eene nieuwe drangreden zijn, tot bespoediging van den voorgedragen maatregel. Wie toch waren bij den man van HELENA de beste onderdanen? Buiten allen twijfel *zij*, die de stipste gehoorzaamheid bewezen, wanneer redelijkheid, eer en deugd, geene onoverkomelijke hinderpalen vonden. Men leze daar over HOMERUS, waar hij in zijnen *Ilias*, van MENELÄUS melding maakt.

(2) De met regt, door mijnen zeer Geëerden Leermeester, J. VAN VOORST, hooggeschatte J. J. PFEIFFER, zegt ten dezen in § 173, van zijne *Anweisung für Prediger:* „ Für den Prediger schickt es sich durchaus nicht, dasz er bei seiner Predigerstelle, noch sonst allerlei *Gewerbe* hat und triebt, um dadurch nur geld zu verdienen, und sich und seine Haushaltung auf einen bessern Fusz zu setzen. Er musz sich begnügen mit dem was ihm bei seinem *Amte*, und durch sein *Amte* angewiesen ist." Hij voegt er bij: „ Und glaubte er dabei sein *Auskommen* nicht zu finden, und könnte, und wollte er, auf dem Lande besonders, noch etwas dabei übernehmen, so wär es allenfals, der unterricht einiger *Kinder* von wolhabenden *Eltern*, die er zu sich ins *Haus* nähme und bildete." Doch is hier toe wel veel gelegenheid, daar er thans zulk een overvloed van goede Kostscholen, en het geld zoo buitengemeen schaars is. Hij zegt ten slotte: „ Allein bo-

kerde, lust zou den gezegendsten weerslag hebben op allen, die zich, nu en in 't vervolg, op de rollen harer orde lieten aanschrijven. Vele huisvaders onthouden hunne Zonen, terwijl hunne voorbeelden door anderen, bij toenemende vermenigvuldiging, staan opgevolgd te worden, omdat zij weten: welke gevaren hunne voorvaders getrotseerd — welke moeijelijkheden zij doorworsteld — welke geldsommen zij, voor het grondvesten van de Hervorming in ons land, hebben uitgeschoten. Zij willen, dat men thans nog de Hervormde leer en de zegeningen, daardoor aangebragt, zal opmerken en, op den regten prijs, schatten; zij vorderen, tot schadevergoeding, ruimen onderstand voor de Leeraars: of zij houden zich, schoon ook genoegzaam van tijdelijke middelen voorzien, geregtigd, om de hunnen tot den dienst der Kerke te weigeren. Vele Jongelingen, welke zich nogthans daartoe blijven aangeven, zullen zich, wegens toenemende duurte, in levenswijs en oplage van boeken, en wegens grootere onkosten in het overige, met den bekrompensten omvang van kundigheden vergenoegen; en, eenmaal in den

Pre-

bewuszt musz er sich in diesem Fall seyn, dasz er das auch leisten *kan*, und redlich leisten *will*, was dazu erfordert wird, und die eigentlichen *Geschäfte* seines Amts dürfen nicht darunter leiden." De vervulling van het eerste, is dikwijls moeijelijk genoeg, deels uit hoofde van gebrek aan kennis, in die onderscheiden talen en wetenschappen, waarin men thans de Jeugd onderwezen wil en moet hebben; deels uit hoofde van huisselijke betrekkingen. De laatste zwarigheid zou bij velen, vooral in eene groote Gemeente, onoverkomelijk wezen. Want het preekwerk vereischt meer moeite, dan in vroegere dagen; en men dient ten minsten van zijne Kweekelingen zoo veel, zoo niet meer, als van die uit de Kostscholen, te maken.

Predikdienst zijnde, zich alle middelen, ter uitbreiding hunner kennis, zien afgesneden. Want het is niet slechts onmogelijk, om eene zekere hoogte te bereiken, wanneer men gebrek aan een genoegzaam getal van goede boeken heeft; maar het is ook ondoenlijk den gang der tijden te volgen, wanneer men zich niet 's jaarlijks, eene partij goede boeken kan aanschaffen. Hiertoe is echter geen middel voor handen. De levenswijs is op zoodanigen voet ingerigt, dat er, hier en daar, naauwelijks een deel, aan de kosten voor de Boekzaal overblijft. De Boeken zijn eenmaal zoo hoog in prijs geklommen, dat het aanschaffen van een belangrijk werk geene geringe bekommering, bij zeer velen, baren moet.

(Het Vervolg hier na.)

PLEGTIGHEDEN, PLAATS HEBBENDE BIJ DE VERBRANDING VAN EEN BIRMANSCHEN PRIESTER.

(Uit het Engelsch.)

De *Birmannen* verbranden hunne dooden, zoo wel als de *Hindoo's*, maar de wijze hoe dit geschiedt, en de daarbij plaats hebbende plegtigheden, verschillen aanmerkelijk. Bij hen is het hout der doodkist (die grooter en zwaarder dan de onze is) bijna de eenige brandstof, die tot verbranding der lijken uit het gemeen gebezigd wordt. De Priesters of Puntshi's worden, gelijk deze, door middel van het hout hunner eigene doodkisten verbrand, maar het hout wordt door raketten aangestoken. De Heer WILLIAM CARRIJ, heeft aan de Asiätische Maatschappij, te *Kalkuta*, het volgende berigt, van deze zonderlinge gewoonte gezonden, dat hij ontvangen had van zijnen Zoon

FELIX CARRIJ, die zich te *Rangun*, in het *Birmansche Rijk* ophoudt, en ooggetuige was van deze plegtigheid.

De man zegt hij, wiens Lijk-plegtigheid ik beschrijven wil, stierf voor eenige jaren. Na den dood van een Puntshi (Priester), wordt het ligchaam op de volgende wijze gebalzemd. Eerst worden er de ingewanden uitgenomen, hierop wordt het ligchaam, met allerlei soort van specerijen gevuld, en de opening toegenaaid. Daar op wordt er eene laag was over het geheele ligchaam gegoten, om den invloed der lucht te weren, dan wordt dit overdekt, door eene andere laag, bestaande uit een mengsel van lak, en andere ingredienten, en eindelijk wordt het geheel met bladgoud overtrokken. Het ligchaam van dezen Priester, lag in de lengte uitgestrekt, met de armen over de borst.

Wanneer iemand van deze klasse sterft, wordt het lijk op de voornoemde wijze, in het sterfhuis gebalzemd, en in een hiertoe opgerigt gebouw gebragt, waarin het één of twee jaren bewaard wordt, tot het Collegie der Priesters deszelfs verbranding beveelt.

In zulk een gebouw, zag ik het Lijk van den voornoemden Puntshi, omtrent eene maand voor deszelfs verbranding. Deze plegtigheid, begon hier mede, dat men het uit het gebouw haalde, en op eene stellaadje lag, dat in een huis was opgerigt, hetwelk naar de wijze hunner *Kuims* (1) gebouwd was, — namelijk een gebouw

(1) Zoo worden de gebouwen genoemd, die de Birmansche Priesters bewonen, want deze leven in gezelschap en zijn onderworpen aan een Opperhoofd, dat door zijne jaren of geleerdheid uitmunt. De *Kuims* vormen eene soort

bouw in eenen konifchen vorm, omtrent dertig voeten hoog. De ftellaadje, was van Bamboes en hout gemaakt; het huis waarin dit ftond, was met papier bedekt, en met bladgoud overtrokken. Naast de ftellaadje ftond de kist, waarin het Lijk zou gelegd worden; deze was ook met goud overtrokken, en verfierd met eene menigte figuren, den dood in verfcheidene geftalten, afbeeldende.

Op het voorplein, vervaardigde men twee groote wagens met vier raderen; de een om de kist, de ander om de ftellaadje met deszelfs toebehooren weg te voeren. Op den wagen, die het Lijk zou wegbrengen, ftond ook eene ftellaadje, gelijkvormig aan die in het huis, maar nog iets grooter, en rustende op eenen gemaakten knielenden Olifant.

Toen de tijd, tot de plegtigheid bepaald, naderde, kregen de voornaamfte inwoonders bevel, om voor iedere ftraat een raket te bereiden, mitsgaders een beeld (van het een of ander dier) om het raket daar op vast te maken. Behalven deze groote raketten, werden er nog eene menigte kleinere en ander vuurwerk gemaakt. Den 17den April, werden de beelden, waarop de raketten vastgemaakt zouden worden, in procesfie door de Stad getrokken, en alle inwoonders der Stad en der nabuurfchap, zoo wel vrouwen als mannen, werden van dezen dag af tot het einde der plegtigheid verpligt, die bij te wonen. De Procesfie met deze beelden, gefchiedde in de volgende orde: vijf of zes vanen, maakten de voor-

foort van Collegie, waar elk, die wil, onderwijs kan ontvangen; maar de leden zelve zijn aan een regel onderworpen, die weinig verfchilt van die der Kloosters.

voorhoede uit, op deze volgden een aantal dansende jongens en meisjes, dan de wagens met de beelden, eenige door jongens, andere door ossen getrokken; op deze volgde eene menigte jonge vrouwen, dansende en zingende, en tusschen iedere rij ging eene oude vrouw, om orde te houden. De vrouwen hadden voorheen nooit zulke Processien bijgewoond, maar thans geschiedde dit op bijzonder bevel van den Onderkoning. Ja bij deze gelegenheid, werden zelfs de vrouwen en dochters der aanzienlijkste Ambtenaren, verpligt om te dansen. Boven eenige van deze werden groote Parasollen gehouden, boven andere troonhemels, door zes tot acht mannen gedragen, groot genoeg om veertig of vijftig personen te bedekken; eindelijk volgden de mannen al zingende, in de handen klappende en dansende, met twee mannen tusschen iedere rij, om orde te houden.

De inwoonders van iedere straat, vergezelden hunnen eigen wagen. De talrijke beelden verbeeldden Buffels, Stieren, Leeuwen, Beeren, Olijfanten, Paarden en sommigen ook menschen, allen meer dan levensgrootte, dertig van deze waren omtrent dertig voeten hoog.

De volgende dag verliep door den wagen, waarop het Lijk van den Puntschi lag, vooren achterwaarts te trekken. Voor en achter aan den wagen, waren twee touwen vastgemaakt, aan dezen trok het volk onder groot geschreeuw. Den geheelen dag door, kon geen der trekkende partijen de overhand krijgen, tot eindelijk tegen den avond een der touwen brak, en de voorwaarts trekkende hoop de overwinning behaalde.

Den volgenden dag, werden de groote raketten aangestoken. Des morgens vroeg, bragt men alle de beelden en raketten buiten de Stad, ie-

ieder beeld ſtond, op een wagen met vier raderen, de raketten waren door ſtroppen van Rottang, aan ſterke touwen vastgemaakt, die onder de beenen der dieren doorliepen, zoo dat wanneer men de raketten afſchoot, die langs het touw liepen. Eenige dezer raketten, waren zes of acht voeten lang, en drie of vier voeten dik; zij waren gemaakt van zwaar hout, door ijzere ringen en banden van Rottang vastgehouden. De laatſte raket, trof een knaap van tien of twaalf jaren, die eenige minuten naderhand ſtierf, ook werden drie of vier volwasſenen insgelijks zwaar gekwetst.

De volgende dag, was tot de verbranding van het Lijk bepaald. Maar de overwonnene partij van gisteren hield ſtaande, dat het touw niet gebroken, maar aan ſtuk geſneden was, zij leverden dus aan den Onderkoning, een verzoekſchrift in, om nog eens te mogen trekken. Dit werd toegeſtaan, en na dat men vier nieuwe touwen van de ſchepen gehaald had, begon de ſtrijd op nieuw, maar dezelve partij van gisteren behaalde de overwinning. Men verzocht, en verkreeg vrijheid om den ſtrijd ten derdenmale te herhalen. Maar thans kreeg geen van beide partijen de overhand, en nu beval de Onderkoning den ſtrijd te eindigen, en het Lijk den volgenden dag te verbranden.

Op dezen dag, werd dan nu ook het ligchaam verbrand, in een huis in de gedaante van eenen *Kuim* gebouwd, met eene ſtellaadje in hetzelve, waar op het Lijk lag. Dit geſchiede door behulp van kleine raketten, die met ringen of ſtroppen van Rottang, aan touwen zoo vastgemaakt waren, dat zij langs dezen, van den top van een heuvel, liepen tot aan de kist, die op den top van een anderen heuvel ſtond. Zoo dra men de raketten had aange-

ge-

gestoken, gleden zij langs de touwen, over het tusschen liggend dal, tot aan de kist, die zij dra in brand staken, en met deszelfs inhoud spoedig verteerden.

OVER DE SEKTE VAN MUHAMED EN ALI.

Tusschen de Turken, die de sekte van MUHAMED, en de Persianen, die de sekte van ALI zijn toegedaan, heerscht eene doodelijke vijandschap, die nog steeds aanhoudt, en dikwijls aanleiding tot bloedige oorlogen, heeft gegeven. Deze vijandschap ontstaat niet zoo zeer uit verschil over geloof en zedeleer, als wel uit verschil der plegtigheden.

De Turken gelooven, volgens een artikel hunner wet, dat het grootste deel der Joden verdoemd is, en dat zij hunnen intogt in de hel op ezels houden, die Persianen zijn, welke op den oordeelsdag, in deze dieren zullen veranderd worden.

Een Persiaansch Koopman, kreeg twist met een Joodschen Handelaar te *Bagdad*. Dra werden zij handgemeen, en de Jood gaf zijn wederpartij een oorveeg, dat hij ter aarde viel. — De Landswet veroordeelt elk Christen of Jood, die een Muhamedaan slaat, om zijne regterhand te verliezen. Indien hij, die geslagen was, nu eeen Turk geweest ware, dan zou de Jood deze straf hebben moeten ondergaan, maar daar hij een Persiaan, en dus van de sekte van ALI was, zoo wist hij deze straf behendig te ontduiken.

De Persiaan klaagde den Jood aan, en daagde hem om voor Gods geregt te verschijnen. Wie op deze wijze in Turkijen gedagvaard

 wordt,

wordt, moet voor den Regter verschijnen, of hij wordt schuldig verklaard.

Na dat beide partijen voor den Regter verschenen waren, stemde de Jood wel toe, dat hij den Persiaan geslagen had, maar ontkende, dat hij hier door de Landswet had geschonden. Integendeel, hield hij staande, dat hij in allen opzigte volgens den Godsdienst van den Profeet gehandeld had; want, — zoo sprak hij, zich tot den regter wendende, — uwe wet leert immers, dat de Joden verdoemd zijn, en dat alle Persianen op den oordeelsdag, in ezels zullen veranderd worden, als ook dat ieder Jood zulk een ezel krijgen zal, waar op hij naar de hel zal rijden. Indien dit nu waar is, — waaraan gij zeker niet twijfelen zult, zoo heb ik dezen (wijzende op den Persiaan,) op mijne wijze pogen af te regten, en daar hij halstarrig was, ben ik genoodzaakt geweest hem te slaan.

De Regter, berustte in de verdediging van dezen listigen Jood, hij werd vrij gesproken, maar de Persiaan werd uitgelagchen.

ZELDZAME JAGT OP HIJËNAAS.

(*Uit het Indiaansch Dagboek van Kapitein* WILLIAMS.)

De natuurlijke geschiedenis van de *Hijëna*, behoorde even zoo bekend te zijn als die van den hond, tot welks geslagt zij behoort, en er is ook over dit wilde dier veel geschreven. Evenwel is het geen ik hier verhalen zal, zelfs in Indiën weinig bekend, en de daadzaak zelve schijnt zoo vreemd, dat ik zwarigheid zou maken die te verhalen, indien ik, als dit noodig was,

was, mij niet op verſcheidene ooggetuigen zoude kunnen beroepen.

Terwijl mijn regiment, het achtſte der ligte Dragonders, te *Cauwpore* lag, leerde ik eenen half wilden ſtam van Indianen kennen, die, zonder eene vaste woning te hebben, in de ruïnen der woestijn, en in bergkloven onder wilde dieren hun verblijf houden, en van de onzekere inkomſten der jagt leven, dat wil zeggen, van het vleesch der wolven, ſchakals, hijënaas en zelfs van ſlangen.

Ik ontmoette eens twee mannen van dezen ſtam, die op hunne ſchouderen een bamboesriet droegen, waaraan eene levendige vastgebondene met een muilband voorziene Hijëna hing. Ik vraagde: hoe het mogelijk was een zoo vreesſelijk dier levendig te vangen en zoo te knevelen? En zij boden aan, als ik lust had, zulk eene jagt in mijne tegenwoordigheid te houden. Ik was daartoe bereid, en wij bepaalden onze bijeenkomst op den afſtand van eenige mijlen, in den omtrek der ruïnen van *Janjernore*, eene voormaals in de Hindoſtaanſche geſchiedenis beroemde ſtad.

Tien à twaalf van onze Officieren wenschten die jagt insgelijks bij te wonen, en wij namen verſcheidene bedienden en levensmiddelen mede. Wij hadden ons, voor dat de dag aanbrak, op reis begeven en bij zonnen opgang begon de jagt. De holen van het dier waren dra ontdekt. In de diepte van een der vele kloven, die hier waren, zagen wij den ingang van een hol of gat, dat wij dachten, dat van hijënaas bewoond was, dewijl wij hare voetſtappen in het zand ontdekten en rondsom hetzelve ſchedels en beenderen van groote dieren lagen. De rivier *Ganges* is niet ver van hier, en daar de Hindoos gewoon zijn hunne lijken in dezen

ſtroom

ftroom te werpen, zoo vinden de hijënaas die aan den oever, flepen die in hunne holen en ftooten de ontvleeschte beenderen naderhand uit het hol. Men heeft daarom deze gaten, ook levendige graven der Indianen genoemd.

Om te weten of het hol bewoond was, zonden wij er een dashond in, die dra begon te blaffen en kort daarop huilend terug kwam, hij was fel gebeten.

De twee Indianen begonnen nu hun werk. Het eenige wapen, waarmede zij voorzien waren, beftond in een fpits ijzer van een voet lang, dat ook des noods moest dienen om den doorgang wijder te maken. Met dit wapen, met eenige touwen en met een ftuk boomwollendoek voorzien, (waarfchijnelijk om dit doek over het hoofd van het dier te werpen en het te beletten van te zien,) kroop de eene Indiaan in het hol. Als hij in het duister verblijf zoo nabij het dier gekomen was, dat hij deszelfs fonkelende oogen zag fchitteren, klopte hij op die plaats boven zijn hoofd tegen het bovenfte van het hol, op eene wijze, die hij afgefproken had met zijn Jagtgenoot, die buiten met het oor op den grond lag en opmerkzaam luisterde. De diepte was 12 à 14 voeten onder den grond. Door herhaald kloppen gaven de Indianen elkander meermaals diergelijke teekenen. Na dat de plaats nu volkomen bepaald was, lieten wij door onze lieden, die met de daartoe noodige werktuigen voorzien waren, eene opening maken, die op het aangewezen punt uitliep.

Hiertoe werd vrij wat tijd vereischt en de ongelukkige, die in het hol werkte, had daarin reeds zoo lang vertoefd, dat wij begonnen te vreezen, dat hij verftikt of door het dier verfcheurd mogt zijn. Verfcheidene Officieren dachten,

ten, dat de twee Indianen met onze ligtgeloovigheid den spot dreven.

Thans echter kwam de stoute kruiper eindelijk weder te voorschijn, om lucht te scheppen. Hij zag er vreesselijk uit. Zweet en stof hadden hem met een dikke korst bedekt, die hij moest afwasschen om oogen en mond te kunnen openen.

Het gat was thans tot in het hol doorgegraven, omtrent 45 voeten van deszelfs ingang. Nu klom dezelfde Indiaan naar beneden, na dat hij eerst een grooten steen in het hol gesmeten had, waarschijnlijk om dien vooruit te schuiven en daarmede deels het dier de vlugt te beletten, deels zich zelven te beschermen. Het duurde niet lang, of wij hoorden het gehuil van het dier, en de Indiaan riep zijn makker te hulp. Deze daalde daarop naar beneden, langs een touw, welks einde wij vasthielden. Binnen weinige oogenblikken zagen wij, hoe zij beneden het dier gemuilband en de vier poten gebonden naar de opening sleepten. Zij riepen ons, dat wij het zouden optrekken. Het was ook reeds boven, toen een touw brak en de Hijëna weder in het hol viel. Zij moesten dus op nieuw aan het werk en schenen een oogenblik weinig lust hiertoe te hebben. Dit geschiedde echter, en binnen kort was de van woede schuimende Hijëna boven. Door de geweldige pogingen, die het dier aanwendde om zich los te maken, verschoof een der touwen, waarmede de bek was toegebonden en nu beet het in een ijzer werktuig, dat onder deszelfs bereik was, met zoo veel kracht, dat een zijner hondstanden brak en de sporen der tanden in het ijzer zigtbaar waren. Wij bragten het levendig in ons kwartier.

Deze zonderlinge jagt gaf aanleiding tot allerlei gissingen, over de manier, hoe de Indianen hier bij te werk gingen. Alle vragen hierover

zijn hun gedaan, bleven onbeantwoord, zij gaven slechts te kennen, dat zij zich van eene soort van tooverij bedienden, zoo als bij de slangen, die zij mat weten te maken. Men begrijpt inderdaad niet, hoe naakte en ongewapende menschen, in staat zijn een beest door de natuur met zulk krachtige wapenen om aan te vallen en zich te verdedigen voorzien, te knevelen. Het spitsche ijzer dat de Indiaan in de hand hieldt, scheen niet gebruikt te zijn om de Hijëna te slaan of te steeken, dewijl het dier niet gekwetst was.

Evenwel heeft men, zoo als het mij voorkomt, overdrevene denkbeelden gevormd, van de woestheid en woede der Hijëna, waartoe haar afschuwelijk en dreigend gelaat waarschijnlijk aanleiding gaf. In Indiën leeft zij meest van lijken, maar in den omtrek van Algiers en in Sijriën, voedt zij zich met wortelen, die zij zorgvuldig uitzoekt.

Na mijne terugkomst uit Indien, las ik, in de Engelsche Encijclopedie van MICHELSON, het volgende, onder het artikel canis hijaena: „In de Barbarij durven de Mooren over dag de Hijëna bij het oor trekken, zonder dat zich het dier verdedigt. Ook dringen zij met fakkelen in de holen dezer dieren, werpen die een doek over het hoofd en trekken ze zonder zwarigheid uit het hol. Men heeft daar ook de proef genomen om kleine dieren, gedurende eenen geheelen dag, bij eene hongerige Hijëna te plaatsen, zonder dat die ze opvrat, maar toen men deze proeven des nachts herhaalde, verslond het dier een vos, een geit en het veulen van een ezel in eenen nacht, en liet van het laatste slechts de grootste beenderen over."

BERIGTEN UIT EUROPISCH TURKIJEN.

(*Uit het Dagboek, van een Koopman, in* Salonika *wonende.*)

De Basſa's zijn vreesſelijke heerſchers, en dit is ligt te verklaren, wanneer men bedenkt, dat zij militaire Bevelhebbers zijn, dat zij aan niemand rekenſchap behoeven te geven, van de onderdrukkingen, die zij jegens de Grieken, Joden en Armeniers plegen, dat zelfs hunne magt over de Turken bijna onbepaald is, en dat zij ſlechts verantwoording ſchuldig zijn, wanneer zij meer dan twintig Turken, op eenen dag ter dood laten brengen.

Het is niet aangenaam, zulk een gebieder te ontmoeten. De Basſa's rijden dikwijls uit, en naar dat het de omſtandigheden mede brengen, of dit hun behaagt, beſtaat hun gevolg uit tien tot vijftig Ruiters, en even zoo veel voetvolk. De trein gaat ſteeds langzaam. De Basſa ziet nooit achterwaarts. Aan zijne zijde is zijn Scherpregter, die ſteeds naauwkeurig op zijne wenken let. Indien een voorbijganger onthoofd zal worden, dan ziet hem de Basſa ſterk aan, heft langzaam zijne hand in de hoogte, ſtrekt zijne twee voorſte vingers regt uit, terwijl het overige der hand geſloten blijft, en eene onmerkbare beweging der hand, van de linker- naar de regterzijde, velt het doodvonnis. Moet hij opgehangen worden, dan beſtaat het onderſcheid ſlechts hierin, dat deze twee vingers in de hoogte gehouden worden. Zeldzaam houdt hij ſtil, om de ſtrafoefening te zien, meestal zet hij zijnen togt voort.

Omtrent vijf jaren geleden, waren de buiten- ſpo-

ſporigheden der Janitſaren, en van het gepeupel te *Salonika*, grenzenloos. Een nieuwe Baſſa, voerde toen, het zij uit Staatkunde, of uit wreedheid, een ſchrikbewind in, dat vreesſelijk was voor ieder, uitgenomen voor de Franken, (Christenen) die hij ſteeds met achting behandelde. Voor de waarheid der twee volgende gebeurtenisſen, ſta ik in:

De Baſſa had, op doodſtraf, het ſchieten op ſtraat verboden. Eens was mijn Arts, de Heer LA FOND, bij hem ontboden, en terwijl hij hem den pols voelde, hoorde men een pistoolſchot in de nabijheid. Terſtond ſtond de Baſſa op, ging heen, en kwam na tien minuten, met bebloede handen terug, waschte die en verzocht den Arts, nu verder zijn pols te voelen, zeggende: dewijl ik beſpeurde, dat mijne bevelen niet behoorlijk volbragt werden, heb ik zelf den overtreder geſtraft, tot een waarſchuwend voorbeeld voor anderen. De Geneesheer verzekerde, dat zijn pols niet harder ſloeg, dan die door de gemaakte beweging ſlaan moest.

De Baſſa ſtiet eens, rijdende door de Stad, met zijnen tulband, tegen den balk van een huis, welke iets vooruit ſtak. De tulband viel ter aarde, de Baſſa hield ſtil, zag rond, en ontdekte twee Joden voor de deur van het huis. Terſtond beval hij dezen te grijpen, en in de gevangenis van zijn paleis te zetten, zeggende: zoo die honden heden geen 20 000 Piasters betalen, zullen morgen hunne afgehouwene hoofden, voor mijn paleis ſtaan.

Een arme Jood vindt in Turkijen, noch gehoor, noch iemand, die zijne belangens behartigt, hij wordt geſchat als een mug in den Staat. Eenige naastbeſtaanden der twee Joden, die het voorgevallene vernomen hadden, gin-

gen nu naar den Deenſchen Conſul, den Heer ABBOT, die hun beloofde alles te zullen doen, wat in zijn vermogen was. Hij zond zijnen Tolk tot den Basſa, om hem het onvermogen der Joden onder het oog te brengen, en vergiffenis te verzoeken. Eerst was hij zeer toornig, maar beloofde eindelijk met de helft der geëischte ſom te vreden te zullen zijn.

Maar dit was nog te veel, de naastbeſtaanden konden ſlechts tweeduizend Piasters opbrengen, die aangeboden en na lange onderhandeling, aangenomen werden. De Tolk zeide mij: „Ik bragt het geld bij den Basſa, zette het op hoopjes van honderd Piasters, die op eenen tamelijken afſtand van elkanderen ſtonden. Toen ik klaar was, vraagde hij met een ernſtig gelaat: of de ſom voltallig was? — Ja, genadige Heer, — Neem dan een ſtapeltje, en ſteek het in uw zak. — Na een paar trekken uit de pijp, zeide hij, neem nog een ſtapeltje, en zoo tot vijf toe, zeggende: dat hij over mij voldaan was." Hier op werden de Joden ontſlagen.

MARTEN LUTHER.

Een Student, die van de Univerſiteit vertrekken wilde, kwam bij Luther, en bad hem om eene reispenning. Luther betuigde hem vrijmoedig, dat hij zelf geen geld had, en hij toch tevens wel wist, dat onverdiende armoede geen ſchande ware. De jongeling weende en zeide: „ nu weet ik niemand die mij iets geven kan," Daarom ontvlamde het grootmoedig hart van Luther, en ijverig zag hij alles, wat zich in zijne kamer bevond, na: hij vond een zilveren beker, dien hij eens van den Keurvorst ten geſchen-

ke

ke had ontvangen, „ neem dezen beker," zeide hij tot den Student, „ en reis in Gods naam voort," De Jongeling aarzelde dit kostbaar ſtuk aan te nemen, zelfs zag de vrouw des weldadigen gevers, haren man aan, als wilde zij vragen: wilt gij dan alles weg ſchenken? Luther nam den beker, drukte denzelven met zijne krachtige handen in elkander, gaf hem den Jongeling en zeide," breng hem nu dadelijk bij den Goudſmit, en verkoopt hem daar, ik gebruik den zilveren beker niet.

ALEXANDER EN DE ZEEROOVER.

ALEXANDER, deed een Zeeroover, dien hij gevangen had genomen, zeer harde verwijtingen: met geduld hoorde deze dit alles aan, eindelijk zeide hij: „ mijn levensaard komt u zoo hatelijk voor, en gij zelf maakt het niet beter dan ik. Gij doorkruist de zee met een groote vloot, en men noemt u een Koning en Verovenaar; mij echter, die ſlechts een klein vaartuig bezit, noemt men een Zeeroover.

EDELE DAAD VAN LAMBERT MELISZOON IN 1574.

Toen 't zuchtend' Vaderland weleer
Door Spanje werd verdrukt,
Toen hier kastieljes euvelmoed,
Zich baadde in 't edel Batten bloed,
En Neerland ging gebukt;

Toen Filips met een dweepend hoofd
En met een hart als ſteen,
Op Hollands vrijen dierb'ren grond,
En regt en wet en eeden ſchond,
En Neerland werd vertreen;

Toen 't helsche rijk tot Neerlands schrik
Een' Alba had gebaard,
Een monster, die der vad'ren bloed,
Bij stroomen als der wat'ren vloed,
Verzwolg met tijg'ren aard;

Toen werd Westzaan door 's monsters heer
Van alle kant benaauwd;
Hier woedt de vlam in schuur en huis,
Daar wordt door Spanjes helsch gespuis
De grond met bloed bedauwd.

Hier smeekt, met bleek bestorven lip,
Een grijsaard 't leven af;
Daar roept het jongske tot zijn' beul:
Ach, spaar hen, die tot troost en heul
De lieve God mij gaf!

Ginds staat een jeugdige echtgenoot
Doorgriefd van angst en smart;
Ach, Hemel! gilt hij, spaar mijn vrouw
En 't pand van onze huw'lijks trouw;
De liev'ling van ons hart.

Doch, angstgeschrei noch handgewring
Vermurwt den Kastieljaan;
Gelijk een tijger tuk op roof,
Voor bang gekerm, voor smeeking doof,
Valt hij den weerlooz' aan.

Wat vlieden kon ontvlugt Westzaan,
Op vleug'len van den wind;
Wat vlugten kon verlaat met spoed
Den grond, waarop een monster woedt,
Dat have en lijf verslindt.

Maar,

Maar, ed'le LAMBERT MELISZOON!
Waarom toch hier getoefd?
Of hebt gij hier een' dierb'ren schat,
Hier, op deez' plek met bloed bespat
Door Spanjes wreed geboeft!

O ja een kleinood, hoog geacht,
Hem boven alles waard;
Een' moeder, die hij hoog waardeert,
Voor wie hij ramp en dood trotseert,
Dat was zijn schat op aard'.

Daar staat de jongeling bedrukt,
Van raad en hulp ontbloot;
Hoe waart zijn treurig oog in 't rond
Of het ook ergens redding vond,
Ontkoming van den dood.

Fluks wordt een Berrie tot een' slee,
En hij, een ros in moed;
Nu snort hij met zijn' lieven schat
Op 't ongebaand gestolde nat,
Op den verstijfden vloed.

Dan, ach! des Spanjaards gieren oog
Begluurt weldra het spoor;
Men ijlt hem na met arends vlugt;
Hun woest getier vervuld de lucht,
En stelt zijn' hoop te loor.

Ach! moeder! moeder! snikt hij uit,
En klemt haar aan zijn' borst;
Daar komt het wreede moordgebroed,
Dat nog niet zat van menschenbloed,
Ook naar het onze dorst.

Houd moed, mijn MELIS! sprak de vrouw,
Droog tranen van uw oog:
Er zweeft een Engel om ons heen,
God hoorde ons kermen en geween,
Hij zond dien van omhoog.

En, ja de Spanjaard staat versteld,
Geroerd door dit gezigt;
Nu ziet hij zoon dan moeder aan,
En beeft voor eigen gruweldaan
Als voor een bliksemschicht.

Ja, ijlings snelt het onmensch weg
Als vreesd' het 's Hemels straf;
En nu redt LAMBERT MELISZOON,
De Kinderliefde en deugd ten loon,
Zijn schat van 't gapend graf.

Fluks grijpt hij weer het sleeptouw aan
En voert zijn' kostbren schat,
Op 't Spiegel gladde ijs hervoort
Tot dat hij Horens Westerpoort,
Behouden binnen trad.

Daar knielt en zoon en moeder neer,
En danken hunnen God!
Hier rijst nu 't reukwerk van 't gebed
Tot Hem, die uitkomst geeft en redt,
Gezegend is hun lot.

Gorinchem,
9 Junij 1820.

A. VAN ZUTPHEN.

PROGRAMMA

De Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, hield, den 8sten en 9den dezer, hare 36ste Jaarlijksche Algemeene Vergadering, onder voorzitting van den Mede-Hoofdbestuurder, den Wel-Eerwaardigen Heer NICOLAAS SWART, welke dezelve, des morgens van den eersten dag, ten negen ure, in de *Luthersche Oude Kerk*, opende, met eene Redevoering: *Over den invloed der mindere standen op de verlichting en zedelijkheid der Maatschappij in het algemeen.* — Deze Redevoering werd vooraf gegaan, afgewisseld en besloten door een keurig Vokaal en Instrumentaal Orkest, gecomponeerd en gedirigeerd door den Heer J. L. P. L. FREUBEL, en was vereerd met de tegenwoordigheid van eene Commissie uit de Regtbank van Eersten Aanleg; van eene Commissie uit de Edel Achtbare Heeren Burgemeesteren en Raad dezer Stad; van eene Commissie uit de Kamer van Koophandel alhier; van den Wel-Edel Gestrengen Heer Kolonel, kommanderende de 10de Afdeeling Nationale Militie, benevens een' der Heeren Luitenant-Kolonels; van eene Commissie uit het Koninklijk Nederlandsch Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten; voorts van Commissiën uit Kerkelijke, Wetenschappelijke, Stedelijke of andere Nuttige Inrigtingen.

Na den afloop der Redevoering, werd de Gouden Eereprijs, nevens twintig Gouden Dukaten, ter hand gesteld aan den Wel-Eerwaardigen Heer H. W. C. A. VISSER, *Leeraar bij de Hervormde Gemeente te IJsbrechtum*, voor deszelfs, in den verledenen jare, bekroonde Prijsverhandeling, en de dubbele Zilveren Eerepenning aan den Wel-

Eerwaardigen Heer NICOLAAS MESSCHAERT, *Leeraar bij de Doopsgezinde Gemeente te Rotterdam*, voor, en als daartoe gemagtigd, door den Heer PAULUS KOENRAAD GÖRLITZ, *Onderwijzer in de Fransche Departements-school* aldaar, en zulks ten gevolge van het, op deswege gedaan voorstel van Hoofdbestuurders der Maatschappij, door de Algemeene Vergadering genomen, en in het Programma des verledenen Jaars vermelde, besluit, ten aanzien der door gemelden Heer GÖRLITZ ingezondene Prijsverhandeling, op dezelfde Prijsstoffe, waarvoor de Heer VISSER is bekroond geworden. Voorts werden de Eereblijken, namens de Maatschappij, door den Voorzitter uitgereikt aan ALBERTUS VAN AALST, en HENDRIK ARIËS, JUNIOR, beide woonachtig *alhier* ter Stede, voor het, gezamentlijk, met eigen levensgevaar, redden van eenen, in het IJ voor deze Stad, door het ijs gezakten man, als mede aan NEELTJE ROOS, woonachtig te *Abcoude*, voor het redden van een, in de Trekvaart aldaar gevallen kind. Zullende de Eereblijken, toegewezen aan zoodanige personen, als welke zich, door het bedrijven van edelmoedige daden, dezelve hadden waardig gemaakt, doch welke niet ter Vergadering verschenen waren, worden toegezonden aan de Departementen of Autoriteiten, welke daarvan de opgave gedaan hebben; als: aan HERMANUS VAN DEN HOOGEN en PIETER VAN NIJWEGEN, beide te *Delft*; PIETER SMET, te *Amsterdam*; ANTOINE PITROT, bevorens te *Amsterdam*, thans te *Rouaan*; JOHAN SMITH, te *Medemblik*; JAN SCHIPPER, onder *Wijdenes*; JACOB VAN DER MAAS, te *Appingedam*; WILLEM FREDRIK JANSEN, te *Nijmegen*; PEETER en HENDRIKUS VAN STRIJP, beide te *Nederhemert*; ALBERTUS ANKERSMIT en JACOBUS VAN AKEN, beide te *Deventer*; BARTHOLOMEUS VAN DEN OUDENALDER en ARIE DE JAGER, beide

te

te *'s Gravenhage*; JAN PRONK, in den *Wieringerwaard*; HENRICH JOSEPHUS LEOPOLD BREME en HANNES JANSSEN, beide te *Sloterdijk*: JOHANNES FRANS FELIX, te *Middelburg*; HANNE KLAZES JONKER, te *Nijega*; JOHANNES VAN DER MEEL, SAMUEL FUCHS en WILLEM DUSASOI, alle drie te *Leijden*; JAN GROOTVELT, HENDRIK FUCHTER en DIRK VAN ZWOL, alle drie te *Utrecht*; PIETER VAN HOFWEGEN, GERRIT VAN LEUNEN en WILLEM DROOG, alle drie te *Gouda*; YTJE JANS DE VRIES, te *Gorredijk*, ARIE VAN DER KAAI, te *Vreeswijk aan de Vaart*, JOHANNES ROMIJNDERS, te *Montfoort*, JAN DANIEL KELDER, bij *Oudshoorn*, ABRAHAM DE VRIES en HARMANNUS WITTE, beide te *Groningen*, JAN VAN HEIJNINGEN, te *Wormerveer*, CORNELIS PIEKAAR, te *Vlissingen*, ADRIANUS VAN MERENDONK, te *Zierikzee*, ADRIANUS BAKELAAR, CORNELIS BINKEN en DIRK VAN WAARDENBURG, alle drie te *Oude Tonge*, AUGUSTUS MAINÉ, bij *Nieuwpoort* en PIERRE JACQUES FERDINAND LA CAILLE, te *Brugge*, allen voor het redden (of het aanwenden van pogingen tot redding) van in het water of door het ijs gevallene menschen of kinderen; LOUIS FRANÇOIS PARET, PIETER MOOLENAER en JACOBUS VERBRUGGE, alle drie te *Ostende*, de eerste, wegens het edelmoedig opnemen en menschlievend verzorgen — de beide laatsten, voor het liefderijk vervoeren — van eenen bevrozenen man; JAN REIJGERSVEER, te *Leijden*, voor het redden van een meisje uit een put; TEUNIES FOCKENS, te *Groningen*, voor het redden van een kind uit eenen regenwatersbak; GERRIT BRAAM en JAN WIELEMANS, beide in de Gemeente *Ooij*, THEODORUS VAN VEERSEN, NICOLAAS SMITS, JACOBUS KROL, WILLEM VAN BURK, THOMAS SCHONENBERG, HERMANUS en BERNARDUS VAN DE WEERT, WILLEM MUTTERS en HENDRICUS DE BRUIN, alle-
ne-

negen te *Linden*, wegens het redden van een aantal ongelukkigen, bij zwaren watervloed en ijsgang; HUIBERTUS MUNTERS, te *Middelburg*, wegens het, met levensgevaar, stuiten van eenen door den bliksem ontstanen brand; AUGUSTINUS CLEMENT HENDRIK KLINKERT, PIERRE OMER EVERHARD GUGELOT, beide te *Harderwijk*, en JAN KOENEN te *Hoogland*, wegens toegebragte hulp ter redding van kinderen, of wegens andere bewezene diensten, bij zwaren brand; PIETER KROOST, te *Rhoon*, voor het redden van een in brand geraakt kind; PETER MONEN, MATHIJS SCHEEPERS, PIETER ADRIAAN HAVERMANS, GERARDUS SMEETS, HENRI KUIJPERS, LEONARDUS KOPS en HENDRIK HENNUS, alle bij *Maastricht*, wegens het redden (of de pogingen tot redding) van twee onder eenen ingestorten aardwand bedolvene personen.

Des namiddags ten ruim één ure, in de Kerk der Vereenigde Doopsgezinde Gemeente, de eigenlijke werkzaamheden der Vergadering aangevangen zijnde, werd door Hoofdbestuurders berigt:

1. Dat op de Prijsstoffe: *Een Handboek, of Gids des gedrags voor jonge Lieden van veertien jaren en daarboven; bevattende de zedelijke pligten, welke in het bijzonder in dien leeftijd te pas komen, en de gevaren en nadeelen, waaraan jonge lieden, door verzuim van gezegde pligten, zich blootstellen: met onderrigting en waarschuwing, om zich daar voor te behoeden?*

Zes antwoorden waren ingekomen, geteekend met de Spreuken:

N°. 1. *Ut desint vires; tamen est laudanda voluntas.*

N°. 2. *Aetate fruere: mobile cursu fugit*
——— *Optimos vitae dies*
Effluere prohibe,

SENECA.

N°. 3.

N°. 3. *Vreest* GOD, *en volbrengt zijne bevelen; want dit is des menſchen al.*

SALOMO.

N°. 4. *Hebt de wereld niet lief, noch het geene in de wereld is: zoo iemand de wereld lief heeft, de liefde des Vaders is niet in hem.*

JOANNES.

N°. 5. *Men moet de Deugd niet om hare Gevolgen, maar om hare Schoonheid beminnen.*

N°. 6. *Het pad der deugd*
Zij aan de Jeugd
Vroegtijdig reeds gewezen;
Prent menſchenmin
Altoos haar in
En zucht om GOD *te vreezen.*

Dat aan N°. 4. dezer Stukken door *twee* der Beoordeelaars, de gouden Eereprijs was toegekend, en door *éénen* hunner voorwaardelijk; zoodat, daar hetzelve, door *vier* der Beoordeelaars, de bekrooning onwaardig gekeurd was, op deze Prijsſtoffe *geene* bekrooning had kunnen geſchieden, vermits ook aan geene der overigen eene ſtem ter bekrooning was ten deele gevallen.

Dat, offchoon, door verſcheidene Beoordeelaars: de evengemelde Prijsverhandeling N°. 4, onder de Spreuk: *Hebt de wereld niet lief*, enz., met lof vermeld was, tevens door hen was aangemerkt; dat daarin verſchillende tusſchen verhalen waren aangetroffen, welke tot geen nut, hoe genaamd, konden dienen; dat dit antwoord ook veel te ſijstematisch, niet menschkundig en vooral niet volledig genoeg was, vermits daarin omtrent de *beſcheidenheid*, de *hooge gedachten van zich zelven*, en *de keuze van een beroep*, ſlechts enkele wenken gevonden werden; terwijl van *onkuischheid, verkeer tusſchen jonge lieden der onderſcheidene ſekſen* en de *keuze eener vrouw*, niets werd aangetroffen.

Dat algemeen door de Beoordeelaars bijzondere lof

lof was toegezwaaid aan den Schrijver der Prijsverhandeling N°. 1.; onder de Spreuk: *Ut desint vires*, enz.; met betuiging, dat dit anderszins uitmuntend en oordeelkundig geschreven stuk bij hen, tot hun leedwezen, ter bekrooning niet in aanmerking konde komen, *alleenlijk*, omdat de Schrijver zich *meer bepaaldelijk* had bezig gehouden bij hoogere rangen der zamenleving, dan zij geloofden de bedoeling te kunnen zijn in schriften der Maatschappij: „ Tot Nut van 't Algemeen," welke *alle* standen bevat. Terwijl tevens was aangemerkt, dat over een paar door hen belangrijk geoordeelde bijzonderheden, zoo als het *verstandig gebruik van het geld*, en *geregeldheid in al zijne zaken*, niets gesproken werd.

2. Dat op de Prijsstoffe: *Een betoog van de diepe wijsheid en groote menschenkennis van* JEZUS, *doorstralende in zijne leere en leerwijze, in zijne verhalen en gelijkenissen: in zijnen dagelijkschen omgang en zijne verkeering met zijne leerlingen, zijne vijanden en andere menschen.*

Twee antwoorden waren ingekomen, geteekend met de Spreuken:

N°. 1. *Nooit heeft een Mensch alzoo gesproken als deze sprak.*

JOANN. VII: 46.

N°. 2. JEZUS, *wijsheid, hier gepreezen,*
Zal der wijzen wijsheijd wezen,
Wijs wat JEZUS, *in zijn paden,*
Wijs is hij in zijn genaeden,
Daarom zing ik tot zijn prijs,
JEZUS, *gij zijt eeuwig wijs.*

Dat het antwoord N°. 1, door *drie* der Beoordeelaars, de gouden Eerepenning was waardig gekeurd, terwijl *vier* hunner he zelve dien onwaardig geacht hadden; zoodat, vermits, buitendien, het antwoord N°. 2. door *alle* de Beoordeelaars, alle aandacht volstrekt onwaard gekeurd was. ook

ook op deze Prijsstoffe *geene* bekrooning kon plaats hebben.

Dat, ten aanzien dezes onderwerps, de algemeene aanmerking der Beoordeelaars op de beantwoording N°. 1, onder de Spreuk: *Nooit heeft een Mensch*, enz., zelfs van die Beoordeelaars, welke haar de bekrooning waardig keurden; derzelver *noodelooze uitvoerigheid* en *onvolledigheid* tevens betrof; vermits sommige belangrijke tooneelen en onderwerpen in het leven en de leer van JEZUS geheel waren voorbijgegaan; terwijl de Schrijver over min gewigtige en min treffende bovenmatig had uitgeweid: weshalve het stuk, aan den eenen kant, verkorting en uitlating, maar ook, aan de andere zijde, vele bijvoegselen geacht werd te behoeven, zou het aan het doel der Maatschappij beantwoorden.

3. Dat op de Prijsstoffe: *Welke zijn de oorzaken, dat zoo vele Huwelijken, vooral onder de geringere klasse, ongelukkig uitvallen? Welke zijn de beste middelen ter voorkoming of wegneming derzelven? En wat moet door de volwassene jeugd, en door de aan elkander verbondenen, in acht genomen en betracht worden, ten einde de Huwelijken, over het algemeen, het wezenlijke en duurzame geluk der Echtelingen en dat der geheele menschelijke Maatschappij meer bevorderen?*

Vijf antwoorden waren ingekomen, geteekend met de Spreuken:

N°. 1. *Echte lieden, lieve paren,*
Soo ghij in den Echtenstaat
Liefd' en Eendracht kunt bewaren,
Niets, dat u te boven gaat.
CATS.

N°. 2. *Twee harten zoo in een te streng'len,*
Dat zij één keus, één denkwijs voên;
Kan wat men hier ook bij moog brengen,
Alleen de deugd en liefde doen.

N°. 3. *Den Echten staat zoo wijd vermaard,*
Is best waar deugd met kennis paard.

N°. 4. *Waar liefde woont gebiedt de Heer zijn zegen,*
Daar woont Hij zelf, daar wordt zijn heil verkregen,
En 't leven tot in Eeuwigheid.

N°. 5. *Man denke, dasz auch der Ehestand eine Schule der Tugend, der Geduld, der Sanftmuth, der Verträglichkeit, der Unterwerfung unter Gott seij.*

HEINR. SANDER.

Dat door *vier* der Beoordeelaren, en dus met genoegzame meerderheid, aan het antwoord N°. 5, onder de Spreuk: *Man denke*, enz. de uitgeloofde *gouden Eereprijs* was toegewezen; welk antwoord ook nog door *twee* der overige Beoordeelaren veel lofs had mogen inoogsten.

4 Dat op de Prijsstoffe: *Op hoedanig eene wijze kan men, best mogelijk, den, voor elkeen, zoo kostbaren tijd besteden, ten einde, in alle opzigten te ontgaan de nadeelen, welke, onvermijdelijk, uit de ledigheid geboren worden?*

Twee antwoorden waren ingekomen, geteekend met de Spreuken:

N°. 1. *'s Menschen leven is eene leerschool, waarin hij, die zijnen tijd best besteedt, het meest leert en gelukkig is.*

N°. 2. *Ogenblikken maken jaren.*"

YOUNG.

Dat het antwoord N°. 2, van slechts *éénen* Beoordeelaar, zijne stem tot den uitgeloofden gouden Eereprijs, en van *twee* anderen lof had mogen verwerven; terwijl ook aan het antwoord N°. 1, door slechts *éénen* der Beoordeelaren, de goude Medaille was toegekend. Weshalve op deze Prijsstoffe, insgelijks *geene* bekrooning plaats kon hebben.

Dat

Dat de voornaamste aanmerkingen der Beoordeelaars, op deze ingezondene stukken, hierin bestonden:

Dat de beide Schrijvers hunne stukken niet genoeg toepasselijk gemaakt hadden op *allerlei* standen en betrekkingen in de zamenleving; dat het eerste stuk hier en daar noodeloos wijdloopig, ja vervelend, en, over het geheel, van goede geregelde orde ontbloot was, en tevens genoegzaam juiste bepaling en ontwikkeling miste der verhandelde zaken; daar, bij voorbeeld, onder de nadeelige gevolgen der ledigheid, de voornaamste ontbraken; als: het *verslappen en afnemen van ziels- en ligchaamskrachten*; de *verachting van weldenkenden*, en, inzonderheid voor Jonge Lieden, *onkuischheid*, *bedelarij*, enz.; dat de gekozene voorbeelden doorgaans onbeduidend, de regels tot verdeeling der dagelijksche werkzaamheden veel te streng, ja bijna onuitvoerlijk waren, en, bovendien, het stuk, in stijl, taal en spelling, zeer veel te wenschen overliet. — Dat het andere stuk, verre van te uitvoerig te zijn, veeleer, door, schijnbaar, *vlugtig* opgesteld te zijn, niet van *onvolledigheid* was vrij te pleiten; als hebbende de Schrijver zijn onderwerp niet genoeg van alle zijden en voor allerlei standen beschouwd. Dat de hoogere klassen der zamenleving door hem ongunstig ten toon gesteld werden; zoodat zelfs de *Toonkunst* tot eene *beuzeling* verlaagd werd, en dat in dit stuk veelmeer *algemeene* bedenkingen en voorschriften over het behoorlijk gebruik van den tijd voorkwamen, dan wel die *bepaalde* regels, welke hier volstrekt noodzakelijk geacht werden.

5. Dat op de Prijsstoffe: *Kort Begrip der algemeene Geschiedenis, bevattende de gebeurtenissen van den jare* 1795 *af, tot op den vrede van*

Parijs, *in den jare* 1815 *voorgevallen; moetende dienen tot een vervolg op het, door de Maatschappij, ten jare* 1799 *en vervolgens, uitgegevene Schoolboek:* Kort Begrip der Algemeene Geschiedenis, *gevolgd naar* Curas *en* Schröck."

Twee antwoorden waren ingekomen, geteekend met de Spreuken:

N°. 1. *Een werk, dat opgeleidt is van lotwissel en meenigerleij geval, gruwzaam van veldslaaghen, waaterstrijden, beleegeringen, bitter van twist, warrig van muiterij, beklad van moorddaad buiten de baan des krijghs, wrangh van wreedheid, zelfs in Pais.*

HOOFT.

N°. 2. *Die Sterblichen sind gleich! Nicht die Geburt, die Tugend nur macht allen unterschied.*

V. GÖTHE.

Dat is:

Gelijk zijn alle stervelingen!
't Verschil, dat we onder hen ontwaren,
Ontstaat door rang noch door geboorte,
Maar door de deugd alleen.

Dat het antwoord N°. 1. met *vijf* tegen *twee* stemmen, den uitgeloofden Eereprijs, in de *gouden Medaille*, benevens *twintig gouden Dukaten*, bestaande, was waardig geoordeeld, en alzoo bekroond geworden; terwijl slechts *één* der Beoordeelaars aan N°. 2. den gouden Eerepenning had toegewezen.

6. Dat op de Prijsstoffe: *Een volledig overzigt van de belangrijke reizen der Nederlanders, zoo te land als ter zee; met ontwikkeling der voordeelen, die dezelve aan de Kunsten en Wetenschappen, en aan de welvaart des Vaderlands, hebben toegebragt.* Als mede:

Op de Prijsstoffe: *Waardoor, en op welk eene wijze is het beste de smaak van den gemeenen man, ten aanzien van het kiezen van vermaken*

en

en uitspanningen, en hetgene de verkeering met zijns gelijken en ook andere lieden aangaat, te verbeteren?

Geene antwoorden waren ingekomen.

De Naambriefjes der, onder N°. 3 en 5 vermelde, bekroonde Verhandelingen, hierop, door eene Commissie uit de Afgevaardigden, geopend zijnde, bleek Schrijver der Verhandeling, onder de Spreuk: *Men denke*, enz., te zijn, de Wel Eerwaardige Heer HENRICUS HEPPENER, *Leeraar bij de Hervormde Gemeente en Schoolopziener te* Dragten, en van die, onder de Spreuk: *Een Werk, dat opgeleidt is*, enz. de Heer N. G. VAN KAMPEN, *Lector in de Hoogduitsche Taal, te* Leijden.

Ten aanzien van de nog ter beoordeeling in omloop zijnde zeventien antwoorden op de Prijsstoffe: *„Welke zijn de meest geschikte en doelmatige middelen, welke zouden kunnen worden aangewend, zoowel door bijzondere Personen als door deze Maatschappij, om voor te komen, dat het goede, hetwelke de kinderen, op welingerigte Scholen, door een doelmatig onderwijs geleerd hebben, na het verlaten derzelven, in hunnen eersten leeftijd niet weder verloren ga?"* Werden Hoofdbestuurders door de Vergadering gemagtigd, om, bijaldien een der beantwoorders, door Beoordeelaren, den uitgeloofden Eereprijs waardig werd geoordeeld, het, bij zijne beantwoording gevoegde, naambriefje te openen, en den naam des Overwinnaars, bij rondgaanden, ter kennisse der Departementen te brengen.

Hierna werden de naambriefjes, tot de onbekroonde Verhandelingen behoorende, ongeopend, en openlijk, verbrand.

Uit hoofde van het belangrijke der bovenstaande eerste vraag, en wegens den bijzonderen lof door Beoordeelaren aan de daarop ingeleverde be-

beantwoording N°. 1, toegezwaaid, en eindelijk uit hoofde der loffelijke vermelding van het antwoord N°. 4. op deze vraag ingezonden, werd door de Vergadering, ten gevolge van het deswege door Hoofdbestuurders, overeenkomstig de Wet, ingebragt advies, besloten, de gemelde vraag: *Een Handboek of Gids des gedrags voor jonge Lieden van veertien jaren en daarboven*, enz., nogmaals ter opgave vast te stellen.

Wijders werd door den Secretaris herinnerd, dat, om te beantwoorden *voor den eersten December* 1820, onder de daarbij vermelde uitlovingen, opgegeven waren:

N°. 1. *Welke is de geschiktste wijze, en welke zijn de meest gepaste middelen, om de Aardrijks- en Geschiedkunde, bij het onderwijs in de lagere Scholen, dienstbaar te maken, zoowel tot beschaving van het verstand, als ter vorming van het hart bij de jeugd, uit de mingegoede klasse, opdat beide deze Wetenschappen voor dezelve geene bloote klanken eener ijdele praalvertooning zijn?*

De gewone Gouden Medaille, benevens tien Gouden Dukaten.

N°. 2. *Eene korte Natuurlijke Historie onzes Vaderlands, of wel eene beknopte Natuurkundige Beschrijving van al die voorwerpen, in de drie Rijken der Natuur, welke, afzonderlijk of bij uitsluiting, of ook gemeen met andere landen, in het Koningrijk der Nederlanden worden gevonden.*

De gewone Gouden Medaille, benevens tien Gouden Dukaten.

N°. 3. *Eene Geschiedenis van* alle *de Nederlanden, van derzelver vroegste tijdperken af, tot op de vereeniging daarvan, onder Keizer* Karel V.

De gewone Gouden Medaille, benevens twintig Gouden Dukaten.

N°. 4.

N°. 4. *Waarin is het misdadige, of dikwijls belagchelijke, dikwerf zeer ſchadelijke, van de zucht tot eene ontijdige ſtandsverwisſeling gelegen?*

De gewone Gouden Medaille.

N°. 5. *Welke zijn de kundigheden, die onontbeerlijk zijn voor alle ſtanden in de menſchelijke zamenleving? — Welke bekwaamheden zijn noodzakelijk in elken bijzonderen ſtand der menſchelijke bedrijven?*

De gewone Gouden Medaille.

Vervolgens werden door de Vergadering *vijf* nieuwe Prijsſtoffen gekozen; waardoor, met de gene, welke, volgens de Wetten der Maatſchappij, en het advies van Hoofdbeſtuurders, andermaal moeten worden opgegeven, de lijst der Prijsvragen, om te beantwoorden *voor den eerſten van Wintermaand* 1821, is als volgt:

N°. 1. „ *Een Handboek, of Gids des gedrags voor jonge Lieden van veertien jaren en daar boven; bevattende de zedelijke pligten, welke in het bijzonder in dien leeftijd te pas komen, en de gevaren en nadeelen, waaraan jonge lieden, door verzuim van gezegde pligten, zich blootſtellen; met onderrigt en waarſchuwing, om zich daar voor te hoeden.*"

De aldus opgehangene Prijsſtoffe wijst genoegzaam aan, wat bedoeld, en bij het dingen naar den prijs, ten nutte der jonge lieden van den vermelden leeftijd, gedaan moet worden; dat is, tot welke punten en hoofdzaken men zich bij het ſchrijven bepalen moet. Hetgene verder is in acht te nemen, is hier in gelegen, dat men onder het ſchrijven gedurig denke aan den zeer jeugdigen leeftijd, waarvoor het ſtuk zal moeten dienen, en alzoo aan de mate des verſtands en de kracht der bevatting en des oordeels, welke men kan onderſtellen in gezegden leeftijd te kunnen werken. Voorts dat men zich

toelegge op duidelijkheid en klaarheid en het vermijden van afgetrokkene wijsgeerige voorstellingen; en dat men poge, door eene aangename, den leeslust uitlokkende voordragt, de jonge lieden, aan welke het stuk zou mogen ter hand komen, als het ware, tot het bestuderen van het daarin ondersteld wordende belangrijke aan te sporen.

De gewone Gouden Medaille.

N°. 2. „*Een volledig overzigt van de belangrijke reizen der Nederlanders, zoo te Land als ter Zee; met ontwikkeling der voordeelen, die dezelve aan de Kunsten en Wetenschappen, en aan de welvaart des Vaderlands, hebben toegebragt.*"

Het woord *Overzigt* zal hen, die naar den Eereprijs op dit onderwerp verkiezen te dingen, genoegzaam doen zien, dat hier geenszins gevorderd wordt: *Volledige Reisbeschrijvingen*, (welke ongetwijfeld te talrijk zijn om in een gewoon boekdeel bevat te worden, en waarvan de meesten ook afzonderlijk het licht zien,) maar alleen korte beschrijvingen, volledig, zoo verre het bekende getal daarvan betreft, en belangrijk gemaakt door de ontwikkeling der voordeelen in de vraag vermeld.

De gewone Gouden Medaille en tien Gouden Dukaten.

N°. 3. *Een betoog van de diepe wijsheid en groote menschenkennis van* JEZUS, *doorstralende in zijne leere en leerwijze, in zijne verhalen en gelijkenissen; in zijnen dagelijkschen omgang en zijne verkeering met zijne leerlingen, zijne vijanden en andere menschen.*

Bij het schrijven van dit gevraagde betoog, moet vooral, met opzigt tot 's Heilands leer en leerwijze, acht geslagen worden op de tijden, plaatsen en gelegenheden, bij welke Hij sprak; op de taal en uitdrukkingen van welke Hij zich be-

bediende; op de vooroordeelen naar welke Hij zich schikte, of welke Hij bestreed; op den staatkundigen toestand des Joodschen Volks van Zijnen tijd — hunne geschiedenis, godsdienst, en de bijzondere aanhangen (Secten) onder hen, als mede hunne bijzondere denkbeelden omtrent den Messias. Bij het beschouwen der verhalen en gelijkenissen door JEZUS gebezigd, moet men vooral letten op het hoofddoel der voorstelling; op het oogmerk der vergelijking; op de treffende lessen, die van ter zijde gegeven worden; op de denkwijze, de omstandigheden der toehoorders, enz. Bij het voordragen van hetgene den dagelijkschen omgang van JEZUS betreft, merke men op, hoe Hij dikwerf antwoordde met zwijgen, met gebaren, of uit de gedachten, de gezindheden en bedoelingen opmaakte, welke Hij op het gelaat der genen, met wien Hij iets te doen had, en in hunne harten las; en men moet trachten daaruit te doen begrijpen, dat zijne antwoorden somtijds in het geheel niet schijnen te slaan op de Hem gedane vragen; terwijl men telkens en het navolging- en het bewonderenswaardige moet pogen aan te wijzen.

De gewone Gouden Medaille

N°. 4. *Waardoor, en op welk eene wijze is het beste de smaak van den gemeenen man, ten aanzien van het kiezen van vermaken en uitspanningen, en hetgene de verkeering met zijns gelijken èn ook andere lieden aangaat, te verbeteren?*

In deze Verhandeling moet, voor alle dingen, het dorre en drooge des betoogs worden vermijd, zal dezelve bij hen, voor wie zij zal moeten dienen, doel treffen. Daar in dezelve ook, in vele opzigten, het te keer gaan van vooroordeelen wordt vereischt, moet dit met beleid geschieden. En zal het niet weinig tot een aangenaam en bevallig onderwijs toe-

brengen, de voordeelen der beschaving en verbetering van smaak, in voorbeelden van lieden uit den kring dier menschen, voor dewelke men schrijft, te doen opmerken.

De gewone Gouden Medaille.

N°. 5. Daar de welvaart van het Vaderland grootelijks afhangt van den bloei der huisgezinnen, welker vereeniging het Vaderland uitmaakt, — daar niemand, ook niet in het allergelukkigste land, gelukkig kan zijn bij eenen ongunstigen staat van zijne eigene huisselijke zaken, — en daar, door een verkeerd bestuur van dezelve, vele huisgezinnen ten val gebragt, en zij, die ons hun vertrouwen schonken, niet zelden jammerlijk bedrogen worden; zoo verlangt de Maatschappij:

Een Stukje, waarin, op eene eenvoudige en duidelijke, doch vooral levendige en indrukmakende wijze, wordt aangetoond, hoe rampzalig en schandelijk de gevolgen zijn van huisselijke achteloosheid, wanorde en verkwisting, en hoe men in onderscheidene standen en betrekkingen, zijne huisselijke zaken moet inrigten, om zich en de zijnen niet alleen voor kommer, gebrek en schande te hoeden, maar ook het aangenaamste genot des huisselijken levens te verschaffen.

De Maatschappij, in alle hare werken, eene, zoo veel mogelijk, zinnelijke voordragt als voorwaarde stellende, verlangt allerbijzonderst dat deze, bij de beantwoording dezer Prijsstoffe in acht genomen worde, hetzij dezelve besta in schetsen, korte verhalen, of wel ééne doorloopende geschiedenis, met verschillende karakters en handelingen. Alle deze voorstellingen kunnen en moeten de aanleidingen opleveren, om te doen opmerken, hoe noodzakelijk het zij, eene geregelde en standvastige orde in zijne zaken te houden, bijzonder om naauwkeurige aanteekeningen van ontvangst en uitgaye te houden, ten einde elk

oogen-

oogenblik te weten in hoe verre men de laatste mag uitbreiden, of wel verpligt is, die te moeten beperken. Vooral moet hier levendig worden aangetoond, hoe verbazend veel zoogenaamde kleinigheden ten goede of ten kwade medewerken. Voorts moet blijken de noodzakelijkheid eener goede tijdverdeeling voor arbeid, rust en uitspanning; bij dit laatste moeten vooral de verderfelijke gevolgen geschetst worden, welke uithuizigheid, gehechtheid aan vermaken, die, of onze vermogens te boven gaan, of den kostelijken tijd verslinden, en ons onze belangen doen verwaarloozen, voor gade, kroost en huisgezin hebben: gevolgen, welke niet anders kunnen zijn dan armoede, eerloosheid, gebrek en wanhoop.

De gewone Gouden Medaille.

N°. 6. *Eene Volks-Meetkunde.*

Bij de behandeling van dit stuk zal het noodig zijn af te wijken van den strikten betoogtrant, aan de eigenlijke Meetkunde anders onafscheidelijk verbonden, dewijl hier alleen bedoeld wordt, om, in de manier van de Volks-, Natuur- en Scheikunde, beide door de Maatschappij uitgegeven, den Lezer, *op eene onderhoudende wijze*, bekend te maken met de voornaamste betrekkingen der lijnen, vlakken en ligchamen, zoo veel mogelijk, door wezenlijke aanschouwing kenbaar gemaakt en gedurig aangevuld met voorbeelden, toegepast op hetgene in het dagelijksche leven voorkomt.

De gewone Gouden Medaille, benevens tien Gouden Dukaten.

N°. 7. Daar de verbetering en hoogstmogelijke volmaking van het schoolwezen eene hoofdbedoeling onzer Maatschappij is, het wijze en weldadige veler nieuwe verordeningen op dit stuk, in eene opzettelijke, met goud bekroonde, Prijsverhandeling, door haar is aangetoond, en nog,

te verledenen jare, op dezelfde wijze, na eene naauwkeurige vergelijking, gehandhaafd boven dat der inrigtingen van BELL en LANKASTER; doch daar het even zeker is, dat deze wijze en weldadige verordeningen niet weinig worden tegengewerkt en belemmerd, zoo door de slechte schoolvertrekken, als de geringe bezoldiging der Leeraars en het onvermogen veler kinderen, om zich de noodige schoolbehoeften te verschaffen, vooral te platte lande; zonder dat men tot hiertoe heeft kunnen slagen, om deze zwarigheden, door het oprigten van algemeene en toereikende fondsen, uit den weg te ruimen; zoo vraagt de Maatschappij:

Eene opgave van een algemeen doelmatig, en, inzonderheid voor den gemeenen man, minst drukkend schoolfonds; van de wijze hoe hetzelve best in werking kan worden gebragt, hetzij in elke Provincie afzonderlijk, hetzij voor het geheele Koningrijk der Nederlanden in het algemeen; hoe elke Stad, Dorp, Gehucht en Onderwijzer daarvan genot zal hebben, en welke weldadige gevolgen zulk eene inrigting zou te weeg brengen op de verlichting, beschaving, zedelijkheid enz. der Maatschappij.

Daar het geheel van den aard des onderwerps zal afhangen, of hetzelve door het Hoog Bewind, of als eene bijzondere onderneming moet worden in werking gebragt, zoo behoort zich de Schrijver hiernaar ook in de behandeling te schikken, hetzij, in het eene geval, om zijne gedachten slechts zoo klaar voor te stellen, dat de uitvoerbaarheid en gepastheid van het plan aan het Gouvernement duidelijk blijke, hetzij, in het andere, om het Publiek van het belang en de aannemelijkheid der zake tevens te overtuigen, en tot ijverige medewerking aan te vuren.

De gewone Gouden Medaille.

N°. 8.

N°. 8. *Eene duidelijke en volledige beschrijving der leerwijze van* PESTALOZZI, *benevens eene vergelijking daarvan met de verbeterde manier van onderwijs in de Nederlanden, met aanwijzing tevens van het gebruik, hetwelke van eerstgemelde leerwijze, hetzij geheel, hetzij gedeeltelijk, zoude kunnen en behooren gemaakt te worden.*

De bijzonderheden, waarop, boven en behalve de, ook vooral hier, verlangde eenvoudige en algemeen bevattelijke voordragt, bij de behandeling dezer Prijsstoffe, de Schrijvers behooren acht te geven, als zoo vele gedeelten ter ontwikkeling van den aard en het doel dezer Prijsvraag, bestaan in het volgende:

Vooreerst: Eene volledige, en voor den onderwijzer in het algemeen volkomen duidelijke en bevattelijke ontwikkeling van de gansche leerwijze van PESTALOZZI, met betrekking tot de beginselen, waarvan zij uitgaat; de middelen, die zij aanwendt, en het doel, hetwelke zij wil bereiken.

Ten andere: Een naauwkeurig onderzoek van de zwarigheden, waaraan deze leerwijze onderhevig is, of schijnt te zijn; met wegruiming van dezelve, indien zij hier voor vatbaar bevonden worden.

Ten derde: Een vergelijkend onderzoek naar de meerdere of mindere waarde van deze leerwijze, *boven* of *beneden* die, welke in ons Vaderland gevolgd wordt, doch alleen (en zonder *Zwitserland* of *eenig ander Land* hierbij in aanmerking te nemen,) toepasselijk gemaakt op de Nederlanden.

Ten vierde: Wanneer blijken mogt, dat deze leerwijze de voorkeur verdiende boven de Nederlandsche, doch misschien niet in haar *geheel*, althans niet in *alle* scholen, zoude kunnen worden gevolgd, bepaling van de scholen, waarin zulks

zulks *geheel*, en van die, waarin zulks *gedeeltelijk* zoude kunnen worden ingevoerd; met aanwijzing van die gedeelten, welke alsdan daartoe geschikt zouden kunnen worden geoordeeld.

Ten vijfde: Indien de invoering dezer Leerwyze, voor de Scholen in Nederland, nuttig en belangrijk mogt geoordeeld worden, aanwijzing der geschiktste middelen, om dezelve in haar geheel, of gedeeltelijk, door overtuiging van derzelver heilzamen invloed, en niet door gezag, in dezelve in te voeren.

De gewone Gouden Medaille, benevens twintig Gouden Dukaten.

N°. 9. Daar, in vroegeren en lateren tijd, verschijnselen bij den Mensch hebben plaats gehad, die uit de gewone wetten der Zielkunde niet konden verklaard worden, en daarom toegeschreven werden aan bovennatuurlijke, of althans geheel buitengewone invloeden, hetwelke dan ook niet konde nalaten, bestendig voedsel aan vooroordeelen en bijgeloof te geven; daar, ook in de jongste tijden, schoon anders gewijzigd, wederom zoodanige verschijnselen hebben plaats gegrepen; terwijl intusschen de verbeeldingskracht, zoo wonderlijk in hare werking bij onderscheidene gelegenheden, misschien als de genoegzame reden van al dit vreemde zou kunnen worden aangemerkt; vraagt de Maatschappij:

Wat is de Verbeeldingskracht? Hoedanig is hare werking op den mensch? Welke verwonderenswaardige verschijnselen kan zij te weeg brengen? En oefent zij haar vermogen zoo sterk, dat zij ook geleerde en schrandere mannen misleiden kan, en schijn voor waarheid doen aannemen?

Men bedoelt met deze vraag inzonderheid eene grondige en vooral door gebeurde zaken opgehelderde verklaring der genoemde verschijnselen, uit de werking der Verbeeldingskracht, zoo wel bij den gezonden, als nog meer, bij den ziekelij-

lijken, en bij eene, op de eene of andere wijze, onnatuurlijk geprikkelden en bewogenen toestand des ligchaams; wordende dezelfde gemeenzame en onderhoudende behandeling verlangd als in de overige werken der Maatschappij, en tevens vermijding van den toon der geschilvoering en alle opzettelijke bestrijding of regtstreeksche aanranding van eenig bijzonder stelsel.

De gewone Gouden Medaille, benevens tien Gouden Dukaten.

Ieder, die naar den Prijs wil dingen, zal zijne Verhandeling in de Nederduitsche of eenige andere levende taal, mits met Italiaansche letteren, en, in welke dezer talen ook, door eene andere hand, dan de zijne, geschreven, *voor* of *op den eersten van* Wintermaand, der daarbij vermelde jaren, *vrachtvrij*, moeten bezorgen, onder het adres van den Algemeenen Secretaris der Maatschappij, in het Gebouw *de Zon*, *op den Singel*, *bij den Blaauwburgwal te Amsterdam*. Voorts zij den Schrijveren berigt: dat elk *bekroond* Stuk een eigendom wordt van de Maatschappij, waarvan de Schrijver, door de bekrooning, aan haar eenen onvoorwaardelijken afstand doet, om daarmede, en daarvan, met en benevens den naam des Schrijvers, zoodanig gebruik te maken, als *zij* zal bevinden noodig te zijn, tot beveiliging van het regt van eigendom, op de door haar uit te gevene Werken. Eindelijk is het van belang voor de Schrijvers, dat derzelver stukken duidelijk en leesbaar afgeschreven worden, daar het *moeijelijk* leesbare geenen anderen dan nadeeligen invloed op de beoordeelingen kan hebben, en het *onleesbare* dezelve daaraan geheel zoude onttrekken.

Op last der Maatschappij:
HENDRIK RAVEKES,
Algemeene Secretaris.

Amsterdam, den
26sten van Oogstmaand, 1820.

SCHOOL-

SCHOOL-NIEUWS.

ARNHEM.

Den 4den September 1820. Nadat de Leerlingen der Latijnsche Scholen, op den 17 Julij l. l., bij het gewoon Zomer-Examen, aan Heeren Curatoren, blijken hunner vorderingen gegeven hadden in de oude Talen, en in alle die Wetenschappen, welke volgens de Wet moeten onderwezen worden, werden zij heden naar hoogere klassen bevorderd, en met fraaije prijzen vereerd.

Eerst spraken twee uitmuntende Jongelingen, die, benevens welverdiende prijzen een Getuigschrift van den met roem door hun afgeloopen School-cursus ontvangen hebbende, naar de Akademische Lessen werden bevorderd, hunne Redevoeringen uit, welker onderwerp zij zelve gekozen, en bewerkt hadden. — De eerste J. W. SCHIFF, van *Weesp*, had tot onderwerp: „*De caussis, quibus factum est, ut Athenienses in plerosque summos viros tam injusti atque ingrati fuerint.*" *Een onderzoek naar de oorzaken van der Athenienseren onregtvaardigheid en ondankbaarheid jegens de meesten hunner groote mannen.* — De tweede, H. J. KRONENBERG sprak: *De Eumenis Cardiani vitâ rebusque gestis.*" *Over het leven en de daden van Eumenes van Cardia.*

Toen beklom de Rector dezer Scholen, de Heer A. ROMBOUTS, het spreekgestoelte, nam met hartelijke vermaningen en de beste wenschen afscheid, van deze beide verdienstelijke Jongelingen; en maakte de Vergadering vervolgens

gens bekend met een, op zijne voordragt door Heeren Curatoren in de maand Maart l. l. genomen besluit, houdende dat aan die Jongelingen, welke boven anderen in de thans onderwezen wordende wetenschappen, zouden hebben uitgemunt, loffelijke Getuigschriften hunner vlijt en vorderingen zouden uitgereikt worden, en dat zij een genoegzaam aantal dezer Getuigschriften, bij het verlaten der Scholen kunnende vertoonen, daar door zich een Praemium Ornatius, of een Praemium Extraordinarium zouden waardig maken. Uit het vervolgens door zijn Ed. gedaan verslag bleek, dat bevorderd werden: van de tweede naar de eerste klasse: C. HOOIJER en W. A. VAN TOLL, met prijzen. — Van de vierde naar de derde klasse: G. BREUNISSEN TROOST en M. A. HOLSBOER, met prijzen en C. H. VAN AMEROM. — Van de vijfde naar de vierde klasse: J. VAN SCHEVICHAVEN, met een prijs, en H. A. VAN THIJE HANNES, van wiens vlijt loffelijke melding werd gemaakt; terwijl in de derde klasse, aan J. J. LEPPING, een prijs van aanmoediging gegeven werd.

Loffelijke Getuigschriften werden gegeven, voor *de Wiskunde*, in de eerste klasse aan J. W. SCHIFF, in de tweede aan C. HOOIJER, en in de derde, aan H. A. VAN THIJE HANNES — Voor *de Geschiedenis*, in de eerste klasse aan H. J. KRONENBERG, en in de tweede, aan M. A. HOLSBOER. — In de klasse der *Fabelkunde*, en in die der *Aardrijkskunde* (bij het Lot) aan J. VAN SCHEVICHAVEN.

Alle de met prijzen vereerde Jongelingen, betuigden aan Heeren Curatoren, met gepaste vrijmoedigheid hunnen dank; en eindelijk besloot de Rector deze plegtigheid, met dankzegging aan allen, welke dit Letterfeest met hunne tegenwoordigheid vereerd hadden.

ZUT-

ZUTPHEN.

De gewone halfjarige Promotie onzer Latijnsche Scholen, is, op den eersten September l. l., des voormiddags ten elf ure, weder alhier in de Luthersche Kerk gehouden. — Na eene korte voorafrede van den Rector, Dr. J. LENTING, werden van de eerste klasse tot de Akademische lessen bevorderd twee uitmuntende leerlingen, welke aan ons Gijmnasium steeds ten grooten sieraad verstrekt hebben, en van welke zich hunne ouders, geslachten en het Vaderland, op den duur de beste vruchten mogen belooven, de waardige Jongelingen W. J. SWAVING en A. C. VAN ELDIK THIEME, die beide zich in geheel door hun zelf bewerkte Redevoeringen hebben doen hooren, de eerste *De libro* VI. *Homeri Iliadis*, en de tweede, *De libro* XI. *Odijsseae Homeri Cum* VI. *Virgilii Aeneidis Comparato*.

Op de tweede klasse werd vervolgens een prijs van naarstigheid geschonken aan J. G. C. BIERHAUS, en werden met prijzen van de derde naar de tweede klasse gepromoveerd: B. G. SNETHLAGE en P. C. NAHUIJS, en zonder prijzen: D. EVEKINK en J. L. C. VAN ESSEN, van de vierde naar de derde klasse werden met prijzen bevorderd: J. K. BADON GHIJBEN en A. A. DE ROOIJ, en zonder prijzen: J. W. THIEME, D. E. VAN LABENSELS en A. HISSINK, — Van de vierde klasse, gingen met prijzen op J. G. ZIEPPERECHT en J. D. VAN HERWERDEN, terwijl van de zesde, naar de vijfde klasse met een prijs vertrok J. DE VULLER, en zonder prijzen H. J. LULOFS, en J. VALCKENIER, op welke laatste klasse, insgelijks prijzen van naarstigheid zijn toegelegd, aan J. W. HOFFMAN en J. G. KLINT.

In de bijvakken waren de prijzen weggedragen, door D. EVEKINK, in de Latijnsche en Griekfche *Fabelkunde*; door A. C. VAN ELDIK

THIE-

THIEME, in de oude en nieuwe *Geschiedkunde;* en door J. W. THIEME, in de oude en nieuwe *Aardrijkskunde;* terwijl in de klasse der *Wiskunde*, ditmaal geen prijs was toegekend.

Alle de met prijzen bekroonde Jongelingen, hebben op eene bevallige wijze, aan Curatoren hunnen dank betuigd.

In den loop van het vorige halfjaar, is op authorisatie van zijne Excellentie den Minister van het onderwijs enz. in plaats van den Heer J. BROWN, door Heeren Curatoren tot Conrector beroepen, de Heer P. CAMPER, *Litt. Hum. Cand.*, te *Utrecht*. — En tot Praeceptor, in plaats van den Heer G. J. VAN LEEUWEN, de Heer H. VAN MARLE, *Litt. Hum. Cand.*, te *Leijden*. — Beide welke Heeren bereids, sedert eenigen tijd, hunne functien hebben aanvaard.

DOESBORGH.

Den 16den Aug. 1820. Heden geschiedde alhier de promotie der discipelen van de Latijnsche Scholen, en de uitdeeling van eereprijzen, aan de verdienstelijksten derzelven, volgens de bepaling door de Wel Edele Heeren Curatoren, na den afloop van het tot haar Ed. genoegen afgelegd examen, gemaakt.

Deze plegtigheid werd door den Heer Rector W. H. VERSTEEG, Ph. Th. M. et L. H. Dr. geopend met eene verhandeling *de hospitalitate ejusque jure apud antiquos.* Hierna ging de Rector over tot de bevordering der volgende leerlingen: H. W. VAN WESTERBEECK VAN DER HORST, en M. G. MIDDELHOVEN, van de eerste orde derde klasse naar de tweede klasse. E. K. VAN LAMSWEERDE VAN DER HORST en F. G. GAUTSCH, van de vierde naar de derde klasse. en J. G. LUIJKEN GLASHORST, van de vijfde naar de vierde klasse. Met welverdiende eereprijzen werden bekroond, de bovengenoemde H. W.

 VAN

VAN WESTERBEECK VAN DER HORST, M. G. MIDDELHOVEN en J. O. LUIJKEN GLASHORST, voorts nog in de tweede orde der derde klasse: H. COLENBRANDER en T. B. OTTEN, en in de zesde klasse A. VAN EPE MIDDELHOVEN. Deze Leerlingen met eene gepaste vrijmoedigheid aan Heeren Curatoren, voor die belooningen hunnen dank betuigd hebbende, ontvingen W. VAN DER VEUR en W. A. T. FROWEIN, discipelen der derde klasse tweede orde, en J. L. G. GREGORIJ, in de zesde klasse, loffelijke getuigschriften, wegens hunne gemaakte vorderingen en betoonden vlijt, gedurende het afgeloopene half jaar.

Eindelijk besloot de Rector deze plegtigheid, met eene korte dankzegging, aan alle aanwezenden, voor de belangstelling in het openbaar onderwijs en de wetenschappen, door hunne tegenwoordigheid aan den dag gelegd.

TIEL.

Den 14den September. Nadat op den laatsten Vrijdag, der maand Junij dezes Jaars, het gewoon Examen der Latijnsche Schooljeugd, had plaats gehad, werden heden aan de verdienstelijke Jongelingen: VAN RIEMSDIJK, CAMPAGNE, VAN DER HEIJDEN MOLL, VAN LIDTH DE JEUDE, DIJKMEESTER, DEERNS en HIJMANS, prijzen uitgedeeld, voor welke zij Heeren Curatoren hunnen dank betuigden.

Deze plegtigheid, welke door Orgel-Muziek geopend, afgewisseld en besloten werd, was begonnen met eene Latijnsche Redevoering, door den Rector C. F. NAGEL uitgesproken, over den oorsprong der Grieksche Taal.

Bij deze gelegenheid wordt van hier berigt, dat de Conrector WIJGMAN SNELL, naar *Zwolle* vertrekkende, een ander in deszelfs plaats verlangd wordt, de vereischte bekwaamheden, volgens de wet, bezittende.

DELFT.

D E L F T.

Op den 14den Aug. l. l. Na dat de Latijnsche Schooljeugd alvorens aan Heeren Curatoren zeer voldoende blijken van hare gemaakte vorderingen in de Griekfche en Latijnfche talen, en de daar mede in verband ftaande wetenschappen gegeven hadden, werd derzelver bevordering naar hoogere klasfen en orden plegtig gevierd, welke plegtigheid door den Rector, den zeer geleerden Heer A. W. GEERS, Lector *antiq: Rom: et Hist: Univ:* geopend werd, met eene redevoering: *de Socraticâ docendi methodo*, waar mede hij de liefhebbers van goeden fmaak en geleerdheid op eene aangename wijze heeft bezig gehouden, terwijl hij door fchoone taal en eene duidelijke ontwikkeling van deze leerwijze overtuigend heeft aangetoond, hoe zeer wij den Atheenfchen wijsgeer behooren te vereeren, en hoe gefchikt deszelfs leermanier is, om regte begrippen te vormen, en afgedwaalden op het goede fpoor te brengen, waardoor zij verre den voorrang verdient, boven alle die Sophistifche denkbeelden, waarmede de wijsgeeren van zijnen tijd zoo zeer trachtten te fchitteren.

Daarna gefchiedde de uitdeeling der prijzen aan de volgenden, bijzonder in naarstigheid uitmuntende, Jongelingen.

Van de hoogfte orde der tweede klasfe, tot de onderfte orde der eerfte werden bevorderd: J. W. GEERS en A. VAN DER LELIJ VAN OUDEWATER. Van de laagfte orde der tweede klasfe tot de hoogfte A. H. VAN DER BOON MESCH. Van de derde klasfe tot de onderfte orde der tweede C. DEDEL en W. MACQUELIJN. Van de vierde tot de onderfte orde der tweede, J. BOON en C. J. SOEK. Van de hoogfte orde der zesde

 klas-

klasſe tot de onderſte orde der vijfde, B. W. G. VAN DER LELIJ VAN OUDEWATER.

Alle deze in vlijt zoo uitſtekende Leerlingen, hebben aan Heeren Curatoren hunne dankzeggingen voor de ontvangene belooningen, in tegenwoordigheid eener aanzienlijke Vergadering, op eene bevallige wijze gedaan, waar na deze plegtigheid door een fraai Orgelmuziek, even gelijk dezelve begonnen was, werd geſloten.

GORINCHEM.

Den 22ſten Aug. Heden is alhier de jaarlijkſche Promotie en Prijsuitdeeling voor onze Latijnſche Schooljeugd met de gewone plegtigheid gevierd. De Rector G. W. BOOT, opende dezelve met eene proluſio, overéénkomstig de vereischten van dit letterfeest. Van de tweede klasſe naar de eerste werd bevorderd L. G. VAN AKEN. Van de derde klasſe naar de tweede: S. C. VAN APPELTERE. En van de vijfde naar de vierde klasſe: C. MEULEMAN, H. BOOT en G. METMAN. Deze met zeer aanzienlijke Prijzen begiftigde Leerlingen, bedankten daar voor de H. H. Curatoren op eene bevallige wijze.

Ook hier ter plaatſe is de vergelijking van het af- en toenemen eener School, bij de gewone ebbe en vloed des vaarwaters, op nieuw proefondervindelijk waar bevonden, daar het getal der Leerlingen bij den onlangs geopenden School curſus verdubbeld is.

GOUDA.

Den 16den Aug. 1820. Heden werd alhier, in de groote Kerk, de gewone halfjarige promotie der Latijnſche Schooljeugd gevierd. De Rector opende de plegtigheid met eene korte vooraf-ſpraak. Hierna beklommen drie zeer uitmuntende Jongelingen de Catheder. De eerſte G. A. F. WILLEMIER, hield eene redevoering *de P. Cornelio Scipione Africano.* De tweede D. C. VAN

MEER-

MEERTEN, *de dicto Virgiliei: labor omnia vincit improbus.* De derde J. J. VAN HOEIJ, *de honesta aemulatione et laudis ſtudio.* Alle drie hebben de door hen zelve verkozene en uitgewerkte ſtof, met veel bevalligheid en vrijmoedigheid voorgedragen, en werden met loffelijke getuigſchriften en eerpenningen, volgens oud alhier plaats hebbend gebruik, begiftigd; waar voor zij aan Heeren Curatoren, op eene gepaste wijze, hunnen dank betuigden, en van den Rector en Conrector, met dankerkentenis affcheid namen.

Aan G. A. F. WILLEMIER, was buitendien een getuigſchrift voor zijne uitſtekende vorderingen, in de nieuwere Aardrijks- en Fabelkunde, ten deele gevallen; en aan J. J. VAN HOEIJ, om zijne vorderingen in de nieuwere geſchiedkunde. Van de laagſte orde der eerſte klasſe, werden tot de hoogſte orde, met prijzen bevorderd, G. W. VAN DER GRIJP, C. C. VAN DER SCHALK en A. COOMANS DE RUITER. De tweede had, behalve de gewone, ook den prijs behaald in de oude en nieuwe Aardrijkskunde, en in de nieuwe Geſchiedkunde, en de derde ontving eenen prijs van naarstigheid en getuigſchrift, voor zijne vorderingen, in de Wiskunde en oude Geſchiedkunde. Van de tweede klasſe gingen over tot de eerſte: P. DE JAGER en G. J. KONING, de eerſte met eenen gewonen prijs, en de tweede met een *praemium diligentiae.* Van de derde tot de tweede klasſe: J. C. S. HAM, met eenen gewonen prijs, en J. DE JAGER, met een *praemium diligentiae.* Van de zesde tot de vijfde klasſe, G. DE RUITER, met den gewonen prijs, en tevens een *praemium diligentiae.*

De plegtigheid werd, volgens gewoonte, met Orgelmuziek begonnen, afgewisſeld en geſloten.

Heeren Curatoren herinneren bij deze gelegen-

 heid,

heid, ouders en voogden, dat door het vertrek van een der leerlingen naar de lessen der Hoogleeraren, er weder eene plaats is opengevallen aan het instituut van opvoeding, met de Latijnsche Scholen verbonden, het welk zij vertrouwen dat, onder het bestuur van den Rector D. WILLEMIER, algemeen gunstig bekend is.

A L K M A A R.

Den 4den September. Heden had alhier de gewone plegtigheid der promotie van de Latijnsche Schooljeugd plaats. De Heer Rector J. C. FULLINK, opende dezelve met eene aanspraak aan den Wel Ed. Gestr. Heer Mr. J. A. KLUPPEL, lid van de Regtbank, als benoemd tot Curator dezer Scholen, en reciteerde vervolgens een *carmen sapphicum, Deo ac Veritati sacratum.*

Waarna de veelbelovende Jongeling JAN BERG, van *Zuidscharwoude*, het Spreekgestoelte beklom, houdende eene redevoering; *de singulari praestantiâ nec non multiplici utilitate praecepti nosce te ipsum, aureis literis olim inscripti supra januam Templi Apollinis Delphici*, en met een fraaijen eerprijs door H. H. Curatoren begiftigd, tot de Akademische lessen gepromoveerd werd.

De verdienstelijke Leerlingen J. F. FULLINK en H. B. ROOKMAKER, beiden van *Alkmaar*, werden vervolgens van de vierde klasse naar de derde en J. H. CALKOEN, W. P. A. CALKOEN, van *Amsterdam*, en J. MOERIAANS, van *Alkmaar*, van de derde naar de tweede klasse bevorderd, met fraaije prijzen vereerd en reciteerden op eene bevallige wijze hunne gratiarum actiones.

Na dat de Wel Ed. Heer T. H. BLOM AZ., als Voorzittend Curator, de elf Leerlingen der laagste klasse, welke nog geene drie maanden, de School hebben gefrequenteerd, in eene doelma-

matige aanspraak, met vermelding van aller vlijt en uitstekende vorderingen der meesten, door het uitzigt op aan hunne verdiensten geëvenredigde belooning, bij eene volgende prijsuitdeling, tot voortdurenden ijver had aangemoedigd, werd deze plegtigheid, gelijk dezelve ook geopend was, met een fraai Orgelmuziek besloten.

Uit hoofde van den aanvankelijken bloei onzer Scholen, en wegens de vermeerdering van Wetenschappelijke vakken, welke voortaan op de Latijnsche Scholen moeten behandeld worden, volgens besluit van Z. M. van den 2den Augustus 1815 No. 14. is alhier tot Conrector aangesteld, de Wel Ed Heer P. VAN LIMBURG BROUWER, *Med. nec non Phil. Theor. ac Literarum Hum. Doctor*, welke dien post reeds heeft aanvaard; terwijl de Heer Rector, J. C. FULLINK, voortgaat met zich op het houden van *kost discipelen* toe te leggen.

ENKHUIZEN,

Den 11den Sept. 1820. Heden was het voor de Latijnsche Schooljeugd alhier, een feestelijke dag. Na gehouden examen, geschiedde de jaarlijksche promotie en prijsuitdeeling. Deze plegtigheid werd geopend door eene uitmuntende redevoering: *de bonarum litterarum summa vi atque efficacia in moribus recte constituendis*, opgesteld en uitgesproken, door den voortreffelijken en veelbelovenden Jongeling C. H. VAN HERWERDEN, welke, schoon hij het openbaar onderwijs op de Scholen niet had genoten, onder de leiding van den Rector C. GROEN, alhier zulke groote vorderingen in die talen en wetenschappen, welke ter voorbereiding voor het hooger Akademisch onderwijs noodig zijn, gemaakt had, dat hij eerlang met roem naar de hooge School kon vertrekken. Uit hoofde van de groote vorderingen dezes Jongelings, had-

den de Curatoren op verzoek van den Rector, hem gaarne de eer willen bewijzen, om bij dit Schoolfeest eene proeve zijner bekwaamheid te geven, welke zoo gelukkig is uitgevallen, dat de goede verwachting van elken deskundigen alhier, ten zijnen opzigte krachtig is opgewekt. Vervolgens werd op de hoogste School met een buitengewoon *praemium diligentiae* beschonken, de voortreffelijke Jongeling J. MOLL. Van de tweede tot de eerste School werden met prijzen bevorderd J. J. DE JONGH, H. R. ENGELSMAN, en R. BOOMS, ging insgelijks met een prijs over van de derde tot de tweede School.

Deze allen bedankten voor de ontvangene Boekgeschenken, de Heeren Curatoren in latijnsche dichtregelen.

Deze plegtigheid werd met fraai Orgelmuziek begonnen, afgewisseld en besloten.

HOORN.

Den 4den van Herfstmaand 1820. Na dat, ten gewonen tijde, het zomer examen gehouden, en ten genoegen der E. A. H. H. Curatoren was afgeloopen, werd heden de promotie der Latijnsche Schooljeugd, in de groote Kerk, des morgens ten elf ure, in tegenwoordigheid van toehoorders van onderscheiden stand en kunne, onder Orgelmuziek gevierd,

De Rector opende de plegtigheid, met een onderzoek *de vero Midæ fabulæ sensu.*

Drie wakkere Jongelingen J. VAN SLOT, T. C. R. HUIDECOPER EN H. HUSSEM, hielden door hen zelven vervaardigde *oratiunculae.*

De eerste *de praestantia doctrinæ christianæ præ socratica.* De tweede *de Jesu religione ceteris suo merito anteferendâ*, beiden van elkander onbewust, hadden in de vacantie hunne onderwerpen, die gedeeltelijk in de behandeling schenen in een te moeten loopen, op eene

zeer

zeer verfchillende wijze bewerkt, de derde *de variis hominum conditionibus, focietati quam utilissimis.*

Hier op werden bevorderd, naar de eerfte klasse: T. C. R. HUIDECOPER, H. HUSSEM en J. G. H. SWAAN. naar de tweede, R. . KONING. naar de vijfde, J. H. LANGEWAGEN. naar den bovenften rang der zesde, G. F. STRENGMAN.

Vervolgens werden prijzen uitgereikt, aan J. VAN SLOT, T. C. R. HUIDECOPER, H. HUSSEM, R. J. KONING, C. N. SCHAGEN, J. H. LANGEWAGEN en G. F. STRENGMAN.

Welke in Latijnfche Dichtmaat allen aan H. H. Curatoren hunnen dank betuigden. Wegens uitmuntende vorderingen in gefchiedkunde en verdere wetenfchappen, ontvingen boekgefchenken: T. C. R. HUIDECOPER, R. J. KONING, met het lot tegen J, VAN SLOT, C. N. SCHAGEN en G. F. STRENGMAN.

De Rector befloot deze plegtigheid, die tot genoegen der aanwezigen afliep, met naar de gelegenheid gefchikte aanfpraken.

MIDDELBURG.

Den 6den September 1820. Terwijl heden, als naar gewoonte, de halfjarige promotie der leerlingen van het Gijmnafium alhier, in de openbare gehoorzaal dezer ftad, plegtig gevierd werd, zijn zeven lofwaardige jongelingen, V. EPKEMA, A. M. BECIUS, L. C. DE PEVAL, D. M. DE SUPERVILLE, J. C. SCHORER, L. C. SLICHER en W. VERSLUIS, met prijzen naar de Akademifche lesfen bevorderd, houdende bij die gelegenheid, de eerstgemelde eene Oratie *in laudem Orphei*, de tweede, *in laudem Lijcurgi*, de derde, *in laudem Periclis.*

Bovendien ontving de eerfte twee getuigfchriften, het ééne wegens zijne betoonde vlijt in de Mathefis, het andere in de Gefchiedenis.

 De

De vierde werd ook begiftigd, met een getuigschrift in de Geschiedenis.

Voorts zijn bevorderd: van de tweede orde naar de eerste orde der eerste klasse, A. TAK, M. P. DOMINICUS en J. DIERIKX:

Van de tweede klasse naar de tweede orde der eerste klasse, M. P. HENNEQUIN, met een prijs M. S. KOMPENHANS, H. DIERIKX, en J. VAN REIGERSBERG VERSLUIJS, met een prijs in de Mathesis.

Van de eerste orde der derde klasse naar de tweede klasse, P. DE MARET TAK, met een prijs en een getuigschrift in de Mathesis, C. HISSER en E. DE LANG 'S GRAEUWEN. Van de vierde klasse, naar de tweede orde der derde klasse: J. H. SLICHER en M. TAK ABR. Z. Van de eerste orde der vijfde klasse naar de vierde: H. VAN ENST, met een prijs en een getuigschrift in de Mathesis, en J. W. VAN SONSBEECK. Van de tweede orde der vijfde klasse, naar de eerste orde: B. S. VAN DEINSE en H. C. VAN DEINSE. Van de eerste orde der zesde klasse, naar de tweede orde der vijfde: J. DE WAAL met een prijs, H. M. G. KOOLHAAS en H. J. VAN DER MANDERE, met getuigschriften van welwillendheid; J. G. POLEIJ KOMPENHANS, W. A. SLICHER en L. C. DILMAN.

Voorts zijn op de School gekomen: P. J. VAN VOORST VADER, A. HEIJBLOM, A. C. VADER, L. HERKLOTS en C. VAN DEINSE.

Dit Letterfeest, door onderscheidene persenen van aanzien, met hunne tegenwoordigheid vereerd, is, met afwisseling van Muziek, tot genoegen van ieder aanwezigen afgeloopen.

UTRECHT.

Den 13den September. Heden werd alhier, in de Luthersche Kerk, onder Voorzitting van Heeren Burgemeesters en Scholarchen, van ons Gijmnasium, wederom de openbare bevordering ge-

gevierd, der Latijnsche Schooljeugd. De plegtigheid werd bestierd door den Rector van het Gijmnasium, S. NIJHOFF; en met prijzen werden tot het Akademisch onderwijs plegtig bevorderd, C. J. VAN STRAATEN en D. E. VAN DER PANT, want C. J. KLERK, mede deze eer waardig geacht, had voor den prijs bedankt. De eerste, wien drie prijzen waren toegelegd, als: buiten den gewonen, een tweede wegens zijne bijzondere vlijt, in de beoefening der Griekfche Taal, en een derde om zijnen ijver in de Wiskunde, zou eene Redevoering gehouden hebben: *De Virgilii Aeneïdos praestantia, etiam in Trojae excidio, quod continet, conspicua*, dat is: *Over de voortreffelijkheid van de Aeneïs van Virgilius, mede blijkbaar uit de dichterlijke beschrijving, van den ondergang van Troja*; maar hij werd door ziekte verhinderd, om de plegtigheid bij te wonen. De tweede, behalve met den gewonen prijs, ook buitengewoon beschonken, wegens zijne vorderingen in de Wiskunde, hield eene Redevoering: *De luctuoso, quem Homerus in Iliade depingit, Hectoris interitu*, Schetsende *uit de Ilias van Homerus, het treurig omkomen van Hector door de hand van Achilles.* Verder werden met prijzen bevorderd, van de tweede orde, der eerste klasse, tot de eerste orde van dezelve, J. PH. VERLOREN, J. H. VAN BOLHUIS, M. P. J. SCHUIJL VAN DER DOES: ook ontving op deze orde B. BOERS, een loffelijk Getuigschrift van zijne vorderingen in de Griekfche en Latijnsche Taal, en H. W. VAN HENGST, een dergelijke wegens zijne lust, tot het beoefenen der gronden van de Wiskunde. Van de eerste orde der tweede, tot de tweede der eerste, gingen met prijzen over, E. C. SPOOR, IS. NIJHOFF, N. ALTHEER, J. H. ORTH. Van de tweede orde der tweede klasse, tot de eerste orde van
[illegible] de

deze, J. VERHOEFF, die mede om zijne vlijt in de Griekfche taal beloond werd, D. J. VAN KEMPEN, R. VERLOREN, tot de tweede orde der eerfte klasfe bevorderd; en op deze orde ontving F. ZEVENHUIJZEN, een vereerend Getuigfchrift, van zijne vorderingen in de Latijnfche Taal. Vervolgens werden van de derde klasfe, tot de tweede orde der tweede klasfe bevorderd, C. L. DE VOS, die ook buitengewoon is begiftigd, met een prijs van loflijk gedrag, en voorbeeldige naarftigheid, T. VERWAAIJEN, E. ITTERSUM, H. J. D. GRAAFLAND. Ook is op deze klasfe, een Getuigfchrift van goed gedrag en vorderingen uitgereikt aan J. H. C. VAN HENGST; omdat hij bij het lot den prijs daar voor verloren had. Verder werden bevorderd met prijzen: Van de vierde klasfe naar de derde, I. VAN LIER, EL. Z., J. F. WETTER, C. VISSCHER, A. H. PAREAU, en buitengewoon P. KERKHOFF; en van de vijfde klasfe naar de vierde, M. L. REIJERKERK, G. BARTH. VISSCHER, J. E. DE VOOGT, G. G. A. VAN DER LINDEN en J. J. A. KIERE buitengewoon om zijnen aanleg tot vorderingen. Eindelijk zijn van de zesde klasfe tot de vijfde, met prijzen bevorderd, C. CHR. VAN HEES, P. MAR, G. VAN HEES, BR. Z., S. J. VAN LIER, J. M. SPOOR en H. VAN GRIETHUIZEN, door het lot de vijfde; en dan zijn nog op deze klasfe loflijke Getuigfchriften uitgegeven, aan twee verdienftelijke Leerlingen, L. VAN RANDWIJCK en L. J. NEPVEU, om dat zij zich vlijtig en zedig gedragen hadden.

Dit jeugdig Feest is gevierd met Muziek, vereerd met de tegenwoordigheid van vele aanzienlijke Familien, en tot algemeen genoegen afgelopen.

W O R K U M.

Den 14den Augustus 1820. Heden had hier we-

weder het halfjarig Examen der Latijnsche Schooljeugd plaats. Vier verdienstelijke Jongelingen, met namen IJ. H. HARINGA, C. L. VAN BEIJMA, B. F. MOSSEL en J. E. SCHOTANUS, werden ter belooning hunner naarstigheid, met eereprijzen beschonken; terwijl alles tot volkomen genoegen der aanwezigen afliep.

IJ L S T.

Den 18den Augustus 1820. Heden had alhier het halfjarig Examen, onzer Latijnsche School plaats. De Rector R. RODENBURG, daar deze plegtigheid thans voor het eerst bij ons gevierd werd, deed Heeren Scholarchen het heilzaam oogmerk derzelve opmerken. Waarna de veelbelovende Jongeling P. WIJTSES, proeven van zijne vorderingen, in de gronden der Latijnsche Taal gaf, en wegens zijne bekwaamheid, tot voortdurenden ijver in het vak der Letteren, werd aangespoord.

Deze plegtigheid werd besloten, met den hartelijksten wensch van Heeren Scholarchen, dat eene meer algemeene geestdrift, voor het onderwijs in de Latijnsche Taal, zich mogt bepalen tot de Jongelingschap dezer plaatse, opdat velen opgroeiden tot sieraden der Letterkunde, en eene eer voor zich zelven, voor hunne naastbestaanden, en voor de Maatschappij zijn mogten.

E N S C H E D E.

Den 2den Augustus. Het halfjarig Zomer-Examen, den 19den Junij gehouden zijnde, had heden in onze Kerk, de uitdeeling der prijzen plaats, aan zoodanige Jongelingen, welke boven anderen hadden uitgemunt. De Rector A. P. VAN DEN SIEPKAMP, opende deze plegtigheid met gepaste aanspraken, en hield eene Redevoering in het Nederduitsch, over de *Zelfken-*

kennis. Deze geëindigd zijnde, werden met prijzen beschonken, voor vlijt en vorderingen, in het Latijn en Grieksch, Wis-, Geschied- en Aardrijkskunde, in de vierde klasse H. TEN KATE, in de vijfde klasse, H. TER KUILE HOEDEMAKER. Zij, die in de Fransche Taal, den prijs hadden behaald, waren in de tweede klasse: N. G. TER KUILE; in de derde klasse: J. TER KUILE, en in de vierde klasse: J. B. BLIJDENSTEIN, welke Jongelingen, de eersten in de Latijnsche, de laatsten in de Fransche Taal, aan Heeren Curatoren hunnen dank betuigden. Voorts werden Getuigschriften uitgereikt, voor het Latijn in de zesde klasse: aan J. C. A. VAN DEN SIEPKAMP en H. G. BLIJDENSTEIJN: voor het Fransche, in de vierde klasse; aan W. MEIJER; in de vijfde klasse: aan M. UDINK TEN CATE; in de zesde klasse: aan P. BLENKEN. De Regering van deze Stad, en een aanzienlijk aantal toehoorders woonden dit Letterfeest bij, en hetzelve werd, met een fraai Orgel en instrumentaal Muziek begonnen, voortgezet en geëindigd.

OOTMARSUM.

Den 22sten Augustus, had hier in het Kerkgebouw der Hervormde Gemeente, het gewone halfjarige Examen onzer talrijke Latijnsche Schooljeugd plaats. — Aan die Leerlingen, welke, in vlijt en braafheid van gedrag boven anderen hadden uitgemunt, werden vereerende Getuigschriften uitgereikt, door de Heeren Curatoren onzer Schole, die deze uitdeeling deden vergezeld gaan, van ter zake dienende aanspraken. — Na den afloop dezer plegtige verrigting, hield de Rector P. IMMINK, eene Redevoering: *Over de verdiensten van Z. M., onzen Koning, omtrent het openbaar Onderwijs van hoogeren en lageren rang.*

AL-

ALMELO.

In tegenwoordigheid van den Heer Burgermeester, Heeren Curatoren en een aanzienlijk getal toehoorders, heeft den 28sten Julij 1820. het gewoon halfjarig zomer-examen, voorafgegaan door een zeer gepaste voorafspraak van den Heer Rector, op de gewone wijze alhier weder plaats gehad, alsmede de bevordering der volgende veel belovende Jongelingen, namelijk: J. C. W. STROINK, G. H. COSTER, W. W. HESSELINK en E. COSTER, van de tweede tot de eerste klasse, J. C. COSTER en J. C. STROINK, van de vierde tot de derde klasse, achtervolgd door de uitdeeling der Eerepryzen aan J. C. W. STROINK, E. COSTER, J. C. COSTER en F. M. E. HESSELINK, en eindelijk besloten door gepaste gratiarum actiones, door genoemde Leerlingen voor de ontvangene prijzen uitgesproken.

BREDA.

Den 6den September 1820, heeft alhier in de Fransche Kerk, de gewone jaarlijksche uitdeeling der prijzen, onder de Jongelingen van ons Gijmnasium plaats gehad. Onze Rector, de Heer A. L. KALDENBACH, opende de plegtigheid met het uitspreken eener zeer gepaste en doelmatige voorafspraak, bij welke gelegenheid hij den onlangs beroepen Conrector, den Heer A. GREVE, in zijn reeds begonnen dienstwerk, onder aanbeveling van zich zelven in zijne vriendschap, op eene hartelijke en welmeenende wijze, plegtig bevestigde.

Dit tot een bijzonder genoegen van H. H. Curatoren, en eener talrijke menigte van toehoorders en toehoorderessen verrigt zijnde, werden ook verscheiden naarstige leerlingen van lagere tot hoogere klassen bevorderd: T. W. L. VON PFAFFENRATH en C. H. BODE, van de vijfde tot de zesde of hoogste klasse van 's Rectors School,

School, van de vierde tot de vijfde F. REVIXIT VAN NAERSSEN en A. G. SODENKAMP, van de derde naar de vierde, en van de laagste tot de tweede klasse J. VERTHOLEN, D. TEN CATE en C. LANGEWEG; wordende tevens op de vierde klasse eervolle getuigschriften, wegens gemaakte vorderingen in de Wiskunde, uitgereikt aan F. REVIXIT VAN NAERSSEN en A. G. SODENKAMP, terwijl ook de Jongelingen P. G. F. POTTER en C. F. HARTMANN, om hunne, in het aanleeren van de beginselen der latijnsche taal, betoonde vlijt, gelijke getuigschriften ontvingen.

Alle deze Jongelingen behaalden door de gepaste bevalligheid, waarmede zij H. H. Curatoren, voor de ontvangene eerbewijzen bedankten, de toejuiching van een ieder, die deze plegtigheid met zijne tegenwoordigheid vereerde. De geheele plegtigheid werd door den Rector, behalve met eene korte dankzegging in de latijnsche taal aan de toehoorders, ook nog met een zeer bevallig hollandsch vers, tot de schoone sekse, welke in groot getal tegenwoordig was, gerigt, en met een fraai Orgelmuziek, hetwelk zich steeds tusschen beide had laten hooren, besloten.

APPINGEDAM.

Op heden den 2den September had hier eene plegtige gebeurtenis plaats: De onlangs beroepene Rector, de Heer H. N. BOSKER, hield deszelfs intrede met eene redevoering *De Literis Humanioribus vere hoc nomine dignis.* Hierna had de bevordering der Jongelingen plaats. Aan N. EESTING en W. DIJK, werden niet alleen, wegens derzelver betoonde vlijt en naarstigheid, loffelijke getuigschriften toegekend, maar dezelve werden ook van de tweede tot de eerste klasse bevorderde, vervolgens werd de verdienstelijke Jongeling G. KOOL, met een prijs begiftigd, waar voor

voor hij aan Heeren Curatoren, met eene gepaste vrijmoedigheid zijn dank betuigde, en werd tevens van de School des Conrectors, tot dien van den Rector bevorderd.

Ook werd een loffelijk getuigschrift toegekend, aan den vlijtigen Jongeling G. P. HAUWERZIJL, welke tevens van de vijfde tot de vierde klasse werd bevorderd.

Deze plegtigheid werd luister bijgezet, door de tegenwoordigheid van een aanmerkelijk getal van de aanzienlijksten dezer plaats, welke duidelijke blijken gaven, dat zij zeer over alles voldaan waren, terwijl aller gelaat, het genoegen ondubbelzinnig kenschetste. Dit feest werd met eene korte en doelmatige rede, door den Rector geëindigd, waarop een treffelijk Orgelmuziek zich hooren liet, waarmede deze heugelijke dag, ook een aanvang genomen had.

BERGEN OP DEN ZOOM.

Den 31sten Julij 1820. De dag van heden daartoe bepaald zijnde, heeft de openbare uitdeeling der prijzen, aan de meest gevorderde Leerlingen der Latijnsche School alhier plaats gehad. Op den 18den daarbevorens, werd mede in 't openbaar het examen gehouden, waarbij de Leerlingen, volgens de bepalingen in het reglement, nopens het onderwijs in de klassen voorgeschreven, onderzocht geworden zijn, en waarbij dezelve over het algemeen, zoodanige blijken van betoonden ijver en gemaakte vorderingen hebben gegeven, welke niet konden nalaten, eene eenparige goedkeuring te verdienen. Meer bijzonder hebben toen uitgemunt, de volgende Leerlingen, welke dan ook, na eene prolusie door den Heere Rector J. C. STEUERWALD, over de spreuk: *haud facile emergunt quorum virtutibus obstat res angusta domi*, met de prijzen begunstigd en bevorderd

geworden zijn, als: P. MORGEN, met den eersten en R. C. L. KRAMER, met den tweeden prijs van de vierde naar de derde klasse bevorderd; W. P. MORGEN, met den eersten en J. D. STEUERWALD, met den tweeden prijs van de zesde tot de vijfde klasse bevorderd.

Terwijl E. VAN DER PUTTE, C. G. A. VAN GORCUM en J. W. C. VAN GORCUM, met vereerende getuigschriften van den laagsten tot den hoogsten rang der zesde klasse bevorderd geworden zijn. Allen hebben hunne gratiarum actiones met gepaste vrijmoedigheid, en op eene sierlijke wijze, ten genoegen van Curatoren, afgelegd, waarna deze plegtigheid, gehouden op een der lokalen ten Stadhuize alhier, en ten bijwezen eener aanzienlijke schare, in de beste orde is afgelopen.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

OOSTERBEEK. Den 3den Sept. is onze Predikant D. J. WOLTERBEEK, onder ons bevestigd, door deszelfs Vader, den Wel Eerw. Heer J. L. WOLTERBEEK, Predikant te *Amsterdam*. De Bevestiger predikte over 1 *Cor.* III: 9. *Wij zijn Gods medearbeiders, Gods akkerwerk, Gods gebouw zijt gij*, en de bevestigde begon zijn werk met eene Leerrede over *Matth.* XII: 50. *Zoo wie den wil mijns vaders doet, die in de hemelen*

zen is; dezelve is mijn Broeder en Zuster en Moeder.

HALL. Onze geliefde Leeraar W. F. VERWEIJ STOLBERG, is ons door den dood ontnomen, geene volle drie jaren waren wij in de gelegenheid, om zijn nuttig onderwijs te ontvangen, en op zijnen voorbeeldigen wandel te kunnen zien, terwijl hij intusschen door zijn bedanken, voor eene beroeping naar eene andere Gemeente, een treffend bewijs gaf van zijne verkleefdheid aan ons. De Predikanten van den ring van *Apeldoorn*, zullen voor de bedroefde Weduwe, den bepaalden predikdienst waarnemen.

NIJMEGEN.

RESSEN EN DOORNIK. De beroeping alhier, voor eenigen tijd uitgebragt, op Ds. M. P. VAN DOESBURGH, Pred. te *Hoornaar*, vruchteloos afgeloopen zijnde, heeft de Kerkeraad op den 24sten Augustus l. l., ten overstaan van den tweeden Consulent dezer Gemeente, Ds. W. RUTTINCK, Pred. te *Huissen*, het volgende driental gemaakt:

DD. W. RUTTINCK, Predd. te *Huissen*. J. A. SCHRADER, te *Over-* en *Neer-Asselt* en ... BREIJL, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur, van *Groningen*.

En is daar uit terstond beroepen, de Wel Eerw. Heer ... BREIJL, aan wien deze beroeping is toegezonden.

RANDWIJK EN LEKSMOND. Op den 30sten Julij l. l., nam onze Leeraar, J. S. WOR, na alvorens behoorlijk van zijne betrekking, op Gemeente en Classis losgemaakt te zijn, afscheid van ons, predikende over 2 *Cor.* XIII: 13. *De genade des Heeren Jezus Christus* enz.

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. *Zie* Aug. 1817.

ALTFORST EN APPELTERN. Zie Augustus 1820.

WAMEL EN DREUMEL vakant.

ZUTPHEN.

WEEL, den 13den Augustus. De Hervormde Gemeente alhier, federt lang in een jammerlijk vervallen Kerkgebouw, den gemeenfchappelijken Godsdienst moetende uitoefenen, werd in den aanvang des vorigen jaars, alleraangenaamst verblijd, door eene gunftige difpofitie van Z. M., onzen Koning, bij welke op Haar ingediende fmeekfchriften *f* 4000: —: — fubfidie tot reparatie der Kerk en Predikantswoning, van Landswege geaccordeerd is, en heden mogt zij de eerfte vrucht van deze weldaad des Konings genieten, door dit haar herfteld Kerkgebouw, op nieuw den Heer te heiligen; bij welke gelegenheid onze Leeraar, Ds. H. J. VAN DEN BURG, voor eene talrijke en van alle kanten zaamgevloeide fchare, predikte over *Luc.* XIX: 46*a. Daar is gefchreven, mijn huis is een huis des gebeds.*

ZUTPHEN, den 16den Augustus. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het overlijden van Ds C. H. VAN HERWERDEN, is alhier op heden, na verkregen handopening, het volgende twaalftal van Predikanten, door den Kerkeraad gemaakt:

DD. BLOEMERS, Predd. te *Gorfel.* VAN VLOTEN, te *Voorburg.* STEMBERG, te *Herveld.* MOLENAAR, te *Doetichem.* VAN VOORST, te *Goes.* SPECHT GRIJP, te *Thiel.* ZILVERGIETER HOOGSTAD, te *Lochem.* VAN HAGEN, te *Bolsward.* FRANCKEN, te *Muiden.* KOOLHAAS, te *Ameron-gen.* VISSER, te *IJsbrechtum* en NOORDINK, te *Oud-Beijerland.*

BAARLO, den 10den September. Onze Leer-

aar,

aar, Ds. TJEBBE VAN REEN, van hier naar de Gemeenten van *Wamel* en *Dreumel* in *Maas-Waal* beroepen zijnde, heeft, na beraad, voor die beroeping bedankt, en zich heden weder aan ons verbonden, met 1 *Joan.* III: 18. *Mijne kinderkens laat ons niet liefhebben met de woorden, noch met de tonge, maar met de daad en waarheid.*

TIEL.

OCHTEN, den 27sten Augustus. Onze Leeraar, Ds. H. BITTER, van hier naar *Schermerhorn* beroepen, en van zijne betrekking op deze Gemeente, den Kerkeraad, en de *Tielsche* Classis behoorlijk ontslagen zijnde, heeft heden zijne Afscheids-Leerrede gehouden, over *Hand.* XV: 29*b*. *Vaarwel.*

Deze Gemeente is dus vakant, doch heeft reeds vrijheid bekomen, tot het doen eener beroeping.

RAVENSWAAIJ vakant. Zie April 1820.

BOMMEL.

DEIJL EN ENSPIJK, den 4den September. Heden overleed onze waardige Leeraar, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer D. SNETHLAGE, na een niet langdurig, maar smartelijk lijden, in den ouderdom van 64 jaren. Zijn Wel Eerw. vervulde de bediening van het H. Evangelie, met veel ijver en trouw, 30 jaren onder ons, en was te voren, gedurende den tijd van ruim vijf jaren, Predikant te *Tjallebert* c. a., in de Provincie *Vriesland*. Door ons, door zijne nagelatene Weduwe, eenen Zoon en Behuwd-Dochter, en door verdere nabestaanden en vrienden, wordt het gemis des overledenen betreurd.

DEIJL EN ENSPIJK, den 10den September. De Consulent dezer Gemeente, W. LAMMERÉR, Pred. te *Geldermalsum*, heden den Predikdienst

bij ons vervullende, vereerde de nagedachtenis van onzen overledenen Leeraar, in eene Leerrede over *Pred.* VIII: 8.

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819.

HEEREWAARDEN ſtaat vakant te worden. Zie Junij 1820.

ZUILICHEM EN NIEUWAAL vakant. Zie Aug. 1820.

VARIK vakant. Zie Aug. 1820.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

TER HEIDE. Op den 3den September 1820, is alhier in den Dienst bevestigd, onze beroepene Leeraar, Ds. E. A. BORRMAN, door Ds. H. W. BENIER, Pred. te *Monſter*, als Conſulent, met *Jacobus* I: 21*b*. *en* 23. *Ontvangt het woord, dat in u geplant wordt, met zachtmoedigheid, 't welke uwe zielen kan zalig maken. En zijt daders des woords, en niet alleen hoorders, u zelven met valſche overleggingen bedriegende.*

Des namiddags heeft onze Leeraar, zijne Intrede gedaan, met *Jeſ.* LV: 8 tot 11. ingeſloten: *Want mijne gedachten, zijn niet ulieder gedachten, en uwe wegen* enz.

LEIDSCHENDAM EN WILSVEEN. Zie Julij 1820.

DELFT. Zie Julij 1820.

ROTTERDAM.

MAASLAND vakant. Zie Nov. 1819.

LEIJDEN.

ZEVENHOVEN, den 27ſten Aug. Na dat onze Leeraar Ds. E. A. BORRMAN, beroepen te *Ter Heide*, op den 22ſten dezer in tegenwoordig

digheid van den tweeden Consulent Ds. M. L. BONZET, Pred. te *Noorden*, door den daartoe van wege het Klassikaal Bestuur van *Leijden*, gecommitteerden Ds. J. A VAN WAENEN, Pred. te *Woerden*, behoorlijk was losgemaakt, heeft zijn Wel Eerw. heden van ons afscheid genomen, met *Deut.* XXX: 19. *Ik neme heden tegen ulieden tot getuigen, den hemel en de aarde, het leven en den dood heb ik uw voorgesteld, den zegen en den vloek: kiest dan het leven, op dat gij levet, gij en uw zaad.* Zoo dat

ZEVENHOVEN vakant is.

ZWAMMERDAM staat vakant te worden. Zie Julij 1820.

DORDRECHT.

NIEUWBEIJERLAND, den 20sten Aug. Heden maakte onze Leeraar J. DAGEVOS, ons bekend, dat hij eene beroeping naar de Gemeente van *Cats* ontvangen, en dezelve in beraad genomen had.

SLIEDRECHT, den 20sten Aug. 1820. De Leeraar dezer Gemeente, A. DE KONING, heden zijne vervolgstof, den eersten brief aan de Thessalonische Christenen eindigende, wekte ons in den aanvang derzelve, vs. 12 en 13 op, tot vereering der nagedachtenis van eenen zijner Voorgangers, den Wel Eerw. Heere J. BEAUSAR, laatst Predikant te *Heusden* en te *Middelburg*, waar hij van zijne ambts werkzaamheden rustte, en de vorige week ontslapen is, van elk gezegend, die den waardigen man heeft weten te waarderen.

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK vakant. Zie April 1820.

HOORNAAR vakant. Zie Julij 1820.

BRANDWIJK EN GIJBELAND vakant. Zie Aug. 1820.

SPIJK vakant. Zie Aug. 1820.

GOUDA.

LEERDAM, den 6den Sept. 1820. Heden heeft deze Gemeente een treffend verlies geleden, door den dood van onzen waardigen Leeraar R. VAN DER KLOES, gedurende 24 jaren, te *Vuuren* en *Dalen*, en de laatste twee jaren Predikant dezer Gemeente. Hij stierf aan de gevolgen eener beroerte, in den ouderdom van ruim vijftig jaren.

Hij leeft in de harten van allen, die zijne braafheid, opregtheid en ongeveinsd geloof in Jezus Christus, leerden kennen en beminnen. Niet ligtelijk zal iemand, ook wanneer deze zijne verborgene liefdadigheid niet weet, den man kunnen vergeten, die als Christen en Leeraar, handelde zoo als hij sprak, en sprak wat hij dacht en meende.

ACQUOOIJ vakant. Zie Dec. 1819.

GOUDA vakant. Zie Dec. 1819.

KEDICHEM. Zie Junij 1820.

SCHOONHOVEN vakant. Zie Julij 1820.

GROOT AMMERS vakant, Zie Aug. 1820.

BRIELLE.

BRIELLE. Ds. J. M. LE COULTRE, bevestigd Predikant der Hervormde Gemeente te *Stellendam*, is door het Klassikaal Bestuur van *Brielle*, als Lid der Classis erkend, en daarvan akte gegeven.

SIMONSHAVEN EN BIERT vakant. Zie Aug. 1820.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM. Den 10den September heeft Ds. D. H. WILDSCHUT, met eene Leerrede over

Marc.

Marc. XVI: 15. *En hij zeide tot hen: gaat henen in de geheele wereld, predikt het Evangelie allen creaturen*, tot den dienst dezer Gemeente bevestigd, Ds. D. M. KAAKEBEEN, die den 13den dezer zijn werk heeft aangevangen, met eene Leerrede over *Marc.* XVI: 16. *Die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden, maar die niet geloofd zal hebben, zal verdoemd worden.*

HAARLEM.

JISP vakant. Zie Mei 1820.

ALKMAAR.

SCHERMERHORN, den 10den Sept. De Wel Eerw. Heer H. BITTER, van *Ochten*, tot ons overgekomen, werd heden in zijnen dienst ingezegend, door deszelfs Zwager, den Wel Eerw. Heer W. H. OVERHOF, Pred. te *Bunschoten*, aan wien de Consulent onzer Gemeente, Ds. A. R. MAURER, Pred. te *Grootschermeer*, deze beurt had afgestaan. De Bevestiger predikte over *Joh.* IV: 34. De Bevestigde over 2 *Cor.* II: 14 tot 17.

ALKMAAR vakant. Zie Junij 1820.

SCHOORL, GROET en KAMP vakant. Zie Julij 1820.

HOORN.

OBDAM. Uit een drietal van Predikanten, bestaande uit:

DD. R. SCHOUTEN, Predd. te *Hauwert*. F. BOON, te *Haringkarspel* en *Dirkshorn*. en H. J. KALKOEN, te *Winkel*.

Is door den Kerkeraad op den 4den September beroepen, Ds. R. SCHOUTEN, Predikant te *Hauwert*, en is deze beroeping aan de Hoog Edele Vrouwe dezer Heerlijkheid, ter aggreatie aangeboden.

GROOTEBROEK. Na dat Ds B. VAN WILLES, Predikant te *Nieuwland*, voor de beroe-

ping had bedankt, vergaderde de Kerkeraad, onder het bestuur van Ds. J. LEM, Consulent, den 8 Augustus en formeerde dit achttal van Predd.: Ds. J. METZ, Predikant te *Ouddorp*, P. VAN VELDEN, te *Stavoren*. R. ADRIANI, te *Wijkel*. J. G. SCHOMAKER, te *Hoogwoud*. D. TH. DE HAAS, te *Graft*. G. DOEDES, te *Langerak*. J. B. HARTMAN, te *Warmenhuizen*. J. S. VAN DER LINDEN, te *Sijbekarspel*. Dit achttal werd verminderd tot een viertal, waarop de vier eerstgenoemden gesteld werden, en daaruit is dadelijk beroepen Ds. R. ADRIANI, met het lot tegen Ds. P. VAN VELDEN.

Ds. R. ADRIANI, na beraad, wederom bedankt hebbende, vergaderde de Kerkeraad den 31sten Aug. onder bestuur van den Consulent J. LEM, en formeerde dit achttal:

DD. G. DOEDES, Predd. te *Langerak*, P. VAN VELDEN, te *Stavoren*. J. J. W. DIEMONT, te *Bleskensgraaf*. J. B. HARTMAN, te *Warmenhuizen*. D. TH. DE HAAS, te *Graft*. J. G. SCHOMAKER, te *Hoogwoud*. J. METZ, te *Ouddorp*. J. VAN KUIK, te *Rijsoort*.

Daaruit is gemaakt dit viertal:

DD. METS, DOEDES, VAN VELDEN en DIEMONT.

Waarna uit dit viertal beroepen is, Ds. G. DOEDES, Predikant te *Langerak Bezuiden de Lek*, welke deze beroeping in beraad heeft genomen.

URK. (HET EILAND) Onze Leeraar Ds. S. L. NAPJUS, is beroepen te *Warder*, bij *Edam*, en heeft deze beroeping aangenomen.

SCHARWOUDE, den 10den Sept. 1820. Heden is hier uit het zestal Predikanten, de Wel Eerw. zeer gel. Heeren:

DD. J. METZ, te *Ouddorp* en *Oterleek*. J. SCHARDAM, te *Rensbroek*, J. VAN AMEREN, te *Eters-*

Etershem en *Schardam*. J. KLAUS, te *Midlie* en *Akswijk*. J. VAN ALLEN, te *Veessen*. en TEN BREIJEL, S. S. Min. Cand. te *Benthem*.

Beroepen J. METZ, Pred. te *Ouddorp* en *Oterleek*.

EDAM.

WARDER, den 21sten Aug. Heden heeft de Kerkeraad, op nieuw, onder het bestuur van den Consulent J. VAN AMEREN, Predikant te *Etershem* en *Schardam*, het volgende drietal gemaakt:

DD. S. L. NAPJUS. T. VAN SPAL en D. DAGEVOS, Predd. te *Urk*, te *Koedijk*, en te *Driehuizen* en *Zuidschermer*.

Hier uit is terstond beroepen, de Wel Eerw. Heer S. L. NAPJUS, Pred. te *Urk*, die na beraad, deze onze beroeping heeft aangenomen.

LANDSMEER. Zie Junij 1820.

EDAM staat vakant te worden. Zie Aug. 1820. Doch men leze aldaar bladz. 238. reg. 7. v. o. MERENS.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

RITTHEM, den 13den Aug. Op heden werd Ds. A. T. BEAUSAR, van *Groot Ammers*, tot ons overgekomen, in den heiligen dienst alhier bevestigd, door den Wel Eerw. Heer D. RIJKE, Pred. te *Brussel*, aan wien de Consulent dezer Gemeente, Ds. H. L. DE JONGE, Predikant te *Oostzouburg*, deze beurt, op verzoek, had afgestaan.

De Bevestiger predikte over *Philipp*. III: 7 en 8*a*. *Maar 't geen mij gewin was, dat heb ik om Christus wil, schade geacht, ja, gewisselijk*, ik

ik achte ook alle dingen schade te zijn, om de uitnemendheid der kennis van Christus Jezus, mijnen Heer.

De Bevestigde heeft zijne intrede gedaan, daartoe tot tekst nemende, *Colosf.* I: 27*b*. en 28. *Welke (rijkdom) is Christus, onder u de hope der heerlijkheid: denwelken wij verkondigen, vermanende een iegelijk mensch, en leerende een iegelijk mensch in alle wijsheid, op dat wij zouden éen iegelijk mensch volmaakt stellen, in Christus Jezus.*

KLEVERSKERKE, den 20sten Aug. Heden maakte onze Leeraar, Ds. H. DE KOE, in zijne voorafrede, naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 7*a*. *Gedenkt uwer Voorgangeren, die u het woord Gods gesproken hebben*, ons en inzonderheid die weinigen, welke zijn Wel Eerw. nog gekend hebben, tot dankbare en stichtelijke herinnering bekend, het overlijden van den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. BEAUSAR, Emeritus Predikant van *Heusden*, welke alhier zijne eerste standplaats gehad, en weinig langer dan een jaar het Evangelie verkondigd heeft.

ARNEMUIDEN, den 3den September. Op heden werd Ds. H. J. VAN INGEN, van *Waarden*, tot ons overgekomen, in den heiligen dienst alhier bevestigd, door den Wel Eerw. Heer H. DE KOE, Consulent dezer Gemeente, en Predikant te *Kleverskerke*, met 1 *Tim.* IV: 12*b*.—16. *Zijt een voorbeeld der geloovigen enz.*

De Bevestigde heeft zijne intrede gedaan, daartoe tot tekst nemende 1 *Thesf.* V: 12 en 13*a*. *En wij bidden u Broeders! erkent de genen die onder u arbeiden, en uwe voorstanders zijn in den Heere, en u vermanen, en achtze zeer veel in liefde om hunnes werks wille.*

MIDDELBURG staat vakant te worden. Zie Junij 1820.

MID-

MIDDELBURG. Zie Julij 1820.

St. LAURENS. Zie Julij 1820.

KOUDEKERKE ſtaat vakant te worden. Zie Aug. 1820.

Z I E R I K Z E E.

'S HEERENJANSLAND, den 4den Aug., door de Kerkelijke Vergadering, zijn onder directie van den Conſulent J. WANROOI, Pred. te *Bruiniſſe*, op een drietal geplaatst:

DD. G. JORISSEN, Predd. te *Reneſſe* en *Noordwelle*. L. BREDERODE, te *Slijk Ewijk* en *Oosterhout*. en J. HERDERSCHEE, te *Krimpen aan de Lek*.

Waaruit terſtond beroepen is, de Wel Eerw. Heer G, JORISSEN, Pred. te *Reneſſe* en *Noordwelle*, die na beraad, deze beroeping onder afwachting van Kerkelijke en Koninklijke approbatien, heeft aangenomen.

SEROOSKERKE, den 3den Sept. 1820. Bij afſtand van den Conſulent, is Ds. G. HARLEES, bevestigd door deszelfs Behuwd-Broeder C. P. LAMMERS VAN TOORENBURG, Predikant te *Dreiſchor*, de tekst was *Rom.* VIII: 31*b*. De Bevestigde predikte over *Ps.* XIX: 15. De handoplegging geſchiedde door den Bevestiger, als mede door DD. G. JORISSEN, te *Reneſſe*, H. W. LE SAGE TEN BROEK, te *Haamſtede*, D. BAKKER, te *Kerkwerve*, en J. J. KUIPER, te *Elkerzee*.

St. PHILIPPELAND ſtaat vakant te worden. Zie Mei 1820.

G O E S.

CATS, den 11den Aug. Ter vervulling der vakature, werd heden hier gemaakt, het volgende zestal:

DD J. SPAAN, J. DAGEVOS, H. VAN DER LINDE, J. W. ERMERINS, J. DE LEPELAAR en J. MEERBURG SNARENBERG, Pred. te *Piershil*, *Nieuw-Beijer-*

Beijerland, *Waterland*, *op den Vrouwenpolder*; te *Schore* en *Vlake*, en te *Aagtekerke*.

De drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, is daaruit beroepen, Ds. J. DAGEVOS, te *Nieuw Beijerland*, die dit beroep in beraad heeft genomen.

OUDELANDE, den 13den Augustus. Heden werd alhier de Wel Eerw. zeer gel. Heer G. J. DE WIT, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, in den h. dienst onder ons bevestigd, door zijnen Vader, den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. DE WIT, Predikant te *Zierikzee*, aan welken dit werk was afgestaan, door den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. RADEMACHER SCHORER, Consulent en Predikant te *'s Gravenpolder*, de Bevestiger predikte 2 *Tim*: IV: 5*b*. *Doet het werk van een Evangelist*. De oplegging der handen is geschied, behalven door den Heer Bevestiger, ook door de Wel Eerw. Heeren J. R. SCHORER, A. J. B. BALLOT, S. LUIJMERS, A. B. HAGEN en D. BAKKER, Predikanten te *'s Gravenpolder*, *Kloetingen*, *Baarland*, *Ovezande* en *Driewegen* en *Kerkwerve*. De bevestigde begon des namiddags zijne bediening, predikende 2 *Cor*. V: 20. *Zoo zijn wij dan gezanten van Christus wege*.

WAARDEN, den 20sten Aug. Onze Leeraar, Ds. H. J. VAN INGEN, werd volgens de wet, den 14den dezer, van zijne betrekking op deze Gemeente, en de Classis van *Goes* ontslagen, en nam heden affcheid van ons, predikende 1 *Joan*. II: 1*a*. *Mijne kinderkens! ik schrijve u enz*.

WEMELDINGEN vakant. Zie Junij 1820.

KLOETINGEN staat vakant te worden. Zie Junij 1820.

'T FORT BATH vakant. Zie Julij 1820.

EL.

ELLEWOUTSDIJK vakant. Zie Aug. 1820.
KATTENDIJKE. Zie Aug. 1820.
HEINKENSZANDE. Zie Aug. 1820.

IJZENDIJKE.

CADZAND, den 27sten Augustus 1820. Ds. W. J. BERGHUIS, de beroeping naar *Wanneperveen* aangenomen hebbende, nam heden namiddag, na dat zijn Eerw. op den 21sten dezer, van zijne betrekking tot deze Classis, en den Kerkeraad, door Ds. J. G. VORSTMAN, daartoe door het Klassikaal Bestuur van *IJzendijke*, gevolmagtigd, behoorlijk losgemaakt was, afscheid van deze Gemeente, met 2 *Cor.* V: 10.

RETRANCHEMENT CADZANDRIA, den 27sten Augustus 1820. Ds. J. P. JONGENEEL, welke ons, op den 6den dezer, kennis gegeven had, dat zijn Eerw. tot Leeraar in de Gemeente van *Sas van Gend*, beroepen was, maakte ons in zijne Voorafspraak, naar aanleiding van *Joh.* VII: 33*a.* bekend, dat hij, na ernstige overweging, deze beroeping, onder inwachting van de vereischt wordende goedkeuring, aangenomen had.

HOOFDPLAAT, den 27sten Augustus 1820. Na het bedanken van den Wel Eerw. Heer P. G. JONGBLOED, Pred. te *Babilonienbroek* en *Hill*, ging de Eerw. Kerkeraad, onder bestuur van den Consulent den Heer D. V. BASSELAAR, Pred. te *Biervliet*, heden weder over tot het formeeren van een zestal, waarop gesteld werden:

DD. J. DE ROCHEFORT, K. VAN BINTELEN, H. V. D. LINDEN, D. A. BUIT, A. PIETERSE en H. LE FEVRE, respective Predd. te *Westkappelle*, *Giessen* en *Rijswijk*, *Waterland* (*Kerkje*), *Nisse*, *Zuidzande*, en *Breskens*.

De drie eersten op het drietal geplaatst zijnde: Werd beroepen de Wel Eerw. zeer geleerde Heer

Heer J. DE ROCHEFORT, die deze beroeping in beraad genomen heeft.

SCHOONDIJKE, den 3den September 1820. De Wel Eerw. zeer geleerde Heer J. BRAUSAR, één van onze vorige Leeraren, laatstelijk Pred. in de Gemeente te *Heusden*, en sints Emeritus salvo honore et stipendio, is onlangs te *Middelburg* overleden. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer C. SCHIETEKATTE, die ons van dit sterfgeval heden berigt gaf, wekte ons, zoo velen wij den overledenen, welke voor ruim vijf en dertig jaren van ons vertrok, gekend hebben, op, dat wij ons met blijdschap, deszelfs uitmuntende Evangelie-prediking herinneren, zijne schoone lessen en vermaningen herdenken zouden; en ons allen, om hem in zijn geloof en wandel na te volgen, op dat ook wij bereid mogen zijn voor ons uiteinde, waartoe zijn Eerw. ons aanspoorde, met eene Leerrede over *Num.* XXIII: 10*b*. *Mijne ziele sterve den dood des opregten, en mijn uiterste zij gelijk het zijne.*

SAS VAN GEND. Zie Aug. 1820.

UTRECHT.

UTRECHT.

HARMELEN den 27sten Augustus 1820. Heden deelde onze Leeraar, Ds. J. R. IMMINK, in zijne voorafspraak, ons de treurige tijding mede, van het op den 20sten dezer, zoo onverwacht overlijden, van eenen onzer vorige Leeraren, den Wel Eerw. zeer geleerde Heer R. VAN OOSTERHOUT, laatst Pred. te *Abcoude*.

Zijn Wel Eerw. herinnerde ons, met welk een ijver en getrouwheid, de waardige man ge-

gedurende twaalf jaren, ook in deze Gemeente, het Evangelie van JEZUS CHRISTUS verkondigd had, en wekte ons op om de gedachtenis diens braven mans in zegening te houden. Zijn Wel Eerw. bepaalde ons vervolgens, in eene Leerrede over *Ps.* XXXIX: 5 en 6*a*. *Heere maak mij mijn einde bekend* enz. bij het kortstondige en onzekere van ons leven.

ABKOUDE, den 30sten Augustus. De dag van den 20sten, was voor de geheele Gemeente niet alleen, maar ook voor de gansche plaats, allerontroerendst. Onze waardige Leeraar, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer R. VAN OOSTERHOUT, van het Jaar 1786 tot 1798, Pred. te *Harmelen*, en sedert dien tijd Pred. alhier, als ook gedurende eenige jaren, Lid van het Klassikaal Bestuur van *Utrecht*, mogt nog heden voormiddag met levendigheid en waardigen ernst, het Evangelie der genade verkondigen, en het groote voorregt van JEZUS schapen voorstellen, naar aanleiding van *Joh.* X: 27. maar niet lang daar na, nog in de Kerk zijnde, werd hij door een onverwacht toeval van beroerte aangetast, met dat geducht gevolg, dat hij in weerwil van alle mogelijke, spoedig toegebragte hulpmiddelen binnen den tijd van weinig meer dan twee uren, ontsliep, den ouderdom van ruim 58 jaren bereikt hebbende. — Hij stierf wel in den Heer, voor wien hij geleefd had, maar wordt van zijne Gemeente, zoo wel als van zijne nagelatene Weduwe, Kinderen en Behuwd-Kinderen, opregt betreurd. Door vriendelijkheid, welke hij met ernst, in de getrouwe waarneming zijner heilige bediening paarde, gelijk ook door zijnen nuttigen omgang, had hij voor zich de algemeene achting derwijze verworven, dat zijne nagedachtenis zegenend zal bewaard blijven.

Na dat het stoffelijk overschot van onzen Leeraar, op den 25sten rouwstatig was ter aarde besteld, smaakten wij op den 27sten, het weemoedig genoegen, dat door eenen zijner vrienden, den Hooggeleerden Heer A. SIMONS, Hoogleeraar in de Nederduitsche Taalkunde en Vaderlandsche Geschiedenissen, aan 's Rijks Hoogeschool, te *Utrecht*, (bij schikking met den Consulent, den Wel Eerw. Heer J. H. VAN BOLHUIS, Pred. te *Baanbrugge*, die anders deze beurt zou vervuld hebben,) voor eene zeer talrijke Vergadering, eene doelmatige, treffende, en te gelijk troostrijke Lijkrede gehouden werd, naar aanleiding van JEZUS taal, *Joh.* XI: 11*b*. *Onze vriend slaapt.*

AMERSFOORT.

VUURSCHE, den 13den Augustus. Heden werd onze beroepen Leeraar, D. DE BONVOUST BEECKMAN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, onder ons ingezegend, door den Utrechtschen Hoogleeraar, G. VAN OORDT, bij afstand van den Consulent L. L, HONDIUS GAURES, Pred. te *Baarn*, met *Joan.* XVII: 19. *En ik heilig mij zelven voor hen, opdat ook zij geheiligd mogen zijn in waarheid.* De Bevestigde deed zijne intrede met *Joan.* XXI: 17. *Hij zeide tot hem ten derden male: Simon, Jona Zoon! hebt gij mij lief. Petrus werd bedroefd, om dat hij ten derdenmale tot hem zeide: Hebt gij mij lief? en hij zeide tot hem: Heer! gij weet alle dingen; gij weet dat ik u liefheb. Jezus zeide tot hem: weid mijne schapen.*

WIJK.

WERKHOVEN, den 27sten Augustus. Onze Leeraar, Ds. J. C. VAN DE VELDE, op den 31sten Julij l. l., eene beroeping ontvangen hebbende

naar

naar de Gemeente van *Randwijk* en *Lakemond*, gaf ons heden kennis, dat hij voor dezelve had bedankt.

HOUTEN, den 27sten Aug. Op den 6den dezer maand, maakte ons onze Leeraar, Ds. M. VAN VEEN, bekend, dat hij eene beroeping als tweeden Leeraar, in de Gemeente te *Blokzijl*, had ontvangen, en heden berigtte zijn Eerw. ons, dat hij voor dezelve had bedankt.

ODIJK, den 10den Sept. De dag van heden was voor de Hervormde Gemeente alhier een blijde dag, daar zij het geluk mogt genieten, dat haar vernieuwd en verbeterd Kerkgebouw, door haren voormaligen Leeraar, Ds. J. C. VAN DER VELDE, thans Predikant te *Werkhoven*, werd ingewijd. Zijn Eerw. predikte bij die gelegenheid over *Ps.* V: 8. dankte met de Gemeente den grooten Koning zijner Kerk, die in zijn weldadig bestuur, aan deze Gemeente, wier uitzigten, in dit opzigt in het verleden jaar, zoo donker waren, in gunst gedacht heeft, roemde de belangstelling van onzen Koning, in de instandhouding van onzen Hervormden Godsdienst, daar deze Gemeente door eene toelage van *f* 800:— uit 's Rijks Kas, tot de vernieuwing en verbetering van hare Kerk, was in staat gesteld, en wekte de leden dezer Gemeente op, tot eene ijverige betrachting van die Christen pligten, tot welke zij in deze gebeurtenis, nieuwen aandrang ontvangen had.

ODIJK vakant. Zie Oct. 1819.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

WEIDUM. De beroepinge van Ds. P. VAN BORSSUM WAALKES, Predikant te *Workum*, naar deze Gemeente, is, den 9den Augustus 1820, door Zijne Majesteit, den Koning, geapprobeerd.

VROUWENPAROCHIE. De beroeping door den Kerkeraad dezer Gemeente uitgebragt, op Ds. D. HOLWERDA, Predikant te *Eppenhuizen*, is, den 5den September 1820, geapprobeerd geworden, door het Klassikaal Bestuur van *Leeuwarden*, als conform de Kerkelijke reglementen.

FINKUM EN HIJUM staat vakant te worden. Zie Junij 1820. De Kerkeraad dezer Gemeente noodigt de Heeren Kandidaten uit, om spoedig hier op het beroep te komen prediken.

BOORNBERGUM EN KORTEHEMME staat vakant te worden, dewijl de Predikant van deze Gemeente, Ds. R. DAMSTEÉ, eene beroepinge ontvangen heeft naar de Gemeente te *Nuis* en *Nijbert*, onder de Classis van *Groningen*, en deze beroeping reeds heeft aangenomen.

ANNA PAROCHIE. Zie Aug. 1820.

HARLINGEN.

BOLSWARD, den 3den Sept. 1820. Maakte onze jongste Leeraar H. VAN HAAGEN, *ons*, 14 dagen geleden, bekend, dat zijn Eerw. eene beroeping naar de Gemeente van *Zuidbroek* en *Muntendam* ontvangen, en dezelve in beraad genomen had; heden vernamen wij, dat zijn Eerw. zich verpligt had gevonden, deze beroeping aan te nemen.

SCHIM-

SCHINGEN EN SLAPPETERP vakant. Zie Dec. 1819.

OOSTERBIERUM vakant. Zie Dec. 1819.

SNEEK.

WIJCKEL, den 3den September. Voor drie weken maakte onze Leeraar R. ADRIANI, ons bekend, dat hij eene beroeping naar *Grootebroek*, ontvangen had. Wij vernamen vervolgens, dat zijn Eerw., na beraad, voor dezelve bedankt had. Heden verbond hij zich op nieuws aan deze Gemeente, met *Joh.* IX: 4. *Ik moet werken de werken des genen, die mij gezonden heeft, zoo lang het dag is: de nacht komt wanneer niemand werken kan.*

WORKUM staat vakant te worden. Zie Julij 1820.

DOKKUM.

DROGEHAM vakant. Zie Mei 1820.

DOKKUM staat vakant te worden. Zie Aug. 1820.

NES EN WIERUM. Zie Aug. 1820.

HEEREVEEN.

STEGGERDEN EN FINKEGA vakant. Zie April 1820.

TERKAPLE EN AKMARIJP vakant. Zie Julij 1820.

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

WIJHE. Zie Aug. 1820.

OMMEN staat vakant te worden. Zie Aug. 1820.

DEVENTER.

DENEKAMP. Zie Julij 1820.

DIEPENHEIM vakant. Zie Aug. 1820.

DEVENTER. Zie Aug, 1820.

KAMPEN.

BLOKZIJL vakant. Zie Junij 1820.
WANNEPERVEEN. Zie Aug. 1820.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

GARNWERD EN OOSTUM; den 12den Julij. Heden overleed alhier onze Leeraar, de Heer B. J. BROESE. Zijn Wel Eerw. was geboren te *Denekamp*, op den 2den Maart 1749, en volbragt, na vooraf een behoorlijk onderwijs in de talen te hebben genoten, deszelfs studien te *Groningen*, onder de Hoogleeraren CHEVALLIER, SCHRODER en ABRESCH. Weldra na zijne bevordering tot Kandidaat beroepen te *Zuidwolde* en *Drenthe*, werd hij van daar, na een verblijf van anderhalf jaar, begeerd in de Gemeente van *Anlo*, van waar hij in het jaar 1784 tot ons overkwam, en gedurende bijna 37 jaren het Evangelie onzes Heeren, met ijver en getrouwheid predikte. Zijn Wel Eerw. is tweemalen gehuwd geweest, eerst met Mejuffer E. A. VAN LOO, en later met Mejuffer M. H. SIBINGA, welke reeds voor 25 jaren, door den dood aan hem ontrukt, hem de zorg voor de drie nablijvende kinderen overliet. Deze Gemeente treurt met zijn Eerw. kinderen en vrienden, over zijn verlies, en zal nog lang zijne nagedachtenis in zegening bewaren. Alzoo is

GARNWERD EN OOSTUM vakant, doch heeft de Kerkeraad reeds, bij het Ministeriele Departement voor de Zaken der Hervormde Kerk enz. handopening tot het beroepen van eenen anderen Leeraar gevraagd en verkregen.

NUIS EN NIJBERT. Den 8sten Aug. 1820, is alhier door den Kerkeraad dezer plaatsen, on-

onder voorzitting van den Consulent J. H. RHEE, Pred. te *Marum*, c. a. ingevolge dispectie van den Hoog Welgeb. Heer Baron van *Inhausen* en *Kniphausen*, Heer van *Nijenoord*, als primarius Collator, Kerkelijk beroepen tot Predikant, de Wel Eerw. Heer R. DAMSTÉ, Pred. te *Boornbergum* en *Korte Hemmen*, in de Provincie *Vriesland*. Zijn Wel Eerw. heeft die beroeping aangenomen, en dezelve is reeds, voorzien van de goedkeuring van het Klassikaal Bestuur, ter verkrijging van de approbatie Z. M. opgezonden.

ADUARD, den 19den Aug. 1820. Bij besluit van Z. M. van den 26sten Julij l. l., is aan onzen Predikant J. C. METZLAR, wegens hooge jaren en verminderende ligchaamskrachten, na eenen Evangeliedienst van 46 jaren en een half, in verschillende Gemeenten en werelddeelen, gunstig het Emeritaat toegestaan, salvo honore, en met behoud van het volle tractement, als pensioen, in te gaan 1sten Febr. 1821, of zoo veel eerder, als er alhier een ander Predikant zal beroepen en in dienst getreden zijn. Zoo dat

ADUARD eerlang staat vakant te worden. Intusschen is de, bij het Ministeriele Departement, voor de Zaken der Hervormde Kerk enz. verzochte handopening, tot het beroepen van eenen anderen Predikant, reeds aan den Kerkeraad verleend.

WINSCHOTEN.

WINSCHOTEN, Daar de beroeping van Ds. P. N. CRAMER, tot jongsten Predikant alhier, door Z. M. den Koning, bij besluit van den 6den Julij l. l., No. 69. is geapprobeerd geworden, wordt de bevestiging van denzelven alhier, met verlangen te gemoet gezien.

ZUIDBROEK en MUNTENDAM. Offchoon

verstoken van legale kennisgeving, kan de Correspondens echter van hier berigten, dat uit eene te voren gemaakte nominatie, waarop geplaatst waren:

DD. H. VAN HAGEN, J. SANNES, A. J. VAN DER VEEN, J. TINGA, J. MENSINGA en C. J. MULLER, Predikanten te *Bolsward*, *Noorddijk*, *Gorredijk*, *Bellingwolde*, *Zuidlaren* en *Jemgum*, op den 12den Aug. j. l., alhier door Collatoren en Stemgeregtigden is benoemd, en vervolgens door den Kerkeraad, Kerkelijk beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer Ds. H. VAN HAGEN, Pred. te *Bolsward*, welke ook reeds deze beroeping heeft aangenomen.

OUDE PEKELA, den 8sten Sept. Op heden had alhier weder de jaarlijksche plegtigheid plaats, van het openbaar afleggen van belijdenis des geloofs, zijnde het getal 12, namelijk: een jongman, eene jong getrouwde vrouw en 10 jonge dochters, welke daarop, benevens 21 meer bejaarden, 's weeks te voren afzonderlijk aangenomen, openlijk voor de Gemeente, volgens het Kerkelijk Reglement, zijn bevestigd. De plegtigheid werd geopend, door eene korte rede van den Leeraar, over *Matt.* V: 16. *Laat uw licht alzoo schijnen enz.* en met toepasselijke aanspraken en opwekkingen besloten; zijnde alles zeer geregeld en tot genoegen van alle toehoorders van onderscheidene gezindheden, ook van Roomsch Katholieken, zoo uit deze Gemeente als van elders zamengekomen, afgeloopen.

APPINGEDAM.

LELLENS, den 13den Augustus. Onze beroepen Leeraar, Ds. M. L. BROERS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, werd heden onder ons bevestigd, door zijnen Behuwd-Broeder, Ds. G. J. F. CRAMER VON BAUMGARTEN, Pred. te *Eenrum*, (aan wien onze

Con-

Consulent zijne predikbeurt wel had willen afstaan) met eene Leerrede over *Luc.* XV: 10. *Alzoo zegge ik ulieden, is daar blijdschap voor de Engelen Gods, over eenen zondaar die hem bekeert.* De oplegging der handen, geschiedde door onzen Consulent Ds. H. G. CANNEGIETER, Pred. te *Garrelsweer*, en Ds. J. P. RIEDEL, de anderen Behuwd-Broeder van onzen Leeraar, Pred. te *Noordlaren.*

De Bevestigde, begon des namiddags zijn dienstwerk, met eene Leerrede over *Hebr.* XIII: 8. *Jezus Christus is gisteren en heden dezelfde, en in der eeuwigheid.*

HOLWIERDA vakant. Zie Oct. 1819.

OPWIERDA staat vakant te worden. Zie October 1819.

MIDDELSTUM.

BELLINGEWEER EN RANUM. Overeenkomstig het besluit van Z. M. den Koning, van den 7den Augustus 1820. N°. 35. is de Gemeente van *Bellingeweer* met *Winsum*, en die van *Ranum* met *Obergum* vereenigd.

BAFLO.RASQUERT vakant. Zie Nov. 1819.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

BOXMEER EN BEUGEN vakant. Zie Februarij 1820.

OIJEN vakant. Zie Maart 1820.

BREDA.

MOERDIJK vakant. Zie Sept. 1819.

DONGEN, Zie April 1820.

NIEUW VOSSEMEER. Zie Aug. 1818.

STAND DAAR BUITEN staat vakant te worden. Zie Aug. 1820.

HEUSDEN.

VEEN vakant. Zie Julij 1820.

EINDHOVEN.

EINDHOVEN, den 10den September 1820. Heden werd Ds. J. DE GIDS van *Heerewaarden*, tot ons overgekomen, in den Heiligen Dienst alhier bevestigd, door Ds. A. KREMER, Pred. te *Veldhoven*, en Consulent dezer Gemeente, met *Jac.* III: 17, 18. *Maar de wijsheid die van boven is, die is ten eersten zuiver, daar na vreedzaam, bescheiden, gezeggelijk, vol van barmhartigheid en van goede vruchten, niet partijdelijk oordeelende en ongeveinsd. En de vrucht der regtvaardigheid wordt in vrede gezaait, voor de genen die vrede maken.*

De Bevestigde Leeraar, deed zijne Intrede met *Joh.* VIII: 12*b*. *Ik ben het licht der wereld, die mij volgt zal in de duisternis niet wandelen, maar zal het licht des levens hebben.*

DRENTHE.

MEPPEL.

HOOGEVEEN vakant. Zie Maart 1820.
VLEDDER vakant. Zie Aug. 1820.

WALSCHE KERK.

GORINCHEM, den 8sten September 1820. De Walsche Kerken van dit Rijk hielden, ingevolge het LXXIVste Artikel van het Algemeen Reglement, en overeenkomstig de beurtwisseling te voren bepaald, in dit jaar hunne gewone bijeenkomst, door hunne Afgevaardigden, in ons midden.

den. Bij dezelve bestond *de Commissie tot de zaken der Walsche Kerken*, uit de volgende Leden:

Ds. J. S. ROBERT, Pred. te *Amsterdam*.

Ds J. TEISSEDRE L'ANGE, Pred. te *Amsterdam*.

Ds. G. S. DE CHAUFEPIÉ, Pred. te *'s Gravenhage*.

Ds. P. MOUNIER, Pred. te *Rotterdam*, als Secundus van den Ridder D. DELPRAT, Pred. te *'s Gravenhage*.

Ds. D. T. HUËT, Pred. te *Middelburg*, als Secundus van Ds. A. E. VOUTE, Pred. te *Rotterdam*, en den Heer I. VALETON, Ouderling te *Rotterdam*.

Voorts de volgende Afgevaardigden, wegens *Gorinchem*, Ds. J. D. R. B. REUCHLIN, Ouderlingen P. C. DE SAINT AMANT, J. H. SNOECK, Secundi C. G. BOONSAIJER, J. J. VAN ROSSUM, en P. MEKERN, Diakenen.

Amsterdam, Ds. J. S. ROBERT, Ouderling, H. HAARMAN, *Med. Doctor*.

's Gravenhage, Ds. G. S. CHAUFEPIÉ.

Rotterdam, Ds. P. MOUNIER, Ouderling J. C. DELPRAT, Secundus *Mr.* H. H. VAN HEES.

Leijden, Ouderlingen *Mr.* E. LUZAC, Regter ter Instructie bij den Regtbank van eerste Instantie, en *Mr.* G. P. KLUIT.

Middelburg, Ds. D. T. HUËT.

Zutphen, Ds. G DE SERIERE.

Utrecht, Ds. J. H. CHÂTELAIN, Ouderling, *Mr.* D. T. A. VERBOOM, Oud Burgemeester van *Gorinchem*.

Groningen, Ds. A. GERLACH.

Haarlem, Ouderling P. VAN LEE.

Vlissingen, Ds. M. A. VAN DER BANK.

Schiedam, Ds. V. E. MÉNIL.

Brielle, Ds S. T. HUËT.

Delft, Ouderling D. DE L'ESPAUL.

Breda, Ds. G. L. JAMES.

En

En de niet afgevaardigde, doch echter tegenwoordige Predikanten, Ds. A. CARP, rustend Leeraar, te *Dordrecht*, en Ds. C. G. MERKUS, te *Dordrecht*.

Deze Vergadering, werd op den 31sten Augustus *intra parietes*, met gebeden en eene gepaste aanspraak geopend, door den Wel Eerw. zeer geleerden Heer Ds. J. S. ROBERT, Predikant te *Amsterdam*, en President der Walsche Commissie, aan wien als zoodanig, het Moderamen was opgedragen, terwijl Ds. G. S. DE CHAUFEPIÉ, Secretaris der voornoemde Commissie, ook dezen post bij de bijeenkomst waarnam. — De plegtige opening geschiedde, in de Kerk der Walsche Gemeente, door Ds. G. DE SERIERE, met eene doelmatige Leerrede, over 1 *Tim.* IV: 16.

Dezelfde geest van orde en hartelijke broederliefde, die de vorige bijeenkomsten onderscheidde, kenmerkte ook wederom dezen broederkring. De Afgevaardigden en verdere Leden raadpleegden onderling over hunne huishoudelijke belangen, behandelden behoorlijk de loopende zaken, onderzochten de verschillende administratien en beurzen, maakten de zestallen voor de aftredende Leden der Commissie, bedachten in liefde de noodlijdenden, en namen, op den 5den September, van elkander een hartelijk en zegenend afscheid, na dat de Moderator de Vergadering met dankzegging aan God, had gesloten.

De volgende zamenkomst zal in het volgende jaar D. V. te *Deventer* of *Middelburg* plaats hebben; en is om dezelve te openen benoemd, Ds. O. H. M. DELPRAT, Pred. te *Leeuwarden*, en tot deszelfs Secundus, Ds. J. G. SCHLENCKER, Pred. te *Amsterdam*.

DELFT, den 10den September. Onze Leeraar, Ds. M. P. MOLIERE, nu binnen weinige dagen naar *Maas-*

Maastricht zullende vertrekken, heeft heden avond, affcheid van zijne Gemeente genomen, predikende bij deze gelegenheid over 1 *Thesf.* II: 12. *Wij betuigden u, dat gij zoudet wandelen waardiglijk Gode, die u roept tot zijn Koninkrijk en heerlijkheid.*

Reeds te voren was door den Ouden en Nieuwen Kerkeraad, ten dien einde bijeengeroepen, na vooraf de noodige handopening van den Directeur-Generaal te hebben bekomen, ter vervulling der vakature, door dit vertrek veroorzaakt, het volgende drietal gemaakt:

DD. A. GERLACH, Predd. te *Groningen.* G. H. M. DELPRAT, te *Leeuwarden* en D. T. HUËT, te *Middelburg.*

En daar uit beroepen, de Wel Eerw. Heer A. GERLACH, Pred. te *Groningen*, die dit beroep heeft in beraad genomen.

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.

VOORBURG vakant.

LIMBURG. enz.

MAASTRICHT.

STEVENSWAARD, den 6den Aug. 1820. Deze dag zal ons altijd belangrijk zijn, in de gefchiedenis dezer Gemeente. Ons nieuw Kerkgebouw werd plegtig ingewijd, onder een grooten toevloed van hoorders. Onze Leeraar Ds. J. WATEN BEGEMAN, nam tot tekst 2 *Chron.* VI: 20 en 21. zijn Eerw. fprak over de belangrijkheid van een Gebouw, tot openbare Godsdienstige bijeenkomsten beftemd.

De hartelijkfte dank volge onzen Koning, die ons in ftaat ftelde, het oude bouwvallige Gebouw te verwisfelen, voor dit nieuwe, dat, hoe

hoe wel kleinder, echter gefchikter en aanzienlijker is.

God geve zijnen zegen, en opregte vroomheid wone overal, maar bijzonder in ons midden.

MAASTRICHT. Zie Aug. 1820.

BRUSSEL.

VILVOORDEN, den 24ften van Oogstmaand. De Protestantfche Garnizoens Gemeente, vierde heden alhier een dubbeld feest. Door de weldadige zorg onzes Konings, was eene gefchikte plaats, ter uitoefening van den eeredienst in deze ftad, in gereedheid gebragt, op uitnoodiging van den Hoog Edel Geb. Heer Commandant, werd dezelve op dezen verjaardag van onzen Monarch, plegtig ingewijd, door den Ridder en Protestantfchen Predikant PAAUW, naar aanleiding van 1 *Kon.* VIII: 66. *Zij zegenden den Koning.*

DENDERMONDE, den 10den Sept. Heden hadden wij het genoegen, dat de Kapel van St. Jean, welke voor de uitoefening van den Protestantfchen Eerdienst beftemd, en in gereedheid gebragt is, tot dat einde werd ingewijd, door eene plegtige rede, waarin Ds. A. GOEDKOOP, met den predikdienst alhier belast, ons naar aanleiding van *Ezra* VII: 27. *Geloofd zij de Heere, de God onzer vaderen, die alzulks in het harte des Konings gegeven heeft, om te verfieren het huis des Heeren*, opwekte tot dankbaarheid jegens den Koning, en inzonderheid tot lof en dank aan den Koning der Koningen, blijkbaar in een getrouw en doelmatig gebruik maken van de openbare Godsdienstoefening.

In den loop der Rede, ontboezemde de Leeraar den dank der Gemeente, aan de Ed. Achtbare Regering der Stad, die zoo welgezind tot hier toe een lokaal op het Stadhuis voor onze Godsdienst-

dienstoefening beschikte, en welke ons de eer aandeed, om en corps deze plegtigheid bij te wonen, gelijk ook plegtige aanspraken aan den Kerkeraad, waarvan de voornaamste Militaire Autoriteiten leden zijn, en aan den Wel Ed. Gestr. Heer Kapt. Ingenieur ALEWIJN, die van wege het Departement van Oorlog, met de in orde brenging van het Kerkgebouw belast was, deze plegtigheid besloten.

MARIA HOOREBEEKE vakant. Zie Aug. 1820.

DOOPSGEZINDE KERK.

MENSINGAWEER vakant. Zie Sept. 1819.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

DEUTICHEM. Ds. W. A. BECKER, van hier naar de *Rijp* beroepen zijnde, heeft op Zondag den 25sten Junij l. l., zijn afscheid gepredikt, ten grondslag leggende 2 *Cor.* XVI: 23 en 24.

RIJP, den 9den Julij 1820. De langdurige vakature bij deze Gemeente, gedurende dewelke zij zich echter meermalen gesticht vond, door naburige Leeraren van ons eigen Kerkgenootschap, ook door de Broederlijke hulpvaardigheid, van andere Protestantsche Leeraren, nam heden een einde! Ds. W. A. BECKER, van *Deutichem* tot ons overgekomen, hield zijne Intre-rede over 2 *Timoth.* II: 15, 16 en 19. Na dat zijn Eerw. was voorgesteld, door onzen naar *Amersfoort*, vertrokken Leeraar, H. GARING, bij afstand van Ds. C. SWAAN, Predikant te *Purmerende*, met 1 *Tim.* III: 1.

BO-

BODEGRAVEN, den 17den September 1820. Onze Leeraar, J. C. LOMAN, berigtte ons heden, dat hij zich had verpligt gevonden, na beraad, voor de op hem uitgebragte beroeping, naar *'s Hertogenbosch* te bedanken; bij welke gelegenheid zijn Eerw., zich op nieuw aan deze Gemeente verbond.

'S HERTOGENBOSCH vakant. Zie April 1820.

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

ZWOLLE. Zie Junij 1818.

HERVORMDE KERK.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.

AMBOINA
BANDA
TERNATE
MOLUKKA } vakant.

SOURABAIJA vakant. Zie Febr. 1820.

WEST-INDIEN.

SURINAME vakant. Zie October 1817.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

OOST-VRIESLAND.

EMDEN, den 5den Sept. Heden is, in de gewone Herfstvergadering, van den Oostvrieschen

ſchen Coetus, de Groninger Student F. DREES-MAN, geboortig van *Esklum*, tot het examen plenarium toegelaten, en, na in hetzelve voldoende proeven gegeven te hebben, van zijne bekwaamheid en kundigheden, op de gewone wijze, onder het getal der Oostvriesſche Candidaten opgenomen.

DRIEVER ſtaat vakant te worden. Zie Julij 1820.

OLDENDORP vakant.

TWIXLUM vakant.

WOLTHUIZEN vakant.

OLDERSUM vakant. Zie Junij 1820.

NENDORP vakant. Zie Junij 1820.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

LAGE, den 2den Sept. 1820. Van hier moet nog gemeld worden, dat onze Predikant J. MEIJERLICH, de in beraad gehoudene beroeping, naar *Denekamp*, thans heeft aangenomen.

NIENHUIS, jongſte Predikantsplaats vakant. Zie Dec. 1819.

L I N G E N.

LINGEN, eerſte en derde Leeraarsplaats vakant.

CONSISTORIALE KERK van KLEVE.

MöRMTER vakant.

KREITS.

WESEL.

EVANGELISCHE KERK.

KERVENHEIM vakant. Zie Aug. 1813.

ZENDELING-GENOOTSCHAP.

De algemeene Vergadering van het Nederlandsch Zendeling Genootschap, is dit jaar weder binnen *Rotterdam* gehouden, en heeft het Medebesturend lid Ds. C. IJ. VAN NOORDEN, bij die gelegenheid de redevoering gedaan. In deze redevoering werd *de zaak van het Zendeling Genootschap beschouwd, als een werk des Heeren, en voorgesteld als een grond van aanmoediging tot standvastige voortzetting van dezelve.*

Tusschen de redevoering geschiedde de plegtige inzegening van vijf Jongelingen, bestemd voor *Java*, in de groote *Oost*, die sedert, de reize derwaards hebben aangenomen.

De buitengewone Vergadering van Bestuurderen, kwam ook nu als gewoonlijk des Dingsdag den 18den Julij en volgende dagen bijeen; de belangrijkheid der genomen besluiten, en vooral de broederlijke liefde en volkomen eenstemmigheid, welke aldaar ook nu plaats had, wekte alle de tegenwoordig zijnde leden, tot ootmoedige dankzegging en hartelijk gebed.

Het Genootschap, dat naderhand nog twee Jongelingen, even als de voorgaande in het Instituut, onder opzicht van onzen waardigen Medebroeder Ds. KAM, onderwezen, en door de Commissie tot de Indische Kerkzaken geordend, naar *Chensurah*, heeft afgezonden, beveelt

veelt zich ook bij deze gelegenheid op nieuw, aan de medewerking hunner Medechristenen, en vertrouwt dat niemand die den Verlosser lief heeft, en de gelukzaligheid zijner medemenschen wenscht, zich langer onttrekken zal, iets, hoe weinig dan ook, bij te dragen tot die middelen, welke vereischt worden, ter voortzetting van ons doel: de uitbreiding van den Christelijken Godsdienst, voornamelijk onder de Heidenen.

B E R I G T E N.

Indien eenige der Leden van de Classis van *Harderwijk*, nog attestatien voor Kinder, School en Akademiegelden, mogten behoeven, gelieven dezelve zich tot dat einde, met vrachtvrije brieven, aan den ondergeteekenden te adresseren.

Harderwijk, W. SCHOLTEN,
7den Sept. 1826. Scriba van het Klass. Best.

Den geinteresseerden bij het Weduwenfonds, der voormalige Classis van *Hoorn*, welke zich, door verplaatsing naar elders, thans buiten de Classis bevinden, dient tot narigt:

Dat Commissarissen bij besluit de dato 10den April 1817, provisioneel benoemd tot de intermediaire administratie van voorsz. Fonds, in eene buitengewone Vergadering, gehouden 31sten Aug. l. l., voor hunne medegeinteresseerden binnen de Classis, rekening en verantwoording van hunne gehoudene administratie hebben afgelegd, met dat gevolg, dat dezelve in debita forma bevonden zijnde, unanimo consensu is geapprobeerd geworden.

Dat hun Ed. bij die gelegenheid almede een uitgewerkt rapport hebben uitgebragt, zoo van den tegenwoordigen financieelen staat des Fonds enz., als van de ingekomen aanmerkingen op het door hun Ed. onlangs ontworpen, en bij de leden binnen de Classis rondgezonden Concept-Reglement, voor eene permanente administratie van hetzelve Fonds, ter vervanging van het, als nu vervallen plan van intermediair bestuur, met productie tevens van alle Charters, documenten enz. in originale, ingevolge daar bij geännexeerde inventaris, tot voorsz. Fonds behorende, terwijl hun Ed. overigens hunne werkzaamheden, als achtende hiermede in voorsz. hunne kwaliteit, gedesungeerd te hebben, in den schoot hunner medegeinteresseerden, hebben nedergelegd.

Dat de Vergadering vervolgens het voorsz. Concept-Reglement, nevens de daar bij gevoegde aanmerkingen, in nadere deliberatie genomen hebbende, hetzelve als allezins doelmatig, en overeenkomstig het wezenlijk belang der Weduwen, met slechts eenige weinige veranderingen, unanim gearresteerd, en alzoo de administratie des Fonds, voor 't vervolg finaal heeft getermineerd, zijnde dien ten gevolge, tot quaestor ad vitam aangesteld, Ds. H. H. GROET, Pred. te *Berkhout*, en tot Commissarissen, mede ad vitam DD. SCHARDAN SENIOR, J. VAN SLOGTEREN en C. J. SCHEURLEER, respective Predikanten te *Benningbroek*, *Hoorn* en *Wognum*.

Voorts vermeent de ondergeteekende hier nog te moeten bijvoegen, dat niet alleen alle de achterstallige contributien van vorige, maar ook die, welke beloken Paasch dezes jaars, verschenen zijn, ingevolge art. 3 van voorsz., als nu gearresteerd Reglement, binnen den tijd van 6 weken, na de annonce dezes, moeten zijn aange-

gezuiverd, alsmede dat de jaarlijksche contributien voortaan, ingevolge art. 5. budgetswijze berekend, en door de Boekzaal in tijds bekend gemaakt zullen worden, voor welke contributien het minimum op vijf en het maximum, voor de gehuwde leden op tien gl., en voor de ongehuwden op de helft bepaald is.

Biedende de ondergeteekende overigens aan elk der geïnteresseerden, des begerende, edoch ten zijnen koste, kopij aan, zoo van den tegenwoordigen financielen staat des Fonds, en inventaris van stukken enz., als van het voorsz. gearresteerd Reglement, door eene bekwame hand geschreven, mits hem de aanzoeken, ten dezen, alsmede alle brieven tot het Quaestoraat betrekking hebbende, zoo wel als de nog verschuldigde contributien, ingevolge art. 10. van het Reglement, vrachtvrij bezorgd worden.

Berkhout, H. H. GROET,
9den Sept. 1820. Quaestor.

LETTER-NIEUWS.

Bij den Boekhandelaar C. COVENS, op den Vijgendam, te *Amsterdam*, wordt uitgegeven:

De weg der zaligheid naar het beloop des Bijbels, door L. EGELING, Evangelie-Dienaar der Hervormde Gemeente, te *Leijden*, à ƒ 4 : 4 : —

Bij L. van Es, te *Amsterdam*, wordt uitgegeven:

De *Dwaasheid* en *onredelijkheid*, aangetoond in de onderstelling dat JEZUS nog 27 jaren, op Aarde zoude hebben geleefd, à 5½ Stuiver.

Het N. Testament, in het Hebreeuwsch, gr. 8vo. eng. bij à ƒ 3: 12: —

De Prophetische Boeken, in het Hebreeuwsch, gr. 8vo. eng. b. à ƒ 3: 12: —

Eerste Beginselen in de Godsdienst des Heeren, in het Hebreeuwsch, à ƒ —: 16: —

Bij de Boekverkoopers, ten Brink en de Vries, in de Warmoesstraat, N°. 175, te *Amsterdam*, is van de pers gekomen en verzonden:

Levensbijzonderheden der Apostelen voor Kinderen, door W. BEEKHUIS, met een Reiskaart en Vignet, de prijs is à ƒ 1: 10: —

Het Leven van Jezus, met eene Voorrede van Prof. J. HERINGA ELIASZ., door denzelfden Schrijver, word met veel succes bij gemelde Uitgevers gedebiteerd.

Bij W. Zuidema, te *Groningen*, is gedrukt en mede alöm te bekomen:

I. J. G. MULLER, *Het Geloof der Christenen*, tot nut van waarheidlievende vrienden van het Christendom duidelijk en vrijmoedig voorgesteld. *Uit het Hoogduitsch vertaald* door J. CORSTIUS, Predikant te *Hoogezand*. Tweede Deel. Het derde Deel is ter pers, en zal dit jaar nog worden uitgegeven.

II. *De Handelingen der Apostelen*, bewerkt tot bouwstof voor *Homilien* en *Bijbeloefeningen*, en tot algemeen gebruik; door G. BENTHEM REDDINGIUS, *S. S. Th. Dr. en Predikant te Assen*. Tweede Deel, ƒ 2: 4: — De twee Deelen kompleet, ƒ 4: —: —

III. *De Kennis van God, uit de Natuur en de Openbaring*; voorafgegaan van eene beschouwing van de redelijke en zedelijke vermogens des menschen. Een Leer- en Leesboek ten dienste der scholen, door H. L. WESSELS, *Schoolonderwijzer* te *Uithuizen*. De prijs is 7 Stuivers.

De Boekhandelaar W. Brave, te *Amsterdam*, berigt, dat hij een allerbelangrijkst werk, bij inteekening, zal ter perse leggen, dienende om den Jood en Israëliet, uit het O. Verbond, de Mozaïsche Leer, de Targumsche, Talmudsche en

en Rabbijnsche Schriften te bewijzen, dat, JEZUS CHRISTUS, de ware Messias en Zaligmaker der Joden is: zoo dra het getal der Inteekenaren, naar eenigzins toereikende zal zijn — De Schrijver noodigt intusschen alle Christenen en Vrienden van Godsdienst en Waarheid uit, om ter uitbreiding van het Christendom, ter bevordering der wederherstelling der Joden, en de bekering van Israël behulpzaam te willen zijn. En wie zou hier aan niet gaarne deel nemen? — Het werk zal naar gissing 15 of 16 vellen groot zijn, en de prijs voor de Inteekenaren is drie, en buiten inteekening vier stuiv. per blad bepaald, bij de aflevering te betalen. De namen der Inteekenaren zullen voor het werk geplaatst worden.

De Boekverkoopers R. J. Schierbeek en J. Römelingh, te *Groningen*, door aankoop uit het fonds van wijlen J. Allard, eigenaars geworden zijnde, *van de Reglementen, vervaardigd door het algemeen Christelijk Sijnode der Nederlandsche Hervormde Kerk*, goedgekeurd door Zijne Majesteit den Koning, berigten hiermede het publiek, dat zij uitgegeven en alom verzonden hebben, *een vervolg op dezelve, waarbij gevoegd zijn, alle besluiten, verordeningen, aanschrijvingen enz. de Hervormde Kerk betreffende*, die na de uitgave van den eersten bundel uitgekomen zijn, waardoor dus de bezitters van den eersten bundel de geheele verzameling van Kerkelijke wetten kunnen kompleteren. De prijs is 14 stuiv. Van de eerst uitgegevene, zijn nog exemplaren a 44 stuiv. te bekomen.

De Boekverkooper R. J. Schierbeek te *Groningen*, is door aankoop eigenaar geworden, uit het fonds van wijlen den Heer F. Bohn.

I. Eenige bijzonderheden uit het leven van zekeren oeffeninghouder, door hemzelven beschreven, a 24 stuiv.

II. J. A. OOSTKAMP, allereerste beginselen der Hemelkunde voor de jeugd, waarvan de prijs op 2 stuiv. in plaats van 3 stuiv. gesteld is.

III. ——— ——— eerste beginselen der Natuurkunde, voor de Jeugd, met plaatjes, voor 6 stuiv. in plaats van 7 stuiv.

De allerbelangrijkste Geschiedenis van den Overgang des Hofraads VON MAIBACH, *uit de Protestantsche tot de Roomsch Katholijke Kerk*, waarvan het gevolg was, dat zijn vriend Doctor HERMAN, uit de Roomsche tot de Protestantsche Kerk overging, een boek herwelk door Roomsch en onroomsch verdient gelezen te worden, en de gewigtige vraag oplost, of men zijn gezond verstand bezit en behoud, wanneer men van den eene Godsdienst tot den anderen overgaat, is in kleine voorraad nog verkrijgbaar bij P. Donk, Boekverkooper in de Hartenstraat, No. 23, voor de verminderde prijs van *f* 1:10:— in plaats van *f* 2:18:—

Steenbergen van Goor, te *Leeuwarden*, geeft heden uit en heeft alom verzonden:

I. BAUMGARTEN CRUSIUS, *Reis uit het hart in het hart*, kompl. *f* 3:8:—

II. POCKELS, *Kleinigheden in de Gezellige Verkeering*, *f* 2:—:—

III. *Keus en Leiding*, of *Godsdienst en Dweepzucht*, 2 deelen kompl *f* 7:4:—

IV, C. BASTHOLM, *Geschiedkundige Bijdragen tot de kennis van den Mensch*, kompl. *f* 3:5:—

V. C. A. FISCHER, *Reis van Livorno naar London*, 2 deelen kompl. *f* 4:8:—

VI. CLIO, *een historisch allerlei, verzameld door* STEENBERGEN VAN GOOR, *f* 2:16:—

Bij W. Brave, op den Nieuwendijk, bij de Ramskooij, te *Amsterdam*, en J Proost, te *Leeuwarden*, worden de onderstaande werken, meerendeels tot verminderde prijsen, afgeleverd, als:

CHATEAUBRIANT, (F. A.) Schoonheden des Christendoms, of Zedelijke en Dichterlijke Voortreffelijkheden van den Christelijken Godsdienst. 2 deelen met platen, à *f* 4:12:—

CAM-

CAMPE, (J. H.) Leesboek voor Kinderen, 2 deelen, met platen, à ƒ 2: —: —

——— ——— Volledig Leerstelsel van Opvoeding, 4 deelen, 6 stukken, à ƒ 4: 10: —

——— ——— Vaderlijke Raad aan mijne Dochter, 2 deelen, à ƒ 2: —: —

EMDRE, (S. VAN) Kerkelijke en Wereldlijke Geschiedenissen der tijden voor den Zondvloed, met platen, à ƒ 1: 16: —

FEIT, (R.) Dagboek mijner goede Werken, in rekening gebragt bij God, à ƒ 1: 16: —

——— — over de verbreiding der Evangelieleer over de Aarde, à ƒ 1: 10: —

GELLERT, (C. F.) Mengelschriften, à ƒ 1: —: —

GREILING, (J. C.) Bijbelsche Vrouwen, 2 deelen, met uitmuntende platen van VELIJN, à ƒ 4: 16: —

HESS, (J. J.) Geschied-Verhalen des O. en N. Testaments, inzonderheid geschikt voor de Jeugd, vertaald door J. W. VAN HAAR, en voorzien met eene Voorrede van IJ. VAN HAMELSVELD, derde Druk, met fraaije platen, à ƒ 3: 15: —

——— ——— Geschiedenis der Israëliten, 12 deelen, met een kaart, à ƒ 16: —: —

——— ——— Leven van Jezus, 3 deelen, à ƒ 5: —: —

——— ——— Geschiedenis der Apostelen, 2 deelen, à ƒ 4: —: —

——— ——— Verhandeling over Gods Koningrijk, 2 deelen, à ƒ 2: 12: —

——— ——— Christelijk Oefenjaar, of Geschiedenis van den Mensch, zoo als hem de Godsdienst, langs den weg van zekere oefeningen, door alle hindernissen henen, gelukkig tot het doel zijner bestemming brengt, 2 deelen, à ƒ 2: 10: —

MARTINET, (J. F.) Huisboek voor Vaderlandsche Huisgezinnen, à ƒ 2: 10: —

——— — ——— Natuurlijke Historie, meerendeels van ons Vaderland, met platen, à ƒ 2: 10: —

——— — ——— het Vereenigd Nederland, met kaarten en platen, à ƒ 2: 10: —

——— — ——— dito Verkort, met platen, gr. 8vo. à ƒ 1: 4: —

——— — ——— idem zonder platen, kl. 8vo. à ƒ —: 10: —

BERG, (A. VAN DEN) Levensberigt van MARTINET, met Silhouet, à ƒ —: 18: —

MEIJER, (J. ANDR. GEORG.) Onderzoek aangaande het

geen in de Leeringen en Voorschriften van Jezus en de Apostelen, tijdelijk en plaatselijk, of voor alle tijden en van een algemeen geldend gezag is, à ƒ 1: 10: —

PIKE, (Z. N.) Reize naar Nieuw-Mexico en de Binnenlanden van Louisiana, 2 deelen, met kaarten, à ƒ 2: 10: —

PESTALOZZI, Lienhard en Geertruid, een Boek voor het Volk, à ƒ —: 15: —

PALEIJ, (W.) Natuurlijke Godgeleerdheid, of bewijzen voor het aanwezen en de volmaaktheden der Godheid, afgeleid uit de verschijnselen der Natuur, vermeerderd door J. CLARISSE, à ƒ 2: 10: —

PADDENBURGH, (G. G. VAN) Het Leven van een ouden Vrijer, 2 deelen, met gegr. Tijtel en Vignet van VINKELES, à ƒ 3: 12: —

SALES, (J. DEL DE) Geschiedenis van Oud-Griekenland, 7 deelen, met fraaije platen en kaarten, à ƒ 16: —: —

SANDER, (H.) Van de Goedheid en Wijsheid Gods in de Natuur, à ƒ 1: 16: —

SCHILLER, Levensbeschrijvingen van eenige der meest beroemde en beruchte Mannen, meerendeels van onzen tijd, 3 deelen, tweede Druk, à ƒ 5: 8: —

STEIN, (K.) Levens-bijzonderheden van eenigen der meest vermaarde Mannen van den tegenwoordigen Tijd, à ƒ 3: 5: —

SALTZMAN, Korte Voorstellen ter verheerlijking van God en Jezus Christus, 3 deelen, à ƒ 3: 12: —

——— Grondbeginselen der Zedekunde in aangename Verhalen, 2 deelen, à ƒ 1: 10: —

VEREUL, (Mr. J. J.) Gedichten, à ƒ 1: —: —

——— Catharina Herman, à ƒ —: 16: —

——— Reinoud van Adelfing, à ƒ : 16: —

Het Vaderland, behelzende eene beschrijving van al het merkwaardige in de Steden, Dorpen, Vlekken enz., verrijkt met de Kaarten der 7 Provincien, Afbeeldingen van onderscheidene Klederdragten enz., à ƒ 2: 10: —

Bij den Boekhandelaar J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, zijn onder meer anderen werken uitgekomen, de volgende en alom verzonden:

1. DE GENLIS PETRARCHA en LAURA, *Geschiedkundig Tafereel*; één deel compleet, met gegraveerde titel en vignet, van SMIESS en ZEELANDER, ƒ 3: —: —

2. MÜLLER, *het blinde Meisje of de onverwachte verschij-*

schijning, door den Schrijver van PAULOWNA, één deel compleet, met gegraveerde titel en vignet, van SMIESS en ZEELANDER, ƒ 2 : 12 : —

3. CLAAREN, *Vergeet mij niet*, In luimige Verhalen, één deel compleet, met gegraveerde titel en vignet van ZEELANDER, ƒ 2 : 16 :

4. BERGMAN, *de Kalmukken*; nieuwe uitgave, één deel compleet, met gegraveerde titel en vignet van HOOGKAMER, ƒ 2 : 8 : —

5. MONTELIEU, de *Kasteelen in Zwitserland, of oude overleveringen uit den Riddertijd*, één deel compleet met een plaat, ƒ 2 : 16 : —

6. *Geschiedenis van het Britsche Gezantschap in het jaar* 1817, *aan den Koning van Ashantie, in de Binnelanden van Afrika, in de nabijheid van den Goudkust gezonden &c.* één deel compleet, ƒ 2 : 18 : —

7. PRIOR, *Beschrijving eener Reis naar de Indische Zee met het Fregat* de Nisus, *naar de Kaap de Goede Hoop, de Eilanden Bourbon, Mauritius en anderen, naar Madras, de Eilanden Java, Sint Paul en Amsterdam, gedurende de jaren* 1810 *en* 1811, één deel compleet, met gegraveerde Tijtel en Vignet, van VEELWAARD, ƒ 2 : 10 : —

8. MARMONTEL, *Nieuwe Zedelijke Vertellingen*, 3 deelen met Vignetten, nieuwe uitgave, ƒ 4 : — : —

Bij J. Noman, te *Zalt-Bommel*, is heden van de Pers gekomen, en mede te bekomen te Amsterdam, bij C. C. L. van Staden, Boekhandelaar, op de Waal, bij de Oude Schans, No. 77. en alom:

J. A. UILKENS, *Katechismus der Natuur*, van J. F. MARTINET, verkort, en naar den tegenwoordigen Staat der Natuurkennis, verbetert tot op 1820, met fraaije gekleurde en zwarte platen. Tweede verbeterde en vermeerderde druk. En het *Zonnestelsel*, vermeerdert met de omloop der planeet Vesta, ƒ 4 : 18 : —

Dito, op best schrijfmediaan, (hier van zijn maar weinig exemplaren) ƒ 8 : — : —

P. N. MUIJT, *Aardrijkskundig Leer- en Leesboek*, ten gebruike der Scholen; kunnende dit werkje tevens dienen, tot een volledig vervolg op des Schrijvers *Aardrijksbeschrijving voor Kinderen*, groot zeven en een half vel druk, ƒ — : 6 : —

ƒ —:16:— Bij getallen van 26 of meerder tot mindere prijzen.

Eenige Gemengde Vragen, over het Aardrijkskundig Leer- en Leesboek, door P. N. MUIJT. Ten dienste van Schoolonderwijzers gezelschappen en Scholen, is dit werkje, ter mondelinge of schriftelijke beantwoording der Leerlingen, afzonderlijk uitgegeven, groot 4 vellen, ƒ —:4:—

Dito Werkje, met de gemengde Vragen er achter, te zamen in één bandje, groot 11 vellen, ƒ —:8:—

De Godsdienst-Vriend der Landlieden, No. 3 ƒ —:12:—

Karakterkundige Bijzonderheden van het *Ambteloozę*, *Staatkundige* en *Zedelijk Leven* van FOUCHE *van* NANTES, met zijn portret. Deze nieuwe uitgave van 1820, vermeerdert met de portretten van MARAT en ROBESPIERRE, voor de geringe prijs van ƒ 1:—:—

Karakterkundige Bijzonderheden van het *Staatkundige*, *Krijskundige* en *Ambtelooze Leven* van den Generaal MOREAU, van zijn Geboorte af tot aan zijnen Dood; benevens de stukken ter regtvaardiging van zijn gedrag, en zijne Redevoeringen voor het Tribunal, met een Historische Schets over den Generaal PICHEGRU, behoorende tot het leven van den Generaal MOREAU, door A. BEAUCHAMP, 2 deelen, met het portret van den Generaal MOREAU. Deze nieuwe uitgave van 1820, is vermeerderd, met de platen van de ontruiming van het Bruggenhoofd te *Hunningen*, door de Franschen, en de ontzetting van eenige leden van het Uitvoerend Bewind door BUONAPARTE, en met de Portretten van BARTHELEMIJ en ROLAND, voor de geringe prijs van ƒ 3:12:—

Tuin-Catechismus, of oordeelkundige raadgevingen aan Eigenaars en Bruikers van Tuinen, Tuiniers, Warmoesiers, enz. waarbij gevoegd is een *Tuin-Almanak*, en Lijst van Bloemgewassen, met derzelver voortkweeking, door den zoo geachten als kundigen Tuinier WILLEM GENTMAN. Met afbeeldingen aller Tuingereedschappen. — De laatste Exemplaren der *tweede verbeterde Druk* van hetzelve, zijn thans te bekomen, bij de Boekverkoopers van Vliet en ten Brink en de Vries, te *Amsterdam*, als mede in de Buitensteden, voor de prijs van 16 Stuivers. — Ook debiteeren gemelden aanhoudend met goed succes, à ƒ 1:5:— het alom beroemd en voor beminnaars van bloemen onmisbaar werkje, van den doorervaren Bloemist en Ementior H. VAN OOSTEN, getiteld: *De Nieuwe Nederlandsche Bloemhof* enz.

Ze-

Zevende Druk, met platen, benevens eene zeer belangrijke Lijst, van velerhande soorten, van Bloemboomen, Roosen, en meest alle soorten van Zaad-bloemen.

Bij den Boekhandelaar N. Geijsbeek, op de Leliegragt, N°. 21. te *Amsterdam*, zijn noch eenige Exemplaren te bekomen, van het Kort Begrip van de Natuurlijke Historie der Dieren, of Leerzame Samenspraken, over eenige viervoetige Dieren, Vogels, Insecten en Visschen, met 25 platen, de prijs is 36 Stuivers, in plaats van 3 Gulden.

Dit werkje geeft op de gemakkelijkste wijze, omtrent de gemelde onderwerpen berigt, het is uitmuntend geschikt om te dienen, onder zulke Boeken, die naar de vatbaarheid der Jeugd ingerigt zijn: en hun alzoo eene meerder of uitgebreider kennis van de zichtbare schepselen te doen verkrijgen.

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

M E N G E L W E R K.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgestoken worden.

BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN,
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor OCTOBER 1820.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en de
Bergstraat, N°. 320.
MDCCCXX.

De Prijs is 6 Stuivers.

BOEKBESCHOUWING.

GEEST des CHRISTENDOMS en Christelijke gemoedsgesteldheid, geschetst voor beschaafde Christenen en inzonderheid voor de Vrouwelijke Sekse. Door J. L. EWALD. *Uit het Hoogduitsch. Te* Amsterdam, *bij* J. van der Heij, 1819. *Eerste Deel, XVI en 272 Bladzz. en Tweede Deel, XVI en 270 Bladzz. De prijs der beide Deelen is f* 5: 16: —

Te *Karlsruhe*, wordt een vrouwelijk Opvoedings-Instituut gevonden, waarin jonge Dochters, uit verschillenden levensstand, en van allerlei Christelijke Gezindten, van haar twaalfde tot haar achttiende jaar, gevormd worden. Bij dit Instituut heeft de Heer EWALD, het onderwijs in de waarheden en pligten des Christendoms op zich genomen, en daar bij zich ten doele voorgesteld, eene Christelijke Godsdienstige gemoedsgesteld, bij de leerlingen op te wekken, en aan te kweeken. Hij mogt daarin wel slagen, en zie daar de reden, waarom hij besloot, het gene, dat reeds eene zoo gezegende uitwerking had mogen hebben, nog eens overgewerkt, en meer uitgebreid aan het Publiek, maar inzonderheid aan moeders en dochters uit den beschaafden stand, in handen te geven, en het voordeel daarvan te doen strekken, ten behoeve eener zeer ongelukkige Vrouw, wier treffende geschiedenis de vertaler, de Eerw. GOEDE *in zijn Magazijn van en voor lijdenden*, belooft te zullen schetsen.

Naar het Voorberigt van den Heer GOEDE, oordeelde EWALD, dit het beste werk te zijn, wat hij immer schreef, en de inhoud, vooraan in de beide deelen geplaatst, doet ook duidelijk bemerken, niet alleen dat hier eene goede orde gevolgd is, maar ook dat de belangrijkste zaken hier voorkomen, en hoe men den titel verstaan moet.

Het is alzoo een Christelijk Onderwijsboek eigenlijk, dat ons hier van EWALD geleverd wordt, 't welk aanvangt waar het beginnen moet, en naar het oogmerk behelst, 't geen men hier met reden verwachten kan. Het behandelt den Godsdienst des Bijbels, geschiedkundig en beoefenend. Het draagt de leere der Goddelijke Openbaring, op eene bevallige wijze voor, naar de vatbaarheid van jonge dochters, die eene behoorlijke opvoeding genieten mogen, en stelt haar in staat, of leidt haar liever op, om waarlijk Godsdienstige meisjes, om echte Christinnen te worden, en deelt in eene aaneengeschakelde rede, in een doorloopend onderwijs, het voornaamste mede, waarbij de geheele menschheid het hoogste belang heeft. De stijl is geschikt naar de zaken, en voor een beschaafd gehoor, en zoo onderhoudend en wellevend, dat men dien met genoegen leest. Gelijk doorgaans, zoo vindt men ook, in dit werk, de oorspronkelijkheid van den zeer gezochten verdienstelijken Schrijver. EWALD is ook hier regtzinnig en vrij, vasthoudend en toegefelijk, ernstig en innemend, en geeft wat zijne overtuiging hem leert, maar ook zoo als het hem onder het stellen inviel, zonder er zich aan te bekreunen, hoe anderen het gezegd hebben, of meest gewoon zijn uit te drukken. Heilige eerbied voor de Goddelijke Openbaring des Bijbels, steunende op eene vaste overtui-

ging

ging van derzelver echt en zekerheid, ſtraalt overal door, ook dan, wanneer het hem voorkwam, van de meest gewone verklaringen, aan deze en gene plaatſen en uitdrukkingen gegeven, te moeten verſchillen. Wij zouden ons hier ten bewijze beroepen kunnen, op 't geen hij hier zegt, aangaande het beeld van God, waarmede de mensch begiftigd werd, aangaande den val, de verzoening, den Duivel, en de booze Geesten, en nopens de eeuwigheid der ſtraffen. Maar om niet te breedvoerig te worden, en evenwel onzen Lezer ook niet te leur te ſtellen, willen wij hier den hoofd-inhoud der Bijbelleer opgeven, zoo als EWALD denzelven hier, na voorafgegane redenering en behandeling, zijne kweekelingen heeft willen doen kennen, waardoor men dan over het kenmerkende zal kunnen oordeelen.

„ De zamengetrokkene hoofd-inhoud der bijbelſche openbaringen is:"

„ God ſchiep alles, en alles goed, ook den mensch, die zijn plaatsbekleeder, zijn beeld op aarde zijn zoude, en ook de veel ſterkere dieren beheerschte. Hij drijft alle krachten van den mensch aan, en oefent iedere kracht in hem, zoo als zij geoefend kan worden. GOD, of een plaatsbekleeder der Godheid, ſprak met hem, zoo als de moeder thans nog met haar kind ſpreekt; dus leerde hij ſpreken. Hij wekte geestelijke behoeften in hem op, en bevredigde dezelve, zoodra zij opgewekt waren. Kinderlijk gehoorzaam was het eerſte menſchenpaar geſchapen; maar zij werden verleid, om aan de uitſpraak van GOD te twijfelen, en een verbod te overtreden, waardoor zij, ook van den zedelijken kant, gevormd moesten worden. Daaruit ontſtonden voor hen rampen, die GOD tot hunne hoogere volmaking en gelukzaligheid

wilde doen dienen. Hij moest, wel is waar, eene gansche bevolking straffen, uitroeijen van deze opvoedingsplaats, en, daardoor, een perk stellen aan den voortgang van het zedelijk bederf; doch ook hier, en in al de verschillende tijdperken, toonde Hij zich steeds als een wijs opvoeder van het menschelijk geslacht. Eene familie, een volk koos Hij uit: waaraan Hij, boven andere volken, de voorkeur gaf, dat Hij tot eene plantschool der vereering van den waren GOD en der ware Godsvereering vormen wilde. Door menigerlei leidingen, oefeningen, zinnebeelden en toepasselijke wetten, scherpte Hij hun de grondwaarheden van allen Godsdienst in:"

„Daar is een GOD;"

„Deze GOD is almagtig en alwijs. Hij kent alles en regeert alles."

„Hij is streng jegens de zoodanigen, die Hem niet volgen; doch vaderlijk goed jegens degenen, die Hem gehoorzamen."

„Elke overtreding van een zijner geboden verontreinigt den mensch, en houdt hem verwijderd van GOD."

„Elke zoodanige overtreding moet weder vergoed worden."

„Door kinderlijk vertrouwen, waaruit bereidwillige gehoorzaamheid ontstaat, vereert en behaagt men GOD het beste."

„In het vervolg openbaarde Hij zich zelven, zijne handel- en opvoedingswijze, alsmede het doel van al zijne beschikkingen, door een, in zijnen aard, geheel eenig wezen, dat zich aan ons als eeniggeboren Zoon van GOD doet kennen, en op hetwelk ook vele oude Godsgezanten duidelijke en genoegzame wenken gegeven hebben. Dit wezen trad als mensch op, leerde, vormde zich, onderwees en prediken-

dikte, deed buitengewone daden, leed en stierf als een mensch. Dit wezen — het heet JEZUS — leeraarde ons, dat de menschen door Hem, door vertrouwen en gehechtheid aan Hem, niet alleen der *Godheid* weer nader gebragt en met zich zelve verzoend, maar tot eenen ondenkbaren hoogen trap van geluk en magt verheven kunnen worden; dat Hij zich zelven daarom met de menschheid op het innigste verbinden, alle menschelijke zwakheid dragen, de zwaarste menschelijke rampen als mensch lijden, de som van het zedelijk goede tot voordeel van zijn geslacht aanzienlijk vermeerderen, en den smadelijksten, smartelijksten dood vrijwillig lijden wilde, om de menschen te redden en te zaligen. Aan Hem, aan zijne magt, liefde en verbiddelijkheid, moest men GOD leeren kennen, zoo verre Hij door menschen gekend kan worden, en behoeft gekend te worden; aan zijne zending zou men zien, hoe zeer ons de Vader bemint, en aan zijnen wandel, hoe zedelijk hoog zich de mensch verheffen kan, indien hij gemoedelijk zijne krachten gebruikt, en zich, door een vertrouwelijk gebed, hoogere krachten weet te verschaffen. Hij stierf inderdaad, om ons vergeving der zonden te bewerken, stond op van de dooden, keerde tot den Vader terug, beloofde aan zijne, ter verbreiding van zijne leer geschikte, gezanten de ontbrekende hoogere krachten mede te deelen, en deelde hun die werkelijk mede. Hij en zijne gezanten leeraarden, dat de menschen door gevoel van hunne zonde, door het geloof aan zijne voorkomende, bij zijnen kruisdood luid sprekende, liefde, door dankbare wederliefde en hoogere Godskracht, in geheel nieuwe menschen herschapen werden; dat JEZUS gang hun gang, en JEZUS uitgang hun uitgang zijn zoude; dat dit

het doel van het gansche aardsche leven van JEZUS was, hetwelk hoogere goede wezens op alle wijze poogden te bevorderen, en hoogere boos gewordene wezens op alle wijze zochten te verhinderen; dat er, na dit leven, een ander hooger leven te wachten zij; dat de booze menschen de kwade gevolgen hunner verkeerdheid, maar de goede de zalige gevolgen hunner gehoorzaamheid aanstonds ondervinden, hunne geliefden wederzien en met hen gelukkig zijn zullen, dat JEZUS zal wederkomen, de dooden opwekken, de, thans juist op het vreesselijkste woedende, magt van het hoofd dezer boosaardige geesten, overwinnen, het oordeel over alle menschen houden, openlijk regeren, en alles naar zijnen wil inrigten zal. Vreesselijke straffen zullen de booze, anderen verdrukkende menschen, tot op hunne verbetering, treffen; de betere, Hem gelijkvormigen, onder zijne vereerders zullen, onder en met Hem, werken, zalig maken, regeren; de reinste, verzadigendste, hoofd en hart, ja hun gansche wezen, vervullende zaligheid, waarvan men hier niet eens een denkbeeld heeft, zal het deel van zijne vereerders worden; — volkomene vrijheid, onbeperkte kennis, ongestremde werkzaamheid en genot. De kracht der liefderijke wezens zal aan hunne liefde gelijk zijn. De gansche zedelijke schepping zal, op het einde, verbeterd en gelukkig wezen; dan zal *Christokratie* in *Theokratie* (CHRISTUS heerschappij in GODS-heerschappij) veranderen. Dit is Gods plan, hetwelk Hij, ondanks alle hinderpalen, en met overwinning van alle hinderpalen, door JEZUS uitvoeren wil en zal. Den kinderlijk-geloovigen werd Hij daarom geopenbaard, opdat zij niet in verwarring zouden geraken, als alles zonder

plan

plan in de wereld schijnt te gaan, en het booze schijnt te zegepralen."

Achter het eerste Deel, zijn vijf brieven gevoegd, aan A. B. L., over de bedenkingen tegen het Christendom, welke, hoe eenvoudig ook, echter niet te veel door de lieden van onzen tijd gelezen kunnen worden; zij zijn waarlijk een overheerlijk middel, om de menschen te bewaren, voor het verschrikkelijk ongeluk, dat zij zich zouden laten besmetten, door de wel in zich zelve magtelooze, edoch niet zelden allerverderfelijkst werkende, pogingen van het ongeloof, om van het wezenlijke Christendom af te trekken. Ook de reeds uit onkunde wankelenden, kunnen er door te regt gebragt worden. Niets nieuws, niets vreemds, kunnen wij zeggen, behelzen dezelve, en echter zoo veel, dat die brieven alleen het geld waardig zijn, dat men uit geeft, met zich dit boek aan te schaffen. Men proeft er den man uit, die verzekeren kan, dat de meeste schriften tegen het Christendom, hem meer in het geloof daar aan bevestigd hebben, dan de meeste, die ter verdediging van hetzelve zijn geschreven; er naar waarheid bijvoegende: en vele *denkende mannen*, hebben hetzelfde gezegd. Wanneer men zich tot *waarlijk kundige* lezers alleen bepaalt, zal dit, gelooven wij, wel vrij algemeen waar zijn, en de reden is er dan ook niet ver te zoeken. Zij is te vinden in het armhartige, en meest al dwaze en niets beteekenende der bedenkingen, waarmede onverlichten, die geene kunde en oordeel hebben, evenwel helaas soms zoo hoog loopen.

Is, in het eerste Deel, meer bijzonder de beschouwing van den korten inhoud des dierbaren Bijbels voorgedragen, het tweede Deel dient, om de beoefening te doen kennen, daar het

de pligten voordraagt, welke wij te betrachten hebben, en waar door wij eigenlijk den invloed van het geloof aan Bijbel, en Bijbelwaarheden bewijzen moeten. Heeft het eerste Deel, veel aantrekkelijks, bevalligs, leerzaams en dat waarlijk sticht, dit is niet minder toepasselijk op het tweede. Hooge ernst, innemende vriendelijkheid, hartelijke overtuiging, aanminnige kieschheid, waardige getrouwheid en eene altoos werkzame zucht, om wezenlijk nuttig te zijn, kenmerken de hier voorkomende voorstellen, raadgevingen, ontwikkelingen, drangredenen en toepassingen. — Het geheel dient uitnemend, ter vorming en bewaring van onze jonge dochters, en de beminnelijken onder haar zullen er zeker nog beminnenswaardiger onder worden, terwijl de zoodanige, die gevaar liepen om bespottelijk en slecht te worden, hier vinden zullen, waar door zij de achting en liefde, van allen die haar belangrijk zijn, zich zullen kunnen verzekeren. Met alzoo naar waarheid de waarde van dit werk te verheffen, prijzen wij hetzelve dus zeer ter lezing aan, maar willen er evenwel geenzins mede zeggen, dat wij aan alles hier ons zegel zouden kunnen hechten. Integendeel, is ons hier het een en andere ook voorgekomen, dat wij EWALD geenszins toestemmen, en wel voornamelijk in het eerste Deel; trouwens dit zal ook den opmerkzamen, uit het beloop dezer beschouwing, wel reeds gebleken zijn.

Uit *Rom.* XI: 32. bij voorbeeld, zouden wij geheel niet weten te besluiten, met EWALD, dat ook de Duivelen zullen kunnen zalig worden. Omtrent de duurzaamheid der straffen, hier namaals, hebben wij hier ook uitdrukkingen aangetroffen, die wij niet overeenkomstig den Bijbel vinden. Waarom, vragen wij, eene hoop ge-

gegeven, welke voor 't minst onbewijsbaar is, en die zoo gemakkelijk de verderfelijkste gevolgen na zich kan slepen? En wij wenschten dat allen, die, om welke reden dan ook, de eeuwigheid bepalen willen, deze vraag zich beantwoordden, eer zij er zich zoo vrij over uit lieten, vooral in het onderwijs van jonge lieden, aan hunne zorge toevertrouwd. Zeker leert ons althans ook de Bijbel niet, dat men na den dood zich nog in de gelegenheid bevinden zal, om zich te verbeteren. Liever houde men zich toch, aan het duidelijk onderwijs van JEZUS en van zijne Apostelen. Dat is de ware geest van het Christendom.

De verklaring van het beeld Gods, waarmede het eerste menschen-paar, van God vereerd werd, dat zij, namelijk, eenige overeenkomst met God zouden gezegd worden ontvangen te hebben, om dat zij *zoo denken*, *zoo werken*, *zoo beminnen kunnen*, hebben wij ook meer aardig, dan wezenlijk gevonden.

God den hoogsten te noemen, op den ladder der geestenwereld, kan ons ook niet bevallen; zoo gelooven wij ook, dat het den Heer EWALD ontsnapt is, als hij heeft laten staan, dat DAVID een *kinderlijk goed Koning* was!

Bij de behandeling van het gebed, bevreemdde het ons, de kinderlijke onderwerping hier voorgedragen te vinden, als niet zoo zeer behoevende door te stralen, in de uitoefening van dezen allerheilzaamsten pligt; wij voor ons zouden veel meer hechten, in dezen, op 1 *Joan.* V: 14. en dergelijke Bijbelplaatsen meer, en vooral ook op het eigen voorbeeld van JEZUS, in *Gethsemané*.

Deze aanmerkingen mogen ten bewijze verstrekken, dat dit werk zeer onze aandacht getrokken heeft; maar ook tevens dat men ook hier

hier met oordeel des onderscheids, behoort te lezen.

Achter aan volgen nog eenige zoogenaamde bijlagen, behelzende liederen, gebeden en aanspraken, in het genoemde Instituut gebezigd, bij plegtige gelegenheden, als de aanneming tot leden, het afscheid enz. Eenige gedachten, aangaande de Kostscholen, ter opvoeding van Meisjes, besluiten dit werk. Zij zijn veelal op de ervaring gegrond, en strekken om te doen zien, wat zulke Kostscholen of Instituten voor Meisjes zijn moeten, zullen zij aan het doel beantwoorden, en de bedenkingen ontzenuwen, welke daar tegen menigmaal, en waarlijk ook wel met eenigen grond, gemaakt zijn!

Voor eene nette uitvoering is goed gezorgd.

BIJBELSCH HANDBOEK in de Zieken-Kamer, of Leere en Troost van de Heilige Schrift voor Kranken en Stervenden. Door W. USENER, *te* Marburg. (*Uit het Hoogduitsch vertaald.*) *Te* Rotterdam, *bij* M. Wijt, 1820. *XVI en* 288 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2 : 4 : —

Door de lezing van WACHLERS *Theol. Annalen*, voor dit geschrift gunstig ingenomen, ontbood onze ongenoemde Landgenoot hetzelve, en vond het toen zoo doelmatig en stichtelijk, dat hij aan het vertalen ging, om het alzoo ook in onze Taal verkrijgbaar te maken. Het boek is geschreven, door den Lutherschen Leeraar, om voor de Protestanten te wezen, als waartoe de kleine Bijbel voor Zieken en Stervenden, door SAILER, voor de Roomsch-Catholijken bestemd werd. De Rubrieken of Hoofd-verdeelingen zijn: I. Bijbelsch onderhoud voor Kran-

Kranken en Stervenden. II. Eenige plaatfen der H. Schrift, tot onderwijzing en vertroosting van Zieken en Stervenden. III. Het ziekbed, eene School van onderwijzing en verbetering. IV. Overdenkingen, Gebeden, en Liederen van eenen Kranken. V. De Dood. „ Het geheel, zegt de Eerw. USENER zelf, in de Inleiding, heeft voornamelijk ten doel, om aan kranken eenige leerzame en troostrijke waarheden van den Godsdienst te herinneren, en hen te helpen in derzelver doelmatige toepassing op hun zelven en hunnen toestand."

„ Het bevat, in deszelfs onderscheiden afdeelingen, uittreksels uit de H. Schrift, welke tot onderwijzing en verootmoediging, tot vertroosting en opbeuring van kranken en stervenden het doelmatigst aan den schrijver zijn voorgekomen; het bevat ook in zich overdenkingen, betuigingen, gebeden en gezangen vóor kranken en stervenden, om derzelver gedachten en hart op te leiden tot de onzigtbare wereld, om hen met den milden troost van den Godsdienst meer gemeenzaam te maken, en om hun aanleiding en stof te geven, door welke het ziekbed hun zou kunnen worden als eene nadere openbaring van God, en eene oefenschool om den menschelijken geest te heiligen en te veredelen."

Dit is volkomen waarheid, en de Lezer weet nu eenigzins wat hij hier vinden kan. Men ziet hier, hoe de Heer USENER oordeelt, dat de Kranke in zijne Ziekenkamer, of op zijne Legerftede, voor zich zelven nuttig werkzaam zijn kan, met den Bijbel, om zich in zijne omftandigheden op te beuren, voor zondigen te bewaren, zich met zijne ongefteldheid te bevoordeelen, en daardoor geheiligd te worden. De twee eerfte Afdeelingen, behelzen fchier al-

alleen schriftplaatsen, waar van verscheidene wel zeer gepast voorkomen, maar ook anders niet, en Recensent zou oordeelen, dat het lezen van een zoo zamengevoegde reeks van tekſten, voor den lijder niet zeer geschikt is. Laten het de omſtandigheden toe, dat de Kranke zelf lezen kan, dan zal hij zich door den Bijbel zelven beter kunnen ſtichten, en verlangt hij, daartoe zich in ſtaat gevoelende, daar nog een ſtichtelijk boek, in gebonden of ongebonden rede bij, dan zijn er zeker veel betere voor handen, en hij zal zich moeijelijk kunnen bevredigen, met eene zoo groote en bonte tekſtenreeks. Welk Christen Lijder zal ook bij voorkeur verlangen, dat men hem, even als in eenige oorden bij begravenisſen geschiedt, eene menigte Bijbelplaatsen voorleze, en daar dan ook nog sommige uit de Apokrijphe boeken bijvoege?

De twee volgende Afdeelingen, zijn ons meer doelmatig voorgekomen. Daarin heeft eene goede afwisseling en verscheidenheid plaats, en er heerscht een toon en geest in, welke voor Christelijke Lijders, aangenaam en nuttig zijn kan. De zieken daaruit nu en dan iets voor te lezen, naar gelange van de omſtandigheden, zal dikwerf meer ſtichten kunnen, dan de niet altoos even menschkundig en gemoedelijk ingerigte toespraken van Krankbezoekers. Verlangt de Kranke dit, hij of zij, zal zich dan ook in ſtille eenzaamheid daarmede nuttig kunnen bezig houden, en er vaak goede aanleiding uit erlangen, om behoorlijk werkzaam te zijn, en ook zich getroost in de omſtandigheden te gedragen. De leer van het Evangelie, is de ziel ook, gelijk zij zijn moet, van deze troost- en opwekkings redenen, en het beſtuur ingerigt, naar derzelver weldadige toezeggingen

en

en voorschriften. De Vertaler heeft zijn werk goed verrigt, en ook in het overbrengen der versen, duidelijkheid met getrouwheid zoeken te vereenigen. Wanneer men het moeijelijke kent, van dichtmaat in dichtmaat over te brengen, en zich dus voorstelt, dat dit niet altoos even goed gelukt, zal men ook met de Dichtstukjes wel te vreden zijn. Wij wenschen, dat degenen voor welke het eigenlijk vertaald is, er veel nut uit zullen trekken. Tot een staal diene het volgende:

MISSCHIEN IS MIJN DOOD ZEER NABIJ.

De dag des Heeren zal komen, gelijk een dief in de nacht.

1 Thess. v: 2.

„ Indien mijne ongesteldheid mij niet dagelijks deed gedenken aan de broosheid van mijn ligchaam, dan zou dit toch geschieden kunnen door de veelvuldige ondervinding van mijn leven: met welk een geweld verbreekt toch de dood niet de dierbaarste banden! noch jeugd, noch mannelijke kracht, noch rijkdom, noch vernuft, is bekwaam ons tegen deszelfs kracht te behoeden, — in dien strijd is geen geweer. De dood bemagtigt alle levens-standen. Hij bestormt zoo wel des konings troon, als de hut van den bedelaar; hij overrompelt de woning der vreugde, zoo wel als de stulp van het verdriet. Van alle zijden legert hij zich als rondom ons: de lucht zelve, die wij inademen, de spijs die ons voedt, de drank, die ons verkwikt, is bezwangerd met stoffe, die onzen dood veroorzaken kan; in overvloed en in gebrek, overal en door alles werkt de dood: hij doorkruist de springaders van ons leven. Ook dan, wanneer wij ons oor sluiten voor de doodklok — het ziekvertrek en het sterfbed van onze

be-

bekenden ontwijken — hun lijk vermijden, en ons van het kerkhof angtvallig verwijderen, predikt ons toch nog alles wat ons omringt *sterfelijkheid* — ook *onze* sterfelijkheid."

„ Waarom zou ik dan die gedachte, dat ik ook sterven moet, in mij pogen te onderdrukken? — het zou vergeefs zijn — zij zou ook zich aan mij overal kunnen opdringen. Neen: ik wil liever dezelve plaats geven en onderhouden, en dat zoo veel te meer als mijn tijd nabij zou kunnen zijn. Ik wil liever denken en handelen, als of ik dacht zóó zóó, te zullen sterven: indien ik toch *heden* mij niet voorbereid, zal ik dan *morgen* mij kunnen voorbereiden? indien ik het heden-*morgen* niet doe, zal ik het dan heden-*avond* kunnen doen? indien niet heden-*avond*, ben ik dan verzekerd dat het licht van den *volgenden morgen* ook voor mij zal schijnen? de Zoon des menschen zal immers *dan* komen, wanneer men Hem niet verwacht! Nu — *heden* heb ik nog tijd en gelegenheid, om dat goede werk te verrigten; maar indien de dood mij onbereid overvalt, wie zal mij dan toebereiden na mijn sterven? *heden* dan wil ik bedenken wat tot mijnen eeuwigen vrede dient, de parel van groote waarde pogen te verkrijgen, en zoeken *rijk* te worden *in God.* Hier behoor ik niet te huis, ik wil dan de tent hier niet te vast maken, maar mijn hart tot God in Christus opheffen, opdat mijne ziele bij het sterven een gebouw vinde bij God, niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen: indien dan ook de dood mij plotseling mogt aangrijpen, dan heb ik niets te vreezen: dien die voor den dood bereid is, en wiens leven tot eer van Christus was, dien is het schielijk sterven dubbel gewin."

'k Moet

'k Moet eens, dat weet ik, d' aard verlaten;
O God! ligt overvalt de dood mij ras!
Wat zal dan 't geen ik heb mij baten?
Mij zondaar komt niets dan gena te pas.
Geef dan, daar 'k eerlang alles derf,
Gena, opdat ik zalig sterv'!

Ik weet *den dag* niet van mijn sterven;
Ik ben geen oogenblik hier op gerust!
Zoo ligt kan ik het leven derven
Als of een vonk eenslags wierd uitgebluscht!
Maak dan, o God! mij *steeds* bereid
Ten overstap in d' eeuwigheid!

Ik weet niet *hoe* mijn dood zal wezen:
De dood houdt nooit een zek'ren tred:
Moet d' een het vuur of 't slagzwaard vreezen,
Hoe veel verschilt der kranken bed!
Doch 't ga, zoo 't wil, geef, Vader! mij
Dat, *hoe* ik sterv', ik zalig zij!

'k Weet niet *waar* mij de dood zal treffen,
Waar eens mijn stof tot stof verteren zal;
'k Wensch niet den sluijer op te heffen
Die 't sterflot dekt: mijn God is *overal*.
Waar ik ontslaap, 't is m' evenveel,
Valt mij slechts Gods gena ten deel.

Och! mogt ik meer in liefde branden
Voor Hem, Die m'ook van vrees des doods geneest!
Ei neem, o Vader! in uw' handen —
Wanneer, en *hoe*, en *waar*, ik sterf — mijn geest!
'k Weet dan, dat die ten hemel gaat,
Wanneer, *hoe*, *waar* ik d'aard verlaat.

TIJDMETER, *of Beknopte Tijdlijst der gewijde Geschiedenis van* ABRAHAMS *geboorte tot aan het einde der eerste Christen-Eeuw, met de Bijlagen daartoe betrekkelijk. Opgesteld door* P. BOSVELD, *in leven Predikant te* Dordrecht. *Eerste Deel*, 262 *Bladzz. Tweede Deel*, 473 *Bladzz. Te* Dordrecht, *bij* Blussé *en* van Braam, 1818. *In gr. 8vo. De prijs dezer twee Deelen is f* 9: 12: —

Wijlen de Eerw. Dordsche Leeraar, P. BOSVELD, is door zijne schriften te gunstig bekend, dan dat men zich niet in zijn Vaderland verblijd zou hebben, over het voornemen van de Heeren VAN KOOTEN en TIJDEMAN, om dit nagelaten werk van hem in 't licht te doen komen; uit de lijst van Inteekenaren, hier voor geplaatst, kan men dit ook gansch niet onduidelijk bevestigd vinden. Wanneer men nu den belangrijken inhoud van dit werk gadeslaat, dan zal men te meer redenen vinden, waarom de kundige man bij velen zoo hoog geschat werd. Zeer vele en aangename bewijzen bevat toch dit werk, van 's mans onvermoeide werkzaamheid, van zijne bijzondere vlijt en waarlijk zorgvuldige naauwkeurigheid. Wij willen het daarom te liever onze Lezeren eenigzins nader doen kennen. In de Voorrede ving BOSVELD aan, met de beschouwing der vraag: *Hoe? waar?* en *wanneer* heeft het menschdom een aanvang genomen? en voer, na de twee eerste gedeelten van dezelve beantwoord te hebben, naar en met eene eenvoudige verdediging van het Mozaïsch berigt in den Bijbel, voort, om het laatste te beschouwen.

wen", waar toe hij eigenlijk de pen nu had opgevat. „ De volgende bladen, (dus schreef hij) zijn geschikt, om op deze vraag, eenigzins te antwoorden. — Alle tijdrekening is eigenlijk eene terugrekening van het tegenwoordig oogenblik; en op dit fundament zijn deze bladen opgesteld, om enkel door terug-rekening te beproeven, hoe hoog men, in eene geschakelde telling, kan opklimmen."

„ Ik weet zeer wel, dat er Tijdlijsten genoeg voorhanden zijn, waar van men zich, tot zijn gemak, bedienen kan; doch ik heb mij echter de moeite van dit opstel te maken, wel willen getroosten, ter vermijding van twee ongemakken, die ik in de Tijdlijsten van anderen ontmoette. *Het eerste* is, dat dezelve doorgaans gemaakt zijn naar eene zekere onderstelling, of uit liefde tot een zeker Sijstema, hetwelk men zich of in de Theologie, of in de Historie gemaakt heeft; en waar naar men dan alles, niet alleen openlijk, maar ook heimelijk en zonder waarschuwing, heeft geplooid, en gedraaid; waar door de eene Tijdlijst van de andere aanmerkelijk verschilt, en men nooit op eene derzelve gerust kan aangaan. En zulks te minder, om dat, hetwelk mijne *tweede zwarigheid* was, die Tijdlijsten, meest al zonder eenig, althans zonder genoegzaam bewijs zijn opgesteld; immers niet zoo, dat men kort, en zonder veel omslags zien kan, welke eigenlijk de gronden zijn, waarop de voorname Punten der Tijdrekening, van welke de nadere berekening der bijzondere gevallen moet afhangen, wezenlijk rusten."

„ Om dan deze ongemakken voor mij weg te nemen, en een handboek te hebben, dat mij, ieder oogenblik, tot een Rigtsnoer, of Leiddraad strekken kan; heb ik dit opstel gemaakt, om

om mij te dienen tot eene *Tijdmeter*, waarmede ik alle voorkomende gevallen der Oude Historie, en alle bijzondere rekeningen en opgaven, kan vergelijken. En op dat ik daarop, voor mij zelven, volkomen staat zou kunnen maken, heb ik, zoo veel en zoo naauwkeurig als mij mogelijk was, de getuigenissen der oude en oorspronkelijke schrijvers, op welke wij ons verlaten moeten, zoo wij niet alle geschiedkundige geloofwaardigheid verwerpen willen, niet alleen aangehaald, maar ook, om het gemak en de aangenaamheid te vergrooten, woordelijk daar bij geschreven. En daar het ondoenbaar was, hier aan, van den eersten aanleg af, alle mogelijke volledigheid te geven, heb ik, het geschreven op eene wijze, die voor verdere aanvulling, of bijkomende Aanteekeningen geschikt is."

„ Voor het overige, zoo iemand naderhand van dit stuk eigenaar wordt, dat waarschijnlijk staat te gebeuren, die zij verzekerd, dat ik hierin ter goeder trouw ben te werk gegaan; als die geen belang stelde, in zichzelven te misleiden, maar te verlichten. Met dit alles is het ook meer dan mogelijk, dat ik mij hier of daar kan vergist hebben; is het niet in de *vaste Epoques*, of tijdpunten; het kan zijn, in zaken, die alleen bij gissing te bepalen zijn, en waaromtrent het genoeg is, ten naastenbij te weten, waar zij te plaatsen zijn."

„ Vindt Hij dan dit Opstel goed voor zijn gebruik? Hij bediene er zich van! Behaagt het hem niet? Hij kan het op 't vuur werpen, en als onnoodig uit de wereld helpen, zoo als aan vele andere Boeken en Schriften gebeurt, die onnoodig geoordeeld worden."

Oorspronkelijk en kenmerkend, zal men ook deze Voorrede vinden, gelijk dit het geval doorgaans is, met 't geen BOSVELD schreef. De ei-

eigenlijke Tijdmeter, aanvangende met ABRAM, en eindigende met het jaar 70, terwijl de beknopte Tijdlijst daarop, eenigermate doorloopt tot het jaar 218, na CHRISTUS, vult verder het eerste Deel. Dezelve is, in zekeren zin, eene beredeneerde Tijdmeter. De redenen waarom dit dus of zoo bepaald, of deze en geene andere berekening gevolgd is, worden toch tusschen beide opgegeven, met wederlegging ook soms van andere opvattingen. Zie hier een staal, waar uit men leeren kan, hoedanig een verschil er is, tusschen de aangenomene Jaartelling, en die welke BOSVELD oordeelde te moeten volgen:

„ *Joan.* XI: *vs.* 55." „ En het Pascha der Joden was nabij."

„ *Joan.* XII: *vs.* 1." „ Jezus dan kwam 6 „ dagen voor het Pascha te Bethaniën."

„ Dit Pascha was dan in het jaar 29, hetwelk dus zekerlijk het kruisjaar des Heeren geweest is; zijnde Jezus toen waarschijnlijk nog in zijn 34e jaar; want hij was geboren, gelijk wij boven zagen, in het jaar der Jul. Periode 4708, in den *voorzomer.* Des zou zijn 34e jaar in den voorzomer van dit 4742e jaar der Juliaansche Periode voltooid, en zijn 35e jaar begonnen zijn. Doch wijl hij op het Paaschfeest gedood is, is het niet waarschijnlijk, dat hij zijn 35e jaar bereikt heeft; of men moet stellen, dat Christus ook in het voorjaar vóór Pascha geboren was, hetgeen ons echter in de geschiedenis van zijne geboorte zoo niet is voorgekomen."

„ Zoo is dan Christus gekruist, in het 29e jaar der Gemeene en nog in gebruik zijnde Christelijke jaartelling."

„ In het 4742e jaar van de *Periodus Juliana.*"

„ In het 4e jaar van de 201e Olijmpias, wijl de

de 202e Olijmpias eerst met Julij van dit jaar een aanvang nam."

„ In het 15e jaar der regering van Tiberius, gerekend na Augustus dood, zullende zijn 16 jaar eerst den 19n of 20n Augustus beginnen."

„ In het 782e jaar van den Bouw van Rome, als de twee Gemini, t. w. C. Rubellius Geminus, en C. Rufius Geminus, anders ook Rufus, Ruffius of Ruffinus genoemd, Burgermeesters waren (*)."

„ In het 74e Juliaansche jaar."

„ De bepaling van dit jaar voor deze gewigtige gebeurtenis steunt derhalve, op den geheelen schakel van zaken, hier boven voorgesteld, en op de vaste tijdpunten, die wij gemeld hebben, en die alle als schalmen van een keten aanëen hangen."

Wij laten hierop de zoo gegronde aanmerking volgen, welke later voorkomt:

„ Onze manier van de jaren te tellen is niet in gebruik gekomen, voor eenelijke eeuwen *na* de geboorte van Christus." Want

„ *Eerst* bleef men bij het oud Romeinsch gebruik, om de jaren te noemen naar den naam der Burgemeesters van Rome."

„ *Daarna*, omtrent het jaar 284, voerde Keizer *Diocletiaan* eene nieuwe jaartelling in, die de *Æra Diocletiana* genoemd werd."

„ Als deze jaartelling 248 jaren geduurd had, begon *Dionysius*, *Exiguus*, of *de Kleine*, zijnde een Abbas Romanus, het allereerst te denken om de jaren naar Christus geboorte te tellen."

„ Doch het gebruik dezer telling is eerst 250 ja-

(*) „ Het 15e jaar van Tiberius, als de twee Gemini Burgemeesters waren." Vergel. *Tertull. adv. Jud. c.* 8. *Lactantius*, *Inst. Divin. Lib. IV. cap.* 10.

jaren daarna algemeen geworden, onder de Regeering van Karel den Grooten, die A°. 771, na den dood van zijnen Broeder Karoloman, de eenige Koning der Franken werd, en in het jaar 800 door Paus Leo III te Rome tot Keizer gekroond is."

„ Dit maakt, dat deze jaartelling niet *preçies* begint met het jaar der geboorte onzes Heeren; want ten tijde van Dionysius *is men*, of *hij* ten minste, *is* geen nette Tijdrekenaar geweest. Doch deze reeks eens begonnen zijnde, heeft alzoo moeten blijven voortgaan."

De Heer BOSVELD, heeft aan dit werk veel moeite besteed, gist waar hij waarschijnlijke redenen aantreft, beslist waar hij meent zulks te kunnen, volgt hier dezen en elders genen, der genen die hem voorgewerkt hebben? verlaat ze ook wel eens allen, schroomt niet met vrijmoedigheid zijn oordeel te vellen, geeft hier en neemt daar wat, en verdient gelezen te worden. Men vindt hier ook 's mans oordeel over den tijd, wanneer PAULUS zijne onderscheidene, ons nageblevene, brieven geschreven zal hebben, en zijne redenen waarom hij zeker geloofde, dat deze Apostel tweemaal te *Rome* gevangen gezeten heeft, — over den ouderdom van TIMOTHEUS, — den tijd van Jeruzalems verwoesting, om niets meer op te noemen. 't Spreekt van zelf, dat men hier niet alles even aannemelijk vinden zal, maar wie zou zulks toch ook kunnen vergen? — Zoo ooit, dan is het hier vooral noodig, om uit zijne eigene oogen te zien, langzaam te haasten, en niets aan te nemen, voor men zelf nagedacht en gerekend heeft. Liet ons bestek het toe, dan zouden wij, onder anderen over het gestelde, omtrent het verblijf der Israëlieten in *Egijpte*, en de berekening van de 430 jaren,

 Exod.

Exod. XII: 40 en 41. genoemd, gaarne het een en ander in 't midden brengen, waarom wij in deze met BOSVELD niet gelijk denken.

Het tweede Deel is, gelijk uit den Titel blijkt, geheel toegewijd aan eene tijdrekening van *Egijpte*. Het bestaat uit XIV Hoofdstukken, waarvan deze de opgegevene Inhoud is:

„ *Hoofdstuk* I. Koningen van Egypte, die in de H. Schrift bekend zijn, of genoemd worden na den dood van Mozes. *Hoofdstuk* II. De Koningen van Egypte, naar het verhaal van Herodotus. *Hoofdstuk* III. Vergelijking van Herodotus verhaal met dat der H. Schrift, ten aanzien der genoemde Koningen. *Hoofdstuk* IV. Vergelijking van Herodotus met de H. Schrift, ten aanzien van den tijd der regering der Koningen door beiden genoemd, van Rehabeam en Sesostris tot aan het einde der beide Koningrijken, zoo van Juda als van Egypte. *Hoofdstuk* V. Van hetgeen de Profeet Jesaja van de Egyptische zaken meldt en voorzegt, Hoofdstuk XIV. vs. 28—32 en Hoofdstuk XX. *Hoofdstuk* VI. Hetgeen Jesaja van de Egyptische zaken vermeldt, Hoofdst. XVII. vs. 12—14. en Hoofdst. XVIII. *Hoofdstuk* VII. De voorzegging van Jesaja over Egypte, Hoofdst. XIX. *Hoofdstuk* VIII. Geschiedenis van Egypte en derzelver Tijdsbepaling uit de Voorzeggingen en Predikatien van den Profeet Jeremia. *Hoofdstuk* IX. Geschiedenis van Egypte en derzelver Tijdsbepaling, uit de Voorzeggingen van Ezechiel. *Hoofdstuk* X. Overweging van hetgeen Diodorus Siculus aangaande de Egyptische Tijdrekening verhaalt. *Hoofdstuk* XI. Tijdrekening van Egypte volgens Manetho, zoo als die bij den Joodschen Geschiedschrijver Josephus wordt aangehaald. Alsmede: hetgeen die Schrijver uit Cheremon en Lysimachus, wegens de Egyptische zaken verhaalt. *Hoofdstuk*

XII.

XII. Tijdrekening van Egypte volgens Manetho, zoo als Eusebius hem heeft aangehaald en uitgetrokken, vergeleken met de Kronijk van Afrikanus; — Het een en ander naar de opgave van Syncellus. *Hoofdstuk* XIII. Tijdrekening van Egypte, zoo als die voorkomt in de Kronijk van Eusebius. *Hoofdstuk* XIV. Tijdrekenkundige lijst van de Koningen van Egypte, naar de opgave van Syncellus zelven."

De waardij en het gezag, heeft BOSVELD zeer goed aangewezen, van den beroemden Ouden Geschiedschrijver HERODOTUS, die in denzelfden tijd met NEHEMIA moet geleefd hebben, en de merkwaardige overeenstemming van zijn verhaal met dat der H. Schrift, van den Egijptischen Koning SESOSTRIS af, tot FARAO NECHO, of NEKOOS toe, maar ook van dezen tot aan het einde der Rijken van *Samaria*, door de Assijriers, en van *Jeruzalem* door de Babijloniers, zoo als *Egijpte* daar in mede gemengd is geworden, door de oorlogen, die de Assijriers en Babijloniers tegen *Egijpte* gevoerd hebben; tot dat dit Rijk door de Perzen ten val gebragt is, van welke ALEXANDER DE GROOTE het onder de Grieken bragt, aan welke de Romeinen het weder ontrukten, tot dat het daarna eindelijk onder de Mammelukken, en vervolgens onder de Turken kwam, gelijk dit schoone land, nu nog, onder dat ijzeren juk jammerlijk zucht.

Van de H. Schriften des O. Verbonds, heeft BOSVELD hier zulk een gebruik gemaakt, dat men zijne naarstig- en naauwkeurigheid roemen moet, en menige aanleiding door hem erlangt, tot verder nadenken en ook tot wezenlijke opheldering, van meer dan eene plaats. Zijne uitlegkunde en zucht, om eenige gedeelten van den Bijbel in derzelver zin, waarheid en verhevenheid te doen kennen, hebben hem hier

wel eens uitweidingen doen maken, welke men hier minder zou hebben kunnen verwachten; maar dezelve zijn toch altoos aanmerkenswaardig en dikwerf zeer leerzaam; terwijl de voordragt den helderen denker, en onbevooroordeelden vrijen beschouwer teekent, zoo wel als den vasten eerbiediger der Goddelijke Openbaring. Bij de ontwikkeling van *Jer.* XLIII: 12. had welligt de herinnering, dat Regenten ook soms onder de benaming van *Goden* voorkomen, eenig gemak aan de uitlegging kunnen verschaffen. *Ezech.* XXXI: 3. wil hij met MICHAËLIS, voor אַשּׁוּר (ASSUR) אָשִׁיר *ik zal zingen* gelezen hebben, zoo dat de zin wordt: *Ik zal zingen van eenen ceder op den Libanon, schoon van takken, schilderachtig van loof en hoog van stam, en wiens top tusschen digte takken is*, enz. Vooral omdat de melding van ASSUR, 't welk reeds honderd jaren uit de wereld was, hier niet te pas kwam. En zeker, wanneer men niet met Professor VAN HAMELSVELD en anderen aanneemt, dat van het reeds ten gronde gegane Rijk van ASSUR, hier gewaagd wordt, als van een beeld, waarvan op *Egijpte* de toepassing gemaakt is, dan zouden wij deze Conjectuur bijna meer dan waarschijnlijk noemen. Zoo zouden wij verscheidene stalen, van des Schrijvers oordeelkunde, kunnen aanvoeren, en van zijne bedrevenheid in het toelichten van moeijelijke plaatsen, ook door 't geen van anderen opgemerkt is; waar door dan de aanmerking, welke wij anders hier gedurig maken moesten, op eene al te groote breedvoerigheid, verzacht wordt; gelijk men ook voor oogen dient te houden, dat BOSVELD dit werk niet zelf op de pers gegeven heeft. De Heeren Uitgevers hebben te regt geoordeeld, dat zij, dit

dit eenmaal voorgenomen hebbende, het werk van BOSVELD moesten leveren, gelijk het was, zonder zelfs te breedvoerige uitweidingen in te korten, of weg te schrappen, 't geen naderhand door den Schrijver zelven is afgekeurd, of, ook er iets van het hunne, ter staving of teregtwijzing, bij wijze van noten bij te voegen. Met genoegen ziet men de moeite, welke BOSVELD zich gegeven heeft, met ten aanzien bijzonder van *Egijpte*, de vroegere berigten van HERODOTUS, met de vierhonderd jaren latere van DIODORUS van *Sicilië*, te vergelijken, en het resultaat daar van hier op te geven. Het aangemerkte omtrent het geen ons bekend geworden is van MONETHO, is van dien aard, dat er onzes inziens, wat de hoofdzaak of de onwaarde betreft, niets tegen te zeggen is.

JOZEFUS vindt men hier ook juist beoordeeld. Wij gelooven het zeer wel, dat BOSVELD naar waarheid schreef: de overweging van MANETHO's verhaal en tijdrekening, heeft mij veel geduld en moeite gekost, zonder dat ik er veel door heb gewonnen; en een weinig later: als men alle mogelijke moeite gedaan heeft, wint men geene andere zekerheid, dan dat men zich, in de oude Egijptische Historie en tijdrekening, nergens op verlaten kan. Wij bewonderen dus het geduld van den Schrijver, maar verklaren tevens, dat met dit opzettelijk onderzoek iets goeds uitgewerkt is, als men er uit leert, het geluk te waarderen, dat de Goede Voorzienigheid voor ons gezorgd heeft, dat wij die oude Heilige oorkonden bezitten, waarop wij ons alleen volkomen verlaten kunnen, en die ons alleen 't geen noodig is, van de oude Geschiedenis, berigten. En indedaad, daartoe moet ons eindelijk alle oordeelkundig onderzoek brengen, gelijk het bestuderen van de ver-

verschillende Stelsels van Wijsgeeren en Godsdiensten, ons ten laatste met blijdschap vervullen moet, wanneer wij aan de zuivere bron van het H. Schrift uitrusten, en met het levend water, ons verkwikken mogen.

De beide andere Deelen, hopen wij, bij de eerstvolgende gelegenheid, kortelijk te beschouwen.

De PROTESTANT. Tijdschrift voor de Evangelische Christenheid, in het Koningrijk der Nederlanden. N°. 2. Te Dordrecht, *bij* Blussé *en* van Braam, 1819, 113—260 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* — 16 —

Met eenen niet verflaauwden ijver, gaat de ongenoemde waarheidlievende Schrijver, en Verzamelaar hier voort, de zaak der meer- tegen die der min verlichte Christenen, te verdedigen, op de bedenkingen der afgedwaalden te antwoorden, en, den Lezer te doen gevoelen, dat men niets vuriger wenschen moet, dan dat het dekfel, van zoo vele millioenen, moge worden weggenomen, die wel geene Joden zijn, maar zich naar JEZUS CHRISTUS noemen, edoch in hunne verkleefdheid aan het menschelijk gezag, met hen, zoo als JEZUS verre de meesten aantrof, veel gelijkheids hebben. In het eerste hier geleverd Stukje, wordt aangewezen, hoe zeer het bijgeloof het ongeloof bevordert. Deze rijke stof is hier kort maar tevens zoo behandeld, dat zij geene ongeschikte bijdrage mag genoemd worden, en voor Pausgezinden veel bevat, ter teregtwijzing. In het tweede Stukje, *Het gedenkmaal van* JEZUS genoemd, wordt eerst zeer goed aangewezen, dat

dat het Protestantsche Avondmaal, juist dat gene is, wat het, volgens JEZUS begeerte wezen moet, en vervolgens, door aanvoering ook van de *Korte Onderwijzingen om de Jonkheid te bereiden tot d'eerste Communie*, getrokken uit den *Mechelschen Catechismus*, aangetoond, hoe verkeerd hier omtrent de leere der Roomschgezinden is. Dit is hier zoo klaar in 't licht gesteld, als men het begeeren kan, om de wettigheid der gevolgtrekking duidelijk in te zien. Tot een staal, en van der Roomsch Catholijken leerwijze en van des Schrijvers aanmerkingen, diene dit weinige:

„ 8 *vr.* Is dit *wonderlijk Mysterie* te saamen Sacrificie, ende ook Sacrament?"

„ *ant.* Ja het is Sacrificie voor zoo veel als het van den Priester aan den Autaar, aan den Hemelschen Vader *geoffert* word, en het is Sacrament voor zoo veel als het van de Christenen *genut*, *ge-eerd* en *aangebeden* word. (*)"

„ 9 *vr.* Hoe lange zal dit Sacrificie, en het gebruik van dit Sacrament duuren."

„ *ant.* Tot het einde des wereldts, *volgens de belofte van Jezus Christus.* (†)"

Het

„ (*) Wij treffen bij het oude Heidendom vele bijgeloovige en aanstootelijke gebruiken aan, doch voorbeelden van *Goden*, die *genut*, *geëerd* en *aangebeden* werden, zijn ons nog niet voorgekomen. Bekend daarentegen is Cicero's gezegde: *Als wij de veldvruchten, Ceres, en den wijn, Bacchus, noemen, volgen wij het gewoon spraakgebruik: maar wien zoudt gij voor zoo zinneloos houden, om te gelooven, dat hetgene waarmede hij zich voedt een God ware?* (cum fruges Cererem, vinum Liberum dicimus, genere nos quidem sermonis utimur usitato: sed ecquem tam amentem esse putes, qui illud, quo vescatur, deum credat esse? — *De Nat. Deor. Lib.* III *Cap.* XVI.) Zoo sprak een *Heiden!*"

„ (†) Wij hebben te vergeefs, in het Nieuwe Testa-

Het hier op volgend verhaal, *De Marteldood van* ENGEL DE MARLE ANGELUS MERURA) is aandoenlijk, en leert den schrik der gruwelijke Inquisitie kennen, welke hier met het hoogste regt genoemd wordt, een schandvlek der Eeuw, in welke zij werd opgerigt, en van elk land, waar zij nog gevestigd is.

Het Dichtstukje, van den Eerw. VAN PELLECOM, bij het leggen van den eersten steen, voor de Nieuwe Kerk der Hervormde Gemeente, te *Prinsenhage*, hier N°. VIII. uitmakende, voegde wel voor de gelegenheid, en heeft waar door het zich aanprijst.

Dit tweede Stukje van het Tijdschrift, 't welk wij wenschen, dat aan het oogmerk van Schrijver en Verzamelaar moge beantwoorden, en dus veler oogen openen, eindigt met deze, velen zeker niet bekende, Anekdote:

JEZUITEN.

„ Op de hier aangehaalde bladzijde van den GODSDIENSTVRIEND, leest men eene getuigenis van Prof. VAN STARCK aangaande de *Jezuiten*. (Foei! de getuigenis van eenen KETTER!...) Wij willen er dat van eenen JEZUIT (die het toch wel beter zal geweten hebben) voor in de plaats stellen, namelijk, van den biechtvader des ongelukkigen Konings van *Sardinie*, VICTOR AMADEUS. Stervende liet hij den Vorst bij zich roepen, en gaf hem, uit dankbaarheid, dezen raad:" „ Verkies nooit weder eenen JEZUIT tot uwen biechtvader: vraag mij niet waarom? want de reden mag ik u niet zeggen."

LOT-

tament, naar eene belofte van Jezus, omtrent *dit Sacrificie en het bestendig gebruik van dit Sacrament* gezocht."

LOTGEVALLEN van een' Zwitsersch Landverhuizer, op zijne Reize naar Noord-Amerika en de West-Indiën en van daar terug in 1816, 1817 en 1818. Vertaald door den Uitgever van H. D. KATS *Dagboek. Te* Haarlem, *bij* de Wed. A. Loosjes Pz., 1819. *X en* 221 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2 : 8 : —

Daar men de laatste jaren, zoo veel van Landverhuizen hoort en spreekt, en ook menigwerf in de gelegenheid komt, om een aantal *Zwitzers*, die anders wegens hunne gehechtheid aan den vaderlijken grond zoo zeer geroemd zijn, naar vreemde Gewesten te zien doorreizen; kan een werkje als dit is, zou men zeggen, wel niet nalaten de aandacht te trekken. 't Spreekt van zelf, dat die Landverhuizers gedreven worden, door de zucht, om een beter bestaan in de wereld te vinden, en zich door de hoop om eindelijk eens gelukkiger te worden, als menschen en wereld burgers, laten dringen, om allerhande onaangenaamheden te verduren, moeijelijkheden van verschillenden aard te doorworstelen, dreigende gevaren te trotseren, en zelfs geene vernederingen, hoe diep ook, te ontwijken. Hoe menig een, en hoe dikwerf bloedde niet het hart, bij het zien van zoo vele behoeften, bij het bedenken van zoo groote ellenden, en bij de vrees: die goede menschen ontwijken een geringer kwaad, om tot eene grootere ellende te vervallen, en als in de kaken te loopen. Het is toch ook, in *Amerika* zoo min, als in *Europa* op te scheppen, het ware levensgenot en geluk; en men moet, zoo wel in een andere gedeelte der

der wereld, als daar waar men geboren is, lasten betalen, pligten betrachten, werkzaam zijn, vergenoegd wezen, en den zegen des Heeren ervaren, wanneer men goed leven zal. Er kunnen zeker gevallen zijn, bij voorbeeld, onder eene harde regering, bij gewetensdwang, Geestelijke dwinglandij, en vervolgingen bijzonder om den Godsdienst, welke tot het verlaten van den geliefden Vaderlijken grond, om elders te gaan wonen, noodzaken; maar anders zal men zich ook weldra bedrogen vinden, en dikwerf te laat zich zelven beschuldigen, over dat bouwen van luchtkasteelen.

De Lezer vergeve ons dezen uitstap, dezelve komt voort uit de aandoeningen, welke wij meermalen gevoelden, bij het zien van onze arme natuurgenooten, die reeds in *Holland* bedelen moesten. Mogelijk houdt het nog wel dezen en genen terug, en hoe zouden wij ons verblijden, wanneer deze of gene hier door meer te vreden, met de Goddelijke beschikkingen, zich bewogen gevoelde, om van die middelen tot onderhoud zich onvermoeid te bedienen, welke het eigen Vaderland hem aan de hand geeft, en hem bij zijne vrienden en magen blijven doet.

De Schrijver van dit Boek, JOH. ULRICH BUECHLER, heeft, in eene korte Voorrede hier voor geplaatst, gezegd: „De Lezer zal weldra ontdekken, dat mijn schrijfstijl niet kunstmatig, maar geheel populair is. Dezelve draagt het kenmerk van de wijze, waarop ik mij, als man van *Affaires*, plagt en nog pleeg uittedrukken. De gemeene man zal mij, hoop ik, verstaan, en menschen van meerdere bekwaamheid en doorzigt in dit vak, verzoek ik om verschooning. Het verhaal is waar, dit kan ik een' iegelijk waarborgen: want ik heb den lezer niets mede-

ge-

gedeeld, dan 't geen ik zelf gezien, gehoord en ondervonden heb. Ik heb er niets *af-* niets *bij*-gedaan."

„Niet allen, die zulk eene reis met 7 Louis d'or ondernemen, hebben hetzelfde geluk. Ik dank God daarvoor. Wie weet, hoe veel goeds mijne ondervinding, die ik ten dienste van mijnen evenmensch, en voornamelijk van jonge lieden mededeele, zal kunnen te weeg brengen, offchoon dezelve niet in eenen geleerden stijl is voorgedragen, en het komt mij voor, als of ik juist om die reden weder in mijn Vaderland heb moeten terugkeeren. Ik verzoek den Lezer derhalve alles wel te willen behartigen."

Gaat het den Lezer als ons, dan neemt het hem voor dit boek gunstig in, en hij vangt deszelfs lezing met eene goede verwachting aan. Het behelst XXI Afdeelingen, waarvan de eerste, des Mans reize bevat van *Bazel* tot *Muiden*, twee uren van *Amsterdam*, de 20ste, zijne aankomst te *Amsterdam*, en zijne terugreis van daar naar *Zwitzerland*, en de 21ste, zijne bedenkingen aangaande het Landverhuizen, en alzoo dus tot slot waarschuwingen en lessen, voor en tegen hetzelve. Des Schrijvers verblijf in *Noord-* en *Zuid-Amerika*, duurde juist een jaar lang, te *Baltimore* kwam hij, 16 Nov. 1816, en van *Nieuw-IJork* vertrok hij, 20 Nov. 1817. Dit Dag- en Reis-verhaal, is onderhoudend geschreven, het beantwoordt aan de verwachting, en leert ook de plaatsen, zeden en voortbrengsels der Landen eenigzins kennen, waar de Heer BUECHLER in de genoemde jaren geweest is. Zijne aanmerkingen zijn niet hoogdravend en opgesmukt, maar dragen het kenmerk van gegrondheid, van eene gezonde denkwijze, en van een goed hart. Hij blijkt een fortuinzoeker, niet van eenen gemeenen aard geweest

te zijn, en met genoegen bemerkt men gedurig, dat hij het bestuur der Aanbiddelijke Voorzienigheid eerbiedig opmerkt in zijn wedervaren, en dan dankbaar is, wanneer hem eene onvoorziene weldaad ter beurte valt, en hij ook in vreemde landen menschen aantreft, die hem helpen, of althans zeer vriendelijk bejegenen. De Vertaler had zelfs niet eens, ter verontschuldiging van den braven man, de aanmerking behoeven te maken, welke in zijn Voorberigt bladz. V voorkomt. De weinigen die zich over zijne Godsdienstige denkwijze, welke hier en daar doorstraalt, vrolijk willen maken, mogen dit doen; maar verre de meesten zullen zijn werk er te liever om lezen, daar er duidelijk uit blijkt, dat de man schreef, zoo als hij dacht.

Gelijk velen dit verhaal met genoegen lezen zullen, is het vooral ook den zulken aan te raden, die wel genegen zouden zijn hun geluk in *Amerika* te beproeven. Zij ontvangen hier goeden raad, en kunnen hier leeren, wat zij bedenken, hoe zij reizen en waarop zich vooral toeleggen moeten, om niet, gelijk duizend anderen, zich, wanneer het te laat is, over hunne dwaasheid bitter te beklagen. Hier spreekt toch de man van ervaring, en hij heeft zich wel willen verpligten, om, wanneer men zich ter verkrijging van een meer bepaald verslag tot hem mogt willen vervoegen, omtrent deze en gene zaken de vereischte inlichtingen, nader te geven.

Zijn ontwerp tot eenen voordeeligen handel met *Amerika*, voor de Zwitzers, verdient alle aandacht. Om des Schrijvers oordeel te leeren kennen, over eene zaak, waar over velen zoo verkeerd denken, kan onder anderen dit weinige dienen.

„ Land-

„ Landbouw is zekerlijk het beste, wat een Landverhuizer in genoemde staten bij der hand kan vatten, doordien een morgen lands van ongeveer 40,000 voet, slechts 2 Spaansche daalders of ten naasten bij 71 *Zwitsersche* batsen kost. Maar met hoevele zwarigheden heeft een gezin, dat den grond bebouwbaar wil maken, te kampen, wanneer het op zich zelve staat, en zich ten dien einde met niemand verbonden heeft. Brengt hetzelve het noodwendige niet meê, dan heeft het gebrek aan alles. Eene enkele bijl kost 7 a 7½ guldens en zoo is al het overig gereedschap naar evenredigheid duur. Tot het ontginnen van den grond, welke meestal met digte bosschen bedekt is, wordt veel gevorderd. De bosschen worden zekerlijk op vele plaatsen in brand gestoken, om het werk te bespoedigen, maar dit kost evenwel veel moeite.”

„ Van levensmiddelen moet men ten minste voor een jaar voorzien zijn, tot dat men eigen gewas heeft. Is de plaats, waar men zich neêrgezet heeft, ver van eene zeestad, of eenige andere plaats verwijderd, hoe ellendig is men er dan in allen deele aan toe; hoe lang houdt het aan, eer het bouwen van eene geschikte woning voltrokken is: want timmerlieden en metselaars zijn niet altijd in de nabijheid. Men moet dus eene slechte hut opslaan. Men moet zelf handen aan het werk slaan, en zulks in de eenzaamheid, alwaar het leven een iegelijk ten hoogste moeijelijk, ongemakkelijk en verdrietig moet voorkomen. Het is zeker waar, de bodem is vruchtbaar en tot alles geschikt, en, heeft men zijne zaken in orde, dan heeft men genoeg, om van te leven; maar, dan leeft men ook van de maatschappij verwijderd. Wordt een huisgezin door deze of gene ongesteldheid

 over-

overvallen, het weet zich niet te redden; het moet zich aan de natuur en zijn lot overgeven en dikwijls moet iemand, bij de angst en bekommering der overigen, ellendig ſterven. Wel is waar, wanneer een Landverhuizer met vrouw en kinderen en eenige goede vrienden zulk eene plaats uitkiest, heeft de zaak een beter aanzien; dewijl toch de mensch, hoe klein ook het gezelſchap is, bij hetwelk hij verkeert, aan het gezellig leven gewoon is, en de zoodanigen elkander de behulpzame hand kunnen bieden. Hunne hutten, welke aanvankelijk ſlecht zijn en ſchielijk opgeſlagen worden, dienen hun ten minſte tot eene verblijfplaats. Ik heb aan de rivier de *Ohio* meerdere van dezelve verlaten gezien, daar men dadelijk gebruik van had kunnen maken,"

„ De landſtreek van *Pitsburg* is niet voordeelig. Dezelve is ſteen en bergachtig, niettegenſtaande dezelve hier en daar, wegens de nabijheid van de ſtad, van boeren bewoond wordt; maar de grond is lang zoo goed niet, als in de landſtreek van *Nieuw-Vevay* aan de *Ohio*. Dáár eerst kan men zich op de wijnteelt toeleggen. Maar aan de *Wabasch*, aan de *Misſiſippi* en aan de *Misſouri* is het nog veel beter, alwaar men met groot voordeel wijn en alle andere ſoorten van gewasſen kan kweeken. Katoen, hennep, vlas groeit hier naar wensch. Men heeft hier het geſchikſte middelpunt tot allerlei ſoort van volkplanting. Men zoude hier fabrijken van allerlei aard kunnen oprigten. Die landſtreken zijn daartoe volmaakt geſchikt. In dit ontzettend groot werelddeel, zijn te water en te lande alle mogelijke voordeelen te behalen."

„ Maar hiertoe worden geſchikte ondernemers vereischt, die met een aanzienlijk vermogen

de

de hand kunnen leenen, tot het in ſtand brengen van eene volkplanting van eenige honderde huisgezinnen. Hoe grooter het aantal van deelnemers zoude zijn, hoe beter het ontwerp zoude gelukken, en men zoude vele duizende huisgezinnen, met het grootſte en beste voordeel, derwaarts kunnen verplaatſen. Tot zulk een gezelſchap zou echter van alles vereischt worden; hiertoe zouden zich allerlei handwerkslieden, voornamelijk timmerlieden en fabrijkanten van allerlei ſoort moeten vereenigen, onder welke met name de lijnwaad-fabrijkanten geenszins van het minſte belang zouden zijn. Over het geheel zoude men daar kunnen doen en ondernemen, 't geen men verkoos. Doctoren, apothekers, geestelijken, ſchoolmeesters, enz. behoorden ook niet vergeten te worden, gelijk deze huisgezinnen, zooveel mogelijk van gelijke taal en zeden, aanvankelijk van al het noodige behoorden voorzien te worden. De Amerikaanſche regering zoude in dat geval gaarne de dienst- en hulpvaardige hand willen bieden, en, op deze wijze, zouden arme huisgezinnen een goed vermogen kunnen bijeenbrengen. Wanneer zulk een ontwerp op deze wijze niet tot ſtand gebragt kan worden, dan is het doel op generlei wijze te bereiken."

KORTE BESCHRIJVING *van de ontdekking en der verdere Lotgevallen van* Nieuw-Nederland, *weleer eene volkplanting van het Gemeenebest der Vereenigde Nederlanden in* Amerika *door Mr.* N. C. LAMBRECHTSEN *van* Ritthem, *Ridder der orde van den Nederlandſchen Leeuw, President van het Zeeuwsch Genootſchap der Weten-*

tenschappen. *Te* Middelburg, *bij* S. van Benthem, 1818. 102 *Bladzz.* *In gr. 8vo.* *De prijs is f* 1 : 8 : —

De Titel lokt zeker den, zijn herboren Vaderland waarlijk minnenden, Nederlander uit, om zich dit werkje van den Ridder LAMBRECHTSEN van *Ritthem* aan te schaffen. Hij kan toch niet onverschillig zijn, omtrent die overzeesche bezittingen, welke eenmaal den naam van het dierbaar Vaderland gedragen hebben; al is het ook, dat dezelve, door den onvoorzienen loop der gebeurtenissen, waar in men den vinger Gods heeft op te merken, sedert onder het Bestuur van andere Volken zijn overgegaan.

De Schrijver, welke de eer der Zeeuwsche Landgenooten schoon weet te handhaven, vond, dat men te weinig gelegenheid tot nog toe gegeven had, om het Nederlandsch Publiek die uitgestrekte en gezegende Landstreek van *Noord-Amerika*, waar aan men niet, zonder reden, den naam van *Nieuw-Nederland* gaf, regt te doen kennen, en werd daarom te rade, eene korte beschrijving uit te geven, van derzelver ontdekking, beplanting en verdere lotgevallen, tot den tijd waar op zij haren ouden naam, met dien van *Nieuw-Engeland* verwisseld heeft, en heeft zich tot dit einde oordeelkundig bediend, van de hem voorhanden zijnde hulpmiddelen.

Het is ons voorgekomen, dat de Ridder LAMBRECHTSEN dank verdient, voor de in deze aangewende moeite, dat deze zijne lettervrucht, als eene geschikte bijdrage, behoort te worden aangemerkt, dat hij daar mede het wezenlijk regt der Nederlanders zeer overtuigend heeft aangewezen, en dat de hier bijgevoegde kaart van *Nieuw-Nederland*, naar de kaarten van A. ROGGEVEEN, N. MONTANNI en van de ver-

vereenigde Staten van *Noord-Amerika*, door A. ARROW SMITH, gevolgd door J. F. BOURJE, de waarde van dit Vaderlandsch Geschrift, niet weinig verhoogt; zij ſtelt ook den Lezer in ſtaat, om zich met een opſlag van een oog, een duidelijk denkbeeld te vormen, van de ligging en uitgeſtrektheid van de genoemde Landſtreek.

OPWEKKING omtrent het Christelijk geven en ontvangen van Aalmoezen, door H. VAN DEN HESPEL, *Rustend Predikant en Lid van het Zeeuwsch Genootſchap der Wetenſchappen, enz. Te* Middelburg, *bij* S. van Benthem, 1819. *76 Bladzz. In kl. 8vo. De prijs is f — 7 —*

Het hier behandelde onderwerp, is menigwerf en op onderſcheidene manieren beſchouwd, en nog altoos echter verdient het van nieuws, en bij herhaling behandeld te worden. De Eerw. VAN DEN HESPEL, heeft in deze overtuiging dan ook eenige uren van zijne rust willen beſteden, om het gevolg en de ſlotſom zijner overdenkingen over hetzelve op te ſchrijven, en ter bevordering van het algemeen nut, door de pers verkrijgbaar te maken. Het eerſte Hoofdſtukje, doet zien wie de armen zijn, aan welke men Aalmoezen geven moet.

Het tweede, wie de gevers aan de armen behooren te zijn?

Het derde, de wijze op welke de aalmoezen moeten gegeven worden;

Het vierde, het pligtmatige hiervan, en

Het vijfde, ſtelt de pligten der armen voor.

Dit Boekje, is met gemoedelijken ernst opgeſteld, bevat verſcheidene nuttige bijzonderheden, en kan voor behoeftigen zoowel, als voor de zoodanigen die met tijdelijke goede-

 ren,

ren, meer of minder overvloedig, door de Algoede en wijze Voorzienigheid gezegend zijn, nuttig wezen. Het oogmerk des Eerw. Schrijvers is prijswaardig, en de uitvoering Christelijk. — Wij wenschen dus, dat het veel goeds stichten moge!

Hier op laten wij volgen:

VRIENDENRAAD omtrent het misbruik van den Heiligen Naam des Heeren, door H. VAN DEN HESPEL, *rustend Predikant en Lid van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, enz. Tweede en vermeerderde Druk. Te* Middelburg, *bij* S. van Benthem, 1818. 24 *Bladzz. In kl. 8vo. De prijs is f* —: 1: 8.

De Eerw. VAN DEN HESPEL, kent de beide werkjes, tegen het *Misbruik van Gods Heiligen Naam* uitgegeven, het eene door eenen onbekenden te *Rotterdam* bij N. CORNEL te bekomen, en het andere door den waardigen H. WESTER, te *Groningen*, bij OOMKENS gedrukt, verklaart dezelve zeer hoog te achten, maar geloofde echter dezen zijnen Vriendenraad niet te moeten te rug houden; bij ondervinding wetende, dat het nuttig zijn kan, wanneer eene en dezelfde belangrijke zaak op verschillende wijzen wordt voorgesteld. Wij gelooven ook, met den rustenden, maar tevens altoos nog nuttig werkzamen Leeraar, dat het onderwerp van dien aard is, dat het wel zeer verdient herhaalde reizen, en op onderscheidene wijzen voorgesteld te worden.

Men vindt ook hier, den welmeenenden en ernstigen Raadgever, en uit den herdruk blijkt, dat dit zijn boekje bij velen wel ontvangen is. Ook deze poging werke gunstig mede, om den waren eerbied, voor het Aanbiddelijk Opperwezen, te doen toenemen!

MEN-

MENGELWERK.

REDEVOERING, OP DEN VERJAARDAG VAN Z. M. DEN KONING DER NEDERLANDEN.

Uitgefproken door J. ROEMER, Christen-Leeraar te *Leijden*.

Geen gevoel fchijnt in den mensch levendiger, dan dat der dankbare erkentenis, en getrouwe herinneringen, van de daden en namen der Mannen, welke zich bij de menschheid verdienftelijk gemaakt hebben. De vroege Oudheid, kenfchetst zich reeds door deze dankbaarheid. Zij vereeuwigde de nagedachtenis dier Edelen, die door hunne roemrijke daden uitgeblonken hadden, en roemden hunnen lof in algemeene en plegtige bijeenkomften. Zoo deed Israël op zijne plegtige Feesten. Soortgelijke instellingen, waren veelvuldig onder de Grieken. *Rome* had Tempels, ter eere harer Helden gefticht.

De verlichting, deed dit gevoel des te fterker ontbranden. Het Christendom, verhief hetzelve boven bijgeloof en wanbegrip, fchoon niet zelden door de onkunde en de list misbruikt. *Een* was *aller Meester.* Niemand had grooter waardigheid, dan JEZUS CHRISTUS. *In geenen anderen naam mogten knieën worden gebogen.* Hij was *het eenig Hoofd der Gemeente.* Grooter Held had de aarde nooit aanfchouwd. Hij was voor de behoudenis van Zondaren ge-

ſtorven. *In Hem, en in geenen anderen was de zaligheid.*

JEZUS, was zoo vroeg aan zijne edele poging ontrukt. Zijn werk was echter niet, met zijnen dood, vernietigd. In zijn weldadig leven had hij gezorgd, dat hetzelve na zijn verſcheiden zouden worden voortgezet, door Mannen, door hemzelven gekozen, door hemzelven onderwezen, door zijnen geest bekwaam gemaakt en geleid.

Had Israël zijne geloofshelden, (1) roemde *Rome*, op hare dapperen; ook de Christelijke Kerk, mogt op Mannen boogen, die, in de uitvoering van den last des Goddelijken Meesters, als onoverwinnelijken ſchitterden, waardig in erkentenisſe gehouden te worden bij allen, die op het Christendom en deszelfs uitbreiding prijs ſtellen. Zij zelven mogten, als *Heilige Mannen*, in de geſchiedenis der Christelijke Kerke prijken. Hunne verdienſten, als Apostelen des Heeren, moesten vermeld en daar door de harten geſtemd worden, om Gode lof te zingen, zoodanige Mannen met zijnen geest toegerust te hebben, om verkondigers van het Evangelie te zijn.

De oude Kerk, heiligde bijzondere dagen, aan deze Geloofshelden. De Hervorming mogt, *in de aanbidding der Heiligen*, geen vasten ſteun vinden, erkentelijk huldigde zij nogtans de verdienſten der Apostelen, wier namen en daden hen even onvergetelijk bleven, als zij hunne nagelatene ſchriften geloofwaardig achtten. Het leven der Apostelen, was zoo wel een onderwerp van hare beſchouwing, als dat des Heeren haar bijzonderlijk dierbaar was.

Onder de Apostelen van JEZUS, wordt genoemd

(1) *Hebr.* XI.

noemd BARTHOLOMEUS. De oude Kerk, wijdde zijner nagedachtenis dezen dag. Van geenen Apostel is ons echter minder bekend, dan van dezen. Hij wordt alleen door drie Evangelisten genoemd. JOANNES zwijgt geheel van hem. Men heeft gemeend, dat hij dezelfde is, als NATHANAEL, om dat MATTHEUS (1) hem na PHILIPPUS noemt, welke NATHANAEL tot JEZUS heeft gebragt (2), en wij dien ook naderhand, bij de verschijning van JEZUS aan de Zee *Tiberias*, onder de Apostelen vinden. (3) Is nu deze gissing gegrond, dan kenmerkt de lofspraak des Heilands zelven, als *een Israëliet, in welken geen bedrog was*, zijne edele opregtheid, door geene nationale vooroordeelen, om te zetten. Dan vereeren wij, in hem den ongeveinsden man, die, door JEZUS woord getroffen, overtuigd, en door de liefde tot de waarheid gedreven, eene openhartige belijdenis aflegt, *dat* JEZUS *is de Zoon Gods, de Koning Israëls*. Dan achten wij hem, als den braven, aan welken de Verlosser zelf de belofte geeft, zijne heerlijkheid te zullen aanschouwen (4)

De gewijde Geschiedenis, zegt niets meer van hem. Zekerlijk echter is hij tegenwoordig geweest bij den last, dien JEZUS aan alle zijne Apostelen gaf, om zijn Evangelie allen volkeren te verkondigen, (5) en is ook de Heilige Geest, daar toe, op hem nedergedaald. Volgens de Kerkelijke Geschiedenis, zou zijne zending zich tot de *Indiën* uitgestrekt, en hij, als

(1) *Matth.* X: 3.
(2) *Joan.* I: 46.
(3) *Joan.* XXI: 2.
(4) *Joan.* I: 45—49.
(5) *Matth.* XXVIII: 19.

als Martelaar, den kruisdood ondergaan hebben. (1)

Eere zij zijner nagedachtenisse, gelijk wij alle de Apostelen des Heeren, in eerbiedige erkentenisse houden! JEZUS wederhield hun zijne lofsprake niet. (2) Eere zij elk, die een getrouw arbeider in den dienst des Heeren is, schoon ook die Godsdienstige hulde niet tot bijgeloovige aanbidding stijge!

ô Waren de heilige dagen, altijd dagen der menschheid waardig! Kennelijk zijn zij in de Jaarboeken: maar de *St. Bartholomeus nacht* is, in de Geschiedenis der Hervorming, met bloed geteekend. Aangehitst door eenen DE MEDICIS, werden de helsche toortsen van Religiehaat en Kettermoord omhoog gestoken, deed de onverdraagzaamheid tot een vrolijk Feest, de schorre snaren spannen, onder het voorwendsel, van eenen edelen ijver voor God en den Koning — stroomde het bloed der onschuld, langs de straten van het weelderige *Parijs*, en werd de Vorstelijke Bruiloft, in een moordtooneel veranderd, welks schande Eeuwen niet kunnen uitwisschen. (3) Mogt de herdenking van de gruwelen, in den eenen ST. BARTELS nacht gepleegd, onvergetelijk zijn gebleven, in ons Vaderland, als de wijk- en schutplaats der vervolgde, en als aan den dood ontkomene Protestanten; niet minder werd die nacht, voor 48 jaren, een Vreugdefeest voor het Stamhuis van *Oranje*. In denzelven werd de Vorst gebo-

(1) EUSEBIUS, *Kerkelijke Geschiedenis*, V *Boek*, XI. *Hoofdstuk*, bl. 259. HIERONIJMUS *de viris illustrib.* C. 36. Ep. 84 CHRIJSOST. *in Joann. Homil.* 19. *Homil. de Apost.* Tom VI.

(2) *Matth.* XIX: 28.

(3) MIZERNIJ, *Hist. de France*, IX, 62—90.

boren, Die, thans op Neêrlands Troon gezeten, den Koninklijken schepter voert.

Een dankbaar volk, vereert de nagedachtenis der groote Mannen, welke zich voor Kerk en Staat verdienstelijk gemaakt hebben: maar ook een dankbaar Volk eerbiedigt den waardigen tijdgenoot, en gevoelt hoe dierbaar het leven is des edelen, die zich aan deszelfs belangen wijdt. Zoo was deze dag, voor de Christenschaar, die zich op denzelven, ter vereering van den Heiligen BARTHOLOMEUS, in hare tempels verzamelde, te gelijk en Feestdag ter verjaring van Neêrlands Koning.

Wij volgen dit voorbeeld, Godsdienstig vieren wij den geboortedag van den Koning, om dat zijn leven in de hand Gods is. Geen heilige schoon met de kroon der Martelaren gekroond, behoeft ons daar toe ter voorsprake te strekken. JEZUS CHRISTUS, heeft ons den toegang tot den Goddelijken troon geopend, en wij hebben vrijmoedigheid, om in zijnen naam te bidden.

Eene Godsdienstige Natie, eerbiedigt in alles Gods Albestuur, zij gevoelt en erkent hoe afhankelijk het leven van den Vorst van God is, gelijk alles in zijne hand staat, zij bezeft wat zij met het leven van den Vorst bezit, en wat zij in hem verliezen zou; zoo gevoelen brave kinderen, den zegen der levensverlenging van eenen waardigen Vader, en bidden om de voortduring zijner jaren. Een Vorst, die waarlijk Vorst is, moet de Vader des Vaderlands zijn, zoo noemt Nederland nog zijnen *eersten* WILLEM, en zegent deszelfs nagedachtenis! — Wat Nederland, door rampzalige Burgertwisten en vreemde overweldiging verloor, hoopte het in den doorluchtigen Telg, uit deszelfs Stamhuis te herkrijgen. Welkom was hij der Natie, na

zoo

zoo vele jaren leeds en vernedering. Hij *zelf* wijdde zich aan hare belangen. Hij wilde voor zijn Vaderland leven. En zou een leven, aan het volksgeluk geheiligd, den Volke zelven niet dierbaar zijn? zou het niet danken voor de verlenging der jaren van hem, die de algemeene welvaart wil en behartigt, niet bidden, dat hij moge blijven leven tot heil des Lands? 't Is zoo: dat Christenen steeds voor *de Magten, die over hen gesteld zijn*, bidden, maar het geen verjaardagen in elk huisgezin zijn, is de geboortedag van den Vorst, voor het geheele Land. De hernieuwing van denzelven is zegen: de dank daar voor, stijgt uit gevoelige harten hemelwaarts, want God is de bron van alle zegeningen De dwingelandij en heerschzucht mogen wanen, buiten zijn bereik te zijn, de deugdzame Vorst eerbiedigt de Hoogste Magt, zonder haar vermag hij niets. Door haar voert hij den schepter, en aan haar is hij verantwoordelijk.

Landgenooten! Wij hebben zoo veel belang bij het leven van onzen Koning. Hij staat aan het hoofd onzer verlossing van vreemde overheersching, nog is zij in haren morgen. Er is nog zoo veel te werken aan de gewigtige taak, die hij op zich heeft genomen. Gods wijsheid moet hem daar in sterken. Gelukkig, zoo God daar toe zijne jaren verlengt! — Gelukkig, zoo hij voor onze welvaart blijft leven! Gelukkig, zoo de Natie, zoo wij daar aan arbeiden, en vooral waken tegen eene loszinnigheid, die de zeden verpest, onzen roem ontluistert, en ons met nieuwe schokken, en nieuwe jammeren dreigt. Heerlijk daagde door hem, de morgen onzer redding, hoe luisterrijk zal de middag zijn, zoo 's Konings dagen aan ons geluk gewijd blijven? Verheugen wij

ons

ons Godsdienſtig, over derzelver voortduring, en bidden wij, dat zij verlengd worden tot den bloei des Lands, naauw verwant toch is de troon met het Volksgeluk. Geen Vorst is gelukkig, zoo zijne Burgers niet gelukkig zijn. Bidden voor den Koning, is bidden voor de weldadigheid zijner regering, — voor de welvaart der Natie. De Koning leve, is het Volksgejuich, tot ons heil! Eendragt ſtemme dezen toon, en geve aan onze deugden kracht en klem. Verheffen wij ons zoo boven alle vrees, ſchoon de omwentelings-geest, nog elders als een ſchrikkelijk ſpook rondwaart, en opſtaat. Zijn wij getrouw aan onze edele roeping, en gelooven wij dat God regeert, en Vorſten bewaakt en beſchermt, die op aarde zijn voorbeeld volgen, in de menſchen gelukkig te maken.

Ja, wilt de taal van 't hart niet ſmooren,
De Vorst leeft voor het Vaderland.
Laat, Volk'ren, laat uw lofzang hooren;
Dat heilig vuur op 't altaar brandd'.
ô Zwijgt van Barthlomeus nachten —
De ſnoodheid moog' de deugd verkrachten, —
Verlichting gruwt van menſchenbloed.
De Vorst, op Neêrlands troon verheven,
Wil voor het heil der Natie leven:
Hij tart der boozen euvelmoed.

Stemt, Christenen! Broeders! ſtemt uw zangen;
De Vorst verjaart: *uw eigen Vorst:*
Voldoet aan het vereend verlangen
En juicht uit opgeruimde borst
ô Mogt gij regt de Algoedheid prijzen;
Haar danken voor de gunstbewijzen
Die op ons daalde uit hare hand.
Wilt haar uw plegtig Loflied zingen:
Bidt aan, bidt aan, o Feestelingen!
Bidt voor den Vorst van Nederland!

IETS,

IETS, WAAR TOE HET SCHRIJVEN OVER EEN GEVREESD GEBREK VAN LEERAARS, IN DE HERVORMDE KERK, IN DEZE DAGEN, AANLEIDING HEEFT GEGEVEN. Door H. GALLOIS, PRED. te *Vriezenveen*.

(Vervolg en Slot van Bladz. 317.)

Het is zoo: er zijn thans Leesgezelschappen, onder de Ringbroeders opgerigt. Eene zeer heilzame weldadige inrigting! Doch de keus schikt zich, of naar den algemeenen smaak, of naar werken van loutere tijdkorting. Boeken van Geleerdheid kunnen daar in, wegens het uit een loopende van den smaak, in de verschillende gedeelten der Godgeleerde Studie, zelden opgenomen worden. Wie kan zich dan ook nog den inhoud der besten, door een-twee- of driemalig lezen, eigen maken? Het leenen gaat verbazend moeijelijk. Door allerhande beoordeelingen, kennen ook de Leeken de waarde der boeken, en die, welke men zich dan nog wel zou willen aanschaffen, worden, door de prijs opgave dezer Godsdienstige, welgezeten, Ledematen, zoo hoog opgejaagd, dat men dezelve gaarn wil laten varen. De toelage tot het fonds van aankoop is, op zich zelve, belangrijk genoeg: doch daar de meeste Predikanten, niets kunnen bijdragen; daar men toch van alle behandelde onderwerpen, iets wenscht te lezen, en men tevens met zoo vele Schriften, ook van eenen Godsdienstigen aard, als overstroomd wordt, worden de onkostbaarste werken al ligt verkozen; terwijl de duurstien al weder voor rekening van den, des behoevenden, blijven. Wanneer het

het nu den Predikanten, bijna aan alles ontbreekt, wat zij ter opvoeding hunner Zonen niet missen kunnen, wat moet men dan van *dezen* voor de Maatschappij verwachten? Eene sobere mate van kundigheden is thans, op verre na, niet toereikende, om een' vlijtig Jongeling, die min of meer aan eenen fatzoenlijken staat gewend is, door de wereld te helpen. De verlichting is zoo algemeen doorgedrongen; een oneindig aantal van allerlei Genoot-, Disputeer- en Lees-Gezelschappen, brengt onder de jonge Lieden in de Steden, zoo vele vruchten voort; de klasse der dilettanten is zoo wijd, en breidt zich dagelijks zoo veel verder uit, dat een Predikants Zoon, van buiten komende, en op het land opgevoed, door *zijne overwegende bekwaamheden* zich niet vleijen kan, in eenen fatzoenlijken stand geplaatst te zullen worden. Vele bronnen van bestaan zijn, daar en boven, opgedroogd. Vele aanleidingen, om kosteloos tot de kennis van het een of ander vak van namalig bestaan, opgeleid te worden, zijn verdwenen. Vele gelegenheden, om, door behulp van eens anders vermogen, zich toe te rusten, ten einde eens als een nuttig Lid voor de Maatschappij te kunnen optreden, worden zelden aangeboden, ja meestijds geweigerd. „De tijden zijn er geweest, zegt de voornoemde WESTERBAAN, op bladz. 17. zijner redevoering, toen alhier een ieder, slechts door werktuigelijken arbeid, zijn deksel en voedsel, zonder veel moeite, meester kon worden. Thans moet er, te dien einde, daar verre de meesten, niet alleen veel, maar ook wel gearbeid, maar ook gedacht, en met verstand en oordeel beraamd worden, wat er in de huishouding, kindertucht, leefwijze en werkzaamheden, spaarza-

mer en doelmatiger tevens zou kunnen worden ingerigt.

Thans vooral, moeten een goed uitwendig voorkomen en beleefdheid, zoo wel als bekwaamheid en goede zeden, de vlijt vergezellen, en de huisgezinnen schragen. Thans vooral zijn dus voor een ieder, wie hij ook zij, verlichting en beschaving onontbeerlijk, om van zijne nijverheid de vruchten te oogsten, welke hem het ware genot des levens moeten verzekeren, en om alzoo het Vaderland, dat groote huisgezin, waar in al de ouderen, die er toe behooren, vereenigd zijn, den roem en de welvaart weder te schenken, welke een ieder die het zelve lief heeft, daar voor van den Schenker alles goeds onophoudelijk afbidt. „ Deze laatste, allerverhevenste en zoo streelende gedachte, moet zich de tegenwoordige Leeraar uit den zin zetten. Hij mag het Vaderland hartelijk liefhebben; zijne rust, krachten en kundigheden, voor hetzelve opofferen; alles van zijnen kant, en in zijnen kring aanwenden, wat den roem en de welvaart van zijn dierbaar Vaderland kan schragen en verhoogen; met den besten wil van de wereld worden velen de handen gebonden, om Zonen te kunnen opvoeden, die dit belangrijk werk naderhand van hen zullen overnemen. Hij mag de troostvolle en bemoedigende gedachte, niet mede in het graf nemen, dat, wanneer hij verstoken is van het voorregt, om op het land zijner geboorte en opvoeding weldadig te kunnen werken, zijne Zonen die edele taak, op eene misschien nog lofwaardiger wijze, zullen volbrengen. (1)

Schoon

(1) Dasz ein Prediger, wenn er auch das seine weiszlich, zu rathe hält, seinen *Kindern viel erwerben*, und ein gros-

Schoon wij nu van den anderen kant, den Heer der Kerk niet genoeg danken kunnen, dat hij ons in zijne liefde genadig bewaard heeft, voor eene oprigting in ons Kerkgenootschap, van eene orde Bisschoppen of soortgelijken, die, niettegenstaande zij anderen, in waardigheid niet overtreffen, echter over dezelve eene onchristelijke dwangmagt kunnen oefenen: zoo is het evenwel niet te ontkennen, dat deze Kerkelijke waardigheden, niet enkel middelen tot aanmoediging, maar tevens milde bronnen zijn, waar uit Vaders de onkosten, voor de Studiën hunner Zonen, kunnen goedmaken. (1)

Voorheen kon deze en gene, slecht bezoldig-

grosz vermögen hinterlassen sollte, (zegt ook PFEIFFER, met het hoogste regt, in § 177.) das läszt sich in unsern zeiten, wo der Bedürfenisse immer mehr, die stellen aber nicht besser werden, kaum erwarten.

(1) De inkomsten van deze waardigheden, in andere landen, zijn moeijelijk te berekenen. In *Pruisfen*, bij voorbeeld, heeft men eene *hoogere* en *lagere* Geestelijkheid. De Hoogere, uit Aartsbisschoppen, Bisschoppen, Abten, Proobsten en de medeleden der Domkapittels bestaande, heeft den rang voor den Adel, en, met denzelven, gelijke regten. De Lagere Geestelijkheid, waar toe de Superintendenten, de Kanonicken, de Predikanten en Klooster-Geestelijken behooren, hebben op gelijke wijze, vele vrijdommen en ontheffingen van de gemeene lasten. Wij hebben in de Haarlemsche Courant van den 20 Junij l. l., iets gelezen, 't geen uit *Parijs* den 15 Junij gedateerd was, en hier in een' zekeren zin, tot een staaltje kan dienen: Dat de Liberalen, namenlijk, de bezoldigingen van de hooge Geestelijkheid, buiten alle verhouding met de sobere inkomsten der Geestelijken ten Plattenlande, welke dikwerf de ellende des volks meer van nabij kunnen beschouwen, oordeelen, en dat zij, uit dien hoofde onder anderen, de inkomsten van het Aarts-Bisdom van *Parijs*, gebragt op 300,000 franken, besnoeid wenschen te hebben.

digde Leeraar, nog eens hopen, met het Ambt van School-Opziener begunſtigd te worden; doch deze deur der genade, is weder *met ongemeene voorzigtigheid en onuitdenkbare behendigheid*, voor hem toegegrendeld. Te voren klaagde men over de zware onkosten, welke in de meeste Klasſikale Vergaderingen, bij gelegenheid van de Examens, de beroepingen, de losmakingen van Studenten, Proponenten en Predikanten, naar de willekeur der bijzondere klasſen, werden afgevorderd. Dan, om deze klagten, op eens, een einde te doen nemen, heeft men alle die onkosten, uitgezonderd 25 guldens, voor de Weduwen beurſen, afgeſchaft, met dat voor de Leeraars zoo noodlottig gevolg, dat zij die gewoon waren, deze Klasſikale voordeelen te ontvangen, terwijl de vroeger bevestigden daarin langzamerhand vergoeding, van de door hen zelven gedane onkosten, vonden, daar van nu voor altijd verſtoken werden. Misſchien zal men ons tegenwerpen, dat wij, met het optellen van deze en gene bezwaren, ons eigen doel tegenwerken; en in plaats van jonge lieden tot den Predikdienst aan te moedigen, daar van afſchrikken! Wij zouden daarop wel met EWALD durven antwoorden: „ Avolent, quantum volent. Slechts het kaf vliegt weg, de tarwe blijft. Een groot geluk ware het voor onzen ſtand, wanneer allen zich daar van lieten afſchrikken, die denzelven niet uit waren ſmaak, uit liefde voor zijne bedoeling, verkiezen." Want het is buiten allen twijfel, dat de waarde van dit Ambt, nimmer uit het oog verloren moet worden; en dat geachte Voorgangers in dezen, van eene onbedenkelijke nuttige ſtrekking zijn kunnen. Ik ſchame mij dan ook geenszins openlijk te bekennen, dat ik ten innigſten geroerd werd:

toen

toen ik de volgende zinsneden las van eenen man, wiens woorden ik steeds met waren wellust aanhoorde, en wiens schriften ik nog bij voortduring met ongemeene graagte lees. Ik bedoel mijnen geachten Leermeester, den Hoogl. J. H. VAN DER PALM, en thans deze zijne woorden in het voorberigt van het IX Stukje van zijn *Bijbel voor de Jeugd:* „ De uitgave van dit Stukje is vertraagd, door het vroegtijdig afsterven van mijnen geliefden zoon, den eenigen die mij van vier zonen nog was overgebleven — Hij had zich aan den dienst des Evangeliums, en aan de beoefening der Oostersche Letteren toegewijd, hoezeer hij menigmaal te kennen gaf, dat deze loopbaan hem toescheen, voor hem hagchelijker dan voor anderen te zijn. *Maar hij wist hoe gaarne ik dit zag, en door het voorbeeld van mijn eigen en eenigen zoon wilde aan den dag leggen, hoe hoog ik de eer en waarde der Evangelie-bediening schattede.*" (1)

Het is toch niet te ontkennen, dat zulke luisterlijke voorbeelden eene gezegende zucht tot navolging kunnen wekken. Wij hooren het dan ook gaarne, dat men de Predikanten opwekt, om in hunne Leerredenen, huisbezoekingen en gezellige kringen, de ouders te willen aansporen om hunne zonen, des begeerende, daartoe op te leiden; maar hoe zullen deze opwekkingen, hoe tijdelijk en omzigtig gedaan, werken kunnen: indien de Predikanten op het land, door gebrek aan het noodige, verhinderd worden, om met hun-

(1) Eere zij daar voor den Grooten Man! En wordt dan ook dezen *Hervormden Geestelijken*, voor *alle zijne verdiensten*, jegens Godsdienst en Maatschappij, geen Standbeeld naast dat van eenen Hervormenden ERASMUS, opgerigt: zijn naam zal niettemin, met onsterfelijken luister pralen, in het hart van alle *Hervormde Leeraars*, zoo lang Holland ter woon aan Christenen verstrekt!

hunne eigene zoons voor te gaan, en die in de grooter of kleinere Steden, hunne kinderen te lief hebben, om dezelve aan onvermijdelijke armoede op het land, bij het gemis van duizend ſtedelijke geneugten, gemakken, aangenaamheden en voordeelen, prijs te geven. Voorheen maakten er zich de aanzienlijkſte lieden, zoo door geboorte, als rijkdommen, eene eere van, om hunne zonen tot den Predikdienst opteleiden. Toen echter de levenswijze in kostbaarheid aanwon, en de dienst door bekrompen bezoldiging, meer in verachting raakte, werd dezelve voor mindere klasſen een gereed middel tot eene veilige kostwinning, men zag den dienst als een ambacht aan, om, voor zijn gansche leven ten minſten van levensonderhoud verzekerd te wezen, men voorzag zich weldra door voorſpraak van eenige beurſen: maar dewijl deze over 't algemeen niet toereikende waren, en de ouders of voogden van diergelijke voorwerpen niet in ſtaat om dezelve te gemoet te komen, en de gemaakte ſchulden van des predikers inkomſten naderhand niet vergoed konden worden: trachtte men zich van dien last hoe eer hoe beter te ontſlaan, en verhaastte men zoo veel mogelijk, den Proponenten-tijd. Nu verdwenen voor het grootst gedeelte de lieden eener beſchaafde opvoeding; en kinderen van de laagſte middelſoort namen hunne plaatſen in. Maar zou de Hervormde Kerk, in dit land, nu wel ooit bij de andere gezindten, zoo hebben afgeſtoken, dan toen ter tijd plaats had, indien men deze beurſen bij uitſluiting voor Predikanten-zonen geopend had gehouden? Al hadden deze ook, de edelſte en voortreffelijkſte zaak voor eene blooſe kostwinning aangezien, en zich uit dien hoofde met het uitgereikst verlangen om alle ſchulden te ontwijken, tot mantel en bef geſpoed,

spoed; zouden deze dan nog niet altijd onbedenkelijk veel boven de anderen vooruit hebben gehad? zij hadden immers reeds vroeg, bij hunne vaders, de gronden eener geletterde en beschaafde opvoeding kunnen leggen.

En al is het ook thans onmogelijk, om de Akademie zoo spoedig te kunnen verlaten, zijn dan nog niet alle die Predikanten, welke iets van het hunne kunnen bijdragen, volledig in staat gesteld, om hunne Zonen in hunne bediening op te leiden: ingeval de beursen alleen voor hen openstaan?

Al waren ook deze Predikanten niet in staat, om hunne Zonen in geldswaarde, eenige bijdrage te leveren, dan zouden zij nog door eenige weinige beursen, eene aanmerkelijke verligting ondervinden; en waarom dan niet het geringe, dat aan de benoodigde gelden mogt ontbreken, op de eene of andere wijs, aangevuld kunnen krijgen? Men zou deze kinderen, toch liever een weinigje willen toevoegen, dan de beursen enz. zoo als voorheen, aan lieden van de laagste klasse doen uitreiken.

Wij lazen onlangs met groote blijdschap, in *de Haarlemsche Courant*, een Stuk, geteekend *'s Gravenhage*, den 29 Julij 1820, uit het rapport, betrekkelijk den Staat van het Armenwezen, door zijn Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken, bij de tweede Kamer der Staten Generaal ingezonden, het welk op onze zaak eene zeer naauwe betrekking heeft. De vermeerdering der inkomsten, wordt daar in onder anderen gezegd, geschiedt ook *door de ontdekking van verduisterde Domeinen*; en deze inkomsten beliepen reeds, over het jaar 1819, de zeer aanzienlijke som van *f* 40,000. Wij verheugden ons toen in het streelend vooruitzigt, dat het aanzienlijk getal van

beurfen, die oorfpronkelijk ten nutte van de Studenten, in de Godgeleerdheid gefticht, maar welke ten grootften deele, vooral in Staats-Braband *verdonkerd* zijn geworden, nu voorts met denzelfden ijver opgefpoord, aan het licht gebragt, en, ten voordeele der bedoelde vruchtgebruikers, zou aangewend worden.

Misfchien worden eenige dier beurfen wel, tot andere oogmerken gebruikt, maar deze benuttiging loopt lijnregt, tegen den uitdrukkelijk verklaarden geest van het Ministerie aan. Want zijn Excellentie de Minister, betuigt zelf in zijn rapport: „Dat eenige dier liefde-infrigtingen, welke eene andere beftemming hadden gekregen, ftrijdig met den wil der Stichteren, aan het oorfpronkelijk oogmerk der inftelling waren terug gegeven." Wij twijfelen dus geenszins, of dit, voor zoo verre hier in niet reeds voorzien mogt wezen, zal op dezelfde wijze, met die beurfen plaats grijpen. Over de benaming, kan toch geene de minfte bedenking gemaakt worden. Want al het geen in ons voormalig Vaderland, ten voordeele van de Katholijke Kerk, ooit of immer vastgefteld, gemaakt, gefchonken is, behoort op eene deugdelijke wijze, aan ons Hervormd Kerk Genootfchap. (1) *De Catholijke Kerk* toch *was*, na dat de Hervorming in deze ftreken, over onkunde, Bij en Ongeloof, de zegepraal had bevochten, *bleef fteeds, en is nog*, onwederfprekelijk alleen: *De Hervormde Kerk*. Wanneer de-

(1) Van te voren gebruikte men doorgaans, wanneer men van de Roomfche, Griekfche, of elk andere Proteftantfche, Godsdienst-vereeniging in tegenftelling van de Hervormde, en zoo wederkeerig fprak, den naam van *Kerk*. Wij bezigen, in onze dagen, eene bewoording, die meer gefchikt is, die van *Kerkgenootfchap*.

deze beurfen, naar behooren worden afgegeven, en wel bij uitfluiting aan de Zonen van Predikanten, die daar op in alle gevallen, de billijkfte aanfpraak hebben: dan zou men reeds voor ons Kerkgenootfchap, op eene tamelijke en geenszins verwerpelijke aanwinst van Leeraars, kunnen rekenen. (1)

Wanneer ik nu tot een algemeen overzigt, aan de tonnen fchats denk, welke onze Voorvaders, langs den door de Hervorming geopenden weg, magtig zijn geworden; aan alle de millioenen, die Holland thans nog als een gevolg daarvan, in zijnen boezem bevat, en daar tegen de bekrompen bezoldiging der Hervormde Geestelijkheid overftel; — Wanneer ik mij voorts, mijnen Tijd- en Landgenoot vertegenwoordig, en eindelijk eenen blik in de toekomst werp: dan vergadt mij de lust tot fchrijven, en ik denk onwillekeurig aan de zesde Ode, uit het derde boek van HORATIUS Gedichten.

MA-

(1) Niemand zal zich verwonderen, dat wij over het bekrompene der bezoldiging klagen, wanneer hij maar bedenkt, dat de traktementen nog bijna dezelfde zijn, die ze waren in die dagen, toen men even goed van 300 guldens, als thans van ƒ 1000, leven kon, maar men zal zich misfchien grootelijks verwonderen, dat wij *zoo ongemeen fterk*, op de bezorging van de beurfen, voor de Zonen der Predikanten aandringen. De reden is, dat wij in de ftellige overtuiging verkeeren, dat men, na het vruchteloos beramen van duizend middelen, die den Predikanten verligting, in de opvoeding hunner Zonen zouden kunnen aanbrengen: toch eindelijk op het voorgedragene, als een der beste, zekerfte en gemakkelijkften, zal moeten terugkomen. Behoudens allen eerbied voor andersdenkenden, komt het ons voor, dat, bijaldien dit middel van te voren, niet in werking heeft kunnen gebragt worden, hetzelve nimmer met minder moeite, en met weldadiger gevolg, dan in dezen tijd kan uitgevoerd worden.

MAHOMED OF MUHAMED.

MUHAMED, werd in het jaar zeshonderd, in het vlek *Jesrab* in *Arabiën*, het tegenwoordige *Medina* of *Medinath - el - Nebi*, dat is Profetenstad, geboren. Zijn Vader ABDALLAH, en zijne Moeder EMINE, van Joodsche afkomst, waren lieden van lagen stand. Toen zijn Vader stierf, en zijne Moeder in de diepste armoede leefde, gaf zij hem over aan zijnen Oom SALUTALEBI, die hem echter kort daarop weder verliet. Zonder eenige ondersteuning omzwervende, werd hij tot Slaaf gemaakt, en aan een rijken Koopman in *Arabië*, met name ABDEMONOPEL verkocht, die hem eerst als Kameeldrijver gebruikte. Op deze wijze, trok hij door *Egypte*, *Perzië* en *Palestina*, maar zijne bekwaamheid in den handel, bezorgde hem dra de gunst van zijnen Meester.

Toevallig kwam de Monnik SERGIUS, die aan de Ketterij van NESTORIUS deel genomen had, en uit *Konstantinopel* gebannen was, naar *Arabië*, en werd door den rijken ABDEMONOPEL, op zijn verzoek, gastvrij ontvangen. MUHAMED, nu reeds de gunsteling van zijnen Heer, ontving al ras eenig onderwijs van SERGIUS, die de kiemen der eerzucht, welke in zijn hart sluimerden, zeer spoedig wist te ontwikkelen.

ABDEMONOPEL stierf, en zijne Vrouw CADIOE, bezitster van alle zijne goederen, wilde MUHAMED, dien zij reeds lang beminde, trouwen, niettegenstaande zij reeds vijftig jaren oud was, en de slimme SERGIUS, wist alle hinderpalen uit den weg te ruimen, die zulk eene onvoegelijke verbindtenis in den weg stonden.

Deze listige Monnik, haatte de Christelijke Kerk,

Kerk, die hem uit haren schoot gestoten had. Het karakter van MUHAMED, en de invloed dien zijn rijkdom hebben kon, bragten hem op het denkbeeld, om dezen man tot een Stichter van een nieuwen Godsdienst te maken. Dezelve hoop bezielde ook MUHAMED, want zijne eerzucht was reeds grenzenloos. SERGIUS gaf hem een kort uittreksel van de Joodsche en Christelijke leer, beiden voegden hier bij eenige Fabelen van den Afgodsdienst, en vormden zoo doende een geheel, dat wel gebrekkig, maar evenwel zeer geschikt was, om de zinnelijkheid van den gemeenen man te verleiden.

Zoo dra het plan gemaakt was, zocht MUHAMED de eenzaamheid, en bragt twee jaren in donkere holen door. Dit geheimzinnig leven, en hevige aanvallen van vallende ziekte, maakten hem dra tot een voorwerp der algemeene nieuwsgierigheid. Zijne Vrouw CADIGE, bedrogen door SERGIUS; verkondigde alom, dat haar Gemaal geinspireerd was, en dat zijne toevallen, niets anders waren, dan gevolgen van zijne ontsteltenis, ontstaan door het gezigt van den Engel GABRIEL, wanneer deze verscheen om met hem te spreken.

MUHAMED was nu reeds, in zijn huis en nabuurschap, als Profeet bekend. De naastbestaanden van zijnen vriend, omhelsden zijn geloof. SERGIUS verzon wonderen, en de *Koran* kwam te voorschijn.

Verscheidene Arabische Vorsten, vatteden de wapenen op, om den Bedrieger te verjagen, maar de genegenheid des volks en der Slaven, stelden hem dra aan het hoofd van een aanzienlijk heer, waar mede hij spoedig geheel *Judea* onderwierp. Hij noemde zijne nieuwe proselieten *Saracenen*, ter eere van SARA, ABRAMS

Huis-

Huisvrouw. Met deze aanhangers bevocht hij ook HERAKLIUS, toenmaals Keizer van het Oosten.

Spoedig veroverde hij *Arabië*, *Egijpte*, en de *Barbarij*, en liet zich daarop te *Damaskus* kroonen,

Het overige van zijn leven, bragt hij door met bedriegerijen, om de ligtgeloovige menschen te misleiden, en zijn nieuw Rijk te bevestigen. Eindelijk stierf hij te *Medina*, aan het Zijdewee (Pleuris). Toen hij zijn einde voelde naderen, begeerde hij dat zijne leerlingen zijn ligchaam zorgvuldig zouden bewaren, dewijl hij ten derden dage weder opstaan zoude. Maar de stank, dien zijn lijk verspreidde, noodzaakte hen, het in eene ijzere kist te sluiten, waar in het nog is. Het is onbekend, waar door die Fabel opgang maakte, dat zijne kist aan een zijlsteen, boven in den Tempel vastgemaakt, hangt.

Zijn eenige Zoon OSSAN, was reeds overleden, hij liet echter nog eenige Dochters na. FATIME, zijne oudste Dochter, huwde met ALI, die het hoofd werd van eene leer, die de *Perzianen* aannamen; ZEINEP, zijne tweede Dochter, trouwde met OSMAN; zijne derde Dochter was NEVISE.

Het scheen, dat na MUHAMEDS dood, zijn nieuw uitgevondenen Godsdienst, weder in vergetelheid zoude geraken; maar zijne vier leerlingen: ABUBEKER, OMAR, OSMAN en ALI, welke hij tot zijne opvolgers benoemd had, verdedigden zijnen Godsdienst, om daar door den troon te beveiligen, en regeerden, na elkanderen, in die orde, zoo als ik die genoemd heb.

TURK-

TURKSCHE HUWELIJKEN.

De *Koran* verpligt alle Mannen, wanneer zij vijf en twintig jaren oud zijn, eene of meerdere Vrouwen te trouwen. Gewoonlijk nemen zij er drie of vier, en zoo vele bijwijven, als zij onderhouden kunnen. Zij zien hunne wettige Vrouwen niet eer, voor dat zij met haar gehuwd zijn. De Familie van de Vrouw, leidt haar met alle pracht, die haar vermogen toelaat, door de Stad, vergezeld door eene ellendige muzijk. Zoo trekken de aanstaande Echtgenooten naar den IMAN, om daar ingezegend te worden, en vervolgens naar den CADI, den Regter der plaats, die dit Huwelijk in zijn boek opteekend.

De Turken nemen hunne Vrouwen, zonder Huwelijks-gift, ja zij betalen integendeel eene zekere som aan hare Familie, en dit geld wordt doorgaans besteed, om den Staat der Bruid te vermeerderen.

Heeft de Man eene verkeerde keus gedaan, dan blijft zijn ongeluk niet onherstelbaar, de Wet der Echtscheiding komt hem te hulp. Volgens deze gaat hij naar den CADI, aan wien hij zijne klagten bekend maakt, en in wiens boek hij zijn besluit, om van zijne Vrouw te scheiden, en eene andere te trouwen, laat aanteekenen. Deze vrijheid wordt aan niemand geweigerd, edoch wanneer een Man zijne Vrouw verstoot, zonder voldoende redenen, dan is hij genoodzaakt haar te onderhouden, maar in het tegenovergestelde geval, is hij hier toe niet verpligt. — Als een Man zes maanden afwezig blijft, zonder zijne Vrouw tijding te zenden, en voor haar onderhoud te zorgen, dan mag zij een anderen trouwen.

De

De Turken hebben nog eene andere soort van Huwelijken, waar van zich gewoonlijk de Buitenlanders bedienen. Zij sluiten namelijk met eene Vrouw, of hare naastbestaanden een verdrag, waar in zij zich verbinden, om eene zekere som gelds te betalen, en de Kinderen te onderhouden, die uit deze vereeniging voortkomen, maar ook de vrijheid aan zich behouden, om de Vrouw terug te kunnen zenden, zoo dra zij dit verkiezen.

Men heeft gezien dat verscheidene rijke en aanzienlijke Vrouwen, te *Konstantinopolen*, hunne Slaven, die Renegaten geworden waren, trouwden, om hen daar door vaster aan haren Godsdienst te verbinden, dewijl zij meenden haren Profeet, hier door een aangenamen dienst te bewijzen.

BIJDRAGE TOT DE JAGT DER HIJËNAAS, IN OOSTINDIËN.

Zie Boekzaal *voor de maand September* 1820.

In het belangrijk uittreksel, uit het Dagboek van Kapitein WILLIAMS, (schreef de Heer MONGEZ, te *Parijs*, aan de Heer PICTET te *Geneve*) wordt verhaald, dat de Indianen, die zich met de Jagt der Hijënaas bezig houden, zich daar toe van geene andere wapenen bedienen, dan een voet lange ijzeren stang, een bos touw, en een boomwollen lap, *waarschijnlijk om dit over den kop van het dier te werpen, en het te beletten om te zien.*

Hier over kan, geloof ik, geen twijfeling meer overblijven. Deze, in het Noordelijk *Afrika*, in gebruik zijnde gewoonte, om de Leeuwen den kop te bedekken, als men hen vangen

gen wil, werd reeds onder de regering van Keizer CLAUDIUS, (in de eerste Eeuw onzer tijdrekening) ontdekt, zoo als ons de Natuurkundige PLINIUS berigt, die er bijvoegt: dat men in de Schouwburgen dagelijks zien kon, hoe men op deze wijze de woede der Leeuwen wist te temmen, (*Lib.* 8. *C.* 16.) Voorheen, zegt hij, maakte men gaten, om daar in die Dieren te vangen, tot het toeval een zoo gemakkelijk middel, om ze zonder tegenstand in handen te krijgen, leerde kennen.

DE HEIMELIJKE WREKERS.

Het woud, dat in *Westfalen* van het oude *Unna*, tot het aardig Stadje *Hagen* loopt, strekte zich in vroegere jaren, vele uren binnen in het land uit. In dit bijna ontoegankelijk Bosch, had de Kolenbrander STEVEN, zijn kleine hut, waar in hij met zijne Vrouw GEERTRUI, reeds verscheidene jaren woonde, en slechts zelden onder menschen kwam, ten zij om zijne kolen in het nabuurig *Unna* te verkoopen, of wanneer GEERTRUI naar *Werl* ging, om bij de daar wonende Kapucijnen te biechten. Dan zag STEVEN rond, maar verklaarde, dat hij meer behagen vond in zijne kleine hut, dan in den omgang met menschen, waar elk slechts op eigen voordeel bedacht was. Inzonderheid haatte hij den Kapucijn GREGOOR, den Biechtvader zijner Vrouw, en noemde hem een Baalspriester, uit wiens kleine door vet bedekte oogen, de Duivel, als uit helsche vensters keek.

GEERTRUI verzette zich echter ijverig tegen zulk eene onbezonne taal, want zij hield ieder Geestelijke geheiligd, door zijne klee-

ding,

ding; en nam hare toevlugt bij zulke verzoekingen van haren man, dien zij anders hoog achtte, tot haar gebeden boek.

Op eenen avond, dat de ſtorm hevig woedde, en den regen tegen de kleine ruiten jaagde, las GEERTRUI in haar Gebedenboek, zoo als zij ſteeds bij onweders deed, terwijl STEVEN bedaard, aan een houten ſchop werkte.

Het is toch een ſchrikkelijk weder, GEERTRUI, zeide STEVEN na eene poos, terwijl hij de ſchop ter zijde lag, en het pit der lamp wat verder uithaalde, — lang heb ik het zoo niet beleefd! het is toch als of de oude eiken op ons hutje zouden ſtorten! God erbarme zich over den armen reiziger, en beſcherme hem.

Ook GEERTRUI ſloeg haar boek toe, en zuchtte, plotſelings echter ſprong zij bleek wordende op, en zeide: mij dunkt, ik hoor voor de deur een gekerm!

Dat is de wind, zeide STEVEN, die in den ſchoorſteen huilt, en het gekras der uilen.

Maar thans hoorde hij ook een gekerm, en eene menſchelijke ſtem, die verzocht om binnen gelaten te worden.

GEERTRUI werd benaauwd, en bad haren man, bij alle Heiligen, de deur niet open te maken. Maar STEVEN zeide: waarom niet? Roovers zijn hier niet, dat weet gij, het is een reiziger, die verdwaald is, — en terwijl hij de lamp nam, voegde hij er bij: men moet de gelegenheid om een goed werk te doen, nooit verzuimen, — en nu opende hij de deur.

GEERTRUI overviel eene huivering, toen STEVEN met den vreemdeling binnen trad, want de man had een verwilderd angſtig gelaat, ook waren zijne kleederen geſcheurd, en bedekten naauwelijks zijne naaktheid.

Man, wie zijt gij? — vraagde STEVEN, er komt

komt zeldzaam een menschelijk wezen bij mij, maar zoo ellendig als gij, heb ik er nog geen gezien, kan ik u helpen?

De vreemdeling ging zitten, en zeide: ik verzoek u slechts om een leger voor dezen nacht, het weer is al te stormachtig.

Maar wie zijt gij dan? vraagde GEERTRUI angstig.

Ik heet KOENRAAD VAN DER VECHTE! antwoordde hij, verlegen. — En nu riep GEERTRUI uit: ô Hemel! dan zijt gij immers vogelvrij verklaard! dat alle Heiligen ons bijstaan! Maar STEVEN riep toornig: zacht wat Vrouw, vogelvrij of niet, gij zijt mij welkom, Heer KOENRAAD VAN DER VECHTE, ik verblijde mij u te kunnen herbergen! gij zijt een braaf man, die steeds in het land geacht werdt, zeg, wat kan ik voor u doen? — Aangedaan drukte de vreemdeling de hand van STEVEN, en zeide: eerlijke oude man! ik heb in vier dagen en nachten niet geslapen. De Dienaars van het heimelijk Geregt, dat zich verbeeldt Gods plaats te bekleeden, vervolgen mij onophoudelijk. Indien gij dus niet bang voor mij zijt, en gelooft, dat ik een regtgeaard Christen ben, zoo vergun mij eene legerstede voor eenige uren.

Op den wenk van STEVEN, ging GEERTRUI om versch stroo, tot een leger voor den banneling te halen, maar zij ging bevend, en verwenschte het oogenblik, dat zulk een ongeluk over haar huis gebragt had.

Terwijl nu GEERTRUI, in een hoek van het kleine vertrek, het stroo nederlag, sprak STEVEN met zijnen Gast, en zeide: neem het mij niet kwalijk, Heer Ridder! dat gij vogelvrij verklaard zijt, heeft ons het gerucht gemeld. Reeds menig eerlijk man heeft dit onheil getroffen! Maar zeg mij toch, waarvan men u be-

beschuldigt! — Bitter lagchend antwoordde KOENRAAD: men beschuldigt mij, dat ik mij zelven regt verschaft heb, dat ik het regt gehandhaafd heb, dat ik eenen booswicht, den Paap GREGOOR, te *Werl*, die, terwijl ik in een vreemd land was, mijne Vrouw onteerde, en vermoordde, — dat ik dezen Boef het zwaard in het hart stiet! — ô Hemel! riep GEERTRUI uit: gij hebt eenen Dienaar des Hemels! mijnen Biechtvader GREGOOR, vermoord! dat is verschrikkelijk. — Vrouw! zeide STEVEN, — zwijg! — heb ik niet dikwijls gezegd; dat GREGOOR een Baalspriester was! Eene Vrouw onteerd en vermoord! — Goede God! door zulke Dienaars wordt uw woord gepredikt! — Ga maar gerust liggen, — Heer KOENRAAD, — of wilt gij vooraf iets gebruiken, — daar staat garstenbrood en bier, dit is alles wat ik u geven kan.

Dewijl echter de ongelukkige vreemdeling, verkoos te gaan liggen, zoo zeide STEVEN: wel nu, slaap gerust! morgen, als de dag aanbreekt, zal ik u langs verborgene paden, wel verder brengen.

KOENRAAD VAN DER VECHTE, viel dra in slaap. Maar STEVEN sprak, met zijne Vrouw, nog lang over het treurig lot van den Ridder, die zijne Vrouw verloren had, en tevens nog vlugten, en den dood elk oogenblik vreezen moest, en verwenschte den Paap GREGOOR in het diepst der hel. GEERTRUI deed dit ook wel in haar hart, maar zij waagde het niet dit te zeggen, denkende, dat het de grootste zonde was, van een geestelijk Heer, slecht te spreken.

Juist wilde STEVEN het lampje uitblazen, en met zijne Vrouw naar bed gaan, toen er driemalen zoo hard op de deur werd geslagen, dat die open sprong, terwijl tevens eene doffe stem

riep:

riep: KOENRAAD VAN DER VECHTE, de heimelijke Wreekers eisſchen u op! — Maar KOENRAAD lag in eenen vasten ſlaap. GEERTRUI vlugtte bewusteloos, uit het vertrek, en verborg zich in eenen hoek der hut, ook STEVEN, moedeloos wordende, volgde haar, toen juist drie vermomden, door de opengeſlagene deur binnen drongen.

Toen de dag aanbrak, en STEVEN, nog verlegen, buiten de deur zag, vond hij KOENRAAD VAN DER VECHTE, aan den post zijner hut hangen. De eerlijke Kolenbrander, die thans wenend zijne moedeloosheid verwenschte, ſneed het lijk af, en begroef het, uitroepende: ô God! hoe kunt gij het dulden, dat Moordenaars het zwaard der geregtigheid voeren?

ANEKDOTE.

De volgende Anekdote leert ons, hoe menigvuldig de middelen om brood te winnen, in eene groote Stad zijn. Een man was gewoon, om in het westelijk gedeelte van *London*, rond te loopen, en uit te roepen, dat hij warme koeken verkocht. De natuur had hem eene ſterke ſtem geſchonken, die eene Dame in de Berkleijſtraat zeer hinderde. Zij liet hem meermalen verzoeken, toch zoo niet te ſchreeuwen, maar te vergeefs. Er bleef dus voor haar eindelijk geen ander middel over, dan dat zij aanbood, hem wekelijks eene halve kroon te zullen geven, wanneer hij deze ſtraat geheel wilde vermijden.

Hij nam dit aan, riep niet meer in die ſtraat, maar dies te barder in eene andere. En de nieuwspapieren verzekeren, dat hij door zijn geſchreeuw zulk een wekelijksch inkomen heeft verworven, waar van hij leven kan, zonder koeken te verkoopen.

HET ONWEDER.

Wat ziet het oog? 't gewelf des Hemels!
Is met een rouwkleed overdekt,
Verbergt de liefelijke ſtralen
Der zon, die 't al tot zegen ſtrekt.
Wat ſchitt'rend' vuur ſchiet uit de wolken!
Men hoort het ratelend' geluid,
Der ſchrikkelijke donderſlagen,
Van 't Oosten, Westen, Noord en Zuid,
Natuur ſchijnt als in ſtrijd te wezen,
En dreigt heel d'aard' met haar gewas.
Het ſtortend' nat ſtroomt over beemden,
Vervormt ze als in een waterplas.
Verſchrik'lijk zijn de donderſlagen
Voor hem die ſtout en roek'loos vloekt;
Maar zaligheid is 't voor dengenen,
Die Gods nabijheid altijd zoekt.
Dan heft hij onder 't zwaarſte weder,
In 't hart, tot God, een danklied aan,
En kan met kinderlijk vertrouwen
Gerust tot zijnen Vader gaan;
Dan is het alles hem tot zegen,
Daar 't d'aard' en mensch en vee verkwikt;
Hij ziet op d'oogst aan 't eind' der dagen,
Daar hij voor Jezus komst nooit ſchrikt.

Scheveningen, C. G.
Julij

PRO-

PROGRAMMA

Voor het Jaar 1820.

Het Genootschap *tot verdediging van den Christelijken Godtdienst tegen deszelfs hedendaagsche Bestrijders*, opgerigt te *'s Gravenhage*, heeft deszelfs Algemeene Vergadering gehouden, op Donderdag den 14 September 1820, in welke de Aanspraak is gedaan, door den Heer EWALDUS KIST, Predikant te *Dordrecht*, over *het wonderbare en buitengewone in de Geschiedenis van Jesus, beschouwd als een uitgestrekt, zamenhangend, en voor de zedelijke behoeften des menschdoms juist gepast geheel, hetwelk dus noch kan, noch moet uit die Geschiedenis worden wegverklaard, maar in tegendeel het Christendom nog des te meer aanspraak doet maken op ons eerbiedig en belangnemend geloof.*

Waarna de Secretaris het navolgend verslag heeft gedaan, over de uitgeschrevene vragen:

I. Dat de Verhandeling, over *het gewigt van het getuigenis of stilzwijgen der Kerkvaders en andere Schrijvers in de vier eerste eeuwen, bij de verdediging der echtheid van betwiste Bijbelboeken en Bijbelplaatsen*, met de Zinspreuk: *si quid novisti rectius istis, candidus imperti; si non, his utere mecum.* HORATIUS. waarover, volgens het Programma des vorigen jaars, in de laatstgehoudene Algemeene Vergadering nog geen uitspraak had kunnen geschieden, niet in dier voege is geoordeeld bewerkt te zijn, dat dezelve heeft kunnen bekroond en uitgegeven worden.

II. Dat, op het gevraagd Betoog, *dat de nog blijvende onbekendheid met het Christendom, en de afkeerigheid van hetzelve bij het grootste*

gedeelte des menschdoms, *zoo weinig als de tegenspoeden der Christelijke Kerk*; *een gegrond vermoeden opleveren tegen de waarheid en echtheid van den Christelijken Godsdienst*, wel geene voldoende Antwoorden zijn ingekomen, doch dat bij die gelegenheid ontvangen is een stuk, onder den titel van *Proeve eener beantwoording dezer Vrage*, met de Zinspreuk: *Vreest niet, gelooft alleenlijk*, hetwelk de aandacht der Beoordeelaars dermate heeft getrokken, dat zij besloten hebben hetzelve onder de Werken des Genootschaps gemeen te maken; willende zij nogtans niet gerekend worden, alle de daarin voorkomende gezegden en gevoelens voor hunne rekening te nemen. Aan den Schrijver wordt, ter belooning van zijnen arbeid, eene *Zilveren Medaille* aangeboden, indien Hij, uiterlijk voor den 1 November 1820, zijnen naam aan het Genoodschap gelieft bekend te maken.

III. Dat, op de gevraagde, *Beknopte en met uitlegkundige gronden gestaafde opgave van de Christelijke Geloofs- en Zedeleer*, *volgens het* EVANGELIE VAN JOANNES, drie Verhandelingen zijn ingekomen; — eene Nederduitsche, met de Zinspreuk: *Dit weten wij door den Discipel, dien Jesus lief had*; — eene Nederduitsche met de Zinspreuk: *εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε, ἐὰν ποιῆτε αὐτά.* JESUS. — en eene Hoogduitsche, met de Zinspreuk: Joh. XVII: 3. *αὕτη δέ ἐστιν ἡ αἰώνιος ζωή, κ. τ. λ.* — welke alle onvoldoende zijn geoordeeld, schoon de beide eerstgenoemden geacht zijn anders veel goeds te behelzen; waarom derzelver Schrijvers, benevens anderen, op nieuw worden uitgenoodigd, om dit onderwerp nader te bearbeiden, en hunne antwoorden in te zenden, voor den 1 October 1821.

IV. Dat op de Vraag: *Kan en mag de redelijke*

lijke overtuiging van de waarheid en goddelijkheid van het Christendom, en van den zin en zamenhang der onderscheiden uitspraken van Jesus en de Apostelen, afhangen van een inwendig Godsdienstig en zedelijk gevoel? zoo ja, hoedanig vermogen kan men dan zoodanig gevoel toestaan op die overtuiging? zijn ingekomen, behalve eene met Hoogduitsche Karakters geschrevene, doch welke, volgens de wet des Genootschaps, niet in aanmerking konde komen, drie Verhandelingen, — eene Hoogduitsche met de Zinspreuk: *Vis unita fortior;* — eene Nederduitsche met de Zinspreuk: *Ontwaakt, gij die slaapt, en staat op uit de dooden, en Christus zal u verlichten*, PAULUS; en eene Nederduitsche met de Zinspreuk: 1 Cor. II: 14, 15 en 16, welke niet voldoende zijn geoordeeld, doch van welke de laatstgenoemde eenen veelwetenden Schrijver kenmerkt, die ook over dit stuk vele voortreffelijke bedenkingen heeft in het midden gebragt, offchoon ook door denzelven dit belangrijk onderwerp niet behoorlijk is uit een gezet, en ook min gepast in den vorm van Brieven is behandeld; weshalve deze Schrijver, en anderen nogmaals worden uitgenoodigd, om deze Vraag op nieuw in overweging te nemen, en hunne antwoorden over dezelve in te zenden voor den 1 November 1821.

V. Dat op de Vraag: *Welke middelen moeten meest geschikt gerekend worden, om den Christelijken Godsdienst toegang tot de aanhangers van* MUHAMMED *te doen verkrijgen, de vooroordeelen en tegenwerking tegen deszelfs grondleeringen en voorschriften te overwinnen, en alzoo de aanneming van het Christendom, met de heilrijkste gevolgen, bij dezelve te bevorderen?* zijn ingekomen twee stukken, — een Hoogduitsch met de Zinspreuk, Jes. XLIX: 6. en Hand. XIII: 47.

en een Nederduitsch met de Zinspreuk: *Het woord Gods is niet gebonden*, welk laatstgenoemde is geoordeeld, ofschoon niet uitgebreid genoeg te zijn bewerkt, om er den uitgeloofden *Gouden* Eereprijs aan te kunnen toekennen, echter waarde genoeg te bezitten, om voorloopig te kunnen dienen, tot voorlichting ten aanzien van deze belangrijke zaak, en als zoodanig onder de Werken des Genootschaps uitgegeven te worden; waarom dan ook aan den Schrijver van hetzelve eene *Zilveren Medaille* wordt aangeboden, indien hij voor den 1 November 1820 aan het Genootschap zijnen Naam gelieft te openbaren.

VI. Dat op de Vraag: *Is er in de Historische en Profetische Schriften des Ouden Verbonds zoodanige zamenhang te ontdekken, dat daaruit eene bijzondere Goddelijke leiding, waardoor derzelver verschillende Schrijvers bestuurd zijn, klaarblijkelijk kan aangewezen worden?* wel eenige Antwoorden zijn ingekomen, doch geene, die de uitgave en bekrooning zijn geoordeeld te verdienen; waarom deze Vraag, voor eenen onbepaalden tijd, ter beantwoording blijft opengesteld.

VII. Dat, eindelijk, nog bij het Genootschap is ingezonden: eene Verhandeling over *de Leer van Vader, Zoon, en H. Geest*, met de Zinspreuk: *Amen! Godlijk Evangelie! Amen! zegt mijn' ziel daarop*, — doch welke geoordeeld is den Eereprijs niet te kunnen wegdragen.

NB. Nadat de beoordeeling der ingezonden Verhandelingen van het jaar 1818 geheel was afgeloopen, en de Briefjes, gevoegd bij de niet bekroonde, reeds ongeopend waren verbrand, heeft zich van de Verhandeling over de *Brieven, welke in de Schriften van het Nieuwe Verbond onder den naam van* PAULUS *voorkomen*,

waar-

waaruit eene Bijlage tot de Werken des Genootschaps van 1818 getrokken is, na de uitgave, als Schrijver verzocht bekend te maken, Ds. PH. J. ZWART OLINJUS, Predikant te *Wommels.*

Het Genootschap noodigt op nieuw alle kundige Voorstanders van waarheid en Godsvrucht, met aanbieding eener *Gouden Medaille*, of *twee honderd vijftig Guldens:*

I. Om in te leveren, eene *Uitlegkundige Verhandeling over de Bijbelsche Leer omtrent den oorsprong van het zedelijk kwaad, met bijgevoegde beoordeeling van de voornaamste daarvan afwijkende Theorien en Schriftverklaringen.*

voor den 1 December 1821

II. Eene beantwoording van de Vraag: *Wat kan men uit de Redevoeringen en Brieven der Apostelen opmaken aangaande hunne gevoelens omtrent het nabij, of ver afzijn van de laatste wederkomst hunnes Heeren? en welk eene aanleiding tot dezelve is in de redenen van* JEZUS *zelven te vinden?* — in te zenden

voor den 1 Januarij 1822.

Voorts verwacht het Genootschap, behalve op de, voor eenen onbepaalden tijd, openstaande Vragen, nog volgens het Programma des vorigen jaars

voor den 1 December 1820:

Beantwoording der Vraag: *In hoe ver kan men zich, in de beoordeeling van de echtheid en geloofwaardigheid der Historische Boeken des Nieuwen Verbonds, op inwendige kenmerken beroepen?*

en voor den 1 Maart 1821.

Eene Geschiedkundige opgave *van den* WISSELENDEN *gang der, sedert ruim eene halve eeuw, in het werk gestelde pogingen, om nieuwe Theorien over de Christelijke Leer, en de grondslagen, waarop dezelve rust, in omloop te brengen, met*

aanwijzing van de resultaten, welke daaruit ten voordeele van het ware Christendom zijn af te leiden?

De Schrijvers, die naar den Prijs dingen, worden verzocht, hunne *Namen* niet bij de Verhandelingen te stellen, maar dezelve met eene Spreuk te onderschrijven, en er bij te voegen een *verzegeld Briefje*, dezelfde Spreuk tot opschrift hebbende, waarin hunne Namen en Woonplaatsen gemeld zijn; voorts zich der *kortheid* en *klaarheid* te bevlijtigen, en hunne Verhandelingen, in *leesbaar schrift*, liefst in de Nederduitsche en Latijnsche, en des noods in de Hoogduitsche Taal, met Romeinsche Letters, (naardien het met Hoogduitsche karakters en onduidelijk geschrevene niet in aanmerking gebragt wordt), *vrachtvrij*, en, zoo veel mogelijk, met eene bij het Genootschap onbekende hand geschreven, te zenden aan den *Secretaris des Genootschaps* THOMAS HOOG, *Predikant te Rotterdam*, en zich te schikken naar de voorwaarden, in vorige Programmata opgegeven.

Het Genootschap herinnert de meermalen herhaalde waarschouwing, in vorige Programmata gedaan, dat men zijne bekroonde Verhandelingen, noch afzonderlijk, noch in een ander werk zal mogen uitgeven, zonder bewilliging dezer Maatschappij.

Het Genootschap behoudt aan zich het regt, om, naar goedvinden en ten algemeenen nutte, gebruik te maken van alle de ingekomene Verhandelingen, en dezelve, schoon er de Prijs niet aan is toegewezen, geheel of ten deele gemeen te maken, 't zij alleen met bijvoeging der Zinspreuken, door de Schrijvers gebruikt, 't zij ook met uitdrukking van hunne Namen, indien zij, daartoe verzocht wordende, dezelve gelieven te openbaren.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

LEIJDEN.

Den 14den October. Naauwlijks is de Univerſiteit dezer Stad eenigzins bekomen, van het treffend verlies ſedert korten tijd geleden, door het afſterven van hare Hoogleeraren WIJTTENBACH en BRUGMANS, of zij ziet zich op nieuw in rouw gedompeld, door het overlijden van den Hooggeleerden Heer ELIAS ANNES BORGER, *S. S. Theol. Doctor*, *Hoogleeraar in de Letteren*, *Geſchiedkunde*, *en Lid van de derde Klasſe*, *van het Koninklijk Nederlandsch Inſtituut*, in den ouderdom van nog geen 36 jaren; eenen man in wien zeldzaam vernuft, rondborſtigheid en eenvoudigheid, zich vereenigden met uitgebreide, grondige geleerdheid, en onvermoeide vlijt, van wien dus de Hoogeſchool, als van eenen anderen PETRUS NIEUWLAND, alles ſcheen te mogen verwachten; dan die helaas! dezen ook daarin gelijkvormig wierd, dat hij in het beste van zijn leven haar ontviel.

SCHOOL-NIEUWS.

WAGENINGEN.

Den 29ſten September. Heden had wederom alhier, na dat eenigen tijd te voren het Examen, in alle bij de Wet van den 2den Augustus 1815. bepaalde vakken, aan de Jongelieden was afgenomen, de Promotie der en de prijs-uitdeeling aan de Leerlingen, op onze Latijnſche Scholen, in de Hervormde Kerk plaats. De Rector, opende

de dezelve met eene korte Redevoering; waarna de bevorderingen naar hoogere klasſen, en Prijs-uitdeeling plaas hadden, als op de eerſte orde der derde klasſe, aan: J. G. VAN GRIETHUIJSEN en H. W. VOLLENHOVEN VAN DAALEN; op de tweede orde dier zelfde klasſe, aan: C. L. V. RUIJSCH VAN COEVERDEN, op de tweede orde der tweede klasſe, aan: H. VAN SCHUIJLENBORGH en R. J. VAN DER KAMP, op de eerſte orde der eerſte klasſe, aan: J. M. COENRAEDTS en A. VAN DAALEN, en op de tweede orde dier zelfde klasſe, aan: M A. VAN OMMEREN; alle welke Jongelingen, op eene bevallige wijze Heeren Curatoren voor de aan hen geſchonkene prijzen, in het Latijn, zoo in dichtmaat, als in proſa bedankten; zoo dat deze plegtigheid, welke door een aangenaam Orgel-Muzijk, werd afgewisſeld, tot groot genoegen van een aanzienlijk aantal toehoorders afliep.

NIJMEGEN.

Den 5den September. Heden werd de halfjarige Prijs-uitdeeling, aan de Latijnſche Schooljeugd, in de Walſche Kerk alhier, met de gewone plegtigheid, inzonderheid met een ongemeen fraai Inſtrumentaal Muzijk, in tegenwoordigheid eener aanzienlijke Vergadering, van beide kunnen gevierd.

Na eene Redevoering van den Rector ENKLAAR: *Over de zedelijke opvoeding der Jeugd, als het eenigſte middel ter verzekering van de beſtendige welvaart der Maatſchappij*; nam de voortreffelijke Leerling der eerſte klasſe: P. H. J. VAN WASSENAAR, die met een' prijs naar de Akademie gepromoveerd werd, van de Scholen afſcheid, met eene grootendeels door hem zelven bearbeide Redevoering: *De Patriæ Amore.* Voorts werden met prijſen bekroond, en ten deele naar hoogere klasſen bevorderd: J. J. L.

VAN

VAN DER BRUGGHEN, H. F. ARNOLD, A. BLOEM, H. C. PAIJEN W. C. L. VAN NEUKIRCHEN, genaamd NIJVERHEIM, J. VAN ROOSMALEN en D. BOSCH, welke allen, deels in Latijnsche, deels in Nederduitsche versmaat, Heeren Curatoren op eene bevallige wijze, voor de ontvangene eerbelooningen bedankten: waar na de plegtigheid, door den Rector, met eenige Dichtregelen besloten werd.

CULENBORG.

Den 18den Augustus 1820. Na dat, op den 10den Junij dezes jaars, het gewoon Zomer-Examen was gehouden over de, in talen en wetenschappen, gemaakte vorderingen der leerlingen op de Latijnsche scholen alhier aanwezig, welke op nieuw doorslaande blijken droegen van derzelver voortdurenden ijver en wel besteden tijd, zoo wel als van de bekwaamheid van den tijdelijken Rector, welke niet konden nalaten de volkomene goedkeuring weg te dragen niet alleen van Curatoren, maar ook van den Heer Commissaris over de Latijnsche scholen, ter gelegenheid zijner inspectie, juist daarbij tegenwoordig; had op heden de Promotie en prijs-uitdeeling alhier, naar gewoonte, in de Luthersche Kerk plaats. Dezelve werd geopend door den Heer Rector D. BALFOORT, met eene Prolusio *de studii historici præstantiâ*, waarna vier verdienstelijke leerlingen naar hoogere klassen werden bevorderd, en elk derzelven met een boek-geschenk vereerd, als:

Van de tweede naar de eerste klasse, W. J. VAN HOIJTEMA, van de vierde naar de derde, H. J. VAN SETTEN VAN DER MEER en C. O. G. DE RIDDER, en van de zesde naar de vijfde klasse, S. A. DWARS; alle welke jongelingen met veel bevalligheid hunne *gratiarum actiones* reciteerden; zijnde voorts de geheele plegtigheid, tot veel genoe-

noegen van Curatoren en overige aanwezenden, afgeloopen.

'SGRAVENHAGE.

Den 11den Sept. 1820. Op heden werd alhier de halfjarige Promotie der Latijnsche Schooljeugd, op de gewone wijze gevierd. Drie uitstekende Jongelingen, welke naar de Akademie bevorderd waren, F. TH. TH. DE RIEMER, C. F. LIJHERR en F. VAN HOGENDORP, hielden hunne redevoeringen: de vita P. CAMPERI, de vita H. BOERHAAVII, en de meritis Laurentii Medici erga Literarum instaurationem. Waarna dezelve met de prijzen begiftigd werden, F. TH. TH. DE RIEMER, wegens deszelfs vorderingen in de Geschiedenis, Fabel- en Aardrijkskunde, en de Mathematische Wetenschappen, met een buitengewoon versierden Latijnschen en met een Griekschen, C. F. LIJHERR, met een gewonen en F. VAN HOGENDORP, met een buitengewoon versierden, insgelijks om deszelfs vorderingen in de genoemde Wetenschappen. Verder werden prijzen gegeven, op de tweede orde der eerste klasse, aan A. VAN DEN BURGH; op de derde orde der eerste klasse, aan TH. W. J. JUINBOLL; in de tweede klasse, aan A. J. TH. DE BORDES, een Latijnsche en een Grieksche, en aan S. POLAK en J. TH. A. VAN MAANEN; in de derde klasse aan: M. A. G. VORSTMAN, een Latijnsche, en een Grieksche aan H. A. VAN DER KEMP en H. REPELAAR.

Op de hoogste orde der vierde klasse, aan J. H. DOMPIERRE DE CHAUPEPIÉ, aan J. J. BOLOMEIJ, een Latijnsche, en een Grieksche, aan J. A. C. VAN DER SPIJK HUSKUS.

Op de onderste orde der vierde klasse, aan J. F. VAN HOOGSTRATEN en C. M. WINTGENS; in de vijfde klasse aan TH. J. M. VAN LUUNEN-

een

een Latijnsche en een Grieksche, en aan Z. J. DE GREVE en M. H. HARTMAN.

Op de hoogste orde der zesde klasse, aan D. PIJZEL, P. F. DE VRIES ROBBÉ en J. J. SLUITER.

Op de onderste orde der zesde klasse, aan G. KORLINK, E. G. PH. GERTSEN, F. CHR. C. STEINMETZ en G. F. VAN LIMBORCH VAN DER MEERSCH.

Getuigschriften werden uitgereikt, op de tweede orde der eerste klasse, voor de Geschiedenis, Fabelkunde en Mathesis, aan J. H. VAN DER BURGH.

Op de derde orde der eerste klasse, voor de Geschiedenis, Fabelkunde en Mathesis, aan TH. W. J. JUIJNBOLL en A. C. DE MEIJIER, voor de Geschiedenis en Fabelkunde, aan H. COLLOT D'ESCURIJ.

In de tweede klasse, voor de Geschiedenis, Fabelkunde en Mathesis, aan J. TH. A. VAN MAANEN, voor de Fabelkunde en Mathesis aan A. TH. J. DE BORDES, voor de Fabelkunde aan S. POLAK.

In de derde klasse voor de Geschiedenis, Fabelkunde en Mathesis, aan M. A. G. VORSTMAN, voor de Geschiedenis en Mathesis aan H. A. VAN DER KEMP, voor de Geschiedenis en Fabelkunde, aan H. A. R. VOSMAER, voor de Fabelkunde en Mathesis, aan A. G. C. ALSCHE en P. H. ONDERDEWIJNGAART CANZIUS, voor de Geschiedenis, aan J. W. ELINK STERK, voor de Mathesis aan H. REPELAER en O. REPELAER.

Op de bovenste orde der vierde klasse, voor de Geschiedenis, Fabelkunde en Mathesis, aan J. H. DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ, J. J. BOLOMEIJ, J. A. C. VAN DER SPIJK HUSKUS, voor de Mathesis, aan J. W. VAN HOOGSTRATEN.

Op de onderste orde der vierde klasse, voor de Geschiedenis, Fabelkunde en Mathesis,

ſis, aan C. M. WINTGENS en J. H. HOLWERDA, voor de Geſchiedenis en Fabelkunde, aan C. H. DE RIEMER, voor de Geſchiedenis en Matheſis aan C. H. BURGERSDIJK, voor de Fabelkunde en Matheſis, aan J. F. VAN HOOGSTRATEN, voor de Matheſis, aan F. H. C. DRIELING.

In de vijfde klasſe voor de Aardrijkskunde en Matheſis, aan TH. J. M. VAN LUUNEN.

Op de bovenſte orde der zesde klasſe, voor de Aardrijkskunde en Matheſis aan P. F. DE VRIES ROBBÉ en G. C. KICHERER, voor de Aardrijkskunde aan D. PIJZEL, J J. SLUITER en D. TH F. PATIJN.

Op de onderſte orde der zesde klasſe, voor de Aardrijkskunde, aan G. KOELINK, voor de Matheſis, aan R. G. TH. GERTSEN en W. P. R. BOUMAN.

Deze plegtigheid werd beſloten door eene aanſpraak van den Rector, waarin dezelve de Edel Achtbare Heeren Burgemeesteren dezer Stad, voor derzelver bijzondere belangſtelling, in den bloei dezer School, aan den dag gelegd, door het verplaatſen derzelve, naar een ander daartoe nieuw aangekocht locaal, bedankte, en de voordeelen dier verplaatſing, kortelijk opgaf.

ROTTERDAM.

Den 6den Julij en 28ſten Augustus, 1820. Heden had alhier volgens gewoonte de plegtige bevordering der Erasmiſche Schooljeugd, en de uitdeeling der prijſen aan de overwinnaars in den letterſtrijd plaats.

Geopend werd de plegtigheid, met eene Redevoering, door den Rector Mr. W. TERPSTRA, na welke twee verdienſtelijke Leerlingen, F. L. BEELS en A. J. MILDERS, het Spreekgeſtoelte beklommen, om beiden bewijzen te geven, wat zij en in het Latijn ſchrijven, en in het wel ſpre-

ſpreken vermogten. De eerſte, na vooraf tot de Hoogeſchool bevorderd, en met eenen prijs begiftigd te zijn, ſprak *De Literarum Studiorum ſuavitate ac dignitate.* Hem had behooren vooraf te gaan, de insgelijks tot de Hoogeſchool bevorderde uitmuntende Jongeling, J. WIENTJES VAN UILDRIKS uit *Winſchoten*: dan, daar de Promotie, na de groote vakantie plaats heeft, werd hij door afſtand van plaats verhinderd, daar bij tegenwoordig te zijn, offchoon hij door gunſtig beſluit van Heeren Curatoren, na, op den 6den Julij, den dag waarop het plegtig onderzoek der Schooljeugd geſchiedde, doorſlaande bewijzen van zijne verkregene kundigheden gegeven te hebben, eenen zijner verdienſten waardigen prijs, in het bijzonder ontving.

Welgevallig was de Declamatie, welke vervolgens de tot de orde der Kandidaten gepromoveerde Jongeling, A. J. MILDERS, hield: *De Gulielmo Primo*, en de Gratiarum actio, die hij voor den ontvangenen, wel verdienden prijs deed.

Na dezen bekwam de aller lofwaardige Leerling, van de onderſte orde der vierde klasſe: A. C. C. DE JONGH, een vereerend Getuigſchrift, om dat hij, in het maken van zoo genaamde Themata, mindere feilen had begaan, dan de Leerlingen der bovenſte orde.

In de bovenſte orde van de derde klasſe, werden met prijzen bekroond, P. VAN ROGGEN en D. H. LEVIJSSOHN.

In die der tweede klasſe J. W. SWELLENGREBEL en AENEAS MACKAIJ, beiden leerlingen van groote verwachting.

In de bovenſte orde der eerſte klasſe, de Leerlingen A. J. F. CORNEN en W. VERMEULEN, in de benedenſte orde, de alles goeds beloven-

 de

de Jongelingen, D. J. F. BOGAERTS en F. M. F. GIJSBERTI HODENPIJL.

In de klasse der Geschiedenis en Aardrijkskunde, behaalde den prijs der overwinning, de uitnemende Jongeling A. TH. PRINS, in het vak der Fabelkunde was het D. J. F. BOGAERTS, welke den prijs wegdroeg.

In de bovenste klasse der Matheses, werden door eenen prijs de verdiensten erkend, van den reeds genoemden A. TH. PRINS, in de benedenste, die des ingelijks reeds genoemden J. W. SWELLENGREBEL. Allen bedankten met meerdere of mindere bevalligheid, Heeren Curatoren voor hunne gunstbewijzen, waarin vervolgens ook nog deelden, die lieve Leerlingen van de eerste en tweede klasse, welke niet één blijk van afkeuring gekregen hadden, om dat zij zich ongehoorzaam of onzedelijk gedroegen. Met getuigschriften werden hierom vereerd: van de eerste klasse, F. W. B. SCHUURMAN SCHIMMEL, A. S. RUBB, W. VAN DER VLIET, D. VAN LEEUWEN, W. HEATON RUDOLF, en van de tweede klasse, J. E. MACKAIJ.

Volgens besluit der Edel Achtbare Heeren Curatoren, werden, behalve de boven reeds genoemden bevorderd, van de benedenste orde van de vierde klasse naar de bovenste, A. C. C. DE JONGH, A. TH. PRINS, A. F. VAN ALPHEN, uit *Leijden*, uit de derde klasse tot de vierde gingen over: P. VAN ROGGEN, D. H. LEVIJSSOHN, P. LADAGE, uit de benedenste orde naar de bovenste der eerst genoemde klasse, F. W. KRIEGER, F. M. ROBST VAN LIMBURG, uit de tweede naar de derde klasse, J. W. SWELLENGREBEL en AENEAS MACKAIJ, terwijl D. W. DE ROO, tot de bovenste orde der tweede klasse opklom. Naar de tweede klasse werden gepromoveerd: A. J. F. CORNEN en W. VERMEULEN, naar de bovenste or-

orde der eerste klasse: D. J. F. BOGAERTS, F. M. F. GIJSBERTI HODENPYL en A. BERG, naar de benedenste orde de vóór een half jaar aangekomene nieuwelingen: F. W. B. SCHUURMAN SCHIMMEL, W. VAN DER VLIET, A. S. RUEB, D. VAN LEEUWEN, J. WESTHOF en J. FRANKE.

LEIJDEN.

Den 30sten Aug. De prijsuitdeeling aan de Leerlingen der Latijnsche Scholen, had hier heden weder op de gewone wijze plaats.

De verdienstelijke Jongelingen P. C. MASSÉ en J. F. VAN BEMMELEN, gingen met prijzen tot de Akademische lessen over. De eerste hield eene redevoering over *Solon*, de tweede over *Lijcurgus*.

De veelbelovende Jongeling D. T. SIEGENBEEK, met een prijs bekroond, hield eene declamatie, over de Jongelings jaren van HUGO DE GROOT.

De volgende Leerlingen reciteerden gratiarum actiones, voor hunne bekomene prijzen: G. H. D. SURINGAR, R. PIT, G. J. VAN HERZEELE, J. J. AKERSLOOT, P. G. F. JUNIUS, J. B. MOQUETTE, G. G. F. SURINGAR, P. G. BRONKHUIJZE, J. J. HAGENS, S. VAN DISSEL, A. G. VERMEIJ, H. HANA, J. G. SLUITER, H. H. VAN STAVEREN, F. L. J. SWAANENBURG, G. L. VAN KAATHOVEN, G. H. DE VRIESE, M. C. VAN MOURIK en P. VAN OORDE.

AMSTERDAM.

Den 22sten September. Heden werdt alhier in de Nieuwe Kerk de gewone halfjarige Promotie en Prijsuitdeeling bij de Latijnsche School jeugd gevierd. De voortreffelijke jongelingen J. VAN WEEDE, A. GERMAN en J. W. A. GREVE, die tot de hoogere scholen bevorderd waren, hielden eene Oratie, over eene door hen zelven gekozen en bewerkte stof. De eerste, *de Ciceronis laudibus in exstinguenda conjuratione*

ne

ne Catilina, de ander *de Mario in ruinis Carthaginis sedente*, de derde, *de Tyrtaeo*. Na dat deze met ongewone bevalligheid, tot groot genoegen van een aanzienlijk aantal toehoorders, hunne redevoeringen hadden uitgesproken; werden de onderscheiden prijzen uitgedeeld, aan de leerlingen van de onderscheide klassen. Op de eerste klasse werd de *præmium diligentiæ* uitgereikt aan S. C. KLINKHAMER, aan wien ook de Grieksche prijs te beurte viel; voorts *praemia adsiduitatis* aan A B. J. HEIJDENRIJCK en F. CORDES. Op de tweede klasse ontvingen de *praemia ordinaria* P. J ANDREÆ L. PATOIR, A. A. STUART, G. D. OTTO, over den Griekschen prijs was het lot geworpen tusschen P. J. ANDREÆ en L. PATOIR, het welk dezelve aan den eersten toewees. *De praemium diligentiæ* werd gegeven aan W. A. VAN HOGENDORP, en *praemia adsiduitatis* aan C. HEILBRON en I HOOIJKAAS.

Op de derde klasse zijn de *praemia ordinariæ* toegedeeld aan: J. F. L. DE MEIJERE, W. A. LAMPING en M. NIEMEIJER: Voorts aan G. TOEKAMP LAMMERS, de *praemium diligentiae*, en een *praemium adsiduitatis*, aan G. ORMELING, en de Grieksche prijs aan J. F. L. DE MEIJERE.

Op de vierde klasse, kregen de *ordinaria praemia*: H. J. SPIJKER, A. BRANTS, P. HIJGER: de *praemium diligentiæ* B. GLASIUS; *praemia adsiduitatis* L. P. C. VAN DEN BERGH en B. A. VAN KETEL. De Grieksche prijs werd uitgereikt, aan H. J. SPIJKER.

Op de vijfde klasse, werden de *praemia ordinaria* gegeven, aan A. C. COSMAN, B. TER HAAR, J. J. HARTMAN, de *praemium diligentiæ*, aan F. H. KÖHLBRUGGE, de Grieksche prijs aan, A. FRENTROP, en *praemia adsiduitatis*, aan M. HUBERT, J. HEIJDENRIJCK en J. BACKER.

Op de oude zesde klasse, zijn de *praemia or-*

ordinaria toegedeeld, aan H. J. MATTHES, A. J. VERWEIJDE, E. E. LANGENAAKEN; de *praemium diligentiae*, aan A. B. NAAIJERS; een *praemium adsiduitatis* aan F. K. WELTERS.

Op de tweede orde van die klasse, is gegeven de *praemium diligentiae*, aan J. BAKKER; *praemia adsiduitatis*, aan B. W. J. HEIJNE en L. H. TEN SANDE.

Op de onderste orde dier klasse, de *praemium diligentiæ*, aan H. H. ROELL, en *praemia adsiduitatis*, aan P. H. O. DEELEMAN en J. C. KUNEMAN.

Op de nieuwe zesde klasse, zijn uitgereikt de *praemia ordinaria*, aan: J. D. STETTEROGGE, E. VAN IJSSELDIJK, G. J. FABIUS en F. T. LUBLINK: de *praemium diligentiae*, aan A. GOOIJENS, en een *praemium adsiduitatis*, aan A. KLUIJTENAAR.

Op de tweede orde dier klasse is toegedeeld, de *praemium diligentiae*, aan F. H. VAN WEST, *praemia adsiduitatis*, aan J. P. VAN HARENCARSPEL en J. TIDEMAN.

Op de onderste orde dier klasse, werd de *praemium diligentiae* uitgereikt, aan J. M. HARTMAN, en *praemia adsiduitatis*, aan J. L. HENDRIKS en J. WALTER. De drie eersten van elke klasse, zeiden voor de ontvangene *praemia* dank, aan Heeren Curatoren. Bovendien zijn er ook aan eenige Leerlingen, in de onderscheidene klassen getuigschriften afgegeven, van wegen betoonde vlijt, in de Studien der Historien, of Geographie, of Mijthologie, of Mathesis: aan J. A. C. NONHEBEL, van de tweede klasse; G. TOEKAMP LAMMERS en M. NIEMEIJER, van de derde klasse; aan H. J. SPIJKER, BRANTS, L. P. C. VAN DEN BERGH en C. WEIJLAND, van de vierde klasse; aan A. C. COSMAN, B. TER HAAR, F. H. KÖHLBRUGGE, M. J. VAN LOOCK, P. VAN BONGA, P. C. BUHRMAN, J. T. VAN SPAAN, G. WESTERMAN en J. J. BENJAMINS, van de zesde

oude klasse. Voorts aan J. D. STETTEROGGE en J. P. VAN HARENCARSPEL, van de nieuwe zesde klasse.

ZIERIKZEE.

Den 18den September 1820. Na dat het gewoon Zomer-Examen alhier, tot genoegen van Heeren Curatoren, was afgeloopen, en de Jongelingen vele blijken hadden gegeven, van uitstekende vorderingen, in de Grieksche en Latijnsche talen, en de andere vakken van onderwijs, had op heden de jaarlijksche Promotie en Prijs-uitdeeling plaats, in de Walsche Kerk, in tegenwoordigheid der Ed. Achtb. Regering en andere aanzienlijke toehoorders.

De Rector opende deze plegtigheid met eene voorafspraak, waarin hij zijne toehoorders, en voornamelijk zijne Leerlingen, het smartelijk en treffend verlies herinnerde, 't welk het Gijmnasium dit jaar geleden heeft, door den dood van de twee veel belovende Jongelingen, N. J. C. MOENS en C. M. POUS.

Daarop werden de volgende Leerlingen, van lagere naar hoogere klassen bevorderd en met prijzen begiftigd: Van de hoogste orde der tweede klasse, naar de laagste der eerste, J. LEVINSON. Van de hoogste orde der derde, naar de laagste der tweede, J. J. ERMERINS. Van de hoogste orde der vierde, naar de laagste der derde, J. J. DE WIT. Van de hoogste orde der vijfde, naar de laagste der vierde: K. M. PLEIJTE, H. GOEMANS, F. ERMERINS, S. BOEIJE en P. C. SWEMER, welke Jongelingen daar na, op eene gepaste wijze, hunne gratiarum actiones, voor de Heeren Curatoren opzeiden.

Deze plegtigheid werd begonnen en geëindigd, met een fraai Orgel-Muzijk.

SNEEK.

Den 19den Julij 1820. Heden werd alhier, het

het gewoon halfjarig Examen der Latijnsche Scholen, in tegenwoordigheid van een aantal begunstigers der fraaije letteren gehouden. — Na dat alle de Leerlingen, voldoende proeven hunner vorderingen hadden gegeven, had 's namiddags, op het Stadhuis, de Promotie en Prijsuitdeeling plaats. De Rector opende de plegtigheid, met eene voorlezing over de Lijkrede van PERICLES, waarna met præmies begiftigd, en tot hoogere klassen bevorderd werden, de verdienstelijke Jongelingen: E. S. FOCKENS, E. MEURS, G. R. FOCKENS, G. V. D. MEER en B. RIENSTRA.

DOKKUM.

Den 29sten September 1820. Heden is hier, in de Kerk der Hervormden, de Promotie gehouden, van de Discipelen der Latijnsche School.

De Heer Rector K. STORT, hield eene doelmatige en wel bewerkte Redevoering: *De criticâ lectione veterum scriptorum.*

De volgende veel belovende Jongelingen, zijn door de Heeren Curatoren, met fraaije eereprijzen begiftigd, te weten: H. J. NOORDENBOS, W. STELWAGEN, F. DE VRIES, A. GLEISTRA en C. BROUWER DE LOUTER, en behalve deze, van lagere naar hoogere klasse bevorderd: N. SCHIK, A. POSTHUMA, F. J. BEKIUS, P. H. FOCKENS en H. COCK. De bovengemelde DE LOUTER, is, uit hoofde van zijne uitmuntende vorderingen, van de vierde tot de tweede klasse opgeklommen.

De Leerlingen, die eereprijzen ontvangen hadden, betuigden daar voor, op eene bevallige wijze, hunnen dank.

De Ed. Achtb. Heeren Burgemeesteren dezer Stad, benevens de Geheimschrijver, zetteden door hunne tegenwoordigheid aan deze Actus, niet weinig luister bij.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

HALL vakant. Zie Sept. 1820.

NIJMEGEN.

WAMEL EN DREUMEL. Onze Leeraar D. J. WOLTERBEEK. predikte den 20sten Aug. zijn affcheid van ons, met het doen eener Leerrede, over *Phil.* I: 9—11. Nog dienzelfden dag werd door den Kerkeraad, ter vervulling der vakature, in tegenwoordigheid van den Consulent J. A. F. MONHEMIUS, Pred. te *Maasbommel*, c. a. een 12tal van Predd. geformeerd, bestaande uit de Wel Eerw. Heeren:

DD. T. VAN REEN, J. A. SCHRODER, M. P. VAN DOESBURG, A. H. SCHOLTE, B. VAN WILLES, J. A. F. MONHEMIUS, B. TE GEMT. H. VAN DER LINDEN, C. F. HEENCK, L. BREDERODE, J. G. EVERWIJN en N. C. RIST, Predd. te *Ruurlo*, *Over-* en *Nederasselt*, *Nieuwveen*, *Druten*, c. a. *Nieuwland*, *Maasbommel*, c. a. *Batenburg*, *Waterland* (*Kerkje*), *Schelluinen*, *Slijk Ewijk*, c. a. *Burgharen*, c. a. en *Zoelen*.

Vervolgens de drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, is daaruit beroepen, Ds. T. VAN VEEN, Pred. te *Ruurlo*, doch welke, na beraad, voor deze beroeping heeft bedankt.

Van eene tweede beroeping, uitgebragt op Ds. J. A. SCHRODER, Pred. te *Over-* en *Nederasfelt*, heeft de correspondent dezer Boekzaal, nog geen legale kennis bekomen.

RESSEN EN DOORNIK, den 13den Sept. Ook de beroeping alhier uitgebragt, op den Kan-

Kandidaat E. (niet BREIJL, zoo als te voren verkeerd is opgegeven, maar) TEN BREUIJEL, is vruchteloos afgeloopen, naar dien zijn Wel Eerw. voor dezelve heeft bedankt, dus blijft nog RESSEN vakant.

ALTFORST EN APPELTERN, den 1sten October. Heden is onze beroepen Leeraar J. T. ENDTZ, onder ons bevestigd, door den Wel Eerw. Heer H. S VAN DORP, Pred. te *Berlikum*, c. a. aan wien de Consulent, de Wel Eerw. Heer J. A. F. MONHEMIUS, dit werk wel had willen afstaan. De tekst van den Bevestiger was, *Joh.* I: 43*a*. *En hij leidde hem tot Jezus.* De oplegging der handen geschiedde, behalven door den Bevestiger, ook door den Consulent, en den Wel Eerw. Heer L. KROL, Pred. te *Lith*, c. a. De Bevestigde deed zijne intrede, met *Hand.* X: 29*b*. *Zoo vrage ik dan om wat reden gijliden mij hebt ontboden.*

RANDWIJK EN LAKEMOND. Na dat onze Leeraar J. S. WOR, op den 30sten Julij l. l., zijn afscheid van ons genomen had, (zie de vorige Boekzaal,) formeerde de Kerkeraad nog dienzelfden dag, onder het bestuur van den Consulent, den Wel Eerw. Heer A. JONCKERS, Pred. te *Heteren*, ter vervulling der vakature, het volgende zes- en drietal:

Zestal:

DD. VAN DE VELDE, Predd. te *Werkhoven*. EVERWIJN, te *Burgharen*. HERINGA, te *Herwijnen*, STEINFORT KROESE, te *Giesen Nieuwkerk*, VAN DE WETERING, te *Brakel* en ENDTZ, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*.

Drietal: de drie eerstgenoemden, en is daar uit beroepen, de Wel Eerw. Heer VAN DE VELDE, Pred. te *Werkhoven*, doch welke, na beraad, voor deze beroeping heeft bedankt.

Hier op is de Kerkeraad den 30sten Aug. tot eene tweede beroeping overgegaan, en heeft geplaatst op het zestal.

DD. HERINGA, FANGMAN, BREDERODE, VAN DE WETERING, VAN WILLES en BROWN, Predd. te *Herwijnen*, *Hermen*, *Slijk-Ewijk*, *Brakel*, *Nieuwland* en *Elkom.*

Op het drietal de drie eersten, en is daar uit beroepen, de Wel Eerw. Heer K. HERINGA, Pred. te *Herwijnen*, doch ook deze heeft, na beraad, bedankt.

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

ZUTPHEN.

De Wel Eerw. Heer J. C. VAN DOORNE, bevestigd Predikant bij de Gemeente te *Bahr* en *Lathum*, is door het Klassikaal Bestuur van *Zutphen*, tot lid dier Classis aangenomen, waarvan acte aan zijn Eerw. is afgegeven.

ZUTPHEN. Zie Sept. 1820.

TIEL.

OCHTEN, den 5den October. Heden is alhier, door den Eerw. Kerkeraad, beroepen, Ds. B. VAN WILLES, Pred. te *Nieuwland*, onder de Classis van *Gouda*.

ECK EN WIEL, met 10 Januarij eerstkomende, zal alhier de dienst, door den ring van *Ingen*, of door een eigen Predikant, nog niet worden waargenomen, dewijl, bij besluit van Z. M. van den 1sten October No. 69, is bepaald, dat de combinatie dezer plaats, met die van *Maurik* en *Ingen*, nog gedurende het eerste vierdejaars van 1821, zal blijven plaats hebben.

RAVENSWAAIJ vakant. Zie April 1820.

BOMMEL.

VARIK. De tekst, met welken onze vertrokken Leeraar, Ds. Z. T. DE JONGH, afscheid van ons

ons genomen heeft, (zie *Boekzaal* voor Augustus) was 1 *Petr.* I: 25 *Maar het woord des Heeren blijft in der eeuwigheid, en dit is het woord dat onder u verkondigt is.*

HEEREWAARDEN EN ST. ANDRIES. Den 3den September heeft Ds J. DE GIDS, na behoorlijk van zijne kerkelijke betrekkingen te zijn losgemaakt, afscheid van ons genomen, predikende over *Rom.* XVI: 27. en is daarop vertrokken naar de gemeente van *Eindhoven.*

HURWENEN. Onze Leeraar, Ds. J. F. HOFF, die in de maand Januarij dezes jaars, voor een aanbod naar elders, bedankt had, maakte ons den 10den September bekend, eene beroeping naar de gemeente van *Veen* ontvangen te hebben, welke beroeping door zijn Eerw. is aangenomen, onder inwachting der noodige goedkeuringen.

HERWIJNEN. Den 17den September. Nadat onze Leeraar K. HERINGA, den 3den dezer ons berigtte, dat hij in de vorige week eene beroeping ontvangen had, naar de gemeente te *Randwijk* en *Lakemond*, maakte hij ons heden bekend, dat hij voor die beroeping had bedankt.

METEREN, den 17den September. Heden nam onze Leeraar, H. BULSTEIN, beroepen naar *Kedichem*, afscheid van ons. Zijn Wel Eerw. predikte naar 2 *Cor.* XIII: 11. *Voorts broeders zijt blijde, wordt volmaakt, zijt getroost, zijt eensgezind, leeft in vrede; en de God der liefde en des vredes zal met u zijn*, over het groote voorregt van hem, die vertrouwen mag dat God met hem is, ons tot opwekking en bemoediging bij zijn henen gaan.

VUREN EN DALEM, den 10den Sept. 1820. Heden morgen maakte ons onze Leeraar, Ds. N. J. MAHLSTEDE, in de voorafspraak van zijne Leerrede, bekend, het overlijden van den Wel Eerw. Heer R. VAN DER KLOES, voorheen Predi-

dikant in deze Gemeente, en van hier naar *Leerdam* vertrokken. Zeer werden wij door deze treurige tijding getroffen, dewijl zijn Wel Eerw. ruim 24 jaren in ons midden heeft verkeerd, gedurende welken tijd hij niet alleen voor ons was een Leeraar, onze hoogachting en liefde ten volle waardig, maar ook een opregt en getrouw vriend, en een goede leids- en raadsman, wiens nagedachtenis altijd bij ons in aandenken blijven zal.

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819.

ZUILICHEM EN NIEUWAAL vakant. Zie Aug. 1820.

VARIK vakant. Zie Aug. 1820.

HARDERWIJK.

HATTEM, den 24sten Sept. Heden, bij gelegenheid van den voormiddag godsdienst, maakte onze Leeraar, Ds. A. BOOIMAN, naar aanleiding van *Hand.* XI: 24. *Hij was een goed man*, ons het afsterven van den Wel Eerw. zeer gel. Heere C. KOOLHAAS, laatst Predikant te *Middelburg*, voorheen ook onze Leeraar, op eene stichtelijke wijze, bekend, hetwelk ons, bij de herinnering, aan zijnen getrouwen Evangeliedienst alhier, niet weinig trof.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE. Door het Provinciaal Kerkbestuur van *ZuidHolland*, zijn tot den predikdienst geadmitteerd, op den 2den Augustus dezes jaars, de Heer D. BAX, en op den 4den October van dit jaar, de Heeren J. C. KOBUS, A. BIBEN en J. OVERMAN, allen Litt. et Theol. Cand. te *Leijden.*

'S GRA-

'S GRAVENHAGE.

LEIDSCHENDAM en WILSVEEN, den 1sten October. Na dat onze Leeraar, Ds. J. SPOORS, door Z. M. den Koning, emeritus verklaard, l. l. Zondag affcheid genomen had, met eene Leerrede over *Deut.* XXX: 19. werd heden onze beroepen Leeraar A. VERWEIJ, van *Zwammerdam*, tot ons overgekomen, in den h. dienst bevestigd, door deszelfs behuwdvader, den Wel Eerw. zeer gel. Heer H. PROPER, Pred. te *Leiden*, (aan wien de Consulent dezer plaats, Ds. A. VAN VLOTEN, Pred. te *Voorburg*, deze beurt op deszelfs verzoek wel heeft willen afstaan,) met eene Leerrede over *Luk.* IX: 62. terwijl 's namiddags de bevestigde zijn dienstwerk aanvaardde, predikende over *Luc.* VIII: 11*b*.

Het Klasfikaal Bestuur van *'s Gravenhage*, heeft de Heeren E. A. BOERMAN, Predikant te *ter Heide*, en A. VERWEIJ, Predikant aan den *Leijdschendam* en *Wilsveen*, tot leden der Classis verklaard.

DELFT. Zie Julij 1820.

ROTTERDAM.

POORTUGAAL, den 26sten Sept. 1820. Onze Leeraar, Ds. W. SPIERING HZ., van hier beroepen zijnde naar de Gemeente van *Hoornaar*, heeft die beroeping in beraad genomen, en voor dezelve bedankt. Zijn Eerw. predikte den 17den dezer, met toepassing op zijn verblijf, over *Ps.* CXXII: 1. *Een lied Hammaloth, van David: ik verblijde mij in de genen, die tot mij zeggen: wij zullen in het huis des Heeren gaan.*

MAASLAND, den 12den October 1820. Na verkregene handopening, van zijne Excellentie den Staatsraad, Directeur Generaal, voor de zaken der Hervormde Kerk, enz. heeft de Kerke-

keraad alhier, ter vervulling van de vacerende Predikants-plaats, veroorzaakt door het overlijden van Ds. S. J. BROEKMAN, onder het Bestuur van Ds. A. TEN BOSCH, Pred. te *Vlaardingen*, als Consulent dezer Gemeente, in den loop dezer maand October, geformeerd een vier en twintigtal van Predd., waarop geplaatst zijn:

DD. H. J. VENEKA, Predd. in *'t woud*. T. VERMAESEN, te *oud Loosdrecht*. J. VAN KUIJK, te *Rijsoord*. H. J. EIJKMAN, te *Alblasserdam*. C. GUTTELING, te *Zuidlande*. A. L. VAN DER BOON MESCH, Theol. Doct. en Pred. te *Heino*. H. FANGMAN, te *Hemmen*. D. VAN LEEUWEN, te *Nieuw Helleveot*, H. W. DE WILDE, te *Klaaswaal*. H. VAN BLOKHUIZEN, te *Kethel*. J. VAN DEN BROEK, te *Pernis*. W. SPIERING, HZ. te *Poortugaal*. E. J. VAN WEZEL. te *Rheeuwijk*. D. DOEDES, te *Ingen*. H. J. BOOIJAARD, Theol. Doct. en Pred. te *Meerkerk*. J. HOEK, te *Lier*. C. LORRIN, te *Schipluiden*. C. DE GROOT STIFRIJ, te *Pijnacker*. G. J. LETTE, te *Biesselingen*. J. STEENMEIJER, te *Nieuw Loosdrecht*. A. ADRIANI, te *Wijkel bij Sloten*. A. VAN WETERING, te *Brakel*. J. J. DENIER VAN DER GON, te *Naaldwijk*. H. P. FOCKESTAART, te *Hoevelake*.

Vervolgens is daaruit gemaakt een twaalftal, en zijn daarop geplaatst:

DD. H. J. IJKMANS, C. GUTTELING, H. J. VENEKA, H. L. VAN DER BOON MESCH, Theol. Doct. H. FANGMAN, H. W. DE WILDE, D. VAN LEEUWEN, H. VAN BLOKHUIZEN, J. VAN KUIJK, D. DOEDES, E. J. VAN WEZEL, W. SPIERING, HZ.

Verder zijn op het zestal geplaatst:

DD. H. J. EIJKMANS, H. J VENEKA, H. FANGMAN, H. L. VAN DER BOON MESCH, Theol. Doct. C. GUTTELING, en H. VAN BLOKHUIZEN.

En eindelijk op het drietal: H. J. EIJKMANS, H. FANGMAN, en H. L. VAN DER BOON MESCH,

Theol.

Theol. Doct. en is daaruit, den 10den October dezes jaars, tot Leeraar beroepen, Ds. H. J. EIJKMAN, Pred. te *Alblasserdam*. en hiervan aan zijn wel Eerw. kennis gegeven.

L E IJ D E N.

ZWAMMERDAM. Op den 24sten September l. l., deed onze Leeraar, Ds. A. VERWEIJ, beroepen naar *Leijderdorp*, zijne Afscheidsrede onder ons, met 1 *Joh*. II: 28. *En nu Kinderkens blijft in hem, op dat wanneer hij zal gekomen zijn, wij vrijmoedigheid hebben, en wij van hem niet beschaamt worden in zijne toekomst*. Zoo dat ZWAMMERDAM vakant is.

ZEVENHOVEN vakant. Zie Sept. 1820.

D O R D R E C H T.

OTTOLAND EN NEDER-BLOKLAND, den 8sten October. Voor acht dagen, berigtte ons onze Leeraar, L. M. LOBRIJ, dat hij eene beroeping ontvangen had, naar de Gemeente te *Zwammerdam*, onder de Eerw. Clasfis van *Leijden*, en heden vernamen wij, dat zijn Eerw. die beroeping had aangenomen.

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK vakant. Zie April 1820.

HOORNAAR vakant. Zie Julij 1820.

BRANDWIJK EN GIJBELAND vakant. Zie Aug. 1820.

SPIJK vakant. Zie Aug. 1820.

G O U D A.

GOUDERAK, den 10den September 1820. Heden hield onze Leeraar, P. LIETAART, gedachtenis van zijnen vijf en twintig jaren volbragten Predikdienst, in de Gemeente van *Poederoijen*, *Groot Ammers*, en onder ons, met eene Leerrede uit *Ps*. CXIX: 65. *Gij hebt uwen knecht goed gedaan: Heere, naar uw woord*.

SCHOONHOVEN, den 15den Sept. 1820. Heden is door den Kerkeraad gemaakt het volgende twaalftal:

DD.

DD. P. J. ZIJNEN, Predd. te *Vlissingen.* G. VAN DUIJL, te *Vianen.* J. N. VAN DER ZANDT, te *Grave* en *Mill.* S. LA LAU, te *Oud-Beijerland.* J. G. H. TEN DALL, te *Heeg.* W. F. M. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, te *Berg-Ambacht.* P. LIETAART, te *Gouderak.* J. HESS, te *Venhuizen.* E. J. VAN WESEL, te *Rheeuwijk.* H. J. KROM, in den *Oudenbosch.* J. VAN DER LEE, te *Westzaan.* en A. LOSGERT, te *Willige Langerak.*

Terstond maakte men het zestal, en plaatste daar op:

DD. ZIJNEN, VAN DUIJL, VAN DER ZANDT, LA LAU, TEN DALL en VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE.

Op het drietal werden gebragt:

DD. ZIJNEN, VAN DUIJL, en LA LAU.

Uit dit drietal, is den 19den September beroepen, Ds. G. VAN DUIJL, Pred. te *Vianen.*

SCHOONHOVEN, den 17den Septemb. 1820. Ds. B. VAN DER FEEN, nam, voor zijne afreize naar *Middelburg*, op heden van ons afscheid, naar aanleiding van 2 *Joh.* 8. ons bepalende bij de wijze, waarop eene Gemeente verkeeren moet, die zich in het geval bevindt, van haren Evangelie-Dienaar, door beroep naar elders, te moeten verliezen.

LANGERAK BEZUIDEN DE LEK, den 17den September 1820. Onze Leeraar, G. DOEDES, maakte ons op heden bekend, dat eene beroeping naar *Grootebroek*, in de Classis van *Hoorn*, voor veertien dagen door hem ontvangen, van hem aangenomen was.

LEERDAM, den 17den September 1820. Onze Leeraar, Ds. INDEWEIJ, heeft heden de nagedachtenis van onzen overledenen Leeraar, deszelfs waardigen Ambtgenoot en Vriend, Ds. R. VAN DER KLOES, onder ons vereerd, (van wiens afsterven in de vorige *Boekzaal* reeds melding is ge-

gemaakt) in eene doelmatige Lijkrede, over *Hebr.* XI: 4*b*. *Hij spreekt nog na dat hij gestorven is.* — Hij stelde den Overledenen in verschillende opzigten aan ons voor, en gaf ons zulke lessen aan de hand, waardoor hij, schoon gestorven, in onze harten zal blijven leven.

KEDICHEM, den 24sten September 1820. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. H. HULSTRIJN, van *Meteren*, tot ons overgekomen, onder ons bevestigd, door Ds. J. B. BARENBRUGH, Pred. te *Spankeren* en *Dieren*, bij afstand van den Consulent, Ds. A. J. VAN HOUTEN, met eene Leerrede over 2 *Tim.* I: 8*a*. *En schaam u dan niet des getuigenis onzes Heeren.* en maakte in het namiddag uur, een aanvang van zijnen dienst onder ons, naar aanleiding van *Coll.* I: 28. *Denwelken wij verkondigen* enz.

GROOT AMMERS, den 6den Oct. 1820. Op heden was de Eerw. Kerkeraad dezer Gemeente werkzaam, ter vervulling dezer vakature, ten overstaan van den Consulent J. M. PETIT, Pred. in de *Nieuwpoort*, en formeerde het volgende drietal:

DD. W. VAN DER LEEUW, Pred. te *Limmen*, onder de Classis van *Alkmaar*. J. OVERMAN, S. S. Min. Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid Holland*, en J. J. NEUMAN, Pred. te *Lopik*, Classis van *Utrecht*.

Uit welk dadelijk beroepen is, Ds. J. OVERMAN, S. S. Min. Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid Holland*.

Welk beroep zijn Eerw. aangeboden zijnde, ook door hem, onder inwachting van de benoodigde approbatien, is aangenomen.

GOUDA, den 27sten Sept. 1820. Ds. A. T. BEAUSAR, Lid van het Klassikaal Bestuur van *Gouda*, als Predikant naar *Ritthem*, onder de Classis van *Middelburg*, vertrokken zijnde, is

op heden in zijne plaats, als Lid bij gezegde Bestuur opgetreden, de daartoe benoemde Secundus Ds J. VAN OOSTVEEN, Pred. te *Nieuwerkerk* aan den *IJssel*, gelijk mede, in de plaats van den overleden Heer Ouderling L. V. DETH, bij dit Bestuur was opgeroepen en zitting nam, deszelfs Secundus, de Heer H. SMITS JZN., Oud Ouderling te *Gouda*.

GOUDA, den 6den October 1820. De Kerkeraad der Gemeente alhier, ontving heden berigt, van het besluit van Z. M. in dato den 24sten September 1820, waarbij bepaald wordt: dat de vijfde Predikantsplaats bij deze Gemeente, gedurende de eerstvolgende tien jaren, te rekenen van den 1sten Januarij aanstaande, niet weder zal vervuld worden, met verdere bepalingen, over het gebruik van het tractement, daar aan verbonden. Dus is

GOUDA niet vakant.

De Correspondent van dit Maandwerk verzoekt, het berigt aangaande de bevestiging en intrede van Ds. ROMENIJ, te *Moordrecht*, geplaatst in de Boekzaal van Augustus l. l., dus aan te vullen: De Bevestiger predikte over *Rom.* I: 1. alleen deze woorden: *Een dienstknecht van Jezus Christus*, en de Bevestigde over 1 *Sam.* XII: 23. ld. *Ik zal u den goeden en regten weg leeren.*

ACQUOOIJ vakant. Zie Dec. 1819.

B R I E L L E.

SIMONSHAVEN EN BIERT vakant. Zie Aug. 1820.

NOORD-HOLLAND.

Den 4den October. Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, is tot den Predikdienst geadmitteerd, A. J. BEGEMAN, Kandidaat in de Letteren en Godgeleerdheid te *Utrecht*.

Door

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, is den 4den October 1820. J. B. D. WIBMER, als Proponent bij de Hervormden, van deze zijne betrekking afgezet.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM. Bij gelegenheid van eenige verbeteringen in de Zuiderkerk dezer Stad, is door een aanzienlijk lid der Gemeente, een nieuwe en sierlijk gewerkte Predikstoel, ten geschenke gegeven.

Na dat die geplaatst was, is bij de eerstvolgende Godsdienstoefening, van dit blijk van belangstelling in het eerwaardige van onzen openbaren eeredienst, voor de Gemeente melding gemaakt, en dezelve opgewekt om het reine Evangelie, dat van dezen Leerstoel verkondigd wordt, vlijtig te hooren, eerbiedig te gelooven, en ijverig te gehoorzamen.

AMSTERDAM (*Engelsche Presbijteriaansche Gemeente.*) Alhier is tijding gekomen, dat Ds. T. PEIRSON, Theol. Doctor, die voorheen gedurende 22 jaren, Predikant bij deze Gemeente was, op den 13den Julij l. l., in den ouderdom van 74 jaren, te *London* overleden is. Zijn lijk aldaar in de Hollandsche Kerk begraven zijnde, maakte zijn Vriend Ds. J. WERNINCK, Theol. Doctor en Predikant bij die Gemeente, op den 23sten van die maand, in eene Leerrede over *Job.* XIV: 10. eerste deel, van dit sterfgevallig melding, en prees zijnen godvruchtigen wandel, zijnen hoorderen ter navolging aan. Wij eerbiedigen deze hulde aan 's mans gedachtenis toegebragt, en het goede door hem alhier gesticht, blijft bij ons in aandenken.

HAARLEM.

HAARLEM, den 27sten September. Door het Klassikaal Bestuur, is de Wel Eerw. Heer J. S. WOR, als bevestigd Pred. in de Gemeente

van *West-Zaandam*, tot Lid der Classis van *Haarlem* verklaard, en hem daar van eene Acte gegeven.

JISP. Volgens het daar toe, door het Klassikaal Bestuur van *Haarlem*, ingeleverd verzoek, heeft Z. Excellentie, de Heer Staatsraad, Directeur-Generaal, voor de Zaken der HervormdeKerk enz., aan den Eerw. Kerkeraad Handopening verleend: tot het beroepen van eenen Pred., voor deze Gemeente, ter vervulling der vakature.

ASSENDELFT, den 25sten September. Heden werd de Gemeente alhier, in rouw gedompeld, door het afsterven van haren Leeraar, den Wel Eerw. Heer J. VOGEL, in den ouderdom van nog geen 47 jaren. Acht dagen te voren, predikte hij nog met zijnen gewonen ernst en hartelijkheid, en heden werd reeds zijn levensdraad afgesneden! — Zwaar is deze slag voor zijn hem zoo dierbaar, en nu hem diep bedrukt nastarend huisgezin, en wie zou niet de tranen billijken, welke dit moeijelijk verlies, zijne achtergeblevene Weduwe, en zes nog jonge kinderen weenen doet? Maar treffend is ook dit overlijden voor zijnen grijzen Vader, die dezen zijnen waardigen Zoon, in het graf zag dalen, — treffend voor alle zijne naastbestaanden en betrekkingen, — treffend ook voor allen die tot deze Gemeente behooren. Hij was toch, gelijk een getrouw Echtgenoot, een kinderlievend Vader, en standvastig Vriend, alzoo ook een zeer vriendelijk, menschlievend, inschikkelijk, vredeminnend, nederig en braaf man; en een volijverig, verkondiger, van den onnaspeurlijken rijkdom van CHRISTUS; die alle de deelen van zijn H. Dienstwerk, zoo zocht te vervullen, als hij rekende, dat een getrouw Evangelie-Dienaar behoort te doen, om velen voor zijnen Heer te gewinnen,

nen, en allen die aan zijne zorg zijn toevertrouwd, tot heil te verstrekken. Hij stierf dan ook gelaten, geloovig en zacht, en gaf tot aan zijn laatste oogenblik, de aangenaamste bewijzen van zijn vertrouwen op God in CHRISTUS. Wij mogen hem, als Christenen, ook met een aangenaam gevoel mogen, en vertrouwen, dat hij in de zalige ruste is ingegaan.

Het was ons dus ook wel aandoenlijk, maar tevens vertroostend, toen wij den volgenden Zondag, eenen der naburige Predikanten, zijnen Vriend, Ds. J. W. C. TENCKINCK, van *Oost-Zaandam*, hoorden prediken over *Openb.* II: 10*b*. *Wees getrouw tot den dood, en ik zal u geven de kroon des levens?* en naar aanleiding daarvan, op eene Christelijk Godsdienstige wijze, de nagedachtenis van den afgestorvenen vieren. Hartelijk wenschen wij, dat de uitboezemingen toen geschied vervuld, de gebeden toen opgezonden, genadig verhoord mogen worden: en dat dus ook het aandenken aan hem, die ons bijna 16 jaren gesticht heeft, ons nuttig zij, en de treurende Weduwe en Kinderen vertroost mogen worden door Hem, die een Man der Weduwen, en een Vader van Wezen zijn wil!

De Correspondent kan hier bijvoegen, dat de overledene Evangelie-Dienaar, met lof Proponent wierd in *'s Hage*, dat hij te *Zandvoort* beroepen, en door de Classis van *Haarlem*, peremptoir geëxamineerd zijnde, aldaar zijn Leeraarswerk den 26sten October 1800 aanvaardde, den 21sten October 1804, in die Gemeente afscheid predikte, en te *Assendelft*, waar hij den 30sten Mei beroepen was, den 28sten October van het laatst genoemde jaar, zijne Intrede hield.

Het annus gratiae, zal door de Predikanten van den Ring *Zaandam*, worden waargenomen.

A L K M A A R.

OUDORP EN OTERLEEK. Onze Leeraar J. METZ, den 11den September l. l., eene beroeping naar de Gemeente van *Scharwoude*, onder de Classis van *Hoorn*, ontvangen hebbende, heeft ons, na beraad, berigt, dat hij voor dezelve bedankt heeft.

SCHOORL, GROET en KAMP, den 17den September. Heden werd alhier, ter vervulling der vakature, ten overstaan van onzen Consulent, Ds. TH. VAN SPALL, Pred. te *Koedijk*, de volgende nominatie gemaakt:

DD. W. VAN DER LEEUW, Predd. te *Limmen*. TH. VAN SPALL, te *Koedijk*. B. BRUIJNS, Kandidaat in den h. dienst, bij het Provinciaal Bestuur van *Drenthe*. B. W. BRINS, Predd. te *Aardswoude*, J. J. ROOSEBOOM, te *Heilo*. J. SCHARDAM, te *Hensbroek*.

De drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, is daar uit beroepen, de Wel Eerw. Heer B. BRUIJNS, Kandidaat; welke deze beroeping, na beraad, in afwachting der vereischte approbatien, heeft aangenomen.

OOSTERLAND, STROE EN DEN OEVER OP WIERINGEN. Onze Leeraar D. A. MABNSTRA, door Z. M. den Koning benoemd zijnde, tot Predikant in den dienst der Oostindische Kerken, en deze benoeming aangenomen hebbende, heeft, na behoorlijk van zijne betrekking op deze Gemeente en de Classis van *Alkmaar* ontslagen te zijn, van ons den 24sten September l. l., afscheid genomen, met 2 *Timoth.* I: 13. *Houdt het voorbeeld der gezonde woorden, die gij van mij gehoord hebt, in geloof en liefde, die in Christus Jezus is.* Onze wenschen volgen

hem, biddende, dat hij met de zijnen behouden kome, ter plaatse zijner bestemming, om ook daar, met Gods zegen, het weldadig Christendom uit te breiden.

ALKMAAR, den 21sten September. Bij dispositie van Zijne Exc. den Heere Staatsraad, Directeur Generaal voor de zaken der Hervormde Kerk, dato den 19den September 1820, No. $\frac{2360}{1264}$, is bepaald, dat, te rekenen van den 1sten Januarij 1821, de Gemeenten van *Hippolitushoef* en *Westerland*, en van *Oosterland*, *Stroe en den Oever*, beide op het Eiland *Wieringen*, verplaatst zullen worden uit den ring der Eilanden, in den ring van *Zijpe*.

ALKMAAR vakant. Zie Junij 1820.

H O O R N.

GROOTEBROEK, Onze beroepen Leeraar, Ds. G. DOEDES, Pred. te *Langerak*, *bezuiden de Lek*, heeft, in afwachting der vereischte approbatien, deze beroeping aangenomen. Ook te

OBDAM, is de beroeping, uitgebragt op Ds. R. SCHOUTEN, Pred. te *Hauwert*, geaggreëerd, en door zijn Eerw. aangenomen.

OPPERDOES, den 27sten September. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. IDEMA, bezweek heden avond, door eenen zeer onverwachten, doch zachten dood, onder een slijmziekte van slechts weinige dagen, in den krachtvollen leeftijd van zes en vijftig jaren. Hij diende der Kerke van onzen Heer, drie en dertig jaren, van welke hij de vijf eerste in *Vriesland*, bij de Gemeente van *Oud-Marnum* en *Sondel*, onder de Classis van *Sneek*, en de overige acht en twintig onder ons heeft doorgebragt. Uit zijn huwelijk met Mejuffrouw HENRICA WIJNANDA MEURS, laat hij drie Zonen en eene Dochter na, welke met hunne Moeder den overledenen Man en Vader bewenen. — Ds. G. D. SWANENBURG,

Pred. te *Medemblik*, den eerstkomenden Zondag als Consulent der Gemeente, alhier de eerste predikbeurt vervullende, heeft aan dat spoedig sterfgeval tot ons voordeel gedacht, met eene Leerrede over *Matth.* XXIV: 42. *Waakt dan, want gij weet niet, in welk uur uw Heer komen zal.* Het annus gratiae, zal door de Predikanten uit den Ring van *Medemblik*, worden waargenomen.

SCHARWOUDE, den 2den October. Ds. J. METZ, voor de beroeping herwaarts bedankt hebbende, is dezelve heden uitgebragt, op den Wel Eerw. zeer geleerden Heer F. BOON, Pred. te *Haringkarspel* en *Dirkshorn*, uit het volgende drietal:

DD. F. BOON, Predd te *Haringkarspel* en *Dirkshorn.* R. ADRIANI, te *Wijkel.* J. A. HANEWINKEL, te *Petten.*

URK, den 24sten September. Heden maakte onze Leeraar, Ds. S. L. NAPJUS, ons bekend, dat hij de beroeping naar de Gemeente van *Warder*, onder inwachting van de noodige approbatien, had aangenomen.

EDAM.

LANDSMEER, den 1sten October. Door onzen voormaligen Leeraar Ds. P. W. PRINS, aan wien de wel Eerw. Heer J. C. VORSTMAN, Pred. te *Buikſloot* Consulent dezer Gemeente, de bevestigingsbeurt had afgestaan, werd onze beroepen Leeraar, Ds. R. S. SEVENSMA, van *Goingarijp* en *Broek*, tot ons overgekomen, heden in den Evangeliedienst bij deze Gemeente ingezegend; behandelende 1 *Cor.* III: 9. het eerste gedeelte: *Wij zijn Gods medearbeiders.* De bevestigde aanvaardde zijnen Evangeliedienst met *Tit.* II: 11—12. *De zaligmakende genade Gods is verschenen* enz.

WAR-

WARDER. Zie Sept. 1820.

EDAM ſtaat vakant te worden. Zie Aug. 1820.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

MIDDELBURG, den 27ſten Augustus. Heden nam onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer D. M. KAKEBEEN, naar *Amſterdam* beroepen, na alvorens op den 25ſten dezer, door den Wel Eerw. Heer A. VAN DEINSE, Preſes van het Klasſikaal Beſtuur van *Middelburg*, van zijne Gemeente en Clasſis behoorlijk te zijn losgemaakt en ontſlagen, van ons afſcheid. Hij predikte bij die gelegenheid, over *Eph.* III: 14–21. *Om deze oorzaak buig ik mijne knieën tot den Vader onzes Heeren Jezus Christus* enz.

MIDDELBURG, den 13den September. Heden trof onze Gemeente een nieuwe ſlag. Na eene ziekte van weinige dagen, werd ons onverwacht ontnomen onze geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer C. KOOLHAAS, in den ouderdom van 54 jaren. In het jaar 1789 aanvaardde hij den Evangeliedienst, denzelven vervullende in de gemeente van *Ophemert*, *Hensbroek* en *Hattem*, en ſedert den 6den September 1807 alhier. Groot is dit verlies voor zijn talrijk huisgezin, en voor de geheele gemeente. Hij was een waardig huisvader, een ijverig Leeraar, een getrouw Herder en een ongeveinsd Christen. Ook zijne Ambtgenooten misſen hem met ſmart, en gedachten aan hem in het openbaar, de gemeente opwekkende, om zijne voetſtappen te drukken. Het Annus gratiae zal voor de minderjarige kinderen, door zijne Ambtgenooten vervuld worden.

WEST-KAPELLE, den 17den September.

Onze Leeraar, Ds. J. DE ROCHEFORT, van hier naar de *Hoofdplaat* beroepen zijnde, heeft, na beraad, voor die beroeping bedankt en zich, op heden, weder aan ons verbonden, met eene Leerrede over *Joh.* III: 4.

MIDDELBURG, den 27sten September. In de vergadering van het Klasfikaal Bestuur van *Middelburg*, op heden gehouden, zijn tot Leden der Classis verklaard: de Wel Eerw. Zeer Gel. Heeren J. W. ERMERINS, A. T. BEAUSAR, W. VERVOORN en H. J. VAN INGEN, bevestigde Predikanten bij de gemeenten van *Vrouwen-Polder*, *Ritthem*, *Domburg* en *Arnemuiden*.

MIDDELBURG, den 1sten October. Heden werd de Wel Eerw. Heer B. VAN DER FEEN, van *Schoonhoven*, tot ons overgekomen, in den heiligen dienst alhier bevestigd, door zijnen Ambtgenoot, den Wel Eerw. Heer A. VAN DEINSE. De Bevestiger predikte over *Hand.* VIII: 5. *Philippus kwam af in de Stad van Samaria, en predikte hun Christus.* De Bevestigde deed daarop des avonds zijne intrede, tot tekst nemende, *Hebr.* XI: 39. 40. *En deze allen, hebbende door het geloof getuigenis gehad, hebben de belofte niet verkregen: alzoo God wat beters over ons voorzien had, op dat zij zonder ons niet zouden volmaakt worden.*

ST. LAURENS EN BRIGDDAMME, den 8sten October. Op heden werd Ds. A. J. BUIJS BALLOT, van *Kloetingen* tot ons overgekomen, in den Heiligen dienst alhier bevestigd, door den Wel Eerw. Heer A. VAN DEINSE, Predikant te *Middelburg*, aan wien de Consulent dezer Gemeente, Ds. L. JUTTING, Pred. te *Nieuwland* en *St. Joostland*, deze beurt op verzoek had afgestaan.

De Bevestiger predikte over *Hand.* XV: 26.

Men-

Menschen, die hunne ziele overgegeven hebben, voor den naam onzes Heeren Jezus Christus.

De Bevestigde heeft zijne Intrede gedaan, daar toe tot Tekst nemende, 2 *Cor.* IV: 5. *Want wij prediken niet ons zelven, maar Christus Jezus den Heer: en ons zelven, [dat wij] uwe dienaren [zijn] om Jezus wil.*

KOUDEKERKE staat vakant te worden. Zie Aug. 1820.

ZIERIKZEE.

St. PHILIPPELAND staat vakant te worden. Zie Mei 1820.

'S HEERENJANSLAND. Zie Sept. 1820.

GOES.

FORT BATH, c. a. Den 14den Julij l. l., uit een gemaakt drietal, waarop geplaatst waren:

DD. H. LASTDRAGER, C. VAN DEN BRINK en P. C. KOK, Predd. te *Etten*, *Krabbendijke* en *Gellicum* en *Renoij*, de Wel Eerw. zeer gel. Heer H LASTDRAGER, beroepen zijnde, is ook dit werk wederom vruchteloos geweest, daar zijn Wel Eerw., na beraad, voor deze beroeping heeft bedankt.

CATS, den 11den Aug. Ter vervulling onzer vakature, maakte de Kerkelijke Vergadering alhier, heden het volgende zestal:

DD. J. SPAAN, Predd. te *Piershil.* J. DAGEVOS, te *Nieuwbeijerland.* H. VAN DER LINDE, te *Waterland* (*Kerkje*) J. W. ERMERINS, op den *Vrouwenpolder.* J. DE LEPELAAR, te *Schore* en *Vlake.* J. MEERBURG SNAKENBERG, te *Aagtekerke.*

De drie eersten werden op het drietal geplaatst, en daaruit beroepen, Ds. J. DAGEVOS, te *Nieuwbeijerland*, die dit beroep in beraad heeft genomen.

KLOETINGEN, den 24sten Sept. Onze Leeraar, Ds. A. J. BUIJS BALLOT, heeft, na den

18den

18den dezer behoorlijk van deze zijne Gemeente, en de Classis van *Goes*, ontslagen te zijn, heden afscheid van ons genomen, met 2 *Cor.* XIII: *9b. En wij wenschen ook dit, (namelijk) uwe volmakinge.*

KATTENDIJKE. Wij zien ons wederom in hope te leur gesteld, daar Ds. J. SPAAN, den 26sten Julij l.l. beroepen, na beraad, voor deze beroeping heeft bedankt.

WEMELDINGEN vakant. Zie Julij 1820.

ELLEWOUTSDIJK vakant. Zie Aug. 1820.

HEINKENSZANDE. Zie Aug. 1820.

WAARDEN vakant. Zie Sept. 1820.

IJ Z E N D IJ K E.

Bij het Klassikaal Bestuur zijn, in deszelfs gewone zitting van de maand September, ingekomen, de stukken betrekkelijk de beroeping, welke de Kerkeraad van *Sas van Gend*, uitgebragt heeft, op den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. P. JONGENEEL, voor als nog Pred te *Retranchement*. Het Bestuur heeft dezelve in orde bevonden, en ter opzending besloten, aan het Ministerie, ten einde de goedkeuring van Z. M. den Koning daarop te erlangen.

Tevens heeft het Bestuur, in verwachting dat Z. M. Hoogstdeszelfs goedkeuring zal willen verleenen, een Gecommitteerden ter losmaking van Ds. J. P. JONGENEEL benoemd, en daartoe bestemd, den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. G. VORSTMAN.

De Correspondent kan voor zeker berigten, dat de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. DE ROCHEFORT, Pred. te *Westkappelle*. de beroeping naar de Gemeente van de *Hoofdplaat*, heeft van de hand gewezen.

SAS VAN GEND. Zie Aug. 1820.

CADZAND vakant. Zie Sept. 1820.

RE-

RETRANCHEMENT CADZANDRIA. Zie Sept. 1820.

HOOFDPLAAT. Zie Sept. 1820.

U T R E C H T.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, zijn, den 4 en 5 October 1820, tot den Predikdienst toegelaten, de Heeren: J. C. BUIJN, P. B. A. BOEZER, P. SOETERS en J. A. ROMKES, Litt. et Theol. Kandd. te *Utrecht*.

ABKOUDE vakant. Zie Sept. 1820.

W IJ K.

SCHALKWIJK, den vijften October. Onze Leeraar, Ds. H. VAN LIL, op den 7den der vorige maand, eene beroeping naar *Ellewoudsdijk*, onder de Classis van *Goes*, ontvangen hebbende, heeft daarvoor, na beraad, bedankt.

ODIJK vakant. Zie Oct 1819.

V R I E S L A N D.

L E E U W A R D E N.

VROUWEPAROCHIE. De beroeping van Ds. D. HOLWERDA, Predikant te *Eppenhuizen*, tot Leeraar dezer Gemeente, heeft de Koninklijke goedkeuring bekomen.

FINKUM EN HIJUM staat vakant te worden. Zie Junij 1820.

BOORNBERGUM EN KORTEHEMME staat vakant te worden. Zie Sept. 1820.

WEIDUM. Zie Sept. 1820.

H A R L I N G E N.

SCHINGEN EN SLAPPETERP vakant. Zie Dec. 1819.

OOS-

OOSTERBIERUM vakant. Zie Dec. 1819.

BOLSWAARD staat vakant te worden. Zie Sept. 1820.

S N E E K.

WORKUM, den 8sten October. Ds. P. VAN BORSUM WAALKES, van hier beroepen naar *Weidum*, heeft heden zijne afscheidsleerrede gedaan, over I Petr. I: 13. *Daarom opschortende de lendenen* enz.

KOUDUM. Ds. T. ADAMA, overleed alhier, den 17den September l. l. De Boekzaal Lezer ontvangt misschien dienaangaande nader berigt.

D O K K U M.

NES EN WIERUM, den 1sten October. Onze beroepen Pred. Ds. S. IVAN KLEFFENS, is heden in den Dienst bevestigd, door zijnen Broeder, Ds. T. H. VAN KLEFFENS, Pred. te *Morrha*, met eene Leerrede over *Coll.* IV: 17. *Zegt Archippo enz.* De oplegging der handen geschiedde, door de beide Consulenten, Ds. D. KUSSING en T. C. K. BRILANUS, resp. Predd. te *Nijkerk* en *Paesens*, de laastgemelde sloot de plegtigheid, met eenige schoone Dichtregelen.

De Bevestigde deed zijne Intrede, met *Hand.* II: 47*b*. *De Heere deed dagelijks tot de Gemeente die zalig werden.*

De acte van het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*, om Doop en Avondmaal te mogen bedienen, als ook de acte van Lidmaatschap des Eerw. Classis van *Dokkum*, zijn Zijn Eerw. ter hand gesteld.

DROGEHAM vakant. Zie Mei 1820.

DOKKUM staat vakant te worden. Zie Aug. 1820.

H E E R E V E E N.

STEGGERDEN EN FINKEGA. Van hier is verzuimd te melden, dat den 21sten Julij l. l. in deze Gemeente beroepen is, Ds. TH. E.

ME-

MEBIUS, V. D. M. te *Beers* en *Jellum*, die echter, na beraad, voor deze beroeping bedankt heeft. Ten gevolge dezer mislukte poging, is den 9den Augustus het beroepingswerk hervat, en toen de keuze gevallen, op den Heer R. HOORNSMA CANNEGIETER, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, welke de beroeping heeft aangenomen.

TERKAPLE EN AKMARIJP vakant. Zie Julij 1820.

O V E R-IJ S S E L.

Z W O L L E.

RAALTE, den 27sten Sept. Daar onze Leeraar Ds. S. DIBBITZ, op deszelfs verzoek, door Zijne Majesteit onzen Koning, gunstig Emeritus verklaard is, en de Kerkeraad voornemens is, terstond na het bekomen der handopening, tot het beroepingswerk over te gaan, worden de Heeren Kandidaten verzocht, zoo spoedig mogelijk, hunne gaven alhier te laten hooren.

WIJHE. Zie Aug. 1820.

OMMEN staat vakant te worden. Zie Aug. 1820.

D E V E N T E R.

DIEPENHEIM, den 24sten Sept. 1820. Op heden is alhier, ter vervulling van de vakature, ontstaan door het vertrek van Ds. H. J. ROMENIJ, uit het navolgend drietal:

DD. H. C. SCHOLTEN, Predd. te *Emmelenkamp*, in de Graafschap *Bentheim*. E. TEN BREUIJEL, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur te *Groningen*. . . . VAN LOENEN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*.

Tot

Tot Leeraar beroepen, Ds. E. TEN BREUIJEL, welke deze beroeping, onder afwachting van de Koninklijke approbatie, aangenomen heeft.

DEVENTER, den 12den Oct. De beroeping op den Heer A. VERWIJS, Pred. te *Dokkum*, uitgebragt, is door Z. M. geapprobeerd, en de bevestiging is, D. V. op den 12den November aanstaande bepaald.

DENEKAMP. Zie Julij 1820.

K A M P E N.

WANNEPERVEEN. Den 10den Sept. werd onze beroepen Leeraar W. J. BERGHUIS, onder ons bevestigd, door deszelfs Zwager T. A. LE FEVRE DE MONTIGNIJ, Pred. te *Elburg*, aan wien onze Consulent, Ds. H. GOMARUS, Pred. te *Gietkoorn*, deze beurt had afgestaan. De Bevestiger had ten tekst *Matth.* XXIII: 8*b*. De Bevestigde deed zijne intrede, met 1 *Cor.* II: 2.

KAMPEN, den 27sten Sept. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, heden gehouden, is Ds. W. J. BERGHUIS, bevestigd Pred. te *Wanneperveen*, als Lid der Classis erkend.

In dezelfde Vergadering is H. KROESE, School-Onderwijzer te *Brunnepe*, behoorende tot de Gemeente *Kampen*, na aan alle gevorderde vereischten voldaan te hebben, overeenkomstig het Reglement op het Godsdienstig Onderwijs, geexamineerd, en heeft dezelve eene acte van toelating tot het geven van genoemd onwijs, en om te kunnen staan naar den post van Catechiseermeester, ontvangen.

BLOKZIJL vakant. Zie Junij 1820.

G R O N I N G E N.

Op den 4den October 1820, zijn door het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, tot den

pre-

predikdienst geadmitteerd, de Heeren: H. H. B. CLEVERINGA, A. SMIT en A. J. M. TIMMERMAN.

GRONINGEN.

GARNWERD EN OOSTUM vakant. Zie Sept. 1820.

ADUARD, den 20sten Sept. Heden is alhier, na verkregen handopening, op vertoonde acte van Collatie, Kerkelijk tot Predikant beroepen, de Wel Eerw. Heer R. VAN DER SLUIS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*, aan wien de beroepsbrief is toegezonden.

ADUARD. Ds. R. VAN DER SLUIS, heeft de beroeping, alhier op hem uitgebragt, volvaardig aangenomen, en zal, na de drie Kerkelijke voorstellen, en de noodige approbatien, zoo van het Klassikaal Bestuur, als van Z. M. den Koning, volente Deo, in zijnen dienst plegtig worden ingezegend.

NUIS EN NIJBERT. De beroeping van den Heer R. DAMSTÉ, tot Predikant alhier, heeft reeds de Koninklijke approbatie verkregen.

NOORDLAREN, den 1sten October 1820. Hier had heden eene voor ons zeer aangename en belangrijke plegtigheid plaats. Het nieuwe en fraaije Orgel, waarmede ons Kerkgebouw thans mag pronken, werd, onder eenen grooten toevloed van menschen, statelijk Gode en zijnen dienst toegewijd.

Het geen onze blijdschap over het bezit van dit speeltuig aanmerkelijk verhoogt, is, dat wij het verschuldigd zijn, aan de voorbeeldige edelmoedigheid van een aanzienlijk Lid dezer Gemeente, den Wel Edelen Gestrengen Heer Mr. C. H. TJADEN JULLENS, tot *Glimmen*, die hetzelve uit eigene fondsen liet vervaardigen, en aan de Gemeente ter opluistering van haren gemeenschappelijken Godsdienst vereerde.

Tot dit doel is het dan ook zeer geschikt be-

vonden, onder anderen door den Wel Edelen Hooggeleerden Heer J. DUIMAAR VAN TWIST, Hoogleeraar in de Regten te *Groningen*, die het Orgel geëxamineerd, bij de inwijding bespeeld, en aan de reeds door andere kunstwerken vermaarde Orgelmakers LOHMAN en ZONEN, te *Groningen*, de vereerende getuigenis gegeven heeft, dat ook dit door hen vervaardigde Orgel, aan de daar van gemaakte bestekken, volkomen beantwoordt, en ten bewijze kan verstrekken, van de kunst van deszelfs makers.

Het Orgel prijkt met het Familiewapen van JULLENS, waaronder dit bijschrift, medegedeeld door eenen onzer vorige Leeraren, den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. SANNES, Predikant te *Noorddijk*:

Noordlaren, dat verheugd dit lieflijk speeltuig ziet,
Uw hart word' door zijn toon in rein gevoel bewogen;
Vergeet gij, wien gij 't dankt, den ed'len JULLENS niet,
Maar houd Gods lof vooral, zijn heiligst' doel voor oogen.

Onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. P. RIEDEL, hield ter dezer gelegenheid eene redevoering, welke tot tekst had den CLsten *Psalm*, en tot onderwerp: het aanbelang van gewijde zang en toonkunst, in onze godsdienstige Vergaderingen. De plegtigheid, gedurig afgewisseld, door het zingen van onderscheidene Psalmen en Gezangen, liep tot aller genoegen en stichting af.

WINSCHOTEN.

WINSCHOTEN, den 1sten October. Op he-

heden werd onze nieuw beroepene Leeraar, Ds. P. N. CRAMER, door zijnen Ambtgenoot, Ds. H. CANNEGIETER, plegtig in den h. dienst bevestigd, predikende bij die gelegenheid over 1 *Cor.* III: 7 9. *Zoo is dan, noch hij die plant enz.* De plegtige voorlezing van de verklaring van purgie, bij deze Classis in gebruik, geschiedde door den voormaligen Consulent dezer Gemeente, Ds. M. J. ADRIANI, Predikant te *Oude Pekel A*, welke daarna, onder hartelijke zegenwenschingen, den bevestigde de hand van Broederschap toereikte. Des namiddags deed de bevestigde zijne intrede, met eene schets van de eerste Jerusalemsche Christen Gemeente, volgens *Hand.* II: 41—47. *Die dan zijn woord enz.*

WINSCHOTEN. De Kerkelijke beroeping van Ds. H. VAN HAAGEN, tot Pred. te *Zuidbroek*, enz. is door het Klassikaal Bestuur goedgekeurd, en ter bekoming der Koninklijke approbatie opgezonden.

ZUIDBROEK EN MUNTENDAM. Zie September 1820, en hier boven onder *Winschoten.*

APPINGEDAM.

OPWIERDA, den 24sten Sept. Onze Leeraar P. N. CRAMER, van hier naar *Winschoten* beroepen zijnde, nam heden afscheid van ons, naar aanleiding van 1 *Thess.* IV: 1, 2. *Voorts dan Broeders, wij bidden en vermanen u in den Heere Jezus enz.*

HOLWIERDA, den 1sten October. Deze Gemeente, ingevolge besluit van Z. M. den Koning, op den 1sten Junij l. l. No. 86, met die van *Uitwierda*, provisioneel gecombineerd zijnde, nam Ds. T. MEES, Pred. te *Uitwierda*, op heden een aanvang met zijn dienstwerk onder ons.

MIDDELSTUM.

BAFLO RASQUERT vakant. Zie Nov. 1819.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

BOXMEER EN BEUGEN vakant. Zie Februarij 1820.

OIJEN vakant. Zie Maart 1820.

BREDA.

MOERDIJK vakant. Zie Sept. 1819.

DONGEN, Zie April 1820.

NIEUW VOSSEMEER. Zie Aug. 1818.

STAND DAAR BUITEN ſtaat vakant te worden. Zie Aug. 1820.

HEUSDEN.

HEUSDEN, den 20ſten Augustus 1820. Onze Leeraar, Ds. C. W. PAPE, wekte heden, met eene Rede *over het heerlijke der nagedachtenis des Regtvaardigen*, naar aanleiding van *Spreuk.* X: *7a.* deze Gemeente op, tot een dankbaar aandenken, aan zijnen vorigen Ambtgenoot, den Wel Eerw. Heer IZ. BEAUSAR, als Emeritus, te *Middelburg*, in de vorige week overleden.

Een en twintig jaren lang, was hij Leeraar dezer Gemeente, en daarom dubbele eere waardig, wijl hij met Evangeliſche kennis, ook Evangeliſche Godsvrucht paarde, en met zijn gedrag en wandel zelf beoefende, het geen hij andere predikte.

OP- EN NEERANDEL, den 21ſten September. Onze Leeraar, Ds. C. PRILLEVITZ, bij gunſtige dispoſitie van Z. M. Emeritus ſalvo honore et ſtipendio verklaard zijnde, is heden, in eene Kerkelijke Vergadering, door Ds. C. W. PAPE, Lid van het Klasſikaal Beſtuur, en Predikant te *Heus-*

Heusden, van zijne betrekking op deze Gemeente en Classis, ontslagen.

VEEN, den 1sten September 1820. Ter vervulling der vacerende Predikantsplaats alhier, heeft de Kerkeraad in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. B. VAN VEEN, Pred. te *Aalburg* en *Heesbeen*, de volgende Nominatie geformeerd:

DD. J. F. HOFF, Predd. te *Hurwenen*. W. JANS, te *Waal* en *Hondswijk*. A. VAN DER LAAT, te *Waspik*. A. VAN WETERING, te *Brakel*. J. P. EGERDING, te *Renswoude*, en VAN AKEN, te *St. Michiels Gestel*.

De drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, is uit hetzelve vervolgens beroepen, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer J. F. HOFF, Pred. te *Hurwenen*.

'S GREVELDUIN KAPELLE. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer L. SCHEMKES, die, sedert het jaar 1768. de Gemeente onzes Heeren, op onderscheidene Standplaatsen, door leer en voorbeeld stichtte, heeft van zijnen volbragten vijf en twintig jarigen dienst alhier, den 17den September l. l., in onze Godsdienstige Vergadering, gedachtenis gevierd.

Aandoenlijk was deze plegtigheid, voor den regt waardigen man, die nog in allen deele zijnen dienst, met ijver en getrouwheid waarneemt! aandoenlijk was zij voor onze zeer talrijke Gemeente, welke, door een naarstig opkomen, tot onze openbare Godsdienst oefeningen, steeds toont veel belang in haren Leeraar, en zijn werk te stellen.

Dat de brave Grijsaard, nog eenen geruimen tijd, voor ons en zijne dierbaarste betrekkingen gespaard worde, en dat het einde zijns langdurigen arbeids, nog strekke tot verlichting, ver-

betering en veredeling van ons, en onze kinderen!

EINDHOVEN.

EINDHOVEN, den 27sten September. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur van *Eindhoven*, op heden gehouden, is bij ontvangene Acte van Admissie, tot Lid der Classis verklaard, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer J. DE GIDS, bevestigd Pred. bij de Gemeente van *Eindhoven*.

DRENTHE.

MEPPEL.

VLEDDER. Ter vervulling van de openstaande Leeraarsplaats, is alhier op den 23sten Augustus, ten overstaan van den Consulent dezer Gemeente, het volgende twaalftal van Predikanten gemaakt:

DD. PRINS, STERINGA KUIPER, CHEVALLIER, ALBERTI, CLEMENT, AMSHOFF, WEURDING, STAVERMAN, BREMER, AARDENBERG, VISCH en FISSCHER; Predd. te *Diever*, *Rhoden*, *Luik*, *Zwelo*, *den Briel*, *Ruinerwold*, *Nijeveen*, *Colderveen*, *Wapzerveen*, *Lutkegast*, *Zuidwolde* en *Ureterp*.

Op het zestal zijn geplaatst:

DD. PRINS, STERINGA KUIPER, CHEVALLIER, CLEMENT, AMSHOFF en VISCH.

Nadat Ds. PRINS, voor de eer der Nominatie bedankt had, is op den 6den September, uit het vijftal beroepen: Ds. STERINGA KUIPER, die deze beroeping in beraad heeft genomen.

HOOGEVEEN vakant. Zie Maart 1820.

WAL-

WALSCHE KERK.

DELFT, den 1sten October. De Wel Eerw. Heer GERLACH, de op hem uitgebragte beroeping, onder inwachting der Kerkelijke approbatie, en van de goedkeuring van Zijne Majesteit, aangenomen hebbende, hopen wij dat deze Gemeente, binnen eenige weken, wederom van eenen Predikant voorzien zal zijn.

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.

VOORBURG vakant.

LIMBURG. enz.

MAASTRICHT.

MAASTRICHT, *Fransche Gemeente*, den 17den September 1820. Heden heeft onze Leeraar, Ds. J. G. VAN GENDT, na dat hij op den 15den dezer, van zijne betrekking op de Classis en Gemeente, behoorlijk van wegen het Klassikaal Bestuur van *Maastricht* ontslagen was geworden, affcheid van ons genomen, naar aanleiding van 1 *Cor.* XV: 58. *Zoo dan, mijne geliefde broeders, zijt standvastig* enz.

MAASTRICHT, *Fransche Gemeente*, den 8sten October. Heden werd onze nieuwe Leeraar, Ds. M. P. MOLIERE, van *Delft* tot ons overgekomen, onder ons in den H. Dienst ingezegend, door Ds. J. P. CHARLIER, Pred. te *Brussel*, bij afstand van den gewonen Consulent, met eene Leerrede over *Matth.* XXVIII: 18—20. *En Jezus bij hen komende, sprak tot hen, zeggende: mij is gegeven enz.* De Bevestigde, hield des namiddags zijne Intree-rede, predikende over *Hand.* II: 42a. *En zij waren volhardende in de*

leere der Apostelen. — En beide deze plegtigheden, werden met groote stichting der talrijke aanwezigen bijgewoond. — God geve zegen op het werk van onzen nieuwen Leeraar!

BRUSSEL.

MARIA HOOREBEEKE vakant. Zie Aug. 1820.

DOOPSGEZINDE KERK.

MENSINGAWEER vakant. Zie Sept. 1819.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

'S HERTOGENBOSCH vakant. Zie April 1820.

DEUTICHEM vakant. Zie September 1820.

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

AMSTERDAM. De Eerw. Heer J. M. WOLFF, Proponent, en beroepen tot Predikant te *Zwolle*, werd op den 17den Aug. l. l., in eene buitengewone Konsistoriale Vergadering, peremptoir geexamineerd, en tot het predikambt bekwaam geoordeeld, en is besloten zijn Eerw. als zodanig more solito te ordenen.

Den 10den October. Z. M. onze Koning, de beroeping van voorn. Eerw. Heer J. M. WOLFF, gunstig goedgekeurd hebbende, zal zijn Eerw. op Woensdag den 18den October, plegtig tot het Predikambt worden ingezegend.

ZWOLLE, den 10den October. Z. M. onze Koning, hoogstdeszelfs approbatie, aan de beroeping van den Eerw. Heer J. M. WOLFF, (zie Boekzaal Junij 1818,) gunstig verleend hebbende, zal zijn Eerw. binnen kort, den dienst als wettig Leeraar in deze Gemeente aanvaarden.

De

De Eerw. Heer WOLFF, die reeds den Predikdienst alhier waarnam, noodzakelijk voor eenigen tijd hebbende moeten afwezig zijn, hadden wij het genoegen, dat onze rustende Leeraar, de Wel Eerw. Heer L. G. CORDES, een 87 jarige grijsaard, de Gemeente met eenige leerredenen stichtede.

HERVORMDE KERK.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.

AMBOINA
BANDA
TERNATE
MOLUKKA } vakant.

SOURABAIJA vakant. Zie Febr. 1820.

WEST-INDIEN.

SURINAME vakant. Zie October 1817.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

OOST-VRIESLAND.

OLDENDORP vakant.
TWIXLUM vakant.
WOLTHUIZEN vakant.
OLDERSUM vakant. Zie Junij 1820.
NENDORP vakant. Zie Junij 1820.
DRIEVER staat vakant te worden. Zie Julij 1820.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

NIENHUIS, den 1sten October 1820. Na dat onze oudste Leeraar, de Wel Eerw. Heer R. C. STAVERMAN, uit hoofde van zijne hooge jaren, salvo honore, geheel van zijne bediening onder ons, had afstand gedaan, trad onze jongste Leeraar VAN HOEK, in deszelfs plaats.

Ten einde dus deze Gemeente, van eenen tweeden Leeraar te voorzien, waartoe reeds eenige vergeefsche pogingen waren aangewend, ging de Kerkeraad, onder voorzitting van den Koninklijken Overkerkeraad, dezen morgen na geeindigden Godsdienst, op nieuw over tot het maken van het volgend zestal:

DD. W. F. VISCH, Predd. te *Wilsum*. W. H. BAKKER, te *Noordhoorn*. P. P. G. KOPPELMAN, te *Veldhuizen*. H. J. C. MENSONIDES, te *Ulzen*. E. SIKKENS, Prop. onder de Clasfis van *Benthem*. en L. VERBEEK, S. S. Theol. Cand. te *Leijden*.

Waaruit te gelijker tijd beroepen werd, de Wel Eerw. Heer E. SIKKENS, die ook deze beroeping, onder inwachting der Koninklijke confirmatie, heeft aangenomen.

LAGE staat vakant te worden. Zie September 1820.

LINGEN.

LINGEN, eerste en derde Leeraarsplaats vakant.

CONSISTORIALE KERK van KLEVE.

MöRMTER vakant.

KREITS.

KREITS.

WESEL.

EVANGELISCHE KERK.

KERVENHEIM vakant. Zie Aug. 1813.

BIJBEL GENOOTSCHAPPEN.

Afdeeling Staats-Vlaanderen.

IJZENDIJKE, den 20sten Sept. 1820. De Heeren Leden van het Genootschap, vergaderden des voordemiddags ten elf ure, onder het gelui der klok, in den tuin der Kerk.

De President, de Wel Edel Groot Achtbare Heer J. HENNEQUIN, Lid der Staten van *Zeeland*, en Commissaris van het District *Sluis*, opende de Vergadering met eene doelmatige aanspraak, ter inleiding van de plegtigheid van dezen dag.

Hierna beklom de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. G. VORSTMAN, Pred. te *Sluis*, daartoe door de directie verzocht, het Spreekgestoelte, houdende, na een gepast gebed, eene redevoering, in welke zijn Eerw. aantoonde, hoeveel redenen er zijn, die ons nopen, om de lezing van Gods woord aan te prijzen, en algemeener te maken.

Vervolgens haalde het Zanggezelschap van deze Stad, hetwelk op de gallerij van het orgel gezeten was, door het speeltuig verzeld, eenige coupletten op, die, uit verscheiden liederen van het Evangelisch Gezangboek genomen, en, met eenige verandering verzameld zijnde tot een geheel, choorsgewijze gezongen werden.

Het verslag werd gedaan door den Wel Eerw. zeer gel. Heer D. VAN BASSELAAR, Pred. te *Biervliet*, die, 't geen der Vergadering niet weinig genoegen gaf, zulke berigten leverde, uit welke bleek, dat het Bijbelgenootschap in het algemeen, en van hetzelve onze afdeeling in

in het bijzonder, hunne deelnemers behielden, en op derzelver pogingen ter uitbreiding van het Godsrijk, den zegen des hemels, in een uitstekenden graad ontwaren mogten.

BIJBEL-VEREENIGING,
in den Ring van Midwolda, *onder de Classis van* Winschoten, *in de Provincie* Groningen.

Men heeft het genoegen te kunnen melden, dat deze bloeijende Bijbel-vereeniging, op Dingsdag, den 19den September j. l., des namiddags, ten twee ure, in de Kerk van *Oostwold*, hare *derde* Algemeene Vergadering heeft gehouden. Bij die gelegenheid werd niet slechts verslag gegeven, van de ontvangene en uitgegevene gelden; maar ook door den Wel Eerw. Heer B. ENGELS, Pred. te *Nieuwolda*, en Assessor van het Bestuur der Bijbel-vereeniging, eene uitmuntende Redevoering gehouden, *Over den toestand en den voortgang der Bijbel Genootschappen, en over onderscheidene verblijdende uitzigten, welke dit werk der zedelijke Gods-regering opent.* Algemeene goedkeuring en Christelijke blijdschap, verwekte des bekwamen Redenaars hondig betoog van het groote nut, dat deze heilrijke inrigting, reeds in verschillende oorden der wereld, had te weeg gebragt, en ieder hoorder gevoelde zich door den Spreker versterkt, in de hope eener steeds toenemende uitbreiding van het Christendom. De gansche Redevoering werd afgewisseld, door gepaste Gezangen, geopend en gesloten, door doelmatige gebeden. En mag men oordeelen, uit den gunstigen en diepen indruk, dien zij op al de toehoorders, waar onder zich vele Predikanten bevonden, maakte: dan kan men niet twijfelen, of zij moet den ijver voor de goede zaak, welke zij aanprees, grootelijks hebben aangevuurd. BE-

BERIGTEN.

Het Klassikaal Bestuur van *Middelburg*, geeft bij deze aan alle daar bij belanghebbenden kennis, dat hetzelve in deszelfs Vergadering, gehouden den 27sten September l. l., in plaats van wijlen den Wel Eerw. zeer gel. Heer C. KOOLHAAS, tot Quæstor der Klassikale Weduwen-Beurs, ad interim benoemd heeft, den Wel Eerw. zeer gel. Heer N. BOSBOOM, Pred. te *Serooskerken*.

Oostzouburg, den 11den Oct. 1820.

Namens het Bestuur voornoemd.
H. L. DE JONGE, *Scriba*.

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*, heeft in deszelfs vergadering, in October l. l. goedgevonden, door middel van de Boekzaal, enz. bekend te maken, dat door hetzelve, op geenerlei boek, de Kerkelijke approbatie zal worden verleend, ten zij hetzelve volledig afgedrukt wordt ingezonden, en dat de uitgevers, die verlangen, op eenig werk de Kerkelijke approbatie spoedig te ontvangen, wel zullen doen, met voor ieder lid des Bestuurs, een exemplaar bij hetzelve in te zenden.

Quaestor,
G. VAN DER TUUK,
Secretaris.

LETTER-NIEUWS.

Bij W. Zuidema, te *Groningen*, is gedrukt en mede alom te bekomen:

J. H. FRITSCH, *Handboek voor Leerdars van den Christelijken Godsdienst*, om verstandig en nuttig te prediken over de *Lijdensgeschiedenis van* JEZUS CHRISTUS. Gevolgd naar het Hoogduitsch, door W. GOEDE, rustend Leeraar bij de Remonstrantsch Gereformeerde Gemeente te *Rotterdam*. In één Deel kompleet, à ƒ 3: 16: — JE-

JEZUS CHRISTUS in zijne Heiligen, of de Galerij van Voorbeelden uit de Schriften des Nieuwen Verbonds, tot bevordering van Evangelisch geloof en deugd, in de Heilige, Algemeene, Christelijke Kerk, beschouwd door A. DE KONING, Pred. te *Sliedrecht*.

De ondergeteekende heeft tot het voornemen, hetwelk hij thans ter kennisse van het publiek brengt, aanleiding gekregen, door het gunstig onthaal, aan zijne *Dagelijksche Oefeningen des Christens in de Lijdensgeschiedenis van zijnen Heiland*, verre boven zijne verwachting, te beurt gevallen; door het nut, het welke hij, daarmede, in Protestantsche en ook in Roomsch-Katholijke huisgezinnen, zich bewust is gesticht te hebben, en door het hem gedane aanzoek, ten gevolge van het vermelde, om, tot bevordering van Christelijke Godzaligheid, een Huis- of Handboek te schrijven, dat zoo algemeen nuttig moet kunnen zijn, als mogelijk is.

Wat er ook nog te bejammeren zij in onzen leeftijd; aan vatbaarheid en aan gewilligheid, om bij het heldere licht der Evangelie-leere, zijne Godsdienstige begrippen te zuiveren, ontbreekt het toch niet overal. En, indien ik mijne hand leen, niet tot regtstreeksche bestrijding des vooroordeels, maar tot bevordering van kennis des Evangelie's en tot aanwending van derzelver invloed op de harten der onderscheidene belijders van het Christendom, en indien ik langs dien weg, den ijver voor deszelfs allerheiligste zaak, met die christelijke verdraagzaamheid, die geene onverschilligheid omtrent Christus en zijne kerk verdragen kan, moge vermeerderen; mag ik dan niet op het welgevallen onzes Heeren rekenen?

Maar mag de ondergeteekende zich dan ook niet vleijen, dat alle vrienden des Evangelie's, allen, die, tot verbreiding van deszelfs zegen over de aarde, werkzaam zijn; allen, die zich met hem bedroeven over elken tegenstand aan de waarheid, hem, als hunnen medearbeider de broederlijke hand zullen toereiken, om hem zijn voornemen ten uitvoer te helpen brengen, hetwelk der Christenheid, in de onderscheidene gewesten van ons Koningrijk, onder Gods zegen, tot zoo veel heil kan verstrekken?

Het bedoelde voornemen betreft de uitgave van een werk, onder den bovenstaanden titel, hetwelke zulke personen, wier nagedachtenis elken Christen moet dierbaar zijn, en die in de Schriften des N. V. voorkomen, als

Voor-

Voorbeelden zal te beschouwen geven voor ons geloof en gedrag. Daartoe zullen de kortere of grootere berigten aangaande hen, in de Schriften der Evangelisten en Apostelen, worden overwogen en opgehelderd: (met weglating van alle aanmerkingen voor geleerden,) die berigten zullen voorts dienen, om deze hoofdzaak „ *Christus verkrijgt in den Christen eene gestalte*" aan het harte des lezers belangrijk te maken. Alzoo zal de *kennis* des Evangelie's bevorderd worden, dewijl een niet gering gedeelte der H. S. zal moeten worden overwogen, en, met dezelve, de *gemoedelijke overtuiging*, dat de zuiverste Godsdienst daar in bestaat, dat de belijder des Heeren zich op gelijkvormigheid aan Christus toelegt, wiens beeld zoo vele Heiligen, hoezeer in groote verscheidenheid, toch allen vertoonden.

De Schrijver hoopt alzoo een onderhoudend, leerend en stichtend Handboek te leveren, in hetwelke hij aanleiding genoeg zal hebben om goede herinneringen, en, tot verbetering van godsdienstige begrippen, opleiding te geven, zoo als die door de behoeften van onzen leeftijd gevorderd worden. Naar zijne overtuiging, niemand ergerende, alleen het Evangelisch onderrigt volgende, zal hij trachten allen nuttig te zijn.

Deze onderneming is echter te belangrijk, dan dat de Schrijver zich niet niet vooraf zoude verzekeren van de medewerking van welgezinde Godsdienstvrienden, op welken zich onze natie beroemen mag, en hij opent daartoe den weg van inteekening, die met den laatsten dag dezes jaars zal gesloten zijn.

De Schrijver heeft besloten het werk uittegeven te *Breda*, bij de Boekhandelaren W. VAN BERGEN en COMP.

Het werk zal, in 8vo formaat, op best drukmediaan, met eene letter, als het daar van uitgegeven berigt, gedrukt worden. Het zal waarschijnelijk in twee deelen, van geschikte uitgebreidheid, worden uitgegeven, terwijl men zich van eene nette en naauwkeurige uitvoering, waarvoor ook de hand, die de proeven corrigeren zal, waarborgt, verzekerd mag houden.

De prijs, voor de Inteekenaren *alléén*, is bepaald op 2½ stuiv. per vel.

Er wordt niets vooruit betaald; slechts bij de aflevering van elk der deelen zal de prijs daarvan, op kwitantie van W. VAN BERGEN en COMP., ontvangen worden.

De inteekening geschiedt, behalve bij de genoemde, mede bij alle voorname Boekhandelaren in dit Koningrijk.

Die

Die deze onderneming willen helpen bevorderen, worden verzocht hunne Namen, Rangen en Woonplaatsen enz. naauwkeurig opregeven, welke op de lijst der inteekenaren voor het eerste deel zullen geplaatst worden.

Sliedrecht,
den 24sten October 1820. ALEXANDER DE KONING.

Bij G. van Dijk, Boekverkooper in de Warmoesstraat, No 122 te *Amsterdam*, word heden uitgegeven, No. 2. van het nieuw Christelijk Magazijn of Bijdragen, ter bevordering van Christelijke verlichting en Evangelische deugd, naar de behoeften van onze tijd, bijeenverzameld door een gezelschap van Protestantsche Leeraars, inhoudende: de Sijnodaale Redevoering, tot sluiting van het laatst gehouden Algemeene Sijnode der Hervormde Kerk, in het Koningrijk der Nederlanden, op den 5den Julij 1820, over *Matth.* XXIV: 12. verders onderscheidene verhandelingen van Ds. B. VAN WILLES, Ds. J. J. LE ROIJ, wijle Ds. LOBRIJ, en anderen, de prijs is 16 stuiv. Daar het 1 stukje met eene algemeene goedkeuring ontvangen is, zijn er van hetzelve nog maar weinige exemplaren a 16 stuivers te bekomen, hebbende tot inhoud: Een woord aan Protestantsche Leeraars, ook voor ieder Christen belangrijk, Beschouwing van Abrahams Geloofsproeven van wijlen Ds LOBRIJ, Gedachten over *Joh.* XII: 20—30. door B. VAN WILLES, Beschouwing der klagt van Jezus aan het Kruis, *Matth.* XVII: 46. Redevoeringen van Ds. J. HERM. KROM, en anderen. Ook nog: P. BEETS, Christelijk Magazijn, vierde deels vierde en laatste stuk, met den titel en het algemeen register, over de vier deelen, waarmede dit werk compleet is a 16 stuivers.

Ook word thans bij bovengemelde tot de extra lage en veel verminderde, daar bij gestelde prijzen uitgegeven.

I. BAUMGARTEN CRUSIUS, de Leer der Drieeenheid, tegen de nieuwe Hervormers verdedigd, met aanmerkingen en bijvoegsels van J. VAN NOIJS KLINKENBERG, a ƒ 1. in plaats van ƒ 2 : 16.

II. J. ANDR. GEORG MEIJER, onderzoek aangaande het geen in de Leeringen en Voorschriften van Jezus en de Apostelen, tijdelijk en plaatselijk, of voor alle tijden, en van een algemeen geldend gezag is, a ƒ 1 : in plaats van ƒ 2 : 16.

III. J. LAVALLEE, Geschiedenis der Godsdienstige Inqui-

quisitie in Italië, Spanje en Portugal, van haar begin tot op de verovering van Spanje, a *ƒ* 1 : 16. in plaats van *ƒ* 3 : 12.

IV. Geschiedkundige Proeven over de Wereldlijke Magt der Pausen, en het misbruik hetwelk zij van die Magt gemaakt hebben, uit het Spaansch vertaald a *ƒ* 1 : 4. in plaats van *ƒ* 2 : 4.

V. M. N. RIOUST, over de Magt der Vorsten op de Kerk, in hunne Staten, verrijkt met belangrijke aanteekeningen, wegens de oorsprong en de magt der Pausen, tweede druk a 18 stuivers.

Bij S. de Grebber, Boekverkooper, in de Kalverstraat, bij de Osjessluis, No. 166. te *Amsterdam*, wordt voor de verminderde prijs van *ƒ* 6 12. in plaats van *ƒ* 9 : 12. afgeleverd, de weinige overig zijnde exemplaren van het voortreffelijke werk van den *Abt Jerusalem, over de voornaamste Waarheden van den Godsdienst*, tweede druk in 3 deelen kompleet.

De Boekverkoopers J. W. Brouwer en P. Wiardi, te *Leeuwarden*, geven thans uit, en is mede alom bij hunne Correspondenten te bekomen, het in de maand Julij l. l., voorloopig geannonceerde werk, getiteld:

Handboek voor Hervormde Predikanten en Kerke-Raadsleden; of volledige en geordende verzameling, van wetten en verordeningen op de inrigting en het Bestuur der Hervormde Kerk in het Koningrijk der Nederlanden, welke sedert het laatste van den jare 1813, *tot den* 1 *Januarij* 1820, *zijn gearresteerd en voortdurende werking behouden hebben, met de noodige registers bijeenverzameld en opgemaakt, door* G. VAN DER TUUK, *Secretaris van het Provinciaal Kerkbestuur van Vriesland, en Predikant te Berlikum*, de prijs is *ƒ* 5 : —

Bij J. W. Brouwer, te *Leeuwarden*, wordt uitgegeven en heeft alom verzonden:

I. ANTIGONE, *Treurspel, door Mr.* A. VAN HALMAEL JR., gr. 8vo. op schrijfpapier in carton, a *ƒ* 1 : 8.

II. *Jezus leeft, en wij zullen leven! of het vijftiende hoofddeel van den eersten brief van den Apostel Paulus aan*

de Corintheren tot een Leesbeek voor Christenen bewerkt; *door* T. E. MEBIUS, Predikant te *Beers* en *Jellum*, a ƒ 2 18.

III. *Proeve eener opheldering en verdediging van het Bijbelsche verhaal, aangaande de Schepping der Wereld, benevens aanmerkingen omtrent den Watervloed, ten tijde van Noach, door* P. BROUWER PZ., Predikant te *Blija* en *Hoogebeintum*, a ƒ 1 : —

Bij W. Brave, op den Nieuwendijk bij de Ramskooij, te *Amsterdam*, word uitgegeven:

1. Gevolgen der voldoening, of iets over de vrage, verkondigd Gods Heilig woord dat een gedeelte van het Menschelijk geslacht, hier namaals zonder einde boosaardig en lijdend zal blijven, of verkondigt hetzelve de eindelijke zaligheid van alle menschen? — door M. A. HULSHOFF, a ƒ 1 : 8.

2. Nuttige en aangename leeslesjens, voor reeds eenigzins gevorderde Kinderen, door A. H. K., a 4 stuivers.

3 Eerste gronden der Nederduitsche taal, met eenige toepasselijke oefeningen, ter verbetering en ontleding, ten dienste der Schoolen, tweede vermeerderde druk, door A. HAGOORT, Schoolonderwijzer en Taalmeester te *Amsterdam*, a 4 stuivers.

4. Aanwijzing van Uitlegkundige Schriften, over de geheele Bijbel, 4 deelen kompl.

Bij W. Brave, te *Amsterdam*, en J. Proost, te *Leeuwarden*, word onder anderen uitgegeven:

J. J. HESS, Geschiedenis der Israëliten, 12 deelen met kaart, a ƒ 18 : —

SALTZMAN, Grondbeginselen der Zedekunde, en aangename Verhalen, 2 deelen a ƒ 2 : 10 : —

Hebbende in de opgave der prijzen voor deze werken, in de Boekzaal voor September 1820, eene misstelling plaats gehad.

Bij de Boekverkoopers ten Brink en de Vries, te *Amsterdam*, is van de pers gekomen en verzonden:

EUGENIA, *of het leven in Geloof en in Liefde*, naar het Hoog-

Hoogduitsch van F. P. WILMSEN, Predikant te *Berlijn*, één deel in groot octavo, 474 bladz., versierd met een fraai vignet, door W. VAN SENUS, de prijs is ƒ 3 : 15 : — De verdienstelijke Schrijver, ook bij ons door onderscheidene werken met lof bekend, schreef dit boek voor zijne voormalige en tegenwoordige Leerlingen, om hen door het deugdzaam en aan den pligt gewijde leven van EUGENIA, te overtuigen, dat de Godsdienst, door zijnen zegenrijken invloed, door den troost die hij den treurenden schenkt, en de wijsheid die hij den gelukkigen en blijden mededeelt, eene kracht Gods tot zaligheid toont te zijn, voor allen die denzelven beminnen.

Noch is bij bovengemelde verzonden: *Belangrijke Verhalen* van A. LA FONTAINE, F KIND, A. F E. LANGBEIN, en anderen, derde en laatste deel, met een uitvoerig vignet, door H VAN SENUS, in groot octavo, de prijs is ƒ 2 : 18. en de inhoud: *Het verstand komt niet voor de jaren*, *De ongeschilde Aardappelen*, *Het Stiefmoedertje*, *Adam Wederboer*, *de Wolfs jagt*, *Kindertrouw*, *De bekoorlijkheid der deugd*, *en de Lieveling*. Van de vorige deelen zijn nog exemplaren te bekomen.

Engeland, *Schotland* en *Ierland*, door C. A. G. GOEDE, drie boekdeelen, te zamen beslaande ruim 1300 bladzijden met 6 uitmuntende gegraveerden platen en portretten, onder welken laatste dat van den tegenwoordigen Koning, dier drie rijken, bijzonder de aandacht verdient. Dit werk is thans het eigendom geworden van den Boekhandelaar J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, die de overig hebbende exemplaren, voor den verminderden prijs van ƒ 5 : 5 : — in plaats van ƒ 11 : — den eerstkomende aanbiedt. Bijzonder in dit tijdsgewricht, is genoemd werk voor den onderzoek-lievenden van veel belang, daar het ons zoo geheel bekend maakt, met een land, waarop thans geheel Europa de oogen gevestigd heeft. Een berigt hier van, is alom gratis te bekomen.

Bij gemelden Boekhandelaar verlaten zoo even de pers: MÜLLER, *schrijver van* PAULOWNA, WILHELM *en* LOUIZE, *of Adeltrots en Burgerdeugd*, één deel compleet, met gegraveerden titel en vignet, door SMIES en ZEELANDER, ƒ 2 : 16 :

Leven van AUGUST VON KOTZEBUE, *Geboekstaafd naar zijne eigene schriften*, en echte bescheiden, met het welgelijkend portret van dien vermaarden schrijver ƒ 2 : 12 :

Deze levensbeſchrijving onderſcheidt zich van anderen door naauwkeurigheid, geleidelijken gang en onpartijdigheid, daar zij ons den merkwaardigen man leert kennen zoo als hij in der daad leefde en werkzaam was.

Bij T. B. Groebe, Boekhandelaar in de Takſteeg, te *Amſterdam*, zijn nog eenige Exemplaren te bekomen, van:

J. VAN NUIJS KLINKENBERG, *Onderwijs in de Natuurlijke en geopenbaarde Godsdienst*, een zeer nuttig werk voor alle die op eene redelijke en oordeelkundige wijs, bedreven willen worden, in den Godsdienst, in 11 Deelen, à *f* 16: —: —

Geſprekken *over de Mijthen in de Bijbel*, (ter beantwoording eener Prijsvrage van *Tijlers Godgeleerd Genootſchap*.) *f* 1: 10: —

H. K. SPIES, Reize door de Holen des Ongeluks, en de verblijven der Ellenden, of levensloop van ongelukkigen van verſchillende aard, meest alle getrokken uit Kriminele Acten, 3 Deelen, à *f* 5: 8: —

Konſtantinopel in zijne geheele uitgeſtrektheid, de zeden der Inwoonders, hunne Kunſten en Wetenſchappen, beſchreven door den kundige Reiziger F. MURHARD, 3 Deelen, à *f* 4: —: —

B. F. DE ST. FOND, Natuurlijke Historie van de St Pietersberg, bij *Maastricht*, 2 Deelen, met 55 platen, *f* 5: 5: —

J. van der Heij, te *Amſterdam*, geeft heden uit de volgende nieuwe Werken:

I. M. VALERIUS MESSALA CORVINUS, geſchetst in eenige Tafereelen uit de *Romeinſche Geſchiedenis* gedurende zijn Leven, door Mr. M. C. VAN HALL, *Ridder der orde van den Nederlandſchen Leeuw en Lid van het Koninklijk Inſtituut*. Eerſte Deel. In gr. 8vo. met gegraveerde Titel en Vignet en vele andere Vignetten verſierd en gebonden in geplaatdrukte Kartonne banden. Het tweede en laatſte Deel is ter perse. — Van des Auteurs C. C. PLINIUS SECUNDUS, en *Gedichten*, voorheen uitgegeven, zijn mede nog eenige Exemplaren te bekomen.

II. *Lotgevallen* en vroegere *Zeereizen* van JACOB HAAFNER, volgens deszelfs nagelatene Papieren, uitgegeven door C. M. HAAFNER. Met Platen, Titelvignet en het Portret van den Auteur. Eén Deel.

III.

III. *Proeve eener Geneeskundige Plaatsbeschrijving (Topographie) der Stad Amsterdam*, door C. J. NIEUWENHUIJS, *Med. & Chir Doctor, Lid van de Provinciale Commissie, van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt in Holland.* Derde en vierde Deel, waar méde dit Werk compleet is. In gr. 8vo. met gegraveerde Titel en Vignet, door SMIES en MARCUS, en met Tabellen en Platen.

IV. *Aanteekeningen* gehouden gedurende mijnen Marsch naar, Gevangenschap in, en Terugreize uit *Rusland*, in de jaren 1812, 1813 en 1814, door C. J. WAGEVIER, Kapitein der infanterie, in dienst van Z. M. den Koning der Nederlanden, Ridder van de Militaire Willems Orde Vierde Klasse. In gr. 8vo. met gegraveerden Titel en Vignet, door SMIES en MARCUS.

V. *Kern* der Leere van Gods Koningrijk volgens den Inhoud der Bijbelsche Geschiedenis, door Dr. J. J. HESS, uit het Hoogduitsch, met een Voorberigt van W. A. VAN HENGEL, Hoogleeraar aan het Athenaeum Illustre te *Amsterdam.* In gr. 8vo. met gegraveerden Titel, en het Portret van den *Auteur.*

VI. Het derde en laatste Stukje, van de *Kerkkloks Toonen.* — Herinneringen uit het Leven van eenen Jongen Geestelijken, door F. STRAUSS, uit het Hoogduitsch, met een Voorberigt van W. A. OCKERSE. In gr. 8vo. Van het eerste en tweede Stukje dezes Werks, zijn nog eenige weinige Exemplaren te bekomen.

VII. *Verzameling* van Reglementaire en Organieke *Wetten en Verordeningen der Maatschappij van Weldadigheid*, voorafgegaan door een ophelderende Inleiding. (Uitgegeven van wege de Permanente Commissie dier Maatschappij.) Eén Deel.

VIII. *Mijne Herinneringen uit den Spaansche Veldtogt*, gedurende de jaren 1808 en 1809, door A. J. P. STORM DE GRAVE *Kapitein in Hollandschen Dienst*, destijds Ordonnans-Officier bij den Fransche Divisie-Generaal LEVAL, één Deel, met Kaarten en platen. In gr. 8vo. De prijs is ƒ 5: 18: —

Bij C. Weddepohl, Boekverkooper, in de Pijlsteeg, N°. 21. te *Amsterdam*, word, voor verminderde prijsen uitgegeven:

A. E. VAN BRAAM HOUCKGEEST, *Reize naar China*, waarin gevonden wordt eene beschrijving van verscheidene, aan de Europeaanen nog onbekende gedeelten van dat

Keizerrijk, 2 Deelen, gr. 8vo. versierd met uitmuntende plateu voor ƒ 3: —: — in plaats van ƒ 5: —: —

LOOSJES, (P.) Redevoering, over het Christen Kerkgezang, in de Vereenigde Doopsgezinde Gemeente. De prijs is ƒ — 6 —

De Boekverkooper F. Kaal Jz., te *Amsterdam*, (op de Heerengracht, bij de Blaauwburgwal, N°. 266) is door aankoop uit het fonds van den Heer F. BOHN, eigenaar geworden van het alöm geachte Werk, getiteld:

EDUARD VAN EIKENHORST, *Zijne Huisgenoten en Vrienden*, door den Schrijver van den Ring van Gijges wedergevonden; welk oorspronkelijk werk met zoodanige graagte ontvangen is, dat men (hetgeen zoo zeldzaam gebeurt) genoodzaakt is geweest, er eene tweede druk van op te leggen: het is in vier Deelen, kompleet, en is versierd met een uitmuntend Stel van acht fraaije platen, benevens gegraveerde Titels en Vignetten, geteekend en gegraveerd door den Kunstgraveur R. VINKELES. De overig zijnde Exemplaren, worden, zoo lang zij strekken, afgeleverd, in plaats van ƒ 15: —: — voor den zeer verminderden prijs van ƒ 8: 10: —

JAMES GRANT, *Ontdekkingreize door Nieuw Zuid-Wales*, behelzende aanmerkingen, omtrent *de Kaap-Verdische Eilanden*, *de Kaap de Goede Hoop*, de tot nog toe onbekende gedeelten van *Nieuw Holland*, door hem ontdekt, enz. Met Kaart en Plaat. De prijs is, in plaats van ƒ 2: 8: —, gesteld op ƒ 1: 5: —

J. V. MEIDINGER, *Fransche Spraakkunst*, Naar den zestienden Druk. *Uit het Hoogduitsch.* Derde verbeterde Druk, à ƒ 1: 16: —

Bij bovengemelden zijn nog eenige (doch zeer weinige) Exemplaren overig, van J. HUBNER, *Geographie*, in zes zware boekdeelen, met achttien afgezette kaarten, voor den zeer verminderden prijs van ƒ 10: 10: —

Bij D. R. van Wermeskerken, Boekhandelaar te *Tiel*, wordt uitgegeven, en is mede te *Amsterdam*, bij W. Brave, en alöm te bekomen:

I. *Mengelingen ten dienste der Nederlandsche Jeugd*, ontleend

leend uit de Geschiedenissen, Natuurlijke Historie en Zedekunde; een Leesboek voor de hoogste klasse, door A. H. K., à ƒ — 6—

II. *Nuttige Leeslesjes voor Kinderen*, door P. D. BAZENDIJK, Stads-Onderwijzer, à ƒ — 3 —

III. *Tafel voor de verdeeling en herleiding der Tiendeelige Breuken*, Tweede Druk ƒ — 3 —

G. J. A BEIJERINCK, Boekverkooper, te *Amsterdam*, geeft uit, de alöm geachte Stukjes, van:

J. A. OOSTKAMP, *Proeve ten betooge, dat ook de Planeten, even als onze Aardbol, door levende en redelijke schepselen bewoond worden.* Nevens een tafereel van ons Zonnestelsel, volgens de nieuwste ontdekkingen. De Prijs is 14 Stuivers.

——— ——— *De Maan, een bewoonbare en door levende en redelijke schepselen bewoonden Wereldbol.* (Zijnde een vervolg op het bovenstaande) De Prijs is 12 Stuivers.

AAN MIJNE VROUWELIJKE LANDGENOTEN.

Onder het groot aantal vakken van Wetenschap, en beschaving, welke voor onze sekse bearbeid zijn, is dat der fraaije handwerken, noch onvervuld gebleven, en staan wij in dit opzigt op lageren trap dan onze naburen. De oorzaken van deze terugblijving nu voor het grootst gedeelte ophoudende, wenschten de ondergeteekenden eene proeve te nemen, of men dit eenigzints vervallen vak, niet meer tot zekere hoogte kon verheffen.

Zij stellen zich daarom voor, een soort van *Magazijn van Handwerken* uit te geven, in het welk men de fraaiste, nieuwere en ook oudere handwerken zal opnemen, de eerste tot aanleering, de andere tot bewaring en herinnering Ter opheldering van sommige derzelve, zal men bij ieder N° voegen, een gekleurde plaat in 4°. en eene in 8°., van welke de meeste dadelijk tot patronen zullen kunnen gebruikt worden.

Ten einde het nieuwste, in de Handwerken te bekomen, hebben zij eene Correspondentie in *Duitschland* en *Frankrijk* geopend, en vleijen zij zich, met de medewerking van alle Dames, welke eenige nieuwe fraaije Handwerken, zouden mogen weten, en dezelve willen mededeelen.

Daar bij wenschen zij tevens, eene kleine bijdrage te leveren, tot een *Lectuur bij de Kap-Tafel*, door een gedeelte

te van dit Maandwerk af te zonderen, tot een of ander Vertoog over onderwerpen, uit de Vrouwelijke of Jonkvrouwelijke kring genomen, nu eens in een ernstige, dan weder in een meer vrolijken trant, in den vorm van een brief, eene geschiedenis, een vertoog, een gesprek of dergelijken. Dit Maandwerk zal ieder maand uitkomen, bij den laatst ondergeteekende, tegen 25 Stuivers het No., onder de Titel van PENELOPE, of *Maandwerk, aan het Vrouwelijke Geslacht toegewijd, bevattende de beschrijving en Afbeelding van alle soorten van Vrouwelijke Handwerken, benevens eenen Lectuur over onderwerpen, uit de Vrouwelijken kring.* De Inteekening hierop geschied alom bij alle voorname Boekhandelaren, tot ultimo November dezes jaars.

Gouda en *Amsterdam*, 31 October 1820.

A. B. VAN MEERTEN, Geb. SCHELPEROORT.
G. J. A. BEIJERINCK.

— Bij van Heijningen Bosch, te *Groningen*, is van de pers gekomen en wordt uitgegeven:

I. *Figuurlijk onderwijs in het Lezen*, door M. VAN HEIJNINGEN BOSCH, afgedeeld in de volgende stukjes, en gezet met onderscheidene soort van letter:

a.) *Abc-prentjes voor Moeder en Kind*, (en klein-kinderschooltjes,) voorstellende de *zelfklinkers*, *eenklanken* en *medeklinkers*, in 16mo, *zwart* a 2 st., *gekleurd* a 4 st.

b.) Dezelfde prentjes *op losse kaartjes*, in een *koker*, *zwart* a 3 st. *gekleurd* a 5 st 4 d.

c.) *Abc- en eerste Woordenboekje voor de Nederlandsche Schooljeugd*, voorstellende de *zelfklinkers*, *eenklanken*, *tweeklanken* en *medeklinkers*, met *kleine woorden* en *volzinnen*, in kl. 8vo. *zwart* a 2 st. 4 d. *gekleurd* a 4 st 4 d.

d.) *Jan en zijn Zusje*, of *eerste leeslesjes*, in kl. 8vo. met een prentje bij ieder lesje, derde druk, *zwart* a 2 st. *gekleurd* a 4 st.

e.) *Roosje Vlijtig*, of *tweede leeslesjes*, in kl. 8vo., met een prentje bij ieder lesje, derde druk, *zwart* a 2 st. 4 d., *gekleurd* a 4 st. 4 d.

f.) *Grootmoeder en haar Kindje*, of *derde leeslesjes*, in klein 8vo., met prentjes, *zwart* a 3 st., *gekleurd* a 5 st.

Dit *figuurlijk onderwijs*, waarin de Schrijver heeft willen vereenigen al het goede, dat in de oude en nieuwe leerwijze gevonden wordt, onderscheidt zich van alle andere soortgelijke boekjes voor eerstbeginnenden, daarin,

1.)

1.) dat het uitgaat, niet van willekeurige teekens en afgetrokkene klanken, maar van eigenaardige zigtbare zaken, die bij de jeugd geliefd zijn; 2.) dat het half spelende, en langs eenen zoo gemakkelijken als korten weg, de kleinen bekend maakt met de gedaante, den aard en de ware uitspraak van de enkele en zaamgestelde letterteekenen; 3.) dat het uit de letteren kleine woorden formeert op dezelfde eenvoudige wijze, als men dit doet bij het lezen en schrijven, gelijk men weleer plag te doen bij het oude spellen; 4) dat het de kleinen geene andere woordjes laat bewerken, dan welker afbeelding zij in de prentjes vóór zich zien; 5.) dat die zelfde prentjes de jeugd aanleiding geven tot het maken van kleine, regt kinderlijke eigen-opstellen; 6.) dat rijm en onrijm zich gedurig afwisselen, en alles zoo bevattelijk en doelmatig geschreven is, dat zoo wel zeer kleine als eenigzins grootere kinderen, er nut van hebben kunnen; 7.) dat het een zoo bevallig voorkomen heeft, dat, zoo wel de Moeder of Onderwijzer als het kind, hetzelve met genoegen kan gebruiken; en eindelijk, 8.) dat deze boekjes, in vergelijking van de nette uitvoering, buitengemeen gering van prijs zijn, en zoo doende verkrijgbaar voor allerlei rangen en standen. De Huismoeders en Meesteresfen, die zoo dikwijls, terwijl zij hunne lievelingen eenige letteren doen kennen, *door de verkeerde uitspraak dier letteren*, het goede schoolonderwijs tegenwerken, vinden hier tevens, in eene beknopte *handleiding*, hoedanig zij hun onderwijs dienen in te rigten, om hetzelve waarlijk te doen strekken tot bevordering van het later schoolonderwijs, en het heil harer kinderen.

II *Schoolprijsjes naar de Theorie van Straffen en Beloonen in de Scholen*, van den Onderwijzer D. C. SNATICH, bestaande in *Lijsten ter opteekening van het gedrag der leerlingen*, (de 48 a 12 st.,) *Blijken van vlijt of goedkeuring* (de 100 a 4 st.,) *Vereerende getuigschriften* (de 48 a 12 st.,) *Medailles, door zedelijk gedrag verworven* (de 48 a 12 st.) *Medailles voor den primus eener afdeeling*, (de 48 a 12 st.,) *Eerekroonen* (de 24 stuks, *zwart* a 12 st., *gekleurd* a 24 st.) met een *Berigt wegens den aard en het gebruik van dezelve*, (de 13 stuks a 4 st.)

III. *Beredeneerd Rekenboek, ten gebruike van de Scholen, volgens het nieuwe Nederlandsche Stelsel van Maten, Gewigten en Munten*, door R. VAN KREGTEN, *Onderwijzer in de Wiskunde*, te *Groningen*. Eerste stukje, (162 bl., in kl. 8vo. op best schrijfpap. a 8 st.)

En is al het bovenstaande mede te bekomen, te *Amsterdam*,

dam bij W. Brave, Schalenkamp en van de Grampel, K. Houtgraaf, en het Bureau van Inlandsche Kunstvlijt. te *Alkmaar* bij H. Koster. te *Arnhem* bij P. Nijhoff, Muller & Comp.. te *Antwerpen* bij L. van Roosmalen, te *Appingedam* bij Mekel. te *Assen* bij H. Schenkel, te *Bolsward* bij A Hesfing, te *Brielle* bij Kluit, te *Dordrecht* bij J. de Vos & Comp., G. Bonten, F. Boekée. te *Deventer* bij G. Brouwer. te *Dokkum* bij P. van der Meulen, te *Groningen* aldaar, te *Haarlem* bij J. L. Augustini, Walré & Comp. te *'s Hage* bij de Erven J. Thierrij en Mensing & Zoon, J. van Hoogstraten Junr.. te *'s Hertogenbosch* bij D. Noman en Zoon, te *Harlingen* bij F. Ruiter. te *Leijden* bij D. du Mortier en P. C. van Marle. te *Leeuwarden* bij de Weduwe. Altona, J. W. Brouwer, P. Wiardi. te *Middelburg* bij S. van Benthem, P. Moens. in de *Pekel-A* bij Neelmeijer, te *Rotterdam* bij Ph. Tuinzing en J. Hendriksen. te *Sneek* bij F. Holtkamp. te *Utrecht* bij J. G. van ter Veen en Kemink. te *Winschoten* bij Huising, te *Zutphen* bij G. Starink, H. C. A. Thieme. te *Zwolle* bij Zeehuizen.

---

niet is uitgegeven. Bevattende *Landschappen, Watergezichten, Zeegezichten, Stille waters* enz. In XXXVIII Afbeeldingen, à *f* 1 : 4 : —

VI. *Afbeeldingen van den Bedelstand*, bij de Kunstliefhebbers bekend, onder de benaming van de Bedelaars van J. CALLOT. Zeer belangrijk tot Studiën voor Teekenaren. In XXIV Platen, à *f* — 18 —

VII ——— ——— *van Boeren*, in onderscheidene houding, bedrijf en Costuum. In VII Afbeeldingen, à *f* — 10 —

VIII A. VAN OSTADE, in het klein gevolgd naar zijne eigene Meesterstukken. Een leerrijk Oefenschool voor aankomende Teekenaren. In X Kunst-Tafereelen, à *f* — 12 —

IX. *Viervoetige Dieren*, of *het kleine Beestenboekje*, door A. TEMPEEST. In XVI Plaatjes, à *f* — 6 —

X. ——— ——— of *het groote Beestenboekje*. In XIII Plaatjes, à *f* — 8 —

XI. ——— ——— naar N. BERCHEM, en anderen der voornaamste Meesters. In XXVIII Plaatjes, à *f* 1 : — : —

XII. ——— ——— en *Vogels*, in derzelver eigen aard en beweging, naar het Leven; door de eerste Meesters in dat vak der Kunst, om te worden gekopieerd, door de Leerlingen. In XII Platen, à *f* — 18 —

XIII. *Printkunst*, uit het Kabinet der BLOEMAERTS: eene Verzameling van zinnebeeldige en toespelende vertoningen, door A. BLOEMAERT, vervaardigd voor Teekenscholen en Akademien. In XVI Platen, à *f* 1 : 4 : —

XIV. *Groot Teekenboek*, ten dienste van Leerlingen en Meesters, aan Scholen en Akademien, van Teeken- en Schilderkunst, en ook tot bijzonder onderwijs vervaardigd, door A. BLOEMAART, in honderd en dertig platen. Eerste Aflevering, Plaat 1—40. à *f* 3 : — : — Met nog twee Afleveringen, eerlang te volgen, zal dit belangrijk werk kompleet zijn.

De meesten dezer Kunstwerkjens zijn, bij uitnemendheid geschikt om gekleurd of afgezet te worden: eene aangename en leerrijke oefening voor de Jeugd van beide Sekfen.

Bij S. de Grebber, Boekverkooper in de Kalverstraat, No. 166. te *Amsterdam*, wordt uitgegeven.

Geneeskundige Verhandeling, over den waren Aard, Oorzaken, Kenteekenen en Toevallen der *Borstwaterzucht*, benevens derzelver wijze van Genezing op Waarnemingen gegrond, door J. P. MICHEL, à *f* 1 : 8.

Ge-

Geneeskundig Handboek, over de Legerziekten, door G. B. VAN SWIETEN, en met aanteekeningen vermeerderd, door J. VAN DER HAAR, naar den zesde druk, op nieuw uitgegeven, à ƒ 1 : —;

Denkbeelden over de Pathogenie, (Ziektewording) en den invloed der levenskracht, op het ontstaan en de vorming der Ziekten, naar het hoogduitsch door C. W. HUFELAND, à ƒ 4 : 16.

Bij J. Oomkens, te *Groningen* is gedrukt, bij de Weduwe G. Warnars en Zoon te *Amsterdam*, en alom te bekomen:

I. *Redevoering* van Prof. PETRUS DRIESSEN, over de nieuwe hulpmiddelen, ter beoefening der Natuurkundige Wetenschappen, bij de Groninger Hoogeschool daargesteld, ten algemeenen nutte der Ingezetenen aan te wenden, uit het Latijn vertaald, en met Aanteekeningen door den Pred. J. E. WINTER, gr. 8vo. à ƒ 1 : — : — II. *Pars Theologiæ Christianæ Theoretica* in Compendium, redegit HERMANNUS MUNTINGHE, editio secunda, priore Correctior Tomus primus, gr. 8vo. à ƒ 2 : 8 : — III. *Historia Religionis* et *Ecclesiæ Christianæ*, magnam partem ad Forman Compendii *Schrœckiani* in usum lectionum adumbrato ab HERMANNO MUNTINGHE, gr. 8vo. à ƒ 2 : 16 : — IV. Tien Leerredenen, door Prof. HERMAN MUNTINGHE, gr. 8vo. à ƒ 2 : 10 : — V. Drietal van Leerredenen, over belangrijke Onderwerpen, door denzelven, tweede Druk, gr. 8vo. à ƒ 1 : — : — VI. *Beknopte Geschiedenis der Hervorming* der Christelijke Kerk, in de XVIde Eeuw, door Prof. A. IJPEIJ, gr. 8vo. à ƒ 1 : 10 : — VII. *Gedenkwaardigheden* van SOCRATES, door XENOPHON, uit het Grieksch vertaald, door Prof. JAN TEN BRINK, met gegraveerde Titel en Vignet, gr. 8vo. à ƒ 3 : 12 : — VIII. *Buffoni* et *Daubentoni* figurarum avium Coloratarum Nomina Sijstematica Collegit H. KUHL, Math. Mag. Phil. Nat. Doctor edidit præfatione et in dicibus auxit Prof. TH. VAN SWINDEREN, gr. 4to. à ƒ 1 : 5 : — IX. *Handboek van Vaderlandsche Landhuishoudkunde*, door Prof. J. A. UILKENS, gr. 8vo. à ƒ 3 : 6 : — X. *Schets van een overzigt der Duitsche Taal*, of *der Germaansche Taaltakken*, in derzelver oorsprong en tegenwoordige verdeeling, door Prof. B. H. LULOFS, gr. 8vo. à ƒ 1 : 16 : — XI. *Nederlandsche Redekunst* of *Grondbeginselen van stijl en welsprekendheid voor Nederlanders*, door denzelven, gr. 8vo.

8vo. à ſ 1: 8: — XII. *Practisch Overzigt van de voornaamſte Gezondheidsbronnen van Duitschland*, door C. W. HUFELAND, uit het Hoogduitsch vertaald, door Prof. E. J. THOMASSEN A THUESSINK. XIII. *Leer der Gelukzaligheid*, door J. M. SAILER, uit het Hoogduitsch vertaald, door Prof. E TINGA, twee Deelen, gr. 8vo à ſ 5: 10: — XIV. *Het Heiligdom der Menschheid*, voor geoefende en hartelijke vereerders van den Godsdienst, door J M. SAILER, uit het Hoogduitsch vertaald, door denzelven, gr. 8vo. à ſ 1: 10: — XV. *Grondleer van den Godsdienst*, voor de Akademiſche Jongelingen in alle Faculteiten, door J. M SAILER, met een Voorrede van Prof. HERMAN MUNTINGHE, Eerſte Stuk, gr. 8vo. à ſ 2: 10: — XVI. *Gedichten* van Mr. H A SPANDAW, nieuwe veranderde uitgave, met gegraveerde Titel en Vignet, gr 8vo. à ſ 3: — : — XVII, *Vaderlandſche Poëzij en Liederen*, door denzelven, met gegraveerde Titel, gr. 8vo. à ſ 1: 10. XVIII. *Verhandeling over den Eed*, vooral met opzigt tot de aanſtaande Wetgeving, door Mr. N. G. T.... gr. 8vo. à ſ — 11 — XIX. *De een en twintig eerſte Psalmen*, ter ſtichting van Christenen bearbeid, door den Pred. T. E. MEBIUS, gr. 8vo. à ſ 1: 16: — XX. Antiquiteiten, een Oudheidkundig Tijdſchrift, bezorgd door N. WESTENDORP, V. D. M., N°. 1, 2 en 3. ieder N°. gr. 8vo. met platen, à ſ 1: —: —

Ook heeft dezelve aangekocht, *Het Boek Job*, uit het Hebreeuwsch vertaald, met Aanmerkingen door H A. SCHULTENS, na deszelfs dood uitgegeven en voltooid, door HERMAN MUNTINGHE, gr. 8vo. à ſ 2: 10: —

Bij den Boekhandelaar N. Geijsbeek, op de Leliegragt, No. 21. te *Amſterdam*, (is voor 12 ſtuiv. in plaats van ſ 1: 2.) te bekomen, verhaal van den Kapitein DAVID WOODARD, en vier Zeelieden, welken hun Schip verloren, terwijl zij in de boot op zee waren, en zich zelven overgaven aan de Maleijers, in het Eiland *Celebes*, inhoudende: Een belangrijk verſlag van derzelver lijden, door den honger en andere omſtandigheden, gelijk ook van derzelver ontvlugting, na dat zij twee en een half jaren bij de Maleijers waren gevangen geweest, alsmede een bijvoegſel, bevattende verſcheiden ontkomingen van Schipbreukelingen, onder groote gevaren, bekommeringen en gebrek.

Bij gemelde is ook nog te bekomen: Beſchrijving van het Ei-

Eiland *Elba*, met eene kaart, de prijs is 20 stuiv. in plaats van ƒ 1:10. en beschrijving van het Eiland *St. Helena*, met eene plaat, voor den prijs van 18 stuiv. in plaats van ƒ 1:5. en de beide bij elkander voor 32 stuivers.

DRUKFEILEN.

In de Boekzaal voor Augustus 1820. pag. 243. reg. 16 staat: den 26sten Julij is enz. moet zijn: WEIDUM, den 26sten Julij enz.

In de Boekzaal voor Sept. 1820. bladz. 315. reg. 6 staat: bekomen zal, moet zijn: beloonen zal, en bladz. 378. onderste regel staat: *Baarlo*, moet zijn *Ruurlo*.

I N-

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgestoken worden.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor NOVEMBER 1820.

Te AMSTERDAM, bij

DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON

op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en de Bergstraat, N°. 320.

MDCCCXX.

De Prijs is 6 Stuivers.

BOEKBESCHOUWING.

TIJDMETER der gewijde Geschiedenis; Opgesteld door P. BOSVELD, *in leven Predikant te* Dordrecht. *Derde Deel, XXXII en 465 Bladzz. Vierde Deel, 451 Bladzz. Te* Dordrecht, *bij* Blussé *en* van Braam, 1819. *In gr. 8vo. De prijs dezer twee laatste Deelen is f 9: 12. —*

Het derde Deel van dit geleerd werk, wordt aangevangen met eene hier belangrijke Voorrede, van de Heeren Uitgevers, waar uit men ziet, wat of de onvermoeid werkzame en waarheidlievende oorspronkelijke man, wiens werk hier geleverd wordt, bedoelde, verlangde, uitwerkte, maar ook wat onafgedaan, en ten vervolge of tot nader onderzoek voor anderen, overgebleven is, omtrent de in dit Deel, (of deze Bijlage) behandelde, nog in vele opzigten duistere, althans onzekere stof. De inhoud der hier voorkomende Hoofdstukken is:

„ *Hoofdstuk* I. Over de Oudheid der Perzische Natie en derzelver oorspronkelijke gesteltenis vóór Cyrus, volgens de HEILIGE SCHRIFT en de OUDSTE GRIEKSCHE GESCHIEDSCHRIJVERS. *Hoofdstuk* II. Over de Oudheid der Perzische Natie en derzelver oorspronkelijke gesteltenis vóór Cyrus, volgens de OOSTERSCHE SCHRIJVERS. *Hoofdstuk* III. Onderzoek naar het oorspronkelijk bestaan, de inrigting, en de leer der Perzische

MAGEN vóór Cyrus tijd. *Hoofdstuk* IV. Over den leeftijd van ZOROASTER volgens de oudste Schrijvers, ter nasporing en beantwoording der vraag: Wie ZOROASTER eigenlijk geweest zij? *Hoofdstuk* V. Onderzoek aangaande de eigen Schriften van ZOROASTER, en bijzonder DE ORAKELEN (Godspraken) van ZOROASTER. *Hoofdstuk* VI. Overweging en wederlegging van het Werk van DE BAILLY, getiteld: HISTOIRE DE L'ASTRONOMIE ANCIENNE. *Hoofdstuk* VII. Over de oude Perzische of Magische Godsdienstleer. *Afdeeling* I. Over de Magische Godsdienstleer volgens HYDE, en het oordeel daarover van VITRINGA. *Afdeeling* II. Over de Magische Godsdienstleer volgens PRIDEAUX, met de beoordeeling van DRIEBERGE. *Afdeeling* III. Over de Magische Godsdienstleer, volgens DE ALGEMEENE HISTORIE. *Afdeeling* IV. Over de Magische Godsdienstleer volgens CUDWORTH, met de beoordeeling van MOSHEIM. *Afdeeling* V. Over de Magische Godsdienstleer volgens BRUCKER. *Afdeeling* VI. Over de Magische Godsdienstleer volgens den Abt FOUCHER, naar de opgave, daarvan voorkomende T. XXIII der Bibliothéque des Sçavans et des Beaux Arts. *Hoofdstuk* VIII. Over het boek SADDER, uitgegeven door HYDE in zijn Werk, getiteld: Religio Veterum Persarum. *Hoofdstuk* IX. Uittreksel uit het Discours Préliminaire van Mr. ANQUETIL DU PERRON, zijnde eene Inleiding vóór zijne vertaling van de ZEND-AVESTA, of de Boeken van Zoroaster."

Deze onderwerpen worden hier, door wijlen den naauwkeurigen man, met veel fchranderheid, en een zeer geoefend oordeel behandeld, op eene wijze, welke voor hem inneemt, en ons in zijne fchriften groot belang moet doen ftellen. Hij fpreekt of fchrijft niemand na, maar onderzoekt, zoo veel hij kan, alles, geeft zijne re-

redenen duidelijk op, en keurt met vrijmoedigheid af of goed, naar mate hij noodig en waarachtig vond. Duidelijk en doeltreffend heeft hij hier leeren zien, wat men denken moet, van den ophef onzer moderne Filosofen, die (het gezag des Bijbels, door hunne onbewezene stellingen en ongegronde redeneringen wel zouden willen doen wankelen en) om redenen hen bewegende, een complot schijnen te hebben gemaakt, om het menschdom veel ouder te maken, dan met geschiedkundige bewijzen beweerd kan worden. Hoe juist is niet de aanmerking: „ terwijl men aan de zoo wel zamenhangende verhalen der Joodsche schriften geloof weigert, op het voorgeven dat men niet ligtgeloovig moet zijn, zoo kan men immers geen geloof vorderen aan vertelsels van andere Natien, die naar allen schijn zeer laat verzonnen, en, in allen gevalle, de baarblijkelijkste *fabelen* zijn, die een Oostersch harsengestel met mogelijkheid verzinnen kan?"

„ Het zijn dan bewijzen uit Geschiedschrijvers, welke ten minste eene dragelijke geloofwaardigheid hebben, die wij vorderen, en die wij aan de boeken van andere Natien zoo wel willen toestaan, als aan de Joodsche."

En een weinig verder: „ Bij de gewijde Schriften der Joden, is geen gedenkschrift in de geheele wereld te vergelijken, wat de oudheid en den oorsprong der dingen aangaat; de moderne Filosofen en Mr. BAILLY mogen zeggen wat zij willen. Al hun gepoch, op den keper beschouwd, komt op enkel *wind* uit." Men moet echter niet meenen, dat BOSVELD partijdig was, want hij durfde ook zeer goed onder anderen schrijven: „ de moderne Filosofen meenen, dat er in den Bijbel *niets*, en de Theologanten denken, dat er *alles* in te vinden is." Ziet daar

twee misslagen, beide zeer groot, en verderfelijk voor de waarheid, die in het midden ligt. Zij die der zaken eenigzins kundig zijn, zullen ligtelijk bevroeden, dat de Heer BOSVELD, bij dit onderzoek, niet zelden op onnaauwkeurigheden bij verschillende Schrijvers, in hunne aanhalingen, gestoten heeft, ja ook op volstrekte onwaarheden, die dan, gelijk het gaat, door anderen als goede munt zonder onderzoek aangenomen, al gemakkelijk zijn voortgeplant en nageschreven. BOSVELD heeft dit dan ook onbewimpeld dikwerf gezegd, maar ook getoond, en met reden zijn ongenoegen, nu eens op eene luimige wijze, en dan meer ernstig, daar over uitgedrukt. Men heeft hier dus overvloedige gelegenheid, om op te merken, dat men altoos, en vooral bij de getuigenissen aangaande de oudheid en tijdrekeningen, steeds voor oogen moet houden, hoe zorgvuldig men heeft toe te zien, om niet bedrogen te worden. Na een wel wikkend onderzoek, en toets van 't geen bij de oudste Schrijvers die wij hebben, aangaande den leeftijd van ZOROASTER, te vinden zij, is dit het resultaat, met alle kracht van overtuiging, hier voorgesteld: „zoo wij ons oog slaan, op de Perzische Geschiedenis, in opklimming tot Cyrus toe, (en die Vorst begon eerst te regeren, toen de Joodsche of Israëlitische Staat, reeds vele Eeuwen oud, en al ver over deszelfs hoogsten luister heen was,) en op den overgang der magt en geleerdheid van de Babyloniërs tot de Perzianen, alsmede op den woesten en onbeschaafden staat dier Perzianen voor Cyrus, — zaken, waarvan wij ten minste iets vrij zeker weten; — zoo zal het volstrekt ongeloofelijk voorkomen, dat Zoroaster en zijne schriften van vroeger *datum* zijn dan van de eeuw van Cyrus. — En wederom, als men in over-

overweging neemt, welk een invloed de overvoering der Joden naar Babel op Chaldeeuwsche geleerdheid en Theologie kan gehad hebben, zoo door het onderwijs van *Ezechiël* en zijne Leerlingen, als wel voornamelijk door *Daniël*, die door Nebukadnezar gesteld werd tot *een' Heerscher*, over het *gansche landschap van Babel* niet alleen, maar ook tot *eenen Oversten der Overigheden* עַל כָּל־מְדִינַת בָּבֶל, d. i. *over alle de Wijzen van Babel, Dan.* II: 48, waarom hij ook, *H.* IV: 9, genoemd wordt (in het Hebr. *vs.* 6 רַב חַרְטֻמַיָּא) *de Overste der Hartums* der *Toovenaren*. En *H.* V: 11. de *Overste der Hartums*, der *Aschphin*, der *Kasdazin*, der *Gatzrim*, hetwelk onze Vertaling noemt of verklaart, *der Toovenaars*, der *Sterrekijkers*, der *Chaldeen*, der *Waarzeggers*; in welk aanzien Daniël te Babel en aan het Perzisch Hof is gebleven onder Cyrus en Darius Medus; — zoo wij, zeg ik, deze dingen overwegen, zoo zal het 't allerwaarschijnlijkst voorkomen, dat ook Zoroaster omtrent dien tijd geleefd heeft, en misschien zelf een medelid is geweest van de Akademie, waarvan Daniël zoo veel als de Voorzitter was. — Uit deze school kan hij veel goeds geleerd en overgenomen hebben ter verbetering der vorige Filosofie, en ter opheldering van denkbeelden omtrent de Godheid, welke te voren zeer donker en ongerijmd waren. — Of hij kan uit de Schriften der Joodsche Profeten, welke destijds te Babel, en sedert aan het Perzisch Hof bij dezen en genen hebben moeten bekend worden, zijne verbeterde kundigheden geput hebben. Alle historische waarschijnlijkheid loopt daar henen; en dit schijnt de aanleiding geweest te zijn, dat sommigen hebben

ben geoordeeld, dat Zoroaster niemand anders dan *Daniël zelf* geweest zij; of ten minste een *geïnspireerd* Profeet, door den waren God verwekt, om het menschdom in zijne eeuwige kracht en eenige Goddelijkheid te onderwijzen. — Maar waarom zou men niet kunnen denken, dat er te Babijlon, en te Susan, eenige geruchten waren overgebleven van Daniëls lotgevallen, onder Nebukadnezar, Beltzazar en Darius; alsmede van de gebeurtenis met Daniëls drie vrienden, *Zadrach*, *Mesach* en *Abed-nego*, — en dat deze geruchten naderhand met de levensverhalen van Zoroaster vermengd zijn, die met de genoemde Joodsche Wijsgeeren van hetzelfde Genootschap kan geweest zijn; gelijk zoo het verhaal van *het onbeschadigd blijven in het vuur*, van *Zadrach* tot *Zardusht* of *Zoroaster* overgebragt schijnt?" —

Hoe vele aanhalingen van meer of min breedvoerige plaatsen, komen er in dit werk voor, welke, ja wel aan hetzelve eene grootere uitgebreidheid geven, maar evenwel ook zulke lezers (en zou dit niet verre het grootste aantal wezen?) die geenen zeer grooten voorraad van boeken hebben, ook om dat zij ze niet betalen kunnen, voorzeker zeer aangenaam zijn zullen; naardien zij hier door in staat gesteld worden, om ook hunne eigene oogen te gebruiken, en te beoordeelen, wat BOSVELD als zeker opgeeft, of voor meest waarschijnlijk verklaart. Hoe zou men dit ook den Schrijver kwalijk kunnen nemen, die zich gedrongen zag, om te verklaren:

„ Het is bij uitstek onaangenaam van onze *moderne* Wijsgeeren en van Mr. *Bailly*, in dit geval, dat zij met de grootst mogelijke stoutheid alles verzekeren, en voor bewijs, op zijn allermeest, eene drooge *citatie* bijbrengen tot

eenen

eenen van hunne soort, of tot een boek, dat weinig menschen bezitten. Zonder te zeggen, dat zij dit doen met oogmerk om te bedriegen, durf ik zeggen, dat dit de juiste weg is om te bedriegen, om zand in de oogen te werpen, en zoo te maken, dat zij, die aan de allerechtste gedenkstukken der Oudheid geloof weigeren, eindelijk van al de wereld, op *hun enkeld woord* geloofd moeten worden, ook in zaken, waarvan men, volgens alle geschiedkundige geloofwaarheid, het tegendeel weet."

Gelijk men hier dan veel bouwstof aantreft, en aanleiding erlangt, om, wanneer men, bekwaamheid, lust, tijd en vermogen vereenigt, het een en andere met betrekking tot de vroegere en latere Godsdienstige kennis der *Perzen*, nader te beschouwen, alzoo worden ons hier ook belangrijke wenken gegeven, welke omzigtigheid leeren, bedachtzaam maken, en de grootheid van ons voorregt doen bezeffen, dat wij met het heerlijk en helder licht des Bijbels begunstigd zijn. Dat kan men, onder de lezing, hier gedurig als proeven, en zou dit niet, tot de natuurlijk anders niet zeer uitlokkende lectuur van dit boekdeel, te meer opwekken? Wij hebben hier dikwijls het geduld van den onderzoeker moeten bewonderen, en daarom ook de lezing zoo veel te ijveriger voortgezet.

De inhoud der Bijlagen, voorkomende in het vierde en laatste Deel, van dezen Tijdmeter der gewijde Geschiedenis, is:

„ Over de oudheid der CHALDEEN of BABYLONIËRS. Over de oudheid der TYRIËRS, TROJERS, enz. Over de 65 jaren van *Jes.* VII: 8. Over de Babylonische Gevangenis. Over de laatste Koningen van Babel. Over de Geslachtlijst van ZERUBBABEL. Over PHLEHONS Zonsverduistering, als niet blijkende dezelfde te zijn

met die bij JEZUS dood. Over [den tijd van] VITELLIUS Stadhouderschap, en HERODES Huwelijk met HERODIAS. Over hetgeen men te denken heeft aangaande den Schrijver en den Inhoud van het Stuk, hetwelk in de Verzameling van de Boeken des Nieuwen Testaments dezen naam draagt: DE ZENDBRIEF DES APOSTELS PAULUS AAN DE HEBREEN. Over de wijze en den tijd van den dood der twee vermaarde Apostelen, PETRUS en PAULUS.

N°. 1. Regtvaardigt het besluit: dat alle pogingen, om de Chaldeërs of Babijloniërs voor ouder te doen doorgaan, dan de gewijde Schriften opgeven, op niets uitkomen, en enkel slechts Stellingen zijn, zonder bewijs, waartoe de grootste ligtgeloovigheid vereischt zou worden, om er geloof aan te slaan. N°. 2. is ook met naauwkeurigheid behandeld, en geeft aanleiding tot verder onderzoek. N°. 3. wijst aan, dat, wegens Chronologische redenen, het gevoelen van MICHAËLIS, om *Jes.* VII: 8. de verschillende lezing van 25 voor 65 jaren aan te nemen, niet kan worden aangenomen. Kort is het aangeteekende in N°. 4. waarop te regt N°. 5. volgt, 't welk doet zien, welk eene waarde ook het Filosophisch gedeelte van het Bijbelboek *Daniël* heeft, en wat men als waarschijnlijk, omtrent de laatste Koningen van Babel, aannemen kan. Behalven de al te scherpe uitvallen, op onze gewone Overzetting, welke wel wat verzacht hadden mogen zijn, heeft ons ook N°. 6. zeer bevallen, als verschaffende zeer waarschijnlijke ophelderingen. Wie N°. 7. met aandacht gelezen heeft, zal dunkt ons, met geenen Prof. VAN ALPHEN, hier weêrlegd, en anderen, gemakkelijk meer gelooven, dat de Zonsverduistering, waar van PHLEGON gewaagt, dezelfde ge-

geweest zij met die, welke bij JEZUS dood heeft plaats gehad.

Van den tijd dat L. VITELLIUS, als Roomsch Landvoogd, in *Sijrie* is gekomen, hangt de tijd af der afzetting van PILATUS, van het Stadhouderschap van *Judea*, en der afzetting van KAJAPHAS, van het Hoogepriesterambt. Doch van den tijd des huwelijks, van HERODES ANTIPAS met HERODIAS, hangt de tijd van JOANNES DES DOOPERS dood af, en dus ook van zijne en JEZUS prediking; wat er van deze dingen al of niet zij, wordt in N°. 8. beredeneerd.

De Heeren SCHUTTE en VAN ALPHEN, komen hier als zeer slechte Tijdrekenaars voor. In N°. 9. zoekt BOSVELD, door eene naauwkeurige overrekening, te toonen, dat er geen geschiedkundig bewijs voor handen is, het welk ons regt geeft, om den brief aan de *Hebreen*, voor een brief van PAULUS te houden, maar dat, in tegendeel, de historische waarschijnlijkheid het tegenovergestelde medebrengt, — schenkt zijnen bijval aan hen, die den stijl als veel te fraai voor PAULUS aanmerken, en verklaart het gevoelen van eene vertaling uit het Hebreeuwsch voor, uit de lucht gegrepen, om het eens aangenomen gevoelen te verdedigen. Ja, hij acht zelfs den inhoud van dezen brief eenen PAULUS onwaardig, schoon hij dit laatste later weder een weinig verzacht.

Doch de geoefende Lezer, kent zeker, zoo wel als wij, dit reeds van elders, als 's mans gevoelen, en wat daar tegen ook in het openbaar aangemerkt is. Wij vreezen, dat de Schrijver hier tot de verkeerdheid vervallen is, welke hij te meermalen ook hier gegispt heeft, (en dat *jure merito*) van, namelijk, door zijn eens aangenomen gevoelen, zich van het spoor te

te laten voeren. Ons heeft althans deze Bijlage 't minst van alle de hier voorkomende bevallen; ondertusschen zijn wij het daarin met BOSVELD volkomen eens, dat deze brief eigenlijk geschreven zal zijn, tot de Joodsche Christenen in *Judea* en *Jeruzalem*, voor welke zij ook zoo bijzonder geschikt was, vooral in de laatste jaren van den Joodschen Staat.

Maar wie ziet niet, dat dit niets beslist tegen PAULUS als Schrijver, zoo min als het weglaten van naam of opschrift getuigen kan, tegen het oud gevoelen der Oostersche Kerk. Wie weet, of niet de naam van PAULUS er afgelaten is, toen men meende, bij die van de Westersche Kerk, dat daar door deze schoone brief, voor de Joden welligt algemeen aangenamer, en dus nuttiger zijn zou, welke tegen PAULUS ingenomen waren. Dan, wij kunnen ons hier over dit onderwerp, nu niet opzettelijk uitlaten. Het zal ons aangenaam zijn, te ondervinden, dat het gerucht waarheid is, dat de Hoogleeraar CLARISSE voornemens is, hier over ook in 't openbaar nog eens opzettelijk te handelen.

N°. 10. eindelijk, doet de getuigenissen der ouden kennen, omtrent den dood van PAULUS en PETRUS, maar ook tevens duidelijk zien, dat wij er met zekerheid weinig van zeggen kunnen; 't geen gelukkig ook in 't geheel niet noodig is.

Zoo zijn wij dan aan het einde onzer beschouwing van dit nagelaten belangrijk werk, van den Heer BOSVELD, dat waardig is gekend, en bestudeerd te worden. Het leert ons 's mans wezenlijke verdiensten op prijs stellen, en overtuigt een' iegelijk, dat hij een zeer werkzaam, onderzoeklievend, oordeelkundig en ijverig vriend der waarheid was. Men gevoelt als 't ware, onder de lezing, dat hij waarheid schreef, met

met te betuigen: Het is mij volstrekt onverschillig, welk het facit van de rekening zij, indien de rekening slechts naar waarheid opgemerkt worde, waarop ik mij met alle bedaardheid ga toeleggen. Hij heeft zich waarlijk veel moeite gegeven, om tijdrekenkundige geschillen te beslechten, en te doen zien, wat er van de onderscheidene en dikwijls zeer verschillende getuigenissen zij, en niemand ontzien, ten koste van 't geen hem voorkwam waarheid te zijn. Hij heeft, ja wel, dan ook eens wat hard gevonnisd, zelfs ook onze gewone Nederduitsche Overzetting des Bijbels, maar nooit uit partijdigheid, nimmer, dan wanneer hij oordeelde zulks te moeten doen. Wij achten, dat de Heeren Uitgevers wel zeer den dank van het Publiek verdienen, voor dat zij dit werk het licht hebben doen zien. Hadden zij ook kunnen besluiten, om er eenen bladwijzer op te maken en bij te voegen? Wij gelooven althans, dat het nut dan nog grooter geweest ware. Ook hier is het: *Onderzoek alles, en behoud het goede!*

De VOOR-WERELD, of bewijzen voor het bestaan en den ondergang van meer dan ééne vroegere Aardschepping. Naar het Hoogduitsch van J. G. I. BALLENSTEDT, *Predikant te* Pabstorf *in het Hertogdom* Brunswijk: *Vrij vertaald, omgewerkt en met eenige Aanteekeningen vermeerderd, door Dr.* A. MOLL, *Lid van het Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, enz. Eerste Deel. Aardrijks-Oudheidkundige Verhandelingen. Te* Dordrecht, *bij* Blussé *en* van Braam, 1819. 386 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2: 18 : —

Terwijl velen zich al verblijden, wanneer zij iets

iets goeds leeren, en weten te zeggen, aangaande de tegenwoordige wereld, zijn er eenigen die zich wat hooger meenen te moeten verheffen en roeping gevoelen, om eene *Voor-eene* vroegere wereld te beschrijven. De val van IKARUS, heeft dus nog niet allen afgeschrikt, men wil, al hooger en hooger klimmen, meent dat men voor geen duizelig worden meer vatbaar is, en zoekt zich, door magtspreuken, somtijds veilig te stellen, tegen welverdiende bespotting van 't gemeen. Het geeft een zonderling gevoel, wanneer men, van de beschouwing van een werk als dat van wijlen den Eerw. BOSVELD, over de Tijdmeting, overgaat tot de lezing der Voor-Wereld, van den Brunswijkschen Prediker te *Pabstorf*. Men hoore BALLENSTEDT zeggen:

„Wat de *Geölogie*, *Geögnosie*, *Orijctologie* (welk „eene geleerdheid! zullen de menschen zeg„gen, die niet een weinigje Grieksch geleerd „hebben) *Mineralogie* en andere gelijksoortige „wetenschappen ons tot hier toe geleerd heb„ben, heb ik tot dit oogmerk, naar vermogen, „trachten aan te wenden. Genoemde weten„schappen zijn nogtans nog nieuw en te zeer „in hare kindsheid, om met behulp daarvan al„reeds iets geheel zekers en bepaalds in dit „vak te kunnen zeggen en bewijzen, en wij „tasten hier en daar veelal nog in het duister „rond. — Mogt ik in mijne veronderstellingen „nu of dan te ver gegaan zijn, zoo hoop ik, „dat men mij met verschooning en toegefelijk„heid zal bejegenen; nademaal ik, als het wa„re, eene nieuwe baan betreden heb, en men „in onbekende gewesten ligtelijk op het dwaal„spoor geraken kan."

„Sommige verhandelingen zullen welligt te„genspraak lijden en aanstoot geven; inzonder„heid

heid de zoodanige, welke de geschiedenis der schepping van MOZES enz. tegenspreken. Alleenlijk diene ter mijne regtvaardiging: dat mijne veronderstellingen met den echten *Kristelijken Godsdienst* geenszins strijdig zijn; of dat zoodanige tegenstrijdigheden blootelijk het *geschied-* en *natuurkundig* gedeelte des *Bijbels* raken. Nu overwege men, dat de *Bijbel* niet is geschreven, om ons in de *delfstof-*, *tijdreken-*, *natuurkunde* of *geschiedenis* te onderrigten, en derhalve ook volstrekt geen perk stellen kan aan den voortgang, welken deze wetenschappen, door de vlijt en het nadenken der menschen, van tijd tot tijd, hebben gemaakt. Datgene dus, wat wij thans beter inzien, dan de menschen vóór *vier duizend* jaren, mag daarom niet geloochend of als onwaar verworpen worden, omdat het strijdig is met de *historische*, *geögraphische*, *geölogische*, en *phijsische* opgaven der Schrift."

„— — De Godsdienst houdt stand, al vervallen ook alle die verkeerde *Joodsche* meeningen, voorstellingen en begrippen, met betrekking tot de geschiedenis, de tijdrekenkunde, de aardrijkskunde en de natuurkunde; en, in weerwil van dat alles, blijft de Bijbel, naar eisch verstaan en uitgelegd, de bronwel van den Godsdienst; maar, van eenen verstandelijken, gezuiverden Godsdienst, alleen den redelijken mensch — waardig. Wij gelooven niet aan MOZES, maar aan de uitspraak onzer Rede, en des, wel begrepenen en welverklaarden, Bijbels; daarom kunnen wij met de waarheid vrijmoediglijk en openlijk optreden. Het licht, eenmaal in de wereld verbreid, kan niet weder geheel en al verduisterd of uit-

„ uitgedoofd worden. — *Tandem bona causa* „ *triumphat!*"

De Lezer kent nu eenigzins het ſtandpunt, waarop BALLENSTEDT ons wil plaatſen, en, indien hij geoefend is, kan hij zich al vrij goed voorſtellen, niet alleen van welke banden hij zich ontdaan heeft, maar ook wat het doel is. Men vindt hier, inderdaad, ook veel, dat de meesten te hoog is, en waar aan ons ook zeer weinig gelegen ligt, maar 't geen erger is, waarheid en dwaling zoodanig door een gemengd, dat men zich gelukkig roemen mag, als men zich aan den regel weet vast te houden, dat men de vrijheid niet in losbandigheid moet laten ontaarden. Wij menſchen kunnen, wanneer wij aan onze verbeeldingskracht bot vieren, en ons van alle banden ontdoen, al wonderlijke dingen voortbrengen, die, als wij niet bij tijds nog wakker worden, en tot ons zelve komen, eindelijk ook door ons geloofd worden, en ons zoodanig van het ſpoor brengen, dat wij in eenen ſtaat van verbijstering verkeeren, waar tegen weinig of liever geheel niet te redeneren valt. Wanneer wij het caput de *Creatione* behandelende, den Bijbel verlaten en de gewijde Geſchiedenis als van weinig beteekenis aanmerken, dan is de deur wijd open gezet; maar waar voor? Voor allerlei beſpiegelingen, ſtelſels en droomen, welke men zoo vast kan houden, als of er niets tegen te zeggen viel. Waar dwaalt het hollend paard niet heen, wanneer niets hetzelve meer ſtuiten kan? De kleine mensch wordt, eindelijk, in zijn eigen oog zoo groot, en heerlijk en vrij, en vermogend, dat hij al het gewone belacht, op anderen met verachting nederziet, en niets meer voor heilig houdt. Ik wil eene Voor-Wereld, is

is het dan welligt, bij voorbeeld, en ik acht dus het verhaal van MOZES niet. Ik wil: er waren lang, eeuwen, millioenen te voren menschen, dus is ADAM maar een mensch van de *Mijthologie*, — en alle die Schrijvers, ook van den Bijbel, welke ter goeder trouw van ADAM en EVA, als de eerste menschen, gesproken hebben, waren eigenlijk domme weetnieten. Zij die denken zoo als ik, zijn alleen wijze menschen, het raakt mij dus niet, welke redeneringen anderen volgen, en ik wil niet eens hunne bewijzen onderzoeken. De schoot des *Aardrijks*, is mij het onloochenbaar bewijs, dat er reeds meer dan ééne wereld bestaan heeft, en dat zij der tegenwoordige voorafgegaan is; en dus stoor ik mij aan eene *Hemelsche Openbaring* niets, om dat zij mij dringen wil, wat anders te gelooven.

Het moet ondertusschen, in den eersten opslag, vreemd klinken, van eenen Christen-Leeraar te hooren, wat BALLENSTEDT hier schrijft: Het is onmogelijk, den ouderdom en den tijd der laatste omwenteling onzer planeet, welke men gewoonlijk de *Schepping der Wereld* noemt, te kunnen berekenen, naardien onze geschiedenis zoo hoog niet opklimmen kan. Datgene toch, wat voor de geschiedenis van den eersten mensch doorgaat, en wat de Joodsche Geschiedboeken daarvan vermelden, is verder niets dan *Mijthologie*, en gegrond op sprookjes en vertellingen van het een of ander Oostersch volk, waarop men niets met zekerheid bouwen kan." Maar het heldert zich dan eenigzins op, wanneer men zich voorstelt, waartoe de stelselzucht iemand vervoeren kan, en dat deze zelfs de grootste inconsequentien duldt: vooral, wanneer men geene kennis heeft aan, en niet in staat is om te oordeelen, over de gronden, waarop het Bijbelgeloof onwrikbaar rust. Dat het dezen

Prediker aan deze kennis t'eenemaal ontbreekt, en dat hij dus zijnen tijd om voor het Ambt bekwaam te worden, 't welk hij bekleedt, niet behoorlijk besteed heeft, blijkt hier allerwege. Had hij liever, in stede van zoo veel tijds door te brengen, aan het lezen van boeken en berigten, over de ingewanden der aarde en 't geen men daarin van tijd tot tijd meent gevonden, of ontdekt te hebben, zich op de regte kennis van den Bijbel en deszelfs gronden behoorlijk toegelegd, hij zou gewis verstandiger gehandeld, en beter doel getroffen hebben. Kennis te hebben aan en zich te oefenen, in de Natuur-, Aardrijk-, Wis-, Sterre-, Landhuishoudkunde, Natuurlijke Historie enz. is goed, nuttig, aan te prijzen; maar wanneer een Student in de Godgeleerdheid, en jong Predikant daar hoofdwerk van wil maken, kan hij onmogelijk aan zijne roeping getrouw beantwoorden, en de hoofdzaak moet toch altoos hoofdzaak blijven. Niemand die dit boekdeel van den Heer BALLENSTEDT leest, zal hem eenige kennis ontzeggen, wij ontdekten meermalen met genoegen, dat hij een liefhebber van waarnemen is, en gaarne onderzoekt wat anderen omtrent de Aarde onderzocht, opgemerkt, gegist, berigt, of zelfs ook stoutelijk beweerd hebben; maar men gevoelt toch ook, ongelukkig gedurig, dat hij zich, door de gevoelens van eenige zich noemende Wijsgeeren, heeft laten leiden, om dat hij geene kennis van die zaken genoeg had, waar in een Godgeleerde, een Leeraar van het Evangelie, behoort uit te munten, en zijn grootste sieraad vinden moet. Hadden wij geen meer en beter licht, wij zouden ons dan aan zulke beschouwingen, als hier voorkomen, kunnen overgeven, en er ons mede behelpen moeten; maar nu wij

met

met de Goddelijke openbaring begunstigd zijn, kunnen wij de stellingen, dat de menschen oorspronkelijk apen geweest, en eerst, na verscheidene omwentelingen op onzen Aardkloot, zulke wezens zullen geworden zijn, als wij ze nu beschouwen, in derzelver onwaarde beoordeelen. Nu behoeven wij niet op onze wijze te berekenen, bij voorbeeld, hoe vele duizenden jaren er vereischt worden, om een berg tot zulk eene verbazende massa te doen aangroeijen, of om een Eiland te doen ontstaan, of angstvallig te vragen: hoe komen er die wonderen der natuur? daar wij eenen God hebben leeren kennen, die spreekt, zoo dat het er terstond is, en niet zegt: daar zij licht, of het is ook oogenblikkelijk aanwezig, — die roept de dingen die niet zijn, als of ze waren; — daar wij weten: door het woord des Heeren zijn de Hemelen gemaakt, en door den geest zijnes monds al hun heir. Nu kunnen wij de dwalende Wijsgeeren te regt wijzen, en in de schoone schepping, en derzelver nog voortdurende wetten, werken, krachten en gebeurtenissen, bij eene bewonderende beschouwing, onze eigene geringheid en Gods grootheid gevoelen, en de laatste aanbidden.

Nu weten wij, 't geen wij anders (zonder eene Goddelijke Openbaring) nooit gissen konden, getuige ook dit eigen geschrift, hoe het met de schepping, vorming, en trapswijze beschaving van het menschdom is toegegaan, en leeren wij, uit het geen wij zeker weten, tot het gene boven onze bevatting verheven is, en ons daarom onverklaarbaar voorkomt, besluiten, op eene wijze die ons nuttig en Godverheerlijkend is.

Maar hoe dwaas, moeten wij het dan ook niet noemen, dien eenigen veiligen en zekeren

weg te verlaten, en ons zelve in allerlei bespiegelingen te verdiepen en te verwarren, die ons niet flechts niets wijzer en beter maken, maar ook tot de allerongerijmdste Stellingen leiden, welke ons tot rampzalige twijfelaars vormen? Dit heet voorzeker, de duisternis liever hebben dan het licht, — dit is de paarden achter den wagen te spannen, — dit is niet te werken, tot verlichting, maar tot verduistering; om nu niet te zeggen, 't geen toch ook wel behoorde voor oogen gehouden te worden, dat het heilige heilig blijven, en onzen eerbied wekken moet.

Wie dit boekdeel gebruiken wil, om eenige berigten te lezen, aangaande opgegravene kunstgewrochten, planten, boomen, dieren en menschen zelfs ook, en de onderscheidene gissingen daaromtrent, zal bevinden, dat de Heer BALLENSTEDT, door de verzameling van *naturalien*, welke zijn vader hier blijkt bezeten te hebben, waarschijnlijk ook al opgewekt, daar aan eenige moeite besteed heeft; maar de gevolgtrekkingen hieruit afgeleid, om het aangenomen stelsel van de Voor-Wereld te staven, en op te sieren (waarop hetzelve ondertusschen alleen gegrond is) zijn armzalig genoeg, en kunnen alleen den ongeloovigen bevallen. Het schoonst en zekerst resultaat is, wanneer men nu alles hier gelezen heeft, dit voorzeker: wij weten, als wij den regten weg, ons door en in de Goddelijke Openbaring gewezen, verlaten, van het ontstaan der wereld, en van den oorsprong aller dingen, een groot niet met al. En in zoo verre het dus den onderzoeklievenden daar toe brengt, en dus tot den Bijbel drijven kan, is de lezing niet af te raden; maar men moet dan ook eenigzins geoefend zijn, en zijne oogen weten te gebruiken. Anders zou men zich ook al kunnen

nen laten verleiden, om uit de, hier zelfs ook zoo genoemde, *bekrompene* overblijffels (als een begroeide nog levende pad) de talrijke voortbrengfels van een verleden tijdvak der aarde, te besluiten, tot eene voor-wereld, en te gelooven: dat alles in eenen eeuwigen cirkel, waar in alles opgefloten ligt, wordt rondgevoerd; — dat uit de puinhoopen van meer dan ééne voor-wereld, zich de thans bestaande met hare schepfelen vormde, en dat uit het graf onzer tegenwoordige wereld, eenmaal eene betere te voorschijn zal komen, om insgelijks weder plaats te maken voor anderen; dat de groote omwenteling, waar door de voorgaande periode ten gronde ging, en de tegenwoordige haar aanwezen ontving, en welke men gemeenlijk de *schepping der wereld* noemt, niets anders was, dan eene omwenteling en wedergeboorte onzer aarde, en van het menschelijk geslacht, eene gebeurtenis, welke reeds *dikwerf* plaats gegrepen heeft, en nog vaak zal terug keeren, en welke noodzakelijk schijnt ter hernieuwing en volmaking onzer planeet, — dat ieder redelijk mensch van eenig doorzigt ligtelijk gevoelt, dat de gansche geschiedenis van den Zondvloed, eene dichterlijke vertelling is, gegrond op oude Volksverhalen, welke bewaard gebleven waren, onder de volkeren der oude wereld, en waarmede MOZES in *Egijpte*, en *Ezra* in *Babijlon* bekend geraakten, en dat hij op deze wijze werd opgenomen, in de gewijde boeken der *Israëlieten*, en daardoor, als eene wezenlijke daadzaak, in de algemeene Geschiedenis overging, enz. enz. De Schrijver verzekert zelf: door middel van deze Verhandeling, zal men nu in staat zijn, om zich een *duidelijk* denkbeeld te vormen, van dat geen, wat men de

 voor-

voor-wereld noemt, of van het *naastvoorgaande tijdvak der aarde*, het welk de groote dieren bevattede, welke wij thans met verbazing aanstaren, en die ons borg staan (eenige opgedolven beenderen, tanden, kopstukken enz.) voor de waarheid, dat er reeds eene wereld, (van menschen, dieren, planten, delfstoffen enz.) voor de tegenwoordige bestaan, en dat wij op denzelfden bol, eenen nieuwen hemel en eenen nieuwen aardbodem, dan de voor-wereld opleverde, verkregen hebben.

Onze Hollandsche Overzetter, die met dit werk zeer ingenomen is, verklaart hierin nagenoeg met den Schrijver gelijk te denken, offchoon hij nog niet geheel overtuigd is, dat men aan *voorwereldlijke* menschen of *præädamiten*, in de beteekenis die hij aan dit woord hecht, gelooven moet. Evenwel is het bij hem zeker, dat het tweede Deel den oplettenden lezer zal doen erkennen, dat alle menschen niet van ADAM uit *Azië*, of wel uit het Paradijs afstammen, daar de groote Dichter en Wetgever (de bedrieger misschien) MOZES, door ADAM, geen bijzonder persoon, maar het *geheel* vroeger bestaan hebbende menschdom, zal hebben willen vertegenwoordigen.

Wij zullen dan zien, wat dit tweede Deel ons zal opleveren. Maar is de redenering, of bewijsvoering, niet grondiger en beter overtuigende, dan die welke wij hier hebben aangetroffen, dan blijft de bedaarde en geoefende beschouwer althans zeker, bij het wel gevestigd gevoelen, dat den Bijbel eerbiedigt.

In Stellingen op Stellingen te bouwen, is dit deel voorzeker een meesterstuk, en men kan zich bezwaarlijk eene sterkere proef daarvan als mogelijk voorstellen.

Ten

Ten slotte wete de Lezer, dat deze de opgegevene inhoud der Hoofdstukken is:

„ I. Gronden voor het bestaan en den ondergang eener *vóór-adamitische* wereld. II. Wederlegging van eenige twijfelingen en bedenkingen tegen het bestaan eener vroegere wereld. III. De vorming der aarde naar hare verschillende tijdperken. IV. De hooge ouderdom der aarde, en haar toekomstig einde. V. De oorspronkelijke schepping der ligchamen in de natuur. VI. De schepping van menschen en dieren. (Vervolg) VII. Vóór wereldlijke ontdekkingen uit het planten- en dierenrijk. *A.* Uit het Plantenrijk. *B.* Uit het Dierenrijk. 1. De Mammut. 2. Latere ontdekkingen. 3. De *Offlebensche* stier. 4. De gipsgroeven bij *Thiede*. 5. De éénhoorn. 6. Levende padden en een insekt. VIII. Ontdekkingen van menschelijke overblijfselen uit de voor-wereld. 1. Overblijfsels van menschelijke ligchamen van vroegeren leeftijd. 2. Kunstgewrochten van vroegeren leeftijd. 3. Gevolgtrekkingen. IX. Over het bestaan van reuzen in de voor-wereld. X. Kenmerken der voor-wereld en harer voortbrengselen. XI. De oorzaken van den ondergang der voor-wereld. 1. De zondvloed, geene dier oorzaken. 2. Andere waarschijnlijke oorzaken. Aanteekeningen van den Vertaler."

De aanmerkingen achter aan, doen den Heer MOL kennen, als een Vaderlandlievend man, die in de hoofdstudie van den Heer BALLENSTEDT veel smaak vindt.

HULDE aan de nagedachtenis van den Hoogleeraar E. A. BORGER, *uitgesproken in eene Leerrede, gedaan op den eersten Zondag na deszelfs overlijden, voor de Gemeente te* Leijden, *door* J. ROEMER, *Christen Leeraar aldaar:* *Te* Leijden, *bij* A. *en* J. Honkoop, 1820. 24 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* — 8 —

Het berigt van het overlijden, van den beroemden, nog zoo jeugdigen Hoogleeraar BORGER, wien trof dat niet geweldig? Wie, die hem in persoon, of uit zijne Schriften leerde kennen, gevoelt niet de zwaarte van het verlies, dat hier door *Leijden*, Nederland, ja Europa, zoo wel als 's Mans Magen, Vrienden, Leerlingen en Bekenden, geleden hebben? Met belangstelling, zal menig een met ons vernomen hebben, dat de Eerw. ROEMER, BROES, en de Hoogleeraar VAN DER PALM, des overledenen zeer verdienstelijke Ambtgenoot en Vriend, aan zijne roemrijke nagedachtenis openlijke hulde besloten te bewijzen. Het is vereerend, eenen man als BORGER, die door zijne Schriften zoo wel als in zijne Kweekelingen, ook op aarde, lang nog na zijn afsterven, leven zal, waardig te gedenken, en van hem op eene leerzaam, vooral Christelijk Godsdienstig vereerende wijze openlijk te gewagen. — Wij prijzen dan ook de voegzame keuze van den Eerw. ROEMER, om de eerste gelegenheid aan te grijpen, ten einde in eene Leerrede over *Job* XXI: 23*a*: *Deze sterft in de kracht zijner volkomenheid*, van den dood des grooten mans, op eene wijze te gewagen, welke van den predikstoel past, en onder Gods zegen nuttig werken kan.

Gewis is deze Leerrede met aandoening gehoord, zoo wel als uitgesproken, en de lezing zal

zal zeker ook het gevoel niet werkeloos laten. Wij hopen dat zij veel goeds stichten zal. Zie hier het laatste gedeelte, waarmede zij zoo gepast geëindigd is:

„En mag ik, ten slotte, tot u het woord voeren, edele jongelingen, sieraden dezer Hooge Schole, die den verdienstelijke BORGER ten Leermeester hadt! Gevoelt, wat gij verliest: vereert zijne nagedachtenisse. Wij billijken uwe tranen en willen met u, bij zijn kil gebeente, weenen. Hij is zoo vroeg aan u ontrukt. Bedenkt, wie gij zijt, en hoe onzeker ook uw leven is. Gij hebt ook uwe jaargenooten zien voorbij gaan — en nu — uwen waardigen Hoogleeraar — Leert gij wijsheid en godsvrucht bij zijne lijkbaar. Wij wijzen u op zijn uitmuntend voorbeeld, en vermanen u, als of hij nog uit zijn graf sprak, met zijn eigene woorden: „Jongelingen! God en de Maatschappij hebben „een onwraakbaar regt op de krachten onzer „jeugd: laat ons werken, terwijl het dag is, „God en de Maatschappij verwachten het van „ons. Laat ons werken, terwijl het dag is; „waarom zouden wij de verbeuzeling onzer „jeugd in den avond van ons leven met zielsbenaauwdheid betalen? Laat ons werken terwijl het dag is, op dat het vermoeide ligchaam zich eerlang door den slaap des doods „verkwikke, en in het graf den dag der ontwaking verbeide, waarop geen nacht, noch slaap „meer volgen zal." (*) Hoort nog die stem, ô jeugd, gij, hoop der Kerke en des Vaderlands! en volg haar. BORGER heeft den strijd volstreden: dezelve wacht u. Zijt ijverig en wijs, als hij, opdat ook eens uw leven nuttig, uwe nagedachtenis gezegend, uw dood voor u zalig zijn moge! Amen." ON-

(*) „Leerred. bl. 276."

ONDERWIJS in de Christelijke Leer, naar, en in verband met, de Geschiedenis der Goddelijke Openbaring, als een geheel. Door T. RADSMA, *Predikant bij de Hervormde Gemeente te* Aalten. *Te* Zutphen, *bij* H. C. A. Thieme, 1818. *64 Bladzz. In kl. 8vo. De prijs is f* — 4 —

Dit Vraagboekje, bijzonder opgesteld voor aannemelingen, onderscheidt zich van de gewone in meer dan een opzigt. De inrigting van hetzelve is bepaaldelijk daar op aangelegd, dat de Onderwijzeling het gansche plan van God omtrent het menschdom, zoo als hetzelve zich in den Bijbel ontwikkeld heeft, in zijn geheel gemakkelijker overzie, en door herhaling gemeenzamer worde, met het onderling verband daar van, en van de daarin ingewevene Godsdienstleer:

„ Het 1*ste overzigt* (deze zijn RADSMA's eigen woorden) stelt het geheel in eens, ten grondslag, in de voornaamste hoofdtrekken voor oogen. De 1*ste lessen* der volgende overzigten bevatten: geboorte-omstandigheden en goddelijke voorbeschikkingen betrekkelijk de komst van Gods Zoon, als Messias (Christus) in de wereld; *de* 2*de lessen* van dezelve: lotgevallen en verrigtingen van J. C., als den zoodanigen, op aarde; en de 3*de lessen:* verrigtingen van denzelven na zijne verheerlijking, ten aanzien vooral en door middel van zijne apostelen, als door den H. Geest bekwaam gemaakte verkondigers van zijne leer. Worden, bij deze leerwijs, leeringen en gebeurtenissen, die bij elkanderen behooren, van een gescheiden; de korte during van die scheiding (een tijdvak van 3 weken) en de herinnerende terugwijzing van verscheide-

ne

ne *vragen* op vorige overzigten, benevens de leiding van den leeraar, zullen dit onvermijdelijk gebrek wel zoo verhelpen kunnen, dat het veel minder ſchadelijk worde, dan de veel langzamere en langwijligere voortgang van het gewone godsdienstonderwijs; als waarbij menig, vooral min vatbaar of door menigvuldigen arbeid gebonden, leerling bij het eindigen van den leertijd reeds te veel van het vroeger geleerde, door tijdverloop en door het ſteeds op een volgen van telkens verſchillende voorwerpen, verloren heeft, om van het geheel een behoorlijk denkbeeld zich te vormen; zoo dat hij niets dan losſe ſtukken in het geheugen heeft, welke daarin, bij gebrek van *algemeen* verband, zoo ligt kwalijk geplaatst, gebrekkig en misvormd worden."

Offchoon wij voor ons twijfelen, of deze manier de meer gewone waarlijk overtreft, en vooral of zij wel algemeen bruikbaarder kan genoemd worden, verſtrekt het ons echter tot genoegen, te kunnen verzekeren, dat dit opſtel, den Schrijver als een kundig en verlicht Evangeliepredikèr doet kennen, en er ook geheel niet aan twijfelen, of dit Vraagboekje, zal ook, onder zijne leiding, wel voldoen.

Doorgaans zijn, zoo wel de antwoorden, als de vragen wel ingerigt. Hier en daar echter ontbreekt er nog wel iets, bij voorbeeld: bl. 7. in het antwoord op vraag 5:

„ Wat bewoog JEZUS, om zoo vrijwillig te lijden en te ſterven?" is de liefde geheel vergeten, 2 *Cor.* V: 14.

Bladz. 14. In 't antwoord op de vraag: Waarom haatten zij JEZUS? zijn de vooroordeelen niet genoemd, waar van echter bl. 22. vr. 2. wel melding gemaakt is. Doch hier had dit ook niet geheel moeten zijn voorbij gegaan.

Bladz.

Bladz. 5, in het antwoord op de gepaste vr. 5. Moest God door 's Heilands gehoorzaam lijden en sterven, voor ons eerst tot genade bewogen worden? leest men niet, dat JEZUS lijden en sterven moest dienen, om ons de vergeving van zonden te *verzekeren*, maar alleen van het *deelachtig* maken.

Bladz. 19. had het antwoord op vraag 12. betreffende den Doop onzer Kinderen, daar hier zoo opzettelijk naar gevraagd wordt, vollediger behooren te zijn.

Deze weinige aanmerkingen zullen den Eerw. RADSMA overtuigen, dat wij dit zijn oordeelkundig opstel, der overweging wel waardig achten. Wij hopen, dat ook dit zijn werk rijkelijk gezegend zal worden.

MNEMOSIJNE. Mengelingen voor wetenschappen en fraaije Letteren; verzameld door Mr. H. W. TIJDEMAN *en* N. G. VAN KAMPEN. *Zesde Stuk. Te* Dordrecht, *bij* Blussé *en* van Braam, 1819. *XVI en* 102 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2: 18: —

Ten bewijze dat dezelfde aangename afwisselende verscheidenheid, ook in dit zesde Stukje heerscht, deelen wij hier dezen Inhoud mede:

„ De Dichtkunst, beschouwd als beschaafster van het menschelijk geslacht, door Mr. A. BOXMAN. Verhandeling over GELLERT en zijne Schriften, door E. KIST, Pred. te Dordrecht. De Nederlandsche Republiek op het einde der XVIII. Eeuw. Wat staat ons BATAVIEREN te doen bij het Vrij worden der BELGEN? (*fac-simile* eener brochure van het jaar 1790). Hulde

de aan de nagedachtenis van wijlen J. GUEPIN. Gedichten."

De voorlezing van den jongen BOXMAN, geeft veel smaak te kennen, en zij moge hier en daar, als lofrede, wel een weinig schijnen te overdrijven, men zal evenwel niet kunnen ontkennen, dat de Schrijver zijn onderwerp wel overdacht, goed doorzien en behagelijk voorgedragen heeft; waarom wij ook zijne hier beloofde Verhandeling, in 't vervolg hopen te ontvangen.

De Verhandeling van den Eerw. KIST, is uitgevallen, zoo als men van den welbespraakten Redenaar verwachten kan, over een onderwerp voor hem zoo geschikt als dit. Wie GELLERT door zijne Schriften heeft leeren kennen, leest het eerste Deel dezer Verhandeling, met een treffend genoegen; en wie oordeelen kan, stemt hoofdzakelijk zeker ook met den inhoud van het tweede in. Van harte vereenigen wij ons, met den wensch aan het Slot: ô! dat de smaak, die in de Eeuw van GELLERT heerschte, nimmer ophoude de smaak van alle beminnaren der fraaije letteren te zijn!

Over de drie volgende, en vooral over de eerste van dezelve, die van eenen Geschiedkundigen inhoud zijn, leze men vooraf het voorberigt. Ze schijnen hier wel derzelver regte plaats niet ontvangen te hebben, en komen ons als toekruid na den maaltijd voor, maar zijn toch wel geschreven, en kunnen, waar dit noodig is, nog wel eenig nut ook stichten. De hulde aan den Vlissingschen Dichter, JAN GUEPIN, die met zijn schertsen, waarlijk wel iets heeft bijgedragen, om de Datheensche berijming te verdrijven, doet onder andere opmerken, dat hij wel verdient in gedachten gehouden te worden, maar men ziet er tevens uit, dat ook hij niet

ge-

gelukkig was, in het drijven van den handel te vereenigen met het voeren der pen, of dichterlijke en wetenschappelijke onderwerpen.

Het lemma *Gedichten*, is hier geopend met eene dichterlijke overzetting, in onze schoone moedertaal, van den twintigsten Zang der *Ilias van Homerus*, aan den Heer TIJDEMAN ter plaatsing overgezonden van Mr. R. FEITH. Uit den brief van F. en T. voor aan geplaatst, blijkt, dat een ongenoemd Genie, die misschien zestigmaal HOMERUS doorlezen heeft, om dat hij zijn lievelingsdichter is, dezelve vervaardigd heeft, eenvoudig met zijn Grieksche boekje in handen. Dezelve is hare plaats hier waardig, en het zou wel jammer geweest zijn, indien zij aan vader Vulkaan ware opgeofferd geworden. De vertaling is vrij, gelijk men verwachten kan, maar vloeijend echter en doorgaans vrij getrouw, dus namelijk, dat de bedoeling van den grooten Zanger, zoo goed is uitgedrukt, als met het oogmerk en beleid van den dichterlijken Vertaler over een kwam. Zie hier één klein staal:

Nu gaf Apol hem moed; „Stel gij u (was zijn taal)
„ Stel gij het Godendom ook u ten schuts en hoeder;
„ Want, naar men zegt, ô Held! is Venus zelve uw moeder;
„ Maar hij, hij groette 't licht uit min doorluchten schoot,
„ Daar gij uit de eedle Telg des grooten Dondraars sproot,
„ Hij uit de waternimf eens grijzen Meerbewoners.
„ Welaan dan, niet gevreesd voor d'ijdlen schimp diens honers!
„ 't Is woordenpralerij al wat zijn trots u meldt.

„ Ver-

„ Vertoon hem slechts uw zwaard!" — Hij zweeg
en blies den Held
Een' ongekenden moed op eens door hart en adren.
Hij, door dien geest gesterkt, durft tot den voorpost nadren,
Maar Juno merkte 't ras, te midden van 't rumoer,
Zoo als hij Peleus zoon in 't grimmig aanschijn voer.

Deze is de vertaling van het oorspronkelijke, *vs.* 103—113. Hem die verder het oorspronkelijke raadpleegt, zal het blijken, dat de geoefende Overzetter, wel eens meerdere, maar ook wel mindere vrijheid genomen heeft. (1) Wij kunnen er ter dezer gelegenheid niets meer van zeggen, dan nog dit, dat deze Overzetting zich ook als Dichtstuk, voor den niet geleerden, zeer wel lezen laat. Hierop volgen: „RODRIGO de Goth, Koning van Spanje, Fragment. Naar het Engelsch van SOUTHEY, door Mevr. K. W. BILDERDIJK. De zelf-opoffering van CHARLOTTE CORDAY, door B. F. TYDEMAN. ALEXANDERS Zegefeest, naar het Engelsch van DRYDEN, door I. DA COSTA. Aan den Heere IZAÄK DA COSTA, door BILDERDIJK. PERSIUS zesde Hekeldicht, door BILDERDIJK. Op het afsterven van mijnen Vriend EGBERT JAN GREVE, door H. FEITH. Lijkzang op het overlijden van den Wel-Edel

(1) Voorbeelden als deze: *ταύτης τοι γενεῆς τε καὶ αἵματος εὔχομαι εἶναι* eigenlijk, *van dit geslacht en bloed*, enz. — hier overgezet: uit zulk een heerlijk bloed roem ik mij voortgesproten, kan men vele aanvoeren, ten blijke dat de zin zeer goed is uitgedrukt, zonder dat het eenvoudige en naïve van den onvergelijkelijken Griek daarom in alles kon bewaard blijven. Dat *νηπύτιος ὥς* van ENEAS, vs. 244 zoo uitnemend van HOMERUS geplaatst, is in de vertaling hier veronachtzaamd geworden.

Edel Gestrengen Heer JAN GURPIN, door J. J. BRAHÉ. De kindsheid, door C. VAN DER HOEVEN."

Onder al het schoone, dat het Dichterlijk talent van Mevrouw BILDERDIJK, in RODRIGO schitteren doet, hadden wij de volgende regels wel een weinig veranderd gewenscht:

„ Hem zelven opgewekt om in de bloedstroomplasfen,
„ In 't alverzoenend nat, zijn schuldsmet af te wasschen,
„ Dat JEZUS borst ontvloot, als uit onpeilbre bron."

Frankrijks bewonderenswaardige heldin, heeft in B. F. TIJDEMAN, eenen gevoeligen vereerder ontvangen. De wel vloeijende versen, wekken de aandoeningen op.

De proeven van den Heer BILDERDIJK, en van Mevrouw BILDERDIJK hier geleverd, de eerste, eene volledige overbrenging van PERZIUS Hekeldichten, en de andere van SOUTHEIJ's Heldendicht, zoo even reeds gemeld, zijn zoo aangenaam, dat wij ons verblijden wegens de gewekte hoop, om het geheel te ontvangen. Wij bedanken de Heeren Uitgevers, voor de door hen genomene vrijheid, om de gedichten van Mr. W. BILDERDIJK en Mr. J. DA COSTA, en van FEITH, op het afsterven van den beroemden Heer GREVE, zonder uitdrukkelijk verlof der Dichters, hier te plaatsen. Waarachtig zingt FEITH:

„ Wie zocht de waarheid ooit op eerelijker paên,
Vrij als een Engel, wat dan de uitkomst ook mogt wezen.
Vergeefs grijnsde Ongeloof en Bijgeloof u aan,
Gij

Gij vreesdet uwen God, en niets, niet deed
u vreezen.
Uw oog drong zorgloos door, uw moed hield
rustloos stand.
Gij liet Regtzinnigheid en Schoolgeleerdheid
twisten.
Eene overtuiging, aan klaarblijklijkheid verwant,
Laafde uwen geest met rust, en vormde u tot
een Christen.
Hoe vaak, als 't Ongeloof mijn denkkracht
had verward,
Kon één gedachte aan u mijn matte schreden
schoren?
Daar stond voor mijnen geest uw deugdzaam,
reedlijk hart,
Uw kunde om tot den grond de waarheid op
te spooren.
„ En hem was JEZUS Leer (zoo dacht ik) Leer
uit God!"
Straks hoorde ik om mij heen gerust de Stormen
blazen.
Met u verhief ik mij op magtspreuk, list en spot,
Hoe oppervlakkigheid ook om mij heen mogt
razen.
Maar meer dan alles zal voortaan me uw doodbed zijn.
Wat zekerheid in u! wat troost voor JEZUS
Vrinden!
Ja, 'k zweer een Godsdienst trouw, die
onder angst en pijn,
Zelfs in het zweet des doods de hoogste rust
doet vinden!

De lijkzang van BRAHÉ, voegt bij de hulde aan J. GUEPIN. Dr. VAN DER HOEVE, blijkt ook een liefhebber en beoefenaar der Dichtkunst te zijn.

ROMANCEN, Balladen en Legenden. Twee Stukjes. Te Rotterdam, *bij* J. Immerzeel, Junior., 1819. *Te zamen* 210 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3: 12: —

De bij het Publiek zeer bekende en geachte Dichter T., levert hier een bundel van, uit het Engelsch, Duitsch en Fransch vertaalde, uitgezochte Dichtstukjes, welke ongetwijfeld wel ontvangen zijn. Uit hoofde van den grooten voorraad, vergaten wij er eerder melding van te maken. Nu willen wij dit dan niet langer uitstellen, evenwel kunnen en behoeven wij er slechts korte melding van te maken. Het zijn, gelijk wij van een man als T. verwachten moesten, meesterstukken in hun soort, dat is als vertalingen en navolgingen in Dichtmaat. De inhoud is veelal luimig en geestig, maar toch van dien aard, dat wij veel liever andere en wel vooral oorspronkelijke Stukken, van dezen aangenamen Dichter ontvangen. Er komt ons, in eenige, te veel van Ridders en Kerkplegtigheden, of gebruiken, in voor, welke toch niet algemeen bevallen kunnen; over den smaak ondertusschen, willen wij met T. niet twisten. In hope van spoedig weder, met de vruchten van zijn geoefend verstand en bevallige kunst, verblijd te worden, plaatsen wij hier tot slot het laatste Dichtstukje, van het eerste Deel, de *Tortels* getiteld:

Daar mijmerde ik in 't avonduur,
Verdoold in bosch en beemd,
En zag de sluimering der natuur,
Aan zoo veel oogen vreemd.

Daar doolde en dwaalde ik wijd en zijd,
En hoor de ſtem der min,
Die uit een tortelbekje glijdt
Mijn luistrende ooren in.

„ Neen!" zegt ze, „ lieve! ramp noch rouw
„ Ontknoopt ons dier verbond:
„ Elke avond vindt ons even trouw
„ Als ons de morgen vond.

„ Opregtheid, die nog nooit bedroog,
„ En liefde, rein en teêr,
„ En enkel onſchuld ſpreekt uw oog,
„ En zegt niets anders meer.

„ Wat is mij leed en tegenſpoed,
„ Aan mijn' geliefdens zij'?
„ Mij is het lief en 't lijden zoet,
„ Als gij die deelt met mij.

„ Wanneer de ſperwer vliegt door 't woud,
„ Of als de bliksem ſchiet,
„ Dan klopt mij 't hart voor uw behoud
„ En denkt aan 't mijne niet.

„ Dan dring ik me aan uw zijde vast,
„ Als uw verkleefde gâ,
„ Opdat de ſlag, die u verrast,
„ Mij nevens u verſla.

„ Maar o! zoo ge, onbedacht ontvonkt,
(Vergeef mij 't gruwzaam woord!)
„ Gevoel en liefde eene andre ſchonkt,
„ En wat ſlechts mij behoort;

„ De ſperwer, die ter neder ſchiet,
„ Het ſchriklijk bliksemweêr
„ Verraste en trof zoo fel mij niet,
„ Noch brak mij 't hart zoo zeer!"

Zoo kirde en zong de teedre gâ
En look het purper oog;
En ik, ik kweel haar toontjes na,
Of 't iemand roeren moog'.

ZEGEPRAAL der Vrijheid over de Dwingelandij, of Geschiedenis van Europa's Verlossing, in de jaren 1813, 1814 *en* 1815. *Een leer- en leesboek voor scholen, en handboek voor huisgezinnen. Vrij vertaald naar de tweede Hoogduitsche uitgave van* F. KOHLRAUSCH. *Te Zutphen, bij* H. C. A. Thieme, 1819. 186 *Bladzz. In kl.* 8vo. *De prijs is f* — 8 —

De Vertaler en Uitgever, houden dit werkje geschikt, om als een pendant van het bekroonde *Gedenkstuk der Verlossing en herstelling van Nederland*, door A. J. LASTDRAGER, aangemerkt, en op de Scholen en in de Huisgezinnen gebruikt te worden; daar, gelijk het eerste zich bepaalt bij Neêrlands Verlossing, dit laatste de aandacht bezig houdt, met die van geheel *Europa*, in de op den Titel gemelde altoos gedenkwaardige jaren. En het komt ons na de lezing, welke wij met genoegen volbragten, in de daad ook voor, dat men zich met dat gevoelen wel vereenigen kan. Het is onderhoudend, levendig en naauwkeurig gesteld, wijst de voornaamste gebeurtenissen behoorlijk aan, verschaft schoone en groote herinneringen, wekt het gevoel van dankbaarheid op voor de gezegende Verlossing, en leert het oog ook op Hem aanbiddend vestigen, die over de lotgevallen ook van Landen en Volken, zoo wijs en regtvaardig als goed en weldadig, beschikt.

De

De geringe prijs zal, vertrouwen en hopen wij ook, het getal van koopers en lezers vermeerderen, en wij keuren het daarom ook goed, dat de Vertaler in de korte Voorrede de aanmerking gemaakt heeft: „gemoedelijk hebben wij ons van alle uitweidingen en vermeerderingen onthouden, die, hadden wij LASTDRAGERS *Gedenkstuk* niet, wat bijzonderlijk ons Vaderland betreft, hier en daar noodig zouden geweest zijn." Van onzen dapperen Kroonprins met zijne getrouwen, hadden wij, bij de vermelding van het gebeurde op den 16den en 18den Junij, echter wel iets meer, bij wege van aanmerking, verwacht.

Nederlandsche MUZEN - ALMANAK 1821. *Derde Jaar.* Te Rotterdam, *bij* J. Immerzeel, Junior. *De prijs is f* 3: 10: —

Een zeer fraaije Almanak, welke en Uitgever en Konstenaar, en Dichters en Dichteressen, tot eer verstrekt, van waarde is voor verstand en hart, en aan bevalligheid en smaak wezenlijk genoegen verschaffen zal. De voornaamste Nederlandsche Dichters en Dichteressen, hebben er schoone en rijpe vruchten toe geleverd, en zullen daar voor gewis, in veler harten dank behalen. 't Is ons niet mogelijk, van al het bevallig schoone en somtijds ook aandoenlijk leerzame, dat hier voorkomt, te gewagen: maar, daar wij ons tot het geven van eene proeve, genoopt gevoelen, rekenen wij het aan de nagedachtenis van onzen helaas! zoo vroeg verlorenen BORGER, verschuldigd te zijn, hier toe het volgende uit te kiezen, dat zeker tot geene geringe aanprijzing verstrekken zal.

AAN DEN RIJN.

In de Lente, van het Jaar 1820.

Zoo rust dan eindlijk 't ruwe noorden
Van hageljagt en ſtormgeloei,
En rolt de Rijn weer langs zijn boorden,
Ontſlagen van de waterboei.
Zijn watren drenken de oude zoomen;
En 't landvolk, ſpelende aan zijn' vloed,
Brengt Vader Rijn den lentegroet,
Als Grootvorst van Europa's ſtroomen,
Die, van der Alpen top gedaald,
De ſtranden kust of ſcheurt de dijken;
De wereld ſplitst in Koningrijken,
En 't Vorstlijk regtsgebied bepaalt.

Ook ik heb onbewolkte dagen
Aan dezen oever doorgebragt,
En warm heeft mij het hart geſlagen,
Bij 't levenslot mij toegedacht.
Een morgen gronds, een kleine woning,
Verheerlijkt door de liefde en trouw,
Was mij en mijne brave vrouw
De lusthof van den rijkſten koning,
Als wij, in 't kunſteloos priëel,
Of onder 't ruim der ſtarredaken,
Van God en 't eeuwig leven ſpraken,
En dankten voor 't beſcheiden deel.

En nu — ik kan mijn haren tellen,
Maar wie telt mijner tranen tal?
Eer keert de Rijn weêr tot zijn wellen,
Eer ik den ſlag vergeten zal,
Dien ſlag, die mij ten tweedemale
De kroon deed vallen van het hoofd. —
'k Heb ſteeds, mijn God! aan u geloofd,
En zal, zoo lang ik adem hale,

Mij

Mij ſterken in uw vadertrouw,
Die nimmer plaagt uit lust tot plagen:
Maar toch, het valt mij zwaar, te dragen
Dien zwaren last van dubblen rouw!

Te Katwijk, waar de Zoutegolven,
ô Rijn! u wachten in haar ſchoot,
Daar ligt in 't ſchrale zand bedolven
Mijn kostbaar offer aan den dood.
'k Wil tranen met uw waatren mengen;
Belast u met dien zilten vloed:
De droeve Zanger heeft geen' moed,
Die tranen op het graf te plengen
Der Gade, nooit genoeg beſchreid. —
Gij, oude Rijn! wees gij mijn bode,
En voer ter rustplaats mijner doode
De tolken mijner menschlijkheid.

Groet ook het kind, welks lijkje de aarde
Reeds had ontvangen in haar ſchoot,
Eer zij, die mij dat lijkje baarde,
Voor 't levenslicht hare oogen ſloot
Ik heb mijn dochtertje opgegraven,
Toen 't pleit der moeder was beſlist
En lei het in de groote kist,
En aan de borst, die 't wicht moest laven,
Dat nimmer laafnis noodig had:
Ik dacht, één huis behoort aan beiden:
Wat God vereent, zal ik niet ſcheiden;
En ſloot in de urn den dubblen ſchat.

Noem' hij deze aarde een hof van Eden,
Wie altijd mogt op rozen gaan:
Ik wensch geen' ſtap terug te treden
Op de afgelegde levensbaan.
Ik reken ieder dag gewonnen,
Met moeite en tranen doorgeſloofd.
God dank, mij draaiden boven 't hoofd,

Reeds meer dan vijf en dertig zonnen!
De tijd rolt, als dees bergstroom, voort.
Druk zacht mijn dooden, lijkgesteente!
En dek ook eerlang mijn gebeente,
Bij 't overschot, dat mij behoort.

ALMANAK voor het Schoone en Goede, voor 1821. *Te* Amsterdam, *bij* G. J. A. Beijerinck. *De prijs is f* 1: 10: —

Behalven den gewonen Kalender, behelst dit Tijdschriftje, 't welk dat *voor Liefde en Vaderland*, bij denzelfden te vooren uitgegeven, vervangt, een vijf en twintigtal Stukjes, deels in dichtmaat, deels in ongebonden' rede, waar van eenige door bekende namen onderteekend zijn.

Wij kunnen gerust de lezing aanprijzen. De vrienden van het schoone en goede, zullen hier eene aangename uitspanning vinden, en ook de beminnelijke andere helft des menschelijken geslachts, zal hier wel het een en andere aantreffen, waar door zij zich voor ons mannen, nog aangenamer en noodzakelijker weten te maken; al zijn zij ook overtuigd, dat dit laatste Couplet voor haar onnoodig was:

Maar, lieve Meisjes, is het waar,
Moet gij soms 't roer regeren,
Ei doet het dan, met zachtheid maar,
En niet met haneveeren,
Der mannen trots, hoe hard hij schijne,
Zal best voor 't liefdevuur verdwijnen;
Den diamant zelf smelt men wel;
Doch wie hem wil als ijzer smeden,
Ziet straks het schoon juweel vertreden:
Waar de oorlog huist, daar huist de hel.

MEN-

MENGELWERK.

HOOFDDOEL DES AVONDMAALS, AANGEWEZEN EN OPGEHELDERD, UIT DE LEER VAN JEZUS EN VAN PAULUS.

In een onzer geachte Tijdschriften, voor de maand October 1820. vindt men dit *Hoofddoel aangewezen en opgehelderd, uit oude gebruiken.* Gaarne erkent elk verklaarder der Heilige Schriften, het groote nut, het welk de kennis van de zeden en gebruiken der Oudheid, aan de uitlegkunde des Bijbels, zoo wel des Ouden- als des Nieuwen Testaments, van tijd tot tijd heeft aangebragt. Zoo willen wij het dan wel aannemen, dat eene plegtigheid, gelijksoortig met die des Avondmaals, reeds voor derzelver instelling hebbe bestaan, en loochenen wij ook in geenendeele, dat een zeer gewigtig oogmerk daarvan was: de voorstelling van de leer der aansporing tot broederlijke liefde en reine vriendschap, gegrond op die toegenegenheid, welke de Heer zijnen Discipelen, gedurende zijn verkeer met hem, onafgebroken had betoond. Dat men nogtans *uit dit oogpunt, als het eenige ware*, het Avondmaal moet beschouwen, dat die instelling niets meer was dan *een vriendschapsteeken*, dit loochenen wij rond uit, en dit geschiedt niet uit gehechtheid aan *uitvindingen van menschelijke stelsels*, welke voor ons geene waarde bezitten, dan in zoo verre zij met de leer des Bijbels over een stemmen; maar uit gehechtheid aan de leer van hem,

 dien

dien alle Christenen, als den hoogsten Heiland der wereld eerbiedigen, en uit achting voor dat gene, wat wij, in zijnen geest gestemd, bij zijne Apostelen vinden.

Toen onze Heiland, in den voor het gansche menschdom onvergetelijken avond, die den even onvergetelijken nacht zijner gevangenneming voorafging, het brood nam en hetzelve zegende, en dat met den beker ter genieting aan zijne Leerlingen gaf, waren dit zijne woorden: *Neemt, eet, dat is mijn lichaam, drinkt allen daar uit, want dat is mijn bloed, het bloed des nieuwen Verbonds, het welk voor velen vergoten wordt tot vergeving der zonden. Doet dat ter mijner gedachtenis.* (*Matth.* XXVI: 26—29. *Luc.* XXII: 19.) Hij kan hier mede volstrekt niets anders bedoeld hebben, dan dat brood en wijn, eene afteekening was van zijn lichaam en zijn bloed, van zijne geheele menschheid, die voor de schuld van ADAMS zondig nageslacht, zoude worden opgeofferd; met oogmerk, om daar door den sterveling zaligheid en vergeving van schulden te waarborgen. Als aan den zoodanigen, als aan den genen, die dit groote werk volbrengen zoude, moesten zijne Leerlingen, aan Hem gedenken.

Toen PAULUS aan de Christen-Gemeente van *Corinthen* schreef: *De drinkbeker der dankzegging, dien wij dankzeggende zegenen, is die niet eene gemeenschap aan het bloed van Christus? Het brood dat wij breken, is dat niet eene gemeenschap aan het lichaam van Christus? Want één brood is het, zoo zijn wij velen één lichaam, dewijl wij alle ééns broods deelachtig zijn.* (1 *Cor.* X: 16, 17.) schreef hij dat in eenen tijd, waar in hij de Korintheren, tegen vele ingeslopene ondeugden, moest waarschuwen, en voorzien in eene rampzalige verdeeldheid, die er plaats greep,

greep, tusschen de Christenen uit de Joden, en tusschen die, welke van Heidenschen oorsprong waren. Door het deelnemen aan het Avondmaal van Christus, legden zij hunne overeenstemming met hem aan den dag, en beleden hun geloof aan zijne leer, en Voorschriften, en het betaamde den zulken, zoo min eenige ongeregeldheden te plegen, als eenige verdeeldheid aan te kweeken. Vereenigd aan éénen maaltijd, moesten zij gedenken, dat zij allen één lichaam, leden van ééne Maatschappij waren, die allen dezelfde voorregten genoten, en dezelfde uitzigten toestonden, en zoo moesten zij elkander broederlijk beminnen; dat bragt zoo de leer van Jezus, dat bragt zoo de geest van het Christendom mede. En, toen dezelfde Apostel de geschiedenis der instelling van het Avondmaal, aan die Gemeente herinnerde (1 *Cor.* II: 23, 24, 25.) bezigde hij dezelfde woorden, welke voormaals de Heer had gebezigd, en voegde er dit nog bij: *Zoo dikwijls gij dit brood zult eten, en dezen drinkbeker zult drinken, zoo verkondigt den dood des Heeren, tot dat hij komt*, (*vs.* 26.) dat is: houdt dan altijd den dood van uwen Heer voor oogen.

Uit deze plaatsen nu, blijkt ten duidelijksten, dat de bedoeling van het Avondmaal is: 1.) Om door deszelfs viering ons geloof aan de leer van Jezus, aan den dag te leggen. 2.) Om aan hem te gedenken, als aan den Verlosser van het schuldige menschdom. 3.) Om ons aan te sporen, tot de oefening van alle Christelijke deugden. Christen Lezer! wat gelooft gij? Waar zal uw hart het meest worden bevredigd? Aan een Avondmaal, dat men u slechts als een vriendschapsteeken predikt, of aan een Avondmaal, waar in gij, voor alle dingen, op uwen Heer en eenigen Verlosser wordt gewe,

wezen? Wat dunkt u? Welke is hier de leer des nieuwen Testaments? *Onderzoekt toch de Schriften, beproeft de Geesten, of zij uit God zijn; want vele valsche Profeten zijn uitgegaan in de wereld!*

R. W. V. R.

L........
October 1820.

REDEVOERING OVER DE NUTTIGHEID EN NOODZAKELIJKHEID DER BEOEFENING ONZER MOEDERTAAL.

Uitgesproken in de Vergadering der Maatschappij: *Tot Nut van het Algemeen*, te *Curaçao*, den 10 Augustus 1819,

Door G. B. BOSCH, V. D. M.

Eenigen tijd geleden, hoorde ik door een onzer geachte Medeleden, die als Redenaar optrad, een denkbeeld voortbrengen, dat mij in allen opzigte zeer beviel. Deze Maatschappij, werd namelijk bij eenen boom vergeleken, die op den grond waar hij het eerst geplant was, vruchten in overvloed opbragt, doch overgevoerd op eene voor hem vreemde plaats, wel veel van zijn eigenaardigs en oorspronkelijks verloor, echter nog altijd liefelijke en aangename vruchten opleverde.

Deze gedachte vond ik juist en wel geplaatst, het bragt mij tot nadenken, welke vruchten wij van dezen boom, die eigenlijk op Nederlandschen bodem te huis behoort, die daar welig tiert, daar zijne weldadige voortbreng-

brengſelen tot voeding en verkwikking oplevert, in dit gewest verwachten kunnen.

Dat is, als ik deze voorſtelling van haar zinnelijk kleed ontdoe, welk goeds kan de Nederlandſche Maatſchappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, ook ter dezer plaatſe ſtichten? in welke opzigten kunnen ook derzelver edele bedoelingen, hier bereikt worden?

Mijn geest doorliep de onderſcheidene vakken, waar toe hare werkingen zich bepalen. Ik peinsde na, hoe zij hier den zorgeloozen, ongevoeligen, tot den ſtand der dieren bijna afgedaalden mensch, of den door wijn en wellust verdartelden, tot eerbied voor en belangſtelling in den Godsdienst en goede zeden, als de zekere en onmisbare bron en ſteun van maatſchappelijk en bijzonder menſchelijk geluk, kon aanzetten.

Hoe zij daar weder nuttige kunſten en wetenſchappen tracht te bevorderen, die den menſchelijken geest, dat Goddelijk geſchenk des Eeuwigen! veredelen en verſieren, en die ons duizende genoegen ſmaken doen.

Hoe zij ons ginds weder opmerkzaam maakt, op den verwaarloosden ſtaat der opvoeding, zoo wel in huisgezinnen als ſcholen; hoe men, in de eerſte, de neigingen en vatbaarheden der kinderen, niet ten goede maar ten kwade leidt, en in de andere, dezelve toevertrouwt, aan menſchen, die behalven gebrek aan de noodige bekwaamheden, ook ſomwijlen nog deze ondeugd voegen, dat zij, na verſchillende vakken van beſtaan te hebben doorloopen, eindelijk hunne laatſte toevlugt nemen, tot den veel beteekenenden en gewigtigen post, van Onderwijzer der Jeugd.

Ik dacht na, hoe onze Maatſchappij, in dit alles, nog een ruim veld vindt tot verbeteringen, en waartoe wij niet alleen allen gezamenlijk moeten

ten werkzaam zijn, maar ook ieder lid in het bijzonder, elk in zijn ſtand, kring, betrekking en huisgezin.

Maar terwijl ik mij dus bezig hield, met de onderſcheidene werkingen onzer Maatſchappij te overdenken, viel mijne aandacht op een voorwerp, in het welk onze Maatſchappij in het moederland, van het uitgebreidſte nut geweest is, van derzelver oprigting af, tot op dezen tijd toe. Een voorwerp, mijne Heeren! waarin wij niet te veel belang kunnen ſtellen, en dat op dit eiland onzer zamenwoning, met ernst dient behartigd te worden, en dat dan ook hier van een groot en uitgebreid nut kan zijn.

Ik bedoel de beoefening, bevordering en uitbreiding onzer ſchoone, rijke en boven vele andere ſpraken verhevene, moedertaal.

En wie zal het niet met mij toeſtemmen, dat dit *hier* meer dan elders verwaarloosd wordt, daar ſommigen onzer Landgenooten, onze taal gebrekkig verſtaan, andere de taal van Vreemdelingen beoefenen, terwijl weder ſommigen de zaamgelapte taal der Negers ſpreken.

Ik oordeelde het daarom niet geheel nutteloos, dit tot het onderwerp mijner tegenwoordige ſpreekbeurt te maken. Ik hope, dat het met inſchikkelijkheid en toegeeflijkheid zal aangehoord worden, en dat de zwakke pogingen van iemand, wiens hart klopt voor alles, wat de eer en den roem zijns Vaderlands en zijner Natie geldt, niet verſmaad, noch ten kwade zullen geduld worden.

Met u ſprekende, over de beoefening onzer Moedertaal, zal ik, in de eerſte plaats, de nuttigheid en noodzakelijkheid daar van aantoonen.

II. Zal ik trachten, u den weg aan te wijzen, om dit oogmerk te bereiken.

Ver-

Verwacht echter hier niet, dat ik u eene ſchilderij zal ophangen, van de voortreffelijkheid onzer Nederduitſche taal, dat ik u haren hoogen ouderdom uitrekenen, hare welluidendheid en kracht afmalen, en haren rijkdom en hare ſchoonheid voorhouden zal. Dit is een veld, waarop zij te huis behooren, die meer taalbeoefening en taalkennis bezitten dan ik, en welke ik dan ook, (want zoodanigen zijn er onder ons) uitnoodig, om deze taak, bij het vervullen eener ſpreekbeurt, eens op zich te nemen.

Het zij mij evenwel vergund, hier omtrent een gezegde aan te halen, van iemand, die zoo wel zijne moedertaal, als andere oude en nieuwere talen, grondig verſtaat, en die zich, in het begin zijner Verhandeling, over de Nederduitſche ſpelling, (het is de Hoogleeraar SIEGENBEEK dien ik bedoel,) dus uitdrukt: „Dat onze moedertaal, vóor geene der hedendaagſche talen in rijkdom en voortreffelijkheid, behoeft te wijken, zal door geen kundig en onpartijdig beoordeelaar ligtelijk ontkend worden. Het is waar, dat zij voor andere Europiſche talen, met name voor de Franſche, welke zeker door beſchaafdheid uitmunt, in eenige opzigten moet onderdoen: doch, daar tegen heeft zij, boven dezelve, vele zoo aanmerkelijke voordeelen, dat, wanneer alles in de ſchaal des welwikkenden oordeels gewogen wordt, ik geenszins twijfele, of dezelve zal naar onze zijde overſlaan!" Doch laat ik ter zake komen, en u, uit dit oogpunt, de beoefening onzer eigene taal, als nuttig en noodzakelijk aantoonen, namelijk:

A. Voor het zelf beſtaan en de vrijheid onzer Natie.

B. Voor onze kunſten en wetenſchappen.

C. Voor de bewaring onzer goede zeden.

A.

A. Wat toch verstaan wij door een Volk; door eene Natie? Is het niet eene Verzameling van menschen, die zich door dezelfde geluiden, en op dezelfde wijze uitdrukken, en zich daar door van anderen, die zich weder op eene bijzondere wijze aan elkander verstaanbaar maken, onderscheiden. Zoo immers ontstonden er op deze aarde, de vele volkeren, die er geweest zijn, en die men nog op dezelve aantreft. Uit één volk, kwamen er verscheidene te voorschijn, welke eene andere spraak aannamen, en zich daar door tot een bijzonder volk vormden. Zoo lang daarom een volk zijne eigene taal behoudt, zoo lang blijft het ook zijn zelfsbestaan behouden: al wordt het ook door eenen gelukkigen Geweldenaar veroverd en beheerd, het blijft altijd een eigen volk, zoo lang deszelfs taal nog aanwezig is, en men kan altijd dan verwachten, dat het vroeg of laat, de kluisters die het knellen, afschudden zal.

Maar gaat de taal, als eene volkstaal, verloren, dan beurt eene overwonnene Natie nimmer het hoofd weder op, en wordt bij het groot getal volkeren gerekend, die eertijds bestonden. Zoo verdwenen *Griekenland* en *Rome*, toen derzelver talen, even zoo beroemd als deze Volken, zelve ophielden gesproken te worden, en tot de doode talen gerekend werden.

Daarom was het altijd het gunstigste middel, dat de veroveraars gebruikten, en dat de Staatkunde hun aan de hand gaf, om de zelfstandigheid eens overwonnen volks te vernietigen, door deszelfs taal in ongewoonte, onbruik en eindelijk in vergetelheid te brengen. En wee! wee! riep men over het volk uit, bij het welk dit oogmerk bereikt werd.

Za-

Zagen wij het niet weinige jaren geleden, toen het Monster, dat op *Corsica* geboren, en op *Frankrijks* bebloeden troon geklommen was, ook ons Vaderland, tegen het regt der menschheid en der volken aan, in zijn reusachtig Rijk had ingelijfd, en met zijnen ijzeren, ja, meer dan ijzeren schepter regeerde? Toen werd ook eene vreemde taal, als de heerschende verklaard, en zoo wel in Raadzalen, als in Scholen ingevoerd; toen zou, naar 's Dwingelands uitspraak, binnen een vierde van eene Eeuw, de Nederlandsche taal verdwenen zijn.

Maar, dank zij den God van Nederland! die wel ons volk vernederen, maar geenszins uit de rij der volkeren wisschen wilde. Hij herstelde weder Nederlands taal, als de taal van een afzonderlijk achtingwaardig en groot volk.

Zou de zucht voor vrijheid en onafhankelijkheid, bij de Nederlanders, wel zoo groot geweest zijn, als de taal der Vreemdelingen de onze geworden was, en wij dezelve onze kinderen hadden leeren stamelen.

Zou HELMERS, door in eene vreemde taal de daden onzer Vaderen te bezingen, wel zoo onze borst hebben doen gloeijen, voor Vaderland en Vrijheid? Zou het met ons niet even gegaan zijn, als met de Belgen, de bewoners der Zuidelijke Provincien onzes Vaderlands, bij wie geene poging, geen zweem, geen zucht voor vrijheid en volks-bestaan zich vertoonden? Zouden wij ook misschien, na dat de Verwoester der vrijheid gevallen was, bij het een of andere Rijk ingelijfd zijn? God weet het M. T., wat er van ons zou geworden zijn, als wij, door de Fransche taal, ook Franschen geworden waren.

Ik meen dus ook, door dit laatste voorbeeld, dat ons allen nog vers in het geheugen ligt, u te hebben doen zien, dat het behoud on-

zer eigene taal, ten naauwsten, aan het behoud van ons volksbestaan en vrijheid verbonden is.

En wie gevoelt dan niet, de noodzakelijkheid der beoefening onzer eigene taal? —

Wij mogen dan op deze plaats, het eerste levenslicht aanschouwd hebben, of in het Moederland geboren zijn, wij allen zijn Nederlanders, wij allen hebben belang op het zelfsbestaan onzes volks, wij allen dus moeten het onze daartoe bijdragen.

B. Ten tweeden, zeide ik, is de beoefening onzer eigene taal nuttig en noodzakelijk, voor de kunsten en wetenschappen.

Gelijk elk mensch een bijzonder karakter bezit, zoo heeft ook elk volk, een bijzondere aard en wijze, in het uitoefenen van kunsten en wetenschappen; elk volk ademt eenen bijzonderen geest van Letterkunde, maar ook dan alléén, als eene bijzondere taal door haar onderhouden en beoefend wordt. Wordt dit echter verzuimd, dan zal een volk nimmer eenen hoogen trap in de uitoefening van wetenschappen en kunsten bereiken.

De geschiedenis straft dit verzuim, der beoefening eener eigene taal, met slaauwheid en onverschilligheid voor, en traagheid in de beoefening van schoone kunsten en wetenschappen.

En kan dit wel anders, zal een volk dat zich bezig houdt met de taal, en dus ook met de Letterkunde van een ander, zich wel toeleggen om zelve uit te munten, in alles wat op de Letterkunde en wetenschappen, betrekking heeft?

Heeft zulk eene Natie, wel zoo veel aansporingen en aanmoedigingen, om de schoone letteren te beoefenen? Zullen Dichtkunde, Welsprekendheid en andere vakken van geleerdheid, wel zoo bloeijen?

Ves-

Vestigen wij hier weder onze oogen, op dat gedeelte onzes Vaderlands, dat, sedert twee Eeuwen, van het zelve afgescheurd was, en zich aan vreemde zeden en spraak gewend had: geen Dichter, geen Taalkenner trad, gelijk voorheen, meer onder hen op. Van al de schoone kunsten, die eens zoo luisterrijk onder de Belgen bloeiden, schiet thans niets meer over dan de hoop, dat zij nu door het verlaten van vreemde taal, en vreemden geest, ook wederom tot de beoefening van kunsten en wetenschappen, zullen geraken.

En zouden niet daarom in ons Vaderland, reeds vroeg, de kunsten en wetenschappen, tot zulk eenen hoogen trap geklommen zijn, om dat men zich reeds vroeg op de beoefening der moedertaal toelag? Want toen nog, in het aan *Nederland* grenzende *Duitschland*, geene SCHILLERS of WIELANDS zich deden hooren, toen zongen reeds de VONDELS en de CATSEN.

Wie dus belang stelt, in het geen den menschelijken geest verēdelt, versiert en verheft, legge zich toe op de beoefening zijner eigene taal, als noodzakelijk en nuttig voor de kunsten en wetenschappen.

C. Eindelijk ten derden, is het beoefenen onzer eigene taal, nuttig en noodzakelijk voor onze goede zeden.

Ik zal mij hier niet inlaten met te betoogen, dat taal en zeden met elkander in een naauw verband staan, gelijken tred met elkander houden, en elkander wijzigen.

Om mijn plan te bereiken, is het genoeg u te doen opmerken, dat dáár waar de volkstaal verloren gaat, ook altijd 's volks heerschende zeden verdwijnen, en dat, door uitsluitend eene vreemde taal te beoefenen, men ook 's vreemden geest, smaak en zeden aanneemt; het geen al-

tijd, al ware dezelve goed, verderflijk voor een ander volk moet wezen, om dat ze veelal strijdig zijn met de bijzondere gesteldheid, regering, Godsdienst, ja met de Lands- en luchtsgesteldheid.

Wanneer wij Nederlanders dus onze moedertaal minachten en verwaarloozen, dan verzaken wij ook, bij voorbeeld, Nederlands waarheidsliefde, zoo kenbaar in taal en karakter, daar wij niet, gelijk vele volken, anders spreken dan wij schrijven en denken; Nederlands opregtheid, daar wij niet, gelijk anderen, één woord tot verschillende bedoelingen behoeven te gebruiken; dan verzaken wij Nederlands bedaardheid en ernstig overleg], welke zoo wel eigendommen van deszelfs taal als van hun karakter zijn, en die eens, toen ze zuiverder bewaard werden dan thans, ons volk groot, rijk, aanzienelijk en geacht maakten.

Wie daarom niet ontaard is, van het geslacht waar uit hij gesproten is, die beware Nederlands taal als den kostbaarsten schat, dien hij van zijn voorgeslacht ontving.

Zonder dezelve toch zou men geen Vaderland of vrijheid gehad hebben, zonder dezelve zouden onze kunsten en wetenschappen, in welke Nederland tot op den hoogsten trap geklommen is, voor ons verloren gegaan zijn; zonder dezelve zouden onze zeden, onze eer, onze roem, en alles wat wij dierbaars bezitten, verdwenen zijn.

Komt dan, ô Gij allen die nog in dit alles belang stelt, houdt uwe eigene taal in waarde, staat haar voor geene vreemde af, beoefent haar en tracht haar verder te verspreiden.

Ik kom dus, aan het tweede stuk mijns onderwerps, om u den weg aan te wijzen, of om tot de beoefening onzer eigene taal te komen.

Ik moet hier, uit tijdsgebrek, korter zijn, dan ik

ik in mijn vooraf gemaakt plan had voorgenomen, en dit kan ook naar mijne gedachten gemakkelijk geschieden, om dat alles wat hier omtrent te zeggen valt, meer geschiedt om hetgeen wij reeds weten, te herinneren, en tot uitvoering aan te sporen, dan om te onderrigten.

De eerste klanken, om maar terstond ter zake te komen, welke de mensch hoort, als hij op dit tooneel zijns werkkrings treedt, de eerste spraak die hij navolgt, en door welke hij zijne denkbeelden leert uiten, hebben eenen diepen en onuitwischbaren indruk op hem; naar de bijzondere uitdrukkingen, die aan de taal, welke hij het eerst nastamelt, eigen zijn, rigt zich zijn tongval en uitspraak. Hij leert die eerste taal het zuiverste spreken, zoo ze hem niet onzuiver voorgesproken wordt, die taal is hem het natuurlijkste, zij is zijne moederspraak.

Die taal dan, waar van wij de eerste klanken, op den schoot onzer moeder leerden uitspreken, die wij spraken in de blijde dagen onzer Jeugd, en waar in wij de eerste lessen ontvingen, om ons hart en verstand te vormen, die taal vergeten wij zoo gemakkelijk niet; en al is het ook, dat wij in jaren lang dezelve niet spraken, noch hoorden, het blijft echter de taal die onze ooren het aangenaamst streelt, met welke onze denkbeelden zich het best vereenigen, en die wij altijd het zuiverste en gemakkelijkste, zullen blijven spreken.

Gij gevoelt het misschien mijne Heeren! dat ik deze aanmerking opzettelijk laat voorafgaan, om dat dit juist hier het grootste verzuim is, dat men bij velen ten opzigte onzer moedertaal begaat. Velen onzer Landgenooten, namelijk, leeren hunne kinderen, eene taal stamelen, die voor onze Nederduitsche nadeelig en verderfelijk is, en die van dezelve zoo onder-

scheiden in aard en tongval is, dat jaren lang derzelver sporen nog kenbaar zijn. (1)

Slechts bij weinigen gelukt het, den nadeeligen invloed, dien deze Landspraak op andere talen heeft, te doen verdwijnen, slechts weinigen gelukt het, door bijzondere vlugheid van geest, door inspanning en vlijt, datgene te herstellen, wat in hunne prilste Jeugd niet had behooren verzuimd te worden. Ik weet de tegenbedenkingen die tegen de afschaffing van dit gebruik kunnen gemaakt worden, maar ze zijn in mijn oog niet geldig: moeilijkheden en bezwaren toch vergezellen altijd de uitroeijing eener nadeelig ingewortelde gewoonte, men ontmoet ze altijd bij het daarstellen eener goede inrigting.

Onmogelijk echter, is het voorzeker niet, dit bewijst ook het voorbeeld van onderscheidene Familiën, die geene andere dan onze moedertaal aan hunne kinderen leeren, en bij welke dan ook de heilzame gevolgen daar van in vele opzigten kenbaar zijn.

Het ware te wenschen, dat deze heerschende gewoonte, met ernst werd tegengewerkt, en dat men aan de kinderen de taal leerde, die hunne eigenlijke moedertaal is.

Doch niet alleen is deze gewoonte ten sterksten af te keuren, maar ook in het algemeen het gebruik eener Landspraak, welke van de moedertaal onderscheiden is; schadelijk is dit zoo wel voor onze taal, als voor de eer onzer Natie. Wat toch moet de vreemdeling denken, die reeds veelal zulke zonderlinge denkbeelden heeft van onze taal, en letterkunde, als hij in plaats van onze eigene taal, eene geheel bijzondere Landspraak, onder ons gewaar wordt.

En

(1) Men houde in oog, dat deze Verhandeling op *Curaçao* is uitgesproken.

En toont het niet altijd onverschilligheid en kleinachting onzer eigene taal aan, dat wij zoo weinig belang in haar stellen, om ze niet te willen in stand houden, bevorderen en uitbreiden. Zoo mij daarom mijne Heeren! ooit gevraagd werd, in welke opzigten ik andere Natiën boven mijne eigene zou stellen, het zou voorzeker alleen daar in zijn, omdat zij meer dan wij belang in hunne moedertaal stellen, en daar door zoo veel bijdragen, tot de zelfstandigheid hunnes volks, en tot handhaving hunner grootheid, roem en eer.

Schamen wij ons dan Nederlanders! want wij zijn de eenigste onder de Natiën, die zoo weinig onze taal waarderen, dat wij eene gebrekkige landspraak onder ons dulden.

Trachten wij dan het nadeel, dat daar door onze taal lijdt, voor te komen, door alle die vreemde klanken van de ooren onzer kinderen te weren, door ze uit onze huisgezinnen te verbannen, en naar ons vermogen tegen te werken.

Eene andere aanmerking, die wij ten opzigte onzer taal moeten behartigen, is deze, dat wij dezelve grondig leeren, en naar regelen beoefenen moeten.

Wij leeren wel onze moedertaal in zekere opzigten kunsteloos spreken, maar er wordt meer vereischt, wij moeten ook redenen weten te geven, waarom wij zoo spreken en niet anders, wij moeten dezelve ook goed kunnen schrijven. Dit werd in vroegeren tijd, in Nederland, maar al te zeer verzuimd, en dit wordt thans nog veelal onder ons verwaarloosd.

Maar wij moeten het tot eer onzer Maatschappij zeggen, dat zij het vooral was, die onze taal grondig en naar regelen deed beoefenen. Als leden dier zelfde Maatschappij, is

 het

het ons tot pligt gezet, aan de grondige kennis onzer taal te arbeiden, en vooral toe te zien, dat onze kinderen in dezelve onderwezen werden.

Het is ook een groot nadeel voor onze taal, dat wij zoo zeer gesteld zijn, om onze kinderen vroegtijdig andere talen te laten leeren, voor zij hunne eigene grondig verstaan; daar door leeren zij hunne taal minachten, dewijl zij haar niet regt kennen, daar door verlangen zij naar uitlandsche Letterkunde, om dat zij in hunne eigene Vreemdelingen zijn, daar door ..... doch waar toe alle de nadeelen opgenoemd, die uit het verzuim onzer eigene taal voortspruiten, wij hebben reeds verscheidene punten daar van aangeraakt, ze kunnen aan geenen onzer onbekend zijn.

Meent echter niet, dat het leeren van vreemde talen af te keuren is, daar door toch maakt men den omgang met vreemdelingen gemakkelijk, daar door verschaft men zich voordeel of vermaak, daar door raakt men ook bekend met de vruchten van den menschelijken geest, welke op vreemden bodem geteeld worden.

Maar het moet niet tot nadeel of verwoesting onzer eigene taal zijn, het moet niet zoo ver gaan, dat vreemdelingen die zich onder ons nederzetten, en hunnen leeftijd onder ons doorbrengen, geene enkele poging behoeven te doen om onze taal te leeren, om dat zij weten, dat de Nederlanders wel zoo beleefd zijn, van zich naar de hunne te schikken. Het moet niet zoo verre gaan, dat wij eene vreemde taal zuiver en goed kunnen schrijven, terwijl wij de onze zoo radbraken, dat ze naauwelijks naar de Nederduitsche gelijkt.

Onze moedertaal dan, behooren wij voornamelijk grondig en goed te verstaan, en waar het

het in ons vermogen is, dezelve bevorderen en uit te breiden.

Dit behooren wij inzonderheid op een tijdstip te doen, waarop Nederland als een groot en magtig volk, zijn hoofd weder opheffen kan, en onder de bestiering van den besten Koning, meer op deszelfs nationaliteit roemen kan, dan ooit te vooren. Dit behooren wij vooral op een tijdstip te doen, waar in Nederland zulk eene hoogte van Letterkunde en Wetenschappen bereikt heeft, dat zij door geen ander volk overtroffen wordt.

Dit behooren wij dan ook, om de eer van dit land te doen, waarin sedert bijna twee Eeuwen, de Hollandsche vlag waait, en eens in gelukkigere omstandigheden, rijkdom en welvaart heeft aangebragt.

Komt dan mijne Vrienden, Nederlands taal beoefend en bevorderd. Geene moeite zij ons daar toe te veel, geene inspanning te groot, geene opoffering te duur; want daar door arbeiden wij aan Nederlands zelfsbestaan, roem, eer en grootheid!

BIJZONDERHEDEN TEN AANZIEN DER LAATSTE VEROORDEELING TEN VURE DOOR DE INKWISITIE IN SPANJE, DOCH WELKE NIET TEN UITVOER IS GEBRAGT.

(*Fragment uit de* Histoire Critique de L'inquisition d'Espagne, *par* J. A. LLORENTE, *ancien secret de l'inquisition de la cour tome* 4. *page* 127—133. *seconde edition.*)

Toen JOSEPH BONAPARTE, als Koning van *Spanje*, erkend was geworden, werden de Archiven van de *Suprema*, of het hoogst Geregtshof der inkwisitie, benevens die der inkwisitie van de Hof of Hoofdstad, aan LLORENTE,

door een besluit van dien Koning overgegeven, hij liet daarop met deszelfs goedkeuring alle de criminele Regtsgedingen verbranden; doch zonderde daarvan uit de zoodanige, die door gewigt, beruchtheid, of de hoedanigheid der daar in betrokkene personen, konden geacht worden, tot de geschiedenis te behooren; maar hij bewaarde in derzelver geheel de registers der besluiten van den raad, de Koninklijke bevelschriften, de bullen en breve's van Rome, en de familie-bijzonderheden, welke in volgende tijden nog van nut zouden kunnen zijn, (zie 't aangehaalde 4de deel bladz. 145.) Niemand is dus ooit zoo goed in staat gesteld geweest dan LLORENTE, om van de echte bronnen gebruik te maken, en het tijdvak waarin hij schreef, vergunde hem ook, om onbewimpeld verslag te geven, van het geen zijne nasporingen hadden opgeleverd. Zijn werk dat oorspronglijk in 't Spaansch geschreven is, en waar van reeds twee oplagen eener fransche vertaling zijn uitgegeven, is, sedert de omwenteling in Spanje, onderdrukt geworden, maar, na de aanneming der constitutie van de cortes door FERDINAND, in Maart laatstleden, in vrijen omloop in Spanje gekomen.

Deze schrijver had, in het 43ste hoofdstuk van zijne geschiedenis, gehandeld over de inkwisitie in Spanje, onder de Regering van Koning KAREL DEN IV, die op den 17den November 1788, den troon beklom, en op den 19den Maart 1808 afstand van denzelven heeft gedaan.

In dit hoofdstuk, 't welk in vijf afdeelingen verdeeld is, voert de vierde den titel van *Regtsplegingen, die tot eer verstrekken aan de Heilige Vierschaar.*

Na dat, in deze vierde afdeeling, verslag gedaan is, van drie onderscheidene vonnissen over drie geestelijke dochters, (béates) die eene bij-

bijzondere heiligheid hadden voorgegeven, doch zich door minnehandel zeer strafbaar gedragen hadden; welke benevens hare medepligtigen, deswegens door de inkwisitie met geesseling, opsluiting, boetedoening enz. gestraft waren (1), zonder dat er echter meer dan eene ten vure gedoemd werd, (hetgeen alleen aan de eerste dezer drie, welke in de gevangenis stierf, *in hare afbeelding*, ten deele gevallen is) gaat de Schrijver aldus voort:

De Inkwisitie dacht er niet meer aan, om, op het voetspoor der vroegere Inkwisiteurs, ten vure te doemen, de beschuldigden over welke zij te vonnisfen had. Men zag blijkbaar deze loffelijke verandering in haar sijstema, toen D. MICHEL SOLANO, Pastoor van *Esco* in *Arragon*, te regt gesteld wierd; omtrent welken het volgende wordt aangeteekend.

SOLANO, die geboortig was van *Verdun*, een Burg in *Arragon*, onder het Bisdom van *Jaca*, had de Latijnsche taal, de Wijsbegeerte van ARISTOTELES, en de Scholastieke Godgeleerdheid beoefend. Zich vervolgens aangeboden hebbende tot vervulling van eene Pastoorsplaats, onder het Bisdom *Jaca*, verkreeg hij die van den kleinen Burg, *Esco*.

Hij was begaafd met een vindingrijk verstand. Zijn geest was doordringend en scherpzinnig, hij was een liefhebber van Mathematische Studiën, en bij wijze van uitspanning, beoefende hij het Schrijnwerken.

Hij

(1) Deze vonnisfen kunnen alleen daarom gezegd worden *tot eer* van de Inkwisitie te zijn, om dat men wel eer, zoo als op onderscheiden plaatsen van dit werk getuigd wordt, de onregtvaardigheid had, om de wanbedrijven van dien aard, door geestelijke personen, zelfs Biechtvaders begaan, veel zachter en zelden in het openbaar te straffen.

Hij heeft een ploeg uitgevonden, met welken men, zonder osſen of paarden, het land kan bewerken. Hij gaf zijn werktuig als een geſchenk aan het Gouvernement, ten algemeenen nutte van den Landbouw; maar dit heeft generhande gevolg gehad.

Daar hij wenschte, op meer dan eene wijze zich nuttig te maken voor zijne Gemeente, ondernam SOLANO, om zekeren grond tusſchen twee rotſen beſloten, tot vruchtbaarheid te brengen, hetgeen hem ook volkomen gelukte: waar toe hij het water van eene bron, die meer dan een vierde eener Spaanſche mijl van daar gelegen was, derwaarts had afgeleid.

Ten gevolge eener ſmartelijke en zeer langdurige ziekte, was hij kreupel geworden, en bijna beroofd van het vrij gebruik zijner ledematen. Toen hij begon te herſtellen, was hij bedacht op een middel om te kunnen buiten komen, en hij vond daar toe uit een ſtoel, door welken hij in ſtaat was, om zich naar zijnen hof te begeven.

Toen zijne jaren klommen, en hem aanleiding gaven, tot beſpiegelingen van eenen anderen aard, gaf hij, die ook maar weinige boeken bezat, zich bij voorkeur over aan de beoefening des Bijbels, en hij vond *in denzelven, zonder eenig ander hulpmiddel*, zijn bijzonder Godsdienſtig ſtelſel, 't welk bijna niet verſchilde van dat der Hervormde Protestanten, die zich het meest vormen naar de eerſte Eeuwen der Kerk; want hij hield zich overtuigd, dat al wat niet uitdrukkelijk voorkomt in het Nieuwe Testament, of hetgeen ſtrijdig is met den letterlijken zin der Schrift, door menſchen is uitgevonden, en daarom geoordeeld moet worden vatbaar te zijn, dwaling te behelzen.

Hij ſtelde zijne gevoelens in ſchrift, en bood dit

dit werk zijnen Bisschop aan, met bijgevoegd verzoek, om deszelfs beoordeeling en inlichting te mogen ontvangen. Deze Bisschop, LOPIX GIL, beloofde hem daar op een antwoord, doch bleef het schuldig. SOLANO, stelde toen zijne gevoelens voor, aan onderscheidene Hoogleeraars in de Godgeleerdheid, en aan eenige Pastoors in zijne nabuurschap. En dit gaf aanleiding, dat hij aangeklaagd wierd bij het heilig Geregtshof te *Saragossa*, het welk daar op last gaf tot een geheim onderzoek, en om den beschuldigden gevangen te nemen.

Een van deze Pastoors, die zich zijne vrienden noemden, ontving den last, zich van zijn persoon te verzekeren; op eenen tijd, dat de ongelukkige SOLANO, door ziekte aangetast en van het gebruik zijner leden beroofd, het volle genot zijner vrijheid noodig had, om tot herstelling te geraken. Niettegenstaande de waakzaamheid van den Commissaris der inkwisitie, vond SOLANO middel, om zich te doen vervoeren naar *Oléron*, de eerste stad in *Frankrijk*, over de grenzen. Maar welhaast gaf hem de bewustheid van de zuiverheid zijner bedoelingen, den moed, om te durven verwachten, dat de inkwisiteurs zijne onschuld zouden eerbiedigen, en hem ten aanzien van hetgeen waarin hij mogt hebben gedwaald, zouden te regt wijzen. Hij kwam dan in *Spanje* terug, en schreef aan de inkwisiteurs: dat hij bereid was zich aan alles te onderwerpen, ten einde onderrigt en overtuigd te worden. Dit zijn gedrag bewijst, dat hij de inkwisitie niet kende.

Door de verklaringen ten zijnen laste, ingebragt door getuigen, werd hij beschuldigd, dat hij onderscheidene leerstellingen, die door de Kerk veroordeeld waren, had voorgestaan. SOLANO werdt daarop gevat, en buiten toegang geplaatst

plaatst in de gevangenis van de inkwisitie, te *Saragossa*. Hij bekende alles, maar bragt tot zijne verontschuldiging bij, dat hij gedurende langen tijd over den Christelijken Godsdienst had nagedacht, zonder ander hulpmiddel dan den bijbel, met de opregtste begeerte om de waarheid te vinden, en dat hij eindelijk tot de overtuiging was geraakt, dat niets waarachtig is, dan het geen in de heilige schrift begrepen is; dat al het overige dwaling zijn kan, al was het door onderscheidene Kerkvaders beweerd, om dat zij menschen waren en dus onderhevig om zich te misleiden; dat hij als valsch beschouwde, al het geen de roomsche kerk heeft aangenomen, strijdig met den inhoud der heilige schrift, door dezelve te verklaren, tegen haren eigenlijken en letterlijken zin, — en dat het mogelijk was in dwaling te vervallen, wanneer men aannam het geen noch regelregt, noch bij gevolgtrekking uit den gewijden tekst was af te leiden; dat hij vastítelde, dat de denkbeelden van vagevuur en voorburg des hemels, uitvindingen waren van menschen, vermits JEZUS CHRISTUS, alleen van twee verblijfplaatsen der zielen gesproken heeft, namelijk de hel en 't Paradijs; dat het een zondig bestaan was, geld te ontvangen, om de mis te doen, al was het onder den naam van liefdadigheid en tot verzorging van den Priester; dat de Priesters en andere bedienaars van den Godsdienst, even als de regters en andere ambtenaren, alleen van het Gouvernement de belooning hunner werkzaamheden, behoorden te ontvangen; dat het invoeren en heffen der tienden, een bedrog was van de Priesters, en dat daarenboven de wijze, op welke het bevel der Kerke wordt verklaard, zonder eenige korting toe te staan voor 't zaaijkoorn, of de kosten van bewerking, eene onwaardige berooving is,

zoo

zoo wel ten nadeele van den ſtaat als van de Landbouwers; dat men in 't geheel niet gehouden was aan het gene de Paus goedvond te verklaren of te bevelen, vermits te *Rome* geen ander God geeerbiedigd wordt dan het goud, en dat alle de ſtappen van dat beſtuur, alleen tot oogmerk hebben, om, onder voorwendſel van Godsdienst, het vermogen der volken aan zich te trekken. Hij ontkende ook het regt van den Paus, om te wettigen het geen Kerkelijk onwettig was, om huwelijken te beletten of in verbodene gevallen toe te ſtaan, en ten aanzien van onderſcheidene andere punten, die een gedeelte van zijn gezag uitmaken. De Pastoor SOLANO, had alle deze artikelen Stelſelmatig bij een gebragt, en er een boek van zamengeſteld, het geen hij aan zijn Biſſchop, en aan andere Godgeleerden had aangeboden, even als of hij geen vermoeden had, dat hij zich daar door aan eenig gevaar blootſtelde.

De Inkwiſiteurs van *Saragoſſa*, trachtten SOLANO te bewegen, om afſtand te doen van zijne gevoelens; en bedienden zich daar toe van deftige Godgeleerden. Deze vermaanden hem, om zijne dwalingen te erkennen, en er berouw over te betoonen, en gaven hem te verſtaan, dat hardnekkige en onboetvaardige Ketters de verbranding te wachten hebben. SOLANO, gaf daarop ten antwoord, dat hij niet onkundig was van het gevaar, waar aan hij was blootgeſteld, maar dat, indien hij daar door bewogen wierd om de waarheid in het Evangelie vervat, te verzaken, hij zich ſtrafbaar maken zou, voor de Vierſchaar van God, en dat het gevaar daar van, hem alle andere gevaren deed voorbijzien. Dat ook het geen hem bejegende, voorzien en voorſpeld was in het Evangelie; dat, indien hij mogt dwalen, God getuige was van zijne opregtheid,

en

en zich verwaardigen zou hem te verlichten, of vergiffenis te schenken. Men drong bij hem aan op de onfeilbaarheid van de Kerk, om hem te doen verwerpen, als eene vermetele opgeblazenheid, dat hij zijne eigene gevoelens stelde, boven die van zoo veel groote en heilige mannen, die eene eere van den Godsdienst waren, en die, na vergaderd te zijn in den naam van Jesus Christus, en te hebben ingeroepen den bijstand, dien hij in zijn woord beloofd heeft, uitspraak gedaan hadden, na het rijpste onderzoek, omtrent den waren zin van hetgeen duister is, in de heilige schriften, en de waarheden hadden erkend, die hij nu verwierp; doch het bleek ondoenlijk te zijn, om SOLANO, terug te brengen. Zijn antwoord was: dat in alle deze Vergaderingen, de belangen van het Roomsche Hof vermengd waren geworden, met de behandeling der Godgeleerde onderwerpen, en dat daar door de goede gezindheid van eenige achtenswaardige mannen, krachteloos geworden was.

Toen de zaak van SOLANA voldongen was, was de uitspraak der inkwisiteurs de *Relaxatie* (1), en men moet erkennen dat zij, volgens het wetboek der inkwisitie, *niet anders handelen konden.* Maar de Hooge Raad der Inkwisitie, die aan *Spanje* het Schouwspel van een *Autodafé* besparen wilde, bediende zich van een buitengewonen

(1) *Relaxatie*, zegt LLORENTE op bladz. 243, wil zeggen: in persoon verbrand te worden. Het woord beteekent anders *Slaken*, *loslaten*. De gevangenen werden dan ook uit de gevangenis geslaakt, maar om naar den brandstapel te worden geleid. Dit is dus eene verzachtende uitdrukking, die den stempel draagt van de Inkwisitie, die ook wel verre is van *bloed* te willen *vergieten*, en daarom de menschen liet *verbranden*. Ja, de barmhartigheden der godloozen zijn wreed!

nen maatregel, en deed eenige perfonen onder- vragen, van welke door de getuigen gewag gemaakt was, en welke men verzuimd had op te roepen; terwijl zij tevens de inkwifiteurs aanfpoorde, om nieuwe pogingen aan te wenden, ten einde den veroordeelden van zijne gevoelens terug te brengen. Deze twee pogingen hadden intusfchen geenerhande gunstige gevolgen; het regtsgeding behield dus dezelfde gedaante, en de regters, fchoon zij zeer wel hadden kunnen nagaan, wat den raad bewogen had, om ftrijdig met hunne wijs van denken in deze zaak te ftemmen, durfden echter de wet niet krachteloos maken. Zij vonnisten dan *ten tweeden maal*, tot de *relaxatie*; en de Hooge Raad, die zulks niet wilde, nam daarop aanleiding, uit eene voorgewende verklaring van één getuige, om last te geven tot nafporingen bij de Pastoors en andere geestelijken en geneeskundigen te *Esco*, en in de omliggende ftreken; ten einde te vernemen, of de befchuldigde niet eenige ziekte had ondergaan, die zijn verftand gekrenkt of verzwakt had. De uitflag van dit onderzoek moest ter kennis van den Hoogen Raad gebragt worden, en in dien tusfchentijd bleef de zaak opgefchort; de inkwifiteurs volvoerden het bevel van den Hoogen Raad. De Doctor van *Esco*, die vermoedde waar men heen wilde, verklaarde, dat SOLANO, eenige jaren voor zijne gevangenneming ernstig ziek geweest was, en dat het niet te verwonderen zijn zou, dat zijn verftand daar door verzwakt geworden was; vermits hij, van dien tijd af, begonnen was, om, meer dan ooit te voren, zich over zijne Godsdienstige gevoelens, welke niet overeenkwamen met die van de Katholieken in *Spanje*, te onderhouden met de geestelijke en andere perfonen in zijne nabuurfchap. Toen de Raad de-

deze verklaring had ontvangen, gaf zij, zonder nadere uitspraak te doen, bevel, om de pogingen tot bekeering van den beschuldigden te vernieuwen. In dezen stand van zaken werd SOLANO, gevaarlijk ziek; de inkwisiteurs bedienden zich van de bekwaamste Godgeleerden van *Saragossa*, om hem tot het geloof terug te brengen. Zij verzochten zelfs den Bisschop Don F. MICHEL SUAREZ, van *Sant-Andero*, Coadjutor van den Aartsbisschop van *Saragossa*, en Apostolische Missionaris, (welke thans, even als ik, in *Frankrijk*, de wijk genomen heeft,) om hem met teederhartigheid en met de Evangelische zachtmoedigheid, welke zoo zeer eigen zijn aan dezen waardigen Prelaat, te onderhouden en te vermanen. De Pastoor scheen zeer gevoelig te zijn wegens al het gene men voor hem deed; maar hij zeide dat hij geen afstand doen kon van zijne gevoelens, zonder zich schuldig te maken tegen God, door ontrouw te zijn aan de waarheid.

Op den 20sten dag zijner ziekte, gaf de Doctor hem te kennen, dat zijn einde naderde, en wekte hem op, om zich de weinige oogenblikken, die hem nog overbleven, ten nutte te maken: „ Ik ben, sprak SOLANO, in de hand „ van God; ik heb niets meer te doen."

Alzoo stierf, in 1805, de Pastoor van *Esco*, de kerkelijke begravenis werd hem niet toegestaan; hij werd in stilte begraven, binnen de muren der inkwisitie. De inkwisiteurs deden verslag van al het gebeurde aan den Hoogen Raad, die zijne goedkeuring te kennen gaf, maar tevens verbood om het regtsgeding tegen den overledenen voort te zetten, ten einde *voor te komen*, dat er geen vonnis volgde, *om in afbeelding verbrand te worden.*

Uit dit gedrag van den Hoogen Raad, is het blijk-

blijkbaar genoeg, dat men niet meer dacht, zoo als men in oude dagen gedacht hadt (1), en de groot Inkwisiteur Generaal ARCE, zal altoos zich mogen beroemen de eerste geweest te zijn, die een betamelijk middel gevonden heeft, om de gestrengheid der Organische wetten van het heilig Geregtshof, ter gunste der menschelijkheid, te ontwijken. Men moet echter betreuren, dat hij aan den Koning niet heeft voorgedragen, de afschaffing der verbranding: want, al neemt men aan, dat men wilde voortgaan de onboetvaardige ketters, met gestrengheid te behandelen, zou er toch minder wreedheid zijn, in de verbanning naar de Phillippijnsche Eilanden, tot welke de Priesters, die medepligtig waren aan de (in 't begin van dit artikel,) vermelde geestelijke dochters, veroordeeld zijn geworden; welke maatregel ook dit voordeel bevat, dat de voortplanting der ketterijen zou gestuit worden."

Zou men wel een verhaal, als het vorenstaande zoeken, in een artikel, dat tot titel voert:

Regtsgedingen, die tot Eer verstrekken,

(en wat moet men dan niet wel in de andere artikelen verwachten?)

Aan het Heilig Officie.

Goes, B.
Mei 1820.

ZIJN

(1) Uit dit *Verhaal* blijkt, dat men evenwel niet *anders handelen kon*, volgens het Wetboek der Inkwisitie, dan SOLANO bij herhaling ten vure te doemen; en dat het alleen aan de gematigde denkwijze, of Staatkunde, van den Inkwisiteur Generaal toe te schrijven is, dat dit Vonnis niet ten uitvoer is gebragt.

VOORBEELD VAN KINDERLIJKE LIEFDE.

De Jaarboeken van Japan, verhalen het volgende buitengewone voorbeeld van kinderlijke liefde. Eene Weduwe werd door hare drie zonen onderhouden. Zoo min kostbaar dit onderhoud nu ook was, was echter de arbeid van deze jongelingen hiertoe niet altoos voldoende. Het zien nu van eene Beminde moeder, die eene prooi der behoefte worden zoude, bragt hen tot dit buitengewoon besluit. Men had kort voorheen eene aanzienlijke som beloofd, aan dengenen, die de Overheid den dief van eenige kostbaarheden kon aanwijzen, of in handen leveren. Deze drie broeders. kwamen daarop overeen, dat een van hun als de dief aangegeven, en door de twee anderen voor het geregt gebragt zou worden. Men lootte, wie de rol van misdadiger zou spelen, en dit viel op den jongsten, welke daarop gebonden en weggebragt werd. De regter verhoorde hem, hij beleed dat hij de dief was, en werd in de gevangenis gezet, en de beloofde som aan de aanbrengers uitgekeerd.

Het gevaar van den door hun ongelukkig geworden broeder, trof de anderen intusschen zoo zeer, dat zij gelegenheid zochten en vonden, om in zijnen kerker te komen, waar zij hem teeder omhelsden, en met hunne tranen bevochtigden. Men had echter den Regter hiervan berigt gegeven, en deze, zich naar de gevangenis begeven hebbende, had het aandoenlijk tooneel gezien. Hij was, gelijk ligt te denken is, hierover zeer verwonderd. Om nu achter de waarheid te komen, gaf hij aan eenen bediende bevel, de beide aanbrengers te volgen. Deze deed dit en berigtte: dat

hij

hij de twee jongelingen was nageloopen, en het verhaal gehoord had, dat zij aan hunne moeder gedaan hadden, — dat de arme vrouw, dit hoorende, bitter geweend en hare kinderen bevolen had, het geld terug te brengen; dewijl zij liever van honger wilde ſterven, dan haar leven door den dood van een harer kinderen koopen.

De Regter kon dit wonder van kinderlijke liefde naauwlijks gelooven. Hij liet intusſchen terſtond zijnen gevangenen voor zich brengen, en ondervraagde hem op nieuw, wegens den voorgewenden diefſtal. De dief beleed alles, wat men hem ten laste, leide, en de Regter dreigde hem nu met den vreesſelijkſten dood. De onſchuldige Jongeling bleef echter bedaard, want de liefde tot zijne moeder, maakte hem bereidwillig, om als een offer harer redding te ſterven. Dit trof den Regter, hij ſprong op, viel den Jongeling om den hals, en riep uit: neen! dat is te veel, deugdzame Jongeling! uw gedrag verrukt mij. Ga, wees vrij en gelukkig, ik zal voor u en uwe moeder zorgen. Terſtond gaf hij van dit voorval berigt aan den Keizer, en verhaalde hem deze edele daad. Deze hierdoor verrukt, liet alle drie de broeders bij zich komen, overlaadde hen met gunstbewijzen, en gaf ieder van hun, zoo wel als de moeder, een toereikend inkomen, maar den jongſten tweemaal zoo veel als de overigen.

DE DUIVELS-STEM OP CEILON.

Op *Ceilon*, hoort men ſomtijds eene vreesaanjagende onbegrijpelijke muzijk in de lucht. De *Singaleſen*, *Malabaren*, *Portugezen* en de meeste *Europeanen*, die daar wonen, houden

 dit

dit, voor de uitwerking van Geesten in de lucht, en noemen het de Duivelsstem. Deze stem hoort men somtijds over dag, meestal echter des nachts. Zij loopt door de lucht met de snelheid van den wind, en kort na dat men die in de eene luchtstreek gehoord heeft, hoort men die straks weder aan de tegenovergestelde zijde. Snelder kan geen vogel de lucht doorklieven. WOLF verzekert, dat hij dit op *Ceilon* algemeen verhaal, langen tijd voor een Fabel hield, tot dat hij 's nachts ten één ure, in zijn huis, die stem hoorde. Hij en zijne Vrouw schrikten beiden hevig. Het geschreeuw had niets gemeens, noch met de stem van een dier, noch met die van een mensch, maar was van beiden zeer onderscheiden. Het geleek naar een dof, akelig, vreesselijk gedruisch, dat uit een naauw hol voortkwam, en ik kende, zegt hij, niets in de natuur, waar mede ik deze toonen vergelijken konde. Mijne Buurvrouw, de Weduwe van eenen Koopman, had insgelijks dit geluid gehoord, en was van schrik ziek geworden. Dewijl de Heer WOLF in dit zijn verhaal zoo opregt en eerlijk te werk gaat, en getuigen bijbrengt, is het wel der moeite waardig, om te vragen, hoe men dit raadselachtig gedruisch natuurlijk verklaren kan?

De Heer WOLF verhaalt insgelijks, in zijne Reisbeschrijving, van een Waterhoos, die steenen mede in de lucht voerde, en eenen steenregen veroorzaakte. Zulke luchtverschijnselen, vindt men in *Indiën*, zoo wel als in andere heete landen, zeer dikwijls, vooral op *Ceilon*. En iedere Waterhoos, het zij die door elektrieke wolken gevormd wordt, of uit twee strijdende winden ontsta, brengt steeds eene hevige beweging der lucht te weeg, en gaat gewoonlijk met een gedruisch en brullen vergezeld,

en

en dit gebrul waar mede zij optrekt, gelijkt dikwijls naar het gebrul van woedende ossen.

Hoogst waarschijnlijk, is dus de geheele Duivelsstem op *Ceilon*, niets anders dan het huilen van eene Waterhoos. Eene stelling, die door eenen gewonen storm bij ons bevestigd wordt, welks zuissen en brullen, vooral bij nacht, ook in ons land bijgeloovige menschen, als eene werking des Duivels heeft toegeschenen, en hen met angst en schrik vervulde.

HET PARADIJS.

ô Hoe zalig vloeide in Eden,
 Eens des menschen leven heen!
Met een weinig slechts te vreden,
Kende hij geen tegenheden;
 Leefde voor de deugd alleen.

Wen de zon haar gulden stralen,
 's Morgens door 't geboomte zond,
En de mensch in diepe dalen,
Roos en hijacinth zag pralen,
 ô! Dan stamelde zijn mond!

Dan deed hij een danklied hooren,
 Voor zijn Schepper neêrgeknield,
Dat de reine eng'len-koren,
In verrukking gansch verloren
 Meer dan opgetogen hield!

Nog bezat de mensch op aarde
 Toen den allerrijksten schat,
Daar hij bij zijn' eng'len waarde,
Nog zijn blanke onschuld paarde,
 Nog zijn eerste schaamte had!

ô! Wat kon hem nog ontbreken?
God vond hij in 't gansch heelal;
Zijne liefd' was hem gebleken,
Vreugde woonde in alle ftreken,
Zaligheid in grot en dal!

Alles zag hij welig bloeijen
In het zalig Paradijs,
Rozen voor zijn voeten groeijen,
Beeken door valeijen vloeijen,
Want nog was hij vroom en wijs!

Edens oord was zijne woning,
Daar van alle zorgen vrij,
Voelde hij bij melk en honing,
Zich veel rijker als een koning,
Leefde vergenoegd en blij!

En zoo zou hij altijd leven,
Leven zonder eind of tijd;
Noch voor dood of grafkuil beven,
Slechts naar reine deugden ftreven,
Naar een leven God gewijd.

Maar helaas! verboden vruchten,
Raakte hij misdadig aan,
Dood en hel moest hij toen duchten,
Blozend uit het Eden vluchten,
Dekken zich met vijgen-blaân.

Voortaan ook, nu alles derven,
Wat hij kort'ling nog genoot,
Langs de aard' als balling zwerven;
Afgemat dan eind'lijk fterven
Den zoo vreesfelijken dood.

C. J. W.

PRO-

PROGRAMMA.

Een gezelschap Bijbelvrienden, en als zoodanig voorstanders van de thans in dit Rijk en elders bestaande Bijbelgenootschappen, verlangende dat derzelver werkzaamheden zich, volgens de Grondwetten van het Genootschap, blijven bepalen tot het *verspreiden* van den Bijbel, zonder eenige bijvoegselen; vermeent niet te min, dat het *wel en vruchtbaar lezen* van dit heilig Boek, van het hoogste aanbelang is, en heeft om deze reden goed gevonden, uitteschrijven de volgende Prijsvraag:

Vermits ten gevolge der loffelijke pogingen van de onderscheidene Bijbelgenootschappen, het dierbaar Boek der Goddelijke Openbaringen al meer in aller handen komt, ook in die van menschen, in alle standen, van welke het te vreezen staat, dat zij niet regt weten, wat er mede aan te vangen, of hoe er het meeste nut mede te doen, wordt gevraagd, eene duidelijke en beknopte, onderhoudend geschrevene *Aanleiding, tot het wel en vruchtbaar lezen van den Bijbel.*

Men verlangt:

1°. Aangetoond te zien het belangwekkende (interessante) van het Bijbellezen, voor menschen van hoogere, zoo wel als lagere standen, en zulks uit onderscheidene, treffende (frappante) oogpunten,

2°. De beste orde van opvolging te zien opgegeven, in welke men den Bijbel, zoo tot deszelfs gemakkelijkst verstaan, als tot deszelfs nuttigst gebruik, op het doelmatigste lezen kan en moet.

3°. De voornaamste algemeene opmerkingen en regelen te zien voorgedragen, door welker inachtneming men eensdeels regt in den geest der heilige Schrijvers, en alzoo in een juist begrip van het telkens bedoelde, kan indringen, en anderdeels, dien onverminderd, het altijd en overal algemeen nuttige van het Bijbelsch onderwijs naauwkeurig onderscheiden en tot zijn bijzonder gebruik aanwenden kan: en

4°. Bij dit alles, zoo veel doenlijk, daarop gelet te zien, dat het Boek bruikbaar zijn moet, niet slechts voor den zoogenaamden gemeenen man, maar ook, en niet minder, voor de meer beschaafde en zelfs voor de aanzienlijke volksklassen;

en bij die uitschrijving uitteloven, zoo als geschiedt bij deze, eene Premie van *drie honderd Guldens*, in geld, of de waarde van dien, aan den geenen, die daarop het meest voldoend Antwoord zal inzenden, aan het adres van J. L. AUGUSTINI, Boekverkooper te *Haarlem*, vóór 1 Julij 1821, vrachtvrij, en met een kennelijk merk als naar gewoonte.

De beoordeeling zal geschieden, door daartoe zeer bevoegde Mannen, met de meestmogelijke onzijdigheid, en de uitslag aan het Publiek worden bekend gemaakt. Zullende het bekroonde Stuk het eigendom zijn van de Uitlovers der Premie, om daarmede ten meesten nutte te handelen, naar welgevallen.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

FRANEKER.

Op den 6den November, heeft de Hooggeleerde Heer Mr. J. W. DE CRANE, Hoogleeraar in de Oude Letteren en in de Geschiedenis, de waardigheid van Rector Magnificus, van 's Rijks Athenæum, te *Franeker*, plegtig overgedragen, aan den Hooggeleerden Heer J. C. SWIJGHUISEN GROENEWOUD, Hoogleeraar in de Oostersche Letteren, met eene Redevoering, waarvan het onderwerp was, de Letterkundige roem en verdiensten van de beide zoo naauw verwante geslachten der *Vossiussen* en *Juniussen*. *De Vossiorum Juniorumque familia, seculo decimo septimo, insigni eruditionis laude Clara, optime de Literis apud posteros etiam merita.*

De Redenaar heeft, het gene de *Juniussen* betreft, bij het uitspreken achtergelaten, om tijd te sparen, ten einde het laatste gedeelte zijner Redevoering te wijden, aan de nagedachtenis, van zoo vele, binnen kort overledene, beroemde mannen, welke *Vriesland* allen heeft voortgebragt; kortelijk aan die van P. STINSTRA, A. IJPEIJ, S. J. BRUGMANS, H. BOSSCHA, en E. A. BORGER, meer uitvoerig aan die van A. G. CAMPER; besluitende met gelukwenschende begroeting der Edel Achtbare Heeren Mr. F. J. J. VAN SCHELTINGA en J. F. W, L. RENGERS, als door Zijne Majesteit den Koning, onlangs tot Curatoren van het Athenæum benoemd, in plaats van gemelden Heer CAMPER, en van den Heer Mr. A. J. CONRADI, op deszelfs verzoek eervol ontslagen.

KERK-

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK,

GELDERLAND.

ARNHEM.

HALL vakant. Zie Sept. 1820.

NIJMEGEN.

PUFFLIJK EN LEEUWEN. Ruim drie jaren achter een, was de toestand dezer behoeftige Gemeente, zeer beklagenswaardig. Bij gebrek aan Fondsen, om in hare Kerkelijke behoeften te voorzien, was het Kerkgebouw zeer bouwvallig, en de Predikantswoning zoodanig onbewoonbaar geworden, dat hier, sedert het vertrek van den Wel Eerw. Heer H. VAN DER LINDEN, in 1817, geen ander Leeraar heeft kunnen beroepen worden; zoo dat deze Gemeente, al dien tijd herderloos blijven, en alle die nadeelen ondervinden moest, welke uit zulk eene langdurige vakature onvermijdelijk voortvloeijen. Dan, met dankzegging aan God, en de Geloofsgenooten in ons Vaderland, kan zij thans melden, dat hare omstandigheden reeds aanmerkelijk ten goede veranderd zijn. Daar alle de Gemeenten van *Maas* en *Waal*, door de gebeurtenissen, die er sints ruim vijf en twintig jaren in ons land hebben plaats gehad, ook met betrekking tot de zaak van den Godsdienst, zeer veel geleden hebben, heeft het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, zich derzelver belangen met

met nadruk aangetrokken, en, door de liefdegaven onzer milddadige Geloofsgenooten in staat gesteld zijnde, om ten nutte dezer Gemeenten werkzaam te zijn, onder het bijzonder opzigt en bestuur van deszelfs werkzamen, en voor den Godsdienst volijverigen Voorzitter, den Wel Eerw. Heer P. VAN DER WILLIGEN, Predikant te *Tiel*, het dak van het Kerkgebouw, reeds laten vernieuwen, en bereids een plan beraamd, ter bouwing van eene nieuwe Predikantswoning.

De Heer der Kerk, bewege verder veler harten en handen, tot ruime mededeelzaamheid, op dat ook de naburige Gemeenten, geholpen en van geschikte Gebouwen, voor den Openbaren Godsdienst, en woningen voor hare Leeraren, mogen voorzien worden.

OVER- EN NEER-ASSELT. Onze Leeraar, J. A. SCHRADER, berigtte ons, den 22sten October, dat hij voor de beroeping naar *Wamel* en *Dreumel* had bedankt. Hij maakte ons dit bekend, in eene voorafspraak, genomen uit *Philipp.* I: 8, 9.

WAMEL EN DREUMEL. De beroeping, alhier uitgebragt, op Ds. J. A. SCHRADER, (in de vorige Boekzaal bij vergissing genoemd, SCHRÖDER) is, even als de vorige, vruchteloos afgeloopen, naar dien zijn Wel Eerw. voor dezelve heeft bedankt.

RANDWIJK EN LAKEMOND, nog vakant zijnde, verzoekt de Kerkeraad, dat Heeren Kandidaten aldaar hunne gaven gelieven te laten hooren.

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

RESSEN vakant. Zie October 1820.

ZUTPHEN.

ZUTPHEN. Uit het voorheen gemelde 12tal

is

is alhier, den 1sten November, door den tijdelijken Kerkeraad der Nederduitsche Hervormde Gemeente, geformeerd het navolgend zestal:

DD. STEMBERG, VAN VOORST, FRANCKEN, ZILVERGIETER (HOOGSTAD), BLOEMERS en NOORDINK, Predd. te *Herveld*, *Goes*, *Muiden*, *Lochem*, *Corsel* en *Oud-Beijerland*.

Waaruit, op den 8sten dezer, door den breeden Kerkeraad van gezegde Gemeente, beroepen is, Ds. STEMBERG, Pred. te *Herveld*, die dit beroep heeft in beraad genomen.

T I E L.

ECK EN WIEL, den 17 October 1820. Heden is, op vertoonde collatie van de Hoog Welgeborene Vrouwe F. C. H. BARONESSE BENTINCK, als Eigenaresse en Tuchtenaresse van den Hoog Welgeboren Heer E. J. BARON VAN NEUKIRCHEN, genaamd NIJVENHEIM, onder bestuur van den Consulent, Ds. H. VAN STEDEN, Pred. te *Maurik*, tot onzen Leeraar beroepen, de Kandidaat van den H. dienst onder het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland, D. BAX, welke beroeping door zijn Eerw., onder inwachting der kerkelijke en koninklijke goedkeuringen, is aangenomen.

MAURIK, den 12 November 1820. Heden maakte onze Leeraar Ds. H. VAN STEDEN, ons bekend, dat Hij, op den 9den dezer maand, eene beroeping had ontvangen naar de Gemeente van *Heerewaarde* en *St. Andries*, onder de Classis van *Bommel*, en dat Hij die had in beraad genomen.

ERICHEM, den 12 November 1820. Onze Leeraar, Ds. J. BOLDERMAN, maakte ons heden, predikende over *Jer.* X: 23, bekend, aan het einde zijner leerrede, dat Hij op nieuw naar de Gemeente van *Hoornaar*, onder de Classis van *Dordrecht*, beroepen zijnde, die beroeping nu on-

onder inwachting der benoodigde goedkeuringen had aangenomen.

OCHTEN, den 13den Nov. 1820. Ds. VAN WILLES, voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping bedankt hebbende, noodigt de Kerkeraad de Heeren Kandidaten uit, om hunne gaven alhier te laten hooren, en zich vooraf met de vereischte bewijzen, dat zij tot den Predikdienst geregtigd zijn, te vervoegen, het zij bij den Consulent Ds. KOPPEN, te *Dodewaard*, het zij bij een der Tielsche Predikanten; terwijl men hoe eerder zoo liever weder tot eene beroeping wenscht te kunnen overgaan.

RAVENSWAAY. Zie April 1820.

BOMMEL.

ZUILICHEM EN NIEUWAAL, den 29sten September. Na verkregene handopening van Z. E. den Heere Staatsraad, Directeur Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk enz., en op vertoonde collatien van de Wel Edele Gestr. Heeren Collatoren dezer Gemeenten, is heden tot Predikant alhier beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer F. W. RAPPARD, Predikant te *Avereest*, onder de Eerw. Classis van *Zwolle*, wien de beroepingsstukken zijn toegezonden.

HEEREWAARDEN, den 7den Nov. Heden is alhier ter vervulling der vakature, in deze Gemeente, veroorzaakt door het vertrek van onzen Leeraar J. DE GIDS, naar *Eindhoven*, gemaakt het volgende zestal van H. H. Predd.

DD. H. VAN STEEDEN, Predd. te *Maurik*. L. BREDERODE, te *Slijk Ewijk*. J. J. W. DIEMONT, te *Bleskensgrave* en *Hofwegen*. J. ENDTZ, te *Altforst* en *Appeltern*. L. KROL, te *Lith*. en J. F. HOFF, te *Hurwenen*.

De drie eerstgenoemden op het drietal geplaatst zijnde, zoo is daaruit, door den Kerkeraad

raad

raad beroepen, Ds. H. VAN STEEDEN, Pred. te *Maurik*.

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819.

VARIK vakant. Zie Aug. 1820

HURWENEN ſtaat vakant te worden. Zie October 1820.

METJEREN vakant. Zie October 1820.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

SCHEVENINGEN, den 16den Oct. 1820. Daar het aan Zijne Majest. onzen Koning allergunstigst behaagd heeft, om aan deze Gemeente eenen tweeden Predikant toe te ſtaan, en daar bij ter beroeping van denzelven reeds handopening verleend was, zoo hebben de Regerende en laatst afgegaane Kerkeraadsleden, het volgende twaalftal geformeerd:

DD. F. L. ABRESCH, Predd. te *IJsſelſtein*. J. DE WAAL, te *Rhenen*. P. J. LAAN, te *Amersfoort*. G. E. DE COCK, te *Gellikum* en *Renoij*. P. H. G. NAHUIS, te *Bunnik*. A. DIEPERING, te *Midwolde*. C. LOREIJN, te *Schipluide*. H. E. VAN DEN KERKHOFF, te *Wateringen*. J. P. MUNTING, te *Haastrecht*. J. ROCHEFORT, te *Westkappelle*. H. E. VAN IJSENDIJK. te *Zeist*. H. J. ROIJAARDS, Theol. Doctor te *Meerkerk*.

Daar uit is dadelijk dit zestal gemaakt:

DD. J. DE WAAL, G. E. DE COCK, H. E. VAN IJZENDIJK, H. J. ROIJAADS, P. H. G. NAHUIS en F. L. ABRESCH.

Op den 20ſten October is hier uit drietal gemaakt.

DD. J. DE WAAL, H. J. ROIJAARDS en G. E. DE COCK.

En

En ten zelfden dage daaruit beroepen Ds. G. E. DE COCK; welk beroep, door den beroepenen aangenomen, en door de gunstige goedkeuring van Z. M. den Koning bekrachtigd is.

DELFT. Onze beroepen Leeraar Ds. L. MERENS, is, den 5den November, in den H. dienst onder ons bevestigd, door deszelfs Ambtgenoot Ds. J. D. SCHUURING, met eene Leerrede over *Joh.* XIII: 13. *Gij heet mij Meester en Heer*, *enz.*

De bevestigde aanvaardde op den daaraanvolgenden dingsdag den 7den November, zijn dienstwerk onder ons, predikende over 2 *Cor.* IV: 1, 2, 3. *Daarom dewijl wij deze bediening hebben*, *enz.*

ROTTERDAM.

MAASLAND. Zie October 1820.

LEIJDEN.

SASSENHEIM, den 25sten October 1820. Onze Leeraar, de Wel Eerw. en zeer Geleerde Heer KORNELIS PETRUS LEIJENDECKER, die ons ruim dertig jaren door leer en wandel heeft gesticht, werd op den 15den dezer, midden onder de voormiddag Godsdienst-oefening, tot algemeene aandoening der aanwezige toehoorders, door eene hevige beroerte aangetast, en is, ondanks alle middelen, met de hartelijkste belangstelling en meest mogelijke zorgvuldigheid ter zijner genezing aangewend, op den daaraanvolgenden donderdag, in het twee en zestigste jaar zijnes ouderdoms, door den dood aan onze liefde ontrukt, en, zoo wij vertrouwen, in zaliger gewesten overgegaan. Zijn Wel Eerwaarde was geboren te *Boxtel*, alwaar zijn vader het herder- en leeraarsampt bediende, werd Proponent in *'s Hertogenbosch*, den 5den December 1780, Is te *Egmond* binnen en op den *Hoef*, in den heiligen dienst bevestigd, den 9den Mei 1784, en hield ten zelfden dage zijne Intre-rede. Den 24sten Januarij 1790 nam hij van die Gemeente

affcheid. Op den 14den Februarij deszelfden jaars werd hij onder ons ingezegend, door den Hoogleeraar J. VAN NUIJS KLINKENBERG, Professor en Predikant te *Amsterdam*, en aanvaardde zijn werk. Zijn Wel. Eerw. is gehuwd geweest met Mejuffrouw ANNA SUZANNA BROES, die, na een smertelijk lijden, in het verleden jaar, van hem door den dood werd weggenomen. Uit dit huwelijk zijn verwekt twee kinderen; een Zoon die reeds overleden is, en eene Dochter, gehuwd zijnde te *Dordrecht*.

De Wel Eerw. Heer S. BUDDINGH, Pred. te *Kage*, gedacht op den 22sten October l. l. in zijne vooraffpraak, aan het aandoenelijk en onverwacht affterven zijnes vriends, en schetste, in zijn overig godsdienstwerk, de betamelijke gezindheid eenes Christens omtrent zijn sterven, naar aanleiding van *Matth.* VIII: 23—26. Op den daaraanvolgenden rustdag, hield de Wel. Eerw. Heer W. M. KOOIJ, Pred. te *Warmond*, eene Lijk-rede, met de doelmatige vermaning des Zaligmakers, uit *Matth.* XXIV: 44. Dus is

SASSENHEIM vakant.

ZWAMMERDAM. Deze plaats zal niet lang vakant blijven, alzoo de Hoog. Ed. Geb. Heer W. F. BARON VAN HEMERT, tot de *Dingshof*, als representerende den Hoog. Ed. Geb. Heer, den Heer van den dorpe en landen van *Voshol*, de collatie dezer plaatse heeft toegezonden, aan Ds. L. M. LOBRIJ, Pred. te *Ostzoland* en *Nederblokland*, en zijn Wel. Eerw. dezelve heeft aangenomen. Na de noodige approbatien, verwachten en hopen wij, dat zijn Wel. Eerw. weldra tot ons zal overkomen.

ZEVENHOVEN vakant. Zie Sept. 1820.

DORD-

DORDRECHT.

ALBLASSERDAM. Onze Leeraar H. J. RIJKMANS, van hier naar *Maasland*, onder de Classis van *Rotterdam*, beroepen, heeft, onder inwachting der noodige approbatien, die beroeping aangenomen.

NIEUW-BEIJERLAND, den 29sten October. Heden maakte onze Leeraar, Ds. J. DAGEVOS, ons bekend, dat hij voor de beroeping naar *Cats* had bedankt, en verbond zich bij die gelegenheid op nieuw aan ons.

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK vakant. Zie April 1820.

HOORNAAR vakant. Zie Julij 1820.

BRANDWIJK EN GIJBELAND vakant. Zie Aug. 1820.

SPIJK vakant. Zie Aug. 1820.

OTTOLAND EN NEDERBLOKLAND staat vakant te worden. Zie October 1820.

GOUDA.

NIEUWLAND, den 16den September 1820. Onze Leeraar B. VAN WILLES, heeft voor de beroeping naar *Ochten*, na beraad, bedankt.

VIANEN, den 1sten Oct. 1820 Onze Leeraar Ds. G. VAN DUIJL, gaf ons heden voor acht dagen kennis, dat zijn Eerw. eene beroeping naar de Gemeente van *Schoonhoven* had ontvangen, en berigtte ons heden voor die beroeping te hebben bedankt.

SCHOONHOVEN, den 13den Oct. 1820. Ds. G. VAN DUIJL, Predikant te *Vianen*, voor de op hem uitgebragte beroeping bedankt hebbende, is door den Kerkeraad gemaakt het volgende 12tal:

DD. P. LIETAERT, Predd. te *Gouderak*. A. LOSGERT, te *Willigen-Langerak*. J. HESS, te *Venhuizen*. W. K. M. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, te *Berg Ambacht*. S. J. ZWALUE, te

Numansdorp, gezegd *Buitensluis*. J. J. W. DIEMONT, te *Bleskensgraaf*. J. VAN DER LEE, te *Westzaan*. J. MONTIJN, te *Almkerk*. T. SANDERS, te 's *Hertogenbosch*. A. ROLANDUS BRUINING, te *Zuidbeijerland*. E. NIEKERK, te *Aarlanderveen*. en H. J. ROOIJAARDS, te *Meerkerk*.

Daarna op het zestal:

DD. LIETAERT, VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, ZWALUE, SANDERS, LOSGERT en MONTIJN.

Op het drietal:

DD. ZWALUE, MONTIJN en SANDERS.

Uit welk drietal beroepen is, Ds. B. J. ZWALUE, Pred. te *Numansdorp*, gezegd *de Buitensluis*.

SCHOONHOVEN, den 6den Nov. 1820. Heden overleed alhier, de Wel Eerw. Heer N. KUIPERI, welke 32 jaren in de Gemeenten van *Vries*, *Wissekerke* en *Giessen-Oudkerk*, met voorbeeldigen ijver, gearbeid heeft, en sedert het jaar 1804 van zijnen gewonen arbeid rustte! Hij was in ons midden een lofwaardig voorbeeld, bereikte den ouderdom van 81 jaren, en eene brave Weduwe, vandenzelfden ouderdom, betreurt zijn verlies.

LANGERAK BEZUIDEN DE LEK, den 5den Nov. De Wel Eerw. Heer G. DORDES, op den 3den dezer, van zijne Kerkelijke betrekkingen behoorlijk losgemaakt zijnde, heeft heden afscheid gepredikt, met eene leerrede, over *Ephes*. V: 8*b*. *Wandelt als kinderen des lichts*.

ACQUOOIJ vakant. Zie Dec. 1819.

LEERDAM vakant. Zie Sept. 1820.

GROOT AMMERS. Zie Oct. 1820.

B R I E L L E.

PIERSHIL. Onze Leeraar, Ds. J. SPAAN, ontving onlangs eene beroeping naar *Kattendijke*, onder de Classis van *Goes*, voor welke hij, na beraad, bedankt heeft.

SI-

SIMONSHAVEN EN BIERT. Op den 21sten September werd weder eene poging aangewend, ter vervulling der vakature, en tot dat einde, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. C. GUTTELING, Pred. te *Zuidland*, het volgend drietal geformeerd:

DD. A. HAVERKAMP, Predd. in den *Oudenhoorn*, H. J. KROM, in den *Oudenbosch*. en R. W. VAN ROSSUM, te *Leimuiden* en *Kalslagen*.

En daaruit beroepen Ds. A. HAVERKAMP, Pred. in den *Oudenhoorn*, die, na beraad, op den 8sten October, voor deze beroeping bedankt heeft. Zoo dat

SIMONSHAVEN EN BIERT, nog vakant blijft.

OUDENHOORN. Onze Leeraar Ds. A. HAVERKAMP, maakte ons den 24sten September bekend, dat Zijn Wel Eerw. eene beroeping had ontvangen, naar de Gemeente van *Simonshaven* en *Biert*, en dezelve drie weken in beraad nam. Den 8sten October deed zijn Wel Eerw. wegens ziekte, ons weten, dat hij voor die beroeping had bedankt, en, na zijne herstelling, zich op nieuw aan ons hoopte te verbinden.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM. Onze laatst bevestigde Leeraar Ds. D. M. KAAKEBEEN, is op de gewone wijze tot Lid der Classis van *Amsterdam*, aangenomen.

AMSTERDAM vakant. Zie Mei 1820.

HAARLEM.

JISP, den 2den Nov. 1820. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van

Ds. L. JUTTING, werd, ten overstaan van den Consulent S. A. ARNTZEN, Pred. te *Wormer*, heden hier gemaakt dit twaalftal:

DD. VAN VEEN, Predd. te *Houten*. ROSENBOOM, te *Heiloo*. VAN AMEREN, te *Etershem* en *Schardam*. HOFMAN, te *Ransdorp*. OVERHOF, te *Bunschoten*. WORST, te *Oudkarspel*. DAGEVOS, te *Driehuizen* en *Zuidschermer*. HAZEU, te *Uitgeest*. MEERENBURG SNARENBERG, te *St. Aagtekerke*. VAN BORSSUM WAALKES, te *Weidum*. VAN SPALL, te *Koedijk*. MOREAU, te *Garderen*.

En vervolgens dit zestal:

DD. VAN VEEN, ROSENBOOM, VAN AMEREN, HOFMAN, MOREAU en DAGEVOS.

Waar van, de drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, terstond beroepen is, de Wel Eerw. Heer M. VAN VEEN, die deze beroeping in beraad genomen heeft.

ASSENDELFT vakant. Zie October 1820.

A L K M A A R.

HARINGKARSPEL EN DIRKSHORN. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer F. BOON, maakte ons, op den 8sten October, bekend, dat hij eene beroeping ontvangen had, naar de Gemeente van *Scharwoude*; doch, na beraad, heeft zijn Eerw. voor dezelve bedankt, en zich op nieuw aan ons verboden.

ALKMAAR vakant. Zie Junij 1820.

SCHOORL, GROET EN KAMP. Zie October 1820.

OOSTERLAND, STROE EN DEN OEVER vakant. Zie October 1820.

H O O R N.

SCHARWOUDE. Uit het in onze vorige gemelde drietal, is door den Kerkeraad beroepen: Ds. F. BOON, Pred. te *Haringkarspel* en *Dirkshorn*, doch zijn Eerw. heeft insgelijks voor deze beroeping bedankt.

URK.

URK. (HET EILAND) Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer S. L. NAPJUS, naar *Warder* onder de Clasſis van *Edam* beroepen, na alvorens op den 6den November, door den Wel Eerw. Heer O. VAN TRICHT, Asſesſor van het Klasſikaal Beſtuur van *Hoorn*, en Pred. te *Enkhuizen*, van zijne Gemeente en Clasſis, behoorlijk te zijn losgemaakt en ontſlagen, heeft heden den 12den November van ons afſcheid genomen.

Er is reeds bij het Departement, voor de zaken der Hervormde Kerk enz. handopening gevraagd, ter vervulling dezer vakature.

OBDAM. De beroeping van Ds. R. SCHOUTEN, Pred. te *Hauwert*, tot Leeraar in deze Gemeente, heeft de Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen ontvangen.

GROOTEBROEK, den 12den November. Heden werd de Wel Eerw. Heer G. DOEDES, van *Langerak bezuiden de Lek*, tot ons overgekomen, in den H. Dienst alhier bevestigd, door den Conſulent dezer Gemeente, Ds. J. LEM, Pred. te *Bovenkarſpel*. De Bevestigde, predikte over 1 *Cor.* III: 9. *Wij zijn Gods medearbeiders, Gods akkerwerk, Gods gebouw zijt gij.* De Bevestigde deed daarop des namiddags zijne Intrede, tot tekst nemende 1 *Cor.* III: 11. *Niemand kan een ander fondament leggen, dan 't gene gelegd is, 't welk is Jezus Christus.*

SCHARWOUDE. Namens de Kerkeraad dezer Gemeente, worden de Proponenten en Kandidaten, tot den H. Dienst uitgenoodigd, om, in de alhier plaats hebbende vakature wenſchende beroepen te worden, hunne gaven ten ſpoedigſte te laten hooren; adres aan den Conſulent, J. VAN SLOGTEREN, Pred. te *Hoorn*.

OPPERDOES vakant. Zie October 1820.

EDAM.

EDAM. Ter vervulling der vakature alhier, veroorzaakt door het vertrek van Ds. L. MERENS, naar *Delft*, die van ons den 22sten October l. l., affcheid nam, met *Openb.* I: 8. *Ik ben de Alpha en de Omega* enz.; is op den 29sten October, uit een gros van Predikanten, het volgende twaalftal gemaakt:

DD. H. FANGMAN, Predd. te *Hemmen*. J. J. VAN VOORST, te *Goes*. G. G. BRUGMAN, te *Beverwijk*. W. C. M. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, te *Berg-Ambacht*. M. VAN VEEN, te *Houten*. R. ADRIANI, te *Wijkel*. A. HOFMAN, te *Amstelveen*. N. BERKHOUT, te *Sneek*. L. J. VAN DAM, in *de Beemster*. J. HERDERSCHÉE, te *Krimpen aan de Lek*. J. F. VAN OORDT, te *Neêrlangbroek*. P. M. MEELBOOM, te *Monnikendam*; de twee laatsten met het lot tegen R. A. VAN DEURSEN, te *Nieuwendam*.

Uit dit twaalftal, is op den 5den November geformeerd, het navolgend zestal:

DD. J. J. VAN VOORST, H. FANGMAN, G. G. BRUGMAN, P. M. MEELBOOM, J. F. VAN OORDT, en N. BERKHOUT.

Uit welk zestal ten zelven tijde gemaakt is, dit drietal:

DD. H. FANGMAN, J. J. VAN VOORST en G. G. BRUGMAN.

Terwijl op den 12den November, daar uit beroepen is tot Pred. bij deze Gemeente, Ds. H. FANGMAN, aan wien deze beroeping is toegezonden.

WARDER. Zie Sept. 1820.

ZEE-

ZEELAND.

MIDDELBURG.

KOUDEKERKE, den 22sten October. Nadat onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer J. M. VOIJER, op den 18den dezer, door den Scriba van het Klassikaal Bestuur van *Middelburg*, H. L. DE JONGE, Pred. te *Oostzouburg*. in het bijzijn van den Consulent der Gemeente, van dezelve en de Classis behoorlijk was losgemaakt en ontslagen, nam zijn Wel Eerw., op heden, van ons afscheid, naar aanleiding van *Colosſ*. III: 14 en 15*a*. *En boven dit alles [doet aan] de liefde, dewelke is de band der volmaaktheid. En de vrede Gods heersche in uwe harten, tot welke gij ook geroepen zijt in één ligchaam.*

MIDDELBURG, twee Predikantsplaatsen vakant. Zie October 1820.

ZIERIKZEE.

St. PHILIPPELAND staat vakant te worden. Zie Mei 1820.

'S HEERENJANSLAND. Zie Sept. 1820.

GOES.

KATTENDIJKE, den 19den October. Heden werd hier eene nieuwe poging gedaan, ter vervulling onzer vakature. Uit het navolgend viertal:

DD. J. J. W. DIEMONT, Predd. te *Bleskensgraaf*. D. BAKKER, te *Kerkwerve* P. ANEMAET, te *St. Kruis*. en C. VAN RINTELN, te *Giessen en Rijswijk*, werdt door de Kerkelijke Vergadering beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer P. ANEMAET, Pred. te *St. Kruis*, die hetzelve in beraad heeft genomen.

WOLPHAARSDIJK, den 12den November. Wij vernamen den 5den dezer, van onzen Leeraar J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, dat zijn Wel

 Eerw.

Eerw. eene den 28sten October l. l., op hem uitgebragte beroeping naar de Gemeente te *Cadsand*, onder de Classis van *IJzendijke*, had ontvangen, en heden gaf zijn Wel Eerw. ons kennis, na overweging, zich verpligt te hebben gevonden, om voor dezelve te bedanken.

WEMELDINGEN vakant. Zie Junij 1820.

ELLEWOUTSDIJK vakant. Zie Aug. 1820.

HEINKENSZANDE. Zie Aug. 1820.

WAARDEN vakant. Zie Sept. 1820.

FORT BATH, RILLAND EN BATH. Zie Oct. 1820.

KLOETINGEN vakant. Zie Oct. 1820.

IJ Z E N D IJ K E.

HOOFDPLAAT, den 12den Oct. 1820. De Kerkeraad dezer Gemeente heeft, onder het bestuur van den Wel Eerw. Heer D. VAN BASSELAAR, Pred. te *Biervliet*, en Consulent alhier, wederom eene nominatie geformeerd, en daarop gesteld een zestal Predikanten, namelijk:

DD. C. VAN RINTELN, J. VAN BOEK, D. A. BUIT, H. V. D. LINDEN, A. PIETERSE en P. ANEMAET, respective Predikanten te *Giessen* en *Rijswijk*, *Nijenhuis*, *Nisse*, *Waterland* (*Kerkje*), *Zuidzande* en *St. Kruis.*

De drie eerstgenoemden op het drietal geplaatst zijnde, werd beroepen: de Wel Eerw. zeer gel. Heer K. VAN RINTELN, door wien deze beroeping in beraad genomen is.

HOOFDPLAAT, den 9den Nov. 1820. Wij ontvangen het berigt, dat onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer K. VAN RINTELN, zich genoodzaakt gevonden heeft, om voor onze beroeping te bedanken.

SAS VAN GEND. Zie Aug. 1820.

CADZAND vakant. Zie Sept. 1820.

RE-

RETRANCHEMENT CADZANDRIA. Zie Sept. 1820.

UTRECHT.

UTRECHT.

ABKOUDE vakant. Zie Sept. 1820.

WIJK.

WAAL EN HONDSWIJK, den 12den Nov. Onze Leeraar Ds. W. JANS, van hier naar de Gemeente van *Zevenhoven* beroepen, heeft na beraad, voor die beroeping bedankt, en zich heden weder aan ons verbonden, naar aanleiding van *Luk.* VIII: 18. *Ziet dan hoe gij hoort.*

ODIJK vakant. Zie Oct. 1819.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

WEIDUM, den 15den Oct. 1820. Heden voormiddag, is Ds P. VAN BORSSUM WAALKES, van *Workum*, tot ons overgekomen, in zijnen dienst, als Predikant van deze Gemeente, bevestigd geworden. De bevestigingsrede geschiedde, bij afstand van den Consulent, Ds. T. E. MEBIUS, Predikant te *Beers* en *Jellum*, door zijn Eerws. Schoonvader, Ds. E. H. TENCKINCK, Predikant te *Britswerd* en *Wieuwerd*, met eene Leerrede over 2 *Cor.* IV: 5. *Want wij prediken niet ons zelven, maar Christus Jezus enz.*

Dienzelfden namiddag aanvaardde de bevestigde Leeraar, onder ons, zijnen dienst, met 2 *Cor.* I: 24. het tweede gedeelte: *Maar wij zijn medewerkers uwer blijdschap.*

FINKUM EN HIJUM. Ds. G. A. PASSAMIER, de

de Predikant van deze Gemeente, door Zijne Majesteit den Koning, bij besluit van den 18den April 1820, Emeritus verklaard, is den 18den October l. l. door Ds. G. ROORDA, Scriba van het Klassikaal Bestuur van *Leeuwarden*, en door het genoemde Bestuur hier toe gecommitteerd, van deze zijne Gemeente en betrekking op derzelver Kerkeraad, en de Classis van *Leeuwarden*, losgemaakt geworden.

Den 29sten daaraanvolgende, eindigde zijn Wel Eerw. zijnen dienst aldaar, met eene Leerrede over *Ps.* LXXI: 17 en 18. het eerste gedeelte: *O God, gij hebt mij geleerd van mijner jeugd aan, en tot nog toe verkondige ik uwe wonderen. Daarom ook, terwijl de ouderdom en grijzigheid daar is, en verlaat mij niet, o God.*

STIENS, den 30sten October 1820. Heden werd de Gemeente alhier, in eene diepe rouwe gedompeld, door het afsterven van haren Leeraar Ds. J. BROUWER.

Zijn Eerw. was te *Leeuwarden* geboren, den 15den Junij 1773, en had dus nog niet den ouderdom van 47 en een half jaar bereikt. In twee Gemeenten heeft hij het ambt van Herder en Leeraar waargenomen, eerst in de *Rottevalle*, alwaar hij zijne bediening aanvaardde, den 18den Junij 1797, en vervolgens hier te *Stiens*; alwaar hij een aanvang maakte van zijnen dienst den 11den Mei 1806. Hij laat eene Weduwe na, met name IJTJE VAN DER HOUT, dochter van den Heer D. VAN DER HOUT, Apotheker te *Harlingen*, met welke hij ruim 23 jaren gehuwd geweest is, en bij welke hij vijf kinderen verwekt heeft, die alle in leven zijn, eene dochter, thans reeds 22 jaren oud, en vier zonen, waar van de jongste nog geen acht jaren is.

Het

Het annus gratiæ zal door den ring van *Stiens*, worden waargenomen.

Den 5den Nov. daar aan volgende, heeft zijn vriend en nabuur, Ds. G. ROORDA, Predikant te *Britsum*, de Gemeente bij dit afsterven bepaald, aan hare eigen sterflijkheid herinnerd, en tevens opgewekt, om die heilzame lessen, vermaningen en waarschouwingen toch niet te vergeten, welke haar overledene Leeraar, gedurende den tijd van bijna veertien en een half jaar, met ijver en getrouwheid, aan haar gegeven, en gedaan had, in eene Leerrede over 2 *Cor.* V: 1. *Want wij weten, dat, wanneer ons aardsche huis dezes Tabernakels verbroken wordt enz.*

VROUWENPAROCHIE. Den 5den Nov. 1820, werd des voormiddags Ds. D. HOLWERDA, van *Eppenhuizen*, herwaarts beroepen, en tot deze Gemeente overgekomen, in den h. dienst bevestigd. Bij afstand van den Consulent, Ds. P. NOORDHOFF, Predikant te *Anna Parochie*, werd de bevestigings leerrede gedaan, door zijn Wel Eerws. Vader, Ds. W. HOLWERDA, Predikant te *Haren*, Classis *Groningen*, over *Joh.* IV: 31—38. *En ondertusschen baden hem de discipelen enz.*

Des namiddags maakte de bevestigde Leeraar een aanvang van zijnen dienst, met eene Leerrede over 1 *Cor.* II: 2. *Want ik hebbe niet voorgenomen enz.*

BOORNBERGUM EN KORTEHEMME staat vakant te worden. Zie Sept. 1820.

HARLINGEN.

OOSTERBIERUM. Den 5den September is, ter vervulling der vakature, door floreenpligtige Hervormden alhier, ten overstaan van Heeren Consulenten, tot Leeraar beroepen: de Heer R. ROODENBURGH MENTZ, Kand. bij het

Pro-

Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, die deze beroeping heeft aangenomen.

BOLSWARD, den 5den Nov. 1820. Heden heeft onze Leeraar H. VAN HAAGEN, nadat hij op den 31sten Oct. van zijne betrekking op de Classis en Gemeente behoorlijk van wege het Klassikaal bestuur van *Harlingen* ontslagen was geworden, afscheid van ons genomen, met eene Leerrede over 2 *Petr.* I: 3—11. *Gelijk ons zijne Goddelijke kracht alles wat tot het leven en de Godzaligheid [behoort] geschonken enz.*

SCHINGEN EN SLAPPETERP vakant. *Zie Dec.* 1820.

S N E E K.

KOUDUM. Ds. T. ADAMA, alhier overleden den 17den September l. l., was in den jare 1758 geboren te *Franeker* uit deftige Ouders; hij genoot eerst onderwijs bij Ds. P. NOTA, toenmaals Pred. te *Peins* c. a., vervolgens aan de School en Akademie te *Franeker*, en werd, den 12den Mei 1783, Pred. van *Koudum*, alwaar hij tot zijnen dood gebleven is. Voor de beroepen en aanbiedingen van *Franeker*, *Britswerd*, c. a. *Menaldum* en *Workum*, bedankte hij gedurende dien tijd. In 1796 behaalde hij een zilveren Eereprijs bij de Maatschappij.

Hij was, den 27sten Junij 1783, gehuwd aan Juffer JOHANNA ENNEMA, van *Franeker*, bij welke hij geene kinderen verwekt heeft.

Hij was doorgaans van een gezond ligchaamsgestel, bijna altijd opgeruimd. Hij deelde in de achting zijner Gemeente.

Ds. H. A. FERF, Pred. te *Hindeloopen*, en Consulent te *Koudum*, heeft op Zondag den 1sten October l. l., 's namiddags, voor eene talrijke schare, eene Lijkrede op den overledenen gehouden, ten tekst hebbende: 1 *Petr.* I: 24. *Alle vleesch is als gras enz.*

Het

Het *annus gratiæ* zal door de leden van den Ring van *Workum*, ten voordeele der Weduwe, worden waargenomen.

WORKUM vakant. Zie Oct. 1820.

DOKKUM.

DOKKUM, den 5den November. Op heden nam onze Pred. A. VERWIJS, affcheid van ons. De tekst was 1 *Thesſ.* III: 12, 13. *De Heere vermeerdere u en make u overvloedig in de liefde tegen malkanderen, en tegen allen, gelijk, wij ook zijn tegen u; opdat Hij uwe harten versterke om onberispelijk te zijn in heiligmaking, voor onze God en Vader, in de toekomst onzes Heeren Jezus Christus met alle zijne Heiligen.* Dus is DOKKUM vakant.

Om zoo ſpoedig mogelijk, deze Gemeente van eenen nieuwen Leeraar te voorzien, was in tijds van zijn Excellentie den Staatsraad Directeur-Generaal, voor de zaken der Hervormde Kerk, handopening gevraagd en gunſtig verleend. Dien zelfden avond, maakte de Kerkeraad dezer Gemeente een twaalftal, waarop geplaatst zijn:

DD. H. VAN HEIJNINGEN, Predd. te *Rijswijk*. A. DE KONING, te *Sliedrecht*. A. J. VAN DER VEEN, te *Gordijk*. D. MOLENAAR, te *Deutiehem*, G. WALLER, te *Apeldoorn*. W. VAN VOLKOM, te *Breda*. J. T. DIJKSTRA, te *Oudwoude*. J. MUNTING, te *Haasdrecht*. A. VAN DIJK, te *Foudgum*. J. P. B. RIEDEL, te *Collum*. J. Z. NAUMAN VAN DER HORST, te *Hattem*. P. MEES, te *Lange en Korte Zwaag*.

Op het zestal zijn geweest:

DD. VAN HEIJNINGEN, DE KONING, MOLENAAR, MUNTING, WALLER en VAN DER VEEN.

En op het drietal:

DD. VAN HEIJNINGEN, MUNTING en DE KONING.

Zijnde aanſtonds beroepen, Ds. H. VAN HEIJNINGEN, Pred. te *Rijswijk*, bij *'s Gravenhage*.

Het

Het beroep is zijn Wel Eerw. den volgenden dag toegezonden, met den wensch en bede, dat hij het aanneme, en tot ons overkome.

DROGEHAM vakant. Zie Mei 1820.

HEERENVEEN.

TERKAPLE EN AKMARIJP vakant. Zie Julij 1820.

STEGGERDEN EN FINKEGA. Zie October 1820.

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

WIJHE. Zie Aug. 1820.

OMMEN ſtaat vakant te worden. Zie Aug. 1820.

RAALTE vakant. Zie October 1820.

DEVENTER.

DEVENTER, den 12den Nov. Onze Leeraar P. C. MOLHUIJSEN, bevestigde heden zijnen van *Dokkum* overgekomenen Ambtgenoot, A. VERWIJS, met eene Leerrede over 1 *Tim.* IV: 10*a*. De bevestigde aanvaardde zijnen dienst, met den tekst, *Joh.* IV: 30—38.

DENEKAMP. Zie Julij 1820.

DIEPENHEIM. Zie October 1820.

KAMPEN.

WILSUM, den 5den Nov. 1820. Vernamen wij op den 15den October van onzen Leeraar L. VAN DER HORST, dat hij eene beroeping had ontvangen, tot tweeden Leeraar in de Gemeente van *Blokzijl*, heden vernamen wij van hem, dat hij voor dezelve had bedankt, en verbond hij zich op nieuw aan ons, predikende over *Philip.* II: 1 en 2*a*.

GE-

GENEMUIDEN, den 12den November. Heden had alhier eene alleraangenaamste plegtigheid plaats. Een nieuw Orgel, waarmede ons Kerkgebouw zoo uitnemend versierd is, werd Gode en zijnen Dienst toegewijd. Na dat voor af het XC Gezang, zonder Orgel, door de Gemeente gezongen was, hoorden wij aanstonds de aangename toonen van hetzelve, en een heerlijk Voorspel, waarop onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer P. J. CALKOEN, ons bij dit Orgelspel, en de versiering die het aan ons Kerkgebouw heeft toegebragt, bepaalde; terwijl hij hierop het Orgel plegtig in den gebede aan God opdroeg, en aan zijnen dienst toewijdde en vervolgens eene plegtige Leerrede hield, naar aanleiding van *Psalm* XCII: 1—5. welke Leerrede door Orgelspel en Gezang telkens werd afgewisseld.

Het Orgel is gemaakt, door de Heeren A. VAN GRUISEN en ZOON, Orgelmakers te *Leeuwarden*; het is onderzocht door den Heer BRANCH, Organist der Groote Kerk, en Klokkenist te *Alkmaar*, die het ook op den dag der inwijding bespeelde, van dit werk een alleruitstekendst getuigenis gaf, en ons ook des avonds op een keurig Orgel-Muzijk onthaalde.

BLOKZIJL vakant. Zie Junij 1820.

G R O N I N G E N.

G R O N I N G E N.

GARNWERD EN OOSTUM vakant. Zie Sept. 1820.

ADUARD. Zie October 1820.

NUIS EN NIJBERT. Zie October 1820.

WINSCHOTEN.

ZUIDBROEK EN MUNTENDAM. Zie October 1820.

APPINGEDAM.

OPWIERDA vakant. Zie October 1820.

MIDDELSTUM.

BAFLO RASQUERT vakant. Zie Oct. 1820. Volgens besluit van Z. M., van den 24sten Junij l. l., ter voorziening in de vakatuur der Predikantsplaats dezer Gemeente, onder anderen, aan het Klassikaal Bestuur, zijnde opgedragen het formeren van een drietal; zijn daarop geplaatst: de Heeren W. G. REDDINGIUS, Predikant te *Midlum* in *Reiderland*, M. J. ADRIANI, Predikant in de Oude *Pekel-Aa* en J. MENSINGA, Pred. te *Zuidlaren*, en is uit dit drietal door Z. M. de eerstgemelde verkozen.

Het beroep vervolgens Kerkelijk zijnde uitgebragt, heeft de Heer W. G. REDDINGIUS, na beraad, bedankt.

EPPENHUIZEN, den 30sten October. Onze Leeraar, D. HOLWERDA, beroepen naar *Vrouwen-Parochie*, in *Vriesland*, heeft gisteren afscheid gepredikt, met *Joh.* XVII: 11*b*. *Heilige Vader, bewaar ze in uwen naam!* — Reeds handopening verzocht, en gunstig door den Koning verleend zijnde, zal hier weldra eene nieuwe beroeping geschieden.

EPPENHUIZEN, den 3den November 1820. De Heer D. A. DE GROOT, Kandidaat tot den Heiligen Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, tot Leeraar dezer Gemeente beroepen, heeft deze beroeping aangenomen.

WETZINGA EN SAUWERT, den 7den November 1820. Heden overleed onze Leeraar, de Heer W. E. SMITH, sedert den jare 1783, Pred.

de-

dezer vereenigde Gemeenten, nalatende eene Weduwe, en drie Dochteren.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

'S HERTOGENBOSCH. Op den 27sten Sept. is Ds. A. RADIJS, Predikant te *Osf*, *Heesch* en *Berchem*, als Lid der Clasfis aangenomen, en aan denzelven acte van Lidmaatschap toegezonden.

OIJEN, den 1sten Oct. 1820. Daar deze Gemeente bij besluit van Z. M. den Koning, van den 28sten Julij l. l., met de naburige Gemeente van *Osf*, *Heesch* en *Berchem*, voor den tijd van drie jaren, is gecombineerd; zoo heeft Ds. A. RADIJS, Predikant aldaar, heden zijne eerste Leerrede onder ons gehouden, ons bepalende bij de volmaking door het Christendom gevorderd, als het hooge doel hetwelk de Leeraar moet trachten te bevorderen, daartoe tot tekst nemende *Phil.* III: 12.

BOXMEER EN BEUGEN vakant. Zie Februarij 1820.

BREDA.

STAND DAAR BUITEN, den 1sten October 1820. Heden nam onze Leeraar E. J. HOMAN, naar *Nieuw-Vosfemeer* beroepen, na alvorens op den 24sten September l. l. door den Wel. Eerw. Heer E. J. J. ECOMA, gecommitteerde van het Klasfikaal Bestuur van *Breda*, van zijne Gemeente behoorlijk te zijn losgemaakt en ontslagen, van ons afscheid. Hij predikte bij die gelegenheid, over *Joh.* XIV: 27. *Vrede laat ik u* enz. Zoodat STAND DAAR BUITEN thans vakant is.

NIEUW-VOSSEMEER, den 15den October

 1820.

1820. Op heden werd Ds. E. J. HOMAN, van *Stand daar buiten* tot ons overgekomen, in den heiligen dienst alhier bevestigd, door Ds. H. J. KROM, Pred. in den *Oudenbosch*, aan wien de Consulent dezer Gemeente Ds. C. J. L. SCHULLER, Pred. te *Steenbergen*, deze beurt wel had willen afstaan. De Bevestiger predikte over *Lukas* VI: 47—49. *Een ieder die tot mij komt, en mijne woorden hoort, enz.*

De Bevestigde heeft zijne intrede gedaan, daartoe tot tekst nemende *Hand.* V: 42. *En zij hielden niet op alle dagen in den tempel, en bij de huizen te leeren, en Jezus Christus te verkondigen.*

DONGEN, den 15den October 1820. Op heden werd Ds. L. VOSMAN, laatst Predikant te *Scherpenisse*, onder de Classis van *Zierikzee*, doch sedert eenigen tijd, uit hoofde van ongesteldheid, buiten vaste bediening, in den heiligen dienst alhier bevestigd, door *Ds.* J. A. BERKHOFF, Predikant te *Oosterhout*, en Consulent dezer Gemeente, met *Philipp.* II: 29. *Ontvangt hem dan in den Heere met alle blijdschap, en houdt dezulken in waarde.*

De Bevestigde heeft zijne intrede gedaan, daartoe tot tekst nemende, 1 *Cor.* I: 30*b*. *Die ons geworden is, wijsheid van God, en regtvaardigheid, en heiligmaking en verlossing.*

Wij moeten, bij deze gelegenheid, openlijke hulde doen aan de minzame gastvrijheid van den Heer VAN ALPHEN, Notaris alhier, en Ouderling onzer Gemeente, die onzen nieuwen Leeraar met zijn geheel gezin bij zich heeft ingenomen, tot zoo lang zijn Eerw. de woning zal kunnen betrekken, waar over met het plaatselijk Bestuur een geschil is ontstaan, en de beslissing van Z. M. den Koning is ingeroepen.

MOER-

MOERDIJK. Op collatie van Z. M. onzen Koning, is alhier naar Kerkeorde beroepen, Ds. P. J. VAN DER GRIENT, Pred. te *Zundert*, die deze beroeping heeft aangenomen.

ZUNDERT EN RIJSBERGEN. Onze Leeraar Ds. P. J. VAN DER GRIENT, bij besluit van Z. M. onzen Koning, van den 27sten September l. l. No. 77. tot Predikant van den *Moerdijk* benoemd, en vervolgens aldaar, naar Kerkeorde beroepen zijnde, heeft die beroeping aangenomen. Zoo dat

ZUNDERT EN RIJSBERGEN staat vakant te worden.

HEUSDEN.

OP EN NEERANDEL vakant. Zie Oct. 1820.

VEEN. Zie Oct. 1820.

EINDHOVEN.

VEIJCHEL, den 8sten Oct. 1820. Volgens het besluit van Koning LODEWIJK, eenige jaren buiten effect gebleven, heeft de Hervormde Gemeente dezer plaats, het plaatselijk Kerkgebouw aan de Roomsche Gemeente den eersten October dezes jaars ingeruimd, doch is tevens in staat gesteld geworden, om bevorens eene Nieuwe Kerk, berekend naar hare behoefte, te stichten.

Dit nieuw Gebouw werd dan heden, voor eene talrijke schare van toehoorders, ingewijd, door onzen Leeraar T. ROSS, met eene plegtige en doelmatige Leerrede, over *Jes.* LV: 3*b*. *Hoort enz.*, welke onder den zegen des Heeren, de stichting der Gemeente bevordere!

DRENTHE.

ASSEN.

RHODEN, den 15den Oct. Onze Leeraar Ds. B. H. STERINGA KUIPER, op den 17den Sept. j. l., eene beroeping als Leeraar in de Gemeente *Vledder*, Classis van *Meppel*, ontvangen heb-

bende, heeft voor dezelve bedankt, en zich heden weder aan ons verbonden, met eene Leerrede over 2 *Koningen* IV: 13*b*. *Ik woon in 't midden mijns volks.*

ASSEN, den 12den November. Heden voormiddag vierde onze Leeraar, G. BENTHEM REDDINGIUS, zijnen vijf en twintig jarigen Evangeliedienst. Hij had denzelfden tekst, met welken hij voor vijf en twintig jaren zijnen dienst begon, *Jes.* XLIX: 5, laatste deel, *Mijn God zal mijne sterkte zijn.* Dankbaar roemde hij, hoe God, door wiens kracht hij thans als geordend Leeraar, zijne drieduizend tweehonderd een en negentigste Kerkelijke Redevoering deed, hem in alles tot sterkte geweest was, terwijl hij betuigde voornemens te zijn, om zijn werk onder dezelfde zinspreuk, met welke hij het eenmaal begon, en tot hier toe gelukkig volbragt, verder voort te zetten. Zijn God blijve daar in nog lang zijne sterkte!

M E P P E L.

MEPPEL, den 5den November. Voor eenige dagen, gaf onze Leeraar, Ds. J. R. BÖTTICHIUS MEURS ons kennis, dat hij, volgens een besluit van Z. M. den Koning, was beroepen als Pred. bij de Gemeente van het *Hoogeveen*, en bij gelegenheid der Godsdienst-oefening van heden voor den middag, vernamen wij, dat zijn Eerw. dit beroep heeft aangenomen.

VLEDDER, den 2den November. Daar Ds. B. H. STERINGA KUIPER, Pred. te *Rhoden*, voor het beroep hem, als Pred. bij deze Gemeente opgedragen, heeft bedankt, is hier heden, tot het doen van eene nieuwe keuze, het volgende viertal van Predikanten gemaakt:

DD. J. G. HEERSPINK, Predd. te *Sleen*. H. G. MEILING AMSHOFF, te *Ruinerwolde*. J. BREMER, te *Wapserveen*. S. R. SLOTHOUWER, te *Blesdijk en Peperga*.

En

En is daar uit aanstonds beroepen, Ds. H. G. MEILING AMSHOFF, Pred. te *Ruinerwolde.*

HOOGEVEEN, den 5den November. Ter vervulling van de openstaande Leeraarsplaats, is na voorafgaande Collatie, van Z. M. den Koning, den 15den October alhier beroepen, Ds. J. R. BÖTTICHIUS MEURS, Pred. te *Meppel.* Heden ontvingen wij het berigt, dat zijn Eerw. dit beroep heeft aangenomen.

RUINERWOLDE, den 6den November. Onze Leeraar, Ds. H. G. MEILING AMSHOFF, berigtte ons gisteren, ter gelegenheid van de gemeenschappelijke Godsdienst-oefening, dat hij was beroepen als Pred. bij de Gemeente van *Vledder*, en die beroeping had in beraad genomen.

WALSCHE KERK.

GRONINGEN, den 29sten October 1820. De Wel Eerw. Heer A. GERLACH, sedert 1810. Herder en Leeraar dezer Gemeente, van hier naar *Delft* beroepen zijnde, nam heden afscheid van ons, naar aanleining van *Philipp.* I: 27*a*. *Alleenlijk wandelt waardiglijk het Evangelie van Christus, op dat het zij ik kome en u zie, het zij ik afwezig ben, ik van uwe zaken mag hooren, dat gij staat in éénen geest.*

GRONINGEN, den 8sten November 1820. Zijne Excellentie de Heer Staatsraad Directeur-Generaal, op ons verzoek, ons reeds, bij dispositie van den 6den dezer, handopening verleend hebbende, hoopt de Kerkeraad, eerlang tot een nieuw beroep, in de plaats van onzen gewezenen Leeraar over te gaan, zijnde inmiddels

GRONINGEN vakant.

DELFT, den 12den November 1820. Onze be-

beroepen Pred. Ds. A. GERLACH, is heden in den Heiligen Dienst onder ons bevestigd, door den Wel Eerw. Heer Ds. G. S. DE CHAUFEPIÉ, Pred. te 's *Gravenhage.* De Bevestiger predikte over 1 *Thess.* V: 20. *Veracht de Profetien niet;* en de Bevestigde deed daarop des avonds zijne Intrede, predikende bij die gelegenheid, over 2 *Cor.* IV: 7a. *Wij hebben dezen schat.*

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.

VOORBURG vakant.

BRUSSEL.

MARIA HOOREBEEKE vakant. Zie Aug. 1820.

DOOPSGEZINDE KERK.

MENSINGAWEER vakant. Zie Sept. 1819.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

AMSTERDAM, den 30sten October 1820. Door de Sijnodale Commissie, der Evangelisch Luthersche Kerk, zijn in hare op heden gehoudene Vergadering, tot den Predikdienst geadmitteerd, de Kandidaten in de Theologie:

DIRK JANSR EIJKEN SLUITERS, woonachtig te *Haarlem.* JOHANNES GOTTLIEB HENDRIK REUDLER, woonachtig te *Amsterdam*, en HERMANUS GERHARDUS KOENTZE, woonachtig te *Amsterdam.*

'S HERTOGENBOSCH. Van hier is verzuimd te berigten, dat Ds. T. M. REICHE, Predikant te *Bergen op den Zoom*, welke (zoo als vroeger is opgegeven) ter vervulling der Vakature, veroorzaakt, door het vertrek van Ds. A. MEIJER, naar *Paramaribo*, tot Leeraar bij deze Gemeente was beroepen, voor deze beroeping heeft bedankt, als ook, dat door den Kerkeraad in derzelver buitengewone groote Vergadering, gehou-

houden den 31sten Augustus, ten overstaan van den Consulent, d n Wel-Eerw. Heer J. DECKER ZIMMERMAN, Predikant te *Utrecht*, uit de daartoe opgemaakte nominatie, bestaande uit de Wel Eerw. Heeren: H. HARING, J. C. LOMAN, R. DE KLOVER en C. SWAAN, Predikanten te *Amersfoort*, *Bodegraven*, *Breda* en *Purmerend*, is beroepen, de Wel Eerw. Heer J. C. LOMAN, Predikant te *Bodegraven*, welke echter, na beraad, mede voor dit beroep heeft bedankt. Dienende voorts tot berigt:

Dat door den voormelden Kerkeraad, in deszelfs buitengewone groote Vergadering van den 13den dezer, ter vervulling der als nog bestaande Vakature, andermaal eene nominatie is opgemaakt, zamengesteld uit de Wel Eerw. Heeren J. J. TERLAAG, P. VOS en C. SWAAN, Predikanten te *Wildervank*, *Kampen* en *Purmerend*, en dat daaruit vervolgens tot Leeraar bij deze Gemeente is beroepen, Ds. J. J. TERLAAG, Predikant te *Wildervank*.

HAARLEM, den 15den October 1820. Heden morgen had onze Oudste Leeraar, de Wel Eerw. en zeer Geleerde Heer H. MOLKENBOER, het genoegen, met de Gemeente gedachtenis te vieren, van zijnen onder ons vervulden vijf en twintig-jarigen Evangeliedienst, predikende bij deze gelegenheid over 2 *Pet.* I: 10—13 ingesloten. De zamengevloeide Vergadering werd gesticht door eene Leerrede, die niet alleen het kenmerk droeg van opregte dankbaarheid jegens God voor de ondervondene hulp, zoo gedurende den geheelen loop zijner Evangeliebediening, als inzonderheid staande deszelfs verblijf onder ons, maar ook het gevoel van wederzijdsche genegenheid en betrekking krachtig opwekte, en met gepaste aanspraken besloten werd.

AMSTERDAM, den 2den November 1820.

 Bij

Bij het Ew. Consistorie alhier, is berigt ontvangen, dat de Wel Eerw. Heer A. MEYER, voormalig Predikant te *s' Hertogenbosch*, en van daar te *Paramaribo* beroepen, aldaar behouden is aangekomen, en op den 16den Julij ll. door deszelfs Ambtsbroeder, den Wel Eerw. Heer A. KOOPS, aan de Gemeente is voorgesteld geworden.

DEUTICHEM vakant. Zie September 1820.

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

AMSTERDAM, den 18den October. Heden werd de Eerw. Heer J. M. WOLFF, beroepen tot Pred. te *Zwolle*, plegtig, met oplegging der handen, tot het Predik-Ambt ingezegend. Zijn Eerw. predikte bij die gelegenheid, over *Joh.* IV: 34.

HARLINGEN vakant.

ZWOLLE, den 29sten October. Onze nieuw beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. M. WOLFF, aanvaardde heden avond deszelfs dienstwerk onder ons, met eene Leerrede over *Matth.* XVII: 5*b*. *Dien zult gij hooren*, na dat zijn Wel Eerw. des voormiddags, plegtig aan de Gemeente was voorgesteld, door deszelfs Leermeester, den Wel Eerw. Heer J. C. JACOBI, Pred. te *Amsterdam*, die ten dien einde *Matth.* X: 40. behandelde.

ZWOLLE, den 9den November. Heden was het voor ons een plegtige dag. Onze thans rustende Leeraar, de Wel Eerw. Heer I. G. CORDES, een 87 jarige Grijsaard, die het Predik-Ambt, eerst in de Gemeente te *Zutphen*, 10 jaren, en vervolgens onder ons, gedurende den tijd van bijna 47 jaren, getrouw heeft waargenomen, wenschte gaarn, daar hij nu deszelfs

zelfs plaats mogt vervuld zien, een zegenend afscheid te nemen. Dit geschiedde dan op heden avond, en toen mogten wij van zijn Wel Eerw. hooren: de laatste bede van eenen aan den rand des grafs staanden afscheid nemenden Leeraar, naar aanleiding van 2 *Cor.* V: 20*b*.

HERVORMDE KERK.

OOST-INDIEN.

De Provisionele Commissie voor de *Zaken* der Hervormde Kerken van Neerlands *Oost-* en *West Indien*, heeft het genoegen te kunnen berigten, dat bij besluit van Z. M. van den 15den Julij 1820 No. 89. benoemd werd tot Predikant bij de Hervormde Gemeenten in *Oost Indien*, de Wel Eerw. Heer D. A. MARNSTRA, Predikant te *Oosterland*, *Stroe* en den *Oever*, op het Eiland *Wieringen*, onder de Classis van *Alkmaar*. Zijn Eerw. is hierna door de Commissie voornoemd, kerkelijk benoemd en plegtig voor zijne nieuwe bestemming ingezegend, en reeds op den 31sten October, met het Schip *Waterloo*, onder de beste wenschen voor zijne behoudene overkomst, vertrokken.

Alleraangenaamst zijn de berigten, welke uit de *Oost-Indien*, van tijd tot tijd bij de Commissie inkomen, wegens den goeden opgang welken de uitgezondene Leeraren aldaar maken. Inzonderheid vermeldt een brief van Ds. ROORDA VAN EIJSINGA, geschreven in Februarij l. l., zijne groote tevredenheid, en die zijner Ambtgenooten aldaar. Zij werkten allen in eenen geest en niet zonder vrucht op hunnen arbeid, de algemeene achting, vooral ook van den Gouverneur Generaal en deszelfs vriendschapsbetoon, veraangenaamde hun leven; D. LENTING,

TING, had eene belangrijke reize gedaan op *de Molucco's*, en men verwachtte deswegens een veelbevattend berigt; Ds. VAN DEN BIJLLAARD, bevond zich te *Sourabaija*, en zou daar Ds. POTTER inzegenen; Ds. ROORDA VAN EIJSINGA, werkte volijverig mede aan de bevordering van het verbeterd Schoolonderwijs, aan de zaak van het Bijbelgenootschap en der Maatschappij van weldadigheid; Prof. ROSS. was vereerd door Z. M. met de orde van den Nederlandschen Leeuw; deszelfs jaren beletteden hem echter om zijne catechisatien langer waar te nemen, en het werk zijner collegen was hier door vermeerderd. De inkomsten der Predikanten zijn niet alleen toereikend, maar zelfs door vele bijkomende voordeelen aanzienlijk. De uitzigten voor de Predikantsweduwen en wezen zijn gegrond, alzoo zij deelen in het algemeene Weduwenfonds, opgerigt voor de civiele Ambtenaren, den 1oden Junij 1817, en waaronder de Predikanten gerangschikt worden, wier Weduwen, volgens den aard hunner traktementen, trekken zullen honderd vijf en zeventig Guldens maands; voor de wezen wordt genoten naar dit tarief: voor één kind *f* 10: voor twéé *f* 16: voor drie *f* 24: voor vier *f* 28: voor vijf of meer *f* 30: 's maands.

Men zag met verlangen eene eigene organisatie voor de Indische Kerken, en eene liefderijke vereeniging der Protestantsche Gemeente te gemoet. Welkom zou steeds zijn de komst van bekwame, talentvolle, en hunne bediening tot eere verstrekkende Leeraren, die zich aan den dienst der Oost Indische Kerk, zouden willen overgeven. Aangenaam zal het dan ook aan de Commissie zijn, dezulken te mogen ontdekken, aan te moedigen en voor te dragen, waartoe zij bij dezen blijft uitnoodigen, al dezulken, die, behalve de bovengenoemde

ei-

eigenschappen, ook nog deze vereischte bezitten, van in den bloei hunnes levens te zijn; vrachtvrije brieven deswegens worden gezonden, aan den Predikant VERWEIJ, in *'s Gravenhage*, Secretaris des Commissie.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.

AMBOINA }
BANDA } vakant.
TERNATE }
MOLUKKA }

SOURABAIJA vakant. Zie Febr. 1820.

WEST-INDIEN.

SINT GEORGE DELMINA, ter Kust van *GUINEA*. Op den 2den Julij 1819, is na eene zeer kortstondige ziekte alhier overleden, de Wel Eerw. Heer M. VEENSTRA, Predikant alhier, die dus maar een korten tijd alhier zijnen dienst heeft mogen waarnemen.

Deze Gemeente zal echter niet wederom van eenen gewonen Leeraar voorzien worden, alzoo aan de provisionele Commissie, voor de zaken der Hervormde Kerk, in Neerlands Oost- en West-Indien, door den Staatsraad Directeur Generaal voor de zaken der Hervormde Kerk is berigt, dat de Minister voor het publiek Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Kolonien, bij Missive van den 30 Junij ll. N°. 13, had te kennen gegeven, dat men, door den minderen omslag in het beheer der Etablissementen ter Kuste van *Guinea*, van de wedervervulling van de Predikantsplaats aldaar heeft moeten afzien, waardoor de uitzending van een ander Predikant voor die Gewesten was komen te vervallen.

De provisionele Commissie voornoemd, heeft ook

ook van dit berigt kennis gegeven aan Neerlands Zendelinggenootschap, en aan dezelve de belangen van het Christendom op Afrika's Goudkust ter behartiging aanbevolen.

SURINAME vakant. Zie October 1817.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

OOST-VRIESLAND.

KRITZUM, den 8sten October. Onze Leeraar, H. J. STROMAN, beroepen zijnde als Pred. te *Twixlum*; den 2den Augustus dezes jaars, bedankte daar voor, en verbond zich op nieuw aan onze Gemeente, den 20sten dier maand, met eene Leerrede over *Psalm* CXLVI: 5—10. Maar heden maakte zijn Eerw. ons bekend, andermaal aldaar beroepen te zijn, den 3den October, en zich nu verpligt gevonden te hebben, om die beroeping aan te nemen.

KLEIN MIDLUM, den 15den October. Onze Leeraar, W. G. REDDINGIUS, werd den 1sten September dezes jaars, door Z. Majesteit, den Koning der Nederlanden, benoemd tot Pred. te *Baflo-Rasquert*, in de Provincie *Groningen*, en den 17den aldaar Kerkelijk beroepen. Na drie weken van beraad, gevoelde zijn Eerw. zich gedrongen, die beroeping niet aan te nemen, en verbond zich heden aan deze Gemeente, met eene Leerrede, over *Hand.* XV: 32—34.

OLDENDORP vakant.

TWIXLUM vakant.

WOLTHUIZEN vakant.

OLDERSUM vakant. Zie Junij 1820.

NENDORP vakant. Zie Junij 1820.

DRIEVER staat vakant te worden. Zie Julij 1820.

GRAAF-

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

LAGE staat vakant te worden. Zie September 1820.

NIENHUIS. Zie Oct. 1820.

L I N G E N.

LINGEN, eerste en derde Leeraarsplaats vakant.

CONSISTORIALE KERK van KLEVE.

MØRMTER vakant.

K R E I T S.

W E S E L.

EVANGELISCHE KERK.

KERVENHEIM vakant. Zie Aug. 1813.

ONTWERP VAN EEN PLAN, TER BEVORDERING DER THEOLOGISCHE STUDIËN, BIJ DE HERVORMDE GEMEENTEN, IN DE NEDERLANDEN.

Art. 1. De Jongelingen, welke in dit fonds verlangen opgenomen te worden, zullen tot het Kerkgenootschap der Hervormden moeten behooren.

Art. 2. Er zullen jaarlijks zoo vele Jongelingen worden aangenomen: als de toestand der geldmiddelen zulks veroorloven zal. Inzonderheid zal men op Predikants zonen de aandacht vestigen.

Art. 3. Om in dit fonds te worden opgenomen, zullen de Jongelingen de Latijnsche Scho-

Scholen moeten doorgeloopen en dezelve met loffelijk getuigſchrift verlaten hebben; of althans een allezins voldoend bewijs moeten vertoonen, dat zij tot de lesſen van het hooger onderwijs zullen aangenomen worden.

Art. 4. De Jongelingen zullen, bij hunne opneming in dit fonds, vooraf een onderzoek moeten ondergaan. Dit onderzoek zal plaats hebben althans niet korter, dan 14 dagen, voor het eindigen der vakantie, bij het *Athenaeum* hier ter ſtede.

Art. 5. Twee der oudſte en twee der jongſte Predikanten uit deze Stad, tot het Hervormd Kerkgenootſchap behoorende, zullen uitgenoodigd worden, om met ons gezamenlijk zoodanig onderzoek af te nemen, met dien verſtande, dat, bij elk te houden onderzoek, wederom vier andere Predikanten op den vorigen voet zullen genoodigd worden.

Art. 6. Dit onderzoek zal daartoe dienen, om na te gaan, of de Jongeling, die aan het zelve onderworpen wordt, een goeden aanleg voor den post van Herder en Leeraar ſchijne te bezitten, en of hij niet alleen zulk eene burgerlijke beſchaving hebbe genoten, maar ook zoo Godsdienstig, braaf en zedelijk goed zij opgevoed geworden, om van hem te mogen verwachten, dat hij den achtingwaardigen ſtand, welken hij gekozen heeft, eenmaal tot luister zal kunnen verſtrekken.

Art. 7. Elk Jongeling, in dit fonds opgenomen, zal eene toelage genieten van *f* 250: voor het eerſte jaar zijner Studien, en wij behouden ons voor, om deze toelage voor het vervolg zoodanig te vermeerderen, als met den toeſtand van het fonds, en de bijzondere omſtandigheden meest overeenkomstig zal geoordeeld worden.

Art. 8.

Art. 8. De Jongelingen, met behulp van dit fonds ſtuderende, zullen, gedurende hun verblijf op de ſtudie, altoos aan het toezigt van ons onderworpen zijn, en des gevorderd wordende, voor ons moeten verſchijnen, om blijken van een aanhoudend goed gedrag en het wel waarnemen der lesſen te geven.

Art. 9. Wij behouden ons overigens voor, om, bij de aan en opneming van Jongelieden in het fonds, zoodanige meerdere bepalingen te maken, als wij tot bevordering dezer belangrijke zaak, voor ons geheele Vaderland raadzaam, of noodzakelijk mogten oordeelen.

Art. 10. Al deze bepalingen worden toepasſelijk geacht, zoo wel voor de ſtudien hier ter ſtede, als voor die, welke op eene der drie Lands Univerſiteiten zullen vereischt worden.

Art. 11. Bij ontſtentenis van een der ondergeteekenden, zullen door de drie overblijvenden uit de voornaamste Donateuren en Contribuanten, drie leden worden genoodigd, om met hen de keuze van een nieuw beſturend lid te doen.

Art. 12. De ondergeteekenden zullen jaarlijks bij de afwisſeling vier der Donateuren uitnoodigen, om, bij het ſluiten der rekening van hunne administratie, tegenwoordig te zijn.

Amsterdam,
den 25ſten Sept. 1820.

JOHANNES CARP.
CLAUDE CROMMELIN.
NICOLAAS VAN BEEFTINGH.
HERMANUS AMESHOFF.

Men verneemt, dat Z. M. de Koning, door naauwkeurig onderzoek verzekerd, dat het verminderend getal der Jongelingen, die zich der Theologiſche Studiën toewijden, ernſtige maatre-

gelen ter voorziening vorderde, bij besluit van den 15den dezer N°. 29. verscheidene bepalingen heeft gemaakt; zoo tot vermindering van de kostbaarheid der Studiën, als ter aanmoediging van daartoe geschikte Jongelingen. Men mag dus met grond vertrouwen, dat, bij het gelukkig slagen van het boven aangekondigd plan, hetzelve, zamenwerkende met de weldadige beschikkingen van onzen geëerbiedigden Souverein, in eene van de belangrijkste behoeften onzer Hervormde Kerk zal voorzien.

BIJBEL-GENOOTSCHAPPEN.

BEVERWIJK, den 19den October. Deze afdeeling van het Nederlandsche Bijbel-Genootschap, hield derzelver tweede openlijke Vergadering, des morgens ten 10 ure, in de Kerk der Hervormde Gemeente alhier. Eene aanzienlijke Vergadering, zoo van hier als elders zamengevloeid, woonde dezelve bij. De Wel Eerw. Heer N. DE GRAAF, Predikant te *Bloemendaal*, Voorzitter dezer afdeeling, hield bij deze gelegenheid eene redevoering, over den invloed der Bijbelverspreiding, op het geluk en de zedelijkheid der menschen. De Secretaris deelde vervolgens het voorgevallene op de algemeene vergadering mede, en deed te gelijk den bloeijenden toestand onzer afdeeling kennen, waarna deze Vergadering, welke door treffend Orgelmuzijk en Gezang was veraangenaamd, tot stichting van alle de Leden, begunstigers en Bijbelvrienden eindigde.

ZAANDAM, den 19den Oct. Ook in deze stad, heeft dezen avond eene openlijke Vergadering van het Bijbel-Genootschap plaats gehad. Een der Directeuren, de Wel Eerw. Heer J. C. SCHELLAAR, hield ter dezer gelegenheid eene

doel-

doelmatige voorafrede; strekkende tot eene overtuigende aanwijzing, dat de Bijbel de ware bron is van verlichting en beschaving, en dat men dus, door den Bijbel te verspreiden, een allerheilzaamst en algemeen nuttig werk verrigt, waarop men met grond des Hoogstens zegen wachten kan; las vervolgens een beknopt maar zaakrijk verslag voor, van het in de Algemeene Vergadering des Nederlandschen Bijbel-Genootschaps, onlangs te *Amsterdam* gehouden, voorgekomene en behandelde; en nam daaruit voegzame aanleiding tot nuttige Godsdienstige opwekkingen. De geheele plegtigheid onderscheidene reizen afgewisseld en opgeluisterd, door liederen en gezangen, nu door het Zangkoor alleen, dan door de geheele talrijk zamengekomene schare aangeheven; werd, gelijk zij biddend geopend was, met een Christelijk dankgebed, en daarna opgezongenen juichzang, zegenbede en hallelujá, op eene wijze geeindigd, welke een goed gevolg met grond doet verwachten.

Mogten ook zij, die zich tot heden, ter bevordering dezer groote zaak, min verpligt rekenden, voortaan mede werken, en dus het heil hunner medemenschen zoeken te bevorderen.

ALKMAAR, den 19den October 1820. Heden avond ten zes ure hielden wij in de Kapel, eene plegtige Godsdienstige bijeenkomst, in welke door Ds. A. PIERSON, het verslag gedaan werd. Zijn Wel Eerw. gaf ons een kort overzigt, over de Bijbel-Genootschappen in het Algemeen en het Nederlandsch Bijbel-Genootschap in het bijzonder, als eene proeve van Gods hooge goedkeuring over dezelve, en als een steunpunt van ons vertrouwen in de toekomst. In dit overzigt werden de voornaamste bijzonderheden van het verslag, zoo inge-

vlochten, dat wij in onzen ijver voor de zaak der Bijbelverspreiding werden aangevuurd, door de heilrijke verwachting op eenen vollen oogst. God verhoore onze gebeden, en verblijde ons meer en meer, in het uitzigt op die toekomst, wanneer de aarde vol zal worden van de kennisse des Heeren!

OUDKARSPEL, den 16den van Wijnmaand 1820. De 4de algemeene vergadering van Nederlands Bijbelgenootschap, afdeeling ring van *Scharwoude*, is dezen dag ter dezer plaatze gehouden. — De Wel Eerw. zeer geleerde Heer J. NIKKEL, Predikant te *Zuidscharwoude* en *Broek*, en President van genoemde afdeeling, hield bij deze gelegenheid eene redevoering, ten onderwerp hebbende: *de verwachtingen, dat door middel der Bijbelverspreiding de aarde eenmaal vervuld zal worden met de kennisse des Heeren.* Tusschen deze aangename en doelmatige rede, welke met treffende gebeden, en godsdienstig gezang geopend, en met hartelijke dankzegging en plegtig nagezang gesloten werd, vlechtte de Eerw. Spreker zoo vele bijzonderheden, uit het algemeen rapport, en aangaande den toestand van onze afdeelingen, dat wij allezins vertrouwen, dat de lust der aanwezige Hoorders, om ijverig tot verhaasting van die heerlijke dagen mede te werken, niet weinig zal opgewekt zijn. —

Hierop werden, in plaats van de afgaande Directeuren, de Heeren F. DE BOER, van *Broek op Langedijk* en J. W. SLIJPER, te *Warmenhuizen*, verkozen, de Heeren A. BOBBELDIJK, van *Winkel*, en P. S. WIT, van *Nieuw-Niedorp*, en tot Vice-Secretaris, in plaats van den Wel Eerw. Heer J. B. HARTMAN, Predikant te *Warmenhuizen*, de Wel Eerw. Heer F. BOON, Predikant te *Haringkarspel* en *Dirkshorn*.

Ver-

Vervolgens gaf de Wel Eerw. Heer L. VAN DER GOOT, Predikant te *Noordscharwoude*, en Thesaurier der afdeeling, tot de meeste voldoening van allen, verslag van den Staat van uitgaven en ontvangst.

De geheele plegtigheid werd daarop besloten met den hartelijken wensch, dat de zaak der Bijbelverspreiding, zoo in ons midden als in ons vaderland, ja ook allerwegen, met den zegen van Hem, van wien wij dit onwaardeerbaar geschenk ontvingen, duidelijk moge bekroond worden.

LIMMEN, den 19den October 1820. Het Bestuur van het Bijbel-Genootschap, vergaderde des voormiddags ten tien ure, ten huize van den Wel Eerw. Heer W. VAN DER LEEUW, Predikant alhier. Ten half elf begaf zich hetzelve naar de Kerk, waar vele leden en begunstigers van het Bijbel-Genootschap, zoo van dit, als van de naburige Dorpen, vergaderd waren. De Wel Edel Geboren Heer J. WELDIJK, Heer van *Limmen*, enz. daartoe door het Bestuur verzocht, beklom het Spreekgestoelte, en hield eene uitmuntende redevoering: over onze verpligting om het Bijbel-Genootschap te helpen schragen, afgeleid uit de ervaring van het genen de Bijbel voor een ieder onzer is, op de reis naar de eeuwigheid.

Tusschen beide werd het grootste gedeelte van het verslag der zesde algemeene Vergadering van het Bijbel Genootschap, aan de toehoorders medegedeeld. De plegtigheid werd met doelmatige gebeden en dankzeggingen geopend en gesloten, door gepaste Gezangen afgewisseld, en eindigde tot genoegen van allen, die dezelve bijwoonden.

ZIERIKZEE. Het zesde jaarlijksche Verslag, aangaande den staat en de werkzaamheden des

Bijbelgenootschaps, is alhier, in de Afdeeling *Schouwen* en *Duiveland*, gedaan op den 19den October l. l. in de Kleine Kerk. De Vice-President der Directie, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer J. DE WIT, Pred. te *Zierikzee*, hiertoe verzocht, verrigtte dit werk op eene allezins gepaste wijze, en tot algemeen genoegen; zijnde de plegtigheid met de tegenwoordigheid van de Edele Achtbare Heeren Burgemeesteren en Raden der Stad *Zierikzee*, als mede van de Wel Edele Gestrenge Heeren, Leden der Regtbank van Eersten Aanleg aldaar, wederom vereerd geworden.

WERKENDAM, den 19den October 1820. Op heden werd alhier eene Vergadering gehouden van de Leden dezer Afdeeling; bij welke gelegenheid er door Ds. VAN ZADELHOFF, Pred. te *Werkendam*, eene Godsdienstige Redevoering gehouden is, ter aanmoediging en opwekking tot deelneming, aan dit zoo belangrijk Genootschap, naar aanleiding van *Hand.* IV: 12.

BERIGTEN.

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, heeft het genoegen te berigten: dat bij hetzelve, tot op heden den 10den November 1820, ter verbetering van den toestand der Hervormde Gemeenten in *Maas* en *Waal*, zijn ontvangen de navolgende giften:

Van de Sijnode der Hervormde Kerken. . . .	*f*	800 :	— :	—
Van de Gemeente van *Lochem* .	-	45 :	10 :	—
—— —— *Epe* .	-	23 :	4 :	—
—— —— *Zalt-Bommel*	-	80 :	13 :	6
—— —— *Lunteren*	-	9 :	5 :	12
—— —— *Muiderberg*	-	51 :	— :	—

Van de Gemeente van *Barneveld*	f 23:	—:	—
——— ——— *Weesp* . -	160:	—:	—
——— ——— *Wamel* . -	69:	—:	—
——— ——— *Leeuwen* . -	103:	10:	—
——— ——— *Amersfoort* -	225:	—:	—
——— ——— *Lienden* . -	30:	—:	—
——— ——— *'s Gravenmoer* -	31:	—:	—
——— ——— *'s Graveland* -	175:	—:	—
——— ——— *Bruchem* en *Kerkwijk* -	20:	—:	—
——— ——— *Hilversum* -	100:	—:	—
——— ——— *Sprang* . -	28:	4:	—
——— ——— *Driebergen* -	78:	1:	8
——— ——— *Bezoijen* en *eenige anderen* -	142:	11:	—
——— ——— *Purmerende* -	41:	12:	—
——— ——— *Zevenaar* . -	15:	—:	—
——— ——— *Didam* . -	25:	13:	—
——— ——— *Nijbroek* . -	25:	—:	—
——— ——— *Loenen aan Vegt* -	109:	17:	8
——— ——— *Muiden* -	47:	8:	—
Van den Heer H. AMESHOFF, te *Amsterdam* . . . . -	50:	—:	—
Van de Gemeente van *Berkel* . -	10:	—:	—
——— ——— *Scherpenzeel* -	12:	14:	—

Van de Nederduitsche Gemeente van *Schiedam*	f 950:	—:	—
Van de Walsche aldaar -	110:	—:	—
Van iemand buiten die Stad . . -	45:	—:	—

f 1105: —: —

Het Kerkbestuur heeft verder het genoegen te berigten, dat uit deze giften reeds in behoorlijken staat is gebragt, het Kerkgebouw der Gemeente van *Leeuwen*, dat voorts een bestek klaar ligt van eene nieuwe Predikants woning, te *Leeuwen*, te bouwen, ter vervanging van de ge-

geheel vervallene en onbewoonbare Pastorie te *Puffelijk*; dat men hoopt met het voorjaar 1821, met het bouwen dezer woning, zoo ver gevorderd te zullen zijn, dat deze Gemeente, (de grootste in *Maas* en *Waal*,) zal kunnen overgaan tot het beroepen van eenen Predikant, waar van zij, sedert 1817 verstoken is; en dat, zoo dra de zaken te *Leeuwen* zoo verre zullen gebragt zijn, het Kerkbestuur, voor zoo verre de bij hetzelve ontvangene en verder te ontvangene giften zullen toelaten, op gelijke wijze, de overige Gemeenten van dit district zal trachten te helpen.

Terwijl het Provinciaal Kerkbestuur deszelfs hartelijksten dank betuigt, voor den aanzienlijken onderstand, door de bovengemelde Gemeenten en Gemeenteleden, aan hetzelve verleend, neemt hetzelve de vrijheid, zoodanige Gemeenten, Predikanten en Gemeenteleden, tot welken hetzelve zich om onderstand voor deze Gemeenten heeft vervoegd, en van welken het nog geen antwoord ontving, op het vriendelijkst uit te noodigen, om ten spoedigsten te willen berigten, hoe veel zij, ten beste van eene zoo belangrijke zaak, hebben te zamen gebragt, op dat het Kerkbestuur worde in staat gesteld, te beoordeelen, wat het verder doen kan.

Hetzelve zal voortgaan, met, door middel van dit Tijdschrift, van maand tot maand, berigt te doen van de giften, welke bij hetzelve inkomen, en van het gebruik, hetwelk aanvankelijk daarvan gemaakt werd, en verder staat gemaakt te worden.

Het Provinciaal Kerkbestuur voornd.
P. VAN DER WILLIGEN.
Op last van hetzelve,
H. H. DONKER CURTIUS.

De

De Heeren Administrateuren van het fonds, van wijlen den Wel Ed. Gestrengen Heer A. VAN CRUISKERKEN, in leven Burgemeester der stad *Gornichem*, en Vrouwe EVA JOHANNA VAN DER MEIJDEN, echte lieden, bestemd voor een tweeden Catechiseermeester in de Gemeente van *Gornichem*, noodigen bij deze uit zoodanig persoon, het zij van 't Manlijk of Vrouwelijk geslagt, welke de vereischte bekwaamheid bezit, om als Catechiseermeester bij de Nederduitsche Gereformeerde Gemeente te *Gornichem*, te fungeren. En zulks op een jaarlijks tractement van de interessen van een som van *f* 2500. Werkelijke Schuld, en het avans van eventueele vermeerdering, bij uitloting van *f* 2000. kapitaal Uitgestelde Schuld en Kansbilletten, uit welke het daartoe bestemde fonds thans bestaat. De genen die verlangen zich daartoe aan te bieden, adresseeren zich aan den Heer G. H. VAN DER HOEIJ, wonende te *Gornichem*, brieven franko.

De ondergeteekende Quaestor van de Weduwenbeurs, der Classis van *Utrecht*, verzoekt bij dezen vriendelijk, dat de leden in en buiten de Classis, hunne contributie voor dit jaar franco ten zijnen huize gelieven te bezorgen, voor of uiterlijk op den 31sten December 1820.

S. VAN BEUNINGEN. Pred. te *Utrecht*.

Een Predikant buiten vaste bediening, biedt zich aan, ter waarneming van Predikbeurten, voor een zieken of door ouderdom ongestelden Leeraar, in een kleine stad of dorp, op redelijke voorwaardens, Men kan zich hiertoe adresseeren (mits de brieven vrachtvrij te bezorgen,) onder letter M., bij G. D. BOM, Boekverkoper, in de Oude Teertuinen, bij de Slijpsteenen, N°. 33. te *Amsterdam*.

LETTER-NIEUWS.

Bij den Boekverkooper W. van Vliet, te *Amsterdam*, is heden van de pers gekomen, en alom verzonden:

Aanwijzingen aangaande het gebruik van den Bijbel, door ALEXANDER DE KONING, Predikant te *Sliedrecht*, inhoudende:

I. Handleiding, om de Bijbel-boeken te lezen, naar de tijd-orde van derzelver onderscheidene gedeelten.

II. Andere aanwijzing, omtrent het lezen des Bijbels, ook met opzigt tot de tijd-orde.

III. Handleiding, tot het lezen des Bijbels, buiten opzigt tot de tijd-orde; meest met opzigt tot het gewigt der Boeken, en het belang en nut des, alleen tot zijne stichting lezenden Christen.

IV. Opmerkingen, aangaande de verzameling, verdeeling en vertaling der Bijbel-boeken.

V. Korte herinneringen, van het gene men moet in acht nemen, om, in den Bijbel met nut te lezen.

VI. Opgave van Boeken, tot opheldering bij den Bijbel te gebruiken. De prijs van het zelve is 10 stuivers. Ook debiteert bovengemelden met succes, à 2½ stuivers, de tweede druk, van het *kort onderwijs aangaande de boeken des O. en N. Verbonds*, door dezelfde hand. Beide werkjes zijn om derzelver belangrijken inhoud, bij getallen begeerd wordende, tot minder prijzen te verkrijgen.

Bij A. B. Saakes, Boekverkooper, op 't Rok-in, te *Amsterdam*, is heden gedrukt, en alom verzonden:

D. MUSLIN's Leerredenen over *Jezus Hemelvaart* en de *Uitstorting van den Heiligen Geest* op den *Pinksterdag*; uit het Hoogduitsch vertaald door J. H. BROUWER. De prijs is *f* 1: 10: — Deze Bundel zal met geen minder genoegen en wezenlijk nut gelezen worden, dan MUSLIN's overige Leerredenen, over *Jezus Geboorte*, *Kindschheid*, *Lijden*, *Dood*, en *Opstanding*, en *des Christens uitzigten in de Eeuwigheid*, aan derzelver Lezers, onder Gods zegen, megten verschaffen. — De voortdurende dagelijksche aftrek van deze allen, waar door van de *Uitzigten* reeds de derde Druk bestaat, zij genoeg tot aanprijzing ook van dezen Bundel; waarmede nu alle de Leerredenen over *Feeststoffen* compleet zijn.

Bij

Bij bovengemelden, is heden ook te bekomen: J. C. LAVATER's twintigtal Leerredenen op *Feestdagen* en andere plegtige gelegenheden, als: op het Kersfeest; over het Lijden; de Opstanding en Hemelvaart van Jezus; op het Pinksterfeest; op den eersten dag van het Jaar; op een Nachtmaalsdag, over het Gebed des Heeren; op een Boet- en Bededag; in den Zomer; in den Herfst; en op den laatsten Zondag des Jaars, enz. — Deze overschoone Leerredenen, waar in men den geest, het vuur en de Godsvrucht van den Grooten LAVATER, op elke bladzijde aantreft, — die uit het hart tot het hart spreekt, en waar in men vele schoone gedachten vindt, staan in een naauw verband met die van MUSLIN, en zullen met niet minder stichting gelezen worden. De weinige hiervan nog overig zijnde Exemplaren, worden aan de eerstkomenden, à ƒ3: 12: — afgeleverd.

J. Radink, Boekverkooper, in de Beursteeg, No. 11, te *Amsterdam*, is door aankoop eigenaar geworden, de weinige nog voorhanden exemplaren, van het allerbelangrijkst werk:

1. *De Christelijke Zedeleer*, door F. V. REINHARD, 8 deelen in gr. 8vo. met een aanprijzende voorrede van wijlen Prof. S. F. J. RAU, met het regt tot de vertaling en uitgave van het 9de deel of register op het geheele werk, hetwelk zoo dra een goede uitvoering zulks toelaat, in het licht zal verschijnen, de prijs der 8 deelen is ƒ25: en van het 8ste deel apart ƒ 2: 12:

2. Brieven van eenige Portugeesche en Hoogduitsche Jooden, aan den Heer DE VOLTAIRE, benevens oordeelkundige aanmerkingen, 4 deelen in gr. 8vo. voor ƒ4 in plaats ƒ8.

3. A. J. ROUSTAN, Brieven over den tegenwoordigen staat des Christendoms, en het gedrag der ongeloovigen, enz. voor ƒ 1. in plaats ƒ 2.

4. J. WILSON, Zendelings-Reis naar den stillen Oceaan, met een Brief over deze en soortgelijke ondernemingen, ten onzen tijde, ook in ons vaderland, door J. HERINGA, ELIZA'sz., 3 deelen in gr 8vo met fraaije platen en kaarten, voor ƒ 5: 5. in plaats ƒ 10: 16.

G. IJpma, Boekhandelaar, te *Franeker*, geeft heden uit, en is mede bij W. Brave, te *Amsterdam*, en overigens alom te bekomen:

Verhandeling over MAHOMED, of tafereel van den invloed van zijne Godsdienstleer, op de Volken der Middel-Eeuwen,

wen, eene prijsverhandeling, bekroond door het *Instituut* van Kunsten en Wetenschappen, in *Frankrijk*, door K. E. OELSNER, vertaald uit de vermeerderde en door den Schrijver verbeterde Hoogduitsche Uitgave.

Men kan dit werk aanmerken, als een Vervolg op C. VILLERS, *Proeve over den geest en invloed der Kerkelijke Hervorming van* LUTHER. *Door hetzelfde Instituut bekroond*, en hier te lande met zoo vele graagte ontvangen, dat het bijna uitverkocht is; voor de bezitters daar van, is dit boek alzoo onmisbaar — Trouwens wie zoude niet nieuwsgierig zijn, meer bekend te worden, met eenen man door wiens Godsdienstleer, eene omwenteling wierd daargesteld, die, offchoon minder weldadig in hare gevolgen, nog uitgestrekter en geduchter in hare werkingen werd, dan die door LUTHER werd daargesteld?

Bij J. Noman, te *Z. Bommel*, eigenaar geworden uit het fonds van wijlen J. ALLARD, wordt het volgende belangrijk werk, voor eenen zeer lagen prijs afgeleverd, nog een klein getal complete exemplaren, voor *f* 44. in plaats *f* 124.

M STUARD en J. KONIJNENBERG, Taferelen van de Geschiedenis van de geheele Staatsomwenteling in *Frankrijk*, 26 deelen gr. 8vo. met een uitvoerig register, en ongeveer 100 uitslaande platen en 100 portretten.

Ook nog eenige exemplaren te bekomen van de navolgende werken.

1. L. MEESTER, de geschiedenis van het laatste Lijden, Dood en Opstanding van *Jesus Christus*, *f* 1:5.

2. MATHILDA, of Gedenkschriften uit de tijden der Kruistochten, 3 deelen, *f* 7:10.

Bij den Boekverkooper O J. van Paddenburg, is gedrukt, en bij Hem en ieder Boekverkooper te bekomen:

I. LENNEP Etijmologicum ling. graecae et VAN LENNEP de Analogia ling graecae, cura E. SCHEIDIIS, 2 vol. gr. 8vo. II. VIGERUS de Idiotismis ling. graecae, cum animadv in C. J. ZEUNIUM, 2 Tom. 1 Vol. III. ALBINII Explicatio Tabularum Anatomicarum, B. EUSTACHII, cum fig. Folio. IV. PRINCIPIA JURIS ad formam examinis redacta &c. V. HOOGEVEEN Doctrina Particularum ling. graecae, 2 Vol. 4to. *Alle deze werken zijn bijzonder geschikt, en worden vrij algemeen gebruikt, tot Prijsen op de Latijnsche Schoolen in Nederland.* VI BASTER, Natuurkundige Uitspanningen met gekouleurde platen, 4to. VII. A. FOKKE, S. Z. de Mode, 2 deelen, met Carricatuurplaten. VIII. BOSMA, gron-

gronden der Natuurkunde, in Lessen verdeeld, 2de Druk. IX. SANDER, over het Groote en Schoone in de Natuur, 2 delen. X POCKEL, Karakterschets der Mannen, 3 delen compleet. XI. MEISNER, Menschenkennis, of de Kunst om met Menschen omtegaan XII. Levensgeschiedenis van TALLEYRAND, eersten Minister van BUONAPARTE, 2 delen. XIII. ENGEL, de Kunst van Nabootsing door Gebaarden, 2 delen, met een menigte platen. XIV. VAN TEUTEM, s'Menschen Bestemming en pligt, in Kerkelijke Redevoeringen. XV. HERMES, Godsdienstig Leesboek voor alle Standen. XVI. V. D BERG, Geestelijke Ode en Liederen, 4 stukken, groot Octavo, compleet. XVII IJPEIJ, Geschiedenis der Christelijke Kerk in de XVIIIde Eeuw, 12 delen, compleet, en eenige weinige laatste Delen afzonderlijk. XVIII. IJPEIJ, Sijstematische Godgeleerdheid, 3 delen, compleet XIX. IJPEIJ, Bijbelsche Geschiedenis, een Leesboek 2de Druk. XX. IJPEIJ, Geschiedenis der Nederlandsche Tale. XXI. STURM en TIEDE verkeeringen met GOD in de Morgen en Avonduren, 4 delen, Tweede Druk.

Bij de Boekverkoopers ten Brink en de Vries, te *Amsterdam*, zijn de volgende werken gedrukt en te bekomen:

IJ. VAN HAMELSVELD, de Bijbel uit het Hebreeuwsch en Grieksch, met platen in carton, ƒ 2:18.

——— ——— ——— Bijbelgeschiedenis met 31 platen, tweede druk, in een band, ƒ 6:18.

——— ——— ——— Historisch Handboekje van den Bijbel, met 24 pl. ƒ 2:4.

BEEKHUIS, Leven van *Jesus*, voor Kinderen, met eene Voorrede van J. HERINGA, ƒ 1:10.

——— Levensbijzonderheden der Apostelen, ƒ 1:10.

NIEMEIJER, Legaat aan *Helena*, van haar Vader, met pl. ƒ 3:—

EUGENIA, of het Leven in Geloof en in Liefde, door J. P WILMSEN, Predikant te *Berlin*, met vignet ƒ 3:15.

F. MASTENBROEK, *Wilhelmina Noordkerk*, met pl. ƒ 3:12.

SOFIA VAN NORMAN, door *Amalia Berg*, ƒ 2:6.

POST, *Frederika Weisz*, aan hare dochters, ƒ 1:10.

EWALD, de goede Jongeling, Echtgenoot en Vader, 2 deelen, ƒ 4:8.

J. R. WIJSZ, de Zwitsersche *Robinson Crusoe*, een boek tot opscherping van het denkvermogen, en vorming van het hart, met pl 2 deelen, ƒ 4:16.

J H. CAMPE, *Robinson Crusoe*, vierde druk, met pl. ƒ 2:10.

Uitgelezen Gedachten van PAUS GANGENELLI, door *Engelberts*, 2e Druk. ƒ 1:5.

SALTS-

SALTSMANN, de Boode uit *Thuringen*, 5 deelen, *f* 5 : 12.
——— ——— Geschiedenis van den Landman *Kluijt*, derde druk, *f* 1 : 5.
J. HAZEU CZ., de Onderwijzende Landman, met zijne Kinderen, *f* 1 : 10.
——— ——— Leerzame Voorstellen, volgens 't Alphabeth, met pl. *f* — : 18.
——— ——— de Dankbare Weeskinderen, met pl. *f* : — 6.
P. MORNS, de kleine *Willem*, met gecoul. pl. *f* 1 : 5.
De Dankbare *Willem*, met dito, *f* 1 : 5.
JACOBS, ALWIN en THEODOOR, met pl. *f* 1 : 5.
PAMELA, CLARISSE en GRANDISON, verkort met pl. *f* 2 : 4.
Volksliedjes der Maatschappij, Tot Nut van 't Algemeen, met 24 pl. in carton, *f* 2 : 16.
Vaderlandsche Kindervreugd, met pl. *f* — : 12.
Korte Aardrijkskundige Beschrijving, van het Koningrijk der Nederlanden, met eene genommerde kaart, *f* — : 14.
——— ——— ——— ——— dito, in de Fransche taal, *f* — : 14.
De Kaart geletterd, *f* — : 12.
Dezelve in Provincien, doorgezaagd, *f* 1 : 10.

KOTZEBUE, *Kinderen mijner Luimen*, het eerste maar voorzeker het beste van des Schrijvers werken, 3 delen, compleet, bijna uitverkocht zijnde; berigt de Drukker O. J. van Paddenburg, te *Utrecht*, dat de overige Exemplaren, gedurende den loop van dit jaar, nog à 8 Guldens te bekomen zijn. Na 31 December 1820 niet minder dan 12 Guldens. Van KOTZEBUE, *Lijden der Ortenburgsche Familie*, 2 delen, met platen, zijn ook nog maar weinige exemplaren à *f* 4 : 8 : — te bekomen.

Blussé en van Braam, Boekverkoopers te *Dordrecht*, geven uit en hebben alom verzonden:

1. JACOB CATS, aan *Neerlands Juffersschap*, met plaatjes, in gr. 16e. Onze Jonge Dochters ontvangen in dit keurig uitgevoerd boekje den herdruk der meest behagelijke deelen van de zoogenoemde Jufferboekjes, welke Vader CATS in zijnen vroegeren leeftijd, bijzonder ten dienste en genoegen der Jeugd, heeft doen uitgeven, bezorgd door Mr. J. SCHELTEMA.

2. *Mnemosijne.* Mengelingen voor Wetenschappen en fraaije Letteren, verzameld door Mr. H. W. TIJDEMAN en N. G VAN KAMPEN, 8ste Stuk. Zijnde dit Stuk verrijkt met Bijdragen van de volgende zoo zeer met roem bekende mannen: Mr. J. VAN LENNEP, JERONIMO DE VRIES, den Hoog-

Hoogleeraar J. W. TE WATER, Mr. M. TEMMINCK, J. G. EEL, Mr. W. TERPSTRA, D. J. BANGA, den Hoogleeraar E. V. WASSENBERGH, en voorts nog met eenige stukken van ongenoemde Auteuren.

3. G. MOLLIEN, *Reis in de Binnenlanden van Afrika*, naar de Bronnen van den Senegal en van de Gambia, gedaan in 1818, op last van het Fransche Gouvernement. Met platen, in één Deel compleet.

Bij den Boekhandelaar J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, is van de Pers gekomen en alom verzonden:

MULLER, *Rome en deszelfs bewoners*, *benevens eenige Tafereelen uit Italien*, een Deel, compleet met gegraveerde Titel, à ƒ 2 : 16 : — Deze reis in de jaren 1818 en 1819, door dien oordeelkundigen Schrijver gedaan, verdient gelezen te worden, voornamelijk daar het eene bijdrage is, tot de juiste kennis van een land, in welks nabijheid, zich de schouwplaats bevindt, van die onlusten welke thans een gedeelte van het Zuiden van Europa beroeren.

KOHLER, *Reis naar de IJszee en naar de Kusten van Groenland en Spitsbergen*, in het jaar 1801, *benevens eene beschrijving van de Walvischvangst*, met gegraveerde Titel en Vignet, à ƒ 1 : 10 : — Dit eenvoudig geschreven werkje, bezit door deszelfs ongekunstelden stijl, het kenmerk der waarheid.

Keur van nuttige en aangename Mengelingen, *Jaargang* 1820, No. 4, 12 Stuivers.

Van de Jaargangen van 1818 en 1819, van dit door verscheidenheid van inhoud buitengemeen gezocht werk, zijn nog eenige Exemplaren voorhanden.

De Boek- en Papierverkooper, H. Meijer, te *Groningen*, heeft uit het Fonds van wijlen den Heer F. BOHN, te *Haarlem*, aangekocht het regt van Kopij, en de overige Exemplaren van:

J. VAN WALRE, *Heidebloemen*, 2 delen, met deszelfs portret, en wordt thans afgeleverd, voor den prijs van ƒ 7 : 4 : —

Bij J. Noman, Boekhandelaar, te *Z. Bommel*, is heden van de pers gekomen, en mede verkrijgbaar te *Amsterdam*, bij C. C. L. van Staden; op de Waal, bij de Oude Schans, No. 77. en alom:

1. Handboek der Wetgeving, voor de Besturen over Dij-

Dijken, Polders, Bruggen, Wegen, Waters en Bosschen, mitsgaders van Hooge en andere Heemraadschappen, en dergelijke Kollegien, in het Koningrijk der Nederlanden, of verzameling van al de thans bestaande, en in vigeur zijnde Wetten, Reglementen, Instructien enz., daarmede in verband staande; alsmede een uitvoerig beredeneerd Alphabetisch register op hetzelve, gedrukt op post papier, in 12vo. *f* 2:12.

2. Handleiding van de oude in de nieuwe, en van de nieuwe in de oude vierkante Akkermaat, dienstig voor Notarissen, Schouten, Landmeters, Aannemers, Grondeigenaars, Huurders van Landerijen, en allen, die eenig belang hebben bij de vierkante Akkermaat, zijnde eene herleiding van uitgewerkte tafels van de kleinste onderdeelen van een bunder, en een morgen tot 1000 bunders en morgen ingesloten, als van de Rijnlandsche en Gelderische Akkermaat, benevens eene korte vergelijking van de 's Hertogenbossche, Meijerijsche en Bredasche *f* — 12 —

Herleiding-Tafels van Oude in de Nieuwe Winkel-El.

3. Nieuwe Winkel en Huishoudelijke Vergelijkings-Tafels, van de oude Z. Bommelsche of Graafsche El, en omgekeerd van de nieuwe in de oude, van de kleinste onderdeelen van een El, tot de 1000 ingesloten, *f* — 4 —

4. Dito, van de Leidsche El, als dito, à *f* — 4 —

5. Dito, van de Amsterdamsche El, als dito, à *f* — 4 —

6. Dito, van de Vriesche El, als dito, à *f* — 4 —

7. Dito, van de Heusdensche El, als dito, à *f* — 4 —

8. Dito, van de Haagsche El, als dito, à *f* — 4 —

9. Dito, van de Bredasche El, als dito, à *f* — 4 —

10. Dito, van de 's Hertogenbossche El, als dito, à *f* — 4 —

11. Dito, van de Nijmeegsche El, als dito, à *f* — 4 —

Dito Tafels van het Oude in het Nieuwe Gewigt.

12. Vergelijkings-Tafels, voor Winkeliers en Particulieren, van het Oude Amsterdamsche, in het Nieuwe Nederlandsche Gewigt, en, omgekeerd, van de Nieuwe, in de Oude, van de kleinste onderdeelen van één pond tot 1000 ingesloten, à *f* — 4 —

13. Dito, van het Oud Hollandsche Gewigt, als dito, à *f* — 4 —

14. Dito, van het Nijmeegsche Gewigt, als dito, à *f* — 4 —

15. Dito, van het 's Hertogenbossche Gewigt, als dito, à *f* — 4 —

16. Dito, van het Bredasche Gewigt, als dito, à *f* — 4 —

Tafel voor Apothekers van het Medicinaal Gewigt.

17. Herleiding-Tafels van het oude Medicinaal Gewigt, in

in het nieuwe, en omgekeerd van het nieuwe in het oude, van de kleinste onderdeelen, van één pond tot 1000 ingesloten, *f* — 4 —

18 Herleidings-Tafels of nieuw groot algemeen tarief, of uitgerekende Specie-Tafels, van al de Geldspecien der Noord- en Zuidelijke Provincien, van het Koningrijk der Nederlanden, en eenige vreemde, met 52 afbeeldingen der Munten, als mede het Gewigt, en de zwaarte der zakken, van het oude en het nieuwe Nederlandsche en Trooisch Gewigt, groot 328 pag. in cartonnen bandje, *f* 1 : 18 :

19. Volkomen Koopmans Handboek, of verzameling van al de wetten en besluiten der nieuwe Maten en Gewigten, met naauwkeurige uitgerekende Vergelijkings-Tafelen, van het oude in het nieuwe, en omgekeerd van het nieuwe in het oude (Lengtemaat) El, als van de Leidsche, Vriesche, Amsterdamsche, 's Hertogenbossche, Nijmeegsche, Z. Bommelsche, Graafsche, Haagsche, Bredasche, Groninger en Heusdensche (Voetmaat,) als van Rhijnlandsche Roeden, vierkante Rhijnlandsche Kubiek El of Wisse Maat, voor drooge waren, als van de Graanmaat, van 80 verschillende in ons Vaderland Fruit of Aardappel ton, Turfmaat, Vochtmaat van Wijn, Olie, Fransche Wijn, Zaad, Pijp-Olie, Traan, Brandewijn, Rhijn- of Moeselwijn, Bier- en Melkmaat, Medicinaal, Apothekers, Goud en Zilversmeden, Trooisch, Goud en Zilver proef, edele Gesteentens en Paarlen Gewigt.

Oud Hollandsch Koopmans Amsterdamsch en oud Brabandsche en Bredasche Gewigt, alles berekend met de voorbehouding van de Heer VAN SWINDEN, groot ruim 300 pagina's, in 8vo. *f* 1 : 18 : —

20. Nieuw Handrekenboekje der Intrest-Tafelen, van ⅛, ¼, ½, ¾, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 en 10 pCt. deze Tafels zijn dienstig en gemakkelijk om korting te berekenen; als mede tarief op het zegelregt, belasting op de runderen, paarden en schapen, perceptie, Additioneel, Registratie, regten, uitgerekende Tafels der 12 gedeeltens, Tarieven van de post- en zee-brieven.

21. Nieuwe vergelijkings Koopmans-Tafel, van de Oude Hollandsche Vochtmaat, in de nieuwe Nederlandsche, en omgekeerd, van de nieuwe in de oude, als van onderscheldene wijn, olie, brandewijn, jenever en bier, à *f* — 6 —

22. R. VAN DER PIJL, Nieuw Rekenboek voor de Scholen, om de Kinderen in het nieuw aangenome Stelsel van Maten en Gewigten te onderwijzen, à *f* — 6 —

NB. Bij den bovengemelden Uitgever, is ook ter Pers,

een nieuw geheel uitgewerkt, Graanhandelaars Handboek, van vergelijkingen, van de Nieuwe en verschillende Oude Graanmaten.

De Boekverkooper, R. van Groenenbergh, te *Groningen*, thans eigenaar van het schoone werk, getiteld:

Godsdienst, *Deugd*, *Natuur* en *Voorzienigheid*, een Leesboek voor het Algemeen, tweede Druk, 2 delen 1819, heeft hetzelve vermindert voor ƒ 3: 10: — in plaats van 6 gulden, dit werk prijst zich zelve, en is algemeen verzonden, tot verkrijging.

Bij bovengenoemde is thans gereed voor Presentjes.

I. Bekrooning voor de Leergierige Jeugd, versierd met acht gekleurde plaatjes, gevolgt van een aantal nieuwe gezelschap vermaaklijkheden, à ƒ 1: 2: —

II. *Kunst* en *Vernuft*, blijkbaar in de verschillende uitoefeningen der menschelijke bedrijven, naar het Hoogduitsch van J. A. C. LÖHR, met 25 koperen plaatjes, à ƒ — 18 —

III. Rozenkransje, of belooning der Leerzaamheid, met gekleurde plaatjes, à ƒ — 18 —

IV. Bloempjes van nut en vlijt, of aangename uitspanning voor Kinderen, met gekleurde platen, à ƒ — 18 —

V. De Jeugdige Levensbeschrijver, met 17 gekleurde plaatjes, à ƒ — 11 —

VI. Het nieuw vermakelijk *Stede-Spel*, bestaande uit 35 kaartjes, in een kokertje, met het Reglement, à ƒ — 6 —

De Boekjes zijn allen in zeer nette cartonnen Bandjes, en in de meeste Boekwinkels te bekomen.

Bij van Heijningen Bosch, te *Groningen*, is van de pers gekomen en wordt uitgegeven:

I. *Figuurlijk onderwijs in het Lezen*, door M. VAN HEIJNINGEN BOSCH, afgedeeld in de volgende stukjes, en gezet met onderscheidene soort van letter:

a.) *Abé-prentjes voor Moeder en Kind*, (en klein-kinderschooltjes,) voorstellende de *zelfklinkers*, *eenklanken* en *medeklinkers*, in 16mo, *zwart* a 2 st., *gekleurd* a 4 st.

b.) Dezelfde prentjes *op losse kaartjes*, in een *koker*, *zwart* a 3 st. *gekleurd* a 5½ st

c.) *Abé- en eerste Woordenboekje voor de Nederlandsche Schooljeugd*, voorstellende de *zelfklinkers*, *eenklanken*, *tweeklanken* en *medeklinkers*, met *kleine woorden* en *volzinnen*, in kl. 8vo. *zwart* a 2½ st. *gekleurd* a 4½ st

d.) *Jan en zijn Zusje*, of *eerste leeslesjes*, in kl. 8vo. met

met een prentje bij ieder lesje, derde druk, *zwart* a 2 ſt. *gekleurd* a 4 ſt.

e.) Roosje Vlijtig, of *tweede leeslesjes*, in kl. 8vo., met een prentje bij ieder lesje, derde druk, *zwart* a 2½ ſt. *gekleurd* a 4½ ſt.

f.) Grootmoeder en haar Kindje, of *derde leeslesjes*, in klein 8vo., met prentjes, *zwart* a 3 ſt., *gekleurd* a 5 ſt.

Dit *figuurlijk onderwijs*, waarin de Schrijver heeft willen vereenigen al het goede, dat in de oude en nieuwe leerwijze gevonden wordt, onderſcheidt zich van alle andere ſoortgelijke boekjes voor eerstbeginnenden, daarin, 1.) dat het uitgaat, niet van willekeurige teekens en afgetrokkene klanken, maar van eigenaardige zigtbare zaken, die bij de jeugd geliefd zijn; 2.) dat het half ſpelende, en langs eenen zoo gemakkelijken als korten weg, de kleinen bekend maakt met de gedaante, den aard en de ware uitſpraak van de enkele en zaamgeſtelde letterteekenen; 3.) dat het uit de letteren kleine woorden formeert op dezelfde eenvoudige wijze, als men dit doet bij het lezen en ſchrijven, gelijk men weleer plag te doen bij het oude ſpellen; 4.) dat het de kleinen geene andere woordjes laat bewerken, dan welker afbeelding zij in de prentjes vóór zich zien; 5.) dat die zelfde prentjes de jeugd aanleiding geven tot het maken van kleine, regt kinderlijke eigen-opſtellen; 6.) dat rijm en onrijm zich gedurig afwisſelen, en alles zoo bevattelijk en doelmatig geſchreven is, dat zoo wel zeer kleine als eenigzins grootere kinderen, er nut van hebben kunnen; 7.) dat het een zoo bevallig voorkomen heeft, dat, zoo wel de Moeder of Onderwijzer als het kind, hetzelve met genoegen kan gebruiken; en eindelijk, 8.) dat deze boekjes, in vergelijking van de nette uitvoering, buitengemeen gering van prijs zijn, en zoo doende verkrijgbaar voor allerlei rangen en ſtanden. De Huismoeders en Meestereslen, die zoo dikwijls, terwijl zij hunne lievelingen eenige letteren doen kennen, *door de verkeerde uitſpraak dier letteren*, het goede ſchoolonderwijs tegenwerken, vinden hier tevens, in eene beknopte *handleiding*, hoedanig zij hun onderwijs dienen in te rigten, om hetzelve waarlijk te doen ſtrekken tot bevordering van het lager ſchoolonderwijs, en het heil harer kinderen.

II *Schoolprijsjes naar de Theorie van Straffen en Beloonen in de Scholen*, van den Onderwijzer D. C. SNATICH; beſtaande in *Lijsten ter opteekening van het gedrag der leerlingen*, (de 48 a 12 ſt.,) *Blijken van vlijt of goedkeuring*

ring (de 100 a 4 ſt.,) *Vereerende getuigſchriften* (de 48 a 12 ſt.,) *Medailles, door zedelijk gedrag verworven* (de 48 a 12 ſt.) *Medailles voor den primus eener afdeeling*, (de 48 a 12 ſt ;) *Eerekroonen* (de 24 ſtuks, *zwart* a 12 ſt., *gekleurd* a 24 ſt.) met een *Berigt wegens den aard en het gebruik van dezelve*, (de 13 ſtuks a 4 ſt.)

III. *Beredeneerd Rekenboek, ten gebruike van de Scholen, volgens het nieuwe Nederlandſche Stelſel van Maten, Gewigten en Munten*, door R. VAN KREGTEN, *Onderwijzer in de Wiskunde*, te *Groningen*. Eerſte ſtukje, (162 bl., in kl. 8vo. op best ſchrijfpapier. a 8 ſt.)

En is al het bovenſtaande mede te bekomen, te *Amſterdam* bij W. Brave, Schalenkamp en van de Grampel, K. Houtgraaf, en het Bureau van Inlandſche Kunstvlijt. te *Alkmaar* bij H. Koster. te *Arnhem* bij P. Nijhoff, Moller & Comp.. te *Antwerpen* bij L. van Roosmalen, te *Appingedam* bij Mekel. te *Asſen* bij H. Schenkel, te *Bolsward* bij A. Hesſing. te *Brielle* bij Kluit, te *Dordrecht* bij J. de Vos & Comp., G. Bonten, F. Boekee. te *Deventer* bij G. Brouwer. te *Dokkum* bij P. van der Meulen, te *Groningen* alom. te *Haarlem* bij J. L. Augustini, Walré & Comp.. te *'s Hage* bij de Erven J. Thierrij en Menſing & Zoon, J, van Hoogſtraten Junr.. te *'s Hertogenbosch* bij D. Noman en Zoon, te *Harlingen* bij F. Rulter. te *Leijden* bij D. du Mortier en P. C. van Marle. te *Leeuwarden* bij de Weduwe. Altona, J. W. Brouwer, P. Wiardi. te *Middelburg* bij S. van Benthem, P Moens. in de *Pekel-A* bij Neelmeijer. te *Rotterdam* bij Ph. Tuinzing en J. Hendrikſen. te *Sneek* bij F. Holtkamp. te *Utrecht* bij J. G. van ter Veen en Kemink. te *Winſchoten* bij Huiſing, te *Zutphen* bij G. Starink, H. C. A. Thieme. te *Zwolle* bij Zeehuizen.

Kleinigheden, voor Kinderen. Vertaald uit het Hoogduitsch van J. A. C. LÖHR. Met eenige fraaije Plaatjes. De prijs is ƒ 2: —: — en met gekleurde Plaatjes, ƒ 2: 12: in propere cartonnen bandjes gebonden — *Een en dertig* Vertellingen of Geſprekken van zeer verſchillenden inhoud, bevat dit bevallig Boekdeeltje. Dezelve hebben alle eene ſtrekking, deels om het verſtand der Kinderen op te ſcherpen, deels om hun hart te vormen tot deugd en goede zeden. De Heer LÖHR, deszelfs Autheur, heeft zich reeds door meer andere Kinderſchriften, met ongemeenen roem bekend gemaakt, en toont ook in dit werkje, hoe zeer hij in den echten kindergeest, zelfs in de kinderlijke manier van

van praten en vertellen, heeft weten door te dringen, het geen aan dit Boekje eenen wasem van nieuwheid, en eene bevattelijkheid geeft, die anders in vele zoogenoemde Kinderschriften van onzen tijd ontbreekt. De Onderwerpen der Vertellingen of Gesprekken zijn: *Frisje* en *Mietje. Emelia's bede aan het Vogeltje. Het Wormpje. Het groote Dubbeltje. Het jonge Geitje. De verloren Pop. De te leur gestelde Hoop. De met bloemen versierde Wagen. Gerbrands Kunststukjes. De Schoolmeester. Emma en het Keeshondje. De wederkomst. De Teekeningetjes. De dansende Bloemen. De Onbeleefde. Het woord van vier Letters. Een dergelijk van twee Letters. Raadselachtige Geschiedenissen Harmen van der Waard. De drie Gasten. Willems Grappen. De milde Gierigaard. De gedaante verandering De uitwerkselen van den Regen. Mietjes Overijlingen. De wederkomst van den Vriend. Roodrokje. Karel* en *Louisa*, enz. enz. Een aanhoudend gunstig onthaal heeft eene tweede Druk noodzakelijk gemaakt, welke nog met succes wordt gedebiteert, bij den Boekverkooper W. VAN VLIET, op de N. Z. Voorburgwal, over de Nieuwstraat, te *Amsterdam*. Bij wien ook onlangs de tweede Druk, is uitgegeven, van de *Avond-Onderhoudingen voor de Jeugd*, ter vorming van verstand en hart, in 8vo. met acht platen, à *f* 1:16: — Bevattende de grootste verscheidenheid van onderwerpen, als: *Natuur* en *Zedekundige Gesprekken*, *Leerzame Fabelen*, *Onderhoudende Vertellingen* enz.

Bij A. en J. Honkoop, Boekverkoopers, te *Leijden*, zijn de onderstaande werken te bekomen, en worden met succes gedebiteerd.

I. T. ROEMER, proeve eener Regtsgeleerde verdediging, van de onschuld onzes Heeren en Zaligmakers JEZUS CHRISTUS, in groot octavo, à *f* 1:5:

II. Hulde aan de nagedachtenis van den Hoogleeraar E. A. BORGER, uitgesproken in eene Leerrede, gedaan op den eersten Zondag, na deszelfs overlijden, voor de Gemeente te *Leijden*, door J. ROEMER, in groot octavo, à 8 stuivers.

III. Twee Brieven, van een Koopman in *London*, aan zijnen vriend te *Amsterdam*; houdende een gesprek van een Roomschgezinde en een Protestant, met een Jood, uit het Engelsch, in groot octavo, à *f* 1:2:

IV. F. V. REINHARD, Christelijk Huisboek voor alle Feest- en Zondagen, uitgegeven door B. VERWEIJ, Predi-

kant te *'s Gravenhage*, 2 deelen in groot octavo, met een fraai vignet, door P. VELIJN, a ƒ 7 : 4 :

V. H. C. BERGEN, Gedenkwaardigheden uit het leven van JEZUS, met een Voorberigt van H. MUNTINGHE, en met nieuwe praktikale aanmerkingen vermeerderd, door J HERINGA ELIZA'SZ, vierde druk, 2 deelen in groot octavo, a ƒ 7 : 16 :

VI. De Tooneelspelers, eene vrolijke Roman, naar het Hoogduitsch van KARL STEIN, met een fraai vignet van A. L. ZEELANDERS, in gr. 8vo. à ƒ 1 : 16 : —

ST. NICOLAAS-PRESENTEN VOOR DE JEUGD.

Bij de Wed. A. Loosjes Pz., te *Haarlem*, zijn in dit jaar 1820, uitgegeven de onderstaande Geschriften voor de Jeugd, en alom bij hare Correspondenten verkrijgbaar gesteld:

I *De Jeugd de Kiem van het volgend Leven*, of Galerij van merkwaardige Kinderen, met platen en vignet, in 8vo. à 25 stuivers.

II SPIEKER. Vertellingen uit het Huisselijk Leven, met vier gekl. pl 8vo. à 25 stuivers.

III. ——— Verhalen uit de Geschiedenis, met platen, 8vo. à 30 stuivers.

IV. *Diergaarde voor de Nederlandsche Jeugd*, in 33 Konstplaten, afbeeldende 80 onderscheiden Dieren, gr. 8vo. à 36 stuivers

V. CLAUDIUS, Leerzame bezigheden voor de Jeugd, 12vo. met pl nieuwe uitgave, à 15 stuivers.

VI. WEISZE, de Vriend der Kinderen, 8 deelen met pl. 12vo à ƒ 3 : 12

Van de overige Geschriften voor Kinderen en Jongelieden, door dezelve uitgegeven en bij getallen te bekomen, zijn bij haar en hare Correspondenten Lijsten voorhanden, die gratis worden afgegeven.

GESCHRIFTEN VOOR DE JEUGD.

Welke thans bij de Wed. G. A. Diederichs en Zoon, te *Amsterdam*, worden uitgegeven en mede alom verkrijgbaar zijn:

1. *Het Besluit des Jaars*, een geschenk voor de Beschaafde Jeugd, door J. H. CH. NONNE, Evangeliedienaar te *Schwelm*, met 1 plaat, ƒ — : 16.

2. *Sprookjes Boek voor Kinderen*, uit de nalatenschap van *Moe-*

Moeder de Gans, bijeenverzameld en uitgegeven, door de Gebroeders GRIMM, met fraaije plaatjes, ƒ 1 : 2 —

Voorts debiteeren dezelven met succes: *Ceptographische Avond Uitspanningen*, ƒ 1 : 4. twaalftal, benevens *het Rijk der Schimmen*, 1ste afdeeling.

Dezelve bevatten te zamen 60 stuks onderscheidene Schaduwbeelden. De prijs van ieder twaalftal is 12 stuiv, waar voor dezelve in elken Boekwinkel, te bekomen zijn.

Bij N. Geijsbeek, Boekhandelaar, op de Leliegracht, No. 21. te *Amsterdam*, zijn nog eenige exemplaren te bekomen, van het werkje getiteld:

Aanmerkingen over het bederf der hedendaagsche Zeden, de onverschilligheid in den Godsdienst, en het schandelijk verzuim der openbare Godsdienstoefening. Door den Hoog-Eerwaarden en Hooggeleerden Heer JACOB VERNET, Predikant en Professor in de H. Godgeleerdheid te *Geneve*. Uit het fransch vertaald.

Niet alleen in ons Vaderland, maar ook in *Engeland* en *Frankrijk*, is het zelve, in de boekbeoordeelende Journalen, met den grootsten lof aangekondigd, en allen Christenen ter lezing aangeprezen, als behelzende vele zaken, die toepasselijk zijn op ieder land, en regt tijdig in onze dagen, in welke ongeloof en twijfelarij zoo onbeschaamd het hoofd opsteken. De prijs is 15 stuivers.

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

MENGELWERK.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgestoken worden.

BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN,
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor DECEMBER 1820.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusſchen den Blaauwburgwal en de
Bergſtraat, N°. 320.
MDCCCXX.

De Prijs is 6 Stuivers.

BOEKBESCHOUWING.

Nagelatene LEERREDENEN *van* N. LOBRIJ, *Predikant te* Leeuwarden; *uitgegeven door* J. H. KROM, *Predikant te* Gouda. *Tweede Deel. Te* Arnhem, *bij* P. Nijhoff; *te* Leeuwarden, *bij* A. C. J. Lobrij, 1819. *XVII en* 285 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2 : 8 : —

De Eerw. KROM, heeft ook nog dezen bundel, uit de nagelatene Leerredenen van zijnen overledenen vriend, voor degenen die LOBRIJ kenden en waardeerden, uitgezocht, en aangemoedigd ook door de aangename wijze, waarop de eerste ontvangen is, besloten, dien in 't licht te geven, tot eene nuttige en aangename herinnering voor de Gemeenten, bij welke hij eens arbeidde, en tot stichting van allen, die zich denzelven verder zullen verlangen aan te schaffen. De teksten zijn: *Hand* XXIV: 25. 1 *Joan.* IV: 8*b*. 1 *Joan.* IV: 9. *Lukas* XV: 20. Bij eene bediening van het H. Avondmaal, *Rom.* XII: 9—12. *Joan.* XIX: 25—27. *Matth.* XXVII: 45—47. *Matth.* VI: 24*a*. *Lukas* IX: 55*b*. Over den Profeet JONA, en *Matth.* VII: 28, 29. Over de aangewezene verfen van *Rom.* XII. komen zes Leerredenen voor, en dus maakt het geheel een zestiental uit.

De wijze van behandeling, LOBRIJ in zijnen tijd hier eigen, is ons uit den vorigen bundel reeds bekend. Men vindt hier kort- klaarheid en ernst. Overal heerschen orde en naauwkeurigheid. Deelen en onderdeelen zijn, zelfs wel

 eens

eens wat angstvallig, in acht genomen. In de uitwerking en toepassing, bevalt de eene Leerrede voorzeker beter dan de andere, geene derzelver zal echter de welgezinde zonder stichting lezen. Die over JONA, is zeker geene kwalijk gelukte proef. Daar de overledene de behandeling van Leerstukken tot de Cathechismus-Leerredenen meende te moeten bepalen, — iets waarin wij niet wenschen, dat men hem algemeen zal willen navolgen, vooral niet zoo lang de gewoonte blijft stand grijpen bij velen, om 's nademiddags thuis te blijven, of uit te gaan, en den Leeraar te laten prediken, — heeft men zich niet te verwonderen, dat men in dezen bundel geene Leerredenen van eenen leerstelligen inhoud aantreft. De keuze om deze verzameling vol te maken, blijkt ook hier, den Eerw. KROM zeer wel toevertrouwd te zijn geweest. In hope dat dit, tot bevordering van het goede doel, eenigzins zal mogen medewerken, laten wij hier, uit de negende *Leerrede*, over de belangrijke vermaning in *Rom*. XII: 11*a*. vervat, dit gedeelte volgen:

„ Ter ontwikkeling van dezen pligt weet ik niets beter te doen, dan u eenen *tragen* mensch, en eenen *vurigen van geest*, in verschillende betrekkingen te teekenen."

„ Welk een onderscheid is er tusschen dezen en dien Regent, of Ambtenaar! Aan beiden is de welvaart van stad of land aanbevolen, en beiden hebben daartoe tallooze gewigtige verordeningen te maken, of uit te voeren. — Maar den eenen was het alleen te doen, om het aanzien, of om de voordeelen, aan zijnen post verbonden, en nu doet hij juist zoo veel, als noodig is, om die te blijven genieten. Waarom zou hij meer doen? Daartoe heeft hij geen' lust, want dat zou hem te veel hoofdbrekens

en

en inſpanning kosten. Hij trekt er toch het zelfde om, en de menigte buigt zich even diep voor hem neder. — De ander wil niet alleen de eere, die men hem toedraagt, en de bezolding, die hij ontvangt, verdienen, maar daarenboven in zijnen kring nuttig zijn, zoo veel hij maar kan. Dit is zijn hoofddoel en hij zou niet te vreden zijn met zich zelven, als hij dat doel niet zocht te bereiken. Niet ééne gelegenheid, die de Voorzienigheid hem tot dat einde aanbiedt, wil hij zich dan ook laten ontglippen. Naauwelijks ontdekt hij haar, of hij ijlt haar te gemoet en grijpt haar aan met kracht."

„ Welk een verſchil tusſchen dezen en genen Burger! Beiden hebben een gezin te verzorgen, en beiden hebben daartoe ook één beroep. Maar o, hoe geheel anders oefent de een zijn beroep, dan de ander! — De trage rekt den ſlaap, komt laat aan zijn werk, gaat er langzaam mede voort, heeft gedurig verpoozing noodig, kan geen oogenblik van zijnen maaltijd misſen en hijgt 's middags reeds den avond te gemoet, die hem, aan de lieve ſpeeltafel of bij eenig ander vermaak, al de verſchrikkelijke zorgen en vermoeijenisſen van den dag, die hij heeft moeten verduren, gelukkig zal doen vergeten. Hij heeft nog wel wat te doen, maar dat zal hij morgen verrigten, en dringt hem de nood om het heden af te doen, dan moet hij morgen die ſchade door ruimere uitſpanning noodwendig weer inhalen. Wie kan dat anders uithouden, en wie wil zich dood werken? — Geheel anders handelt de ijverige. Zijnen ſlaap kort hij in, zoo veel de welſtand des ligchaams dat toelaat; reeds vroeg is hij aan den arbeid; hij zet dien ſpoedig voort; zoo lang hij kan, ſtelt hij het uur der ruste

uit, en uitspanning gunt hij zich niet, eer hem die door inspanning behoefte geworden is. Wat hij heden doen kan, stelt hij niet uit tot morgen, en het buitenwoon vermaak, op dezen dag genoten, wil hij, op den dag van morgen, door verdubbelde vlijt vergoeden. Als hij niet werkt, leeft hij niet, en indien zijn beroep hem geene genoegzame bezigheden verschaft, ziet hij om naar meerder, wel min noodzakelijk, maar toch nuttig bedrijf."

„ Treedt dat huis eens binnen en ziet, hoe het er daar uitzie en toega. Alles ligt overhoop, de kinderen komen u tegen met onreine en gescheurde kleederen, zij twisten onderling, doen elkander kwaad, bederven, wat hun voorkomt, en vervelen zich doodelijk. De dienstboden bekommeren er zich niet over, of mishardelen de kleinen deerlijk, terwijl zij zelve ledig zitten, of op verkeerde wegen gaan. Ach! dat arme huisgezin! Het heeft gewis *zijne* vrouw en moeder verloren, en wat zal er nu van worden? Neen, Geliefden! maar zij is eene dochter der weelde, die, overgegeven aan gemak en vermaak, geen' zin heeft aan hare pligten, en, terwijl zij beuzelt of uitvliegt, huishonding en kroost schandelijk verwaarloost. — In dat huis daar naast haar, is het geheel anders gesteld. Bij veel kleinere uitgaven, vindt gij daar veel grootere orde en zindelijkheid en ingetogenheid en tevredenheid. En geen wonder, want de brave huismoeder, die daar woont, is vurig van geest tot alles, waartoe zij zich geroepen voelt."

„ Die man heet Christen, maar zijne traagheid laat waarlijk bijna niet toe, dat men hem dien naam geve. Van zijne jeugd af aan had hij gelegenheid, om onderwijs te ontvangen in den Christelijken Godsdienst; maar welk ge-

bruik

bruik heeft hij er van gemaakt? Naauwelijks heeft hij zich zoo veel geoefend, dat hij eene schrale belijdenis kon afleggen, en toen hij die afgelegd had, was het ook gedaan met alle verder onderzoek. Godsdienstige schriften leest hij niet meer. Het Evangelie zelfs is bijna nooit meer in zijne handen. Van huisselijken Godsdienst weet hij niet, en niet zelden begint en eindigt hij zijnen dag, zonder het hart tot zijnen hemelschen Vader, en tot zijnen Heer en Zaligmaker te verheffen. Den openbaren Godsdienst slaat hij dikwijls over. Als de dag des Heeren aanbreekt, bedenkt hij zich, of hij wel ter kerk gaan wil, en besluit hij er toe, dan stelt hij het liefst tot 's middags of 's avonds uit. Onder den Godsdienst zit hij vaak verstrooid en onverschillig daar neder, en het is zelfs niet vreemd, wanneer gij hem gewillig ziet insluimeren. Slechts nu en dan gaat hij eens ten Avondmaal, schoon gemoedelijke bezwaren hem nooit te rug houden. Van God en zijnen dienst hoort gij hem nimmer spreken, en in geheel zijn gedrag onderscheidt hij zich niet van de wereld. Neen, zulk een verwaarloozer van al die pligten, die den Christen kenmerken, verdient zeker dien naam niet. — Maar gij geeft hem met regt aan gindschen man, zoo vurig van geest. Niet alleen bezit hij reeds eene grondige kennis van den Godsdienst, dien hij belijdt, maar zijn leerlust is nog nimmer verzadigd. Het Evangelie is zijn handboek, en elk geschrift, hetwelk hem dat duidelijk en dierbaar maakt, is hem welkom. Dagelijks leest hij het met zijne huisgenooten, onder nederige insmeeking van den goddelijken zegen. Hoe gaarne hoort hij het prediken, en ieder dag des Heeren is hem daarom een blijde feestdag. Nog hooger rijst zijne blijdschap, wan-

neer hij den hoofdinhoud van dat Evangelie in het Avondmaal verzinnelijkt en bevestigd ziet. Met opmerkzaamheid en gevoel den openbaren Godsdienst bijgewoond hebbende, tracht hij zorgvuldig te bewaren, wat hij zag en hoorde. Zijn harte is er mede vervuld, zijn mond vloeit er van over en zijn gansche gedrag toont, dat het Evangelie der genade en der zaligheid kracht op hem uitoefent."

„ Ziet daar, Geliefden! u, in eenige voorbeelden, in de bijzonderheden aangewezen, wat het zegge: *niet traag te zijn in het benaarstigen, maar vurig van geest.*"

GESCHIEDENIS der JODEN, van den dood van ALEXANDER *tot de verwoesting van* Jerusalem, *vervat in de twee eerste boeken der Maccabeën, en in de werken van* FLAVIUS JOSEFUS; *een vervolg van de Bijbelsche Geschiedenissen. Ten dienste van hen, die verlangen eene aaneengeschakelde kennis van de Joodsche Geschiedenis te verkrijgen. Door* P. VAN EIJK, *J. U. D. en Emeritus Conrector der Latijnsche Scholen te 's Hertogenbosch. Te* Amsterdam, *bij* A. B. Saakes, 1818. 132 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1 : 2 : —

Ten einde hen, die van zijne *Handleiding tot het lezen van den Bijbel* gebruik maken, in staat te stellen, om ook dit gedeelte der Joodsche Geschiedenis vervolgens te kunnen lezen; is de Heer VAN EIJK te rade geworden, de verhalen der *Maccabeeuwsche* Boeken en van JOSEFUS, met weglating van het ongerijmde en onnoodige, in dit kleine Stukje uit te geven, en hoopt daarop de boeken der *Wijsheid*, en van *Jezus Si-*

Sirachs te laten volgen. De Schrijver had liever dit laatste met het tegenwoordige tevens moeten geven, om daar door onnoodige onkosten te vermijden, en het gemak der gebruikers te bevorderen. Voor hen die zijne Handleiding gebruiken, zijn aan den voet der bladzijden de plaatsen, die bij elke Afdeeling te pas komen, aangeteekend. Achter aan, zijn nog eenige aanteekeningen geplaatst, en tot slot is hier eene vergelijkende tafel geleverd, van de Aziatische en Egijptische Koningen, en van de Joodsche Vorsten, Romeinsche Keizers en Landvoogden, welke gedurende het behandelde tijdstip gebloeid hebben. Dit Stukje, is met oordeel opgesteld, behelst, wat de titel belooft, en zal den bezitteren van des Schrijvers Handleiding welkom zijn.

De BIJBEL, niet, gelijk velen willen, een boek voor Priesters alleen, maar ook voor Vorst en Volk. Door een Katholijken Priester uitgegeven.

Het Woord Gods is niet gebonden.

2 *Tim.* II: 9*b*.

Uit het Hoogduitsch. Te Amsterdam, *bij de Wed.* G. Warnars *en* Zoon, 1820. *VIII en* 215 *Bladzz. Ingr.* 8*vo. De prijs is f* 1: 16: —

Een zeer nuttig boek, dat de moeite der vertaling wel waardig was, en over welks openbaarmaking en overzetting wij ons hartelijk verblijden. 't Is waar, vreemd kan het voorkomen, dat eene aanwijzing van 't geen hier op den titel staat noodig geacht wordt, maar dit kan ook maar alleen het geval zijn, bij de zoodanigen die alleen onder hunne Protestant-

sche Mede-Christenen leven en onbekend zijn, met het jammerlijk en allertreurigst werkend vooroordeel, dat gedurig door onkunde en snoodheid aangekweekt, nog vele duizenden van Christusbelijderen helaas! beheerscht en bederft. Men vindt niet alleen onder de Roomschgezinden, maar zelfs ook onder de Protestanten, die afkeerig van eene ware en algemeene verlichting zijn, hoe zeer hunne drogredenen hier voor ook verschillen mogen, en deze verlangen dus ook zeker niet, dat de Bijbel onvervalscht in aller handen kome. Hoe gelukkig derhalve moeten wij het, in deze omstandigheden, en bij deze toedragt van zaken noemen, dat alomme de ijver wordt opgewekt, tot verspreiding van het beste Boek, dat alleen meer goeds, en groots, en heilzaams bevat, dan alle andere van vroegeren of lateren tijd, en dat voor alle Standen, van den met schepter en purper bedeelden Paleisbewoonder af, tot den geringsten dagloner en dienstbare toe! Nooit dan met bedroefdheid moest men uit de Geschiedenis kunnen ontwaren, dat Geestelijken, welke zich naar JEZUS CHRISTUS noemen, door verklaringen en bemoeijingen getoond hebben, het volk van het onschatbaar en hun van God verleend en aanbevolen voorregt, om den Bijbel te lezen, te willen te rug houden. Maar hoe zou men dan ook, wanneer men den Bijbel aanmerkt, als de eenige geheel zuivere bron, waar uit wij licht en troost voor leven en sterven putten kunnen en moeten, anders dan met het grootste genoegen worden aangedaan, hier over, dat een man, die zelf onder de Roomschgezinde Christenen het Leeraar-Ambt bekleedt, zich opgewekt en verpligt gevoelde, om vooral voor zijne geloofsgenooten een werk, als 't geen wij *nu*

voor

voor ons hebben, uit te geven. Hetzelve doet en het hart en het verstand van den Schrijver eere aan, en verdient alle aanprijzing.

Men wordt onder de lezing, wanneer men zich door zijne vooroordeelen niet geheel heeft laten verblinden, gedurig meer overtuigd, dat de titel volkomen waarheid behelst; en kan het als proeven, dat een Roomsch-Katholieke Leeraar het geschreven heeft, die zich boven de menschelijke aanmatigingen weet te verheffen, de waarheid bemint, en zijne dwalende broeders en zusters gaarne op den regten weg brengt, door hen tot de bron van lafenis en zegen zelve te leiden. Het is anders niet de vraag, *van waar?* maar wat? maar hier, bij dit onderwerp! en voor zulk een boekdeel, is het van wezenlijk aanbelang, te weten, dat geen Protestant, maar een Katholiek Priester, er de Schrijver van is; vooral, omdat wij ons vleijen mogen, dat het daardoor te meer, te eerder en te beter in de regte handen komen, en alzoo aan het heerlijk oogmerk beantwoorden zal. O! dat duizenden van onze broeders en zusters, die door menschelijke inzettingen en een moeijelijk juk van ons verwijderd zijn, lezen wat hun hier naar waarheid en met ernst betuigd wordt, en er door worden opgeleid, om, wat ook menschen zeggen mogen, den Bijbel zelven veel te lezen!

Zeer goed en juist heeft de Eerw. Schrijver, den heerlijken hoofd-inhoud des Bijbels hier eerst opgegeven, laat daar op bij wettige gevolgtrekking, welke het gezond menschenverstand gemakkelijk beoordeelen kan, het groot belang gevoelen, dat volken en Vorsten hebben, — niemand die wel denkt, en in menschengeluk waarde vindt, uitgezonderd, — bij de algemeene verspreiding, lezing, kennis en beoefe-

fening van de H. Schrift; en wijst vervolgens wel kort, maar toch toch tevens voldoende genoeg, uit de geschiedenis, aan, niet alleen welke vreesselijke onheilen, uit het miskennen en verwaarloozen van den Bijbel, in Christenlanden ontstaan zijn, maar ook wat en hoe men oordeelen moet, over zulke menschelijke dwangwetten, en verordeningen, volgens welke het Bijbellezen of verboden, of althans zeer beperkt en bezwaarlijk gemaakt werd.

De Schrijver toont bijzonder bekend te *zijn*, met de Pausselijke besluiten, met de bepalingen van Kerkvergaderingen, en zoogenaamde Geestelijke Regtbanken van verschillende tijden, rakende den Bijbel, deszelfs vertalingen en gebruik; maar ook de waarde of onwaarde daar van juist te kunnen beoordeelen, en met eene vereerende vrijmoedigheid te durven aanwijzen, en te bewijzen, wat er van de zaak *zij*, en hoe het gesteld is, met de Regten *en pligten* van elk eenen, ook den gemeensten Christenbelijder. Men hoore hem, bij voorbeeld, onder andere hier zeggen:

„ Niet bij den gemeenen regtgevoelenden man, maar bij *Wijsgeeren* en *Geleerdelingen*, die de Godheid willen doorgronden, en meer weten, dan het verstand bevatten kon, hebben alle ketterijen, alle dwaalleringen haren oorsprong genomen; gelijk ook reeds te voren is aangetoond. Wanneer dan de gemeene man in de goddelijke waarheden des heils doolt, en zich door vreemde dwaalgeesten en drogredenaars laat verblinden en misleiden; zoo is gebrek aan echt Christelijk, bijbelsch onderwijs de schuld daarvan. Men doe omtrent ontstane godsdienst-dolingen slechts ernstig onderzoek — men vrage den bewerker derzelven, of hij uit de *school* den Bijbel kent, of dezelve hem *in*

de

de kerk is uitgelegd? of hij benevens den Catechismus, ook den Bijbel heeft in handen gehad? of hij de Bijbelplaatsen, in zijn leerboek slechts aangewezen, zelf in den Bijbel heeft kunnen opzoeken en in de school opgeslagen heeft (*). Men vrage hem, of zijn leermeester zelf in de school den Bijbel in handen heeft gehad? of deze hem van den predikstoel is aanbevolen, of als een gevaarlijk boek verboden geworden? enz. enz. Men verlate zich, bij opgekomene aanhangen van geestdrijvers, niet altijd onbepaald op de berigten der Geestelijkheid; die zal nooit gefeild willen hebben en alles in 't werk stellen, om de schuld van zich af te weren, of zich over de gelegenheid verblijden, om hare oude gal tegen het Bijbellezen der leeken uit te braken; even min kan men zich altijd op de berigten der dienaars van Staat verlaten; zijn deze zelve geene vrienden van den Bijbel, maar heimelijke vijanden der Openbaring, dan komen hun zulke onderzoekingen juist te stade, om een boek in verdenking te brengen en als gevaarlijk te doen voorkomen, dat hun nooit heilig was en tegen hetwelk zij geslagen partij waren. — Der diepere, onpartijdige onderzoeking zal het niet ontgaan, dat niet de Bijbel, maar het gebrek aan *echt Christelijk bijbelsch onderwijs eenig en alleen de schuld was en is, van zoodanige treurtooneelen en befaamde ergernissen in den Godsdienst.*"

„ In

(*) „ Hoe vele *Catechismussen* in onze Kerk zou ik kunnen opnoemen, die de bewijsplaatsen uit den Bijbel alleen volgens kapittel en verzen aanhalen; en noch de schoolmeester, noch het schoolkind, bezitten eenen Bijbel om ze op te slaan! Heet dat niet *kolenbranders-geloof* leeren? O gij Godsdienst-ledigers!!

„ In andere oorden zoude men ook, van de spoedige verspreiding eener dwaalleer of geestdrijverij, geen onzeker besluit tot den zwakkelijken staat der maatschappelijke orde kunnen afleiden. Altijd en nog te dezen dage is de groote, arme menigte, wat de dag en de morgen van haar maakt. Zij kan eene kunstig zamenhangende reeks van waarheden noch toetsen, noch overzien, noch zich een behoorlijk inzigt daarvan verschaffen. Daarom heeft zij minder *wetenschappelijke onderrigting*, *dan opwekking en verlevendiging van een goed gevoel* tot haar bestier van noode. Zij behoeft onze, niet enkel verstandelijk berekende, maar ook hartelijke, volhoudende voorzorg tot hare gerustheid. Zonder dezelve valt zij ten tijde van moeite en druk in de strikken van menschen, die zich van hare behoeften en zwakheden tot hunne bijzondere oogmerken weten te bedienen."

„ Rede en Openbaring vorderen daarom eene *menschlievende welwillendheid* als toevoegsel, vermits het geoefendste verstand op zich zelf een te schraal cement is, om zulke ongelijksoortige deelen onderling zamen te voegen, en, in weifelende tijden, zonder een krachtig, zuiver gemoed! de proef niet doorstaat. Zoo verloor eens de Godsdienst alle warmte en uitwerking in de beoefening, toen het verstand begon te ziften en de schoolsche wijsbegeerte hare spitsvindigheden zonder zaken invoerde, toen de godsdienst-leeraars in ware *godsdienstplunderaars*, en de Christelijke kerken in gehoorzalen der zedelijke wijsbegeerte werden herschapen, gelijk zij nog wel zoo herschapen bestaan, in een aantal steden en landstreken."

„ Het krachtigste middel, om scheuringen en dwaalleer te weeg te brengen, is onloochenbaar

de

de *onbekendheid met de Heilige Schrift*, *en het gebrek aan wél ingerigt bijbelsch onderwijs in scholen en kerken*, gelijk ook de vroeger aangehaalde heilige Vaders eenparig hebben geleerd; daarentegen is het zekerste behoedmiddel tegen alle volksverleidingen en volksbewegingen door scheurmakers, dweepers en dwaalgeesten, gelegen in: *bevordering van Bijbelkennis onder Priesters en volk, bijzonder in scholen en kweekscholen voor onderwijzers; bijbelsch onderwijs in kerkelijke voorstellen tot goed verstand der geopenbaarde waarheden.*"

„Dat ieder Christen, en leek en Priester, het woord des levens in zijne eigene taal leze, is *thans meer dan ooit* noodzakelijk geworden, om een Christen te zijn en een rustig onderdaan te blijven. Kerk en Staat moesten er ten sterkste op uit zijn en er op aandringen, dat de Bijbel aan het volk wierd uitgereikt, ten einde de menschen te leeren: (*)

hoe veel er zij, dat niet in den Bijbel staat en men hun als leer des Christendoms gaf? hoe veel er zij, dat wel in denzelven staat en men hun niet als leer des Christendoms gaf!

Daar-

(*) „Ach *hoe veel is er, dat niet in den Bijbel staat*, en ons Katholijken echter wordt opgelegd! Geen wonder; dat, sedert het bestuur van INNOCENTIUS III. een bijzondere afkeer bij het Hof verwekt werd tegen Heilige Schrift en deszelfs verspreiding onder het geloovige volk, door overzettingen in alle landtalen. Zeer begrijpelijk! want in den Bijbel staat niets van Kardinalen en Primaten — geen woord van Aflaten, Processies, Bedevaarten, Kloostergeloften, pijnlijke boetedoeningen en andere werkheiligheden, geen lettergreep van Annaten, Mantel- en Dispensatiegelden...... Men vergelijke den *Hamburger onpartijdigen Correspondent*, 1818, No 86, het artikel *Aschaffenburg* 20 Mei. En wie komt daarbij niet de toorn van den heiligen PETRUS te binnen, (*Hand.* VIII: 20.) *uw geld zij met u ten verder-*

„ Daaruit zou niets, dat gevaarlijk is, geboren worden, dan alleen de waarſchuwing en de noodige les voor de Heeren Geestelijken van hooger of lager ſtand, dat zij wél mogen en moeten toezien, om in Bijbelkunde niet achterlijk te blijven bij het volk (*), hun leeraarambt en hunne leerwijze ſtiptelijk uit te oefenen naar de voorſchriften van den Bijbel, hunnen wandel naar dezelve in te rigten, en geene menſchelijke inzettingen boven Gods Woord te ſtellen. Er zijn, helaas! in onze dagen, *vele geleerden in den Godsdienst*, maar aan *onderwijzers in den Godsdienst* ontbreekt het. De eerstgenoemden hebben het *goddelijke* in den Bijbel *menſchelijk* beginnen te verklaren, en *menſchelijke verborgenheden* voor *goddelijke* in de plaats te zetten. Het is om die reden noodzakelijker, dan ooit, dat de Christenen zelve zich regelregt naar de goddelijke bron ſpoeden, uit welke men *waarheid*, *heiligheid* en *zaligheid* kan ſcheppen, en die huurlingen van alle kanten wil-

derve! omdat gij gemeend hebt, dat de gave Gods door geld wordt verkregen.

(*) „ Mij zijn vele Geestelijken bekend, die het zoo zeer verſpreide Testament van VAN ESS uit hun Kerſpel wenschten gebannen te zien, omdat hunne onderhoorigen thans als plaaggeesten, met het Testament in de hand, van de Heeren Pastoors uitlegging verzoeken, die zij niet kunnen geven, daar zij zelven *nooit den Bijbel*, maar ſlechts hunne zoogenoemde *Godsdienstleer* beſtudeerd hadden, kennende de *exegese* niet eens bij naam. Ik zelf hoorde eens eenen Dorpspastoor ſchimpen: *Dat vervloekte Bijbellezen der domme boeren, maakt mij tegenwoordig zoo veel moeite! hoe gerust was men voordezen, eer de boer dat boek kende; thans wil hij meer weten, dan ik. Om zijnenwil moet ik nog geld voor onnutte boeken, voor Bijbelcommentarien, uitgeven!!! De Paus heeft gelijk, dat hij het lezen van den Bijbel eene pest noemt, het is voor mij eene wezenlijke pestilentie!!*"

willen onklaar (*troebel*) maken, afleiden en doen uitdroogen. Wanneer de kinderen om brood roepen en er niemand is, die hun gezond en voedzaam brood geeft, zou het wreedheid zijn, in dezen nood van het leven des geestes, alle wegen voor hen te willen afsluiten, en hen zelfs voor strafbaar houden, als zij voor zichzelven brood zoeken."

„ Maar — zoo roepen vele, zeer vele Geestelijken — *de Paus heeft het Bijbellezen der leken verboden, en geene Bijbelvertaling in de taal des lands toegestaan, dan zulke, die hij zelf te* Rome *heeft goedgekeurd, en die met noten tot uitlegging uit de heilige Vaders voorzien zijn.*"

„ Het is eene treurige waarheid, dat er zulke aanstootelijke Pauselijke bevelen aangaande dit onderwerp zijn uitgevaardigd."

„ Door die keuren, zoo algemeen ingerigt en zich gedeeltelijk op Reg. IV. Ind. beroepende, werd niet slechts *allen leeken en allen Geestelijken* — zelfs den Aartsbisschoppen en Bisschoppen — alle regt en alle vrijheid benomen, *om den Bijbel in hunne moedertaal* te lezen; maar ook werd aan alle Aartsbisschoppen, Bisschoppen, Inquisiteuren en Oppersten der geestelijke Orden, van welken rang en stand de de Geestelijkheid zijn moge, ontzegd, aan iemand het lezen van den Bijbel toe te staan, zonder uitdrukkelijk verlof van den Paus."

Uitnemend zijn hier de bedenkingen beantwoord, welke men tegen het algemeen gebruik des Bijbels vroeger, en ook nu nog wel heeft ingebragt, en zeer verstandig heeft de achtingwaardige Schrijver gebruik gemaakt van vele verklaringen, betuigingen en opwekkingen in de Schriften der oude Kerkvaders voorkomende; iets waardoor voorzeker dit werkje, voor

de Roomsch Katholieke Christenen vooral, te belangrijker en doelmatiger geworden is.

De toon der liefde en des vredes, heerscht hier, maar ook tevens die der waarheid, en van hoogen ernst; en wij kunnen het ons niet anders voorſtellen, of de Bijbelverdringers, van welken aard ook, zij die Gods woord, het Evangelie, uit de handen, huizen en harten des volks pogen te verbannen, en dus ook tegen de goede en uitnemend ſlagende pogingen des Bijbelgenootſchaps, of heimelijk, of ook openlijk zich aankanten, moeten menigwerf hier van ſchaamte blozen, en hunne onchristelijke handelwijze verfoeijen. Mogten zij er ook door verbeterd worden! Voorzeker althans zullen hunne ſchadelijke bemoeijingen, nimmer in ſtaat zijn, het groote werk des Heeren nutteloos te maken.

Geen Kerkdom, maar Christendom, liever leeringen van God dan van menſchen, moet de leus van allen worden, die den naam van Christenen willen dragen. Daartoe kan, onder den Goddelijken zegen, dit geſchrift, zoo geheel naar de behoefte des tijds en de vooral bedoelde perſonen, bij uitnemendheid dienen. Wij kunnen het met alle vrijmoedigheid aan allen aanprijzen, en wanneer het iemand om waarheid te doen is, zal hij dit belangrijk werk voorzeker niet, zonder dank aan den Schrijver, en nut voor zich zelve, ten einde lezen. Wij kunnen deze beſchouwing van een boek, welks herhaalde lezing ons zoo veel genoegen verſchaft heeft, niet eindigen, zonder er nog deze woorden uit af te ſchrijven, welke toch wel niemand zal durven wraken:

„Voorwaar! woorden van menſchen zijn ellendige *surrogaten* voor het Woord van God; menſche-

ſchelijke boeken armzalige voortbrengſels, vergeleken met het goddelijke boek, den Bijbel. Iets beters en nuttigers, dan dit goddelijke geloofs- en zedeboek, in Christenhanden te willen geven, is zoo veel als zich te vermeten, van het beter te willen maken, dan Gods wijsheid en zijn eeuwig raadsbeſluit in zijne Openbaringen."

HANDBOEK *voor Hervormde Predikanten en Kerkeraadsleden; of volledige en geordende Verzameling van wetten en verordeningen, op de inrigting en het beſtuur der Hervormde Kerk in het Koningrijk der Nederlanden, welke ſedert het laatſte van den jare* 1813 *tot den eerſten Januarij* 1820, *zijn geatresseerd en voortdurende werking behouden hebben. Met de noodige Registers. Te* Leeuwarden, *bij* J. W. Brouwer *en* P. Wiarda, 1820. *XXVII en* 621 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 5 : — : —

Ter bevordering van de goede orde, in het beſtuur der Hervormde Kerk, en van eene gezette betrachting der Kerkelijke verordeningen bij derzelver leden, heeft de Eerw. VAN DER TUUK dit werk ondernomen, en met goedkeuring van Heeren Moderatoren der laatst gehoudene Sijnodale Vergadering, niet alleen, maar ook met dit voor hem vereerend gevolg, uitgegeven, dat zijn Excellentie de Heer *Staatsraad, Directeur-Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk* enz. bij dispoſitie van den 27ſten October l. l., N°. 5. *heeft goedgevonden, aan deszelfs Verzamelaar, den Heer* G. VAN DER TUUK, *Secretaris van het Provinciaal Kerkbeſtuur van* Vriesland,

en Pred. te Berlikum, *zijn genoegen te betuigen, over dezen nuttigen arbeid, welke zich door geregelde en oordeelkundige orde aanbeveelt; terwijl goed bewerkte registers deszelfs gebruik gemakkelijk maken.*

Dit oordeel, heeft Recensent zoo juist gevonden, dat hij hetzelve volkomen onderschrijven kan. Dit boekdeel is zoo wel en oordeelkundig, naauwkeurig en gemakkelijk ingerigt, dat het aan 't oogmerk geheel beantwoordt. De druk is zoo duidelijk, dat zelfs Hoogbejaarden er gebruik van zullen kunnen maken. Wij kunnen er met genoegen bijvoegen: dat, voor het vervolgen dezer verzameling, op de meest gepaste wijze gezorgd, en daarbij het gemak en belang der bezitters van dit werk op het oog gehouden zal worden. Wanneer wij letten op 't geen reeds in dit jaar weder besloten is, en nog gehoopt of verwacht mag worden, kunnen wij ons gemakkelijk verbeelden, dat het nog vooreerst aan geene stof ontbreken zal.

ANNALES ACADEMIAE Rheno-Trajectinae. Ann. CIƆIƆCCCXVIII - CIƆIƆCCCXIX. GERARDO MOLL, *Rect. Acad. Magn.* JANO BLEULAND, *Senatus Graphiario. Traj. ad Rh. apud* O. J. van Paddenburg *et* J. van Schoonhoven, *Acad. Typogr.* CIƆIƆCCCXX. *p.* 791. *Form.* 8*vo. Maj. Constat f* 4: 16: —

Behalve de namen der Hoogleeraren en Lectoren, der Utrechtsche Akademie, de opnoemingen der prijsvragen, der lessen, der openlijk verdedigde Akademische Verhandelingen, de plegtigheden enz. van elders ook reeds bekend, maar die hier nogtans derzelver regte plaats bekleeklee-

kleeden; behelst dit belangrijk boekdeel: drie redevoeringen, namelijk, van de Hoogleeraren MOLL, van LITH DE JEUDE en VOSMAER, en de bekroonde en goedgekeurde antwoorden van de Heeren Stud. H. C. VAN DER BOON MESCH, J. SANDRA, B. A. NAUTA en J. A. THORBECKE, op de door Utrechts Hoogleeraren uitgeschrevene prijsvragen.

De Hoogleeraar MOLL heeft, zeer kort en duidelijk, het wezenlijk aangename en belangrijke der vlijtiglijk door waarnemingen, niet door gissingen, beoefende Sterrekunde doen opmerken, ter gelegenheid dat hij het Rectoraat aan zijnen Ambtgenoot H. ROIJAARDS opdroeg.

De Hoogleeraar J. VOSMAER vergeleek, bij gelegenheid dat hij van *Harderwijk* overgekomen, als buitengewoon Professor te *Utrecht*, openlijk aanving, zeer gepast de nieuwe met de oude Geneeskunst, ten einde de meerdere voortreffelijkheid der eerstgenoemde boven de andere in 't oog te doen vallen.

Professor G. T. VAN LITH DE JEUDE, insgelijks van *Harderwijk* naar *Utrecht* verplaatst, sprak, bij de aanvaarding van zijnen nieuwen post, met oordeel en warmte over J. SWAMMERDAM, als een voorbeeld van uitstekende beoefening der Natuurlijke Historie.

De wakkere, en reeds te voren voordeelig bekende Kandidaat en Leidsche Studiosus H. C. VAN DER BOON MESCH heeft het Scheikundig onderzoek, over de geaardheid van het *Chlorisch* beginsel, of het, om deszelfs geelgroene kleur, aldus van den Heer HUMPHRIJ DAVIJ, met een van de Grieken ontleend woord, genoemde *gaz acidum muriaticum oxygenatum*. — het voor en tegen tevens beschouwende, — zoo ingerigt en uitgevoerd, dat men niet alleen voor het gevoelen van dezen grooten Schei-

kundige meer en meer wordt ingenomen, maar ook het gunstig oordeel over deze Verhandeling geveld, en den lof deszelfs Schrijver deswegens toegezwaaid, allezins billijken moet.

In het regtsgeleerde vak, blijkt ook de Kandidaat J. SANDRA, wel bedreven te zijn, daar hij eene goed bewerkte en wel onderscheidende Verhandeling geleverd heeft, die boven de twee andere ingezondene, den prijs waardig gekeurd is, over het onderscheid dat de *Romeinen* van den beginne der regtsgeleerdheid, gemaakt en in 't oog gehouden hebben, tusschen zaken van gestreng regt, en die welke gezegd worden van goede trouw te zijn, zoo dat zij ten aanzien van de eerste niet, gelijk in de laatste, de eenvoudigheid van het natuurregt behouden hebben.

De opgave, om het gevoelen van M. T. CICERO, over den *volmaakten Redenaar*, op te maken, uit 't geen door CRASSUS, ANTONIUS, CESAR en anderen, over de welsprekendheid, in de boeken van dezen Grooten Romein, *over den Redenaar*, gezegd voorkomt. — is door den Leidschen Student, B. A. NAUTA, zoo uitmuntend geschied, dat dezelve boven vier andere ook ingekomene, zonder aarseling den hoogsten prijs geoordeeld is verdiend te hebben. Zij is indedaad ook zoo naauwkeurig, regelmatig, oordeelkundig, duidelijk en juist behandeld, dat ze den jongen Steller groote eer aandoet.

Met genoegen merkten wij ook, in de Verhandeling van zijnen mededinger, den Kandidaat en Leidschen Student, J. R. THORBECKE, (van *Zwol*) welke gerekend is de zijne 't naaste bij te komen, en waardig gekeurd, om ook gedrukt te worden, op, eene grondige kennis van zaken, een wel wikkend oordeel, onver-

moei-

moeiden ijver en zucht, om zijne gedachten in de taal, waar in hij schrijft, in navolging der Ouden, behoorlijk uit te drukken. Offchoon dan ook, vooral wegens orde, duidelijkheid en naauwkeurigheid, die van den Heer NAUTA, den voorrang toekennende, verklaren wij dezelve ook met veel genoegen gelezen te hebben. Wij verblijden ons over zulke schoone proeven van wel besteden tijd, als ons hier van Jongelingen van de Leidsche en Utrechtsche Hoogescholen geleverd voorkwamen, en wenschen dat dezelve veler edelen naijver opwekken zal.

Zeer zeker verstrekken deze Jaarboeken, 's Lands Hoogeschool te *Utrecht*, tot eere. Deszelfs bloei neme meer en meer toe, en levere bestendig de schoonste vruchten op, voor Kerk en Vaderland!

M. VALERIUS MESSALA CORVINUS. *Geschetst in eenige Tafereelen uit de Romeinsche Geschiedenis. Gedurende zijn leven. Door Mr.* M. C. VAN HALL, *Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, en Lid van het Koninklijk Instituut. Eerste Deel. Te* Amsterdam, *bij* J. van der Heij, 1820. *XVI en* 210 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 4: 18: —

Het gevoel voor het schoone en goede, onder zijne medeburgers op te wekken, en levendig te houden, is voorzeker waardig, om als doel van eenen bekwamen Schrijver of Redenaar aangemerkt te worden. Dit hield ook de Heer VAN HALL voor oogen, onder het schrijven van deze *Tafereelen*, uit de Romeinsche Geschiedenis, welke den held, M. V. MESSALA, bijgenaamd CORVINUS, ook den niet geleerden vriend

vriend van het schoone en goede, op eene zeer gunstige en tevens aangename en leerzame wijze, doen kennen. Hij heeft, dit ziet men, deze vrucht van zijnen letter-arbeid, met liefde, met kunde en oordeel bewerkt, en gekweekt, en erkent met veel gevoel, in zijn Voorberigt, de vriendschappelijke bereidvaardigheid van den hoewel oud, evenwel nog altoos (naar onze wenschen) te vroeg gestorvenen, beroemden Hoogleeraar CRAS: om dit zijn hem daartoe aangeboden werk, op zijn merkwaardig sterfbed*, slechts weinige dagen voor zijnen dood, nog te lezen en hem belangrijke opmerkingen daar over mede te deelen; welke hem (verklaart hij met reden,) dierbaar zullen blijven, als het laatste geschenk van eenen stervenden vriend, en van eenen wijzen, die, na een lang, altijd werkzaam en hoogstnuttig leven, met dezelfde helderheid en opgeruimdheid van geest, die hem *in de* kracht zijner jaren nooit begaf, in *zeer hoogen* ouderdom zoo gereed was, de gewesten der onsterfelijkheid blijmoedig in te gaan.

MESSALA, de vriend en tijdgenoot onder anderen van OVIDIUS, TIBULLUS, VIRGILIUS, PROPERTIUS, HORATIUS, MACER, CICERO, en Keizer AUGUSTUS OCTAVIANUS, gelijk, bij voorbeeld, uit het leven van TIBULLUS, den beminnaren der oude Romeinsche Letterkunde wel bekend is, leefde in dat beroemde tijdvak, waar uit ons zoo vele heerlijke gedenkstukken, in gebonden' en ongebonden' rede, zijn overgebleven, welke zoo lang er eenige ware smaak heerscht, op hoogen prijs zullen geschat blijven. Hij is, *en* uit hoofde van zijne hoedanigheden en Letterkunde, en wegens zijne betrekkingen en lotgevallen, wel waardig gekend te worden. Ook zij, die met de heerlijke overblijfsels van het

het oude *Italië*, in het oorspronkelijke niet bekend zijn, omdat zij de schoone taal der Latijnen niet geleerd hebben, zullen, in deze tafereelen, den Romein leeren kennen en bewonderen, als Staatsman, held, redenaar, liefhebber der edele Dichtkunst en vriend van het puik der *Romeinen*, die, al verschilden zij ook hier of daarin van hem, evenwel zijne groote eigenschappen, zoo wel als bedrijven, wisten te waarderen. Dit eerste Deel, vangt met eene geschikte Inleiding aan, en eindigt met de vermelding der schitterende zegepraal, of van den zegevierenden intogt van CÆSAR OCTAVIANUS, na zijne roemrijke overwinningen in *Egijpte*, op ANTONIUS en CLEOPATRA.

De Heer VAN HALL, met andere, niet zonder grond, aannemende, dat MESSALA dezen plegtigen intogt in *Rome* heeft bijgewoond, heeft aan het slot menschkundig toegegeven aan zijne verbeelding, op eene wijze welke met den titel van dit werk overeenkomt, en die naar het vervolg te meer verlangen doet. Trouwens zoodanig is het geheel ook ingerigt, dat zich bovendien nog door uiterlijke bevalligheid aanprijst, waarvoor ook de Uitgever dank verdient. De aanteekeningen achter aan geplaatst kunnen ten bewijze verstrekken, van de vlijt aan dezen arbeid besteed, maar getuigen ook van deszelfs naauwkeurigheid, waarom er de woorden van den Heer R. VAN OMMEREN: *dewijl de geschiedkundige waarheid door geene stoute verzekeringen of bloote redekavelingen, maar alleen door geloofwaardige getuigenissen der oude Schrijveren zelve kon beslist worden*, zeer goed voor voegen.

De inkleeding is gansch niet onnatuurlijk, en geschikt om van den held der geschiedenis te zeggen, of te doen voorkomen, wat daartoe door

den Schrijver uit de ouden zelve, en uit de schriften van latere ook nog levende Schrijvers daar over, was opgezameld. Zeer geschikt zijn ook onderscheidene plaatsen, uit HORATIUS, bij voorbeeld, TIBULLUS en PROPERTIUS, in deze tafereelen ingeweven, waar van de zin, hoofdbedoeling en navolgingen goed, getrouw uitgedrukt, en ook wel fraai kunnen genoemd worden.

Tot bewijs leze men deze dichterlijk vrije overzetting der Ode van HORATIUS, die dus begint:

Quando repostum cæcubum ad festas dapes,
Victore lætus Cæsare,
Tecum sub alta (sic Jovi gratum) domo,
Beate Mæcenas, bibam? etc.

„ Wanneer zult gij, MÆCEEN! in uwe trotsche zalen,
(Daar 't *Jupiter* gehengt) ten feestdisch rijk gesierd,
Me op ouden hoogtijdwijn, zoo als weleer onthalen,
Nu CÆSAR zegeviert?

Wanneer zal mij de klank weêr streelen
Der Phrygiaansche fluit;
Voor mij de blijde harptoon spelen
In Dorisch maatgeluid?

Zoo vierden wij, voor weinig jaren,
De vlugt eens Legerhoofds, dat, overdekt met schand,
Zijn kielen zag geblaakt, verbrand,
Toen hij, zich wanend God der baren,
Met kluisters, afgerukt van vuige rooverscharen,
Bedreigen durfde ons Vaderland.

De

De Romer (ach, nakomelingen!
Neen, gij gelooft die schandmaar niet)
Laat zich het krijgsbevel ontwringen,
Gehoorzaamt, waar een vrouw gebiedt;
Hij voert, met sidderende handen,
Voor 't vuigst gebroed der Morgenlanden,
Verschansing, wapenrusting aan;
De zon ziet *Rome's* adelaren
De tent beschermen van barbaren,
Ontmanden vuig ten dienste staan!

Triomf! der Gallen ruiterbende
Wischt af dien hoon door 't stoutst besluit,
En roept, vermoeid van smaad, in 't ende,
Het: leve CÆSAR! CÆSAR! uit.
Des vijands vloot, in 't hart gegrepen,
Vlugt heen met de Oosterkoningin,
Of zeilt, omringd van CÆSARS schepen,
De Zeegolf overwonnen in.

Iö! waar toeft de zegewagen,
Met gloeijend goud bedekt?
Waar toeft het rundrenspan, nooit in 't gareel geslagen,
Dat de triomfkar trekt?
Iö! waar toeft de held, die zoo mogt zegevieren?
Een MARIUS verwinn' JUGARTHA's magt en troon;
Op 't puin van 't fier *Karthaag* plant' SCIPIO banieren:
Dat puin strekk' hem ter tombe, en groen' van eerlaurieren,
Zijn heldendeugd ten loon!
Maar *Rome's* schrik op land en golven
Verwonnen, legt zijn praal voor 't doodsche rouwkleed af;
En wijkt, en vlugt, en snelt, in leed en schand bedolven,

Naar

Naar *Crete* of *Lybie's* kust, onzeker, langs de
golven,
Zijn wanbedrijf ter straf.

Kom, knaap! breng ruimer drinkbokalen:
Dat *Chios* nektar mij verblij!
Thans moet ook 't vogt van *Lesbos* stralen,
De *Cecuber* in bekers pralen!
Kom! CÆSARS arm mogt zegepralen;
Mijn angst en zorgen zijn voorbij!

Verscheldene aanmerkingen tusschen beiden, zijn juist, en zullen de goedkeuring van den bekwamen lezer wegdragen.

Ook dit werk diene, om den lust tot het lezen der Ouden meer en meer op te wekken, die zoo gelukkig herleeft.

VERHANDELING over de Interpunctie: behelzende een zeer geleidelijk onderrigt aangaande de gronden en het gebruik dezer hoogstnuttige wetenschap, en opgehelderd door eene menigte voorbeelden; naar het Fransch van den Hooggeleerden Heere E. A. LEQUIEN, *Professor in de Grammatica, &c. &c. &c., te Parijs, tweede Uitgave: doch, met vermijding van het Fransche Taalëigen, opzettelijk ten gebruike van den Nederlander geschikt. Door* J. J. PERK, *te* Hilversum. *Te* Amsterdam, *bij* W. Brave, 1819 *XXIV en* 205 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1: 10: —

Over het gebruik en de plaatsing van rust-, schrijf- of leesteekenen, zijn het allen in alles niet eens; de een zelfs van de meest geachte Schrij-

Schrijveren verschilt, in deze en gene bijzonderheid, hier nog al aanmerkelijk van den anderen. In het bezigen van het punctum, stip- of slotpunt, — van het uitroepings- of verwonderings-teeken, van het vraag-teeken, en van de duo-puncta, of dubbele punt, wanneer men de woorden van eenen anderen wil laten volgen, enz. is men het wel eens; ook zullen de meesten althans wel toestemmen, dat de semi-kolon of komma-punt het teeken is, waarmede men den halven zin sluit, wanneer de periode of volzin eene behoorlijke rondheid heeft, en dat men onder de lezing, bij hetzelve, half zoo lang dient te rusten, als bij het slotpunt; ja dat ook, in eenen meer dan gewoon langen volzin, dit teeken mag herhaald worden. Wie stemt ook niet toe, van de zoodanigen, namelijk, welke hier eene stem gerekend kunnen worden te hebben, — dat de komma eene korte rust aanduidt, en altoos geplaatst moet worden, voor en achter zulke woorden, die wel in den volzin te pas komen, maar wier gemis evenwel geenen onzin baren zou; bij voorbeeld: twee Vreemdelingen, *beiden uit Perzië afkomstig*, reisden zamen enz. Wie ziet niet, dat de cursief gedrukte woorden hier, zonder den zin te storen, gemist konden worden?

Maar de een is kariger, de ander overvloediger, in het bezigen van dat rust-teeken.

Zoo vinden wij hier bladz. 20 een voorbeeld: *Het is slechts om het onbillijk gebruik hetwelk gij van den overvloed maakt te straffen dat God soms uwe velden met onvruchtbaarheid bezoekt.*

Zonder ééne komma; maar zullen er niet velen zijn, waartoe wij ook behooren, die achter het werkwoord *straffen*, althans dit teeken

ken zouden willen geplaatst hebben ? Zouden ook niet anderen nog een komma achter *slechts* vorderen ? Verwisselen ook niet velen de komma-punt, met de dubbele punt, terwijl anderen gelooven, dat dit onderscheid altoos moet in 't oog gehouden worden ?

Het blijkt dan, om nu niets meer op te noemen, dat in deze nog geene volkomene gelijkheid plaats heeft; en dat het dus niet is af te keuren, pogingen aan te wenden, om, gelijk in de spelling, zoo ook hierin, eene meerdere gelijkheid en overeenstemming te doen plaats vinden.

Zoo dacht er ook de Heer PERK van *Hilversum* over, die daarom dit werkje, hoe zeer hij het niet volledig vond, vertaald en, van eenige aanmerkingen vergezeld, uitgegeven heeft. Wij moeten dien goeden ijver prijzen, edoch twijfelen wij, of het goede oogmerk hiermede wel ten vollen bereikt zal, of ook kan worden. Zeer goed is het te keuren, dat de Schrijver, door voorbeelden, zich duidelijk heeft zoeken te doen verstaan, maar het getal is al te groot geworden. Dat hier eenige regels opgegeven worden, moest men billijk verwachten, maar ze zijn al te veel vermenigvuldigd. Over de komma alleen, zijn bijna 80 bladzijden gevuld. Onze Nederlandsche Vertaler heeft te regt, en in het Voorberigt, en ook in de noten gesproken, van zekere vrijheid, welke men in deze behoort te laten, waar mede wij ons, onder zekere bepalingen, gaarne vereenigen. Het al te veel en te weinig is hier beide af te keuren. Behalve zekere algemeene bepalingen, gewenne men de Jeugd, door eene verstandige keuze, en onder eene gedurig herhaalde oefening, om verstaanbaar, en naar den aard der zaken te lezen; en zij zul-

zullen ongevoelig leeren rusten, waar en zoo lang als het behoort, en bij gevolg ook daarnaar de rust-teekenen, of hoe men ze noemen wil, (aanwijzing van deelen en onderdeelen van eenen volzin, met opzigt ook tot toon en leiding van stem,) gemakkelijk weten te plaatsen. In 't oog loopende gebreken, wezenlijke fouten, zullen zij dan althans gemakkelijk vermijden. Al te angstvallig behoeft men toch ook hier niet te wezen, 't welk gemakkelijk een grooter kwaad zou kunnen veroorzaken, te weten: eene stijfheid in het schrijven, zoo nadeelig voor den stijl en perioden-bouw.

De schrijfwijze blijve vooral levendig, en men zorge, dat de Lezer, met den Schrijver, zoo gemakkelijk mogelijk voort denke.

Het verdienstelijke van des Vertalers hier aangewende poging regt doende, komt het ons voor, dat hij voor de Jeugd liever een boekje moest zien te leveren, waar in zeer kort en duidelijk, eerst het algemeen aangenomene vervat was, en vervolgens gehandeld werd, over de punten in verschil, met bijvoeging van wel gegronde en beproefde raadgevingen.

Ondertusschen is hier veel goeds gezegd, gelijk over het gebruik van de *komma*, tot bladz. 83, over dat van de *komma-punt*, van bladz. 84—108. Dat van de *dubbele-punt*, bladz. 109—137. Dat van de *slot-punt*, bladz. 138—143. Dat van het *vraag-teeken*, bladz. 143—151. Dat van het *verwonderings-teeken*, bladz. 152—155. Dat van het *opschortings-* of *weglatings-teeken*, bladz. 155—157. En dat van het *bindstreepje*, bladz. 158. en over 't geen verder in Hoofdstuk IX, getiteld *aanmerkingen*, voorkomt, ook in het aanhangsel.

De voorbeelden geven aangename bewijzen van den goeden smaak des Heeren LEQUIEN, zij

zijn

zijn van de voortreffelijkste Fransche Schrijvers doorgaans ontleend, en veraangenamen de lezing.

Ter verpozing voor den Lezer, schrijven wij het volgende over:

„ Onrustig en loszinnig in den voorspoed, standvastig en onwinbaar in den tegenspoed; vöör alle kunsten gevormd; overtollig beschaafd, gedurende de rust van den staat, lomp en woest, in politieke beroeringen; drijvende, als schepen zonder ballast, naar den *wil* van allerlei hartstogten; nu in den hemel, straks in den afgrond; vol geestdrift, en ten goede en ten kwade; doende het eerste, zonder daarvoor dankbaarheid te vragen, en het laatste, zonder daarover verwijt te gevoelen; noch over hunne misdaden, noch over hunne deugden nadenkende; kleinhartige vrienden van het *leven*, in vrede, en hetzelve verkwistende, in *veldslagen*; ijdel, boertig, eerzuchtig; *ervaren en* nieuwelingen tevens; alles buiten zich verachtende; ieder op zich zelven de beminnelijkste, doch, gezamenlijk, de hatelijkste der menschen; innemend in hun eigen land, doch onverdragelijk bij vreemdelingen; beurtelings, zachter en onnozeler dan het lammeken dat geslacht wordt, en onbarmhartiger en wreder dan de tijger die zijne prooi verslindt: *zóó waren voormaals de Athenienzen, zoo zijn nu de Franschen.*"

CHATEAUBRIAND.

Ook dit werkje zij bevorderlijk ter waardering en opluistering van onze schoone moedertaal, die veel meer oorspronkelijk is dan de Fransche!

Ce-

Geschiedkundige GEDENKSTUKKEN *en Aanmerkingen over het Bestuur van Holland; door* LODEWIJK BONAPARTE, *gewezen Koning van* Holland.

Do what you ought, happen what may.

Uit het Engelsch vertaald. Eerste Deel, 294 *Bladzz. Tweede Deel*, 396 *Bladzz. Derde Deel*, 340 *Bladzz. Te* Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren, 1820. *In gr. 8vo. De prijs van het geheele werk is f* 9 : — : —

Holland onder de regering van eenen Vreemden! Voorzeker geene aangename gedachte voor iemand, wien Hollandsch bloed door de aderen vloeit. Eene gedachte ondertusschen, welke de geschiedenis helaas! verwezenlijkt. Hoe kort ook van duur dat Bestuur moge geweest zijn, de Nakomelingschap zal het zich echter naauwlijks kunnen begrijpen, dat deszelfs voorgeslacht, zich zulk eene onteering waardig, of rijp maakte. Het blijft ondertusschen een vlek in 's Lands Historiebladen, welke er niet is uit te wisschen. Eenmaal door een vreemd volk overheerd, en aan de willekeur van eenen Aartsdwingeland onderworpen, werd aan Holland, ter voorbereiding als 't ware voor eene nog smadelijkere verguizing, — eene geheele ophouding van het volksbestaan, door de inlijving in een overwigtig geworden Rijk, — een man toegezonden, om onder den titel van Koning, over ons te regeren, zoo lang het zijnen Broeder behagen zou. Die man nu is het, van of door wien het Publiek een werk ontvangen heeft, door hem in de dagen zijner ruste opgezameld,

't welk ons uit het Engelsch overgezet, hier ter lezing wordt aangeboden. Het kan als eene bijdrage worden aangemerkt tot de geschiedenis, vooral van de jaren 1806 tot 1810; waar in verscheidene bijzonderheden voorkomen, die men niet onbelangrijk noemen kan, en de *Engelsche* Uitgevers verzekeren ons, dat de erkende eerlijkheid van den Schrijver, een genoegzame waarborg is, voor de getrouwheid van zijn verhaal, 't welk hij volgens zijne eigene ervaring geeft, zelfs dan ook, wanneer hetzelve door geene bewijzen gestaafd wordt. Er is althans wel iets goeds uit te leeren, en mogten maar allen die het lezen, het groote voorregt, dat wij thans genieten, met weder een eigen volk uit te maken, en geregeerd te worden, door eenen wettigen Koning, uit Neerlands bloed gesproten, behoorlijk waarderen! Voor hen die in de zoo berucht gewordene Familie belang stellen, komen in dit werk, en ook in de aanteekeningen en bijvoegsels, verscheidene niet algemeen bekende bijzonderheden voor, die het onwaarachtige van eenige uitstrooisels, welke in omloop gekomen zijn, aanwijzen. Verscheidene officieele Stukken van den gezegden tijd, betreffende Holland, waarvan de Schrijver dit werk eene verzameling wil genoemd hebben, treft men hier aan, en alles is, zelfs in verschillende, Holland niet regtstreeks betreffende, meer of min uitvoerige uitstappen of uitweidingen, wel schrander zoo ingerigt en voorgedragen, als geschikt was, om voor den hoofdpersoon hier, als een man van een goed hart, en die den Hollanderen waarlijk wel genegen was, in te nemen. Zelfs de man, die in zijne Familie van geenen adel hooren wilde, dan die van hemzelven aanvang nam, en door wien LODEWIJK geworden is, wat

wat hij werd, wordt daarom wel eens, hoe hoog anders verheven, in een minder gunstig licht voorgesteld. LODEWIJK komt hier voor als een Vreemdeling, die de Hollanders zoo gunstig leerde kennen, dat hij hen beklaagde, over hunne diepe vernedering, en daarom zelfs wel eens verzekerde: *Ik zal doen wat ik kan, om u te doen vergeten, dat ik geen Hollander ben.* Betoonde hij hierin geen meerdere kieschheid, dan wel eenige anderen van onzen eigenen grond, die voor eenen vreemden zoo gemakkelijk zich buigen kunnen?

Al blijkt het dan ook hier, dat het waarlijk zijne schuld niet was, dat niet ieder een zoo hoog over NAPOLEON dacht, als hij, zijn mindere en hem hoog achtende broeder; ongevoelig wordt evenwel hier, ook nu en dan, het medelijden opgewekt met iemand, die wel geschiktheid schijnt gehad te hebben, om in eenen goeden huisselijken kring de stille genoegens te smaken, door geen nijd, of twist of hoogheid gestoord. Hoe veel goeds hier, trouwens, ook van des gewezenen Konings gezindheden, en van zijnen ijver om zich toch op eene voor de Hollanders, zoo als hij ze zich voorstelde, vleijende wijze, bij elke gelegenheid uit te drukken, en ze toch maar gerust te stellen, hoe erg ook de zaken liepen, met de verzekering: dat zij, indien zij maar voortgingen met geld te geven, en op het woord van zijnen *edelmoedigen* Broeder te vertrouwen, toch eindelijk eens regt gelukkig zouden worden; leveren deze gedenkstukken, toch waarlijk, onzes erachtens, de duidelijkste blijken op, dat het den vreemden man geheel ontbrak, aan die vastheid, kunde en moed, welke vereenigd met eerlijkheid, ervaring en waarachtige liefde voor de Ingezetenen, eenen

Vorst in ſtaat ſtellen, om wel te regeren. Men ziet hier zoo duidelijk als mogelijk is, waartoe het ſtelſel van inſchikkelijkheid en vrees leidt, en wat woorden beteekenen zonder daden. Indien het anderen gaat, als ons, dan vervelen hun zeker die verbazend lange redevoeringen, welke hier gedurig opgedischt worden. Voor Franſchen moge dit aangenaam zijn, die zoo verbazend veel werks van vleijerij en complimenten maken, maar de Hollanders beminnen meer zaken en daden; ja al te veel en te dikwerf herhaalde loftuitingen en vleijerijen, vooral wanneer ze niet door de uitkomst verheerlijkt worden, veroorzaken bij de laatſten wel eens achterdocht en vrees. Het is zeker, hoe hoog ook LODEWIJK over zijne kennis aan de geaardheid van onze Natie zelf dacht, hij blijkt haar, en hoe is hem dat ook kwalijk te nemen? niet gekend te hebben. Van het langdradige en vervelende voor den Lezer, van alle die boodſchappen, adresſen, antwoorden enz. welke hier voorkomen, blijkt de Verzamelaar zelf wel iets gevoeld te hebben, zoo dat hij zich, in het tweede Deel, gemeend heeft daaromtrent te moeten verontſchuldigen, door te zeggen: *Dat dit onvermijdelijk was, wanneer men het doel en den titel van dit werk in aanmerking neemt.* Nu, die aanmerking gelde dan! Naar ons inzien, zal men dan toch ook moeten toegeven, dat dit werk aanmerkelijk korter had kunnen zijn, zonder daarom een ſoort van Almanaks-kroniek te worden, gelijk het nu zelfs hier en daar, ja niet zelden, hieraan wel eenige gelijkheid heeft.

De Engelſche Uitgevers, en zoo ook de Hollandſche Vertalers, hebben nu en dan, onder aan, eene aanmerking geplaatst, welke wij met verſcheidene nog zouden kunnen vermeerderen; maar wij zouden dan de grenzen

dezer beschouwing moeten overschreden, en in bijzonderheden geraken, die wij liever vermijden willen. Men herinnere zich wat er gebeurd is, begrijpe dat de Schrijver of Verzamelaar LODEWIJK BONAPARTE is, bedenke dat het oogmerk is, om den Hollander te doen blijken, welk eene genegenheid die gewezen Koning voor hen had opgevat, en stelle zich voor, hoe gelukkig veranderd de tijden zijn!

Uit den brief, geteekend *Soleure* den 29 November 1813, welke in de bijlagen voorkomt, aan de *Regering van Amsterdam* gezonden, ziet men, dat de Graaf van SAINT-LEU, tot het laatste toe, zich nog wel gevleid heeft, dat men zijnen dienst in Holland nog wel eens verlangd zoude hebben, maar op het antwoord door hem hierop ontvangen, waarin onder andere het gewenschte nieuws, de bevestiging van het Huis van *Oranje*, — hem werd medegedeeld, — begrepen heeft, nu, gelijk te voren, *van alle verpligtingen jegens Holland ontslagen te zijn.* Ons gelukkig herboren Vaderland, herneme meer en meer deszelfs ouden luister en roem, allen die er met ons belang in stellen, verheugen er zich dankbaar over, en de Emeriti die het waardig zijn, genieten eene heilzame rust!

Het ZEE-BAD, of overzigt over den oorsprong en de nuttigheid der Baden in het Algemeen; benevens eene meer opzettelijke beschouwing van den invloed der Zee-Baden in het bijzonder, op de bevordering of herstelling der gezondheid; door Geneeskundige Waarnemingen gestaafd: met een Aanhangsel nopens de nieuwe Zeebad-Inrigting te Scheveningen. *Door* G.

 SWAR-

SWARTENDIJK STIERLING, *A. L. M. Med. Chir. et Phil. Doct.*, *Lid van verscheidene geleerde Genootschappen, thans praktizerend Geneesheer te* Hamburg, *voormalig Arts aan het Zee-bad te* Travemunde, *en* A. MOLL, *Med. Doct., praktizerend Geneesheer enz. te* Nijmegen. *Te* Dordrecht *bij* Blussé *en* van Braam, 1819. *XVI en 337 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2 : 16 : —

De gezondheid en het genoegen, zijn voorzeker dingen, waaromtrent niemand onverschillig zijn mag, en ter bevordering, bewaring of herstelling van welke, men wel zijne aandacht behoort te bepalen. Onder andere zijn het ook de Zeebaden, die vooral sints eenigen tijd, daarbij bijzonder in aanmerking kwamen, en omtrent welke velen dus ook wel het een en andere, tot hun onderrigt, verlangen *te lezen.* Daar aan nu zijn deze bladen vooral gewijd. Van 't geen door den Heer STIERLING te voren, in het Hoogduitsch, herhaalde reizen geschreven en uitgegeven was, over dit onderwerp, heeft de Heer MOLL, zijn vriend, verstandig gebruik gemaakt en er, bepaaldelijk ten aanzien van ons Vaderland, het noodige bijgevoegd, en er dien vorm aan gegeven, waar in wij het nu voor ons hebben.

De Voorrede is wel ingerigt, om den Hollandschen Lezer belang in het onderwerp te doen stellen. Voegzaam is de hier gevolgde orde, volgens welke, in de eerste Afdeeling, over het baden in 't algemeen, en in de tweede over het *Zeebad* in 't bijzonder gehandeld wordt, en tot slot een aanhangsel voorkomt, over het Zeebad te *Scheveningen.* Zeer goed is hier het gebruik en misbruik aangewezen, en dus het aar-

aardig gezegde van BACCIUS, voor oogen gehouden:

Balnea, vina, venus corrumpunt corpora ſana,
Corpora ſana dabunt balnea, vina, venus.

Beide de Heeren STIERLING en MOLL, zijn groote voorſtanders van het baden, vormen zich hooge denkbeelden over den invloed van het bad op het menſchelijk ligchaam in 't gemeen, en leeren hier het nut der baden kennen, als reinigings middel, ter bewaring en bevordering der ſchoonheid, — ter bedaring en vermoeljenisſen van ziel of ligchaam, ter verlenging des levens, en tot genezing en herſtelling. Maar zij deelen ook hunne beproefde gedachten hier mede, over de geſteldheid van en den verblijftijd in het bad, over het gebruik van ſpijs en drank voor- en na het bad, over ſlaap, rust en beweging na het baden, — en eindelijk over de werkzaamheid van den geest, en den invloed van hartstogten en gemoeds-aandoeningen na het baden.

Tot de Tweede Afdeeling gekomen, wordt eerst, over den regelmatigen en onregelmatigen toeſtand des ligchaams, het een en andere aangemerkt, daarvan de toepasſing kortelijk gemaakt op de geneeswijze, en zoo overgegaan tot het Zeebad, beſchouwd als algemeen en bijzonder geneesmiddel. Na de voordragt van het een en andere, over de beſtanddeelen van het Zeewater, de Phijſiſche werking van het Zeebad, deszelfs invloed, leefregels bij het gebruik van het Zeebad, enz. wordt gehandeld over de aanwendbaarheid van het Zeebad, in organiſche en in materieel dunamiſche ziekten; en aangewezen de genezende kracht van hetzelve:

In ziekten, met onregelmatige werkzaamheid van het zenuwgestel — met ziekelijk verhoogde prikkelbaarheid van het zenuwgestel, met uittering door medelijdendheid (*sijmpathica*) — in chronische ziekten van het orgaan der huid, zonder koorts, — en ziekten met algemeene zwakheid van het watervaatstelsel — uit verstopping der zennwen, gewrichteu, spieren enz. Zonder koorts, — in ziekten van den omloop des bloeds, zonder werktuigelijke beleediging der vaten — met zwakheid en ziekelijke prikkelbaarheid der piswegen et partium genitalinm, — met algemeene zwakheid der organische massa, — met zwakke tegenwerking van het slag aderlijk stelsel, sluimerende levenskracht, en gebreken in den zamenhang, waar in de vermagering door pis en zweet plaats grijpt, en zielziekten. Deze beschrijving, met waarnemingen gepaard, trekt bijzonder de aandacht, en is dikwerf zeer overtnigend en geschikt, om een verstandig en door een kundig Geneesheer bestuurd gebruik van het Zeebad, als zeer voordeelig te doen beschouwen en begeeren.

't Is waar, dat men hier wel eens gelegenheid erlangt, om bedenkingen te maken, gelijk wij, bij voorbeeld, liever gezien hadden, dat men zich aangaande de afkomst der menschen, en nopens het betwijfelen aangaande de leere des Bijbels, dat EVA de moeder aller menschen is, in dit werk, waarin het toch ook waarlijk weinig te pas kwam, niet zoo had uitgelaten; ook zal wel eens de bedenking opkomen, of hier niet ruim sterk genoeg, tot lof van de Zeebaden en het gebruik van het Zeewater, geschreven is; maar het lijdt toch geen twijfel, of de uitgave van dit boekdeel is prijzenswaardig. Het is, ook wat den stijl be-

betreft, zeer goed geschreven, en behelst eene gegronde redenering, welke door een aantal waarnemingen dikwerf op eene treffende wijze bevestigd wordt.

Wij wenschen dan, in onze overtuiging dat het veel nut stichten kan, hetzelve vele Lezers toe, en hopen, dat de belangrijke wenken en raadgevingen hier gegeven, ter harten genomen en velen tot heil verstrekken zullen.

De *Pronksche* inrigting, buiten *Scheveningen*, is hier eigenaardig gedacht en geroemd. De Heer MOLL hoopt, dat dezelve eene der eerste en meest gezochte Zeebadplaatsen van het aan de Noordzee palende vasteland worden zal. Zie hier het slot:

„Welaan dan, derwaarts uwe wandelstaf gezet, Landgenooten, als u het bloed bedwelmend opstijgt naar het brein, door rusteloos denken afgemat en verzwakt! Of, vliegt het u naar de borst, naar het hart, de zitplaats en weêrgalmenden bodem van zoo vele pijnelijke gewaarwordingen der ziele, de strijdplaats der hartstogten, die het verstand beroeren! Of, gevoelt gij u moed- en krachteloos; leedt gij welligt schipbreuk op den onstuimigen oceäan uwer verwachtingen, uwer wenschen, uwer plannen voor de toekomst; is de veerkracht van het werktuigelijke en verstandelijke leven vervlogen, daar eene zenuwachtige *hypochondrie* u ieder levensgenot vergalt, of FORTUNA's verleidende blikken u niet meer toelonken, als weleer: — minzaam ontvangt u de zee in haren schoot! Weldadig omringt de dichtere vloeistof des ziltigen vochts uwe verslapte huid en spoelt elke harer baren eene drukkende zorg van uwen angstvollen en beklemden boezem weg in de onafzienbare ruimte!

 „Der-

„ Derwaarts dan uwen voet gezet, Gij zenuwzieken en gevoelige zwakkelingen, gij miskleurige en holöogige *kandidaten* voor den dood, aan welker levensbloesem eene vernieling dreigende ziekestof knaagt; derwaarts uwe schreden gerigt, gij allen, die zoo vaak in strijd zijt met GOD's zuiveren *æther*, en u zoo dikwerf benadeeld vindt door het teederste koeltje des *Zefyrs!* Derwaarts naar der blonde NEREÏDEN verblijf, naar den tempel van grijzen NEREUS, een offer aan de bevallige Nimf! Vriendelijk toch reikt zij u de zegenvolle *urne* toe, door de zorgende HIJGEA met water des levens gevuld! Schept daaruit volle teugen en baadt u in het *element* der gezondheid! Klaagt niet, dat de zandige oever u geene schaduwrijke linde biedt, om u daar onder neder te vleijen en u te verlustigen in derzelver welriekende bloesemgeuren, omgeven door het geraas der klotsende golven: Klaagt niet; — want ook uit den *schoot* van TETHIS verheft eene lelie het *hoofd*, liefelijker en reiner dan de duurgekochte FLORA uwer bekoorlijkste lusthoven; zinnebeeld der natuurlijke reinheid en onschuld, geteeld en aangekweekt in het vruchtbare *element*, moet u die bloem dierbaar zijn, gelijk eenmaal de gewijde *Scilla* den Egijptenaren in *Pelusium's* tempel! "

ALMANAK der Akademie van Groningen, *voor het Jaar* 1821. *Door* TH. VAN SWINDEREN, *negende Jaargang. Te* Groningen, *bij* J. Oomkens. *De prijs is f* — 11 —

ALMANAK tot nut en vergenoeging voor de onderscheidene Standen des Maatschappelijken levens. Voor het Jaar 1821. *Door* J. A. UILKENS.

[KENS. *Te* Groningen, *bij* Denzelfden. *De prijs is f* — 6 —

Beide deze Jaarboekjes, waar van het eene het andere niet overtollig maakt, beantwoorden aan den titel en aan de gunstige verwachting, welke zoo wel de vroegere Jaargangen, als de namen van de Hoogleeraren, aan wier bezorging het Publiek dezelve te danken heeft, doen voeden.

Wij zouden dit, wanneer het plaats gebrek ons zulks niet verbood, gemakkelijk bevestigen kunnen.

Het BESLUIT DES JAARS. *Een Geschenk voor de beschaafde Jeugd. Door* J. H. CH. NONNE, *Evangelie-dienaar te* Schwelm. *Uit het Hoogduitsch vertaald. Te* Amsterdam, *bij de Wed.* G. A. Diederichs *en* Zoon, 1820. 118 *Bladzz. In kl.* 8vo. *De prijs is f* — 16 —

Een ernstig boekje, met een zeer goed oogmerk geschreven. Het Godsdienstig gevoel, wordt er in opgewekt. Jonge lieden, die het voorregt hadden van eene Christelijke opvoeding te genieten, zullen het met genoegen uit lezen, en niet zonder aandoening neder leggen.

Wij eindigen onze boekbeschouwing dit jaar, met er dit slot ter proeve uit over te nemen:

Het gezelschap hoorde de klok 12 ure slaan.

„ In den zelfden oogenblik deed zich in het verschiet een zangkoor hooren, en hetzelve zong:

„ Het

„ Het oude jaar besloot zijn' kring,
„ Heb dank voor elke zegening, enz."

en de volle maan vertoonde zich, gelijk een profeet, in helderen glans."

„ Toen lagen allen hunne handen in elkander, en de vader bad met luide stem."

„ Lof en prijs en aanbidding zij U, die daar „ is, en die daar was en zijn zal, en eere zij U „ in alle Eeuwigheid voor de genade en de „ trouw, welke Gij ons in het afgeloopen *jaar* „ bewezen hebt. Gij hebt ons alles goeds ge- „ daan en onzer ten beste gedacht. Gij hebt „ ons vele weldaden bewezen, dus zijn wij „ vrolijk en prijzen U met eenen dankenden „ mond. O blijf bij ons, gelijk Gij in het „ oude jaar bij ons waart, verlaat ons niet en „ trek Uwe Hand niet van ons af. Tot dus „ ver hebt Gij ons geholpen, o Heere, *help* „ ons verder en bewaar ons voor *alle kwaad.* „ Wij hopen op U, o God, en *onze tijd* staat „ in Uwe Handen. O schenk ons eenen nieu- „ wen geest, die ons verkwikt en met de bes- „ te Uwer zegeningen opbeurt, op dat wij „ Uwen naam prijzen en eens het Hemelsche „ Erfdeel mogen deelachtig worden: „ Amen."

„ Ja, Amen, dat geve God," riepen zij allen, en boezemden welmeenende wenschen vol getrouwe liefde over elkander uit, en zeiden als met ééne stem: „ God zegene het nieuwe jaar."

Ook wij bidden u, geëerde lezer! van den Hemel toe: *God zegene het nieuwe Jaar!*

MEN-

MENGELWERK.

OPWEKKING AAN ALLE CHRISTENEN OM 'S VERLOSSERS DOOD TE VERKONDIGEN.

Bij gelegenheid van het H. Avondmaal.

I. Bij de voorbereiding tot hetzelve, *Joan.* X: 11. *Ik ben de goede Herder: de goede Herder ſtelt zijn leven voor de ſchapen.*

Broeders! laat ons vrolijk nadren
Tot den Disch voor ons bereid:
Jezus wil ons zaam vergadren; —
Treden wij dan vrolijk nader,
Wel te vreden al te gader.
Tot des Heeren zaalgen Zoendisch, daar ons zoo veel vreugd verbeidt.

Laat ons Jezus dood verkonden
Met een diepbewogen hart;
Vol van rouwe over zonden;
Met het oog op Christus wonden,
Met het oog op Jezus ſmart.
Waarde Broeders! lieve Zusters! ſchikken w'ons
Om aan den Feestdisch
Regt te aanſchouwen 's Heilands liefde, die ons meer dan alles is.

Laat ons zoo vol ootmoed nadren;
Kracht bij Jezus kruis vergadren
Om te ſtrijden tegen 't kwaad: —
Laat

Laat ons op den dag van morgen
Hem bevelen onze zorgen,
Die geen zondaar ooit verſmaadt.
Laat ons zoo het Nachtmaal vieren, Hem ter eer die het ons gaf,
Want door 't regte Nachtmaal vieren, ſterft men best der zonden af.

II. Bij de H. Plegtigheid zelve, 1 *Cor.* XI: 26*b.* *Verkondigt den dood des Heeren, tot dat hij komt.*

Komt, letten wij nu zaam op 's Vaders zondaarsliefde;
Laat ons aan 't Avondmaal op 't kruis van Christus zien;
Van Christus, die, toen Hem de wreedſte ſmarte griefde
Vergifnis en gena den Zondaar aan wou bien. (1)
Den Zondaar? ja, wij mogen zaam *vergifnis* hopen;
O! hoe ontbrandt ons hart in liefde tot Gods Zoon!
Voor zondaars ſtelt hij weêr tot God den toegang open,
Voor zondaars droeg hij ſmaad, en ſchimp, en ſpot en hoon.
O ja, op 't laagst verguisd, op 't wreedst gemarteld en mishandeld,
Droeg Hij dien ſmaad voor ons; die ſcherpe doornen kroon: —
En wij ... hoe hebben we op den duur voor hem gewandeld,
Die eens zoo deerlijk ſtond voor onze ſchuld ten toon?

Ver-

(1) Men begrijpt ligtelijk, dat hier op 's Heilands belofte aan den boetvaardigen Moordenaar gezien wordt.

Vergeef, o Jezus! ons die ſchuld en al die
zonden;
Wij zien uw liefde en trouw aan 't heilig Avond-
maal,
Daar wij in brood en wijn uw ligchaam zien
doorwonden,
Ontgloei dan nu ons hart bij dit uw Liefdemaal!

III. Na het vieren van het Nachtmaal, 1 *Joan.* II: 3. *En hier aan kennen wij dat hem gekend hebben, zoo wij zijne geboden bewaren.*

AAN JEZUS.

Groote Zoon der Eeuwge Godheid!
Jezus! die ons teer bemint,
Die voor onze ſchuld woudt lijden,
Ons van zonde en dood bevrijden;
Die door bang en angſtig ſtrijden,
Hart en ziel doorgrievend lijden,
Ons weer tot den Vader bragt: —
Wij, wij willen voor u leven,
Na het Feestmaal, ons gegeven,
Alles, alles voor u zijn: —
Wil ons dan beſtendig ſterken,
Bouw ons op in uwe kracht;
En wil door uw Geest bewerken
Dat ons hart het ſtof veracht:
Dat wij voor den Hemel leven,
Onder rampſpoed, onder vreugd:
Wil ons uit uw volheid geven
Zielenvree bij reine deugd,
U ons zelven op te dragen,
En uw beeld op aard te dragen,
Wenscht ons hart het allermeest.
Jezus, wil ons hulpe bieden,
Doe ons alle kwaad ontvlieden,

Leid

Leid ons door uw Heilgen Geest.
Onder voorſpoed, onder lijden,
Hebben we u zoo noodig Heer
Leer ons lust en zin beſtrijden,
Heilig ons ſteeds meer en meer!

C. K.

REIS NAAR DEN MONTBLANC.

Door den Heer RENSSELAAR, *uit New-IJork.*

Ik was uit *Italië* gekomen langs den fraaijen weg, die over den berg *Simplon* loopt, in gezelſchap van den Heer HOUARD uit *Baltimore.* Wij hadden de ſchilderachtige landſchappen der *Wallis* en zuidelijke zeeoevers bewonderd en naauwelijks in *Geneve* het merkwaardigſte bezien, of wij beſloten het *Chamouni-dal* te bezoeken.

Dit heerlijk, twee duizend voeten boven het meer van *Geneve*, van de overige wereld bijna geheel afgezonderd dal, ligt 18 uren zuidelijk van *Geneve*, — het is vijf mijlen lang, en omtrent eene halve mijl breed, in de zomermaanden is het met de ſchoonſte planten verſierd. Aan de Noordzijde, is het beperkt door de roode ſpitſen (*Aiquilles rouges*), aan de Zuidzijde door den reusachtigen *Mont-blanc;* tegen het Noord-Oosten ligt de *Col de Balme*, en Zuid-oostelijk ſtaan de Bergen *Locha* en *Vaudagne.* De *Arve* vereenigd met de *Aveyron*, ſtroomt door dat dal, en ontvangt onder weg de wateren die van de Sneeuwbergen van den *Mont-blanc* ontſtaan. Zij ſtorten hunne ſtroomen in de *Rhone*, zoo dra zij uit het meer van *Geneve* te voorſchijn komen. De bekoorlijkheden van het dal van *Chamouni*, de vrucht-

baar-

baarheid van den grond, de onschuld en eenvoudige levenswijs harer bewoonders, en het zoo zonderlinge landschap, waarin piramiden van ijs met bloemrijke weiden en koorn-akkers afwisselen, verrukken den reiziger. Ieder sneeuw- en ijsberg, ieder spits, elke hoogte bezit eigendommelijke schoonheden, en men kan den zomer met genoegen doorbrengen in een oord, waar de natuur hare verrukking- maar ook hare huivering verwekkende tooneelen voor den beschouwer ten toon spreidt.

De grootste merkwaardigheid echter van dit Landschap, is zeker de *Montblanc*. De van dezelve afdalende sneeuw en ijsbergen, zijn als de grondslagen, waarop zijn geweldig gevaarte rust, terwijl zijne met sneeuw bedekte kruin, zich in de wijde luchtruimte verheft. Deze steken zonderling af, bij het groen der boomen en weiden, in welker midden zij als zoo veele ontzag inboezemende, en door een tooverslag vastgehoudene sneeuwbergen, nederzinken.

Ik had op mijne reis, eenige toppen van het Apenijnsche gebergte beklommen, en wenschte nu ook den hoogsten berg in *Europa* te beklimmen. Ik gaf dezen mijnen wensch aan mijnen vriend te kennen, en wij verborgen voor elkanderen zoo min de zwarigheden, die deze onderneming vergezelden, als het dikwerf mislukken van den togt. Wij besloten echter deze zaak niet onbeproefd te laten, en zochten dus naar gidsen. Deze boden zich in menigte aan, maar wij kozen slechts dezulken, die den *Montblanc* beklommen hadden. Ook de vrouwen moesten hierbij geraadpleegd worden, en wanneer de moeders om deze eer voor hunne zonen verzochten, weigerden de vrouwen die doorgaans voor hare mannen.

De gidsen maakten ons, volgens hunnen pligt, be-

bekend met de moeijelijkheden en gevaren der reis, maar ons besluit stond vast, na dat wij JAQUES BALMAT, bijgenaamd *Montblanc*, en den Arts PICCARD gesproken hadden, twee personen, die het eerst den top des bergs beklommen hadden.

Op den 11 Julij 1819, verlieten wij ten vijf ure het dorp. De gidsen, met de gereedschappen beladen, gingen voor uit, en wij volgden hen welgemoed. Een uur lang, liep de weg door weiden en korenlanden, toen wij aan den voet der keten van den *Montblanc* kwamen, en de boschachtige streek bereikten, en nu beklommen wij twee uren lang, eene steile hoogte, *Montagne de la Cote*, genaamd; de weg liep slangsgewijs, was zeer moeijelijk en bragt ons dikwijls over bergstroomen. — Na vijf uren gaans, namen wij van de aarde als afscheid, om in het gewest van eeuwige sneeuw over te gaan. Tot hiertoe had BALMAT ons vergezeld, maar nu, daar zijne hooge jaren hem niet toelieten verder te gaan, nam hij van ons afscheid.

Wij hadden tot hiertoe een soort van voetpad betreden, maar hier van was nu geen spoor meer op de sneeuw te vinden. Het dier- en plantenrijk was verdwenen, en de stilte van het graf omringde ons. Met de gevaren, begonnen nu ook de maatregelen van voorzigtigheid. De optogt werd geopend door een gids, voorzien van een langen met ijzer beslagen stok, waarmede hij de sneeuw moest onderzoeken op die plaatsen, waar men dacht dat spleten zouden kunnen zijn; hem volgde een tweede met eene bijl om trappen in het ijs te maken, waar dit noodig was; twee anderen waren bestemd om de eersten af te lossen. Een vijfde droeg eene ladder; ik volgde dien, op eenen

klei-

kleinen afstand, met een touw om mijn ligchaam, welks eene einde aan den vooraangaanden, het andere echter aan den volgenden gids was vastgemaakt. De Heer HOWARD, insgelijks zoo als ik, aan twee leidslieden vastgebonden, floot den togt. Ieder gids droeg een rantzel, met spijs, dekens en linnen, om hiervan des noods eene tent te kunnen opslaan, gevuld; insgelijks ook touwen, kolen, een ketel om sneeuw te smelten, een blaasbalk enz. Ook was ieder onzer van een stok voorzien, omtrent negen voeten lang, aan de punt met ijzer beslagen, en geschikt om den reiziger op moeijelijke plaatsen en hellingen te ondersteunen.

Wij vonden vele spleten, waar van sommige zigtbaar, andere meer of min onder de sneeuw verborgen waren, en zeer aanzienlijke stukken ijs, van 40 tot 50 voeten hoog, beletteden ons verder te gaan. Maar wij gingen langs dezelve, en daar, waar zij slechts 20 voeten hoog waren, gebruikten wij de ladder, of hakten met de bijl trappen in dezen ijsmuur. Die plaatsen waren de gevaarlijkste, waar men aan den voet van zulk eenen muur eene spleet vond, dewijl men verzekerd kon zijn, dat, als bij het beklimmen van den muur de voet uitgleed, men dan in een onpeilbaren afgrond zou storten, waar uit geene redding mogelijk was. Waren de randen eener spleet van gelijke hoogte, dan bediende men zich van de ladder als van eene brug, en kroop er op handen en voeten over. Somtijds was het ook een gewelfsel van sneeuw, dat de twee kanten der spleet vereenigde; dan onderzocht men eerst de dikte en vastheid van deze natuurlijke brug, en ging er dan zacht en voorzigtig over. Dikwijls was het onmogelijk over de spleten te komen, dewijl zij of te breed of aan den eenen kant al te

hoog waren, dan ging men zoo lang langs dezelve, tot men eene plaats vond, waar de overgang mogelijk was.

Na eene wandeling van 8 uren, bereikten wij eindelijk eene rots, die als een eiland boven ijs en sneeuw uitstak, en *le grand Mulet* genoemd werd. Hier wilden wij, in navolging van verscheidenen onzer voorgangers, ons nachtkwartier houden. Deze rots steekt 70 à 80 voeten uit boven het ijs, en is 7800 voeten boven de oppervlakte der zee verheven.

Het was nog vroeg en de warmte der zon viel ons zeer lastig; somtijds omringde ons ook eene dikke, koude vochtige mist; des avonds ten 6 ure, stondt de Thermometer 4 gr. *Reaumur*, boven het vriespunt. Wij sloegen van het medegebragte linnen een soort van tent op, die wij aan de rots vast maakten. De slaap van hen, die slapen konden, werd somtijds gestoord door slagen als hevige donderslagen, veroorzaakt door de van tijd tot tijd nederstortende sneeuwklompen of ijsbrokken.

Des nachts ten twee ure van den 12den Julij, maakten de gidsen toebereidselen tot de afreis, en ten drie ure vertrokken wij. Zij hadden den avond besteed om een voetpad te hakken in die rigting, welke wij houden zouden, en daar de sneeuw vrij hard was, kwamen wij na vier uren wandelens, zonder groote vermoeijenis, op de groote vlakte, (*le grand plateau*,) waarop de top des bergs ligt. Hier rusteden wij een weinig, en een der gidsen verklaarde, dat hij niet verder gaan kon. Men voelde reeds de werking der verdunde lucht en de hitte der zon was drukkend.

Geweldige klompen ijs waren boven ons op elkanderen gestapeld, en dreigden elk oogenblik neder te storten; onder ons lagen spleten, die

die ons bij den geringsten misstap dreigden te verslinden. Het was onmogelijk den top regtstandig te beklimmen, met de bijl moesten er dus al slingerende trappen worden gemaakt, en de uitwerking der verdunde lucht was zoo hevig, dat zelfs de sterkste gidsen om de vijftien treden moesten stilstaan.

De Heer HOWARD was zoo afgemat, dat ik vreesde, dat hij den top niet bereiken zoude; hij vatte echter weder moed, en ten elf ure kwamen wij aan den *Petit Mulet*, een rots van granit, die slechts eenige voeten boven het ijs uitsteekt. Hier rusteden wij weder eenigen tijd, het geen voor verscheidene onzer gidsen ook zeer noodig was.

Van hier is de opgang minder steil, maar uit hoofde der dunne lucht zeer moeijelijk. Eindelijk ten half een ure bereikten wij den top des bergs, of de grootste hoogte in *Europa*. Hoe dik de sneeuw op dezen top ligt, kan men zelfs met geene waarschijnelijkheid gissen. In de zon stondt de Thermometer juist op het vriespunt, en in de schaduw drie gr. *Reaumur* onder hetzelve. De zon schitterde boven ons, aan den azuren blaauwen hemel, waar in geen wolkje te zien was. Noordwaarts tot op een afstand van honderd mijlen, bepaalt de keten der *Jura* den gezigteinder, als eene zwarte streep. Regts volgde de keten der hooge ijsbergen van het Kanton *Bern*, verder Oostwaarts den *St. Gothard* en *Simplon*. De *Mont-Velar* en *Rosa* scheenen ons ter zijde te staan, en *Piermont* lag voor onze voeten. Noordwaarts en het korste bij ons, ontdekten wij het gelukkige dal *Chamouni*. In de lagchende hier en daar met boschjes bedekte vlakte, zag men de hoofdplaats, de zoogenaamde *Prioré*. Wij vertoefden anderhalf uur, op deze hoogte, vier

van onze gidſen lagen op de ſneeuw en ſliepen. Wij waren niet zeer vermoeid, maar onze ademhaling en pols waren ſneller. Niemand had honger, maar dies te meer dorst, en azijn met water verkwikte ons het meest. Drie zwaar geladene pistolen, die wij afvuurden, klonken hier niet harder, dan een goede zweepſlag in de vlakte.

Ten twee ure des namiddags, begonnen wij onzen terugtogt, met oogmerk om de voornaamſte rotſen, die boven de ſneeuw uitſtaken, te onderzoeken. De hoogſte omtrent driehonderd voeten onder den top gelegene rots, beſtond uit granit. De *Petit-Mulet* is van dezelve ſoort.

Het nederdalen was mogelijk nog moeijelijker, dan het opklimmen en ongelijk verſchrikkelijker, dewijl wij altijd de ſpleten voor oogen hadden, waarin wij zoo ligt konden nederſtorten, en de zonneſtralen ons hinderden, om de gemaakte inſnijdingen behoorlijk te onderſcheiden. Een deel van het boven ons hangend ijs, dat ons bij het opklimmen met verplettering dreigde, was intusſchen door de warmte ingeſtort, en het overige kon elk oogenblik volgen. Wij vervolgden onzen weg, zoo ſtil en zacht als mogelijk was, op dat geen gedruisch deze gevreesde inſtorting mogt verwezenlijken. Ons oog naauwkeurig op ieder ſtap voorwaarts gevestigd houdende, en naauwelijks adem halende, kwamen wij aan den voet der ſteile hoogte: het gevaar was nu voorbij, wij rusteden eenige oogenblikken om het nogmaals te overzien, en gingen toen verder. Op de groote vlakte, vonden wij onzen achtergelatenen gids, en bij het nazien van onze gereedſchappen, ontdekte ik dat het weerglas gebroken was. De hitte was zeer groot.

Na

Na eenig vertoef, vervolgden wij onze reis. Tot hiertoe waren ijs en sneeuw hard geweest, maar de hitte der zon, die ik nergens zoo sterk als hier bespeurd heb, had de sneeuw zacht gemaakt, en na dat wij over de vlakte waren, zonken wij bijna elken stap diep in de sneeuw. Te vergeefs zochten de gidsen een nieuw pad te banen, of vaste plaatsen te zoeken, doch het zij wij hen volgden, of een eigen pad maakten, wij zakten evenwel in de sneeuw. Dikwijls vonden wij spleten, die wij vóorheen niet gezien hadden, en de ongelijke hoogte der naden, maakte de ladder onbruikbaar, wij moesten die dan langs gaan, tot wij een sneeuwgewelf vonden, waar over wij als dan zittend nedergleden. Deze nederdaling in de weeke sneeuw was allermoeijelijkst, en wij verblijdden ons hartelijk, toen wij eindelijk den *Grand Mulet* bereikt hadden. De zon was in het dal ondergegaan, maar verguldé evenwel nog de geweldige rotsen.

Geheel afgemat vielen wij ras in slaap, terwijl sommige gidsen, de sporen van den weg van gisteren wilden opzoeken. Zij vonden die echter slechts gedeeltelijk, want een groote sneeuwval had meer dan de helft bedekt. Wij vertoefden slechts eenige uren op den *Grand Mulet*, de koude was zoo hevig, dat onze gidsen bijna gedurig, in een bekken, kolen moesten aanblazen, om ons voor bevriezen te bewaren. Wij voelden eene brandende pijn in het gezigt, en onze oogen waren zoo ontstoken, dat wij de voorwerpen, op den afstand van eenige voeten, naauwelijks konden onderscheiden; vingeren en teenen waren stijf, en ons geheel gestel zeer aangedaan, minder door de vermoeijenis, dan wel door den invloed van den dampkring.

Op den 13den begonnen wij vroegtijdig onze laatste dagreis. Het voetpad, dat wij bij het opklimmen gebruikt hadden, was gedeeltelijk door den sneeuwval verwoest, gedeeltelijk door de hitte van gisteren gesmolten.

Wij volgden de voetstappen der gemsen, die door hun instinct dikwijls veiliger leidslieden zijn, dan de menschen; maar onze zwakke oogen konden die naauwelijks onderscheiden, en de gisteren gebezigde voiles en groene glazen, konden ons thans geen dienst meer doen. Bij geluk, hadden wij de ijsbaan kort na zonnen opgang achter den rug. Het gezigt der boomen, de klank der klokken van het weidende vee, en het gedruisch in het dal, waren voor ons allen zeer aangename verschijnselen. Na eene korte rust in de herders hut, kwamen wij des morgens ten tien ure in de *Prioré* aan.

Wij sloten terstond de luiken der ramen, dewijl het licht ons ondragelijk was; wij wieschen ons gezigt met zoeten room, en zochten te vergeefs te slapen, want de oogleden kleefden op elkanderen, en ons gezigt werd met blazen bedekt. Na zonnen-ondergang wilden wij opstaan, maar waren gedwongen te blijven liggen.

Eindelijk zegenpraalde de vermoeidheid over de smart, en de uitgeputte natuur deed ons in slaap vallen. Des morgens voelden wij ons op nieuw gesterkt, en den 14den reden wij in een wagen naar *Geneve*. Ons gezigt ontvelde, maar de ontsteking der oogen verminderde, schoon wij nog eenigen tijd onze kamer moesten houden.

(Uit een brief aan Professor SILLIMAN, in *New-IJork.*)

LEVENSBIJZONDERHEDEN VAN DEN LANDMAN, GIJSBERT BLOKHUIS.

Alle namen, edele bedrijven of ongemeene kunde van verdienstelijke mannen, worden niet ten allen tijde der vergetelheid ontrukt, of ten minste niet algemeen den nakomeling bekend.

Te groote zedigheid, en de stille en nederige kring, waarin soms waarlijk groote mannen, hun nuttig en werkzaam leven leiden, zijn wel eens de oorzaken, dat hunne verdiensten, bij hunnen dood, in de vergetelheid wegzinken, of, op het hoogst, aan zeer weinige personen bekend blijven; waardoor de erkentelijke nakomeling niet algemeen in de gelegenheid gesteld is, om de namen dier groote en geslepene vernuften in dankbaar aandenken te bewaren, en hunne verdiensten zich ten prikkel van navolging te doen verstrekken.

De Heer Mr. J. SCHELTEMA, geeft ons daarvan, in zijn *Geschied- en Letterkundig Mengelwerk*, 2*de Deels*, 2*de Stuk*, bladz. 54. een treffend bewijs, door het verhaal van het schrandere, stoute, en tot heil des Vaderlands zoo zeer gezegend bedrijf van MEINDERT TIENEN, die in het rampvolle jaar 1672, den post van Schoolhouder te *Koeverden* bekleedde, maar wiens naam, dat zeer te bejammeren is, niet naar eisch in 's Lands Geschiedboeken is vermeld geworden; waar van het natuurlijk gevolg is geweest, dat latere Geschiedschrijvers dien koenen en vaderlandlievenden man, geheel hebben voorbij gezien, en dat deze alzoo bijna in vergetelheid is geraakt.

Ruim een jaar geleden, bevond ik mij, bij het doen van een vaderlandsch reisje, in het

noordelijk gedeelte der Provincie *Utrecht*, en wel in het stille, aan de Zuiderzee gelegene, *Bunschoten*.

De volijverige Schoolhouder dier Gemeente, P. J. BEUKERS, deelde mij eenige merkwaardige Levensbijzonderheden mede, van zekeren GIJSBERT BLOKHUIS, welke aldaar het levenslicht aanschouwd, en voor ruim een en twintig jaren, dit leven verlaten heeft.

Zoo ver mij bewust is, is de naam diens schranderen, en tot eer van het vernuft en de onvermoeide vlijt onzer Natie, in het beoefenen van kunsten en wetenschappen, in zoo vele vakken bedrevenen Nederlander, even min algemeen bekend, als die van den wakkeren MEINDERT TIENEN.

Ik wage het daarom, het een en ander, nopens dien kundigen *Bunschotenaar*, hier ter neder te stellen.

In eene nederige stulp geboren, kon *hij* alleenlijk in de Dorps-Scholen het *onderwijs*, hoe gebrekkig ten dien tijde ook, genieten. Daar gaf hij alreeds vroegtijdig de duidelijkste blijken, van zijn helder oordeel en zijne vlugge bevatting. Jammer maar, dat deze edele geestvermogens, door den toenmaligen leertrant, daar ter plaatse, niet verder genoeg ontwikkeld, aangevuurd en verhoogd konden worden.

Dan, het was voor BLOKHUIS zelven bewaard, en ook zijner geheel waardig, om zich boven deze hinderpalen te verheffen. Bij het verlaten der Schole, bleven een onbegrensde lust tot onderzoek, en schrandere opmerking op alles wat hij zag en hoorde, zijne getrouwe gezellinnen.

Om aan de behoeften dezes levens te kunnen voldoen, hanteerde hij het ouderlijk bedrijf, namelijk: de *veehouderij*, die, benevens het

het mesten van kalveren, en de visscherij op de Zuiderzee, het hoofdbestaan der *Bunschotenaren* is. Deze zijne dagelijksche landelijke bezigheid nam hij getrouw waar; en de stille nachturen, tot rust en herstelling der menschelijke krachten verordend, werden door hem als tegen goud opgewogen; dan woekerde hij op eene gansch edele wijze, in eigene of geleende werken, om kennis en wetenschap voor zijnen geest te gewinnen.

Het kon niet missen, dat een man met zulk een schoon geheugen, gezond oordeel, ongemeen vlugge bevatting van de ingewikkeldste zaken, en met zoo veel vuurs tot onderzoek, door de natuur zoo ruimschoots begunstigd, rijke vruchten op zijne onvermoeide vlijt, op zijne nooit verflaauwende inspanningen moest oogsten.

Hij werd *Landmeter*, vervaardigde zeer goede en aardige *Zonnewijzers*, en bragt het door eigene oefening in de *Reken*-, *Meet*-, *Sterre*-, *Bouw*- en *Aardrijkskunde*, tot zulk eene verwonderlijke hoogte, dat beroemde Hoogleeraren hem met hunne bezoeken vereerden, en begeerig waren de *Denkbeelden* te zien en te lezen, welke hij, over verschillende wetenschappelijke onderwerpen, op het papier had gebragt. Mijns wetens heeft nogtans nooit eenig geschrift van zijne hand het licht gezien; en welligt zijn dezelve thans geheel verloren geraakt, of althans hier en elders zoo verstrooid, dat de wetenschap-lievende Vaderlander, nimmer eenige inzage daarin hebben zal.

Hoezeer deze man door voorname lieden een en andermaal werd aangezocht, om zich met er woon in *Amersfoort* of *Utrecht* neer te zetten, als kunnende daar meer voedsel, voor zijnen altoos naar vermeerdering van kennis hunke-

kerenden geest genieten, en heerlijker lauweren van zijnen arbeid plukken, verkoos hij echter het stille en afgezonderde buitenleven.

Zoo fleet deze schrandere Nederlander, afgescheiden van alle stedelijk gewoel, als een eenvoudig Landman, wars van alle praal en weidsche vertooning, tot in hoogen ouderdom, zijn werkzaam leven en verliet deze wereld ten jare 1799.

Eenen *Demosthenes* moge men ten bewijze aanvoeren, hoe aangeborene hinderpalen, door eenen onbegrensden lust naar volmaking, uit den weg te ruimen zijn, — onze Vaderlandsche Landlieden, POOT en BLOKHUIS, toonen ons, wat het Nederlandsche vernuft, geschraagd door onvermoeiden ijver en taai geduld, zelfs zonder de minste opleiding, vermag.

Gorinchem, A. VAN ZUTPHEN.
11den Nov. 1820.

VERDEELING DER INDIANEN IN STAMMEN OF KASTEN.

De Indianen zijn verdeeld in vier klassen. De eerste is die der Braminen, die de dienaars van den Godsdienst zijn. Zij dragen een band in den vorm van een sjerp, die over den linker schouder naar de regter zijde hangt, en op het bloote lijf gedragen wordt. Zij gaan meest allen bloots-hoofds, scheren de haren af, en laten slechts een klein vlokje aan het achterhoofd staan, dat Kendubi heet. Dit hangt langs den rug, en onderscheidt de Braminen van alle overige Stammen. Hunne kleeding bestaat in een schortje, dat zij boven de heupen om het lijf winden, tusschen de dijen opwaarts trek-

strekken, en het eene einde daarvan voor overgeslagen laten hangen.

De Schatriers, Patriers of ook Setreas, die de Rajas of afstammelingen uit Koninklijke Familiën zijn, maken de tweede klasse uit. Donkerheid en niets dan fabelachtige vertelsels, bedekken den oorsprong der oude Koningen, van welke zij voorwenden af te stammen.

De derde klasse, bestaat uit de Wassiers, Wanigers of Weinjas, die de Kooplieden zijn.

De vierde is de klasse der Schutres of Sudras, die alle Handwerkslieden insluit.

Deze laatste klasse, die verre weg de talrijkste is, verdeelt zich weder in de regte- en linkehand, welke beide verdeelingen wederom verscheidene afdeelingen hebben.

Tot de verachtelijkste onder-afdeeling der regterhand, behooren de *Paria's*. Zij maken den laatsten stam uit, en worden van de overige Indianen als oneerlijke, onreine, afschuwelijke en verworpene lieden aangezien. Zij zijn uit alle gezelschappen gebannen, en wonen in afgelegene oorden. Men is niet eens te vreden hen uit steden, vlekken en dorpen te verwijderen, zij moeten zelfs op eenen aanmerkelijken afstand van dezelve vlieden, op dat de wind geene onreine en aanstekende dampen, uit hunne nabuurschap verspreide. Hunne huizen zijn ellendige hutten, waarin naauwelijks een mensch staan kan, en uit zulke hutten bestaan hunne kleine dorpen, die men Paretschari noemt. Zij mogen geen water scheppen uit de bronnen der overige Stammen, maar hebben hunne eigene bronnen bij hunne woningen, die zij met beenderen van dieren moeten omringen, op dat men die kennen en vermijden kan. Ook moeten zij het laagste en walgelijkste werk verrigten. Wanneer een Indiaan van eenen anderen

S.am

Stam eenen Paria toeftaat hem aan te fpreken, dan moet de Paria de hand voor den mond houden, en als hij hem op weg ontmoet, moet hij zich omkeeren, tot de andere voorbij gegaan is.

Gebeurt het dat een Indiaan, al was hij flechts een Schutré, uit onvoorzigtigheid eenen Paria aanraakt, zoo moet hij zich terftond in een bad zuiveren. De Braminen mogen hen zelfs niet eens aanzien, en de Paria's moeten vlugten, als zij zulk eenen ontwaar worden. — Deze lieden behooren tot geene fekte; want, daar zij van alle verkeering met de overigen uitgefloten zijn, is het hun niet geoorloofd in de tempelen te komen; daar voor zijn zij echter ook van de verpligting om te bidden en te offeren ontflagen. De algemeene verachting en afkeer van hen gaat zoo ver, dat men zelfs zorgvuldig vermijdt iets te eten, dat zij gekookt hebben, of uit een glas te drinken, waar uit een Paria gedronken heeft. Zij mogen in geen huis van eenen Indiaan, uit eenen anderen ftam, komen, of zoo zij er iets noodzakelijks te verrigten hebben, maakt men eene bijzondere deur, die flechts voor hen is, en dan zijn zij nog verpligt, bij het in- en uitgaan, de oogen op den grond te vestigen; want zoo men befpeurde, dat zij in de keuken rond gezien hadden, zoude men potten en pannen in ftuk moeten flaan. Ieder Indiaan houdt het voor een goed werk, een infect, een flang, of een ander dier het leven te redden, maar hij zal eenen Paria eerder laten omkomen, dan dat hij hem de hand zou geven, om hem uit levensgevaar te redden, om dat hij vreest zich te verontreinigen. Zij dienen bij de Welagers als akkerlieden of paardeknechten, en bij de Europeanen als koks en

last-

lastdragers. Zij zijn aan geene wetten omtrent de spijs gebonden, maar eten rundvleesch en drinken sterke dranken. Volgens de Indianen is dit ook de oorzaak hunner oneerlijkheid, maar het is veel waarschijnelijker, dat slechts het bijgeloof deze ongelukkigen aan den algemeenen afkeer heeft overgegeven, en dat de verachting der Indianen jegens hen slechts daaruit ontstaan is, om dat zij gelooven, dat men als men veel kwaad op de wereld gedaan heeft, men dan ten tweedemaal als een Paria geboren wordt. Buiten twijfel heeft men terstond bij de verdeeling der klassen, ook hier die grenslinie getrokken, die in alle landen de rijken van de armen scheidt. Het armoedigste deel des volks werd in de laagste klasse verstooten, en veroordeeld, om altoos daarin te zuchten, ellende en schande werden hun erfdeel. Deze eerste onregtvaardigheid was het werk der staatkunde, maar in het vervolg werd die door den Godsdienst nog drukkender. Om het verwijt van dezen schandelijken streek te ontduiken, zochten de Indianen hier voor eene bovennatuurlijke rede, en vonden die zonder moeite in de leer der zielsverhuizing. Het was zeer natuurlijk, dat ieder booswicht slechts om te lijden weder op nieuw moest ontwaken, en in de overtuiging hier van werd hem de ellendige toestand van eenen Paria aangewezen. Het getal der Paria's is zoo groot, dat zij in staat zouden zijn, alle overige stammen te overweldigen, indien hun eens in den zin kwam den hun aanklevenden smaad af te schudden, maar zij zijn hier tegen nu reeds verhard. Den afkeer, dien de Indianen van de Paria's hebben, hebben zij ook van de Europeanen, en wel des te meer, om dat deze niet alleen geen eerbied voor de koeijen hebben, en hun vleesch eten, maar om dat zij in

in de huizen en zelfs in de tempelen spuwen, bij het drinken het glas aan de lippen houden, en den mond met de hand afvegen, zoo dat het speekzel die verontreinigt enz. Bijgevolg is een Europeaan, bij de Indianen het verachtelijkste schepsel onder de zon, zij noemen hem daarom Parangi, zoo als zij de Portugezen bij hunne eerste landing in Indië noemden, waar door zij hunne diepe verachting tegen alle Europeesche natien uitdrukken.

Deze afkeer maakt hun ook den Christelijken Godsdienst verachtelijk. De Braminen, welker belang het is, dien in een hatelijk daglicht te plaatsen, doen al wat zij kunnen, om dezen onoverwinnelijken afkeer der Indianen van de Europeers te vermeerderen. Zoodra men in hunne tegenwoordigheid van het Christendom spreekt, schreeuwen zij uit alle magt: de Christenen zijn schand-boeven, die koeijenvleesch eten en wijn drinken, zij zijn nog verachtelijker dan de Paria's. Dit is voldoende om elken Indiaan, die lust mogt toonen, om een Christen te worden, van zijn voornemen af te schrikken. Nog grooter leven maken de Braminen, als zij bespeuren, dat iemand den minsten stap tot bekeering doet: dan bestormt men hem van allen kant met het verwijt, dat hij de voorregten van zijnen stam zal verliezen, dat men hem niet meer in gezelschap zal dulden, dat hij een Paria, een Parangi, de verachtelijkste mensch zal worden. Bij zulke verwijten moet noodzakelijk de kracht van het vooroordeel en de vrees voor schande, bijna altoos zegenpralen, en alle neiging tot den Christelijken Godsdienst in hem verstikken. Hier van dat men weinig voorbeelden vindt, dat, behalve uit de Paria's, een Indiaan het Christendom aanneemt.

OOR-

OORZAAK EENER DWALING, DIE MEN BIJ DE MEESTE SCHRIJVERS TEN AANZIEN DER INDIANEN VINDT.

De Godsdienst der Indianen beveelt weldadigheid, jegens zijne medemenschen, en noemt drierleij soort dezer weldadigheid, als de verdienstelijkste. Deze zijn: het *Godanam* of het geschenk van koeijen; het *Budanam* of het schenken van landerijen, en het *Kannigadanam* of het schenken van een meisje, zonder dat men dit koopt. Wie een van deze geschenken aanneemt, die neemt stilzwijgend ook de zonden van zijnen weldoener op zich, en moet die door goede werken en godsdienstoefeningen verzoenen. — Het *Godanam*, wordt gewoonlijk eerst op het einde des levens gegeven. De stervende schenkt namelijk de *Braminen* eenige koeijen, en daar het noodig is, dat hij zijne meening duidelijk en openlijk verklaart, zoo moet hij het dier, dat hij geeft aanraken, daarom geeft men hem meestal den staart der koe in de hand. In de Pagodes hangen eene menigte afbeeldsels, waarop deze goede daad geschilderd is, maar deze schilderijen hebben de meesten, die over de Indische Mijthologie geschreven hebben, misleid, dewijl zij geloofden en staande hielden, dat de Indianen dan van de eeuwige gelukzaligheid meenden verzekerd te zijn, als zij in hunne laatste oogenblikken den staart van eene koe in de hand hielden. Het ware echter is, dat zij zich gelukkig rekenen, als zij nog voor hunnen dood dit geschenk doen kunnen.

EENIGE VOORBEELDEN VAN STERKE MENSCHEN.

LOUIS DE BOUFLERS, met den bijnaam *de Sterke*, was niet alleen zeer ſterk, maar ook zeer vlug. Wanneer hij zijne voeten naast elkanderen plaatſte, was niemand in ſtaat hem voor uit te trekken, of achter uit te duwen. Hij brak een hoefijzer zoo gemakkelijk, als wij een zwavelſtok, en kon eenen Stier bij den ſtaart overal heen ſlepen. Hij beurde een volwasſen Paard in de hoogte, en droeg het op zijne ſchouderen. Hij ſprong in volle wapenrusting op een Paard, zonder het met zijne handen aan te raken, of den voet in den ſtijgbeugel te zetten. In eenen loop van tweehonderd ſchreden, kon hij het ſnelſte Paard inhalen.

BARSABAS, Majoor in Franſchen Dienst, bezat zulk een ſterkte, dat hij, wanneer hij te paard zat en aanſloot, de beenderen van het dier brak. Hij kwam eens in eenen Smidswinkel, en bragt een zwaar ſtuk ijzer om te bewerken. Toen de Smid heen gegaan was, nam BARSABAS het aambeeld, en verborg het onder zijnen mantel. De Smid, die het ijzer daarop ſmeden wilde, ſtond zeer verwonderd, toen hij zijn aambeeld niet vond, en nog meer, toen hij zag dat de Officier hetzelve weder zonder moeite op zijne plaats zette.

Aan de tafel van zijnen Generaal, nam BARSABAS, eenen zilveren beker met wijn, en drukte dien met eene hand zoo in elkander, dat de wijn boven zijn hoofd ſpatte. Een Gasconjer, gaf hem de hand, die de Majoor zoo drukte, dat alle beenderen vermorſeld werden;

den, en hij dus buiten staat was, met hem te vechten.

Men vond voorheen, groote en sterke menschen in *Brandenburg*. Onder deze behoorde JOACHIM VAN SCHAPELOW, die ten tijde van den Keurvorst JOHAN GEORG leefde. De Keurvorst gaf hem eens verlof, zoo veel wijn uit zijn kelder te nemen, als hij op eens dragen kon. SCHAPELOW, nam een vol vat onder den regter, en een onder den linker arm, daarop vatte hij met de vier vingeren van ieder hand, een vat in het boomgat, en dus zamen vier vaten, en liep er mede weg. De Keurvorst riep hem na: SCHAPELOW! voor deze reis kan dit gaan, maar ik zal u zoo spoedig niet weder in mijnen wijnkelder zenden!

Een andere, HENDRIK VAN KORITS, was zoo sterk, dat hij met de regte hand, eenen grooten Molensteen, in het gat dat in het midden is vatte, en tot aan zijn hoofd opligtte.

De buitengewone ligchaamskracht, die de Marschalk van *Saksen*, van zijnen Vader AUGUSTUS DEN IIden, Koning van *Polen*, geërfd had, is bekend. Hij brak, gelijk zijn Vader, hoefijzers als glas, en toen eens te *Londen* een Zakkedrager, dien ieder een vreesde, hem beledigde, en met hem boksen wilde, wierp hij hem, onder de toejuiching der menigte, zoo lang hij was, in een kar met modder, zoo dat hij daarin als een kikker spartelde.

Mannen konden zich dus met hem niet meten, maar ter zijner tijd was er eene Vrouw, die het wagen dorst met hem te worstelen, en die hij niet dan met moeite overwon, zoo dat hij zelve belijden moest, dat niemand van allen die dit beproefd hadden, hem zoo lang weêrstand hadden kunnen bieden. Dit was de beroemde Jufvrouw GAUTIER. Zij bezat zulk eene

 groo-

groote kracht, dat zij een zilver bord als een blad papier oprolde. De gedaante van haar ligchaam kwam met hare ſterkte overeen, daarbij was zij echter welgemaakt, vrolijk en levendig van aard. Zij maakte vrij goede verſen, en ſchilderde fraai in miniatuur. In het jaar 1716, kwam zij als Tooneelſpeelſter, op den Franſchen Schouwburg, en verliet dien tien jaren later, om — eene Karmeliter Non te worden. — Zij kreeg hier den roem van zulk eene vroomheid, dat de Gemalin van LODEWIJK DEN XVden, briefwisſeling met haar hield.

Nooit betoonde zij de minſte zucht, om in de wereld terug te keeren, en nooit was eene Non nederiger dan zij. Hare levendigheid veranderde in ijver, voor de vervulling harer pligten, en toen zij in hare laatſte levensjaren blind werd, bediende zij zich evenwel *zelve*, en wilde niemand in het Klooster *lastig vallen.* Nooit hoorde zij van eenen *ongelukkigen*, *zonder* de opregtſte deelneming te toonen.

KOLAS DE BEROEMDSTE ZWEMMER EN DUIKER.

Deze mensch heette eigenlijk NIKOLAAS, en werd te *Catanea* in *Siciliën*, van arme ouderen geboren. Hij oefende zich van der jeugd aan in het zwemmen, waartoe hij veel natuurlijken aanleg had, en werd een der bekwaamſte zwemmers, zoo dat zijne landslieden hem Peſece Cola (de visch Kola) noemden. Smaak en behoefte, bepaalden hem tot de visſcherij, en wel inzonderheid op oesters en koraal. Hoe meer hij zich hierop toeleide, dies te meer gewende hij aan het water, en de gewoonte werd zoo ſterk, dat hij niet gaarne op het land leefde. Geen visch kon beter op den bodem der

der zee komen, of met een grooter ſnelheid zich in het water bewegen, dan deze NIKOLAAS. Het geen in het begin ſlechts genoegen en tijdverdrijf voor hem was, werd in het vervolg voor hem behoefte. Wanneer hij eenen dag, buiten het water doorbragt, leed hij zoo zeer op de borst, dat hij duiken moest. Hij liet zich dikwijls tot een bode gebruiken, van de eene haven naar de andere, of van het vaste land naar de eilanden, en maakte zich dan vooral noodzakelijk, als de zee zoo onſtuimig was, dat geen Schipper die durfde bevaren. Hij zwom niet ſlechts langs de kusten, maar ook ver in de openbare zee, en bragt hier geheele dagen door. Hij was ook bij allen bekend, die de kust van *Siciliën* en *Napels* bevoeren. Wanneer hij een ſchip voorbij zag zeilen, hoe ver dan ook, zwom hij er heen, en at en dronk wat men hem gaf, ook bragt hij brieven van en naar die ſchepen, in eenen wel toegemaakten lederen zak.

Zoo leefde deze tweeſlagtige, tot op het ongeluk, dat hem het leven kostte. De Koning van *Napels*, FREDERIK, het zij om de talenten van dezen buitengewonen zwemmer op de proef te ſtellen, het zij om van de ligging en den bodem der zee, in den bij het voorgebergte *Faro* gelegenen, en voorheen onder den naam van *Charijbdis*, beroemden maalſtroom nader onderrigt te worden, beval NIKOLAAS zich daar in te ſtorten. Deze verſchrikte over dezen last, dewijl hij de daar mede verbondene gevaren kende, en weigerde dien te volbrengen.

De Koning wierp er eenen gouden beker in, en ſchonk hem dien, indien hij hem er weder uithaalde. De begeerte naar het goud, gaf hem moed, hij waagde zich in dezen vreesſelijken afgrond, en bragt, na verloop van drie

kwartier uurs, den beker boven. Hij onderrigtte den Koning van de ligging dezer holen, en van onderscheidene Zee monsters, die zich daarin ophielden. Waarschijnlijk overdreef hij zijn verhaal, dewijl hij zeker was, dat niemand hem van logens kon overtuigen. De Koning, begeerde een nog naauwkeuriger berigt, van de bijzonderheden van dezen oord, en beval onzen duiker, zich er nog eens in te wagen, maar hij weigerde dit nog veel ernstiger, dan de eerste reis. Hierop wierp de Koning, nog eenen goudenen beker in den afgrond, en beloofde hem boven dien, nog eene beurs met geld, als hij den beker terug zou brengen.

De zucht naar winst, strekte den armen NIKOLAAS ten verderve, hij dook ten tweedemaal onder water, maar men zag hem nooit weder boven komen, en kon ook zijn ligchaam, hoe zeer men zocht, niet wedervinden.

DERVEIJ EEN VOORBEELD VAN EDELMOEDIGHEID.

De oudste Zoon, van den rijken Koopman DERVEIJ in *London*, gaf zich in zijne jeugd aan allerlei buitensporigheden over. De Vader vermaande en dreigde, maar dit hielp niets, en zijne verkwisting kende geene palen. Toen nu de Vader voelde, dat zijn einde naderde, maakte hij een Testament, onterfde zijnen ontaarden Zoon, en stierf kort daar op. Als deze nu den dood van zijnen Vader vernomen had, kwam hij tot inkeer en berouw over zijne misdrijven. Men berigtte hem, dat hij onterfd was, hij hoorde deze droevige tijding zonder morren, en zeide: ik heb dit verdiend. Deze onderwerping en betere gezindheid werd zijnen eenigen Broeder berigt, die hartelijk verblijd over de-

deze gelukkige verandering van zijnen Broeder, hem opzocht, omhelsde en tot hem zeide: door het Testament dat gij hier ziet, heeft onze goede Vader, ja, mij tot eenigen erfgenaam van zijn vermogen aangesteld, maar hij heeft zeker slechts dien mensch, dien gij toenmaals waart, willen onterven, maar niet dien — die gij nu zijt. Ziet, ik verscheur het, gij zijt mijn Broeder! de helft van het vermogen komt u toe.

ARABISCHE GASTVRIJHEID.

ELFI BEIJ, de vijand van OSMAN BEIJ, kreeg, toen hij voor eenigen tijd zoo spoedig uit *Egijpte* moest vluchten, dat hij slechts twee bedienden kon mede nemen, het paard tot zijne vlugt, van de vrouw van zijn wederpartij OSMAN BEIJ, die als eene echt Arabische Bedouïne den noodlijdenden, die om hulp verzocht, dit gunstbewijs niet meende te mogen weigeren. Haar man, in plaats van hier over gebelgd te zijn, prees haar wegens de instandhouding van dit edel gebruik, en verklaarde dat hij, niettegenstaande zijnen haat tegen ELFI BEIJ, zijne Vrouw toch het hart doorboord zoude hebben, indien zij anders gehandeld had.

DE JONGE MOEDER, WEDUWE.

Vrolijk kindje! dat zoo dartelt,
Lepprend aan mijn boesem spartelt,
Wijl uw' tong het voedsel lekt;
O! uw lachje voert mij heden,
Tot het akelig voorleden,
Dat in mij nog huiv'ring wekt.

Vrolijk Wichtje, ach uw Vader
Zag uw aanzijn, telkens nader,
En was in die hoop verblijd;
Maar het mag hem niet gelukken,
U, aan zijne borst te drukken,
Traantjes droogen die gij ſchreit. —

Lieve Jongsken, o! die brave,
Ligt voor u, voor mij begraven,
't Noodlot zag hem grimmig aan;
't Dreigde en trof, en wierp hem neder.
Ach! ik voel dat hart zoo teeder,
Nooit meer in zijn' boeſem ſlaan. —

Doch mijn liefje! uwe lonken,
Doen in mij de hoop ontvonken,
Dat zijn deugd reeds in u groeit.
Dit, dit geeft mijn hijgend harte,
Troost, — en droogt de traan der ſmarte
Die langs mijne wangen vloeit. —

Dartel! dartel vrij mijn liefje!
Spartel mijn klein hartediefje!
Streel mij met uw poes'le hand;
Groei voorſpoedig mij tot vreugde,
En wordt eenmaal (rijk in deugden)
Eer en roem van Nederland. —

Of, moet ik u eerder misſen?
Zal de dood welras beſlisſen,
Wat de hoop is die mij ſtreelt!
Doch, hoe 't zij, ik wil niet vreezen,
Dan, zal God nog Vader wezen,
Die geſlagen wonden heelt.

Rotterdam,
28 Augustus 1820. A. KLOPPERT.

ÅKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

PROGRAMMA,

NOVI CERTAMINIS LITERARII A RECTORE ET SENATU GRONINGANAE UNIVERSITATIS INDICTI D. XII OCTOBRIS CIↃIↃCCCXX.

Ex decreto Regis Augustissimi, Academiarum civibus atque Athenaeorum alumnis in nostra patria a singulis Ordinibus Academicis quaestiones proponuntur sequentes:

A FACULTATE THEOLOGICA.

Quaeritur; quaenam et qualis sit φιλεχθρια, quam commendant JESUS et APOSTOLI? et an ex hac commendatione etiam eluceat christianae doctrinae moralis praestantia?

AB ORDINE IURIDICO QUAERITUR.

Ut fiat collatio Institutionum Iustiniani cum Institutionibus Caii Veronae inventis, inde ab initio usque ad locum de tutelis. — In adiectis observationibus, morum, opinionum ipsiusque Iuris notentur migrationes! — Breve, nervosum et non inelegans adhibeatur dicendi genus, Romano jure non indignum! — Inutiles evitentur ambages!

A FACULTATE MEDICA PROPONITUR HAEC QUAESTIO.

Cum in omnibus morbis rite diiudicandis magnopere intersit, ut *debilitatis verae* notio accurata, quantum illud fieri potest, habeatur, quaeritur, ut haec *debilitatis verae* notio e prin-

cipiis Pathologicis eruatur, ac simul haec *distinguatur* ab illis conditionibus morbosis, quae saepe talem debilitatem tantummodo simulant.

AB ORDINE DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM ET PHYSICARUM QUAERITUR.

I.

Detur accurata descriptio botanica viginti aut plurium plantarum, in solo Groningano sponte et simul copiose provenientium, adiecta *brevi* earum historia, in qua elaboranda, loci, *in quo* nascuntur, temporis anni, quo florent, et *usus*, inprimis oeconomici, ratio habeatur.

2.

Quaenam est ad antheras pollinis formatio eiusque evolutio? E quibusnam constat principiis? Quibus viis et modis pollen *transfertur* ad pistillorum stigmata? Quamnam exserit actionem in germen foecundandum, *an vitalem* seu dijnamicam, aut materialem et *per* quae tunc organa?

A FACULTATE PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITERARUM HUMANIORUM.

Quaeritur: quaenam sit coniunctio inter Philosophiam boni et pulchri.

Responsa oratione Latina, manu aliena, satis nitide scripta, et ante diem 1 Augusti 1821, Auctorum sumtibus, mittuntor ad Virum Clariss. CORNELIUM ADRIANUM VAN ENSCHUT, qui Senatui Academico est ab actis, observatis iis, quae leguntur Art. 210. Decreti Regii, 2 Aug. 1815, N°. 14.

Victoribus in honestissimo hoc certamine praemia distribuentur die secundo Iovis mensis Octobris anni 1821, quo novus Rector munus suum est auspicaturus.

SCHOOL-

SCHOOL-NIEUWS.

DORDRECHT.

Den 13den December 1820. Na dat op den 13den en 15den November l. l., de Leerlingen der Latijnſche Scholen alhier, aan Heeren Curatoren, de meest voldoende blijken van hunne gemaakte vorderingen in de Griekſche en Latijnſche Letterkunde, en in de daarmede in verband ſtaande Wetenſchappen gegeven hadden; had heden ochtend in de Walſche Kerk, hunne bevordering naar hoogere klasſen, en de openbare uitdeeling der Eereprijſen en Getuigſchriften plaats. — Deze plegtigheid door den Rector van het Gijmnaſium op eene gepaste wijze geopend zijnde; hielden drie zeer verdienſtelijke Jongelingen P. F. TIMMERS VERHOEVEN, A. G. BROUWER en R. A. GEVERS, hunne redevoeringen, en werden tot de eerſte orde der vierde klasſe bevorderd. De eerſte ſprak: *De Petro Hooftio, Cornelii Filio, viro cum poeſeos, tum inprimis historiae conſcribendae facultate praestantisſimo*; de tweede: *De Lijcurgo, celeberrimo Spartanorum Legiſlatore*; en de derde: *De Gerardo Johanne Voſsio, Grammatico Perfecto.* Vervolgens werden aan dezen; in de derde klasſe, aan H. P. TIMMERS VERHOEVEN JR., en aan P. J. MARCUS; op de eerſte orde der tweede klasſe, aan E. B. SWALUE, aan J. A. MEULEMANS, en aan J. A. ROMBACH; op de tweede orde van dezelfde klasſe: aan A. P. TIRION, aan Z. D. VAN DER BILT LA MOTTHE, en aan H. C. J. HOOG, eereprijſen geſchonken. — Van de eerſte naar de tweede klasſe werden bevorderd: A. N. VRIESENDORP, P. M. BEELAERS, T. M. SCHULTZ

VAN

VAN HAEGEN, J. VAN WAGENINGEN, en A. VAN NERUM, van dewelke de drie eerstgenoemden ook prijſen ontvingen. Eindelijk werden met prijſen begiftigd, op de derde orde der eerſte klasſe: H. J. VAN DER SANDE, en C. W. O. VAN DORSSER, voor welke geſchenken zij allen, in tegenwoordigheid eener aanzienlijke Vergadering, hunne dankzeggingen aan Heeren Curatoren, op eene geſchikte wijze uitſpraken. — Na dat vervolgens de Rector, het groot nut, het welk in de beoefening der Geſchiedenis, Wiskunde, Oude en Nieuwe Aardrijkskunde, en Griekſche en Latijnſche Fabelkunde gelegen is, had aangetoond; werden de volgende loffelijke Getuigſchriften uitgereikt, als: in de vierde klasſe, voor *de Geſchiedenis*, *Oude en Nieuwe Aardrijkskunde* en *Fabelkunde*, aan P. F. TIMMERS VERHOEVEN; voor *de Oude en Nieuwe Aardrijkskunde*, aan A. G. BROUWER, en voor *de Oude Aardrijkskunde*, aan R. A. GEVERS in de derde klasſe; voor *de Geſchiedenis*, *Oude en Nieuwe Aardrijkskunde* en *Wiskunde*, aan H. P. TIMMERS VERHOEVEN JR., en voor *de Geſchiedenis* en *Wiskunde*, aan P. J. MARCUS: op de eerſte orde der tweede klasſe: voor *de Geſchiedenis*, aan R. B. SWALUE, voor *de Wiskunde*, aan J. A. MEULEMANS, en voor *de Oude Aardrijkskunde* en *Fabelkunde*, aan J. A. ROMBACH; op de tweede orde, van dezelfde klasſe, voor *de Wiskunde*, aan A. P. TIRION, en voor *de Geſchiedenis*, aan H. C. J. HOOG, op de eerſte orde der eerſte klasſe: aan F. M. SCHULTZ VAN HAEGEN, J. VAN WAGENINGEN en A. VAN NERUM, allen voor *de Geſchiedenis*: en eindelijk op de derde orde, van dezelfde klasſe, voor *de Oude Aardrijksde*, aan H. J. VAN DER SANDE, en voor de *Oude en Nieuwe Aardrijkskunde*, aan C. W. O. VAN DORSSER.

Gelijk dit Feest, aan de Letteren en Weten-

ſchap-

ſchappen gewijd, met fraai Muzijk begonnen was, zoo is hetzelve ook telkens daarmede vervangen en beſloten.

B R I E L L E.

Den 18den Oct. 1820. Het half jarig examen der Leerlingen van de Latijnſche Schole alhier, den 7den Julij l. l. plaats gehad hebbende, zoo werden op heden zes derzelven, te weten: J. PREUIJT, van de tweede naar de eerſte, A. Q. KRAIJENHOFF VAN DE LEUR en W. JONGEJAN, van de vierde naar de derde. en L. BLANKEN, J. A. PALIARGUOS en P. C. VAN ES, van de zesde naar de vijfde klasſe bevorderd, die allen tevens met loffelijke getuigſchriften vereerd zijn geworden.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK,

GELDERLAND.

ARNHEM.

ARNHEM. Wij hebben berigt ontvangen van *Apeldoorn*, dat de Predikant aldaar, Ds. G. WALLER, een beroep naar *Dokkum*, heeft ontvangen, doch wij kunnen omtrent zijn Eerw. beſluit nog niets bekend maken.

HALL vakant. Zie Sept. 1820.

NIJMEGEN.

RANDWIJK EN LAKEMOND. De Kerkeraad dezer Gemeente, heeft den 19den Nov. l. l., ter vervulling der vakature, gemaakt het navolgende zestal:

DD.

DD. L. BREDERODE, A. VAN WETERING, J. VAN TROOSTENBURG DE BRUIN, W. J. VAN VLOTEN en A. BROWN, Predikanten te *Slijk Ewijk*, c. a. *Brakel*, *Borsel*, *Ophemert*, en *Elkum*. en A. J. BEGEMANN, Kandidaat bij 't Provinciaal Kerkbestuur van *Amsterdam*.

Voorts dit drietal:

DD. L. BREDERODE, A. VAN WETERING en A. J. BEGEMANN.

En is daaruit beroepen de Kandidaat A. J. BEGEMANN, die deze beroeping, in afwachting van de vereischte goedkeuringen, heeft aangenomen.

HERVELT. Onze Leeraar B. STEMBERG, gaf ons den 12den Nov. l. l. kennis, dat hij in de Gemeente van *Zutphen* beroepen was, en berigtte ons den 26sten, dat hij voor die beroeping had bedankt.

HEUMEN EN GROESBEEK, den 10den Dec. Onze Leeraar J. C. MASMAN, die ons den 3den dezer kennis gaf, dat hij eene beroeping van de Gemeente te *Hurwenen*, ontvangen had, maakte ons heden bekend, dat hij voor die beroeping had bedankt, dragende ons, in eene leerrede over 2 *Cor.* I: 12, 13 en 14. voor: dat de roem, dien Leeraar, en Gemeente op elkander kunnen dragen, eene vaste hoop geeft, om, voor het toekomende, het meeste nut van elkanders zamenzijn te verwachten.

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

RESSEN vakant. Zie October 1820.

WAMEL EN DREUMEL vakant. Zie November 1820.

ZUTPHEN.

ZUTPHEN den 6den December. Ds. B. STEMBERG, voor de beroeping naar deze Gemeente bedankt hebbende, zoo heeft de tijdelijke kerkeraad in plaats van denzelven, en van DD.

BA-

HAGEN en MOLENAAR, als beroepen zijnde resp. naar de Gemeente van *Zuidbroek* en *Muntendam*. en naar die van *Middelburg*, het voor heen geformeerde 12tal den 28ften November aangevuld met: DD. DE WILDE, HUGENHOLTZ en TROOSTENBURG DE BRUIN, Predd. resp. te *Klaaswaal*, *Vorden* en *Borne*, en het voor heen geformeerd 6tal met Ds. VAN VLOTEN, Pred. te *Voorburg*.

Welk 6tal beftaande uit DD. VAN VOORST, FRANCKEN, ZILVERGIETER HOOGSTAD, BLOEMERS. NOORDINK en VAN VLOTEN, Predd. resp. te *Goes*, *Muiden*, *Lochem*, *Gorfel*, *Oud-Beijerland* en *Voorburg*, op den 29ften derzelfde maand naar gewoonte gecommuniceerd zijnde aan de afgegane Ouderlingen der Nederduitfche Gemeente alhier, zoo hebben dezelve, volgens een hun competerend aloud regt, ditmaal hier van ten deele gebruik makende, daar bij nog gevoegd Ds. B. STEMBERG, Pred. te *Herveld*.

Uit welk zevental heden, door den breeden kerkenraad der gezegde Gemeente, tot Herder Leeraar in dezelve beroepen is Ds. J. J. VAN VOORST, Pred te *Goes*.

DOETINCHEM den 9den December. Onze jongfte Leeraar Ds. D. MOLENAAR, van hier naar de Gemeente te *Middelburg* beroepen, heeft die beroeping aangenomen.

T I E L.

MAURIK. Onze Leeraar, Ds. H. VAN STEDEN, van hier beroepen naar de Gemeente van *Herewaarden* enz, (zie de Boekzaal van de vorige maand,) heeft voor die beroeping bedankt.

ERICHEM. Op den 26ften Nov. l. l., heeft onze Predikant J. BOLDERMAN, in de voorafspraak, naar aanleiding van *Jefaia* LV: 8—11. aan deze Gemeente kennis gegeven, dat hij ontvangen had eene beroeping naar de Gemeente

op

op de *Hoofdplaat*, Classis *IJzendijke*, Provincie *Zeeland*, en nog eene aanbieding der Predikantsplaats, naar eene ander Gemeente in dezelfde Provincie, voor welke beide hij had bedankt, als zijnde door de aanneming der beroeping naar *Hoornaar*, (zie de vorige Boekzaal,) tot het afstaan dier aanbiedingen verpligt.

EVERDINGEN. Onze Predikant K. WICHERS, van hier naar *Hoornaar* beroepen, heeft daar voor bedankt.

ECK EN WIEL. Zie Nov. 1820.

OCHTEN vakant. Zie Nov. 1820.

RAVENSWAAY. Zie April 1820.

B O M M E L.

HURWENEN, den 26sten November. Heden nam onze Leeraar, Ds. J. F. HOFF, beroepen te *Veen*, afscheid van deze Gemeente met *Philipp* I: 27.

GELLIKUM EN RENOOIJ, den *3den December*. Onze Leeraar, Ds. G. E. DE COCK, nog onlangs pas beroepen te *Scheveningen*, verliet ons reeds heden, door den drang van omstandigheden. Zijn Wel Eerw. hield zijne laatste Leerrede, over *Matth.* VII: 24—27.

ZUILICHEM EN NIEUWAAL. De Correspondent meent te kunnen berigten, dat de beroeping in deze Gemeente, (zie vorige *Boekzaal*,) door den beroepenen is aangenomen.

HEEREWAARDEN. Ds. H. VAN STEDEN. Pred. te *Maurik*, heeft voor de beroeping herwaarts, na beraad, bedankt,

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819.

VARIK vakant. Zie Aug. 1820

METEREN vakant. Zie October 1820.

ZUID-

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVENHAGE, den 29sten Nov. Door het Klassikaal Bestuur alhier, is Ds. L. MERENS, Predikant te *Delft*, tot Lid der Classis verklaard.

RIJSWIJK, den 19den November 1820. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. VAN HEIJNINGEN, maakte ons heden voor acht dagen bekend, eene beroeping ontvangen te hebben, naar de Gemeente van *Dokkum* in *Vriesland*; doch heden vernamen wij, dat zijn Wel Eerw. besloten had, voor die beroeping te bedanken. Zijn Eerw. verbond zich weder aan ons, met *Luc.* VIII: 18*a*. *Ziet hoe gij hoort.*

SCHEVENINGEN, den 10den December 1820. Heden werd onze nieuw beroepen tweede Leeraar, de Wel. Eerw. Heer G. E. DE COCK, van *Gellicum* en *Renooij* tot ons overgekomen, alhier in den Heiligen Dienst bevestigd, door onze Leeraar den Wel Eerw. Heer P. FAASSEN DE HEER, welke ten tekst verkozen had *Nehemia* 2 *vs.* 20. het middelste gedeelte: *God van den Hemel, die zal het ons doen gelukken; en wij zijne knechten, zullen ons opmaken en en bouwen.* — De Bevestigde, deed daarop des namiddags zijne Intrede, en aanvaardde zijn H. Dienstwerk onder ons, met 1 *Cor.* III: 9. *Wij zijn Gods mede-arbeiders, Gods akkerwerk, Gods gebouw zijt gij.*

ROTTERDAM.

BARENDRECHT, den 3den van Dec. 1820. Onze Leeraar J. MOOIJEN ANDR. FR., vierde heden de gedachtenis van zijnen vijf en veertig jarigen Evangeliedienst, zoo in de Gemeente van *Aalburg* en *Heesbeen*, als onder ons, naar aanleiding van 1 *Timoth.* I: 12. *En ik dank hem, die mij bekrachtigd heeft,* [*namelijk*]

Christus Jezus onzen Heer, dat hij mij getrouw geacht heeft, [mij] in de bediening gesteld hebbende.

MAASLAND. Zie October 1820.

LEIJDEN.

ZEVENHOVEN, den 6den Nov. Onder voorzitting van den Consulent dezer Gemeente, Ds. M. P. VAN DOESBURGH, Predikant te *Nieuweveen*, is op den 13den October, uit een te voren gemaakt drietal van Predikanten, waarop geplaatst waren, de Wel Eerw. Heeren: W. JANS, DE BRUIN en VENEKA, Predikanten in *'t Waal* en *Hondswijk*, op 't Eiland *Marken*, en in *'t Woud*, beroepen Ds. W. JANS, in 't *Waal* en *Hondswijk*; zijn Eerw. heeft echter, na beraad, voor deze beroeping bedankt.

SASSENHEIM, den 21sten Nov. 1820. Na gunstig verkregen handopening, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het overlijden van onzen waardigen Leeraar K. P. LEIJENDEKKER, is de Kerkeraad, in tegenwoordigheid van den Consulent Ds. W. M. KOOIJ, Predikant te *Warmond*, overgegaan tot formering van een twaalftal, waarop geplaatst zijn de volgende Predikanten:

DD. H. G. VAN DEN ES, Th. Dr. te *Moerkapelle*. A. C. MEVERS SCHOLTEN, te *Noordwijkerhout*. H. T. ROSKES, te *Nieuwkoop*. H. J. SCHIPPERS, te *Egmond Binnen*. G. C. VAN BALEN BLANKEN, te *Nieuwe Niedorp*. P. VAN AMEROM, te *Hoogmade*. J. LEM, te *Bovenkarspel*. J. P. EGERDING, te *Renswoude*. B. R. DE GEER, Th. Dr. te *Lienden*. J. DU SAAR, te *Hoogvliet*. W. N. ROLDANUS, te *Egmond aan Zee*. en G. DOEDES, te *Grootebroek*.

De zes eersten op het zestal en de drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, is daaruit beroepen, Ds. H. G. VAN DEN ES, Th. Dr. Predikant te *Moerkapelle*, die, na beraad, deze be-

beroeping, onder afwachting van de vereischte goedkeuringen, heeft aangenomen.

ZWAMMERDAM. Op den 10den dezer maand December, is, na dat de Kerkelijke en Koninklijke approbatien, op het beroep van Ds. L. M. LOBRIJ alhier uitgebragt, waren ingekomen, onze Leeraar des voormiddags bevestigd door Ds. J. H. KROM, Pred. te *Gouda*, bij afstand van Ds. W. VAN CATS SMALLENBURG, Pred. te *Boskoop*, als Consulent, predikende *Matt.* XV: 13. *maar hij antwoordende zeide: Alle plante die mijn hemelsche Vader, niet geplant heeft, zal uitgeroeit worden.*

Terwijl 's namiddags de bevestigde Leeraar predikte over 1 *Cor.* I: 21: *Want nademaal in de wijsheid Gods, de wereld God niet gekend heeft door de wijsheid, zoo heeft het Gode behaagd, door de dwaasheid der prediking zalig te maken, die gelooven.*

NB. In de Boekzaal van October, stond abusivelijk Ds. VERWEIJ. beroepen naar *Leiderdorp*, moet zijn naar *Leidschendam*.

DORDRECHT.

HOORNAAR. De Kerkeraad heeft, ten overstaan van den Consulent, Ds. J. J. BUIJN, Pred. te *Hoogblokland*, den 11den Julij 1820. uit een drietal van Predikanten:

DD. J. BOLDERMAN, Predd. te *Erichem*. D. GOUDAPPEL, te *Spijk*, en J. J. BUIJN, te *Hoogblokland*, beroepen, Ds. J. BOLDERMAN, die, na beraad, voor dit beroep bedankt heeft.

Den 17den Augustus, heeft de Kerkeraad, uit een ander Drietal van Predd., bestaande in:

DD. W. SPIERING, Pred. te *Portugaal*. J. J. BUIJN, te *Hoogblokland* en A. NAGEL te *Ethen en Drongelen*, beroepen Ds. W. SPIERING, Pred. te *Portugaal*, die ook, na beraad, voor dit beroep bedankt heeft.

Den 26sten October, heeft de Kerkeraad, dit drietal van Predd. geformeerd:

DD. H. KOOBS WICHERS, Predd. te *Everdingen*. G. E. DE COCK, te *Gellicum* en *Renooij* en C. VAN RINTELEN, te *Giesen* en *Rijswijk*.

En daar uit beroepen, Ds. H. KOOBS WICHERS, Pred. te *Everdingen*, die mede deze beroeping heeft van de hand gewezen.

Den 10den November, hervattede de Kerkeraad het beroepingswerk, en bragt op het drietal de Predikanten:

DD. J. BOLDERMAN. Predd. te *Erichem*. STEINFERT KROESE, te *Giesen Nieuwkerk* en C. VAN RINTELEN, te *Giesen* en *Rijswijk*.

Waar uit andermaal beroepen werd, Ds. J. BOLDERMAN, die nu, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatien, deze beroeping heeft aangenomen.

NUMANSDORP, (GEZEGD BUITENSLUIS.) Onze Leeraar Ds. B. J. SWALUE, die ons op den 12den November berigt gaf, *dat hij eene beroeping naar Schoonhoven* had ontvangen, maakte ons op den 26sten daar aan volgende bekend, dat hij die beroeping, onder inwachting der noodige approbatien, had aangenomen.

GIESSEN OUDEKERK, den 13den November. Na dat de tijding omtrent het overlijden van den Emeritus Predikant, den Wel Lerw. Heer N. KUIPERI, op den 6den dezer maand, in den ouderdom van 81 jaren en 5 maanden, uit *Schoonhoven*, bij ons was ontvangen, heeft onze Leeraar, J. C. PRILLEVITZ, op Zondag, den 12den dezer, in eene opzettelijke Leerrede, aan dezen zijnen Voorganger, in deze Gemeenten gedacht, en dit Sterfgeval van hem die bijna 24 jaren, met ijver en ernst, het Evangelie gepredikt heeft, ons hartelijk en ernstig, naar aanleiding van *Openb.* XIV: 13*b*. zoeken ten nutte te maken.

BRAND-

BRANDWIJK EN GIJBELAND. Den 30sten November, is alhier, ten overstaan van den Consulent G. JANSSEN, Pred. te *Molenaarsgraaf*, op eene Acte van presentatie en authorisatie van den Wel Edelen en Welgeboren Heer S. ONDERWATER, Ambachtsheer van *Brandwijk* en *Gijsbeland*, tot Leeraar beroepen, de Wel Eerw. Heer A. BIEEN, Kandidaat van den II. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, die dat beroep heeft aangenomen, in verwachting van de Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen.

OTTOLAND EN NEDERBLOKLAND, den 3den December. Na dat onze Leeraar, Ds. L. M. LOBRY, door den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur van *Dordrecht*, N. VAN STEENBERGEN, Pred. te *Papendrecht*, in het bijzijn van den Consulent der Gemeente, van dezelve en de Classis behoorlijk was ontslagen, nam zijn Wel Eerw. op heden van ons afscheid, naar aanleiding van *Ps.* CXXX: 3, 4. *Zoo gij Heere! de ongeregtigheden gadeslaat, Heere! wie zal bestaan? maar bij u is vergeving, op dat gij gevreest wordt.*

HEERJANSDAM, DE KLEINE LIND EN KIJFHOEK. Heden den 3den December, vierde men alhier eene buitengewone plegtigheid. Onze Leeraar, G. C. SPAAN, herinnerde ons, door eene plegtige Leerrede, naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 7 *en* 8, dat het Evangelie der zaligheid in deze drie Gecombineerde Gemeenten, door zijnen waardigen Vader, J. SPAAN, in leven Bedienaar des Evangelies alhier, 32 jaren, en door hem zijnen Zoon 18 jaren, en derhalve eene halve Eeuw, achtervolgend en onafgebroken, was verkondigd geweest.

GIESSEN NIEUWKERK, den 6den December. Onze Leeraar, H. STEINFERT KROESE, maakte ons den 12den der voorgaande maand bekend, dat zijn Eerw. eene beroeping ontvangen had,

naar de Gemeente van *Cloëtinge*, onder de Classis van *Goes*; en den 26sten daaraanvolgende, dat zijn Eerw., na beraad, zich verpligt had gevonden, voor die beroeping te bedanken, zich op nieuw aan ons verbindende, met eene Leerrede over *Philipp.* I: 8—11. Terwijl zijn Eerw. den 3den dezer ons berigtte, in de voorgaande week eene beroeping te hebben ontvangen, naar de Gemeente van *Ommeren*, onder de Classis van *Zwolle*, welke beroeping door zijn Eerw. is in beraad genomen.

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK vakant. Zie April 1820.

SPIJK vakant. Zie Aug. 1820.

ALBLASSERDAM staat vakant te worden. Zie Nov. 1820.

G O U D A.

ACQUOOIJ vakant. Zie Dec. 1819.

LEERDAM vakant. Zie Sept. 1820.

GROOT AMMERS. Zie Oct. 1820.

SCHOONHOVEN. Zie Nov. 1820.

LANGERAK BEZUIDEN DE LEK vakant. Zie Nov. 1820.

B R I E L L E.

HELLEVOETSLUIS, den 26sten November 1820. Heden hadden wij het genoegen van onzen, nu bijna drie jaren gekoesterden wensch, vervuld te zien, door aanzienlijke inschrijvingen, en een voorheen door de Gemeente bijeengebragt fonds. De Commissie uit de Leden van den Eerw. Kerkeraad, Kerkmeesters, Commissarissen van het fonds ad pios usus, met den Wel Ed. Heer Schout en Leden van het Gemeente Bestuur, in staat gesteld zijnde, om ons een fraai Orgel tot gebruik bij den openbaren Godsdienst aanteschaffen, werd dit speeltuig Gode en zijnen dienst heden plegtig toegewijd.

Onze Leeraar Ds. A. TREFFERS, deed eene op deze plegtigheid toepasselijke redevoering, naar

aan-

aanleiding van *Ps.* XCII: 2—5. *Het is goed dat men u den Heere love* enz. welke door het zingen en ſpelen van Psalmen en Evangeliſche gezangen, telkens afgewisſeld en met zegenwenſchen beſloten werd. — Deze plegtigheid werd zeer veel luister bijgezet, door het Zanggezelſchap, 't welk twee Gezangen naar de wijze van het eerſte lied, en den laatſten Psalm op Muzijk gebragt, op eene zeer bevallige wijze, onder het ſpelen van het Orgel, zong, en door de Gemeente beurtelings met het tweede en vierde, van het eerſte gezang, en het tweede, en derde vers van den CL Psalm, vervangen wierd.

Het Orgel, door de Heeren BÄTZ, Orgelmakers te *Utrecht* vervaardigd, is door den beroemden Organist van de groote Kerk te *Rotterdam*, den Heer ROBBERS, hier toe van de Commisſie verzocht zijnde, op eene aangename wijze beſpeeld, met alle naauwkeurigheid onderzocht, en zoo voldoende bevonden, dat, volgens 's mans betuiging, ten aanzien van de deugdzaamheid der ſtoffe, fraaiheid van bewerking, en bijzondere lieflijkheid van geluid, de Makers op eenen welverdienden lof aanſpraak kunnen maken.

SIMONSHAVEN EN BIERT vakant. Zie November 1820.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM vakant. Zie Mei 1820.

HAARLEM.

JISP, den 20ſten Nov. 1820. Heden ontvingen wij het berigt, dat onze beroepene Leeraar, Ds. M. VAN VEEN, Pred. te *Houten*, onder de Eerw. Clasſis van *Wijk*, de op hem uitgebragte be-

beroeping, in afwachting van de Kerkelijke en Koninklijke approbatien, heeft aangenomen.

ZANDVOORT, den 8sten October 1820. Het berigt van het afsterven van Ds. J. VOGEL, in leven Pred. te *Assendelft*, heeft ons zeer getroffen. — Zijn Eerw. was gedurende bijna vier jaren, voor onze Gemeente, een zeer waardig Leeraar, die algemeen geacht zijnde, ook door velen betreurd wordt. Zijne ijverige Evangelie-prediking, zijn gulhartig verkeer en zijn stichtelijk voorbeeld, zullen bij ons nog lang in dankbare gedachtenis blijven.

Onze tegenwoordige Leeraar, Ds. J. VANRHEE, sprak tot de Gemeente, bij gelegenheid der bekendmaking van dit overlijden, over *Ps.* XC: 12. De vertroostingen Gods, en de ervaring der Hemelsche vaderzorg, bidden wij voor de bedroefde Weduwe en hare Kinderen.

ASSENDELFT vakant. Zie October 1820.

A L K M A A R.

DE BURGT OP TEXEL, den 3den *December*. Onze Leeraar J. J. WASSENAAR, ontving voor 14 dagen eene beroeping als tweede Leeraar, in de Gemeente te *Workum*, en heden vernamen wij, dat zijn Eerw. voor deze beroeping had bedankt, gelijk hij zich dan ook op nieuws aan ons verbond, bij de morgen Godsdienstoefening, die daartoe bijzonder was ingerigt.

ALKMAAR vakant. Zie Junij 1820.

SCHOORL, GROET EN KAMP. Zie October 1820.

OOSTERLAND, STROE EN DEN OEVER vakant. Zie October 1820.

H O O R N.

HOORN, den 29sten Nov. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, heden gehouden, is Ds. G. DOEDES, bevestigd Predikant te *Grootebroek*, als Lid der Klassis erkend, en hem daar van de gebruikelijke acte ter hand gesteld.

URK.

URK. (HET EILAND) Na verkregene hand-opening van Zijne Excellentie, den Heere Staatsraad, Directeur Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk, enz. heeft de Kerkeraad alhier, ter vervulling van de vacerende Predikantsplaats, veroorzaakt door het vertrek van Ds. S. L. NAPJUS, naar *Warder*, onder het bestuur van den Wel Eerw. Heer W. A. HAZELAAR, Predikant te *Enkhuizen*, als Consulent dezer Gemeente, geformeerd dit drietal:

DD. J. MANGEL, Predd. te *Hantum* en *Hantumhuizen*, onder de Classis van *Dokkum*, H. J. SNIJDER, te *Kwadijk*, onder *Edam*, en J. A. ROMKEL, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*.

En is daaruit de laatstgemelde tot Predikant dezer Gemeente beroepen.

OPPERDOES vakant. Zie October 1820.

SCHARWOUDE vakant. Zie Nov. 1820.

OBDAM. Zie Nov. 1820.

E D A M.

WARDER, den 19den Nov. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. S. L. NAPJUS, in zijnen dienst onder ons bevestigd, door onzen Consulent Ds. J. VAN AMEREN, Pred. te *Etershem* en *Schardam*, met eene Leerrede over *Jac.* I: 21*b*. en 22. *Ontvangt met zachtmoedigheid het woord enz.*

Des namiddags begon onze bevestigde Leeraar zijnen Evangeliedienst onder ons, predikende over *Rom.* I: 16. *Want ik schaam mij het Evangelie van Christus niet enz.*

EDAM. Zie Nov. 1820.

EDAM, den 29sten Nov. Tot Leden der Classis zijn aangenomen, Ds. R. S. SEVENSMA en S. L. NAPJUS, bevestigde Predikanten te *Landsmeer* en te *Warder*.

Z E E L A N D.

MIDDELBURG.

MIDDELBURG, den 29sten Nov. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur van *Middelburg*, op heden gehouden, zijn tot Leden der Classis verklaard, de Wel Eerw. zeer gel. Heeren A. J. BUIJS BALLOT en B. VAN DER FEEN, bevestigde Predikanten bij de Gemeenten van *St. Laurens* en *Brigdamme*, en van *Middelburg*.

KOUDEKERKE; den 12den December. De Kerkeraad, van Z. Exc. den Heer Staatsraad, Directeur Generaal voor de Zaken der Hervormde Kerk enz. bij dispositie van den 3den Nov. l. l., No. $\frac{2865}{1542}$, handopening verkregen hebbende, hoopt den volgenden dag, tot het doen van een beroep over te gaan.

MIDDELBURG, twee Predikantsplaatsen vakant. Zie October 1820.

Z I E R I K Z E E.

ST. PHILIPPELAND staat vakant te worden. Zie Mei 1820.

'S HEERENJANSLAND. Zie Sept. 1820.

G O E S.

CATS, den 15den Nov. Ds. J. DAGEVOS, voor de beroeping naar deze Gemeente bedankt hebbende, maakte de Kerkeraad heden wederom het volgende zestal:

DD. H. VAN DER LINDEN, SMIJTEGELD VAN DER HOEK, J. DE LEPELAAR, J. MEERBURG SNARENBERG, J. SPAAN en J. W. ERMERINS, Predikanten te *Waterland* (*'t Kerkje*,) *Sleeuwijk*, *Schore* en *Vlake*, *Aagtekerke*, *Piershil* en *Vrouwenpolder*.

De drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, werd daar uit beroepen de Wel Eerw. zeer gel. Heer H. VAN DER LINDEN, die dit in beraad heeft genomen.

KAT-

KATTENDIJKE, den 4den Decemb. Ook de Wel Eerw. zeer gel. Heer P. ANEMAET, heeft voor onze beroeping bedankt.

CLOETINGE, den 5den December. Ter vervulling der vakature alhier, maakte de Kerkelijke Vergadering, den 8sten Nov. l. l. het volgende zestal:

DD. A. STENFERT KROESE, A. DE KONING, J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, J. M. VOIJER, J. LOTICHIUS en J. DAGEVOS, Predikanten te *Giesen Nieuwkerk*, *Sliedrecht*, *Wolphaarsdijk*, *Heinkenszande*, *Wouw* en *Nieuwbeijerland*.

De drie eersten werden op het drietal geplaatst, en daaruit beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer A. STENFERT KROESE, Predikant te *Giesen Nieuwkerk*, die, na beraad, voor deze beroeping heeft bedankt.

WEMELDINGEN vakant. Zie Junij 1820.

ELLEWOUTSDIJK vakant. Zie Aug. 1820.

HEINKENSZANDE. Zie Aug. 1820.

WAARDEN vakant. Zie Sept. 1820.

FORT BATH, RILLAND EN BATH. Zie Oct. 1820.

IJ Z E N D IJ K E.

CADZAND, den 29sten October 1820. De Kerkeraad, onder de voorzitting van Ds. J. P. JONGENEEL, wettig vergaderd zijnde, heeft ter vervulling der alhier bestaande vakature eene Nominatie gemaakt, van het volgende zestal Predikanten:

DD. AB UTRECHT DRESSELHUIS, J. MEERBURG SNARENBERG, H. L. DE JONGE, J. VAN HOEK, J. A. JANSSEN en H. VAN DER LINDEN, respective Predikanten te *Wolphaarsdijk*, *Aagtekerke*, *Oostsouburg*, *Nienhuis*, *St. Anne ter Muiden* en *Waterland* (*'t Kerkje.*)

De drie eerstgenoemden op het drietal geplaatst zijnde, is uit hen, ten gelijken tijde, beroepen, de Heer J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, aan wien de

de Acte van beroeping toegezonden is, en welke dit beroep in beraad genomen heeft.

HOOFDPLAAT, den 18den November. Alhier is weder, onder het bestuur van den Heer D. VAN BASSELAAR, Consulent, het navolgende zestal gemaakt:

DD. J. BOLDERMAN, J. VAN HOEK, A. BUIT, H. VAN DER LINDEN, A. PIETERSE, P. ANEMAAT, Predikanten, respectivelijk te *Erichem*, *Nienhuis*; *Nisse*, *Waterland* ('t *Kerkje*), *Zuidzande* en te *St. Kruis*.

De drie eerstgenoemden op het drietal geplaatst zijnde, is daar uit beroepen, de Wel Eerw. Heer J. BOLDERMAN, onder de Classis van *Tiel*.

Den 3den December, ontvingen wij het berigt, dat Ds. J. BOLDERMAN, als hebbende de op hem uitgebragte beroeping naar *Hoornaar* aangenomen, daar door genoodzaakt was, voor de onze te bedanken.

ST. KRUIS, den 26sten November. Den 29sten der verlopene maand, maakte onze Leeraar, de Heer P. ANEMAAT ons bekend, dat hij eene beroeping naar de Gemeente van *Kattendijke* cum annexis, onder de Classis van *Goes* ontvangen, en dezelve in beraad genomen had: heden vernamen wij, dat zijn Eerw. voor die beroeping had bedankt, verbindende zich bij vernieuwing aan deze Gemeente, met *Joh.* III: 18. *Mijne kinderkens, laat ons niet liefhebben met den woorde, noch met de tong, maar met er daad en in waarheid.*

SAS VAN GEND. Zie Aug. 1820.

RETRANCHEMENT CADZANDRIA. Zie Sept. 1820.

UTRECHT.

UTRECHT.

UTRECHT.

UTRECHT, den 7den December. Heden overleed alhier de Wel Eerw. Hooggel. Heer P. J. DE FREMERIJ, rustend Professor en Predikant in 's *Hertogenbosch*, in den gezegenden ouderdom van 83 jaren en 8 maanden.

Deze waardige man, die met veel ijver het Evangelie der genade Gods, in de onderscheidene Gemeenten van *Zuidenwoude*, *Overschie*, *Goes* en *'s Hertogenbosch*, bijna een halve Eeuw verkondigd heeft, woonde sedert den jare 1810, toen hij zijn Emeritusschap gunstig verkreeg, binnen dezen Stad, en was onder ons nuttig, waar hij kon nuttig zijn. Onderscheidene reizen stichtede hij deze Gemeente door zijne Godvruchtige leerredenen, beijverde zich zeer in de behartiging der belangen van Zendeling en Bijbel-genootschappen, was zeer naarstig in de waarneming van dezelve, deelde door zijn beminnelijk karakter in de algemeene achting, terwijl hij tevens een opwekkend voorbeeld was van godzaligheid. De overledene laat eene Weduwe na, en eenen Zoon uit een vorig huwelijk, zijnde de Wel Ed. Hooggeleerde Heer Prof. N. C. DE FREMERIJ, die, benevens zijne verdere aanverwanten, hem zeer betreuren; doch bij de gedachte, dat hij in zaliger Gewesten, het loon van Gods getrouwe Knechten geniet, zich Christelijk aan God onderwerpen, en den Hemelschen Vader danken, dat zij zulk een dierbaar pand zoo lang behouden mogten; terwijl zijne gedachtenis, bij hen, en bij allen die hem kenden, bestendig in zegening zijn zal.

ABKOUDE vakant. Zie Sept. 1820.

AMERS-

AMERSFOORD.

BLAAUWKAPEL, den 3den Dec. Onze Leeraar A. SCHILT, beroepen zijnde naar *Odijk*, heeft hier voor bedankt, en zich heden op nieuw aan ons verbonden, met eene Leerrede over 1 *Thesſ.* IV: 1—3*a*. *Voorts dan Broeders! wij bidden en vermanen u in den Heer Jezus, gelijk gij van ons ontvangen hebt, hoe gij moet wandelen en Gode behagen, dat gij daarin meer overvloedig wordt; want gij weet, wat bevelen wij u gegeven hebben, door den Heer Jezus, want dit is de wil Gods, uwe heiligmaking.*

WIJK.

HOUTEN, den 19den Nov. Onze Leeraar, Ds. M. VAN VEEN, maakte ons heden bekend, dat hij de beroeping naar *Jisp*, van welker ontvangst wij 14 dagen te voren, door zijn Wel Eerw. verwittigd waren, had aangenomen.

ODIJK vakant. Zie Oct. 1819.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN, den 29ſten Nov. 1820. Heden zijn, door het Klasſikaal Beſtuur van *Leeuwarden*, tot Leden van de Clasſis verklaard geworden, Ds. P. VAN BORSSUM WAALKES, bevestigd Predikant te *Weidum*, en Ds. D. BOLWERDA, bevestigd Predikant te *Vrouwenparochie*.

BOORNBERGUM EN KORTEHEMME. Na dat de Leeraar dezer Gemeente, Ds. R. DAMSTÉ, beroepen van hier naar *Nuis* en *Nijbert*, Clasſis *Groningen*, door Ds. D. F. SIBINGA, Lid van het Klasſikaal Beſtuur van *Leeuwarden*, en Predikant te *Oudega*, *Nijega* en *Opeinde*, door genoemde Beſtuur hier toe gecommitteerd, in de tegenwoordigheid van Ds. H. HEPPENER,

Pre-

Predikant te *Drachten*, als Consulent, van deze Gemeente, en van zijne betrekking op derzelver Kerkeraad en de Classis van *Leeuwarden*, den 1sten November 1820, was ontslagen geworden, heeft dezelve op Zondag daar aanvolgende, den 5den November, van deze Gemeente afscheid genomen, met eene Leerrede over 2 *Thess.* II: 15. het eerste gedeelte: *Zoo dan, Broeders, staat vast, en houdt de inzettingen, die u geleerd zijn.*

FINKUM EN HIJUM vakant. Zie Nov. 1820.

STIENS vakant. Zie Nov. 1820.

HARLINGEN.

HARLINGEN, den 15den November 1820. Heden overleed alhier, in den ouderdom van 79 jaren en drie maanden, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. VAN ASSEN. Ruim 50 jaren in den dienst des Evangeliums, zoo te *Langweer* en te *St. Anna Parochie*, als in deze Gemeente werkzaam geweest, en in het jaar 1817 Emeritus geworden zijnde, ontsliep zijn Eerw. zacht en zalig, nalatende eene Weduwe, Mejuffrouw ANNA KLASINA JONGSMA, benevens vier Zonen en twee Dochters, die thans, in diepen rouw gedompeld, zijn gemis betreuren. Gelijk zijn Eerw. door zijn opregt, gul en rondborstig karakter, zoo wel als door zijne uitgebreide kunde, belezenheid en schrander oordeel, aller achting verdiende, zoo zal zijne gedachtenis bij allen, die den waardigen man in zijne waarde gekend hebben, in zegening zijn. Onze Leeraars hebben allen aan den overledenen in liefde gedacht.

BOLSWARD, den 8sten December 1820. Heden is ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek, van den Wel Eerw. Heer H. VAN HAAGEN, naar *Zuidbroek* en *Muntendam*, uit het te voren gemaakte twaalftal van Predikanten, bestaande uit de Wel Eerw. Heeren:

R. ADRIANI, Predikanten te *Wijkel*. H. NIEU-

BUUR

BUUR FERF, te *Bergum*. H. CANNEGIETER, te *Garrelsweer*. G. WALLER, te *Apeldoorn*. R. M. CLOPPENBURGH, te *Wijnaldum*. W. JANSSONIUS, te *Hellum*. M. JORISSEN, te *IJsselstein*. P. J. ZWART OLINJUS, te *Wommels*. J. T. DIJKSTRA, te *Oudwoude* en *Westergeest*. G. JELGERSMA, te *Kimswerd*. P. M. MEELBOOM, te *Monnikendam*. en L. LOLCAMA, te *Tjerkgaast*.

Gemaakt dit zestal:

DD. H. NIEUBUUR FERF, R. ADRIANI, H. CANNEGIETER, G. WALLER, W. JANSSONIUS en J. T. DIJKSTRA..

Drietal:

DD. H. NIEUBUUR FERF, R. ADRIANI en G. WALLER.

En daaruit door den Eerw. Kerkeraad beroepen Ds. G. WALLER, Predikant te *Apeldoorn* en het *Loo*.

OOSTERBIERUM. Zie Nov. 1820.

SCHINGEN EN SLAPPETERP vakant. Zie Dec. 1820.

SNEEK.

WORKUM, den 13den Nov. Na dat op den 10den dezer, ter vervulling der tweede Predikantsplaats alhier, vakant geworden door het vertrek van Ds. P. VAN BORSSUM WAALKES, naar de Gemeente van *Weidum*, geformeerd was dit twaalf- zes- en drietal Predikanten, als:

DD. J. J. WASSENAAR, Predd. aan den *Burg* op *Texel*. H. GOUDSCHAAL, te *Hemelum*. W. WINSEMIUS, te *Tjerkwerd*. D. MIEDEMA, te *Warns*. P. VAN VELDEN, te *Stavoren*. J. CAHAIS, te *Witmarsum*. P. BOELES, te *Pingjum*. H. G. CANNEGIETER, te *Garrelsweer*. J. DOORENBOS, te *Deersum*. H. CANNEGIETER, te *Parrega*. A. H. FERF, te *Hindeloopen*. en H. MUNTINGH, te *Harich*.

Zestal:

DD. J. J. WASSENAAR, H. GOUDSCHAAL, D. MIEDEMA, W. WINSEMIUS, J. DOORENBOS en J. CAHAIS.

Drie-

Drietal:

DD. J. J. WASSENAAR, H. GOUDSCHAAL en D. MIEDEMA.

Is daaruit op heden beroepen, de Wel Eerw. Heer J. J. WASSENAAR, Predikant aan den *Burg op Texel*, die deze beroeping in beraad heeft genomen.

KOUDUM. Zie Nov. 1820.

DOKKUM.

DROGEHAM vakant. Zie Mei 1820.

DOKKUM. Zie Nov. 1820.

HEERENVEEN.

GOINGARIJP EN DE BROEK. Deze Gemeente is al weder vakant, dewijl Ds. R. S. SEVENSMA, (waar van echter de Correspondens geen legaal berigt heeft ontvangen) te *Landsmeer* beroepen, en reeds derwaarts vertrokken is.

STEGGERDEN EN FINKEGA. Heden den 12den November, werd in deze Gemeente, de Heer R. HOORNSMA CANNEGIETER, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, bevestigd door den Consulent Ds. S. RIEMSTRA SLOTHOUWER, Pred. te *Peperga* en *Blesdijke*, naar aanleiding van 1 *Thess*. V. 12, 13. *En wij bidden u, broeders! erkent* enz. De oplegging der handen geschiedde mede door Ds. H. KUIJPER, Pred. te *Noordwoude* en *Beuil*.

De Bevestigde, aanvaardde des namiddags het heilig Dienstwerk, met *Jac.* I: 21*b*. *Ontvangt met zachtmoedigheid het woord* enz.

TERKAPLE EN AKMARIJP vakant. Zie Julij 1820.

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

OMMEN, den 19den November. Onze Leeraar, A. VERWEIJ JUNIOR, beroepen naar *Wijhe*, werd den 13den November van zijne Kerkelijke betrekkingen op deze Gemeente losgemaakt, en nam heden zijn affcheid van ons, predikende over *Matth.* V: 48. *Weest dan gijlieden volmaakt, gelijk uw Vader in de Hemelen volmaakt is,*

WIJHE. Zie Aug. 1820.

RAALTE vakant. Zie October 1820.

DEVENTER.

DENEKAMP. Zie Julij 1820.

DIEPENHEIM. Zie October 1820.

KAMPEN.

BLOKZIJL vakant. Zie Junij 1820.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

Op het ingekomene berigt, dat de Heer R. DAMSTÉ, tot Pred. in de Gemeente van *Nuis Nijbert* bevestigd was, heeft het Klassikaal Bestuur denzelven tot Lid der Classis van *Groningen* aangenomen.

GARNWERD EN OOSTUM. Uit een zestal, waarop geplaatst waren de Heeren:

H. TIMMER, Predd. te *Blankenham*. J. S. DAMSTÉ, te *Barum*. J. DOLL, te *Wierum* en *Dorkwert*. S. DE JONG, te *Klooster Ter Apel*. R. S. KIJLSTRA, Kandidaat, en M. L. BROESE, Pred. te *Lellens*, en hetwelk vervolgens verkleind was tot een drietal, bestaande uit:

DD.

DD. TIMMER, DE JONG en DAMSTÉ.

Is, op den 4den December 1820. door Collatoren tot Pred. dezer Gemeente gedispicieerd, en op den 8sten daaraanvolgende door den Kerkeraad beroepen, de Heer H. TIMMER, Pred. te *Blankenham*.

ADUARD, den 10den December 1820. Heden nam onze Leeraar, Ds. J. C. METZLAR, van zijne Kerkelijke betrekkingen behoorlijk losgemaakt, afscheid van ons, met eene Leerrede over *Joh.* VIII: 21*b*. alleenlijk deze woorden: *Ik ga henen*. Doelmatige herinneringen werden daar uit afgeleid. God zegene zijne ruste, na zoo veel onrust, ook ter verdere voorbereiding tot de eeuwige ruste, en make den dienst van zijnen Opvolger, die heden over acht dagen onder ons staat ingezegend te worden, voorspoedig ter bevordering van kennis, geloof, liefde en Godsvrucht!

NUIS EN NIJBERT, den 12den Nov. 1820. Op heden werd de Heer R. DAMSTÉ, van *Boornbergum* en *Korte Hemmen*, tot ons overgekomen, in den Heiligen Dienst alhier bevestigd, door den Consulent J. H. RHEE, Pred. te *Marum*, c. a., met eene Leerrede over 1 *Cor.* III: 9. *Want wij zijn Gods medearbeiders* enz. De Bevestigde heeft zijne Intrede gedaan, daartoe tot tekst nemende *Luc.* XI: 28. *Ja zalig zijn degenen, die het woord Gods hooren, en hetzelve bewaren*, de Gemeente bepalende bij *de hooge waarde van de kennis en de betrachting der Evangelicleer*.

WINSCHOTEN.

ZUIDBROEK EN MUNTENDAM. Op heden den 19den November, werd in den Dienst voor deze Gemeente bevestigd, de van *Bolsward* beroepene Leeraar, Ds. H. J. VAN HAAGEN. De bevestigings-Leerrede werd gehouden, door den Consulent dezer Gemeente, Ds. L. E. VAN DER

 TUUK,

TUUK, Pred. te *Noordbroek*, ten tekst nemende *Matth.* V: 13—16. *Gij zijt het zout der aarde* enz. Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijnen Dienst, met eene Leerrede, over 1 *Joan.* IV: 9—11. *Hierin is de liefde Gods geopenbaard* enz.

WINSCHOTEN, den 29sten November. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur van heden, berigt zijnde ingekomen van de bevestiging der Heeren P. N. CRAMER en H. J. VAN HAAGEN, als Predikanten van *Winschoten* en *Zuidbroek*, zijn dezelve tot Leden der Classis en van den Ring van *Winschoten* verklaard, en aan dezelve daarvan Acten toegezonden; zoo dat deze Classis weder geheel voltallig is.

APPINGEDAM.

OPWIERDA vakant. Zie October 1820.

MIDDELSTUM.

ONDERDENDAM, den 29sten Nov. Ter vervulling der vakature, van *Baflo Rasquert*, is heden door het Klassikaal Bestuur andermaal een drietal gevormd, bestaande uit de Heeren Predikanten:

J. SINNINGHE DAMSTÉ, Predd. te *Burum*. J. MUNTENDAM, aan de *Bilt*. en J. CORSTIUS, op het *Hoogezand*.

USKWERT, den 9den December. Onze Leeraar, R. A. BENTHEM, wegens hooge jaren, op zijn verzoek bij besluit van Z. M., van den 31sten October l. l., Emeritus verklaard zijnde, heeft de Kerkeraad, ter vervulling der aanstaande vakature, reeds handopening verzocht.

EPPENHUIZEN. Zie Nov. 1820.

WETZINGA EN SAUWERT vakant. Zie Nov. 1820.

NOORD-

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

BOXMEER EN BEUGEN vakant. Zie Februarij 1820.

BREDA.

STAND DAAR BUITEN vakant. Zie Nov. 1820.

MOERDIJK. Zie Nov. 1820.

ZUNDERT EN RIJSBERGEN ſtaat vakant te worden. Zie Nov. 1820.

HEUSDEN.

GIESSEN EN RIJSWIJK, den 5den Nov. Veertien dagen geleden gaf Ds. K. VAN REUTELN, deze Gemeente berigt, van eene ontvangene beroeping naar de *Hoofdplaat*, en heden meldde hij ons, dat hij voor dezelve bedankt had. Zijn Eerw. predikte bij die gelegenheid, over 1 *Cor.* XV: 1, 2.

VEEN, den 3den December. Met eene Leerrede over 2 *Cor.* V: 20. aanvaardde heden namiddag Ds, J. F. HOFF, onder ons zijne Evangelie-Bediening, na dat hij des voormiddags in dezelve, door den Conſulent dezer Gemeente, Ds. B. VAN VEEN, Pred. te *Aalburg* en *Heesbeen*, met eene Leerrede over *Joh.* XXI: 17. was bevestigd.

OP- EN NEERANDEL vakant. Zie Oct. 1820.

DRENTHE.

MEPPEL.

MEPPEL, den 2den Dec. Ter vervulling van de tweede Leeraarsplaats alhier, zoo als die, door het vertrek van Ds. J. R. BOTTICHIUS MEURS, naar het *Hoogeveen*, ſtaat vakant te worden, is, volgens beſluit van Z. M. den Koning van den 16den

Nov. l. l., benoemd, Ds. A. DE KONING, Predikant te *Sliedrecht*. Overeenkomstig hier mede, zal men, zoodra de vakature werkelijk zal plaats hebben, naar de wet, tot de Kerkelijke beroeping overgaan.

RUINERWOLDE, den 3den Dec. Onze Leeraar, Ds. A. G. MEILING AMSHOFF, maakte heden ons bekend, dat hij voor het beroep, hem als Predikant bij de Gemeente van *Vledder* opgedragen, na beraad, heeft bedankt; zijn Eerw. verbond zich derhalve op nieuw aan ons, en predikte ter dezer gelegenheid, over 1 *Cor.* XIII: 13. *Nu blijft geloove, hope en liefde, deze drie; doch de meeste van deze is de liefde.*

VLEDDER. Zie Nov. 1820.

HOOGEVEEN. Zie Nov. 1820.

WALSCHE KERK.

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.

VOORBURG vakant.

GRONINGEN vakant. Zie Nov. 1820.

LIMBURG. enz.

MAASTRICHT.

MAASTRICHT, den 29sten Nov. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, op dezen dag gehouden, is Ds. M. P. MOLIÈRE, Pred. bij de Fransche Gemeente alhier, op de gewone wijze tot Lid dezer Classis aangenomen.

BRUSSEL.

MEENEN, den 26ſten November. Het nieuwe Kerkgebouw, door de Vaderlijke zorg van onzen Koning ons geſchonken, werd heden plegtig ingewijd. De Godsdienst-oefening nam ten 12 ure een aanvang, ten einde de Regering en Militaire Authoriteiten, welke den R. Kath. Godsdienst belijden, in de gelegenheid te ſtellen, de plegtigheid te kunnen bijwonen. Gemelde Heeren die zich vooraf op het Raadhuis vereenigd hadden, werden door eene deputatie uit den Kerkeraad van daar afgehaald, en naar het Kerkgebouw begeleid.

Ds. J. H. MOLENGRAAFF, ſprak in eene korte en doelmatige Leerrede, over *Ps.* CXLVI: 10: *De Heere zal in eeuwigheid regeren, uw God! o Zion, is van geſlachte tot geſlachte, Halelujah*, over het Godsbeſtuur in Kerk en Staat. De nieuw benoemde Kerkeraad dezer Garniſoens Gemeente, werd, op aanſchrijving van Zijne Excellentie, den Staatsraad, Directeur Generaal der Hervormde Kerk, plegtig geinſtalleerd, en de Leeraar eindigde deze Godsdienstoefening met gepaste dankzegging aan Zijne Majesteit, aan gemelden Staatsraad, en aan den Burgemeester dezer Stad, welke laatſte, gedurende 4 jaren ons eene plaats op het Raadhuis, ter uitoefening van den Eeredienst, op eene gunstige wijze had afgeſtaan. De Colonel DE JONGH, kommanderende de 16de afdeeling Nationale Infanterie, ontving tevens de openlijke erkentenis, daar zijn Ed. Geſtr. deze plegtigheid luister bijzettede, door de vergunning van de Muzijk der voornoemde afdeeling, welke de plaats van een Orgel vervangen heeft.

DOORNIK, den 19den Nov. Het nieuwe Kerklokaal (de groote zaal boven de Hoofdwacht, alwaar de Garniſoens Gemeente voor het

het jaar 1782, ter openbare Godsvereering zamenkwam,) werd heden plegtig ingewijd.

Onze Leeraar Ds. J. H. MOLENGRAAFF, onderhield ons over het doel van den openbaren Godsdienst, naar aanleiding van *Joh.* IV: 20*a*. *Onze vaders hebben op dezen berg aangebeden.*

De plegtigheid werd vereerd met de tegenwoordigheid van de Civile en Militaire Authoriteiten; en onder dezen, door Zijne H. W. G. den Graaf VAN BETHUNE, Koninklijken Commissaris voor het District *Doornik*, Ridder van den Nederlandschen Leeuw, en van de Orde van St. Jan van Jerusalem.

Gepaste aanspraken besloten dit Godsdienstig feest, bij welke gelegenheid, namens de Gemeente, de dankerkentenis werd toegebragt, aan den Ed. Gestr. Heer ENGELEN, Kommandant der Genie, onder wiens opzigt dit lokaal in eene juiste orde gebragt is. De Heere zegene deze Gemeente, en bevordere zuivere Evangelische kennis en ware Godsvrucht!

DOORNIK, den 26den Nov. Heden is het Kerklokaal, hetwelk met de Nederduitsche Gemeente, door de Fransche Gemeente gebruikt wordt, plegtiglijk den Heere geheiligd. Onze Leeraar Ds. F. DE FAIJE, hield eene gepaste redevoering, vergezeld van doelmatige aanspraken, de Gemeente ernstig opwekkende, tot dankbaarheid voor de liefderijke zorg des Allerhoogsten, en de Vaderlijke gunst van onzen Koning.

Deze plegtigheid werd luister bijgezet, door de tegenwoordigheid der Civile Authoriteiten, en tevens door eene talrijke menigte Protestanten, uit den omtrek van den Vlaamschen Olijfberg, en zelfs uit het naburig Frankrijk, tot deze openlijke Godsvereering, zamengevloeid.

God bouwe deze Gemeente, en make den

ar-

arbeid der Leeraren, in de beide talen, voorspoedig tot zijne eer, en tot heil der onsterfelijke zielen!

– MARIA HOOREBEEKE vakant. Zie Aug. 1820.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

NIEUWPOORT AAN DE LEK, den 17den December 1820. Op den 9den November l. l. overleed alhier de Wel Eerw. Heer A. KOENERDING, Emeritus Predikant, in den hoogen ouderdom van 98 jaren. Op den 19den November 1722 werd hij, uit brave Ouders, te *Amsterdam* geboren. Na het gewone onderwijs op de Latijnsche school, gaf hij zich, in zijn 17de jaar, aan de Godgeleerde studiën der Kweekschool, onder den beroemden Hoogleeraar DRIEBERGE, over, en werd, in 1745, tot Proponent der Broederschap bevorderd. Gedurende een paar jaren den dienst in vakante Gemeenten waarnemende, werd hij, in 1747, tot Leeraar te *Nieuwpoort* beroepen. Alhier kweet hij zich zorgvuldiglijk van zijnen dienstpligt, tot in het jaar 1757, wanneer hij, naar *Amersfoort* geroepen, de Gemeente aldaar, tot in 1760, door leer en wandel stichtte. Nog vier beroepingen volgden hem, als in het gem. jaar naar *Zevenhuizen*, in 1761 naar *Schoonhoven*, in 1774 naar *Thiel*, alwaar hij tevens den gecombineerden dienst van *Gorinchem* waarnam, en wederom, met aanhouding der laatstgenoemde combinatie, in 1787, naar *Nieuwpoort*, alwaar hij zijnen dienst getrouwelijk vervulde, tot in 1804; wanneer hij, in den ouderdom van 84 jaren, door de Broederschap met eer ontslagen, en met eene toelage, welke de finantieele toestand gedoogde, Emeritus verklaard werd.

In dezen rusttijd genoot hij eene bestendige gezondheid, zelfs tot aan zijne laatste levensdagen, offschoon hij eene groote verzwakking van het gezigt, bijkans tot blindheid toe, ondervond. Als de oudste der Broederen, was hij algemeen geacht, zoo wel om zijne Godgeleerde en andere kundigheden, als om zijne braafheid en vriendschappelijken omgang, met eene ronde opregtheid gepaard, door welke hij zich allerwegen gunstig aanbeval. Een Kleinzoon van eene Dochter uit zijn huwelijk van vroegere jaren, terwijl hij zijne Echtgenoote langen tijd overleefde, betreurt het verlies van eenen Man, die, om zijne voortreffelijke hoedanigheden, aller genegenheid verwierf.

Daar de Gemeente alhier, door schaarschheid van Predikanten, niet regelmatig kan bediend worden, viel, op aanschrijving van den Bezorger der vakante Gemeenten, het Godsdienstig aandenken aan dezen braven Grijsaard ten deel, aan den Wel Eerw. Heer G. BRANDT MAAS, Pred. te *Zwammerdam*, op den hier boven genoemden dag. Dezelve nam zijnen tekst uit *Psalm* XXXVII: 37. *Let op den vromen, en ziet naar den opregten; want het einde van dien man zal vrede zijn*, verlevendigende, op Evangelische gronden, voor eene talrijke schaar van Toehoorderen van allerlei Gezindheden, de treffelijke uitzigten, in een beter leven, als het waardig loon van ijverige pligtsvervulling, het welk de Opperste Herder der Kerk, onze Heer JEZUS CHRISTUS, voor de getrouwe Bedienaren van zijn woord in die zalige toekomst heeft weggelegd.

De nagedachtenis van dezen eerbiedwaardigen Grijsaard, blijve nog lang in zegening bij allen, die hem van nabij gekend, en naar verdienste hebben leeren schatten!

NIEUW-

NIEUWPOORT vakant.
AMERSFOORT vakant.
FREDRIKSTAD, in *Denemarken*, vakant.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

DOESBURG. Van hier is verzuimd te melden, dat, wegens het overlijden van onzen waardigen Leeraar, den Wel Eerw. Heer G. W. KRAUSER, op den 7den Augustus l. l., deze Gemeente vakant is geworden.

DOETICHEM vakant. Zie September 1820.

'S HERTOGENBOSCH. Zie Nov. 1820.

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

AMSTERDAM, den 13den December. Heden werd in eene buitengewoone Consistoriale Vergadering, en in het bijzijn van eene Commissie, uit het Collegie van Vertegenwoordigers der Gemeente, de Student H. GROENEWEGEN, alhier geboortig, geëxamineerd, en voldoende blijken van gemaakte vorderingen gegeven hebbende, bekwaam geoordeeld, om als Kandidaat bij deze Gemeente aangenomen te worden.

HARLINGEN vakant.

DOOPSGEZINDE KERK.

MENSINGAWEER vakant. Zie Sept. 1819.

HER-

HERVORMDE KERK.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.

AMBOINA, BANDA, TERNATE, MOLUKKA vakant.

SOURABAIJA vakant. Zie Febr. 1820.

WEST-INDIEN.

SURINAME vakant. Zie October 1817.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

OOST-VRIESLAND.

OLDENDORP vakant.
TWIXLUM vakant.
WOLTHUIZEN vakant.
OLDERSUM vakant. Zie Junij 1820.
NENDORP vakant. Zie Junij 1820.
DRIEVER staat vakant te worden. Zie Julij 1820.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

LAGE staat vakant te worden. Zie September 1820.
NIENHUIS. Zie Oct. 1820.

LIN-

LINGEN.

LINGEN, eerste en derde Leeraarsplaats vakant.

CONSISTORIALE KERK van KLEVE.

MöRMTER vakant.

KREITS.

WESEL.

EVANGELISCHE KERK.

KERVENHEIM vakant. Zie Aug. 1815.

BIJBEL-GENOOTSCHAPPEN.

ROTTERDAM. Het openbaar en plegtig verslag der Afdeeling van het Nederlandsch Bijbel-Genootschap alhier, heeft op den 18den October 1820. in de groote Kerk der Hervormde Gemeente, des avonds ten zes ure plaats gehad. De Hoog Eerw. Heer J. SCHARP, heeft deze Godsdienstige plegtigheid, als een Bijbelfeest, door gepaste herinneringen, opwekkingen, vermaningen, aanspraken en gebed, doelmatig ingerigt en bestierd. Het verslag aangaande den staat en de werkzaamheden van 't Genootschap in 't gemeen, en van de Rotterdamsche Afdeeling in 't bijzonder, is door eenen der Secretarissen voorgelezen. Niet weinig is deze plegtigheid veraangenaamd, door het zingen van eenige toepasselijke gezangen, welke de Heer SCHARP, daartoe zelf vervaardigd had. De Vergaderde menigte was zeer talrijk, en met dankbare blijdschap vernam dezelve den bloeijenden staat van het Genootschap, en van deze Afdeeling. Eene ruime inzameling van liefdegiften, bewees de algemeene belangstelling, en de gansche plegtig

tigheid is in de beste orde, tot groot genoegen van allen die in de verspreiding van Gods heilig woord belang stellen, afgeloopen, terwijl eerlang het gansche beloop van dit aangenaam Bijbelfeest, door den druk zal worden gemeen gemaakt.

BRIELLE, den 19den October 1820. De alhier gevestigde afdeeling des Nederlandschen Bijbelgenootschaps, hield hare tweede openbare Vergadering des avonds ten zes ure, in de *kleine* Kerk, en werd daarbij door den Wel Eerw. Heer D. MUNTINGH, na eene, tot deelneming in dit Genootschap opwekkende, Redevoering, het verslag der onlangs gehoudene algemeene Vergadering deszelven Genootschaps, aan de zamengekomenen, medegedeeld.

ENKHUIZEN, den 13den October 1820. De dag van heden leverde een aangenaam feest voor de vrienden des Bijbels in deze stad en hare omstreken op; daar voor de zesde maal *de Leden des Bijbelgenootschaps dezer Stad en omliggende Dorpen*, in de Vergaderzaal van hetzelve, door Z. M. onzen Koning goedgunstig toegestaan ten bestendigen gebruike voor het Enkhuizer Bijbelgenootschap, zich vereenigden, om het verslag aan te hooren van den staat en de werkzaamheden der Bijbelverspreiding onder alle menschen en bijzonder in ons Vaderland. Na het aanhooren van dit verslag, waar uit mede de gunstige toestand van het Bijbelgenootschap in deze Stad enz. bleek, begaven zich de Leden naar de Wester Kerk, alwaar door den Wel Eerw. Heer J. DE JONGH, Predikant bij de Doopsgezinden alhier, en ten aanhooren van vele christenen uit onderscheidene Kerkgenootschappen, eene treffende en doelmatige opwekkingsrede werd gedaan, ten betooge: *dat de Bijbelverspreiding het eenige, geschikte, zekere, maar ook voor ons verpligtend middel is*

ter

ter vervulling dier groote Godsbelofte, dat de aarde eenmaal vervuld zal zyn met de kennisse des Heeren. De Redenaar besloot, na gepaste en krachtige vermaning en bemoediging, met een opwekkend en troostrijk gebed. De ruime giften voor het Bijbelgenootschap bij deze plegtigheid gedaan, beantwoordden aangenaam aan het doel van dit feest en aan de gedane opwekkingen.

VIANEN, den 8sten November 1820. Door gewigtige redenen op den 19den October ll. verhinderd, hield onze Afdeeling van het Nederlandsch Bijbelgenootschap, heden hare tweede algemeene Vergadering, waartoe de Hervormde Gemeente haar Kerkgebouw had afgestaan.

Des morgens ten elf ure vergaderden Directeuren dezer Afdeeling, waarna Ds. J. LAMMERÉE, Pred. te *Leksmond*, het spreekgestoelte beklom, en door aanwijzing van *het edele doel, hetwelk het Bijbelgenootschap beoogt, om door de verspreiding des Bijbels menschen te behouden*, de aanwezigen tot verdere deelneming opwekte.

Inmiddels werd het verslag van den staat des Bijbelgenootschaps, en vooral van deze Afdeeling, medegedeeld door den Scriba, Ds. H. J. ROOIJAARDS, Pred. te *Meerkerk*, en alles door gepaste Gezangen, ook bij beurtzangen der Vrouwen en der geheele gemeente, afgewisseld.

Op den daaropvolgenden Zondag, deelden de meeste Leeraren dezer Afdeeling in hunne bijzondere Gemeenten, de berigten des Bijbelgenootschaps mede, ten einde door meer algemeene bekendmaking op nieuw den ijver optewekken van eene streek, welke niettegenstaande den watervloed, ook dit jaar ruimer dan te voren heeft mogen medewerken aan de bevordering der beste taak, de verspreiding van het boek Gods.

ZON-

ZONDAGS-SCHOLEN.

ZUID-BEIJERLAND, den 26sten November 1820. Den 20sten Augustus l. l., alhier een Zondag-School in werking gebragt, en door eene redenvoering, welke onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. R. BRUINING, heeft uitgesproken, ten betooge van het nut en belangrijke der Zondag-Scholen, ingewijd zijnde, heeft heden voor de Directeuren dezer School, het eerste vierendeeljaars Examen plaats gehad, waarbij gebleken is, dat van de vierenveertig Leerlingen, door acht en twintig, die een getrouw en naarstig gebruik van het onderwijs gemaakt hebben, zoodanige vorderingen gemaakt zijn, zoo in de Schrijf- als Lees- en Spelkonst, dat reeds onder deze verscheiden bevorderingen, tot hooger rangen en klassen, gedaan zijn; hetwelk ons de hoop doet voeden, dat wij van deze inrigting aangename vruchten zien zullen, en het hoofddoel zal bereikt worden, dat ook deze menschen, *door eigen* en naauwkeurig onderzoek van het onderwijs van God in zijn woord, wezenlijk nut en troost zullen genieten; waardoor dan ook het achttal onderwijzers, hunne moeite met aangename vruchtgevolgen zullen beloond vinden, die, onder inwachting van den voortduurenden zegen en de hulp van den Opperzegenaar, onvermoeid in het geven van onderwijs voortgaan.

BERIGTEN.

Genootschap tot *verdediging van den Christelijke Godsdienst tegen deszelfs hedendaagsche Bestrijders.*

Van de *Proeve* eener beantwoording van het gevraagd betoog, *dat de nog blijvende onbekendheid met*

met het Christendom, en de afkeerigheid van hetzelve bij het grootste gedeelte des menschdoms, zoo weinig als de tegenspoeden der Christelijke Kerk een gegrond vermoeden opleveren tegen de waarheid en echtheid van den Christelijken Godsdienst, met de zinspreuk: *vreest niet, geloost alleenlijk*; welke Beoordeelaars (volgens het Programma van dit jaar 1820.) besloten hebben, offchoon niet voldoende, echter om het goede daarin gevonden, onder de werken des Genootschaps gemeen te maken, heeft zich als Schrijver bekend gemaakt H. W. VAN DER PLOEG, Christen Leeraar bij de Doopsgezinden te *Goch* bij *Cleve*; en van het antwoord op de vraag: *welke middelen moeten meest geschikt gerekend worden, om den Christelijken Godsdienst tot de aanhangers van* MUHAMMED *ingang te doen verkrijgen enz.* met de zinspreuk: *het woord Gods is niet gebonden*, welke (volgens gemeld Programma) is geoordeeld waarde genoeg te bezitten, om voorloopig te kunnen dienen tot voorlichting ten aanzien van deze belangrijke zaak, is gebleken de Schrijver te zijn J. A. LOTZE, te *Amsterdam*.

TH. HOOG, *Secr.*

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, heeft het genoegen te berigten, dat hetzelve, van den 10den November, tot heden den den 10den December, ter verbetering van den toestand der Protestantsche Gemeenten in *Maas* en *Waal*, heeft ontvangen de navolgende giften:

Van den Nederduitschen Kerkeraad der Hervormde Gemeente van *Amsterdam* . . .	*f* 200 : — : —
Mevr. de Wed. AMESHOFF, te *Amsterdam* . . .	- 50 : — : —

De Heer Baron van AYLVA, van *Neerijnen*	f 50 : — : —
Door den Heer CL. CROMMELIN, c. s. te *Amsterdam* . .	- 260 : — : —
Door de Gemeente van *Zutphen*	- 205 : 7 : 8
——— ——— *Nieuw Loosdrecht*	- 65 : — : —
——— ——— *Elkum* .	- 24 : — : —
——— ——— *Woudenberg*	- 23 : — : —
——— ——— *Lienden* nog	- 7 : 10 : (1)
——— ——— *Vlaardingen*	- 92 : — : —
——— ——— *'sGravenhage*	- 1503 : 6 : 4
——— ——— *Gorsel* .	- 25 : — : —
——— ——— *Hillegom*	- 63 : 9 : —
——— ——— *Noordwijk*	- 38 : 2 : —
——— ——— *Warmond*	- 73 : — : —
——— ——— *Elburg* ,	- 100 : — : —
——— ——— *Arnhem*	- 712 : 2 : —
——— ——— *de Beemster*	- 29 : 12 : —
——— ——— *Harderwijk*	- 62 : — : —
Door den Heer A. L. VAN HARPEN, c. s. te *Amsterdam* . .	- 325 : — : —
Door den Heer Predikant van *Rijnsaterwoude*, het ingezamelde in zijne Gemeente, en bij drie vrienden in 's *Hage* .	- 64 : 7 : —
Van de Gemeente te *Noordschermer*	- 25 : — : —
——— ——— *Spankeren* en *Dieren*	- 20 : 4 : —

Voorts berigt het Kerkbestuur, dat hetzelve, door deze Bijdragen in staat gesteld zijnde, om het begonnen werk voort te zetten, order heeft gesteld, op het onverwijld afbreken der geheel onbewoonbaar gewordene Pastorie te *Puffelijk*, en het vervoeren van al wat aan dezelve nog bruikbaar is, naar *Leeuwen*,

(1) Zie Boekzaal van de vorige Maand.

wen, ten einde aldaar te worden gebezigd aan het nieuw te bouwen Predikantshuis; terwijl het niet bruikbare van de afbraak, nevens de ruïne van het oude en geheel onbruikbare Kerkgebouw te *Puffelijk*, openlijk zal worden verkocht, en de opbrengst der kooppenningen worden besteed, aan den opbouw der nieuwe woning te *Leeuwen*, waartoe van wegen de Gedeputeerde Staten dezer Provincie, de noodige Authorisatie, op daartoe gedaan verzoek, gereedelijk is verleend.

Het Provinciaal Kerkbestuur, op verderen onderstand van vermogende vrienden van den Godsdienst rekenende, is verder in onderhandeling getreden, met de Gemeente van *Horssen*, om met dezelve schikkingen te treffen, volgens welke, door mede aanwending van een klein fonds, aldaar nog voorhanden, tot den aanbouw van eene kleine Kerk aldaar zal worden overgegaan, zoodra het bestek daarvan, met allen spoed te vervaardigen, zal zijn goedgekeurd, en de aanbesteding, dien overeenkomstig zal geschied zijn.

Het Kerkbestuur herhaalt, bij dezen deszelfs vroeger geuite dankbetuiging; maar ook deszelfs dringend verzoek, om antwoord van zoodanigen, van welken hetzelve, tot dus ver, op deszelfs aanvrage, geen antwoord ontving.

Het Provinciaal Kerkbestuur voornd.
P. VAN DER WILLIGEN.
Op last van hetzelve,
H. H. DONKER CURTIUS.

De ondergeteekende Scriba en Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Gouda*, herinnert de Gemeenten, onder hetzelve Bestuur derzelver

verpligting, om, ingevolge Art. 9. van het Reglement op de Klassikale kosten, derzelver aandeel in de Klassikale Quota, vrachtvrij te bezorgen, in handen van den Ondergeteekenden, voor den 1sten Maart 1821.

Daar echter de Praetoren, in de ringen van *Schoonhoven*, *Vianen* en *Leerdam*, zich met den ontvangst dier Quota, in hunne respective ringen, gemakshalve, wel hebben willen belasten, kan ook de aanzuivering, des verkiezende, bij dezelve geschieden; terwijl door de Gemeenten, in den ring van *Gouda*, de betaling, bij den Scriba en Quaestor, in eigen handen, verwacht wordt.

J. W. BUSSINGH,
Pred. te *Gouda*.

Gouda,
den 15den Dec. 1820.

De Erve J. Thierrij en C. Mensing en *Zoon*, Boekverkoopers in *'s Hage*, maken bij deeze, aan de Wel Eerw. Heeren Correspondenten van het Naamregister der Predikanten, bekend, dat zij voornemens zijn, eene verbeterde uitgave van gemeld Naamregister te geven, en verzoeken dus bij deeze hunne Wel Eerw. Correspondenten, hun zoo spoedig mogelijk op te geven, tevens, met de gewone veranderingen, ook eene naauwkeurige opgave, der veranderingen in hunne Provinciale en Klassikale Besturen, zoo ook van de Praetoren en Scriba's der Ringen, alsmede de veranderingen der Professoren op de Akademiën en Akademische Gijmnasiën en Illustre Scholen in het Koninkrijk der Nederlanden.

LET-

LETTER-NIEUWS.

Bij W. van Vliet, Boekverkooper, te *Amsterdam*, wordt heden uitgegeven, en is alom verzonden:

Jezus en zijne Apostelen, in veertien Afbeeldingen naar RUBBENS, met Bijschriften. In gr. 4to. à ƒ 3 : — : — Het zelfde werk met gekleurde platen, à ƒ 4 : 5 : — De Afbeeldingen apart, in het zwart, ƒ 2 : 8 : — en gekleurd, ƒ 3 : 10 : —

Bij de Boekverkoopers ten Brink en de Vries, te *Amsterdam*, is van de Pers gekomen, en alom verzonden:

I. *Uren aan den Godsdienst gewijd.* Uit het Hoogduitsch, door J. M. L. ROLL, Evangelisch Luthers Predikant, te *Amsterdam*. Vierde Deel, à ƒ 3 : 12 : —

II. Leerredenen over de *Lijdensgeschiedenis van onzen Heer* JEZUS CHRISTUS, met Aanmerkingen van den beroemden G. C. B. MOSCHE. Uit het Hoogduitsch. Eerste Deel, à ƒ 3 : 5 : —

III *De Onderwijzende Landman*, met zijne Kinderen, en Leerzame Gesprekken over den Landbouw, en de Landhuishoudkunde. Door J. HAZEU CZ. met platen, à ƒ 1 : 10 : —

G. IJpma, Boekhandelaar te *Franeker*, geeft heden uit, en is mede bij W. Brave, te *Amsterdam*, en overigens alom te bekomen:

Verhandeling over MAHOMED, of tafereel van den invloed van zijne Godsdienstleer, op de Volken der Middel-Eeuwen, eene prijsverhandeling, bekroond door het Instituut van Kunsten en Wetenschappen, in *Frankrijk*, door K. E. OELSNER, vertaald uit de vermeerderde en door den Schrijver verbeterde Hoogduitsche Uitgave.

Men kan dit werk aanmerken, als een Vervolg op C. VILLERS, *Proeve over den geest en invloed der Kerkelijke Hervorming van* LUTHER. Door hetzelve Instituut bekroond, en hier te lande met zoo vele graagte ontvangen, dat het bijna uitverkocht is; voor de bezitters daar van, is dit boek alzoo onmisbaar. — Trouwens wie zoude niet nieuwsgierig zijn, meer bekend te worden, met eenen man door wiens Godsdienstleer, eene omwenteling wierd daargesteld, die, offchoon minder weldadig in hare gevolgen, nog uitgestrekter en geduchter in hare werkingen werd, dan die door LUTHER werd daargesteld?

Bij J. H den Ouden, Boekhandelaar, te *Amsterdam*, werdt uitgegeven:

H. H. VIERVANT, *Nieuwjaars Geschenk aan mijne Kinderen*, à ƒ 1: —: —

——— ——— *Leerreden over de Geboorte onzes Heilands*, à ƒ — 8 —

——— ——— *Leerredenen*, in één Deel, compleet voor ƒ 1: — 16: in plaats van ƒ 3: 6: —

NAEGELEN, *het Worden, het Leven, de Gezondheid, de Ziekte, en de Dood des Menschelijke Ligchaams*, volgens de Leer van BROWN, à ƒ — 18 —

Handboek voor Tabaks-Fabrijkanten en Tabaks-Verkoopers, à ƒ — 15 —

LA PEIROUSE, *Ontdekkingen in de Zuidzee*, 2 Deelen, vermeerderd met een kaart en portret, à ƒ 3: 8: —

NB. Deze Berigten zijn onmisbaar voor de Bezitters van des Auteurs Reizen, daar dezelven een onmiddelijk vervolg zijn.

G. VALENTIA, *Reizen naar Indië, Ceijlon, de roode Zee, Abbijsinie* en *Egijpte*, 4 Deelen, met fraaije platen. à ƒ — 15 —

NEWTON *Cardaphonia* of *Gemeenzame Brieven*, 3 Deelen, à ƒ 7: —: —

NB. De beide laatstgemelde met den Boekhandelaar G. van Dijk.

Bij Joh. van der Heij, Boekhandelaar te *Amsterdam*, is in den jare 1820, van de Pers gekomen en alom verzonden:

I. D. VAN DAPPEREN, Aanvankelijk Onderwijs in de Mu-

Muzijk en het Zingen, of Handboekje voor Onderwijzers om Kinderen deze wetenschappen reeds eenigzins vroegtijdig te leeren beoefenen, twee stukjes, gr. 12mo ƒ 1: —: —

II. ——— — Handleiding voor Onderwijzers om volgens eenen geregelden gang kinderen te leeren opmerken, denken en spreken, toegepast op de eenvoudigste voorwerpen uit de Meetkunde, bekend onder den naam van Vormleer, 1ste stukje, gr. 8vo ƒ 1:8: —

III J. HAAFNER, Lotgevallen en vroegere Zeereizen, volgens deszelfs nagelatene papieren, uitgegeven door C. M. HAAFNER, met platen, titelvignet en het Portret van den Auteur, één deel, gr. 8vo. ƒ 4:18: —

IV. Mr. M. C VAN HALL, M. Valerius Messala Corvinus, geschetst in eenige tafereelen uit de Romeinsche Geschiedenis, gedurende zijn leven, 2 deelen, gr. 8vo. met gegraveerde titels en vignetten, en vele andere vignetten versierd, en gebonden in geplaatdrukte kartonne banden, ƒ 9:16: —

V. Dr. J. J. HESS, Kern der leere van Gods Koningrijk, volgens den inhoud der Bijbelsche Geschiedenis, uit het hoogduitsch, met een Voorberigt van W. A. VAN HENGEL, Hoogleeraar te *Amsterdam*, in gr. 8vo. met gegrav. titel en het Portret van den Auteur, ƒ 4:18: —

VI. P. C. HOOFTS, Nederlandsche Historien, met aanteekeningen en ophelderingen van de Hoogleeraren M. SIEGENBEEK, te *Leijden*, A SIMONS, te *Utrecht*, en J. P. VAN CAPPELLE, te *Amsterdam*, 1ste deel gr. 8vo. met gegraveerde titel, vignet en platen, ƒ 4:10: —

VII. Mr. J. M. KEMPER, Proeve over den invloed der Staatkundige Gebeurtenissen en der Godsdienstige en Wijsgeerige Begrippen, sedert ruim vijf en twintig jaren, op de ware verlichting in het Godsdienstige en Zedelijke, bij de volken van Europa, (tweede druk.) gr 8vo. ƒ 1:4: —

VIII. Mr. J. KINKER, Gedichten, tweede deel, gr 8vo. met gegrav. titel en vignet, in kartonnen band, ƒ 4:10: —

IX. Prof. W. T. KRUG, over de Duitsche Hooge Scholen met opzigt tot KOTZEBUE's Literarisches Wochenblatt en geweldigen Dood, uit het Hoogduitsch, ƒ —:12: —

X. A. J. LASTDRAGER, de Nederlandsche Zeeloods F. NAERREBOUT, een Schoolboek, kl. 8vo. ƒ : — 8: —

XI. C. J. NIEUWENHUIS, Proeve eener Geneeskundige Plaatsbeschrijving (Topographie) der stad *Amsterdam*, IIIde en IVde of laatste deel, gr. 8vo. met gegraveerde titels en vignetten, en met tabellen en platen, ƒ 13:14: —

XII *Ontwerp van het Burgerlijk Wetboek*, voor het Koningrijk der Nederlanden, als het eerste deel van de

 Ge-

Geschiedenis der deliberatien, van hun Edel Mogenden de Staten Generaal van het Koningrijk der Nederlanden, over gemelde Wetboek, gr. 8vo. ƒ 4 : 18 : —

XIII. Idem, IIde deels, 1ste stuk, gr. 8vo, ƒ — : 12 : —

XIV. A. J. P. STORM DE GRAVE, mijne herinneringen uit den Spaanschen Veldtogt, gedurende de jaren 1808 en 1809, één deel, met kaarten en platen, ƒ 5 : 18 : —

XV. F. STRAUSS, Kerkklokstoonen, herinneringen uit het leven van eenen jongen Geestelijken, uit het hoogduitsch, met een voorberigt van W. A. OCKERSE, gr. 8vo. 3de en laatste stuk, ƒ 2 : 8 : —

XVI. ——— Helons Bedevaart naar Jerusalem, uit het Hoogduitsch, met eene Voorrede van J. H. VAN DER PALM, Iste deel, met gegraveerde titel en vignet, gr. 8vo ƒ 2 : 16 : —

XVII. C. J. WAGEVIER, aanteekeningen, gehouden gedurende mijnen marsch naar, gevangenschap in, en terugreize uit Rusland, in de jaren 1812, 1813 en 1814, gr. 8vo met gegraveerde titel en vignet, ƒ 2 : 8 : —

XVIII. Verzameling van Reglementaire en organieke Wetten en Verordeningen der Maatschappij van Weldadigheid, voorafgegaan van eene ophelderende Inleiding (uitgegeven van wege de Permanente Commissie,) één deel, gr. 8vo ƒ 1 : 10 : —

XIX. Mr. S. IPZ. WISELIUS, de Dood van KAREL, Kroonprins van *Spanje*, Treurspel in vijf bedrijven, gr. 8vo ƒ 1 : 5 : —

XX. J. DECKER ZIMMERMAN, Redevoeringen en Aanspraken, ter gelegenheid van de opening en sluiting der tweede gewone Vergadering van de Sijnode der Evang. Luthersche Kerk, in het Koninkrijk der Nederlanden, gr. 8vo. ƒ — : 12 : —

XXI. *De Star*, een Tijdschrift, uitgegeven van wege de Permanente Commissie der Maatschappij van Weldadigheid, IIde deel, 12 nommers, over den jare 1820, met platen, kaarten, tabellen, enz. buiten inteekening, ƒ 9 : — : —

XXII. *De Recensent, ook de Recensenten*, XIIIde deel, over 1820, ƒ 10 : 16 : —

De Gebroeders van Cleef en W. van Bergen en Comp. Boekverkoopers te 's *Gravenhage*, *Amsterdam* en *Breda*, hebben gedrukt en alom aan hunne Correspondenten verzonden:

Lessen der Wijsheid, voorgesteld in Tafereelen uit de

Ro-

Romeinsche Geschiedenis, aan Kinderen uit den beschaafden stand, in groot octavo, a ƒ 1 : 16. in deze Tafereelen het tweede twaalftal uitmakende, naar de volgorde des tijds behandeld, van welke ieder betrekking heeft, tot een hoofdgebeurtenis *der Romeinsche Geschiedenis*, in eene nevenstaande plaat afgebeeld, wordt de jeugd, die reeds eenig Geschiedkundig onderwijs genoten heeft, bij die gebeurtenissen nader bepaald, op heilzame lessen daarin voor haar opgesloten gewezen, en haar alzoo eene handleiding gegeven, om zelve de Geschiedenis in het algemeen met het meeste nut voor haar tegenwoordig, en volgend leven te beoefenen.

Een derde twaalftal dezer Tafereelen, is reeds ter perse, en zal spoedig ter uitgave gereed zijn.

Groot Teekenboek, ten dienste van Leerlingen en Meesters, aan Schoolen en Akademien, van Teeken- en Schilderkunst, en ook tot bijzonder onderwijs vervaardigd, door A. BLOEMAERT, in honderd en dertig platen, allen door hem zelven geteekend, in groot 4to. De prijs van dit belangrijk werk, in drie afleveringen thans geheel compleet, is tien Gulden. Hetzelve is te bekomen bij den Boekverkooper W. van Vliet, te *Amsterdam*, en ook alom in de Buitensteden verkrijgbaar. Bij wien ook met succes gedebiteerd wordt, dertien onderscheidene Prentwerken, bijzonder geschikt tot oefen- en Studieboekjes, voor Teekenaren, Schilders en hunne Leerlingen, voor de prijzen van 6 tot 30 stuivers.

Bij J Noorduijn, Boekhandelaar te *Gorinchem*, is heden uitgegeven en bij J. H. den Ouden, te *Amsterdam*, en alom verzonden:

Handboek tot de Leer der Teekenen van Gezondheid en Ziekte, (*Semiologia Medica*,) naar de beste Schrijvers vervaardigd, door Dr. A MOLL, opgedragen aan den Hoogleeraar J. C. KRAUSS, 1ste deel, bevattende de algemeene leer der Teekenen, (*Semiologia Generalis*) met gegraveerde titel, ƒ 3 : 16 : —

J. H. A. POPPE, de Tooverkunst en Goochelarij, naar het hoogduitsch, met platen, ƒ 1 : 8 : —

Ook is bij denzelven in den loop van het jaar 1800 van de pers gekomen en alom verkrijgbaar gesteld:

J. A. DOUNDORFF, Merkwaardigheden uit allerlei Wetenschappen, naar het hoogduitsch, door W. GOEDE, met gegraveerde titel, ƒ 2 : 12 : —

A. ROLAND, Lijdia Stevil of de Fransche Krijgsgevangenen, 2 deelen compleet, ƒ 4 : 8 : —

Iets over eenige gebreken op den Predikstoel, naar het hoogduitsch, met breedvoerige aanmerkingen, ƒ — : 18 : —

Jezus Hemelvaart en zijn werkzaam Bewind in den Hemel verdedigd, tegen het den Bijbel bestrijdend gevoelen van J. A. BRENNECKE, door een Christenleeraar, ƒ — : 18 : : —

DRUKFEILEN.

In de Boekzaal voor October, bladz. 526. reg. 5. staat *Joh.* III: 4. moet zijn *Joh.* 3de brief vers 4.

Bladz. 685. reg. 11. staat *Gornichem*, lees *Gorinchem*, en reg. 20. VAN DER HOEIJ, moet zijn VAN HOEIJ.

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

L.

INHOUD.

MENGELWERK.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgeftoken worden.

RE-

REGISTER
DER VOORNAAMSTE
ZAKEN,
voorkomende in de BOEKBESCHOUWING *van de* BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes laatste Maanden des Jaars* 1820.

A.

B.

Bij-

EIJK,

Hand.

Na-

N.

O.

P.

R.

REGISTER

DER VOORNAAMSTE

ZAKEN,

voorkomende in het MENGELWERK *van de* BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes laatste Maanden des Jaars* 1820.

Dicht-

P.

P.

R.

S.

T.

V.

REGISTER

VAN HET

AKADEMIE- SCHOOL- EN KERK-NIEUWS,

voorkomende in de BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes laatste Maanden des Jaars* 1820.

A.

B.

BE-

BRO-

Ha-

REGISTER.

K.

L.

LIN-

M.

P.

P.

R.

STRE-

Vos.